

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav řeckých a latinských studií

Latinská medievistika a novolatinská studia

Disertační práce

*Středověké rukopisné knihovny řeholních
kanovníků sv. Augustina v Čechách*

*Medieval Manuscript Libraries of the Regular
Canons of St. Augustin in Bohemia*

Školitelka: doc. Mgr. Lucie Doležalová, M.A., Ph.D.

Konzultant: Mgr. Michal Dragoun

2020

Mgr. Adéla Ebersonová

Poděkování

Děkuji své školitelce Lucii Doležalové za stálou podporu, laskavé vedení, velkou trpělivost a také motivaci, kterou mi během celého studia dodávala. Mé velké díky patří Michalu Dragounovi, který byl vždy ochotný mi poradit a konzultacím nad mou prací věnoval velké množství času i energie. Bez pomoci Lucie Doležalové a Michala Dragouna by tato práce nemohla vzniknout.

Děkuji také Zdeňku Mužíkovi z Knihovny Národního muzea, který mi laskavě poskytl digitální fotografie z kodexů uložených v depozitáři v Terezíně. Za ochotný a vstřícný přístup děkuji i pracovníkům ze Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek v Drážďanech, z Kirchenbibliothek ve Schwabachu a z žitavské Christian-Weise-Bibliothek. Jsem velmi vděčná také své rodině a dalším blízkým lidem, kteří mi dodávali optimismus a energii.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem disertační práci napsala samostatně s využitím pouze uvedených a řádně citovaných pramenů a literatury a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 30. června 2020

.....

Adéla Ebersonová

Abstrakt

Předmětem této práce je výzkum knihoven řádu řeholních kanovníků sv. Augustina v Čechách. Práce se soustředí pouze na rukopisy, které vznikly do konce 15. století, k nimž připojujeme také rukopisné části přivázané ke starým tiskům a zlomky vyňaté z rukopisů. Cílem je vyplnit mezery v dosavadním bádání a poskytnout soustavný výklad o dějinách knihoven kanonií v Čechách, tedy v Roudnici, Jaroměři, v Praze na Karlově, Sadské, Rokycanech, Třeboni a v Borovanech.

Výzkum těchto knihoven vychází především z dochovaných rukopisů. Jejich příslušnost k jednotlivým knihovnám lze bezpečně poznat podle vlastnických záznamů, v některých případech také na základě typických signatur či záznamů o obsahu rukopisů, eventuálně i podle dalších okolností spojených s historií kodexů. Kromě toho máme pro některé knihovny k dispozici i soudobé prameny k jejich historii (knihovní katalog, inventář, záznamy o darech a odkazech, záznamy o platbách za opsané rukopisy, zápisy o nákupu kodexů, nebo zprávy o prodeji rukopisů v exilu).

Každé kanonii je zde věnována samostatná kapitola, v níž je předložen bibliografický přehled, stručné shrnutí dějin kanonie a podrobný výklad o historii její knihovny. Jádrem všech kapitol je rozbor dochovaných rukopisů, přičemž je věnována pozornost fyzickým vlastnostem kodexů, jejich dataci a provenienci, jazykovému rozdělení a především je podrobně popsán jejich obsah. Závěr této disertační práce pak přináší srovnání informací získaných k jednotlivým knihovnám a detailně se věnuje především rozdílům v jejich obsahovém složení.

V příloze této práce jsou uvedeny soupisy dochovaných rukopisů, konvolutů s rukopisnými částmi a zlomků ze všech knihoven, kterými se tato práce zabývá, a poté zde předkládáme také přepis středověkého katalogu a inventáře knihovny treboňské kanonie s identifikacemi dochovaných rukopisů.

Klíčová slova

Středověké klášterní knihovny, řeholní kanovníci sv. Augustina, augustiniáni, středověké Čechy, rukopisy, kodikologie, knižní kultura, intelektuální dějiny, latinská literatura, Roudnice nad Labem, Jaroměř, Karlov, Sadská, Rokycany, Třeboň, Borovany

Abstract

This dissertation examines the medieval libraries of the order of Regular Canons of St. Augustine in Bohemia. The research is concentrated on manuscripts that were written before the end of the 15th century, together with handwritten parts bound together with old prints and fragments removed from manuscripts. The aim of the study is to fill gaps in existing research and provide a systematic overview of the libraries of canonries in Bohemia, namely Roudnice, Jaroměř, Karlov in Prague, Sadská, Rokycany, Třeboň, and Borovany.

The research of these libraries is based mainly on preserved manuscripts. Their affiliation to the libraries can be identified with certainty thanks to ownership remarks, in some cases also by typical shelf marks or notes about the content of manuscripts, possibly by other circumstances connected with the history of the books. In addition, there are contemporary sources of the history of some libraries (library catalogues, inventories, records of gifts and testaments, notes about payments for manuscripts, records of the purchase of the books, or reports of the sale of manuscripts in exile).

There is one chapter dedicated to each canonry, including a bibliographic overview, a brief summary of the history of the canonry and a detailed survey of the history of its library. The core of all chapters is the analysis of preserved manuscripts, with special attention to their physical description, dating, provenance, and language. Above all, their contents are described in detail. The conclusion provides a comparison of the research results obtained for individual libraries and deals in detail with the differences in their content.

The appendix contains lists of preserved manuscript codices, printed volumes with manuscript parts and fragments from all the libraries concerned. Finally, the transcription of the medieval catalogue and inventory of the library of Třeboň canonry with the identifications of preserved manuscripts is included.

Key words

Medieval monastic libraries, Regular Canons of St. Augustine, Augustinians, medieval Bohemia, manuscripts, codicology, book culture, intellectual history, Latin literature, Roudnice nad Labem, Jaroměř, Karlov, Sadská, Rokycany, Třeboň, Borovany

Obsah

1. Úvod	8
2. Roudnice nad Labem	24
3. Jaroměř	94
4. Praha (Karlovy)	106
5. Sadská	139
6. Rokycany	156
7. Třeboň	185
8. Borovany	270
9. Závěr	305
11. Citovaná literatura	318

Příloha č. 1: Soupisy dochovaných rukopisů, konvolutů s rukopisnými částmi a zlomků

Příloha č. 2: Přepis středověkého katalogu a inventáře knihovny třeboňské kanonie

Seznam zkratek a zkráceně citované literatury

Kap = Knihovna Metropolitní kapituly u sv. Víta v Praze

KNM = Knihovna Národního muzea

MZK = Moravská zemská knihovna v Brně

NK ČR = Národní knihovna České republiky

SOA = Státní oblastní archiv

SOA T = Státní oblastní archiv v Třeboni, fond Rukopisy Třeboň

BHL = *Bibliotheca hagiographica Latina antiquae et mediae aetatis I–II*, Brussels 1898–1901

Ubi est finis ... = *Ubi est finis huius libri deus scit: Středověká knihovna augustiniánských kanovníků v Roudnici nad Labem*, edd. Michal DRAGOUN – Lucie DOLEŽALOVÁ – Adéla EBERSONOVÁ, Praha 2015

FRB = Fontes rerum Bohemicarum

Die Stifte ... = *Die Stifte der Augustiner-Chorherren in Böhmen, Mähren und Ungarn*, ed. Floridus RÖHRIG, Wien 1994 (= Österreichisches Chorherrenbuch)

SPUNAR, *Repertorium I* = Pavel SPUNAR, *Repertorium auctorum Bohemorum pro vectum idearum post Universitatem Pragensem conditam illustrans I*, Warsaviae 1985 (= Studia Copernicana XXV).

SPUNAR, *Repertorium II* = Pavel SPUNAR, *Repertorium auctorum Bohemorum pro vectum idearum post Universitatem Pragensem conditam illustrans II*, Warsaviae – Praeae 1995 (= Studia Copernicana XXXV).

WALTHER, *Initia* = Hans WALTHER, *Initia carminum ac versuum Medii Aevi posterioris Latinorum*, Göttingen 1959 (= Carmina medii aevi posterioris Latina 1).

Úvod

Výzkum knihoven je důležitou součástí vědeckého bádání o středověku. Má interdisciplinární povahu a úzce souvisí s mnoha vědními obory (historií, literaturou, filologií, pomocnými vědami historickými, dějinami umění i dalšími). Jde o náročnou disciplínu, která naráží na mnohá úskalí. Nedochovaly se všechny rukopisy, které ve středověku byly součástí konkrétních knihoven. Prameny existují jen v omezeném množství, pro jednotlivé knihovny se jejich počet velmi různí, a ani zdaleka nemohou odpovědět na všechny otázky, které si badatel klade. Stále tedy musíme mít na paměti, že hodnotíme jen určité části knihoven, které nemusí představovat reprezentativní výseky z původních knihovních fondů. K výzkumu je tedy nutné přistupovat s velkou opatrností a dopracovat se k jednoznačným a definitivním závěrům je velmi obtížné. Přesto však bádání na tomto poli přináší mnoho důležitých poznatků.

Větší zájem o výzkum středověkých klášterních knihoven se u nás rozvinul až v posledních desetiletích. K jednotlivým řádům máme k dispozici různé množství odborných studií a také několik monografií, které se však až na několik výjimek věnují pouze jednotlivým knihovnám. Souborné práce, které by poskytly srovnání knihoven jednotlivých klášterů, většinou postrádáme. Badatelé k výzkumu středověkých knihoven přistupují různými způsoby. K některým knihovnám byly vypracovány fondové katalogy, které evidují současný stav a obvykle obsahují také úvod, v němž je alespoň stručně popsán vývoj sbírky; tyto katalogy však často zahrnují i rukopisy, které se do knihoven dostaly až v novověku, a naopak v nich nenajdeme kodexy, které jsou dnes uloženy v jiných institucích. Druhá skupina publikací vychází z dobových knihovních katalogů nebo inventářů; tyto studie se však konkrétním dochovaným rukopisům věnují jen okrajově a knihovny hodnotí pouze na základě dobových evidenčních pomůcek; nevýhodou je rovněž zachycení stavu knihovny pouze v určitém okamžiku. Třetí možností je shromáždění rozptýlených rukopisů z konkrétní středověké knihovny, jejich popsání a zhodnocení; tento výzkum klade na badatele velké nároky, ale jeho výhodou je možnost rekonstrukce původní středověké knihovny, možnost zachycení jejího vývoje a také se obvykle z rukopisů poradí zjistit další údaje, které v evidenčních pomůckách nejsou uvedeny.

Na následujících stránkách předkládáme stručné shrnutí dosavadního výzkumu řádových knihoven v českých zemích.¹ Uvádíme zde literaturu, která zkoumá – byť i jen stručně – dějiny

¹ Vzhledem k tomu, že se tato disertační práce zabývá knihovnami v Čechách, zde neuvádíme literaturu, která se týká řádových knihoven v zahraničí.

středověkých rukopisných knihoven těchto institucí, a to včetně publikací, které se primárně soustředí až na novověké dějiny těchto knihoven. Neuvádíme však studie, které se zabývají jen jednotlivými kodexy.

Mezi nejlépe prozkoumané patří knihovny **minoritů**. Matyáš F. Bajger zpracoval toto téma souhrnně a františkánské knižní kultuře se věnoval ve své rigorózní práci² a později i ve studii, která z ní vychází.³ Další literatura se věnuje knihovnám jednotlivým klášterům. Knihovnu chebských františkánů prozkoumal Jindřich Marek v rozsáhlé studii⁴ a později k této knihovně vyšla i kolektivní monografie péčí editorů Kamila Boldana a Jindřicha Marka.⁵

Minoritskou knihovnu v Českém Krumlově popsala Marta Hradilová⁶ a později vydala také samostatnou studii o knihách, které tomuto klášteru daroval Petr II. z Rožmberka,⁷ v poslední době se zabývá zvl. vlivem nástupu knihtisku na tamní knihovnu.⁸ Tato autorka napsala také studii o knihovně téhož řádu v Bechyni.⁹

Rukopisy z knihovny brněnských minoritů zpracoval ve dvou katalozích Vladislav Dokoupil,¹⁰ který této knihovně věnoval také samostatnou kapitolu v rámci monografie o moravských

² Matyáš F. BAJGER, *Česká františkánská knižní kultura. Knihovny minoritů, františkánů a kapucínů v průběhu staletí*. Rigorózní práce, Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, Katedra české literatury, literární vědy a dějin umění, Ostrava 2007.

³ Matyáš F. BAJGER, *Late Medieval Book Culture of the Unreformed Franciscan Order in the Czech Lands*, in: *Ordo et paupertas. Českokrumlovský klášter minoritů a klarisek ve středověku v kontextu řádové zbožnosti, kultury a umění*, edd. Daniela RYWIKOVÁ – Roman LAVIČKA, Ostrava 2017, s. 201–218.

⁴ Jindřich MAREK, *Středověké latinské rukopisy z kláštera františkánů v Chebu*, *Studie o rukopisech* 42, 2012, s. 63–144.

⁵ *Libri catenati Egrenses. Knihy a knihovna chebských františkánů v pozdním středověku a raném novověku*, edd. Kamil BOLDAN – Jindřich MAREK, Praha 2013.

⁶ Marta HRADILOVÁ, *K dějinám knihovny minoritů v Českém Krumlově*, Praha 2014 (= *Studie o rukopisech. Monographia* 19).

⁷ Marta HRADILOVÁ, „*Liber monasterii de Chrumpnaw comparatus per honorabilem dominum Petrum de Rosenberch*“ – knižní dar Petra II. z Rožmberka českokrumlovskému klášteru, in: *Ordo et paupertas. Českokrumlovský klášter minoritů a klarisek ve středověku v kontextu řádové zbožnosti, kultury a umění*, edd. Daniela RYWIKOVÁ – Roman LAVIČKA, Ostrava 2017, s. 219–228.

⁸ Marta HRADILOVÁ, *Rukopis nebo tisk? Proměny knižního fondu klášterních knihoven po nástupu knihtisku na příkladu českokrumlovského minoritského kláštera*, in: *Paralelní existence. Rukopisy a tisky v českých zemích raného novověku*, edd. Marta HRADILOVÁ – Andrea JELÍNKOVÁ – Lenka VESELÁ, Praha 2020, s. 189–200 (v tisku).

⁹ Marta HRADILOVÁ, *Utajená knihovna? K osudům bechyňské minoritské knihovny v době husitství*, in: *Jan Hus, husitství a husitské války a jejich dopad na českou kulturu. V. kongres světové literárněvědné bohemistiky Válka a konflikt v české literatuře*, edd. Matouš JALUŠKA – Daniel SOUKUP, Praha 2016, s. 74–81.

¹⁰ Vladislav DOKOUPIL, *Soupis rukopisů knihovny brněnských minoritů*, Brno 1953 a TÝŽ, *Soupis rukopisů z knihovny minoritů v Brně, františkánů v Moravské Třebové a premonstrátů v Nové Říši*, Praha 1959 (= *Soupisy rukopisných fondů Universitní knihovny v Brně 3; Publikace státních vědeckých knihoven*).

klášterních knihovnách.¹¹ Knihovny minoritů a klarisek v Českém Krumlově stručně popsal Jindřich Špinar.¹²

Ke knihovnám **premonstrátů** existuje poměrně početná odborná literatura, ale chybí souhrnná práce, která by poskytla srovnání jednotlivých knihoven tohoto řádu. Ke knihovně kanonie v Teplé byl péčí Františka Hoffmanna zpracován úplný soupis rukopisů.¹³ Této knihovně se věnovala Michaela Bäumlová, která se však zaměřila až na přelom 15. a 16. století a nástup knihtisku.¹⁴ Monografie od Zuzany Adamaitis a Michaely Bäumlové se věnuje knihám z Teplé uloženým v NK ČR.¹⁵

Zájem badatelů se soustředí také na knihovnu na Strahově. Několik studií o ní vydal Jiří Pražák, který objevil několik rukopisů, které vznikly ve strahovském skriptoriu, a podle analýzy písma shromáždil kodexy dnes rozptýlené v různých institucích.¹⁶ Této knihovně se věnoval také Milan Hlinomaz¹⁷ a Pravoslav Kneidl.¹⁸ Bohumil Ryba připravil katalog části strahovských

¹¹ Vladislav DOKOUPIL, *Dějiny moravských klášterních knihoven ve správě Universitní knihovny v Brně*, Brno 1972 (= Vlastivědná knihovna moravská 16), s. 160–186.

¹² Jindřich ŠPINAR, *Knihovny v konventu minoritů a klarisek v Českém Krumlově*, in: Klášter minoritů a klarisek v Českém Krumlově: Umění, zbožnost, architektura, ed. Daniela RYWIKOVÁ, České Budějovice 2015, s. 223–239.

¹³ František HOFFMANN, *Soupis rukopisů knihovny kláštera premonstrátů Teplá. Díl 1, 2 = Catalogus codicum manu scriptorum bibliothecae monasterii Teplensis ordinis praemonstratensis. Volumen 1, 2*, Praha 1999 (Studie o rukopisech. Monographia 3; Bibliotheca Strahoviensis. Series monographica 1).

¹⁴ Michaela BÄUMLOVÁ, *Knihovna premonstrátského kláštera v Teplé ve druhé polovině 15. a na počátku 16. století. Raný knihtisk a proměna pozdně středověké institucionální knihovny*, in: Knihtisk, zbožnost, konfese v zemích Koruny české doby poděbradské a jagellonské, edd. Kamil BOLDAN – Jan HRDINA, Praha 2018 (= Colloquia mediaevalia Pragensia 19), s. 39–70.

¹⁵ Zuzana ADAMAITIS – Michaela BÄUMLOVÁ, *Item plures et alios libros. Knihy kláštera Teplá ve fondech Národní knihovny České republiky*, Praha 2009.

¹⁶ Jiří PRAŽÁK, *Z počátků Strahovské knihovny*, Studie o rukopisech 1974, roč. 13, s. 169–171; TÝŽ, *Pozůstatky Strahovské knihovny 12. století*, in: TÝŽ, Výbor kodikologických a paleografických rozprav a studií, Praha 2006 (= Studie o rukopisech – Monographia XI), s. 221–226 a TÝŽ, *K existenci strahovského skriptoria*, in: TÝŽ, Výbor kodikologických a paleografických rozprav a studií, Praha 2006 (= Studie o rukopisech – Monographia XI), s. 473–477.

¹⁷ Milan HLINOMAZ, *Strahovská knihovna Kláštera premonstrátů na Strahově*, in: Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska: sborník z 5. odborné konference Olomouc, 10. – 11. října 1995. Olomouc 1996, s. 99–100.

¹⁸ Pravoslav KNEIDL, *Die Strahover Bibliothek*, Librarianum: Zeitschrift der Schweizerischen Bibliophilen-Gesellschaft 13, 1970, s. 25–38.

rukopisů,¹⁹ Pavel Brodský a Jan Pařez vydali katalog tamních iluminovaných kodexů.²⁰ Ivan Hlaváček zpracoval studii o předhusitské knihovně v Milevsku.²¹

Z **benediktinských** knihoven se dostalo největší pozornosti klášteru sv. Jiří na Pražském hradě. Tamní rukopisy jsou až na několik výjimek liturgické a jsou vděčným zdrojem muzikologické práce. Václav Plocek vydal monografii týkající se některých tamních rukopisů a později se v samostatné studii věnoval svatojiřskému skriptoriu,²² kterému se věnovala také Zdeňka Hledíková.²³ Vybranými rukopisy z této knihovny se zabývala také muzikoložka Veronika Mráčková.²⁴ Dvě studie o kalendářích dochovaných ve svatojiřských rukopisech vydala Zdeňka Hledíková,²⁵ Antonín Matějček se zabýval tamními iluminovanými rukopisy.²⁶ Výzkumu svatojiřské knihovny se dlouhodobě věnuje Renáta Modráková, doposud však ke knihovně vydala pouze dvě dílčí studie.²⁷

¹⁹ Bohumil RYBA, *Soupis rukopisů Strahovské knihovny Památníku národního písemnictví v Praze 3–6*, Praha 1970–1979.

²⁰ Pavel BRODSKÝ – Jan PAŘEZ, *Katalog iluminovaných rukopisů Strahovské knihovny = Catalogue of the Illuminated Manuscripts of the Strahov Library*, Praha 2008 (= Studie o rukopisech. Monographia 13; Bibliotheca Strahoviensis. Series monographica 3).

²¹ Ivan HLAVÁČEK, *Dva příspěvky k dějinám našich knihoven předhusitské doby (Milevsko – Nymburk)*, in: Týž, *Knihy a knihovny v českém středověku: Studie k jejich dějinám do husitství*, Praha 2005, s. 120–135.

²² Václav PLOCEK, *Zwei Studien zur ältesten geistlichen Musik in Böhmen, Teil 1–2*, Giessen 1985 (= Bausteine zur Geschichte der Literatur bei den Slawen 27) a Týž, *Svatojiřské skriptorium*, Documenta Pragensia 10, č. 1, 1990, s. 23–29.

²³ Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Poznámka ke svatojiřskému skriptoriu kolem roku 1300*, Documenta Pragensia 10, č. 1, 1990, s. 31–49.

²⁴ Veronika MRÁČKOVÁ, *Chorální notace v pramenech kláštera sv. Jiří*. Diplomová práce, Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Praha 2008 a z ní vycházející článek TÁŽ, *Chorální notace rukopisů kláštera sv. Jiří v Praze*, Hudební věda 47, č. 2–3, 2010, s. 131–146.

²⁵ Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Svatojiřské kalendáře doby abatyše Kunhuty*, Acta Universitatis Carolinae: Philosophica et historica 1991, Z pomocných věd historických 9, s. 61–81 a TÁŽ, *Kalendáře rukopisů kláštera sv. Jiří*, Acta Universitatis Carolinae: Philosophica et historica 1988, Z pomocných věd historických 8, s. 35–78.

²⁶ Antonín MATĚJČEK, *Iluminované rukopisy svatojiřské XIV. a XV. věku v Universitní knihovně pražské*, Památky archeologické 34, 1924, s. 15–21.

²⁷ Renáta MODRÁKOVÁ, *Středověké rukopisy v soukromém vlastnictví benediktinek z kláštera sv. Jiří na Pražském hradě*, in: *Knihy v proměnách času. K výzkumu zámeckých, měšťanských a církevních knihoven*, ed. Jitka RADIMSKÁ, České Budějovice 2015 (= Opera Romanica 16), s. 337–354 a TÁŽ, *The Change of Historical Periods. Manuscripts and Scribes from St George's Convent at Prague Castle in the Thirteenth and Fourteenth Centuries*, in: *Change in Medieval and Renaissance Scripts and Manuscripts. Proceedings of the 19th Colloquium of the Comité international de paléographie latine (Berlin, 16–18 September, 2015)*, edd. Eef A. OVERGAAUW – Martin SCHUBERT, Turnhout 2019 (= Bibliologia: elementa ad librorum studia pertinentia 50), s. 277–288.

Dějínám knihovny břevnovského kláštera v předhusitské době se věnoval Ivan Hlaváček²⁸ a o tamním skriptoriu napsal samostatnou kapitolu Dalibor Havel,²⁹ které se zabýval také skriptoriem v klášteře v Hradisku u Olomouce.³⁰ K rukopisům z kláštera v Ostrově vydal monografii Josef Vintř.³¹

Soupis rukopisů kláštera v Rajhradě připravil Vladislav Dokoupil,³² který se této knihovně věnoval také v rámci své knihy o moravských klášterních knihovnách³³ a spolu s Adolfem Bunny Králem o ní vydal také samostatnou monografii.³⁴ Bohumil Ryba se věnoval středověkému knihovnímu katalogu kláštera v Opatovicích.³⁵

Knihovnám jednotlivých **cisterciáckých** klášterů se v souborné publikaci k dějinám tohoto řádu stručně věnovala Kateřina Charvátová³⁶ a dvě souborné srovnávací studie k cisterciáckým knihovnám vydal Ivan Hlaváček.³⁷

Největší pozornost věnovali badatelé knihovně kláštera ve Vyšším Brodě. Katalog tamních rukopisů zpracoval na konci 19. století Raphael Pavel,³⁸ dodatky k tomuto katalogu vydal

²⁸ Ivan HLAVÁČEK, *Příspěvky k starším dějinám knihovny břevnovského kláštera (Od nejstarších dob do husitství)*, in: TÝŽ, *Knihy a knihovny v českém středověku: Studie k jejich dějinám do husitství*, Praha 2005, s. 36–52.

²⁹ Dalibor HAVEL, *Počátky latinské písemné kultury v českých zemích: nejstarší latinské rukopisy a zlomky v Čechách a na Moravě*, Brno 2018 (= Opera Facultatis philosophicae Universitatis Masarykianae = Spisy Filozofické fakulty Masarykovy univerzity 479), s. 381–430.

³⁰ Dalibor HAVEL, *K benediktinskému skriptoriu v Klášterním Hradisku u Olomouce ve 12. století*, in: Campana, codex, civitas. Miroslav Flodr octogenario, edd. Radana ČERVENÁ – Jana ČERMÁKOVÁ – Jiří MITÁČEK, Brno 2009, s. 136–176 a TÝŽ, *Počátky latinské písemné kultury v českých zemích: nejstarší latinské rukopisy a zlomky v Čechách a na Moravě*, Brno 2018 (= Opera Facultatis philosophicae Universitatis Masarykianae = Spisy Filozofické fakulty Masarykovy univerzity 479), s. 431–459.

³¹ Josef VINTŘ, *Ostrovské rukopisy*, Olomouc 2014 (= Slovo a obraz 27).

³² Vladislav DOKOUPIL, *Soupis rukopisů knihovny benediktinů v Rajhradě*, Praha 1966 (= Soupisy rukopisných fondů Universitní knihovny v Brně 4) a TÝŽ, *Soupis rajhradských rukopisů uložených v Zemské a universitní knihovně v Brně*, Brno 1951.

³³ Vladislav DOKOUPIL, *Dějiny moravských klášterních knihoven ve správě Universitní knihovny v Brně*, Brno 1972 (= Vlastivědná knihovna moravská 16), s. 21–78.

³⁴ Vladislav DOKOUPIL – Adolf Bunny KRÁL, *Knihovna benediktinů v Rajhradě*, Rajhrad 1968.

³⁵ Bohumil RYBA, *Nejstarší katalog rukopisů kláštera opatovického*, Studie o rukopisech 9, 1970, s. 57–77.

³⁶ Kateřina CHARVÁTOVÁ, *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142–1420, díl I–II*, Praha 2013–2014.

³⁷ Ivan HLAVÁČEK, *Zisterziensische Bibliotheken Böhmens in der vorhussitischen Zeit (Mitte des 12. Jh. – 1420)*, in: Mediaevalia Augiensia. Forschungen zur Geschichte des Mittelalters. Vorgelegt von Mitgliedern des Konstanzer Arbeitskreises für mittelalterliche Geschichte, ed. Jürgen PETERSOHN, Stuttgart 2001, s. 375–406 a TÝŽ, *Die böhmischen Zisterzienserbibliotheken in und nach den Wirren der hussitischen Revolution*, in: Die Zisterzienser und ihre Bibliotheken. Buchbesitz und Schriftgebrauch des Klosters Alzele im europäischen Vergleich, edd. Tom GRABER – Martina SCHATTKOWSKY, Leipzig 2008, s. 369–387.

³⁸ Raphael PAVEL, *Beschreibung der im Stifte Hohenfurt befindlichen Handschriften*, in: *Die Handschriften-Verzeichnisse der Cistercienser-Stifte, Bd. 2: Wilhering, Schlierbach, Osegg, Hohenfurt, Stams*, Wien 1891 (= Xenia Bernardina II,2), s. 165–461.

Bohumil Ryba³⁹ a středověkým rukopisům z tohoto kláštera se ve své bakalářské práci věnoval David Michal Říha.⁴⁰ Soupis tamních iluminovaných rukopisů vydal Antonín Friedl.⁴¹ Dějiny vyšebrodské knihovny velmi stručně shrnul Milan Hlinomaz⁴² a podrobněji se jí věnoval Václav Bok.⁴³ Bohumil Nuska napsal studii o knižních vazbách z knihovny tohoto kláštera.⁴⁴ Literatura se také věnuje klášteru v Oseku. Katalog tamních rukopisů vydal Bernhard Wohlmann.⁴⁵ Krátký souhrnný článek o jeho knihovně předložila Jana Michlová,⁴⁶ Kamil Boldan se podrobně věnoval tamním iluminovaným kodexům.⁴⁷ Jiří Pražák se zabýval předhusitskými dějinami knihovny kláštera v Plasích.⁴⁸ Knihovně kláštera ve Žďáru nad Sázavou se věnoval Bohumír Lifka.⁴⁹ Knihovna kláštera cisterciáček na Starém Brně byla zkoumána v souvislosti se souborem iluminovaných rukopisů, které dala pro tento klášter zhotovit královna Eliška Rejčka; těm věnoval monografii Jan Květ⁵⁰ a nejnověji

³⁹ Bohumil RYBA, *Rukopisy kláštera ve Vyšším Brodě: Dodatek = Codices manuscripti bibliothecae monasterii i Alto Vado: supplementum, svazek I–II*, České Budějovice 1980 (= Soupisy rukopisů a starých tisků do roku 1800 z fondu Státní vědecké knihovny v Českých Budějovicích 2/1–2/2).

⁴⁰ David Michal ŘÍHA, *Základní fond středověkých rukopisů v cisterciáckém klášteře ve Vyšším Brodě*. Bakalářská práce, Univerzita Karlova, Katolická teologická fakulta, Ústav dějin křesťanského umění, Praha 2007.

⁴¹ Antonín FRIEDL, *Iluminované rukopisy vyšebrodské*. České Budějovice [1967].

⁴² Milan HLINOMAZ, *Knihovna Cisterciáckého opatství Vyšší Brod*, in: Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska: sborník z 5. odborné konference Olomouc, 10. – 11. října 1995, Olomouc 1996, s. 100–102.

⁴³ Václav BOK, *Literaturpflege im Kloster Vyšší Brod/Hohenfurt vom 13. bis zum 15. Jahrhundert*, in: Zisterziensisches Schreiben im Mittelalter: Das Skriptorium der Reiner Mönche. Beiträge der Internationalen Tagung im Zisterzienserstift Rein, Mai 2003, edd. Anton SCHWOB – Karin KRANICH-HOFBAUER, Bern 2005 (= Jahrbuch für Internationale Germanistik. Reihe A, Kongressberichte 71), s. 179–191.

⁴⁴ Bohumil NUSKA, *Vazby z knihovny vyšebrodského kláštera (Stručná zpráva o materiálu)*. Strahovská knihovna 5–6, 1970–1971, s. 227–235.

⁴⁵ Bernhard WOHLMANN, *Verzeichniss der Handschriften in der Bibliothek des Stiftes Ossegg*, in: *Die Handschriften-Verzeichnisse der Cistercienser-Stifte, Bd. 2: Wilhering, Schlierbach, Ossegg, Hohenfurt, Stams*, Wien 1891 (= Xenia Bernardina II,2), s. 115–164.

⁴⁶ Jana MICHLOVÁ, *Knihovna kláštera cisterciáků v Oseku*, in: 800 let kláštera Osek. Jubilejní sborník = 800 Jahre Kloster Ossegg. Festschrift, Osek 1996, s. 200–211.

⁴⁷ Kamil BOLDAN, *Bohemikální iluminované rukopisy knihovny cisterciáckého kláštera v Oseku z pohledu kodikologického*, Miscellanea oddělení rukopisů a starých tisků 16, 1999–2000, s. 52–92.

⁴⁸ Jiří PRAŽÁK, *Plaská knihovna v době husitské*, in: Týž, Výbor z kodikologických a paleografických rozprav a studií, Praha 2006 (= Studie o rukopisech – Monographia XI), s. 55–67.

⁴⁹ Bohumír LIFKA, *Minulost a přítomnost knižní kultury ve Žďáře nad Sázavou*, Brno 1964.

⁵⁰ Jan KVĚT, *Iluminované rukopisy královny Rejčky. Příspěvek k dějinám české knižní malby ve století XVI*, Praha 1931.

se jimi zabývala Kateřina Jirková.⁵¹ O knihovně ve Zlaté Koruně napsal monografii Jindřich Špinar, který v ní předložil i stručné srovnání s dalšími knihovnami tohoto řádu.⁵²

Z **kartuziánských** knihoven se dostalo větší pozornosti pouze knihovně v Dolanech, o níž napsali krátké studie Radim Tomáš Černušák⁵³ a Ivan Hlaváček,⁵⁴ který také vydal článek o knihovně pražské kartouzy.⁵⁵ Ke knihovně kartouzy v brněnském Králově Poli vydal studii Prokop Zaoral.⁵⁶

Knihově obutých **augustiniánů** v Praze se věnoval Pavel Sládek⁵⁷ a později Jaroslav Kadlec,⁵⁸ v posledních letech se jí zabývala Veronika Sladká.⁵⁹ Ke knihovně augustiniánského kláštera na Starém Brně připravil soupisy rukopisů Vladislav Dokoupil,⁶⁰ který o této knihovně napsal také rozsáhlou kapitolu ve své monografii o dějinách moravských klášterních knihoven.⁶¹

⁵¹ Kateřina JIRKOVÁ, *Rukopisy královny Elišky Rejčky*. Bakalářská práce, Univerzita Karlova v Praze, Katolická teologická fakulta, Ústav dějin křesťanského umění, Praha 2011.

⁵² Jindřich ŠPINAR, *Knihovna kláštera cisterciáků ve Zlaté Koruně. Nástin vývoje klášterní knihovny a pokus o její rekonstrukci*, České Budějovice 1997.

⁵³ Radim Tomáš ČERNUŠÁK, *Knihovna dolanských kartuziánů jako historický pramen*, in: Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska 1996. Sborník z 6. odborné konference Olomouc, 8.–9. října 1996, Brno 1997, s. 30–35.

⁵⁴ Ivan HLAVÁČEK, *Poznámky ke knihovně kartuziánů v Dolanech v době předhusitské*, in: Týž, *Knihy a knihovny v českém středověku: Studie k jejich dějinám do husitství*, Praha 2005, s. 333–339.

⁵⁵ Ivan HLAVÁČEK, *Materiál k dějinám knihovny pražské kartouzy*, in: Týž, *Knihy a knihovny v českém středověku: Studie k jejich dějinám do husitství*, Praha 2005, s. 320–332.

⁵⁶ Prokop ZAORAL, *Knihovna zrušeného kartuziánského kláštera v Králově Poli a její rukopisy. Studie k dějinám knihoven moravských zrušených klášterů I*, Studie o rukopisech 12, 1973, s. 207–231.

⁵⁷ Pavel SLÁDEK, *Die Bibliothek des Prager Augustinerklosters St. Thomas um 1418*, Bohemia 25, 1984, s. 25–47.

⁵⁸ Jaroslav KADLEC, *Das Augustinerkloster Sankt Thomas in Prag: nach dem Codex Thomaeus. Vom Gründungsjahr 1285 bis zu den Hussitenkriegen*, Würzburg 1985.

⁵⁹ Veronika SLADKÁ, *Historie a současnost klášterní knihovny u sv. Tomáše v Praze*. Diplomová práce, Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav informačních studií a knihovnictví, Praha 2015 a TÁŽ, *Augustiniánská knihovna u sv. Tomáše v Praze. Od založení kláštera do počátku 16. století*, *Knihy a dějiny* 23, č. 1–2, 2016, s. 127–146.

⁶⁰ Vladislav DOKOUPIL, *Soupis rukopisů knihovny starobrněnských augustiniánů*, Brno 1952 a Týž, *Soupis rukopisů knihovny augustiniánů na St. Brně*, Praha 1957 (= Publikace vědecké literatury; Soupisy rukopisných fondů Univerzitní knihovny v Brně 1).

⁶¹ Vladislav DOKOUPIL, *Dějiny moravských klášterních knihoven ve správě Univerzitní knihovny v Brně*, Brno 1972 (= Vlastivědná knihovna moravská 16), s. 79–129.

České **dominikánské** knihovny souhrnně představil Ivan Hlaváček.⁶² Knihovně kláštera v Klatovech věnoval dvě studie Kamil Boldan.⁶³

Jiří Pražák vydal katalog rukopisů z pražské **křižovnické** knihovny, které jsou deponovány v NK ČR.⁶⁴

Souhrnně se dějinám řádových knihoven stručně věnoval Ivan Hlaváček⁶⁵ a podrobněji dvě publikace z posledních let: monografie Michala Dragouna *Středověké rukopisy v českých zemích*⁶⁶ a kolektivní monografie o středověké knižní kultuře v Čechách.⁶⁷ K významnějším řádovým knihovnám byla zpracována hesla v nedávno vytvořené internetové *Encyklopedii knihy v českém středověku a raném novověku*.⁶⁸

Proveniencím rukopisů i tisků se dlouhodobě věnuje projekt *Provenio. Virtuální rekonstrukce rozptýlených provenienčně bohemikálních knižních celků v tuzemských i zahraničních knihovnách*.⁶⁹ Databáze, která v rámci tohoto projektu vzniká, se však z větší části soustředí na tisky a většinu jejího obsahu tvoří šlechtické knihovny a knihovny významných osobností, i přesto ale přináší důležité informace pro výzkum řádových knihoven.

Tématem této práce je **výzkum středověkých rukopisných knihoven řeholních kanovníků sv. Augustina v Čechách**. Dějiny knihoven tohoto řádu v českých zemích dlouho stály na okraji zájmu badatelů. Ivan Hlaváček vydal soubornou studii,⁷⁰ ve které se soustředí především na knihovnu kanonie v Třeboni, ale podává v ní také stručné srovnání s ostatními knihovnami

⁶² Ivan HLAVÁČEK, *Čeští dominikáni, jejich intelektuální činnost zejména při pražské univerzitě a knihy a knihovny ve 14. století*, in: Šw. Jacek Odrowaž i dominikanie na Śląsku, ed. Antoni BARCIAK, Katowice 2008, s. 227–248. Kromě toho se tento autor věnoval také knihovně v klášteře v Nymburce (Ivan HLAVÁČEK, *Dva příspěvky k dějinám našich knihoven předhusitské doby (Milevsko – Nymburk)*, in: Týž, *Knihy a knihovny v českém středověku: Studie k jejich dějinám do husitství*, Praha 2005, s. 120–135).

⁶³ Kamil BOLDAN, *Ke středověké knihovně dominikánského konventu v Klatovech*, Miscellanea oddělení rukopisů a starých tisků 13, 1996, s. 4–12 a Týž, *K rukopisné knižní kultuře v Klatovech v 15. století*, Miscellanea oddělení rukopisů a starých tisků 14, 1997, s. 5–20.

⁶⁴ Jiří PRAŽÁK, *Katalog rukopisů křižovnické knihovny, nyní deponovaných ve Státní knihovně České socialistické republiky v Praze*, Praha 1980.

⁶⁵ Ivan HLAVÁČEK, *Úvod do latinské kodikologie*, Praha 1994, s. 33–39.

⁶⁶ Michal DRAGOUN, *Středověké rukopisy v českých zemích. Handbušek kodikologa*, Praha 2018, zvl. s. 16–28.

⁶⁷ Michal DRAGOUN – Jindřich MAREK – Kamil BOLDAN – Milada STUDNÍČKOVÁ, *Knižní kultura českého středověku*, Praha 2020 (v tisku).

⁶⁸ <https://www.encyklopedieknihy.cz>.

⁶⁹ <http://www.provenio.net>.

⁷⁰ Ivan HLAVÁČEK, *Studie k dějinám knihoven v českém státě v době předhusitské I. Knihovna kláštera treboňského v rámci knihoven českých augustiniánských klášterů*, in: Týž, *Knihy a knihovny v českém středověku: Studie k jejich dějinám do husitství*, Praha 2005, s. 156–207.

tohoto řádu. Ostatní práce se zabývají vždy jen knihovnou jedné kanonie; k některým knihovnám existuje poměrně rozsáhlá sekundární literatura (zvl. Roudnice a Třeboň), ke knihovnám jiných kanonií naopak není k dispozici téměř žádná (Jaroměř, Borovany a Karlov). Tato práce si klade za cíl vyplnit mezery v dosavadním bádání a poskytnout tak soustavný výklad o dějinách knihoven tohoto řádu v Čechách. Vzhledem k lepší přehlednosti a soudržnosti výkladu jsou zde shrnuty také dosavadní poznatky o těchto knihovnách, přičemž informace, které již přineslo dřívější bádání, jsme se snažili revidovat, upřesnit a rozšířit. Podrobné prozkoumání jednotlivých knihoven umožní jejich detailní srovnání a popsání rozdílů mezi nimi. Pokusíme se také odpovědět na otázku, jaký byl vliv historických událostí na budování a skladbu knihoven a jak se v nich odráží různé způsoby získávání knih (dary a odkazy, vlastní opisovačská činnost kanovníků, využívání služeb nájemných písařů, kupování rukopisů a výměny s jinými institucemi).

Řád řeholních kanovníků sv. Augustina začal v českých zemích působit poměrně pozdě. První kanonii založil biskup Jan IV. z Dražic v Roudnici nad Labem v roce 1333 a řád se začal rychle šířit. V průběhu 14. století vznikly v Čechách kanonie v Jaroměři (1349), v Praze na Karlově (1350), v Sadské (1362), Rokycanech (1363), Třeboni (1367) a v Lanškrouně (1371). Na Moravě vznikly kanonie ve Šternberku (1371), Fulneku (1389) a v Prostějově (1391) a z Čech byla založena také kanonie ve slezském Kladsku (1350).

Kanonie mezi sebou udržovaly poměrně úzké vztahy, které byly potvrzovány smlouvami o vzájemné konfraternitě. Všechny kanonie v českých zemích tak vytvořily velmi pevné a soudržné uskupení, ve kterém zastávala vůdčí roli Roudnice. V literatuře se hovoří o tzv. roudnické kongregaci, která však nikdy nebyla oficiálně vyhlášena. Spojujícím prvkem byly roudnické zvyklosti (*statuta*, nebo také *consuetudines* či *constitutiones*), které vycházejí ze statut kanonie v alsaském Marbachu, ale byly vytvořeny přímo pro české prostředí a zřejmě také s aktivním zapojením biskupa Jana z Dražic. Stručná a přehledná roudnická statuta, která poskytují praktické a velmi konkrétní předpisy pro soužití kanovníků, převzaly všechny kanonie v Čechách a na Moravě a dokonce i některé v okolních zemích.⁷¹

⁷¹ Roudnickými statuty jsem se podrobně zabývala (Adéla EBERSONOVÁ – Alice KLIMA, *Roudnická statuta*, in: *Ubi est finis ...*, s. 187–205 a TÁŽ, *Řeholní zvyklosti. Statuta kanonie řeholních kanovníků sv. Augustina v Roudnici nad Labem*, in: *Čítanka latinských textů z pozdně středověkých Čech*, edd. Lucie DOLEŽALOVÁ – Michal DRAGON – Jan CTIBOR, Praha 2017, s. 24–35) a připravila jsem jejich kritickou edici a překlad (Adéla EBERSONOVÁ, *Roudnická statuta. Zvyklosti kláštera řeholních kanovníků sv. Augustina v Roudnici nad Labem*, vyjde 2020). Souhrnné informace o statutech podává Jaroslav KADLEC, *Začátky kláštera augustiniánských kanovníků v Roudnici*, Studie o rukopisech 20, 1981, s. 65–83.

Husitské bouře tvrdě zasáhly téměř všechny řádové domy. Kanonie v Sadské, Jaroměři, Lanškrouně a v Prostějově definitivně zanikly. Roudnice a Rokycany sice byly obnoveny, ale již nikdy nedosáhly dřívější prosperity a po několika desetiletích se jejich existence uzavřela. Kanonie na pražském Karlově a moravské kanonie ve Fulneku a Šternberku byly těžce postiženy, ale život se do nich znovu vrátil. Zcela ušetřena zůstala pouze kanonie v Třeboni, která byla ochráněna díky své poloze v centru rožmberského panství.

V době husitských bouří ale vznikla kanonie v Olomouci, kam se uchýlili kanovníci ze zničeného Lanškrouna a později také z Prostějova. V 15. století byla založena ještě kanonie v Borovanech (1455). Všechny ještě existující řádové kanonie byly zrušeny v době josefinských sekularizací a působení řádu řeholních kanovníků sv. Augustina v českých zemích tak bylo definitivně ukončeno.

K dějinám řeholních kanovníků sv. Augustina v českých zemích je k dispozici rozsáhlá kolektivní monografie,⁷² kterou redigoval Floridus Röhrig, církevní historik, knihovník, archivář a také kanovník z kanonie v rakouském Klosterneuburgu. V této knize nejprve předkládá Metoděj Zemek soubornou studii o dějinách tohoto řádu v zemích Koruny české,⁷³ poté následují studie Jaroslava Kadlece a Metoděje Zemka k dějinám jednotlivých kanonií. Z českých publikací můžeme souhrnné informace k tomuto řádu čerpat z *Encyklopedie českých klášterů*, kterou sestavili Pavel Vlček, Petr Sommer a Dušan Foltýn,⁷⁴ a z *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností*, jejímž autorem je Milan Buben.⁷⁵ Kromě toho existuje řada krátkých studií i rozsáhlejších prací, které se vztahují k dějinám jednotlivých kanonií; ty uvádíme v rámci příslušných kapitol.

O knihovně se zmiňují již roudnická statuta, kde je jí věnována samostatná kapitola nazvaná „De conservacione et commodacione librorum“.⁷⁶ Je však velmi stručná a obsahuje pouze

⁷² *Die Stifte der Augustiner-Chorherren in Böhmen, Mähren und Ungarn*, ed. Floridus RÖHRIG, Wien 1994 (= Österreichisches Chorherrenbuch).

⁷³ Metoděj ZEMEK, *Die Augustiner-Chorherren in den Ländern der böhmischen Krone*, in: *Die Stifte ...*, s. 9–47.

⁷⁴ Pavel VLČEK – Petr SOMMER – Dušan FOLTÝN, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1997.

⁷⁵ Milan BUBEN, *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích. II. díl, I. svazek, Řeholní kanovníci*, Praha 2003.

⁷⁶ *Monasterii ac loci religionis nostre dispendiis, que ex commodacione seu concessione librorum plerumque contingunt, precavere consulcius intendentes conventuali concilio duximus statuendum, ut nullatenus libri concedantur extraneis, nisi meliores aut equivalentes aut aliquod competens vadium ipsorum loco in libraria reponatur. Fiat quoque de personis, quibus dicti libri fuerint commodati, et librorum nominibus seu titulis memorialis scriptura, que in monasterio ad tempus restitutionis eorundem cum diligencia conservetur. Huiusmodi vero librorum concessionem et resumptionem in presencia saltem aliquorum fratrum fieri volumus, ne per oblivionem aut errorem aliquatenus deperdantur.*

nařízení, aby byl o vypůjčení každé knihy vypracován pečlivý záznam a ten byl uchováván až do doby, kdy bude kniha vrácena. Navíc má být za každou vypůjčenou knihu dána do zástavy kniha stejné nebo vyšší hodnoty, případně něco jiného, podobně cenného. Kapitola o knihovně se vyskytuje i ve statutech, která podle původních roudnických zvyklostí vytvořil na konci 15. století Jan Šťávka, probošt kanonie v Olomouci (1496–1510). Zde je kapitola nadepsána „*Librarie officium*“ a její znění je téměř totožné, pouze na závěr je připojen ještě krátký dodatek ohledně vypůjčování knih obyvatelům kanonie.⁷⁷ Protože jsou však tyto kapitoly velmi stručné, nepřináší k výzkumu konkrétního obsahu knihoven tohoto řádu relevantní údaje.

Výzkum knihoven, který je obsahem této práce, vychází především z dochovaných rukopisů. Jejich příslušnost k jednotlivým knihovnám lze bezpečně poznat podle vlastnických záznamů, v některých případech také na základě typických signatur či záznamů o obsahu rukopisů, eventuálně i podle dalších okolností spojených s historií kodexů.

Ke knihovnám některých kanonií existují i další prameny. Středověký knihovní katalog je dochován pouze pro třeboňskou knihovnu (Ivan Hlaváček ho datuje do rozmezí let 1389–1393), podobný typ pramene existuje i pro knihovnu na Karlově, pro niž máme k dispozici seznam knih, které prohlédl a sepsal karlovský opat Prokop v roce 1380. Středověký inventář majetku kanonie, který zahrnuje také rukopisy, je dochován z Třeboně (z roku 1415). Pro dějiny knihoven tří kanonií máme také záznamy o darech a odkazech rukopisů, které jsou dochovány jinde než v samotných kodexech. Nekrologické záznamy významně přispívají k poznání dějin roudnické knihovny, pro niž je k dispozici rozsáhlé nekrologium (v rukopisu NK ČR XIX B 3) a navíc i fragment dalšího nekrologia (v kodexu SOA Třeboň, fond Velkostatek Třeboň, registratura IA 3K β 28e). V případě pražské kanonie na Karlově se dochovala zpráva o donaci knih od dobešovského a černovického faráře Jana, pro Rokycany máme k dispozici závěti Přibyslava Janova z Újezdce a Adama z Nežetic. Z dalších typů pramenů se dochoval ještě seznam vybraných rukopisů z roudnické knihovny, který je rozdělen na ty, které si kanovníci chtěli ponechat, a ty, které byli nuceni v exilu ve Vratislavi prodat; dále máme k dispozici záznamy o platbách za opsané rukopisy dochované v účtech třeboňské kanonie a drobný zlomek nalezený v rukopisu KNM XVII A 1, který obsahuje zápis o ceně jednoho rukopisu koupeného kanonií v Salské.

⁷⁷ *Registrum praeterea bibliothecarius conficiet sibi, in quo, quales aut quot, quibus canonicorum de licencia prioris libros apud se teneat, diligenter annotabit.* (Edici těchto statut podal Augustin Alois NEUMANN, *Neznámá statuta moravská z 15. stol.*, zvláštní otisk z „Hlídky“, Brno 1919, edice s. 39–89, kapitola o knihovně s. 83–84).

Každé kanonii je v této disertační práci věnována samostatná kapitola a jednotlivé kapitoly jsou seřazeny chronologicky podle doby jejich vzniku (Roudnice, Jaroměř, Karlov, Sadská, Rokycany, Třeboň a Borovany). Kanonii v Lanškrouně necháváme stranou, protože z její středověké knihovny se nic nedochovalo.

Moravské kanonie (Šternberk, Fulnek, Prostějov, Olomouc) nejsou součástí této práce: z jejich knihoven se pravděpodobně nedochovalo téměř nic, ale pro výzkum chybí alespoň základní zpracování pramenů; v rejstřících existujících katalogů tyto kanonie uvedeny nejsou a pro Knihovnu olomoucké kapituly, kde je snad uloženo několik rukopisů z kanonie ve Šternberku,⁷⁸ není k dispozici ani základní evidence materiálu.

Podobná je i situace s kanonií v Kladsku, které v době svého vzniku bylo součástí pražské diecéze a českého státu, ale dnes tato oblast leží v Polsku, kde jsou snad také uloženy rukopisy z tamní knihovny; z této knihovny se však pravděpodobně dochovalo pouze nepatrné torzo a vzhledem k velmi špatně zpracovanému rukopisnému materiálu v polských knihovnách tento výzkum ponecháváme pro budoucí bádání.

Věnujeme se pouze rukopisům, které vznikly do konce 15. století, k nimž přidáváme také rukopisné části přivázané ke starým tiskům a zlomky vyňaté z rukopisů. Z knihoven v Praze na Karlově, v Rokycanech, Třeboni a v Borovanech se dochovaly také inkunábule, ty ale ponecháváme stranou; tento materiál zůstává z větší části nezpracovaný a nejsou k dispozici ani katalogy, takže shromáždění dochovaných inkunábulí z jednotlivých institucí je časově nesmírně náročné.⁷⁹

Všechny kapitoly zachovávají jednotnou strukturu. Nejprve je vždy představena literatura, která k dané kanonii existuje. V úplnosti zde uvádíme práce, které se věnují dějinám jednotlivých kanonií a literaturu, která se jakkoliv (byť jen stručně či okrajově) zmiňuje o jejich knihovnách. Z prací, které se věnují dějinám architektury a umění, zde uvádíme pouze nejvýznamnější publikace.

Po bibliografickém přehledu popisujeme dějiny kanonií, přičemž se podrobněji věnujeme událostem, které ovlivnily tamní knihovny. Poté se detailně zabýváme dějinami jejich knihoven. Postupujeme chronologicky a snažíme se rekonstruovat celou jejich historii, i když v mnoha případech chybí prameny a o některých obdobích máme jen kusé zprávy. Popisujeme

⁷⁸ Srov. Miroslav FLODR, *Skriptorium olomoucké: k počátkům písařské tvorby v českých zemích*, Praha 1960, s. 32.

⁷⁹ Provenienci inkunábulí uložených v NK ČR, kde je dnes převážná většina fondu z knihoven těchto tří kanonií, se dlouhodobě věnuje Kamil Boldan a díky jeho výzkumu bude možné v budoucnu tento materiál také zpracovat.

zde rukopisy, u nichž můžeme obvykle díky poznámkám v samotných kodexech doložit, že byly kanoniím darovány; u některých institucí víme také o rukopisech získaných nákupem či o kodexech napsaných přímo v nich. Podrobně se zde věnujeme také vlastnickým poznámkám, signaturám a záznamům o obsahu kodexů, které dokládají příslušnost rukopisů k jednotlivým kanoniím. Identifikace rukopisů obvykle vychází především z vlastnických záznamů, ale v případě výskytu specifických signatur byly některé rukopisy zařazeny i jen na jejich základě (Roudnice, ojediněle Borovany).

Následující část se již věnuje dochovaným rukopisům. Její struktura je shodná u všech kapitol s výjimkou kapitoly o knihovně jaroměřské kanonie, z níž se dochovalo pouze torzo, které neumožňuje předkládat jakékoliv souhrnné údaje; v tomto případě tedy popisujeme všechny čtyři dochované rukopisy jednotlivě.

Ve všech ostatních kapitolách nejprve shrnujeme fyzické vlastnosti rukopisů (psací materiál, rozměry, přítomnost iluminací a stáří vazby kodexů). Dále je popsáno časové rozdělení rukopisů: některé je možné datovat přesně na základě kolofónů, u ostatních není doba jejich vzniku explicitně uvedena, ale bylo možné ji alespoň přibližně určit na základě kodikologického studia (především podle určených filigránů a paleografického rozboru, v některých případech lze pro upřesnění datace využít také zapsaná díla nebo poznámky), v případě iluminovaných rukopisů může k dataci přispět také jejich uměnovědné zhodnocení. Na základě právě zmíněných kritérií je možné dataci většinou zpřesnit na několik desetiletí. Poté je souhrnně uvedena také provenience kodexů; český původ rukopisů kromě kolofónů s místním určením nepochybně dokládají především česky psané texty nebo i jen poznámky, ale můžeme jej poznat i podle obsahu zapsaných textů, výskytu českých světců, apod.

Podrobně se věnujeme jazykovému rozdělení rukopisů. Ve všech knihovnách je převažujícím jazykem latina, což vzhledem k typu dochovaných textů není překvapující, ale i přesto se mezi sebou knihovny jednotlivých kanonií výrazně liší množstvím textů psaných vernakulárními jazyky. Uvádíme zde všechny texty, které jsou psány zcela nebo alespoň částečně jinak než latinsky, poté upozorňujeme i případy, kdy se v kodexech vyskytují pouze jinojazyčné poznámky, kolofóny, apod.

Jádro kapitol tvoří podrobný popis obsahového složení knihoven, na jehož základě je poté možné knihovny hodnotit a porovnávat. Rozdělení dochovaných textů do skupin je velmi obtížný úkol, protože ať už vybereme jakýkoliv systém členění, jednotlivé skupiny se vzájemně vždy částečně prolínají. Je to dáno především tím, že teologické spisy, které obvykle tvoří většinu obsahu středověkých knihoven, tvoří jeden provázaný celek, který lze jen těžko členit na skupiny s přesně danými hranicemi. K tomu přistupuje fakt, že přestože je každá knihovna

živým organismem, na středověké knihovny se díváme jako na celek, i když je pravděpodobné (a v mnoha případech jisté), že se všechny rukopisy v knihovně nepotkaly.

Do obsahového členění zařazujeme pouze texty, které jsou v samotném knižním bloku rukopisů. Texty zapsané na makulatuře, která je druhotně užita jako výlep přídeští nebo předsádka, a také texty zapsané na volně vložených listcích, ponecháváme stranou, protože jejich přímá souvislost s knihovnami je neprokazatelná. Uvádíme zde i texty, o jejichž přítomnosti v knihovně máme zprávy z pramenů (katalogů, inventářů, ze záznamů o darech či odkazech, atd.), ale buď se nedochovaly, nebo nebylo možné je identifikovat.

Po mnoha úvahách jsme se rozhodli obsah knihoven členit do následujících skupin, které jsou ve všech kapitolách uváděny ve shodném pořadí (i když samozřejmě ve většině z nich nejsou všechny tyto skupiny zastoupeny). Na prvním místě jsou uvedeny liturgické knihy, které de facto nebyly součástí knihovny, ale patřily k vybavení kostela, což dokládají i středověké knihovní soupisy, které liturgické rukopisy uvádí zvlášť. Poté následují rukopisy obsahující biblický text (včetně případů, kdy je doplněn řádnou glosou), k nimž jsou přidány i biblické konkordance, mamotreky a další texty, které mají úzký vztah k biblí. Třetí popisovanou skupinu tvoří spisy církevních Otců; sem zařazujeme autory především na základě časového vymezení: jedná se tedy o spisovatele z období tzv. křesťanského starověku; na Západě jde o dobu přibližně do 6. století (nejmladší Otcové jsou zde tedy Řehoř Veliký a Isidor ze Sevilly), ve východní části Říše toto období končí až v 8. století (nejmladší východní Otec je Jan z Damašku). Tyto texty jsme se rozhodli vyčlenit jako samostatnou skupinu bez ohledu na žánrové dělení, protože také ve středověkých knihovnách byla tato díla většinou vnímána odlišně než díla pozdějších autorů, čemuž nejrůzněji odpovídalo i umístění těchto rukopisů na zvláštní signatury.

Spisy z období vrcholného a pozdního středověku rozdělujeme na exegetiku; dogmatiku; systematickou teologii; kázání a homiletické spisy; meditativní a morálně-teologická díla (včetně spisů o ctnostech a neřestech); hagiografii; modlitby, vyznání víry, desatero a jejich výklady; polemickou literaturu; právo; penitenní spisy a díla týkající se života řeholníků a kněží. Dále jsou přítomny spisy z oblasti přírodních věd, historiografie, filosofie, slovníky a spisy zaměřené etymologicky či gramaticky. Jako samostatnou skupinu vyčleňujeme široce rozšířená díla často zábavně-poučného charakteru a světskou poezii. Poslední dvě skupiny tvoří spisy antických a humanistických autorů, ale zařazujeme sem pouze krásnou literaturu z těchto období.

U anonymních a méně známých textů jsou v poznámkách pod čarou uvedeny odkazy na příslušná kompendia a příručky, eventuálně také na edice, pokud existují. V případě děl, která

se podařilo jasně identifikovat a u nichž známe autory, literaturu neuvádíme a jejich určení pokládáme za dostatečně jasné.

Každou kapitolu uzavírají grafy, které názorně ukazují obsahové složení jednotlivých knihoven. Jsou vytvořeny na základě sečtení rozsahů všech textů, které do těchto skupin patří. Vzhledem k tomu, že jen u menšiny jsou k dispozici edice, rozhodli jsme se při kvantifikaci jednotlivých skupin vycházet z rozsahu textů přímo v rukopisech. Jsme si vědomi toho, že nejde o ideální řešení, ale při současném stavu zpracování textů neexistuje žádný postup, který by byl bez problémů. Nejprve je vždy uveden graf, v němž jsou zahrnuty pouze dochované rukopisy. Pokud máme z pramenů zprávy, že v knihovnách byly i další, dnes nedochované nebo neidentifikované kodexy, uvádíme i další graf, v němž jsou tyto rukopisy také zahrnuty. V těchto případech za každý nedochovaný kodex přičítáme 250 ff., což odpovídá průměrnému rozsahu středověkého rukopisu. Jsme si vědomi toho, že tento postup je v řadě ohledů spíše intelektuálním cvičením, protože kromě neznalosti rozsahu mohly leckteré rukopisy obsahovat více neuvedených děl, ale chceme takto upozornit na alternativní poměr rukopisů různých oblastí, i když jej nelze přesně kvantifikovat.

Závěr této disertační práce přináší srovnání informací zjištěných o jednotlivých kanoniích a detailně se věnuje především rozdílům v obsahovém složení knihoven.

Tato práce má dvě přílohy. První obsahuje soupis dochovaných rukopisů, konvolutů s rukopisnými částmi a zlomků, přičemž pro lepší přehlednost byl pro každou kanonii vytvořen samostatný soupis. Tyto soupisy jsou řazeny alfabetycky nejprve podle města, kde jsou dnes rukopisy uloženy, dále podle názvu instituce a poté podle signatury. Signatury rukopisů, které nejsou ve středověku v jednotlivých knihovnách jasně doloženy, jsou psány kurzívou. Informace v záhlaví uvádějí místo vzniku, dataci, materiál, rozsah, velikost, přítomnost výzdoby a notace a stáří vazby. Při uvedení rozsahu opravujeme údaje starších katalogů; v soupisu rukopisů z kanonie v Rokycanech ale tyto údaje pouze přebíráme. Dále uvádíme přehled obsahu kodexů, kde jsme se snažili verifikovat a upřesnit údaje existujících katalogů. Texty uvedené na přideštích a předsádkách jednotlivých rukopisů neevidujeme; zohledňujeme je pouze v případech, kdy rozsáhlejší text na těchto částech rukopisu začíná a poté pokračuje dále. Sbírky kázání uvádíme pouze souhrnně a jednotlivá kázání nerozepisujeme, stejně tak nerozepisujeme části liturgických knih.

Ve druhé příloze je přepis středověkého katalogu a inventáře knihovny treboňské kanonie. Přepis, který přebíráme z článku Ivana Hlaváčka,⁸⁰ je zde uveden v úplnosti, protože jde o klíčové prameny k dějinám knihovny této kanonie a v příslušné kapitole na ně mnohokrát odkazujeme. K jednotlivým položkám katalogu i inventáře doplňujeme signatury rukopisů, které se podařilo identifikovat.

⁸⁰ Ivan HLAVÁČEK, *Studie k dějinám knihoven v českém státě v době předhusitské I. Knihovna kláštera treboňského v rámci knihoven českých augustiniánských klášterů*, in: TÝŽ, *Knihy a knihovny v českém středověku: Studie k jejich dějinám do husitství*, Praha 2005, 156–207, přepis katalogu na s. 192–200, přepis inventáře na s. 201–207.

Roudnice nad Labem

Dějiny kanonie v Roudnici a tamní knihovny

K historii roudnické kanonie se dochovalo několik důležitých pramenů: jde především o nekrologium,⁸¹ diplomatář⁸² a urbář.⁸³ Zmiňují se o ní také doboví kronikáři: založení kanonie, její výstavbu i vysvěcení kostela podrobně popisuje František Pražský⁸⁴ a stručněji Beneš Krabice z Weitmile.⁸⁵ Vavřinec z Březové pouze stručně líčí průchod husitského vojska přes Roudnici.⁸⁶

Dějinám kanonie v Roudnici se věnují tři knihy encyklopedického charakteru⁸⁷ a celá řada rozsáhlejších prací i krátkých studií. Všeobecně zaměřená literatura o dějinách kanonie se soustředí především na její založení a nejstarší období jejích dějin (jde o články Jaroslava Kadlece, Jana Pavly, Adolfa Patery, Oldřicha Kotyzy a Petra Kopicíky).⁸⁸ Podrobně se dějinám

⁸¹ Roudnické nekrologium je v rukopisu NK ČR XIX B 3, ff. 66v–117r, jeho edici podává Ivana DUCHÁČKOVÁ, *Roudnické nekrologium. Edice pramene*. Bakalářská práce, Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav pomocných věd historických a archivnictví, Brno 2012 (ovšem s velkým množstvím chyb). Fragment dalšího nekrologia kanonie je uložen v SOA v Třeboni, fond Velkostatek Třeboň, IA 3K β 28e, jeho edici a rozbor předkládá Michal DRAGON – Tomáš GAUDEK, *Roudnické nekrologium z let 1457–1464 ve Státním oblastním archivu v Třeboni*, Epigraphica & Sepulcralia. Fórum epigrafických a sepulkrálních studií 7, 2016, s. 15–35. K nekrologiím srov. studie Václav CHALOUPECKÝ, *Materiál k dějinám umění v Čechách. Zprávy v nekrologiu kláštera roudnického*, Časopis Společnosti přátel starožitností českých 15, 1907, s. 101–106; Ivan HLAVÁČEK, *Zum Alltagsleben in böhmischen Klöstern des Spätmittelalters mit besonderer Berücksichtigung der Augustiner-Chorherren. Die Aussagen des Raudnitzer Nekrologs*, in: Klösterliche Sachkultur des Spätmittelalters, Wien 1980, s. 169–193 a Ivan HLAVÁČEK, *Die spätmittelalterlichen böhmischen Nekrologien als Quelle des klösterlichen Alltags*, in: La vie quotidienne des moines et chanoines réguliers au Moyen Age et Temps modernes, ed. Marek DERWICH, Wrocław 1995, s. 581–590.

⁸² *Diplomatář kláštera blahoslavené Panny Marie řeholních kanovníků řádu sv. Augustina v Roudnici*, ed. Josef EMLER, Věstník Královské české společnosti nauk. Třída filosoficko-historicko-jazykozpytná 1893, s. 1–60.

⁸³ *Decem registra censuum bohemia compilata aetate bellum husiticum praecedente = Deset urbářů českých z doby před válkami husitskými*, ed. Josef EMLER, Praha 1881, s. 4–19.

⁸⁴ *Chronicon Francisci Pragensis = Kronika Františka Pražského*, ed. Jana ZACHOVÁ, Praha 1997 (= FRB, Series nova I), s. 80–83.

⁸⁵ Beneš KRABICE Z WEITMILE, *Kronika Pražského kostela*, in: FRB IV, ed. Josef EMLER, Praha 1884, s. 459–548, s. 482 a 490.

⁸⁶ Vavřinec Z BŘEZOVÉ, *Husitská kronika*, in: FRB V, ed. Josef EMLER – Jan GEBAUER – Jaroslav GOLL, Praha 1893, s. 329–534, s. 483.

⁸⁷ Jaroslav KADLEC, *Raudnitz – Roudnice n. Labem*, in: Die Stifte ..., s. 177–202; Pavel VLČEK – Petr SOMMER – Dušan FOLTÝN, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1997, s. 622–624; Milan BUBEN, *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích. II. díl, I. svazek, Řeholní kanovníci*, Praha 2003, s. 22–24.

⁸⁸ Jaroslav KADLEC, *Začátky kláštera augustiniánských kanovníků v Roudnici*, Studie o rukopisech 20, 1981, s. 65–83; Jan PAVLA, *Dějepis prvního kláštera řeholních kanovníků sv. Augustina v Čechách v Roudnici nad Labem*, Časopis katolického duchovenstva 23, 1850, s. 180–191; Adolf PATERA, *O založení kláštera Panny Marie v Roudnici a o stavbě tamějšího mostu nákladem Jana IV., biskupa pražského*, Památky archeologické 11, 1880, s. 477–478 a Oldřich KOTYZA – Petr KOPÍČKA, *Zakladatelské dílo pražského biskupa Jana IV. z Dražic v Roudnici nad Labem (1333–1340) v pamětních záznamech očitých svědků a otázka jejich interpretace*, Porta Bohemica 5, 2009, s. 43–89. Kromě toho se založení roudnické kanonie věnují i publikace zabývající se biskupem Janem IV.

roudnické kanonie věnuje diplomová práce Jiřiny Chrástilové-Vysypalové.⁸⁹ Exilem roudnických kanovníků se zabýval Kamil Boldan⁹⁰ a v souhrnných pracech k exilu po husitských válkách i několik dalších autorů.⁹¹

Roudnická kanonie byla v odborné literatuře dlouho spojována s fenoménem *devotio moderna*; chybí však přímé doklady a tento názor je již opuštěn. Tomuto tématu se ve svých studiích věnoval Pavel Spunar,⁹² Jiří Spěvák⁹³ a Zdeňka Hledíková,⁹⁴ ze zahraničních autorů např. Johanna Girke-Schreiber,⁹⁵ Jaroslaw Orłowski⁹⁶ nebo László Mezey.⁹⁷

Nejnovější publikací věnující se roudnické kanonii je rozsáhlá kolektivní monografie *Ubi est finis huius libri deus scit: Středověká knihovna augustiniánských kanovníků v Roudnici nad Labem*.⁹⁸ Ta se sice soustředí především na knihovnu tamní kanonie, ale přináší i řadu nových poznatků pro historii kanonie a je zde věnována velká pozornost zvl. osobě roudnického kanovníka Matouše Berana. O něm již dříve napsal krátkou studii František Michálek Bartoš⁹⁹

z Dražic, zvl. Václav CHALOUPECKÝ, *Jan IV. z Dražic, poslední biskup Pražský: studie kulturně historická*, Časopis Společnosti přátel starožitností českých 16, 1908, s. 51–84, 133–163, 181–196 a Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Biskup Jan IV. z Dražic*, Praha 1991, zvl. s. 144–151.

⁸⁹ Jiřina CHRASTILOVÁ-VYSYPALOVÁ, *Dějiny kláštera řeholních kanovníků řádu sv. Augustina v Roudnici*. Diplomová práce, Katedra pomocných věd historických a archivního studia FF UK, Praha 1975.

⁹⁰ Kamil BOLDAN, *Die Augustiner-Chorherren aus Raudnitz und Sadská im Exil in der Hussitenzeit als Schreiber der Handschriften*, Studie o rukopisech 29, 1992, s. 79–93.

⁹¹ Franz MACHILEK, *Datum tempore exilii nostri in materia fidei. Zur Emigration von Welt- und Ordensgeistlichen aus Böhmen in der Hussitenzeit*, in: Gesellschaftsgeschichte: Festschrift für Karl Bosl zum 80. Geburtstag, ed. Ferdinand SEIBT, München 1988, s. 206–226, zvl. s. 220–222; Jaroslav KADLEC, *Katoličtí exulanti čeští doby husitské*, Praha 1990, s. 43–46; Ondřej VODÍČKA, *Exil českého a moravského duchovenstva za husitských válek*, Praha 2019 (= Středověk 5).

⁹² Pavel SPUNAR, *K počátkům české devotio moderna*, Acta Universitatis Carolinae, Historia Universitatis Carolinae Pragensis 31, 1991, č. 1, s. 35–39 a Pavel SPUNAR, *Česká devotio moderna – fikce a skutečnost*, Listy filologické 127, 2004, s. 356–370.

⁹³ Jiří SPĚVÁČEK, *Devotio moderna, Čechy a roudnická reforma (K úsilí o změnu mentalit v období rostoucí krize morálních hodnot)*, Mediaevalia historica Bohemica 4, 1995, s. 171–197.

⁹⁴ Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *O „Devotio moderna“ trochu jinak*, in: Querite primum regnum Dei. Sborník příspěvků k počtě Jany Nechutové, ed. Helena KRMÍČKOVÁ, Brno 2006, s. 405–415.

⁹⁵ Johanna GIRKE-SCHREIBER, *Die böhmische Devotio moderna*, in: Bohemia sacra: Das Christentum in Böhmen 973–1973, ed. Ferdinand SEIBT, Düsseldorf 1974, s. 81–91.

⁹⁶ Jaroslaw ORŁOWSKI, *Arnošt z Pardubic i czeski ruch devotio moderna*, in: Arnošt z Pardubic (1297–1364). Osobnost – okruh – dědictví = Postać – środowisko – dziedzictwo, edd. Lenka BOBKOVÁ – Ryszard GŁADKIEWICZ – Petr VOREL, Vratislav – Pardubice 2005, s. 195–198.

⁹⁷ László MEZEY, *Die devotio moderna der Donauländer Böhmen, Österreich, Ungarn*, in: Mediaevalia Bohemica 3, 1970, s. 177–192.

⁹⁸ Ubi est finis

⁹⁹ František Michálek BARTOŠ, *Matouš Beran, roudnický augustinián a spisovatel*, Časopis Národního musea 101, 1927, s. 13–15.

a detailně se jím zabývala Lucie Doležalová.¹⁰⁰ Jeho jednotlivým textům dochovaným v roudnických kodexech se věnuje řada studií ve výše uvedené monografii.¹⁰¹

Literatura se tedy dějinám kanonie v Roudnici věnuje poměrně obsírně a jedná se o dobře prozkoumané téma, proto její dějiny na následujících stránkách popisujeme pouze stručně.

Řád řeholních kanovníků sv. Augustina přivedl do Čech biskup Jan IV. z Dražic. K tomuto rozhodnutí zřejmě přispěl jeho dlouhý pobyt u papežské kurie v Avignonu, kde se v letech 1318–1329 hájil proti obvinění litoměřického probošta Jindřicha ze Schönburgu, který ho nařkl ze simonie a z ochrany heretiků. Během těchto jedenácti let měl možnost se s tímto řádem blíže seznámit a po návratu začal pracovat na jeho uvedení do Čech. Nejprve zamýšlel novou kanonii umístit v Praze na Starém Městě při kostele Matky Boží na Louži, ale i když se mu podařilo získat povolení od krále Jana Lucemburského, pražští měšťané se postavili proti, protože zřejmě nadále nechtěli rozšiřovat již tak dost hustou síť klášterů, které působily na území města. Proto se nakonec biskup Jan rozhodl novou kanonii vybudovat v Roudnici nad Labem, která byla biskupským sídlem.

Biskup Jan IV. z Dražic osobně položil základní kámen dne 25. května 1333. Se stejným datem byla vydána zakládací listina,¹⁰² v níž také biskup kanonii nadal statky, které byly dostačující pro probošta a dvanáct kanovníků. Většinu movitého i nemovitého majetku, který se stal základem hospodářství roudnické kanonie, daroval biskup Jan z vlastního jmění.¹⁰³ Kanonii byla zaručena svobodná volba představeného, ale biskupovi zůstalo právo ho schvalovat a potvrzovat.

¹⁰⁰ Lucie DOLEŽALOVÁ, *Matouš Beran and the Art of Memory in Late Medieval Bohemia*, in: *Culture of Memory in East-Central Europe in the Late Middle Ages and the Early Modern Period*, ed. Rafał WÓJCIK, Poznań 2008, s. 95–103; Lucie DOLEŽALOVÁ, *Sborníky Matouše Berana*, in: *Ubi est finis ...*, s. 126–140 a nejnověji Lucie DOLEŽALOVÁ, *Late Medieval Personal Miscellanies: The Case of Mattheus Beran (d. 1461), Augustinian Canon of Roudnice nad Labem*, in: *Collecting, Organizing and Transmitting Knowledge. Miscellanies in Late Medieval Europe*, edd. Sabrina CORBELLINI – Giovanna MURANO – Giacomo SIGMORE, Turnhout 2018 (= *Bibliologia. Elementa ad librorum studia pertinentia* 49), s. 179–196.

¹⁰¹ Dana STEHLÍKOVÁ, *Herbář Matouše Berana*, in: *Ubi est finis ...*, s. 141–146; Hana ŠEDINOVÁ, *Spis De animalibus v rukopise Národní knihovny I F 35 a jeho inspirační zdroje*, in: *Ubi est finis ...*, s. 147–155; Hana ŠEDINOVÁ, *Lapidář Matouše Berana v rukopise Národní knihovny I F 35*, in: *Ubi est finis ...*, s. 156–164; Barbora KOCÁNOVÁ, *Prenosticaciones temporum ve sborníku Matouše Berana (Národní knihovna I F 35)*, in: *Ubi est finis ...*, s. 165–176 a Hana FLORIANOVÁ, *Tractatus de urinis Matouše Berana v kodexu Národní knihovny I F 35*, in: *Ubi est finis ...*, s. 177–184.

¹⁰² *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae. Pars III (1311–1333)*, ed. Josef EMLER, Praha 1890, s. 781–782, č. 2008.

¹⁰³ *Srov. Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae. Pars III (1311–1333)*, ed. Josef EMLER, Praha 1890, s. 793, č. 2041.

Stavba kostela i přilehlých budov byla svěřena avignonskému mistru Vilémovi, kterého pravděpodobně z Francie pozval biskup Jan. Po několika měsících se mistr Vilém vrátil do vlasti a ve stavbě pokračovali čeští stavitelé, které však mistr Vilém vyučil a oni dále postupovali podle jeho plánů. Již sedm let po zahájení stavby, 15. srpna 1340, vysvětil biskup Jan nový kostel; tuto událost připomíná pamětní deska, která je dodnes ve zdi nad hlavním oltářem chrámu.¹⁰⁴

K roudnické kanonii měli úzký vztah nejvyšší církevní představitelé. Kromě zakladatele biskupa Jana IV. z Dražic měli k řádu řeholních kanovníků sv. Augustina velmi blízko také arcibiskupové Arnošt z Pardubic a Jan z Jenštejna. Kanonie v Roudnici také poskytovala pro činnost pražských arcibiskupů určité intelektuální i spirituální zázemí, protože členy konventu bylo několik významných vzdělavců, jejichž služby bylo možné v případě potřeby využít.¹⁰⁵

Roudnická fundace patřila od počátku mezi bohaté kanonie¹⁰⁶ a vzkvétala až do doby husitských bouří. Když v květnu roku 1421 Jan Žižka táhl přes Roudnici, poskytl jeho vojsku arcibiskup Konrád z Vechty potřebný proviant výměnou za slib, že město bude ušetřeno. Husitské vojsko však svůj slib nedodrželo a město vyplnilo; budovy kanonie i kostely byly vypáleny a probošt Valdemar zahynul.

Pouze čtyři roudničtí kanovníci odpřisáhli pražské artikuly (jeden z nich, kanovník Sebastián, se však poté, v červnu 1423, v Žitavě kalicha zřekl),¹⁰⁷ ostatní museli z Roudnice odejít.¹⁰⁸ Skupina několika kanovníků putovala pravděpodobně přes hrad Střekov poblíž Ústí nad Labem

¹⁰⁴ Srov. Oldřich KOTYZA – Petr KOPIČKA, *Zakladatelské dílo pražského biskupa Jana IV. z Dražic v Roudnici nad Labem (1333–1340) v pamětních záznamech očitých svědků a otázka jejich interpretace*, Porta Bohemica 5, 2009, s. 43–89.

¹⁰⁵ Srov. Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Arnošt z Pardubic: arcibiskup, zakladatel, rádce*, Praha 2008 (= Velké postavy českých dějin 10), s. 225 a také Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Osobnost Arnošta z Pardubic*, in: *Arnošt z Pardubic (1297–1364): osobnost – okruh – dědictví = postać – środowisko – dziedzictwo*, edd. Lenka BOBKOVÁ – Ryszard GŁADKIEWICZ – Petr VOREL, Praha 2005, s. 23–42, s. 36.

¹⁰⁶ Pro přehled ekonomické situace jednotlivých kanonií řádu srov. Pavel ZAHRADNÍK, *Klášter augustiniánů-řeholních kanovníků v Rokycanech a jeho knihovna*, Bibliotheca Strahoviensis 4–5, 2001, s. 115–153, s. 118–119.

¹⁰⁷ *Soudní akta konsistoře Pražské (Acta judiciaria consistorii Pragensis), část VII (1420–1424 a Dodatky)*, ed. Ferdinand TADRA, Praha 1901 (= Historický archiv České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění 21), s. 118. Srov. Ondřej VODIČKA, *Exil českého a moravského duchovenstva za husitských válek*, Praha 2019 (= Středověk 5), s. 146.

¹⁰⁸ K exilu roudnických kanovníků všeobecně srov. Franz MACHILEK, *Datum tempore exilii nostri in materia fidei. Zur Emigration von Welt- und Ordensgeistlichen aus Böhmen in der Hussitenzeit*, in: *Gesellschaftsgeschichte: Festschrift für Karl Bosl zum 80. Geburtstag*, ed. Ferdinand SEIBT, München 1988, s. 206–226, zvl. s. 220–222; Jaroslav KADLEC, *Katoličtí exulanti čeští doby husitské*, Praha 1990, s. 43–46; Kamil BOLDAN, *Die Augustiner-Chorherren aus Raudnitz und Sadská im Exil in der Hussitenzeit als Schreiber der Handschriften*, Studie o rukopisech 29, 1992, s. 79–93; Ondřej VODIČKA, *Exil českého a moravského duchovenstva za husitských válek*, Praha 2019 (= Středověk 5), s. 146.

a hornolužický Ojvín až do kanonie v polské Zaháni.¹⁰⁹ Dočasný pobyt na Střekově je doložen doporučujícím listem pro kanovníka Jana, který tam vystavil roudnický probošt Jan 22. června 1421 a v jeho závěru uvádí „Datum in Strzekow castro nostrique exilii diverticulo ...“.¹¹⁰ Listina se dochovala v díle *Chronica Hussitarum* Ondřeje Řezenského, který si ji opsál poté v kanonii sv. Manga v Řezně, kam se kanovník Jan na své cestě dostal.¹¹¹

Pobyt roudnických kanovníků v Zaháni dokládá jeden ze záznamů v roudnickém nekrologiu: „Item obiit frater Iohannes de Slana cantor huius domus anno 1432° (letopočet připsán později) sepultus in Sagano“ (NK ČR XIX B 3, fol. 90v) a také kolofón na fol. 307vb misálu (dnes uložen ve Vratislavi, Biblioteka Uniwersytecka, I F 343), který zde v letech 1422–1424 napsal kanovník Martin: „Anno domini M° CCCC° XXII° vigente errore execrabili et persecucione maxima in clerum hereticorum Wicleph, qui et hussite dicti sunt, in terra Boemorum inceptum est hoc opus sub regimine venerabilis patris et domini abbatis Ludolphi in Zagano finitumque est anno domini ut supra XXIII° per manus fratris Martini canonicorum regularium in Rudnycz ibidem professi exulati vero in Zagano cum fratribus sub regimine venerabilis patris et domini abbatis Henrici cognomento Leslo eiusdem monasterii in Zagano in vigilia Purificacionis sancte Marie virginis gloriose ...“.¹¹²

Část roudnického konventu se uchýlila do augustiniánské kanonie na Písku ve Vratislavi, kam také pravděpodobně přenesli většinu cenností z roudnické kanonie včetně rukopisů z knihovny. Přítomnost roudnických kanovníků ve Vratislavi je doložena i záznamy z roudnického

¹⁰⁹ Franz MACHILEK, *Die Augustiner-Chorherren in Böhmen und Mähren*, Archiv für Kirchengeschichte von Böhmen – Mähren – Schlesien 4, 1976, s. 107–144, s. 123–124 a Kamil BOLDAN, *Die Augustiner-Chorherren aus Raudnitz und Sadská im Exil in der Hussitenzeit als Schreiber der Handschriften*, Studie o rukopisech 29, 1992, s. 79–93, zvl. s. 82. Srov. také Franz MACHILEK, *Ludolf von Sagan und seine Stellung in der Auseinandersetzung um Konziliarismus und Hussitismus*, München 1967 (= Wissenschaftliche Materialien und Beiträge zur Geschichte und Landeskunde der böhmischen Länder 8), s. 55–56; Jaroslav KADLEC, *Katoličtí exulanti čeští doby husitské*, Praha 1990, s. 44 a Ondřej VODIČKA, *Exil českého a moravského duchovenstva za husitských válek*, Praha 2019 (= Středověk 5), s. 113.

¹¹⁰ *Urkundliche Beiträge zur Geschichte des Hussitenkrieges in den Jahren 1419–1436 I, Von den Jahren 1419–1428*, ed. František PALACKÝ, Praha 1873, s. 126–127.

¹¹¹ Franz MACHILEK, *Datum tempore exilii nostri in materia fidei. Zur Emigration von Welt- und Ordensgeistlichen aus Böhmen in der Hussitenzeit*, in: Gesellschaftsgeschichte: Festschrift für Karl Bosl zum 80. Geburtstag, ed. Ferdinand SEIBT, München 1988, s. 206–226, s. 220 a Ondřej VODIČKA, *Exil českého a moravského duchovenstva za husitských válek*, Praha 2019 (= Středověk 5), s. 11, 101, 102 a 107.

¹¹² Franz MACHILEK, *Die Augustiner-Chorherren in Böhmen und Mähren*, Archiv für Kirchengeschichte von Böhmen – Mähren – Schlesien 4, 1976, s. 107–144, s. 124; Franz MACHILEK, *Datum tempore exilii nostri in materia fidei. Zur Emigration von Welt- und Ordensgeistlichen aus Böhmen in der Hussitenzeit*, in: Gesellschaftsgeschichte: Festschrift für Karl Bosl zum 80. Geburtstag, ed. Ferdinand SEIBT, München 1988, s. 206–226, s. 221; Jaroslav KADLEC, *Katoličtí exulanti čeští doby husitské*, Praha 1990, s. 45; Kamil BOLDAN, *Die Augustiner-Chorherren aus Raudnitz und Sadská im Exil in der Hussitenzeit als Schreiber der Handschriften*, Studie o rukopisech 29, 1992, s. 79–93, s. 82 a Ondřej VODIČKA, *Exil českého a moravského duchovenstva za husitských válek*, Praha 2019 (= Středověk 5), s. 112.

nekrologia: „Item frater Mikssikus senior presbyter huius domus obiit in Wratislavia.“ (NK ČR XIX B 3, fol. 82v) a „Obiit Johannes anno domini 1430 (letopočet dopsán později) prepositus huius domus X^o anno sui exilii in Wratislavia.“ (NK ČR XIX B 3, fol. 107v).

Přítomnost roudnických kanovníků ve Vratislavi je dále doložena listem roudnického probošta Matěje Vrabce a sadského probošta Petra míšeňskému biskupu Janovi, který je datovaný ve Vratislavi 6. ledna 1434.¹¹³ Probošt Matěj ve Vratislavi opsál větší část rukopisu dnes uloženého ve Vídni, Österreichische Nationalbibliothek Cod. 5512, kde jsou jeho rukou psány i dva kolofóny: „Et sic est finis ... anno domini millesimo CCCC XXX° VI° scripti ac completi Wratislaviae in monasterio beate Marie virginis in Arena feria II^a post Invocavit seu post festum sancti Mathie apostoli ... per fratrem Mathiam prepositum monasterii Marie virginis canonicorum regularium in Rudnicz, protunc suum fiventem exilium in monasterio ac civitate iam dicta“ (na fol. 125v) a „Et sic est finis huius herbarii ex diversis libris collecti anno domini M^o CCCC^o XXXVI° feria quarta ad vincula sancti Petri in Wratislavia“ (na fol. 302r) a také poznámka „Scriptum Wratislaviae“ (na fol. 346v). Matěj Vrabec¹¹⁴ je ve Vratislavi doložen ještě v roce 1439, kdy se spolu se sadským převorem Petrem a jaroměřským proboštem Remigiem podílel na vizitaci tamní kanonie na Písku.¹¹⁵

Během svého pobytu v exilu museli kanovníci z existenčních důvodů prodat některé cenné předměty z majetku kanonie. Kromě knih, o nichž ještě bude řeč níže, prodal probošt Matěj Vrabec v roce 1431 vratislavskému proboštu Joštovi vzácný obraz sv. Jana evangelisty.¹¹⁶

Další roudnickí kanovníci se uchýlili do Erfurtu, kde poté, co probošt Jan zemřel v roce 1430 na Střekově, zvolili jako svého nového představeného již výše uvedeného Matěje Vrabce, který byl potvrzen 26. ledna 1431.¹¹⁷ Volby se účastnil také roudnický kanovník Matouš Beran,

¹¹³ MZK Mk 24, fol. 76v. Lucie DOLEŽALOVÁ – Michal DRAGON, *Střípky k exilovým pobytům českých augustiniánských kanovníků*, in: *Ubi est finis ...*, s. 306–314, s. 307–308, edice s. 310–311. Srov. také Ondřej VODIČKA, *Exil českého a moravského duchovenstva za husitských válek*, Praha 2019 (= Středověk 5), s. 113.

¹¹⁴ Tento roudnický exilový probošt je v exilu doložen na více místech a budeme o něm mluvit i dále. Shrnutí jeho osudů podává Lucie DOLEŽALOVÁ – Michal DRAGON, *Střípky k exilovým pobytům českých augustiniánských kanovníků*, in: *Ubi est finis ...*, s. 306–314, s. 312.

¹¹⁵ Franz MACHILEK, *Die Augustiner-Chorherren in Böhmen und Mähren*, Archiv für Kirchengeschichte von Böhmen – Mähren – Schlesien 4, 1976, s. 107–144, s. 124; Kamil BOLDAN, *Ke vzniku a osudům rukopisu XIX C 49 Státní knihovny ČR*, Miscellanea oddělení rukopisů a starých tisků NK ČR 6/1, 1990, s. 5–39, s. 19.

¹¹⁶ Tento prodej je doložen z kroniky kanonie na Písku: „Item eodem anno [1431] dominus Iodocus abbas emit a venerabili viro domino Mathia, preposito de Rudnicz, quandam ymaginem argenteam et deauratam sancti Iohannis ewangeliste pro thesauro ecclesie“ (*Chronica abbatum Beatae Virginis in Arena*, in: *Scriptores rerum Silesiacarum* 2, ed. Gustav Adolf STENZEL, Breslau 1839, s. 156–286, s. 223–224). Srov. také Franz MACHILEK, *Datum tempore exilii nostri in materia fidei. Zur Emigration von Welt- und Ordensgeistlichen aus Böhmen in der Hussitenzeit*, in: *Gesellschaftsgeschichte: Festschrift für Karl Bosl zum 80. Geburtstag*, ed. Ferdinand SEIBT, München 1988, s. 206–226, s. 221 a Jaroslav KADLEC, *Katoličtí exulanti čeští doby husitské*, Praha 1990, s. 45.

¹¹⁷ Jaroslav KADLEC, *Katoličtí exulanti čeští doby husitské*, Praha 1990, s. 44.

který předtím (prokazatelně v roce 1423) pobýval v Žitavě.¹¹⁸ Jeho přítomnost v Erfurtu je díky jeho vlastním kolofónům doložena v letech 1431 a 1437.¹¹⁹ První z těchto letopočtů dokládá kolofón, který Beran napsal 12. května 1431 na zadní přidešší rukopisu NK ČR I F 35: „Et hec breviter collecta sufficiant pro nostro Confundario supplendo per me fratrem M. Beran exulem canonicum regularium de“ (další slovo vyškrabáno, v 19. století doplněno Rudnicz) „manu mea propria scriptis ... anno domini 1431“ (datum částečně vyškrabáno) „sabbato post ascensionem domini in Erfordia in domo pauperum.“ Beran pravděpodobně působil na erfurtské univerzitě, což sám připomíná, když na fol. 109r v rukopisu Kap N LIII píše: „ego frater M. Ber., membrum quoddam inutile medicine alme universitatis Erfordiensis“, z jiných pramenů ovšem zprávy o tomto jeho působení nemáme.¹²⁰ V Erfurtu byl jistě ještě v říjnu 1437, kdy byl vážně nemocný, a proto vykonal zpověď, aby získal odpustky, jež byly vydány basilejským koncilem; zároveň slibuje, že pokání vykoná, až se vrátí do roudnické kanonie. Tento záznam se dochoval v rukopisu Kap N LIII na fol. 7r: „Nota quod ego frater M. Ber[an] sum confessus super graciis Basiliens. Feria V^a 1437 in vigilia Omnium Sanctorum in maxima infirmitate mea. Penitenciam agere volo Deo me adiuvante, quando ero domi in monasterio Rudnicensi, amen.“ Do Roudnice se vrátil, protože na okraji je k tomuto textu připsána stručná poznámka „factum est“. Po návratu z exilu byl v roce 1445 konfirmován proboštem v kanonii v Rokycanech,¹²¹ ale nevíme, zda tam skutečně působil. Podle zprávy z roudnického nekrologia zemřel v roce 1461: „Anno domini M^o CCCC^o LXI° obiit frater Mattheus senior dictus Beran“ (NK ČR XIX B 3, fol. 89r).¹²²

Kromě toho pobyt kanovníků v Erfurtu nepřímou dokládá i další zmínka v roudnickém nekrologiu: „Item Thomas prior huius domus obiit in Thuringia“ (NK ČR XIX B 3, fol. 82v). I

¹¹⁸ *Soudní akta konsistoře Pražské (Acta judiciaria consistorii Pragensis), část VII (1420–1424 a Dodatky)*, ed. Ferdinand TADRA, Praha 1901 (= Historický archiv České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění 21), s. 118.

¹¹⁹ K osudům Matouše Berana srov. Lucie DOLEŽALOVÁ, *Sborníky Matouše Berana*, in: *Ubi est finis ...*, s. 126–140, kde je uvedena i starší literatura (z ní je nejvýznamnější Franz MACHILEK, *Die Augustiner-Chorherren in Böhmen und Mähren*, Archiv für Kirchengeschichte von Böhmen – Mähren – Schlesien 4, 1976, s. 107–144, s. 124 a Jaroslav KADLEC, *Katoličtí exulanti čeští doby husitské*, Praha 1990, s. 44–45). Srov. také Ondřej VODIČKA, *Exil českého a moravského duchovenstva za husitských válek*, Praha 2019 (= Středověk 5), s. 112.

¹²⁰ Jaroslav KADLEC, *Katoličtí exulanti čeští doby husitské*, Praha 1990, s. 44. Srov. Erich KLEINEIDAM, *Universitas studii Erfordensis. Überblick über die Geschichte der Universität Erfurt I, Spätmittelalter 1392–1460*, Leipzig 1985 (= Erfurter Theologische Studien 14), s. 329–330.

¹²¹ Srov. *Archiv český, čili, Staré písemné památky české i moravské z archivů domácích i cizích III*, ed. František PALACKÝ, Praha 1844, č. 466, s. 532.

¹²² Záznam o jeho úmrtí je uveden i ve fragmentu roudnického nekrologia v rukopisu SOA v Třeboni, fond Velkostatek Třeboň, IA 3K β 28e na fol. 2r.

když zde není přímo uveden Erfurt, lze podle uvedení úmrtí v Durynsku i tento záznam spojovat s tímto místem exilu.

Další roudničtí kanovníci se v době exilu přechodně pohybovali i v kanonii *Serenus mons* v německém Petersbergu u Halle,¹²³ o čemž svědčí zápis v nekrologiu: „Item frater Petrus dictus Lawt presbyter huius domus capellanus (?) in Palecz obiit in Saxonia in Monte Sereno“ (NK ČR XIX B 3, fol. 82v). V této kanonii pobýval v letech 1428–1430 i budoucí roudnický probošt Matěj Vrabec, který zde během těchto let opsal část rukopisu NK ČR III D 16, což dosvědčují kolofóny na fol. 5rb a 334ra.

Po skončení husitských bouří se kanovníci do Roudnice vrátili, ale přesný rok jejich návratu neznáme. Budovy své kanonie našli zcela zničené, protože po husitském drancování kanonie ještě třikrát vyhořela (v letech 1425, 1434 a 1439). Kanovníci tedy zprvu neměli ani kde bydlet a komplex konventních budov byl obnoven jen částečně. Z nekrologia roudnické kanonie máme doklady, že obnovené kanonii pomáhali různí dobrodinci, jako první hokyně Kateřina, která kanovníkům darovala osm koní, sedmnáct kop grošů, jednu krávu a prokázala i další dobrodiní.¹²⁴ Ani po částečném obnovení roudnické kanonie nebyla situace kanovníků snadná. Zprávy o tomto období jsou jen velmi kusé, ale víme, že někteří roudničtí kanovníci (snad včetně tehdejšího probošta Matěje Vrabce) žili po polovině 15. století v Hrádku ve východních Čechách.¹²⁵

Kanonie byla znovu opuštěna již v roce 1467, kdy se Roudnice vzdala Jiřímu z Poděbrad. Probošt Matěj Vrabec rozhodl, aby si kanovníci našli bezpečnější místa k životu, protože situace v Čechách byla napjatá a kanonii hrozilo neustálé nebezpečí. To dosvědčuje i průvodní doporučující list dochovaný v NK ČR I G 11a, fol. 63r–63v,¹²⁶ který vystavil na začátku dubna 1467 v Roudnici pro blíže neurčeného bratra Ondřeje; prosí v něm, aby mu byla poskytnuta podpora a pokud možno i beneficium. Roudnický kanovník Ondřej je poté doložen v roce 1469 v městě Grünberg (může se jednat jak o Zelenou Horu v jihozápadních Čechách, tak o město

¹²³ Ondřej VODIČKA, *Exil českého a moravského duchovenstva za husitských válek*, Praha 2019 (= Středověk 5), s. 113.

¹²⁴ NK ČR XIX B 3, fol. 91v: „Item obiit Katherina Penestica que post exustionem huius monasterii prima benefactrix exstitit. Nam VIII equos et XVII sexagenas et unam vaccam huic monasterio donavit et alia multa beneficia fratribus inpendit.“ Srov. také Ondřej VODIČKA, *Exil českého a moravského duchovenstva za husitských válek*, Praha 2019 (= Středověk 5), s. 85–86.

¹²⁵ Kamil BOLDAN, *Ke vzniku a osudům rukopisu XIX C 49 Státní knihovny ČR*, Miscellanea oddělení rukopisů a starých tisků NK ČR 6/1, 1990, s. 5–39 a Kamil BOLDAN, *Die Augustiner-Chorherren aus Raudnitz und Sadská im Exil in der Hussitenzeit als Schreiber der Handschriften*, Studie o rukopisech 29, 1992, s. 79–93, zvl. s. 83–85.

¹²⁶ Lucie DOLEŽALOVÁ – Michal DRAGON, *Střípky k exilovým pobytům českých augustiniánských kanovníků*, in: *Ubi est finis ...*, s. 306–314, s. 312–313, edice s. 314.

Zielona Góra ve Slezsku) a v roce 1472 v Rokycanech, což dokládají dva kolofóny: „Anno domini 1469 finitus est iste tractatus feria V^a in vigilia Mathie apostoli in Monte Viridi per quendam fratrem et canonicum de Rudnicz, tunc temporis exulem ibidem“ (Bautzen, Dombibliothek M I 25, fol. 224r) a „Explicit passio decem viarum annorum domini M^oCCCC^oLXXII in civitate Rokycanensi pre me fratrem Andream, canonicum regularem ordinis sancti Augustini monasterii Rudnicensis tunc exulem“ (Bautzen, Dombibliothek M I 25, fol. 99r).¹²⁷

Někteří kanovníci byli přijati v kanonii v Třeboni,¹²⁸ jako např. roudnický převor Valentin, který zde 8. ledna 1472 také zemřel: „Item anno domini M^o CCCC LXVII° obiit frater Valentinus presbyter et professus huius domus prior et predicator et fidelis provisor monasterii annis fere XL^{ta}, qui post desolationem et exustionem monasterii in exilio defunctus est in Trzebon et ibidem sepultus inter fratres“ (NK ČR XIX B 3, fol. 67r). Nekrologium přináší zprávu i o dalším roudnickém kanovníkovi, který pobýval v Třeboni: „Item Mathias Trzeboniensis presbyter huius domus obiit in Trzebon“ (NK ČR XIX B 3, fol. 77r).

Do treboňské kanonie se nakonec dostal také roudnický kanovník Jan Morávek. Ten byl předtím v exilu v rakouské Vitorazi, kde v roce 1470 napsal rukopis NK ČR I E 31, jak dokládá kolofón na fol. 63v: „Scriptum per me fratrem Iohannem Morawek canonicum regularem Rudnicensem in castro Weytra et finitum feria III^a infra octavam Epiphaniarum domini annorum domini M^o CCCC^o LXX° adhuc exulatem.“ V tomto kodexu je na fol. 1r dochovaná poznámka napsaná v Třeboni: „Isti sexterni sunt, quos dominus Morawek dedit cum aliis libris, qui fuit frater de Rudnycz.“¹²⁹ Kadlec předpokládá,¹³⁰ že Morávek s sebou do Třeboně přinesl také rukopisy NK ČR I D 38, NK ČR I F 7, NK ČR I F 35, NK ČR I G 36 a NK ČR VII C 23, ale konkrétní doklady o tom nemáme a je možné, že se tyto kodexy mohly do Třeboně dostat jinak. Spojení s Morávkem můžeme vyloučit pouze v případě rukopisu NK ČR I F 35, o kterém víme, že ho do Třeboně přinesl Kříž z Telče, který ho použil jako předlohu pro opisy, jež doplnil

¹²⁷ Kamil BOLDAN, *Die Augustiner-Chorherren aus Raudnitz und Sadská im Exil in der Hussitenzeit als Schreiber der Handschriften*, Studie o rukopisech 29, 1992, s. 79–93, s. 85 a Ondřej VODIČKA, *Exil českého a moravského duchovenstva za husitských válek*, Praha 2019 (= Středověk 5), s. 146.

¹²⁸ Jaroslav KADLEC, *Katoličtí exulanti čeští doby husitské*, Praha 1990, s. 46 a Ondřej VODIČKA, *Exil českého a moravského duchovenstva za husitských válek*, Praha 2019 (= Středověk 5), s. 146.

¹²⁹ Jaroslav KADLEC, *Katoličtí exulanti čeští doby husitské*, Praha 1990, s. 46 a Kamil BOLDAN, *Die Augustiner-Chorherren aus Raudnitz und Sadská im Exil in der Hussitenzeit als Schreiber der Handschriften*, Studie o rukopisech 29, 1992, s. 79–93, s. 85.

¹³⁰ Jaroslav KADLEC, *Katoličtí exulanti čeští doby husitské*, Praha 1990, s. 46.

do dalších svých kodexů a nejstarší z těchto opisů jsou v rukopisu SOA T A 17 datovány již rokem 1477.¹³¹

Ve světle nejnovějších poznatků se nezdá pravděpodobné, že by po roce 1467 byla kanonie v Roudnici obnovena.¹³² Pro poznání osudů roudnické kanonie jsou klíčové tři záznamy v roudnickém nekrologiu: „Anno domini M° CCCC° LXXIII° obiit magnificus dominus Ulricus, qui benigne suscepit dominum Mathiam prepositum de Hradek translatus cum omnibus thesauris monasterii eundem benigne fovens et necessaria omnia sine defectu subministrans usque finem exitus sui“ (NK ČR XIX B 3, fol. 93v), „Item anno domini M° CCCC° LXXVIII° obiit serenissima ducissa Opaviensis, domina Anna coniunx magnifici domini, domini Johannis de Hansburg, faultrix maxima trium prepositorum in exilio circa eos existencium omnia necessaria sine defectu eis subministrans“ (NK ČR XIX B 3, fol. 116v)¹³³ a „Eodem die obiit in Budyna exul, venerabilis pater dominus Ambrosius, prepositus Rudnicensis, ibidem sepultus ante altare beate virginis Marie anno domini M° CCCC° XCVI°“ (NK ČR XIX B 3, fol. 96r). Zdá se tedy, že exilový probošt Matěj Vrabec byl vlídně přijat katolickým šlechticem Oldřichem z Házmburka; zemřel 11. září 1472 v exilu v Budyni nad Ohří a o jeho úmrtí nás spravuje roudnické nekrologium: „Anno domini M° CCCC° LXXII° in die sanctorum Prothi et Iacincti post medium noctis venerabilis pater dominus Mathias prepositus monasterii Rudnicensis exul in Budina defunctus est in castro in ecclesia parochiali ad cornu sinistris altaris beate virginis tumulatus. Orate pro eo“ (NK ČR XIX B 3, fol. 102v).¹³⁴ Podle uvedených záznamů se jeví jako pravděpodobné, že torzo roudnického konventu včetně proboštů žilo v poslední třetině 15. století v Budyni pod ochranou rodu Zajíců z Házmburka. Tam zřejmě všichni kanovníci také zemřeli a na začátku 16. století se tak existence roudnické kanonie uzavřela.

Pro **dějiny knihovny** jsou nejdůležitějším pramenem samotné rukopisy; bohužel se nedochovaly žádné prameny knihovní ani majetkové evidence. Roudnické knihovně se

¹³¹ Srov. Michal DRAGOUN, *Křížova „knihovna“*, in: *Kříž z Telče (1434–1504): Písař, sběratel, autor*, edd. Lucie DOLEŽALOVÁ – Michal DRAGOUN, Praha 2020, s. 33–46, s. 44.

¹³² Nejnovější poznatky o osudech roudnického konventu na konci jeho existence shrnuje Michal DRAGOUN, *Signatury a vlastnické záznamy rukopisů klášterů v Roudnici a v Sadské*, in: *Ubi est finis ...*, s. 27–60, zvl. s. 29–32, kde uvádí i starší literaturu k tomuto tématu.

¹³³ Srov. Ondřej VODIČKA, *Exil českého a moravského duchovenstva za husitských válek*, Praha 2019 (= Středověk 5), s. 92.

¹³⁴ Srov. Jaroslav KADLEC, *Katoličtí exulanti čeští doby husitské*, Praha 1990, s. 46 a Ondřej VODIČKA, *Exil českého a moravského duchovenstva za husitských válek*, Praha 2019 (= Středověk 5), s. 146.

v několika studiích věnoval Jaroslav Kadlec.¹³⁵ Nejrozsáhlejší publikací o této knihovně je již výše zmiňovaná kolektivní monografie *Ubi est finis ...*:¹³⁶ pro rekonstrukci knihovny a identifikaci roudnických rukopisů je klíčová v ní obsažená studie Michala Dragouna,¹³⁷ hodnocení dochovaných rukopisů jsem se věnovala ve svém článku tamtéž¹³⁸ a součástí této monografie je i podrobný katalog dochovaných rukopisů.¹³⁹ Roudnická knihovna byla v literatuře známá především kvůli velkému množství iluminovaných rukopisů, které se v ní dochovaly. Nejnověji se tomuto tématu věnuje Tomáš Gaudek,¹⁴⁰ ze starších autorů se roudnickými iluminovanými kodexy sourhnně zabýval Max Dvořák.¹⁴¹ Roudnická knihovna je tedy poměrně dobře probádaným tématem, ale následující text nepředstavuje pouze shnutí, ale přináší i nové poznatky a zvl. obsahové členění je zpracováno výrazně podrobněji, než ve výše uvedeném článku.

Z roudnické knihovny se podařilo identifikovat celkem 173 rukopisů. Většina z nich (celkem 149) je dnes uložena v KNM, dvanáct rukopisů v NK ČR, sedm v Kap, dva v MZK v Brně, po jednom rukopisu je dnes uchováváno v Krakově (Archiwum Krakowskiej Kapituły Katedralnej) a v Drážďanech (Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek). Jeden dnes ztracený kodex býval uložen v Městském muzeu v Mělníku.

¹³⁵ Jaroslav KADLEC, *Raudnitz – Roudnice n. Labem*, in: *Die Stifte ...*, s. 177–202, s. 190–194; Jaroslav KADLEC, *Knihovna kláštera řeholních kanovníků svatého Augustina v Roudnici*, in: *Historia docet. Sborník prací k počtě šedesátých narozenin prof. PhDr. Ivana Hlaváčka, CSc.*, edd. Miloslav POLÍVKA – Michal SVATOŠ, Praha 1992, s. 127–134; Jaroslav KADLEC, *Literární činnost augustiniánských kanovníků kláštera roudnického*, *Miscellanea oddělení rukopisů a starých tisků Národní knihovny ČR* 10, č. 1, 1993, s. 179–185 a Jaroslav KADLEC, *Literární činnost roudnických augustiniánských kanovníků*, in: *Facta probant homines – sborník příspěvků k životnímu jubileu prof. dr. Zdeňky Hledíkové*, edd. Ivan HLAVÁČEK – Jan HRDINA – Jan KAHUDA – Eva DOLEŽALOVÁ, Praha 1998, s. 221–225.

¹³⁶ *Ubi est finis*

¹³⁷ Michal DRAGOUN, *Signatury a vlastnické záznamy rukopisů klášterů v Roudnici a v Sadské*, in: *Ubi est finis ...*, s. 27–60.

¹³⁸ Adéla EBERSONOVÁ, *Knihovny kanonií v Roudnici a v Sadské: dochované rukopisy a jejich obsah*, in: *Ubi est finis ...*, s. 61–88.

¹³⁹ Michal DRAGOUN, za spolupráce Adély EBERSONOVÉ, *Soupis roudnických a sadských rukopisů*, in: *Ubi est finis ...*, s. 331–565. V katalogu jsou popisy všech roudnických rukopisů a případně je tam uvedena i další literatura k nim; v následujícím textu u jednotlivých rukopisů na jejich popisy v katalogu již neupozorňujeme. Nejsou v něm uvedeny pouze kodexy Kap G V, NK ČR VI D 9 a NK ČR VII C 22, které v době vydání publikace nebyly identifikovány jako roudnické; tyto tři rukopisy popisuje Michal Dragoun ve svém připravovaném článku.

¹⁴⁰ Tomáš GAUDEK, *Roudnické iluminované rukopisy druhé třetiny 14. století*, in: *Ubi est finis ...*, 234–248.

¹⁴¹ Max DVOŘÁK, *Knihovna Augustiniánského kláštera v Roudnici. Příspěvek k dějinám malířství miniaturního*, *Český časopis historický* 6, č. 2, 1900, s. 118–131 a Max DVOŘÁK, *Die Illuminatoren des Johann von Neumarkt*, *Jahrbuch der kunsthistorischen Sammlungen des allerhöchsten Kaiserhauses* 22, 1901, s. 35–126.

Roudnická knihovna vznikla bezprostředně po založení tamní kanonie. Pro její počátky je významná knižní donace zakladatele kanonie, kterou připomíná již kronika Františka Pražského, kde se uvádí, že biskup Jan IV. z Dražic roudnické kanonii daroval kromě jiného různé knihy, které však nejsou blíže určeny.¹⁴² Velmi podobný text o založení kanonie a stavbě mostu v Roudnici je zapsán v rukopisu NK ČR XIX B 3 (ff. 201va–202va), kde ale zmínka o darování knih není. Donace rukopisů francouzského původu, které biskup Jan získal během svého mnohaletého pobytu v Avignonu, je pravděpodobná a v literatuře všeobecně předpokládaná a uvádí se, že tyto rukopisy měly významný vliv na rozvoj české rukopisné iluminace. Konkrétních a jasných dokladů nicméně není mnoho.

Biskup Jan IV. z Dražic prokazatelně daroval roudnické kanonii dva rukopisy: KNM XII A 11 (to potvrzuje dražický erb doplněný na spodním okraji fol. 1r) a KNM XV A 6 (o tom svědčí záznam na fol. 419r: „Anno domini millesimo CCC^o XXXVI° VI° kalendas Novembris venerabilis in Christo pater et dominus dominus Johannes III^{us}, Pragensis episcopus XXVII^{us} ordinationis sue XXXV° hanc bybliam in duobus voluminibus donavit monasterio sancte Marie canonicorum regularium sue fundacionis in Rudnicz. Anno vero fundacionis eiusdem monasterii IIII° ob reverenciam eiusdem gloriose virginis Marie per suorum remedio peccatorum“). V literatuře (v dílech Jaroslava Kadlece,¹⁴³ Václava Chaloupeckého¹⁴⁴ a Jiřího Kejře¹⁴⁵) se objevují i zmínky o dalších kodexech, které snad byly Janem z Dražic darovány: KNM XII A 6, KNM XII A 12, KNM XII B 12, KNM XII C 8, KNM XII C 13, KNM XIII B 9, KNM XIV A 11, KNM XV D 1, KNM XVI B 2, KNM XVII A 3, KNM XVII A 5, KNM XVII B 8 a KNM XVII B 9. U těchto rukopisů nicméně chybí o darování Janem z Dražic přímé doklady a názory výše zmíněných badatelů se různí.¹⁴⁶

¹⁴² *Chronicon Francisci Pragensis = Kronika Františka Pražského*, ed. Jana ZACHOVÁ, Praha 1997 (= FRB, Series nova I), s. 81: „Et pretaxate ecclesie sue et dominis ibidem [sc. in Rudnicz] donavit libros varios, calices et ornatus diversos et preciosos, et omnia necessaria eis lautissime ministrando“.

¹⁴³ Jaroslav KADLEC, *Knihovna kláštera řeholních kanovníků svatého Augustina v Roudnici*, in: *Historia docet. Sborník prací k počtě šedesátých narozenin prof. PhDr. Ivana Hlaváčka, CSc.*, edd. Miloslav POLÍVKA – Michal SVATOŠ, Praha 1992, s. 127–134, s. 127 uvádí rukopisy KNM XII A 6, KNM XII A 12, KNM XII B 12, KNM XII C 8, KNM XII C 13, KNM XIII B 9, KNM XIV A 11, KNM XV D 1, KNM XVII A 5 a KNM XVII B 9.

¹⁴⁴ Václav CHALOUPECKÝ, *Jan IV. z Dražic, poslední biskup Pražský: studie kulturně historická*, Časopis Společnosti přátel starožitností českých 16, 1908, s. 51–84, 133–163, 181–196, s. 189–194 uvádí rukopisy KNM XII A 6, KNM XII B 12, KNM XII C 8, KNM XII C 13, KNM XIII B 9, KNM XIV A 11, KNM XV D 1, KNM XVI B 2, KNM XVII A 3, KNM XVII A 5 a KNM XVII B 9.

¹⁴⁵ Jiří KEJŘ, *Principalli Mediolanensis Lectura super decretum*, Studie o rukopisech 27, 1989–1990, s. 3–14, s. 4 uvádí rukopisy KNM XII A 12 a KNM XVII B 8.

¹⁴⁶ Pro podrobnější informace o jednotlivých kodexech včetně hodnocení míry pravděpodobnosti případného daru Jana z Dražic srov. Michal DRAGON, za spolupráce Adély EBERSONOVÉ, *Soupis roudnických a sadských rukopisů*, in: *Ubi est finis ...*, s. 331–565.

Roudnickou kanonii podporoval i první pražský arcibiskup Arnošt z Pardubic. Jaroslav Kadlec uvádí, že Arnošt kanonii daroval KNM XIII A 13 a také kodexy KNM X B 6, KNM XII A 14, KNM XII A 16, KNM XIII B 6/1, KNM XIII B 6/2, KNM XIII B 13 a KNM XVI C 13 (i když jeho formulace, že tyto rukopisy jsou „stejného rázu (a od arcibiskupa Arnošta byly jmenovány)“ není jasná).¹⁴⁷ U rukopisu KNM XIII A 13 je darování Arnoštem z Pardubic podle jeho erbu na fol. 1v velmi pravděpodobné, nicméně u žádného z dalších uvedených rukopisů to není prokazatelné. V případě rukopisů KNM XII A 5, KNM XII A 7 a KNM XVI A 15 je možné, že se na jejich napsání arcibiskup Arnošt organizačně podílel. Kodex KNM XIV A 11 je sice některými autory pokládán za dar Jana IV. z Dražic (viz výše), ale vzhledem k tomu, že vlastnický záznam je shodný se skupinou rukopisů kolem KNM XIII A 13, je pravděpodobnější, že se kodex dostal do Roudnice až později, snad až darem Arnošta z Pardubic.

Údaje o několika desítkách darovaných rukopisů se dochovaly v nekrologiích roudnické kanonie.¹⁴⁸ Znamější a rozsáhlejší nekrologium roudnické kanonie je zapsáno na ff. 66v–117r rukopisu NK ČR XIX B 3. Záznamy pocházejí z doby od druhé třetiny 14. století do roku 1516, ale poslední z nich nemusel být zapsán v Roudnici. Je zde celkem 27 záznamů o darování celkem 34 rukopisů. Jednotlivé kodexy jsou charakterizovaných titulem nebo obsahem, některé dary jsou však uvedeny pouze souhrnně a bez jakékoliv obsahové specifikace:

Fol. 69r: *Item Angelus apotecarius Pragensis, frater noster secularis, qui legavit pulcrum librum Sentenciarum in rubea cute.*

Fol. 72r: *Item eodem die obiit reverendus vir dominus Sdeslaus, scolasticus Pragensis, pro cuius remedio anime ornatus pulcher et libri aliqui¹⁴⁹ una cum cruce pulcra est donatus.*

Fol. 73v: *Anno domini 1383 hora vespertina obiit reverendus pater et dominus Nycolaus prepositus huius domus primus,¹⁵⁰ religionis restaurator, qui corpus huius monasterii cum*

¹⁴⁷ Jaroslav KADLEC, *Knihovna kláštera řeholníků svatého Augustina v Roudnici*, in: *Historia docet. Sborník prací k počtě šedesátých narozenin prof. PhDr. Ivana Hlaváčka, CSc.*, edd. Miloslav POLÍVKA – Michal SVATOŠ, Praha 1992, s. 127–134, s. 128: „V rukopise KNM XIII A 13 jest erb se znakem arcibiskupa Arnošta z Pardubic a stejného rázu (a od arcibiskupa Arnošta byly jmenovány) i rukopisy KNM XII A 14 a KNM XIII B 13, KNM XII A 16, KNM XIII B 6, KNM XVI C 13 a snad i KNM X B 6.“

¹⁴⁸ Roudnickými nekrologickými záznamy, které mají souvislost s tamní knihovnou, se podrobně zabývá Michal DRAGOUN, *Roudnické a sadské rukopisy v dalších pramenech a ve světle svých textových vztahů*, in: *Ubi est finis ...*, s. 89–106, zvl. s. 89–98. Z tohoto článku také přebíráme přepisy jednotlivých záznamů.

¹⁴⁹ Před slovem „aliqui“ je snad vyškrabána číslovka „III“.

¹⁵⁰ Lze uvažovat také o umístění interpunkčního znaménka před slovo „primus“. Mikuláš nebyl první probošt roudnické kanonie, ale zároveň spojení „primus religionis restaurator“ předpokládá i druhého obnovitele (tím by snad mohl být míněn obnovitel po návratu z exilu, ale tomu zase neodpovídá doba zápisu).

maiori parte ambitus et officinis exstruxit et libros pulchros et multos comparando eciam bona temporalia tamquam alter fundator ampliavit.

Fol. 74v: *Item obiit Marsso confrater noster, qui legavit XVIII sexagenas monasterio et vitam. Item obiit Chmelyk civis Rudnicensis cum conthorali sua, pro quibus datum est monasterio unum missale.*

Fol. 78r: *Obiit honorabilis vir dominus Wenceslaus dictus Portulanus, sacrista et tumbarius ecclesie Pragensis et altarista capelle fundatoris, confrater noster specialis, qui propriis et magnis sumptibus graduale et prosarium pro monasterio comparavit.*

Fol. 78v: *Item obiit dominus Uldricus dictus Parwin (?), quondam servitor huius monasterii, qui legavit viaticum cum una parte omeliarii, in qua continentur sermones patrum. Item obiit Johannes servitor fidelis huius monasterii, qui legavit psalterium novum in pargameno cum aliis libris.*

Fol. 84v: *Item obiit dominus Wenceslaus plebanus de Zytenycz, qui legavit huic monasterio Malogranatum et librum de fide catholica, item librum de fide et legibus et librum de modo vivendi religiose.*

Fol. 86r: *Item Johannes Entekel, predicator in Ponte, confrater noster, pro quo data sunt tria volumina.*

Ff. 89r–89v: *Otto plebanus de Vz, frater noster, qui libros legavit huic monasterio.*

Fol. 90v: *Hic agitur memoria ... Weneri et Marussye, parentum Nycolai campanatoris, pro quibus predictus campanator emit libros Bonaventure super Sentencias pro V sexagenis. Item obiit Wenceslaus dictus Herussek, civis et iudex Rudnicensis, qui adhuc vivens comparavit solempnem tabulam cum ymaginibus pro XIII sexagenis et unum missale et alia duo pulcra volumina.*

Fol. 91r: *Obiit reverendissimus in Christo pater et dominus dominus Johannes patriarcha Alexandrinus habens plenam nobiscum fraternitatem, qui cum esset archiepiscopus Pragensis III^{us} legavit monasterio partem pepli cum monstrancia et apparatus cum ymaginibus annunciacionis beate Marie virginis et quosdam libros.*

Fol. 91v: *Item Goszalcus presbyter, pro quibus idem frater prescriptus [sc. Johannes Dubensis] legavit duo missalia nova una cum Vitaspatrum.*

Fol. 96v: *Item obiit honorabilis magister Adam, doctor decrethorum, canonicus et archidiaconus Gradicensis in ecclesia Pragensi, qui legavit Sathyricam in duobus voluminibus huic monasterio.*

Fol. 98r: *Item obiit Petrus presbyter, qui legavit III sexagenas et aliquot volumina.*

Fol. 101r: *Obiit dominus Alsso miles et Anna conthoralis sua, qui vivens dedit pulcram monstranciam pro X sexagenis et missale novum et post mortem legavit pro anima Hawrankonis militis viaticum et psalterium cum missis specialibus.*

Fol. 104r: *Item Procopius presbyter, canonicus Boleslaviensis, qui legavit librum pro sex sexagenis grossorum. Item obiit Johannes presbyter secularis de Praga, qui legavit monasterio duo volumina.*

Fol. 106r: *Obiit dominus Johannes de Drazycz, pronepos fundatoris, et in hoc defecit linea genealogie nostri fundatoris. Hic legavit solempne missale huic domui.*

Fol. 109v: *Eodem die obiit dominus Michael prepositus Rokycanensis, confrater noster, qui dum esset thesaurarius curie archiepiscopalis Pragensis, pro remedio anime sue necnon animabus predecessorum suorum, quorum eodem die anniversarius agitur, videlicet Hodanonis, Wratkonis, Machonis, Ade, Gregorii, Crucis, Jane, legavit redditum LXX grossorum minus duobus una cum ornatu et apparatu eius et calice deaurato cum missali.*

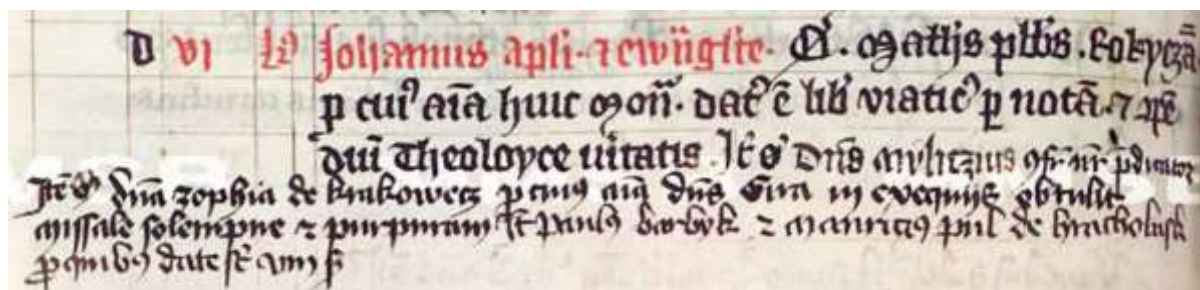
Fol. 111r: *Hic agitur memoria parentum et amicorum Pecarconis, qui pro se et pro ipsis legavit sollempne missale.*

Fol. 113r: *Item dominus Martinus inquisitor, qui legavit Summam Pysane et Scolasticam hystoriam.*

Fol. 114r: *Item obiit famosus Johannes dictus Smolik, qui legavit huic monasterio librum Katholicon et librum omeliarum sollemnem (sollemnem cod.) in pargameno et unum pulcrum ornatum.*

Fol. 115r: *Item dominus Hanko presbyter, decanus ecclesie Lithomiericensis, qui legavit pro monasterio Hugonem de sacramentis et viaticum horarum.*

Fol. 116v: *Obiit Mathias plebanus Rokyczanensis, pro cuius anima huic monasterio datus est liber viaticus per notam et Compendium theoloyce veritatis. Item obiit domina Zophia de Krakowecz, pro cuius anima dominus Gira in exequiis obtulit missale solempne et purpuram.*

NK ČR XIX B 3, fol. 116v

Donátoři, kteří jsou zde uváděni, jsou jak osoby velmi významné, tak i méně známé či zcela neznámé. Z církevních hodnostářů a světských kleriků je zde uveden arcibiskup Jan z Jenštejna, člen pražské kapituly Adam z Nežetic, první probošt roudnické kanonie Mikuláš, scholastik pražského kostela Zdeslav, sakristan a strážce hrobu sv. Václava v pražské katedrále a oltářník kaple Jana IV. z Dražic Václav řečený Portulanus, kazatel v Mostu Jan Entekel, farář Václav z Žitenic, litoměřický kapitulní děkan Hanko, farář v Ústí Otto, inkvizitor Martin, boleslavský kanovník Prokop, rokycanský probošt Michael, rokycanský farář Matěj a blíže neurčení kněží Petr a Gotšalk a světský klerik Jan z Prahy. Druhou skupinu donátorů tvoří světské osoby, převážně pocházející z Roudnice: roudnický spolubratr Mareš, služebníci roudnické kanonie Jan a Oldřich řečený Parvin, prasynovec biskupa Jana z Dražic stejného jména, roudnický měšťan a rychtář Václav řečený Herušek, roudnický měšťan Chmelík a pražský lékárník Angelus, který měl s roudnickou kanonií uzavřenou konfraternitu. Kromě toho jsou uvedeni také světští dárci, u nichž není žádný vztah k roudnické kanonii v nekrologiu zapsán: rytíř Aleš, zvoník Mikuláš, blíže neurčený Pekárek, Jan řečený Smolík a Jíra z Roztok.

Záznamy v nekrologiu jsou většinou jen velmi málo konkrétní a můžeme identifikovat pouze tři zde zachycené kodexy. Oldřich řečený Parvin daroval „viaticum cum una parte omeliarii, in qua continentur sermones patrum“ a zmíněný homiliář lze s jistotou identifikovat jako rukopis KNM XIV C 4, který obsahuje také fragment jeho vlastnického záznamu. Adam z Nežetic věnoval roudnické kanonii „Sathyrice in duobus voluminibus“ a druhý svazek díla *Satirica historia mundi* od Paulina Minority z Benátek nalézáme v kodexu KNM XVI A 8, v němž je také Adamův vlastnický záznam.¹⁵¹ Děkan litoměřického kostela Hanko daroval „Hugonem de sacramentis“, což odpovídá dílu Hugona ze Svatého Viktora *De sacramentis christianae fidei* obsaženému v rukopisu KNM XVI C 5. Rukopisy darované scholastikem Zdeslavem sice nejsou v nekrologiu nijak specifikovány (je uvedeno pouze „libri aliqui“), ale z jeho daru podle dochovaných vlastnických poznámek jistě pocházejí kodexy KNM XIII B 3 a KNM XVII B 8. U několika rukopisů lze o ztotožnění uvažovat pouze hypoteticky. Kodex, který koupil zvoník Mikuláš („libros Bonaventure super Sentencias“) by snad mohl být rukopis KNM XII C 8 (Bonaventurovo *Breviloquium* sice tvoří až druhou část rukopisu, ale titul na přední desce první dílo kodexu nezmiňuje). Inkvizitor Martin věnoval „Summam Pysane“. Dílo Bartoloměje ze San Concordia *Summa de casibus conscientiae* (neboli *Summa Pisana*) je v roudnických rukopisech dochováno třikrát (v rukopisech KNM XVII B 1, KNM XVII D 15 a Dresden,

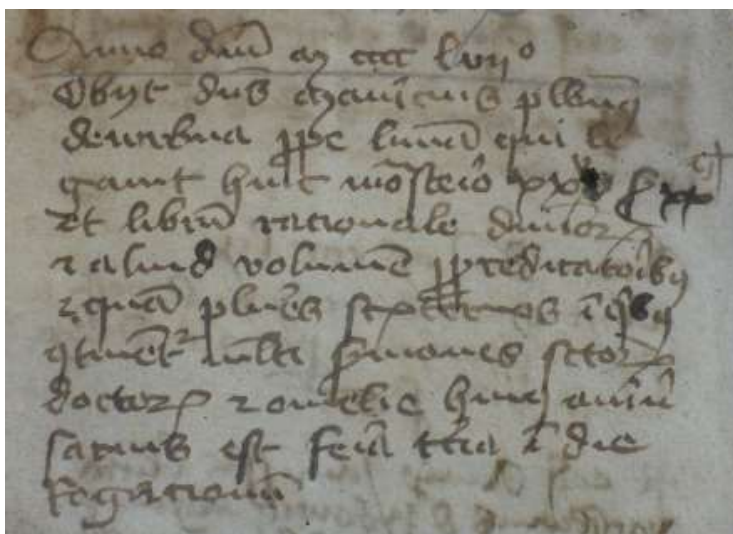
¹⁵¹ Srov. Ivan HLAVÁČEK, *Studie k dějinám knihoven v českém státě v době předhusitské. II. Některé knihovny soukromé*, in: TÝŽ, *Knihy a knihovny v českém středověku: Studie k jejich dějinám do husitství*, Praha 2005, s. 208–251, o knihovně Adama z Nežetic s. 234–251, edice závěti na s. 246–250, tento rukopis uveden na s. 246.

Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek B 87b), ale bylo by možné uvažovat pouze o ztotožnění uvedeného daru s KNM XVII D 15 (u zbývajících dvou rukopisů je to vyloučeno kvůli jejich dřívějším vlastníkům). V případě ústeckého faráře Otty nejsou jím darované knihy nijak specifikovány, ale podle kolofónu by snad mezi ně mohl patřit kodex KNM XV B 6. Uvedené liturgické rukopisy by bylo možné spojovat s některými dochovanými svazky, ale u žádného z těchto rukopisů to není prokazatelné; podobná je i situace u sbírek kázání, z nichž žádná není v popisu daru dostatečně specifikována.

Ve dvou dalších případech se na první pohled zdá, že by se dalo uvažovat o ztotožnění s dochovanými kodexy, ale při bližším pohledu je to vyloučené. Dar pražského lékárníka Angela („legavit pulcrum librum Sentenciarum in rubea cute“) nelze ztotožnit s rukopisem Sentencí Petra Lombardského (KNM XII C 13), jehož vazba má jinou barvu a navíc se spíše předpokládá, že kodex daroval roudnické kanonii Jan IV. z Dražic. Kněz Gotšalk daroval „Vitaspatrum“, ale ztotožnění tohoto daru s dochovaným rukopisem s tímto dílem (KNM XIII C 4 + KNM XII D 20) je spíše nepravděpodobné, protože tento rukopis byl zřejmě původně v majetku Štěpána z Uherčic.

Druhé a méně známé nekrologium roudnické kanonie najdeme v rukopisu SOA v Třeboni, fond Velkostatek Třeboň, IA 3K β 28e. Jsou z něj dochovány pouze dva listy a jeho původní rozsah není jasný; podle vzhledu jde o pamětní záznamy pracovního charakteru. Údaje se vztahují k rokům 1457–1464, většinou jde o záznamy o úmrtích, ale vyskytují se tu i další zápisy o donacích. Záznamy o knižních darech jsou v tomto nekrologiu pouze tři:

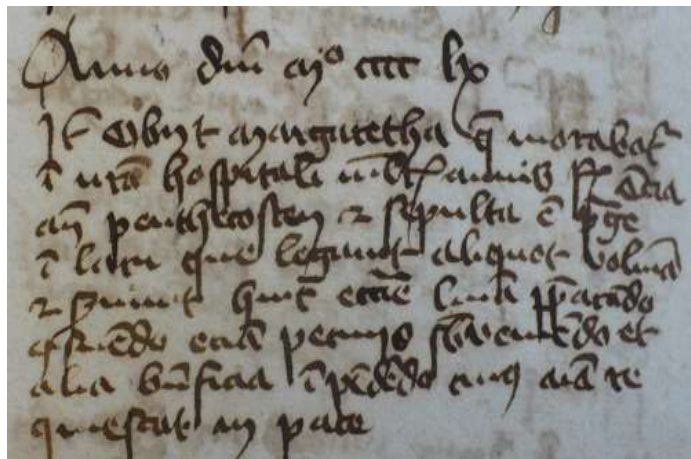
Fol. 1r: *Anno domini M CCCC LVII° obiit dominus Mauricius, plebanus de Wrba prope Lunam, qui legavit huic monasterio XXV sexagenas XX grossos et librum Rationale divinorum et aliud volumen pro predicatoribus et quam plures sexternos, in quibus continentur multi sermones sanctorum doctorum et omelie. Huius anniversarius est feria tertia in die Rogacionum.*

SOA v Třeboni, fond Velkostatek Třeboň, IA 3K β 28e, fol. 1r

Fol. 1r: *Item eodem anno [1458] obiit dominus Johannes [dictus?] Mnissek, plebanus de Lybiechowicz, qui legavit huic monasterio duo volumina, unum Proprietates rerum, alterum in magno volumine super ewangelia partem estivalem et cum hoc ultra viginti florenos. Obiit feria quarta ante Viti.*

Fol. 1v: *Anno domini M^o CCCC LX. Item obiit Margaretha, que morabatur in nostro hospitali multis annis feria tertia ante Penthecosten et sepulta est Prage in Lacu, que legavit aliquot volumina et servivit huic ecclesie linam preparando, consumendo (?) eciam pecuniis subveniendo et alia beneficia impendendo, cuius anima requiescat in pace.*

SOA v Třeboni, fond Velkostatek Třeboň, IA 3K β 28e, fol. 1v

Z rukopisů uvedených v tomto nekrologiu můžeme „Proprietates rerum“ darované Janem Mníškem identifikovat s kodexem NK ČR VII C 23, v němž je spis *De proprietatibus rerum* Bartoloměje z Glanville. Zmíněné „librum Racionale divinorum“ (Durandovo *Rationale divinorum officiorum*) je sice dochováno v kodexu KNM XV B 6, ale ten byl v Roudnici jistě dříve než v uvedeném roce 1457 a nejedná se tedy o tento rukopis.

Z 38 alespoň částečně charakterizovaných rukopisů zapsaných v obou nekrologiích jsou dnes jistě dochovány pouze čtyři, u několika dalších je ztotožnění s existujícími kodexy možné, ale ne prokázané. V darovaných rukopisech jsou hojně zastoupeny především liturgické knihy: osm misálů, čtyři breviáře, dva žaltáře, graduál a prosarium. Pět svazek jsou zastoupeny sbírky kázání (v jednom z nich nejde o svázaný kodex, ale o blíže neurčený počet složek). Od Petra Comestora je dochována jeho *Historia scholastica*. Z děl systematické teologie byly roudnické kanonii darovány Sentence Petra Lombardského, Bonaventurovo *Breviloquium* a *Compendium theologiae veritatis* Hugona Ripelina ze Štrasburku. Dále jsou v nekrologiu uvedeny dva rukopisy s legendami, meditativní spisy jsou zde zastoupeny dílem *Malogranatum* a spisem Hugona ze Svatého Viktora *De sacramentis christianae fidei*. Dále bylo roudnické kanonii darováno historiografické dílo *Satirica historia mundi* od Paulina Minority z Benátek, encyklopedický slovník *Catholicon*, jehož autorem je Jan z Janova, *Summa de casibus conscientiae* (neboli *Summa Pisana*) Bartoloměje ze San Concordia, Durandovo *Rationale divinorum officiorum*, spis *De proprietatibus rerum* Bartoloměje z Glanville. Stručný popis

zbývajících třech rukopisů („de fide catholica“, „de fide et legibus“ a „de modo vivendi religiose“) neumožňuje určit, o jaká konkrétní díla se jedná.

Kromě uvedených darů biskupa Jana z Dražic, arcibiskupa Arnošta z Pardubic a řady darů zmiňovaných v nekrologiích musíme zmínit ještě dva další rukopisy, které byly roudnické kanonii darovány. Původním majitelem rukopisu KNM XII C 12 byl prokazatelně Vojtěch Raňkův z Ježova, což dokládá záznam na fol. 2r: „Iste est liber magistri Adalberti Ranconis de Ericinio in Boemia, canonici ecclesie Pragensis“; Vojtěch Raňkův pak pravděpodobně daroval svůj kodex roudnické kanonii, i když přímý doklad o jeho daru postrádáme.¹⁵² Breviář KNM XIII C 1 mohl roudnické kanonii darovat tamní probošt Jan, ale latinská formulace není jednoznačná a je také možné, že se pouze postaral o jeho zakoupení: „Iste viaticus liber paratus est pro monasterio Rudnicensi per dominum Johannem prepositum eiusdem monasterii“ (KNM XIII C 1, fol. 2v).

Máme doklady také o vlastní opisovačské činnosti kanovníků. V roudnické kanonii byly podle dochovaných kolofónů jistě napsány rukopisy KNM XII B 2,¹⁵³ KNM XII B 4,¹⁵⁴ KNM XII B 11,¹⁵⁵ KNM XV C 2¹⁵⁶ a NK ČR I F 7.¹⁵⁷ U řady dalších rukopisů lze jejich vznik v Roudnici s různou mírou pravděpodobnosti¹⁵⁸ předpokládat na základě paleografického rozboru,¹⁵⁹ datace a přítomnosti roudnických signatur. Jde o kodexy KNM XII A 4, KNM XII A 15, KNM

¹⁵² Srov. Ivan HLAVÁČEK, *Středověké soupisy knih a knihoven v českých zemích: příspěvek ke kulturním dějinám českým*, Praha 1966 (= Acta Universitatis Carolinae. Philosophica et historica. Monographia 11), č. 37, s. 37 a Ivan HLAVÁČEK, *Studie k dějinám knihoven v českém státě v době předhusitské. II. Některé knihovny soukromé*, in: TÝŽ, *Knihy a knihovny v českém středověku: Studie k jejich dějinám do husitství*, Praha 2005, s. 208–251, zvl. s. 210–223.

¹⁵³ Na fol. 218vb kolofón „Anno domini M^o quadringentesimo XVII° scriptum in monasterio Rudnycensi sancte Marie canonicorum regularium ordinis sancti Augustini episcopi.“

¹⁵⁴ Na fol. 173vb kolofón „Scriptum vero sub anno domini M^o CCCC^o XVII° in monasterio Rudnycensi sancte Marie canonicorum regularium sancti Augustini episcopi Aurelii doctoris eximii, amen.“

¹⁵⁵ Na fol. 228ra kolofón „Anno domini M CCCC XVIII finitus est iste liber in die sancti Pantaleonis martyris. In quo quidem libro ordinando, corrigendo et aliqua propria manu scribendo multum laboravit frater Johannes dictus Corvus pro tunc curam animarum gerens in monasterio Rudnicensi sancte Marie.“

¹⁵⁶ Na fol. 84ra kolofón „Expliciunt epistole per manus Jacobi (?) canonici Rudnicensis et hoc ad laudem (?) beatissimi Jeronimi presbyteri (?) et doctoris (?)“.

¹⁵⁷ Na fol. 228r kolofón „Explicit expositio optima Thome de Aquino transcripta in Rudnycz.“

¹⁵⁸ K tomu srov. popisy jednotlivých rukopisů v Michal DRAGOUN, za spolupráce Adély EBERSONOVÉ, *Soupis roudnických a sadských rukopisů*, in: *Ubi est finis ...*, s. 331–565.

¹⁵⁹ Tím se podrobně zabývá Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Die südeuropäische Schrift im böhmischen Umfeld des 14. Jahrhunderts unter besonderer Berücksichtigung des Einflusses der bolognesischen Schrift auf die Handschriftenproduktion für Raudnitz*, in: *Régionalisme et Internationalisme. Problèmes de Paléographie et de Codicologie du Moyen Âge*, edd. Otto KRESTEN – Franz LACKNER, Wien 2008, s. 139–151.

XII B 5, KNM XII C 1, KNM XIII A 3, KNM XIII A 4, KNM XIII B 11, KNM XIII C 4, KNM XIV A 2, KNM XIV A 4/1, KNM XIV A 4/2, KNM XIV A 5/1, KNM XIV A 5/2, KNM XIV A 7, KNM XIV B 5, KNM XIV B 16, KNM XIV D 15, KNM XV A 3, KNM XV B 8, KNM XVI B 5, KNM XVII A 4, NK ČR I G 36, NK ČR IV B 16, NK ČR XIX B 3, NK ČR XIX C 49 a dnes ztracený rukopis z mělnického muzea. Specifickým případem jsou rukopisy Kap N LIII, KNM XVI E 11 a NK ČR I F 35. Ty sice napsal roudnický kanovník Matouš Beran, ale v Čechách byl napsán pouze kodex KNM XVI E 11, zatímco zbývající dva vznikly částečně nebo zcela během Beranova exilu v Erfurtu.

V jednom případě máme doklad o tom, že roudnická kanonie využívala i služby externích písařů. Usuzujeme to podle poznámky na zadním předešlém kodexu KNM XVI B 13: „Reverende domine, non potuit fieri collectio per alphabetum, quia terciam partem libri tantum contineret (?). Sed scio unum librum in Praga, de quo vobis dicam, quando ad me venietis, qui per modum distinctionum quasi totam materiam theologie secundum ordinem alphabeti comprehendit et vocatur Distinctiones Mauricii. Nunc mittatis mihi Summam Astensem, quam frater Mathias habet in camera.“

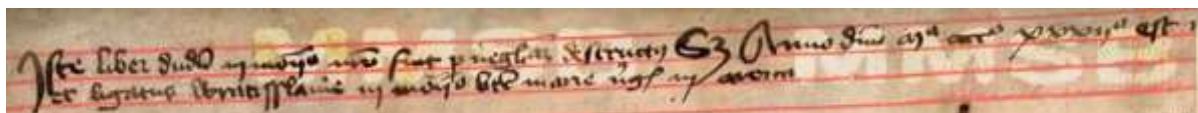
S roudnickou knihovnou souvisela knihovna farního kostela Nanebevzetí P. Marie v Charvatcích, který byl v roce 1341 inkorporován roudnické kanonii.¹⁶⁰ Některé roudnické rukopisy zde pravděpodobně byly dlouhodobě zapůjčeny a těsně před vypuknutím husitských válek byly vráceny do roudnické knihovny. Vlastnické záznamy (i když částečně vyškrábané) ve znění „Iste est liber ecclesie sancte Marie in Chrwatecz“ jsou dochovány ve dvousvazkovém rukopisu KNM XII C 3/1 a KNM XII C 3/2, v homiliáři KNM XVI B 1, který pro charvatecký kostel koupil kněz Pavel, a v kodexu z drážďanské Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek se signaturou B 87b, který původně patřil kanonii na pražském Karlově. Vlastnická poznámka kostela v Charvatcích byla pravděpodobně i v bibli KNM XV B 4, ale tento záznam je dochován jen velmi fragmentárně. Kromě toho je poškozený charvatecký vlastnický záznam dochován také v rukopisu NK ČR IV D 12, který však nemá žádné prokazatelné spojení s roudnickou knihovnou.

Po vyplenění kanonie husitským vojskem v roce 1421 se někteří kanovníci uchýlili do polské Vratislavi a tam s sebou odnesli část své knihovny. Podle množství dochovaných

¹⁶⁰ *Diplomatář kláštera blahoslavené Panny Marie řeholních kanovníků řádu sv. Augustina v Roudnici*, ed. Josef EMLER, Věstník Královské české společnosti nauk. Třída filosoficko-historicko-jazykozpytná 1893, s. 1–60, zvl. č. 6, s. 6–8.

předhusitských rukopisů usuzujeme, že jejich odchod neprobíhal překotně a měli čas na odvezení velkého množství rozměrných kodexů, i přesto však byla část knihovny pravděpodobně zničena přímo v Roudnici.

Z doby exilu máme o roudnických rukopisech několik kusých zpráv. Rukopis KNM XII A 6 byl během pobytu kanovníků ve Vratislavi znovu převázán (resp. jeho vazba byla opravena), o čemž svědčí záznam na předním přidešti: „Iste liber dudum in monasterio nostro fuit per negligenciam destructus, sed anno domini M^o CCCC^o XXXII° est ... et ligatus Wratislavie in monasterio beate Marie virginis in Arena.“

KNM XII A 6, přední přidešť

Podobně byla snad zhotovena nová vazba kodexu KNM XVII A 5, který má na přední předsádce recto rukou 19. století zapsáno „Hic liber est ligatus in Wratislawia“. Vzhledem k tomu, že jde o novověký záznam, se nejedná o jednoznačný doklad, ale dá se předpokládat, že jde o opis dnes nedochovaného záznamu z přidešti, a navíc je vazba rukopisu mladší než texty v něm obsažené.

Důležitým svědectvím o osudech roudnické knihovny v exilu je drobný papírový zlomek, který je dnes nalepen na předním přidešti rukopisu KNM XVII B 9 (toto umístění je ale druhotné, k nalepení došlo až v Národním muzeu).¹⁶¹ Na tomto lístku najdeme seznam vybraných roudnických rukopisů, které jsou rozděleny na ty, které si kanovníci chtěli ponechat (ty jsou opatřeny poznámkou „teneatur“), a ty, které byli nuceni v exilu ve Vratislavi prodat:

Gorra.

Symon de Cassia.

Quatuor in unum.

Satirica.

Beda.

Vita sancte Barbare.

Vita sancte Sophie.

Jeronimus de die sabbati.

¹⁶¹ K tomuto zlomku viz Michal DRAGOUN, *Paběrky z roudnických a sadských rukopisů*, in: *Ubi est finis ...*, s. 315–328, s. 316–319, kde je evidována i starší literatura. Z tohoto článku také přebíráme přepis tohoto seznamu. Srov. také Ondřej VODIČKA, *Exil českého a moravského duchovenstva za husitských válek*, Praha 2019 (= *Středověk* 5), s. 116–117.

Miraculum de conceptione beate virginis Anshelmi de quodam iuvene, fratre regis Ungarie, qui dicendo horas beate virginis scilicet ecclesiam post desponsacionem puelle, admonitus per beatam virginem eo quod pulcrior ea foret, spretis nupciis clam recessit et patriarcha Aquilegensis factus, festum conceptionis cum octava instituit.

Item miraculum de eodem, de sacerdote submerso, qui festo predicto contradixit.

*Item prosa Ave cella cum nota et eciam de sancta Dorothea.*¹⁶²

Frater Jordanus de tempore et de sanctis, bene valet.

Item sermones Pragenses de tempore et de sanctis optimi sunt magistri Stephani Palecz.

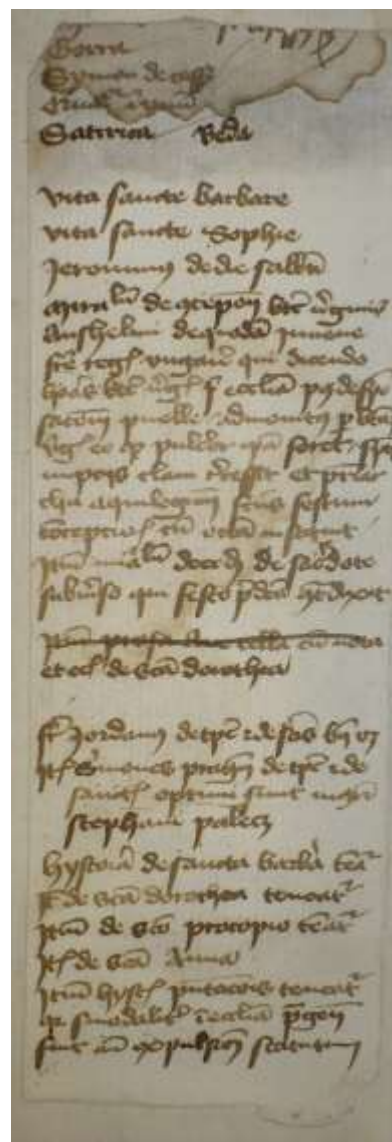
Hystoria de sancta Barbara, teneatur.

Item de sancta Dorothea, teneatur.

Item de sancto Procopio, teneatur.

Item de sancta Anna.

Item hystoria Presentacionis, teneatur, quia sinodaliter in ecclesia Pragensi fuit ante expulsionem statutum.

KNM XVII B 9, přední přidešti

Na lístku není výslovně zaznamenána spojitost s roudnickou knihovnou, ale jeho uchování v rukopisu z roudnické knihovny je pokládáno za dostatečný důkaz spojení s ní.

Fragment lze datovat pouze rámcově na základě trvání exilu, tedy mezi roky 1421 a 1436 nebo o málo později. V seznamu jsou uvedeny pouze stručné informace o obsahu jednotlivých položek a vzhledem k tomu, že zde chybí jakékoliv informace o vnější podobě rukopisů, je obtížné odhadovat i samotný jejich počet.

Prvních pět položek („Gorra, Symon de Cassia, Quatuor in unum, Satirica, Beda“) pravděpodobně označuje jednotlivé rukopisy. Exegetická díla Mikuláše z Gorranu jsou v roudnických rukopisech doložena (v rukopisech KNM XII A 2, KNM XII B 5, KNM XII B 6, KNM XIII B 11, KNM XIII E 3, a v KNM XIII B 5, přičemž komentář k Janovu evangeliu v posledním uvedeném kodexu je mu sice připisován neprávem, nicméně v tomto případě to nehraje roli), ale nelze rozpoznat, zda se jedná o některý z těchto rukopisů. Z díla Simona

¹⁶² Záznam je škrtnutý a nelze rozhodnout, zda byla tato položka opravdu prodána.

z Cascie není v roudnické knihovně dochováno nic. Titulem „Quattuor in unum“ bývá označována konkordance evangelií nebo komentář k ní a autorem nejúspěšnějšího díla tohoto typu je Zacharias z Besançonu. Jeho dílo v roudnických rukopisech nenajdeme, ale je zde dvousvazkový komentář Viléma z Nottinghamu k méně rozšířené konkordanci Klimenta z Llanthony, který je v rukopisu KNM XIII B 4, který má dochovanou středověkou vazbu, označen jako glosa ke „Quattuor in unum“. Rukopis označený jako „Satirica“ lze ztotožnit s kodexem KNM XVI A 8, v němž je část spisu *Satirica historia mundi* od Paulina Minority z Benátek. Dílo Bedy Ctihodného je v roudnických rukopisech zastoupeno pouze spisem *De tabernaculo et vasis eius ac vestibus sacerdotum*, který tvoří závěr kodexu KNM XVI C 13 a homiliemi, které jsou součástí rozsáhlejších patristických sborníků, a uvedenou položku tedy nelze ztotožnit s žádným dochovaným kodexem.

Následujících šest položek pravděpodobně zachycuje různé krátké texty. Životy Barbory a Žofie jsou blíže neidentifikovatelné a nebylo možné určit ani údajné Jeronýmovo dílo „De die sabbati“. Bezpochyby i dva následující texty o zázracích byly jen krátké, stejně jako dvě dále uvedené sekvence.

Další záznam („Frater Jordanus de tempore et de sanctis“) označuje zřejmě celý rukopis a jde o sbírku kázání Jordana z Quedlinburgu. Z roudnické knihovny texty tohoto autora doloženy nejsou. Následující položka („Item sermones Pragenses de tempore et de sanctis optimi sunt magistri Stephani Palecz“) označuje kázání Štěpána z Pálče, ani ta však v dochovaných rukopisech nejsou zastoupena.

Posledních pět položek zachycuje zřejmě jen krátké texty a opakovaně použitý výraz „historia“ může označovat legendy nebo liturgické texty (tato varianta se jeví jako pravděpodobnější, protože synodální ustanovení zmiňovaná v poslední položce se týkala způsobu slavení jednotlivých svátků).

Jak je patrné, nemůže tento zlomek příliš přispět k rekonstrukci obsahu roudnické knihovny, protože se většinou nejedná o celé rukopisy, ale jen texty menšího rozsahu. Nejzajímavější položkou jsou kázání Husova blízkého přítele a stoupence Štěpána z Pálče, která jsou navíc kladně hodnocená („optimi“); to svědčí o rozšiřování knihovny o aktuální literaturu i v době nedlouho před vypuknutím husitských válek.

Husitské a pohusitské období tedy pro roudnickou knihovnu znamenalo řadu ztrát. Rozšiřování knihovního fondu během 15. století bylo spíše výjimečné a předhusitské rukopisy zůstaly jádrem knihovny až do konce její existence. Roudnická knihovna však byla již během exilu anebo krátce po návratu do Čech obohacena o rukopisy dvou českých kanonií téhož řádu, které

v pohusitském období již nebyly obnoveny. Podařilo se identifikovat celkem dvacet osm rukopisů, které se do roudnické knihovny dostaly z kanonie v Sadské,¹⁶³ u dvou dalších kodexů (KNM XV A 11 a KNM XV A 12) lze o jejich původní příslušnosti k sadské knihovně hypoteticky také uvažovat. Z kanonie v Jaroměři byly do roudnické knihovny začleněny pouze dva dochované rukopisy,¹⁶⁴ u jednoho dalšího kodexu (KNM XII F 3) je možné, že také původně pocházel z Jaroměře.

Kromě toho se v husitské nebo pohusitské době do Roudnice dostalo i několik rukopisů z dalších knihoven. Jde o tzv. františkánskou bibli (KNM XII B 13), která jistě nějakou dobu byla v minoritském klášteře v Praze na Františku a snad tam byla i vytvořena, epištolář a evangeliář (KNM XIV A 9 a KNM XIV A 10), které byly určeny pro katedrální kostel sv. Víta v Praze, a žaltář s breviářem (KNM XIV D 13) byl užíván v klášteře benediktinek u sv. Jiří na Pražském hradě. Některé rukopisy pocházející z jiných institucí mohli roudničtí kanovníci získat těsně před husitskými válkami nebo až později: jde o slovník *Mater verborum* (KNM X A 11), který vznikl nejspíše v některém z českých benediktinských klášterů, a o spis *Summa Pisana* (KNM XVII D 15), který vznikl „in Opatow“. U žádného z těchto rukopisů nevíme, jak nebo kdy přesně se do roudnické knihovny dostaly.

Na začátku 16. století roudnická kanonie definitivně zanikla a tím započala další spletitá cesta tamních rukopisů.¹⁶⁵ Podle názoru F. M. Bartoše,¹⁶⁶ který byl převzat i dalšími badateli, zůstaly bezprostředně po zániku kanonie kodexy v Roudnici, pravděpodobně přešly do knihovny tamního farního kostela a v závěru 16. století je získal první probošt obnoveného katolického roudnického probošství a pozdější budyňský děkan Jan Kyrchperger z Kyrchperka, jehož přičiněním byly roudnické rukopisy přestěhovány do Budyně. Jan Kyrchperger byl v kontaktu s Marií Manriquez de Lara a její dcerou Polyxenou z Lobkovic, majitelkou roudnického

¹⁶³ KNM XII A 9, KNM XII A 19, KNM XII B 3, KNM XII B 6, KNM XII B 8, KNM XII B 14, KNM XII B 15, KNM XII B 16, KNM XII C 4, KNM XII C 5, KNM XII C 6, KNM XIII A 8, KNM XIII A 10, KNM XIII A 11, KNM XIII B 7, KNM XIII E 3, KNM XIV A 12, KNM XV A 4, KNM XV A 9, KNM XV B 1, KNM XV B 3, KNM XVI A 5, KNM XVI A 10, KNM XVI B 7, KNM XVI B 8, KNM XVII A 1, KNM XVII A 12, KNM XVII B 1. Těmto rukopisům se v této práci věnuje samostatná kapitola, ale zároveň jsou ponechány i ve zde překládaném korpusu roudnických rukopisů, protože se staly součástí roudnické knihovny již ve středověku a nadále sdílely veškeré její osudy.

¹⁶⁴ KNM XII A 10 a KNM XII A 17. Také jaroměřské kanonii se věnuje samostatná kapitola, v níž je o těchto rukopisech podrobně pojednáno.

¹⁶⁵ Nejnověji a nejúplněji pohusitské dějiny roudnické knihovny podává Michal DRAGON, *Signatury a vlastnické záznamy rukopisů klášterů v Roudnici a v Sadské*, in: *Ubi est finis ...*, s. 27–60, zvl. s. 28–32.

¹⁶⁶ František Michálek BARTOŠ, *Z dějin rukopisné sbírky zámku březnického*, Časopis Národního musea 101, 1927, s. 212–216, zvl. s. 213.

panství, a tak se tato varianta na první pohled jeví jako pravděpodobná. Bohužel ale v roudnických rukopisech není žádný doklad Kyrchpergerova vlastnictví, ačkoliv Kyrchperger si o získání všech svých inkunábulí vedl pečlivou evidenci a vepisoval do nich místo a datum jejich pořízení.¹⁶⁷ Roudnické rukopisy se dále objevují v roce 1668 v pozůstalostním inventáři Václava Jana hraběte Michny z Vacínova.¹⁶⁸ Rod Michnů pocházel z Budyně a mohlo dojít k předání rukopisů.

Události se však zřejmě odvíjely jinak již po roce 1467, kdy se Roudnice vzdala Jiřímu z Poděbrad a kdy ji museli kanovníci znovu opustit. Tomu nasvědčuje fakt, že ve smlouvě o přistoupení Petra Kaplíře ze Sulevic a Vimperka k přívržencům krále Matyáše Korvína z 24. ledna 1471 čteme, že do Velikonoc téhož roku má Petr kostelní poklady a také knihy roudnické kanonie odvézt na hrad Házmburk a předat je tam Janu Zajíci z Házmburka.¹⁶⁹ Zdá se, že k tomu opravdu došlo, protože mnoho zápisů ze závěrečné fáze roudnického nekrologia má vztah k rodu Zajíců z Házmburka a k Budyni.¹⁷⁰ V Budyni zřejmě v poslední třetině 15. století sídlila část roudnického konventu včetně probošta, jak bylo vysvětleno výše.

Rukopisy z roudnické kanonie se tedy pravděpodobně dostaly do Budyně již v roce 1471 nebo krátce poté. Je možné, že po zbytek 15. a část 16. století bylo uloženy na tamním hradě (snad při tamní kapli sv. Jiří). Z knihovny hradního pána Jana nejml. Zajíce z Házmburka se dochovala pouze část,¹⁷¹ jen jeden rukopis je středověký a její obsahové zaměření rozhodně neodpovídá dochované části roudnické knihovny; také značení svazků na ořízce, supralibros na vazbě a rodové erby uvnitř svazků se nikde v roudnických rukopisech nevyskytují. Jedinou spojitostí mezi roudnickými rukopisy a knihovnou Jana nejml. Zajíce je tak osoba výše zmiňovaného Martina Michny, který byl správcem panství za nezletilého Jana Zbyňka Zajíce po roce 1585. Je tedy možné, že roudnické rukopisy mohly po vymření posledních kanovníků

¹⁶⁷ Srov. Kamil BOLDAN, *Knihovna Jana Zajíce z Házmburka (1496–1553)*, in: K výzkumu zámeckých, církevních a měšťanských knihoven – Čtenář a jeho knihovna, ed. Jitka RADIMSKÁ, České Budějovice 2003 (= Opera romanica 4), s. 41–108, zvl. s. 61.

¹⁶⁸ Milada SVOBODOVÁ, „*Weiter folgen alten pergamentene geschriebene Bücher*“. *Sbírka středověkých rukopisů v knihovně Václava Jana hraběte Michny z Vacínova († 1667)*, Miscellanea oddělení rukopisů a starých tisků NK ČR 21, 2011, s. 27–59.

¹⁶⁹ *Archiv český, čili, Staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích VIII*, ed. Josef KALOUSEK, Praha 1888, s. 21: „... klenoty a svátosti a knihy i jiné věci kostelní, kteréž na hrádku Helfemburku, kteréž příslušejí ku klášteru Roudnickému, pan Petr Wintberský má a slíbil ty věci již dotčené na Hasemburk kázati přivézt, a tu položit v moc pana Jana Zajíce z Hasemburka ...“

¹⁷⁰ Srov. Kamil BOLDAN, *Ke vzniku a osudům rukopisu XIX C 49 Státní knihovny ČSR*, Miscellanea oddělení rukopisů a starých tisků NK ČR 6/1, 1990, s. 5–39, zvl. s. 20–21.

¹⁷¹ Kamil BOLDAN, *Knihovna Jana Zajíce z Házmburka (1496–1553)*, in: K výzkumu zámeckých, církevních a měšťanských knihoven – Čtenář a jeho knihovna, ed. Jitka RADIMSKÁ, České Budějovice 2003 (= Opera romanica 4), s. 41–108.

v Budyni zůstat při hradní kapli sv. Jiří, kde si je mohl později přivlastnit Martin Michna. Kromě toho poručník Jana Zbyňka Zajíce Jiří Popel z Lobkovic daroval některé knihy ze souboru vytvořeného Janem nejml. Zajícem jezuitské koleji v Chomutově, kterou tam v roce 1590 založil; o tom svědčí její vlastnické záznamy v rukopisech NK ČR VI D 9 a NK ČR VII C 22. Nelze však vyloučit ani starší změnu majitele, čemuž by nasvědčovala častá likvidace roudnických vlastnických záznamů, která napovídá, že vědomí o původním vlastníkovi bylo ještě dosti živé.

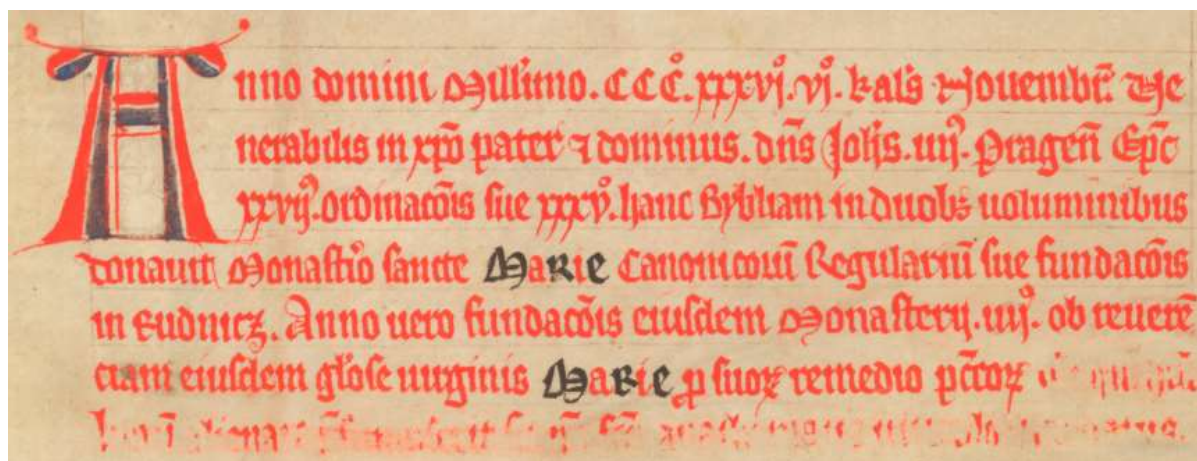
Po sňatku Jiřího Michny z Vacínova s Annou Ludmilou Krakowskou z Kolowrat se knihovna pravděpodobně přestěhovala na zámek v Chyších, který zdědil nejprve bratr Anny Ludmily Jan František a po něm jeho syn Vilém Albrecht Krakowský z Kolowrat. Ten poté zdědil v roce 1728 po Přibících z Újezda panství Březnice a tam se nejspíše přesunula knihovna z Chyší. Od té doby začala být knihovna označována jako březnická a její fond se v 19. století dostal díky darům Josefa Marii hraběte Kolowrat-Krakowského, jeho syna Hanuše a Eduarda Pálffyho z Erdödu do Národního muzea.¹⁷² Dnes je v Národním muzeu uložena naprostá většina roudnických kodexů; rukopisy dnes uchovávané jinde měly pravděpodobně již od 15. století jiné osudy.

Rukopisy z roudnické knihovny je možné identifikovat především na základě vlastnických poznámek, způsobu zápisu obsahu jednotlivých rukopisů a typických roudnických signatur.¹⁷³ Vlastnické záznamy jsou dochovány ve více než sedmdesáti rukopisech, přičemž v některých z nich je těchto záznamů více. Pro roudnickou knihovnu je typické, že se řadu těchto záznamů pokusili poškodit či odstranit pozdější majitelé rukopisů a tak se v mnoha kodexech setkáváme se záznamy vyškrábanými či zamazanými a často také byly vyřezávány části listů, předsádek či výlepů přideští, kde se tyto záznamy pravděpodobně nacházely. Obtížně čitelné záznamy velmi znesnadňují jejich kategorizaci.

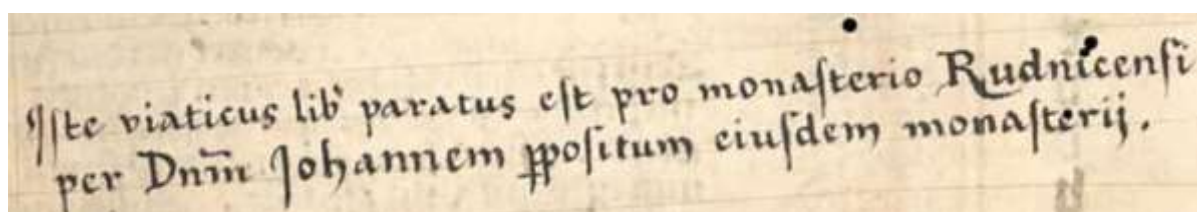
¹⁷² Srov. František Michálek BARTOŠ, *Z dějin rukopisné sbírky zámku březnického*, Časopis Národního muzea 101, 1927, s. 212–216 a Stanislav ZEMAN, *Březnická knihovna v Národním muzeu v Praze*, Praha 1940.

¹⁷³ Tomuto tématu se velmi podrobně věnuje Michal DRAGOUN, *Signatury a vlastnické záznamy rukopisů klášterů v Roudnici a v Sadské*, in: *Ubi est finis ...*, s. 27–60. Na tomto místě proto uvádíme tyto informace pouze stručně a nevypisujeme signatury všech kodexů opatřených jednotlivými evidenčními záznamy.

Nejstarší vlastnické záznamy jsou často spojeny s informacemi o získání konkrétních kodexů (např. záznam o darování bible Janem IV. z Dražic v KNM XV A 6 nebo o pořízení breviáře proboštem Janem v KNM XIII C 1) nebo s uvedením jeho obsahu (např. KNM XIII B 6/1). Těchto záznamů je však dnes dochováno jen málo.

KNM XV A 6, fol. 419r

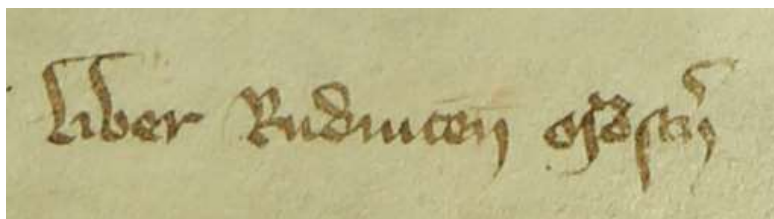

KNM XIII C 1, fol. 2v

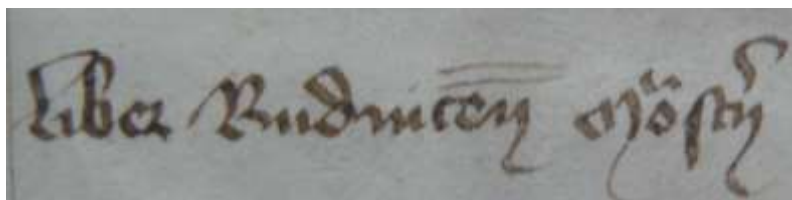

KNM XIII B 6/1, fol. 1r

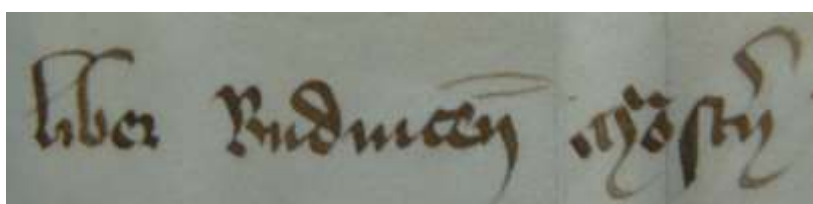
Ostatní dochované záznamy lze rozdělit do tří skupin. První typ záznamu je uváděn v jednotném znění „liber Rudnicensis monasterii“ a nachází se na spodním okraji prvního folia, často také kolmo k textu u hřbetu na posledním foliu a v některých případech také na spodním okraji folia poblíž poloviny rukopisu. Rukopisy, které jsou označeny tímto typem záznamu, jsou tematicky jednotné: jde o svazky s částmi díla *Glossa ordinaria* a texty (pseudo-)Augustina. Tyto záznamy pochází z druhé poloviny 14. století a vznikly po roce 1360, kam jsou datovány nejmladší iluminované rukopisy této skupiny.

KNM XIII A 13, fol. 1r

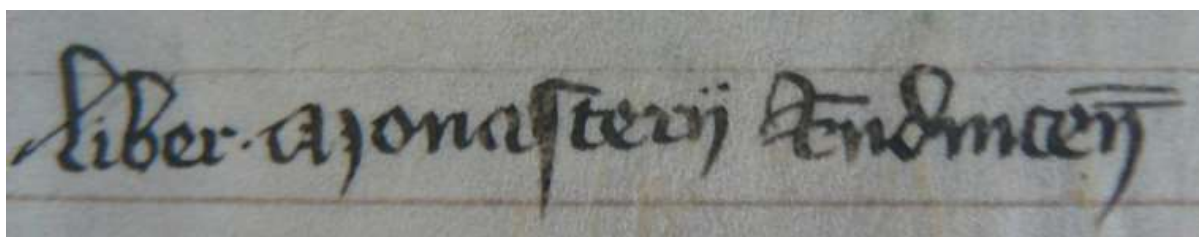
KNM XVI A 15, fol. 1r

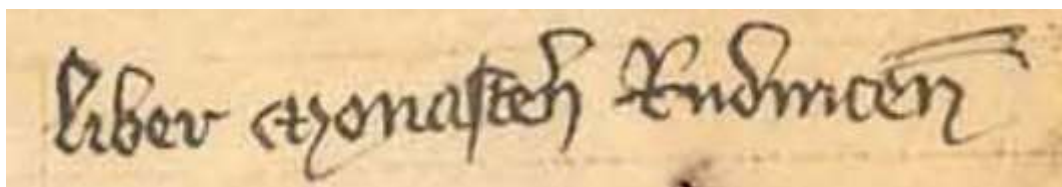
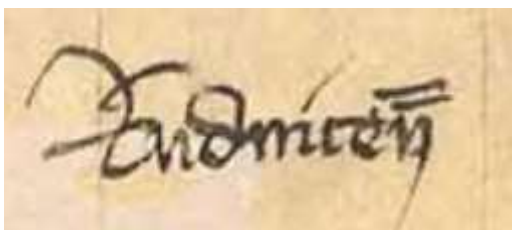
KNM XIV A 11, ff. 1r a 147v

Druhý typ vlastnických poznámek se vyskytuje v různě rozsáhlém znění: „Rudnicensis“, „liber Rudnicensis“, „liber monasterii Rudnicensis“ nebo „iste liber est Rudnicensium canonicorum“. Tyto poznámky se nachází na jednom z předeští nebo na prvním foliu rukopisu. Datace této skupiny poznámek je nejistá, přesněji datované rukopisy tohoto souboru pocházejí nejpozději z šedesátých let 14. století.

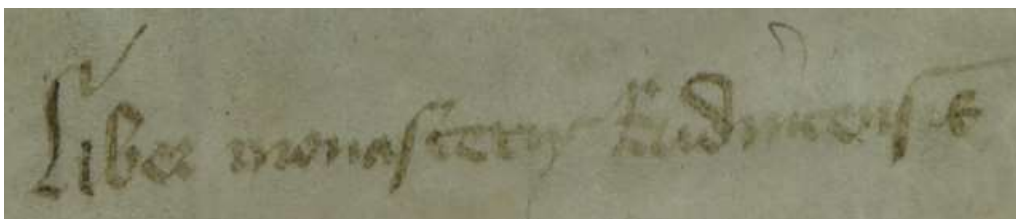

KNM XIII A 3, zadní předeští

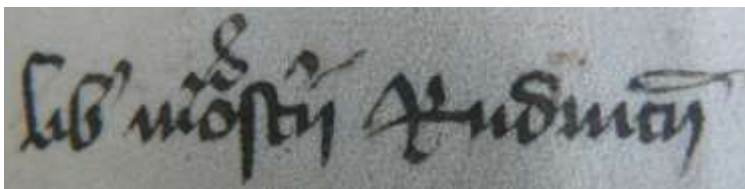
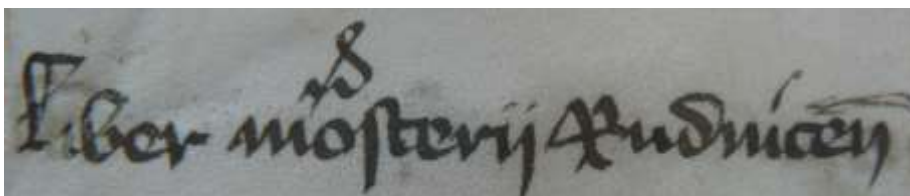

KNM XII A 15, ff. 1r a 310r

Třetí a poslední skupina vlastnických záznamů se vyskytuje nejčastěji, ale mezi jednotlivými typy záznamů, které sem zařazujeme, jsou v některých případech výraznější odlišnosti. Lze zde vysledovat několik skupinek kodexů, do nichž tyto záznamy psal stejný písař, ale u většiny z nich to není možné.

KNM XVI A 8, fol. 1r

KNM XV C 2, ff. 1r a 91r

Žádný roudnický vlastnický záznam neobsahují rukopisy pocházející z kanonie v Sadské,¹⁷⁴ ale vlastnické záznamy chybí i v řadě původně roudnických rukopisů, což dokazuje, že byly zapisovány nesoustavně.

Většina roudnických kodexů je opatřena záznamy obsahu rukopisů, mezi nimiž lze rozeznat tři základní typy. Nejstarší z nich je záznam titulu nebo krátkého obsahu přímo na potahu přední desky kodexu. Většina těchto záznamů je silně poškozená.

NK ČR IV B 16, přední deska

KNM XIII B 12, přední deska

Mladší a častější variantu představují pergamenové štítky na přední desce, které byly překryty destičkou z rohoviny uchycenou hřebíčky nebo nýtky (tato krycí destička však často není dochována). Výjimečně se vyskytuje i jiný způsob uchycení štítku: obvodový kovový rámeček nebo i pouhé nalepení. Titul na těchto štítcích je obvykle zapsán červeným inkoustem a jde o stejný způsob záznamu, jaký byl používán i v kanonii v Sadské.

KNM XIV A 5, přední deska

KNM XII C 1, přední deska

KNM XIII A 3, přední deska

KNM XV D 1, přední deska

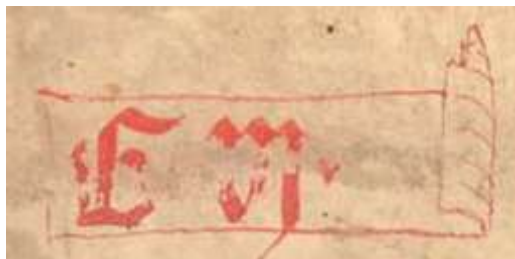
¹⁷⁴ Podrobněji viz příslušná kapitola.

Kromě toho se poměrně často vyskytuje záznam o obsahu rukopisu umístěný na předním přidešті nebo na předsádce.

Roudnické kodexy lze také identifikovat podle typických signatur. Ty jsou složeny z písmene a římské číslice a na základě doby jejich vzniku je lze rozdělit do tří časových vrstev. První vrstva signatur nepředstavuje homogenní soubor a signatury byly do rukopisů připisovány postupně různými písaři. Lze si zde povšimnout výrazné skupiny signatur psaných červeným inkoustem obvykle na horním okraji prvního folia, eventuálně na předním přidešті nebo i jinde; tyto signatury jsou v červeném rámci, který je někdy dokreslený ve stylizovaný svitek, a pravidelně jsou z obou stran ohraničeny červenými body, které oddělují i písmeno a číslici. Tematické rozřazení signatur první vrstvy není zcela zřejmé: nejnižší písmena byla nejspíše určena pro spisy církevních Otců, na signatuře E jsou umístěna díla Tomáše Akvinského, v oddělení G je *Glossa ordinaria* a pod signaturou R najdeme kanonicko-právní texty, které pokračují i na písmenech S–V.

KNM XII A 8, fol. 1r

KNM XII A 5, fol. 1r

Postupné a málo organizované zapisování těchto signatur a rozšiřování počtu rukopisů v knihovně vedlo ke vzniku druhé vrstvy signatur, které jsou dochovány v 74 rukopisech. Jsou psány červeným inkoustem na pergamenové štítky nalepené na přední desce kodexů (s výjimkou rukopisu NK ČR XIX B 3, kde je signatura této vrstvy zapsána na fol. 1r). Tuto vrstvu signatur lze datovat těsně před odchod do exilu, mezi roky 1417–1421. Signatury musely vzniknout až po roce 1417, kdy byl podle kolofónu napsán přímo v Roudnici rukopis KNM XII B 4, který je touto signaturou označen. Zároveň je oprávněné předpokládat, že kodexy musely být těmito signaturami označeny před opuštěním kanonie v roce 1421, protože nové signování rukopisů v zahraničí není pravděpodobné. Tematické rozdělení obsahu jednotlivých signatur je v tomto případě jasnější. Na začátku signatury A snad byly bible (dochovala se ale až signatura „A V“ s Augustinovým dílem *De civitate Dei*) a poté biblické konkordance a *Glossa ordinaria*, na signatuře B stály biblické výklady. Na dalších písmenech je směs teologických a výkladových děl církevních Otců, na signaturách E–G jsou již modernější autoři. Signatury I, J

a K obsahovaly převážně díla kanonického práva a v oddělení L byla kazatelská literatura 13. a 14. století. Na dochovaných rukopisech nacházíme pouze signatury A–L a poté až signaturu X; tento hiát se doposud nepodařilo vysvětlit.

KNM XII B 5, přední deska

KNM XV B 6, přední deska

Podle dochovaných rukopisů označených signaturami lze odhadnout rozsah roudnické knihovny v předhusitském období. Podle prostého součtu nejvyšších dochovaných čísel na jednotlivých signaturách zde v době těsně před vypuknutím husitských válek bylo přes 250 rukopisů. K tomu by bylo třeba připočítat blíže neznámý počet kodexů na signaturách M–V (per analogiam by mohlo jít až o 150 kodexů, i když úplná absence dochovaných rukopisů nutí k opatrnosti). Celkem by tedy roudnická knihovna před vypuknutím husitských válek měla mít kolem 400 svazků.¹⁷⁵

Ke vzniku třetí vrstvy roudnických signatur mohly přispět jak pohusitské změny v rozsahu knihovny, tak změna vlastníka na počátku 16. století po zániku kanonie. Tyto signatury jsou psány černým inkoustem na pergamenových štítcích nalepených na přední desce rukopisu. Z paleografického hlediska je lze datovat do první třetiny 16. století, což samo o sobě nedovoluje rozhodnout, zda vznikly v době budyňského exilu roudnické kanonie, nebo až později po jejím vymření. Není však pravděpodobné, že by se členové roudnické kanonie, kteří se v roce 1467 rozešli do různých nových domovů, rozhodli znovu uspořádat rukopisy ze své knihovny. Snad byl tedy důvodem pro nové osignování spíše nárůst rozsahu knihovny kaple sv. Jiří na budyňském hradě, kde snad byly kodexy nějakou dobu uloženy. K dataci může přispět poznámka „1503 comparatus pro 20 grossis“, která je zapsána na fol. 275v v kodexu Kap F XCIV; tento rukopis nemá na deskách žádnou roudnickou signaturu a snad tedy můžeme rok 1503 považovat za hranici, kdy roudnické rukopisy buď přešly do budyňské kaplanské

¹⁷⁵ Na nejméně 400 odhaduje počet roudnických rukopisů i Kamil BOLDAN, *Die Augustiner-Chorherren aus Raudnitz und Sadská im Exil in der Hussitenzeit als Schreiber der Handschriften*, Studie o rukopisech 29, 1992, s. 79–93, s. 81.

knihovny, nebo našly jiné nové majitele. Tyto signatury jsou dochovány na více než stovce rukopisů. Obsahové členění většinou respektuje starší uspořádání, ale hranice jednotlivých signatur byly voleny spíše mechanicky a na každou signaturu bylo umístěno asi dvacet rukopisů. Na signatuře B jsou liturgické knihy (jejich umístění zde je poněkud atypické, ale mohlo být dáno i návazností na starší fond, který v případě kostelní knihovny obsahoval asi hlavně liturgické rukopisy), pod signaturou C jsou bible a patristické homiliáře, pod D je *Glossa ordinaria* a církevní Otcové, kteří pokračují i na signatuře E. Jasně lze definovat i signaturu J, kde jsou díla Tomáše Akvinského a Mikuláše z Lyry, dále až k signatuře K následují kazatelské soubory a biblické výklady. Na signaturách L–M je převážně kanonické právo.

KNM XVI A 11, přední deska

KNM XVI C 5, přední deska

KNM XIV A 5, přední deska

KNM XV B 6, přední deska

Počet roudnických rukopisů je možné na konci existence kanonie odhadnout pouze podle počtu svazků na signaturách B–N na přibližně 210. Ve skutečnosti však bylo rukopisů jistě více, protože při zániku kanonie se rukopisy téměř jistě rozptýlily více směry a jejich celkové dochování je horší, než v případě velkého celku dnes uloženého v KNM.

Literárně činní roudničtí kanovníci

Na tomto místě se zmiňme ještě o třech kanovnících, kteří jsou známí jménem, prokazatelně byli literárně činní a jejichž díla se částečně dochovala mj. v roudnických kodexech.¹⁷⁶

Jednou z významných osobností roudnické kanonie byl **Štěpán z Uherčic (Uhřetic)**,¹⁷⁷ který byl také nazýván podle svého rodiště Štěpán z Vilémova a později také Štěpán z Roudnice. Pocházel z vladyckého rodu pánů z Vilémova, ale podařilo se mu získat skvělé vzdělání v zahraničí, stal se mistrem kanonického práva v Perugii a později profesorem práva na pražské univerzitě. Již od mládí byl blízkým přítelem Arnošta z Pardubic a mnoho let byl jedním z Arnoštových nejbližších spolupracovníků. V letech 1346–1358 zastával funkci Arnoštova stálého vikáře v pražském kostele a rovněž byl i jeho zástupcem v penitenciálních záležitostech. V letech 1351 a 1353 byl Štěpán příležitostně Arnoštovým generálním vikářem a po roce 1353 zastával tento úřad trvale až do roku 1358. V tomto roce vstoupil do roudnického konventu a zde také zemřel, zřejmě v roce 1365.

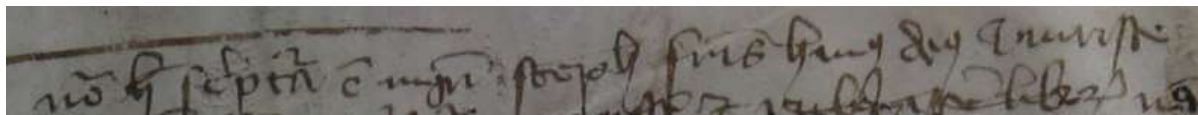
Od Štěpána se dochoval spis *Quaestiones seu Casus conscientiae seu Quaestiunculae*,¹⁷⁸ který vznikl zřejmě na popud arcibiskupa Arnošta z Pardubic. Štěpán se psaní tohoto díla věnoval po roce 1358, kdy již žil jako kanovník v roudnické kanonii a využil svých teoretických i praktických zkušeností universitního profesora, generálního vikáře, arcibiskupova penitenciáře a vizitátora řady kapitul. Spis *Quaestiunculae* si získal velkou oblibu a rozšířil se nejen v Čechách, ale i v okolních zemích. Jde vlastně příručkou pro zpovědníky (tzv. *summa confessorum*), která formou otázek a odpovědí řeší praktické pastorální problémy. V první části tohoto spisu nacházíme seznam dvou set abecedně řazených hesel a pojmů, které jsou stručně vyloženy po praktické a teoretické stránce. Následuje druhá část, která je rozdělena na čtyřicet pět oddílů, v nichž jsou formou otázek a odpovědí uvedeny praktické příklady z běžného života.

¹⁷⁶ Nejnověji se tomuto tématu věnuje stručný přehledový článek Lucie DOLEŽALOVÁ – Michal DRAGON – Adéla EBERSONOVÁ, *Literární činnost roudnických kanovníků*, in: *Ubi est finis ...*, s. 109–112, kde je shrnuta starší literatura.

¹⁷⁷ Kanovník Štěpán bývá v literatuře nazýván z Uherčic, ale někdy též z Uhřetic. Podle svého rodového původu je někdy označován také jako Štěpán z Vilémova a později také Štěpán z Roudnice. K jeho dílu obecně srov. SPUNAR, *Repertorium I*, s. 151–152.

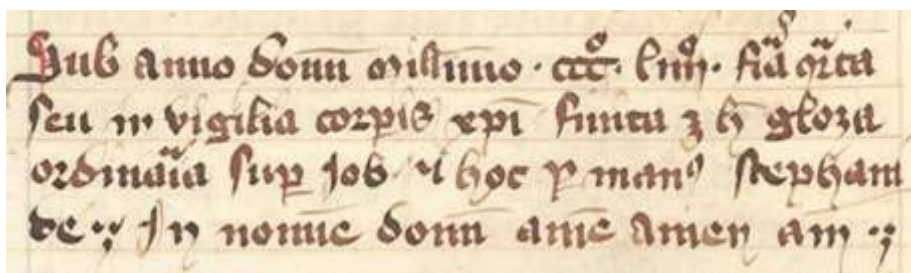
¹⁷⁸ Text tohoto spisu vydal Rostislav ZELENÝ, *The Quaestiunculae of Stephan of Roudnice*, Roma 1966, rozbor podal Jiří SVOBODA, *Stefano di Roudnice – Studio storico-giuridico delle Quaestiunculae*, Roma 2000, srov. také Jiří KEJŘ, *Středověké kanonické právo v rukopisech České republiky. Díl I., Summae confessorum a jiná díla pro foro interno v rukopisech českých a moravských knihoven = Ius canonicum medii aevi in codicibus manu scriptis in Republica Bohemia asservatum. Vol. I., Summae confessorum et alii tractatus pro foro interno qui in codicibus manu scriptis in bibliothecis Bohemiae et Moraviae asservantur*, Praha 2003 (= Studie o rukopisech. Monographia 8), s. 93–96. Srov. také Jiří SVOBODA, *Štěpán z Roudnice a jeho Quaestiunculae*, in: *Sacri canones servandi sunt. Ius canonicum et status ecclesiae saeculi XIII–XV*, ed. Pavel KRAFL, Praha 2008, s. 379–384.

Přestože Štěpánovo dílo není v roudnických rukopisech dochováno, s jeho jménem se v nich setkáváme. V kodexu KNM XIII C 4 je na fol. 1v poznámka „Nota hec scriptura est magistri Stephani, fratris huius domus et iuriste“ a glosy v tomto rukopisu jsou pravděpodobně psány Štěpánovou rukou.

KNM XIII C 4, fol. 1r

Bývá mu připisováno i vlastnictví rukopisu KNM XVI A 15, a to podle kolofónu na fol. 101v: „Sub anno domini millesimo CCC^o LIII° feria quarta seu in vigilia Corporis Christi finita est hec Gloza ordinaria super Job et hoc per manus Stephani de ****“; v tomto případě je však nepravděpodobné, že jde skutečně o Štěpána z Uherčic.

KNM XVI A 15, fol. 101v

V literatuře uváděná možnost, že mu patřily také rukopisy KNM XVI B 2 a KNM XVII A 3,¹⁷⁹ je zcela neprokazatelná.

Petr Clarificator,¹⁸⁰ který byl později nazýván Petr z Roudnice, byl blízkým přítelem a zpovědníkem arcibiskupa Jana z Jenštejna. O Petrově životě máme velmi málo zpráv. V roce 1382 se již v pokročilejším věku stal arcibiskupským kaplanem a brzy poté se ujal funkce převora roudnické kanonie a inicioval reformu a vizitace augustiniánských kanonií v českých zemích. Poslední zprávy o něm jsou z roku 1406 a pravděpodobně krátce poté zemřel.

¹⁷⁹ Obě tvrzení viz Jaroslav KADLEC, *Knihovna kláštera řeholních kanovníků svatého Augustina v Roudnici*, in: *Historia docet. Sborník prací k počtě šedesátých narozenin prof. PhDr. Ivana Hlaváčka, CSc.*, edd. Miloslav POLÍVKA – Michal SVATOŠ, Praha 1992, s. 127–134, s. 128. Srov. také Max DVORÁK, *Knihovna Augustiniánského kláštera v Roudnici. Příspěvek k dějinám malířství miniaturního*, Český časopis historický 6, č. 2, 1900, s. 118–131, s. 125.

¹⁸⁰ K Petrovu dílu obecně srov. SPUNAR, *Repertorium I*, s. 79–81.

Petrův život a dílo shrnuje nejnověji Petra MUTLOVÁ, *Dopis Petra Clarificatora kartuziánu Michalovi*, in: *Ubi est finis ...*, s. 113–125, která uvádí i starší literaturu.

Petr Clarificator je autorem několika děl. Jedním z nejvýznamnějších je spis *Compendium honestae vitae*,¹⁸¹ který vznikl na přímou žádost arcibiskupa Jana z Jenštejna. Toto Petrovo dílo je dochováno přímo z roudnické knihovny a to v rukopisu Kap D LVII (ff. 77r–89v); jde však o pozdější kopii a opisovač zřejmě některá slova nemohl přečíst a jsou zde tedy ponechána prázdná místa. Spis představuje jakési instrukce k duchovnímu životu: nejprve vybízí k následování Krista a zdůrazňuje nutnost umravňování a krocení těla, které se má stát nástrojem duše, poté se zabývá předpisy pro správný duchovní život a podává zde konkrétní rady praktického charakteru.

V právě zmíněném rukopisu Kap D LVII se také zachovalo několik Petrových dopisů. Jsou dochovány v jednom bloku na ff. 89v–98r a jejich rozdělení na jednotlivé listy není zcela jasné. Tyto listy mají různé adresáty, část je adresována arcibiskupovi Janovi z Jenštejna.¹⁸² Poté na ff. 98r–100v následuje krátký návod ke správnému duchovnímu životu,¹⁸³ který se obsahem i formou podobá uvedenému spisu *Compendium honestae vitae*. Vzhledem k nápadné podobnosti a užití totožných formulací je možné, že Petr nejprve vypracoval tento kratší text a při pozdějším rozpracování a rozšíření vzniklo *Compendium honeste vite*. V tomto kapitulním kodexu je na ff. 180r–204v dochován také Petrův traktát *De congruentia epistolae ex libro Canticorum desumptae cum Festo Visitationis Beatae Mariae Virginis*;¹⁸⁴ ten vznikl v souvislosti se svátkem Navštívení Panny Marie, který v roce 1386 zavedl Jan z Jenštejna. Na ff. 204v–206v na něj navazuje Petrova *Oracio ad virginem Mariam pro unione ecclesie katholice*.¹⁸⁵

Další Petrův spis s názvem *Collectio super statuta sive Dietarius observancie regularis* vznikl pravděpodobně také na žádost Jana z Jenštejna. Jde o jakousi příručku pro novice vstupujícího

¹⁸¹ Edici textu poskytl Jaroslav KADLEC, *Petr Klarifikátor – duchovní vůdce a životopisec arcibiskupa Jana z Jenštejna*, in: Sborník Katolické teologické fakulty 1, 1998, s. 101–150, s. 115–133.

¹⁸² Poměrně podrobně se těmito dopisy zabývá Jaroslav KADLEC, *Petr Klarifikátor – duchovní vůdce a životopisec arcibiskupa Jana z Jenštejna*, in: Sborník Katolické teologické fakulty 1, 1998, s. 101–150, kde uvádí i přehled všech adresátů těchto listů, jejich stručné obsahy a na s. 134–150 také edici některých z nich. Moderní edici jednoho listu poskytla Petra MUTLOVÁ, *Dopis Petra Clarificatora kartuziánu Michalovi*, in: *Ubi est finis ...*, s. 113–125, edice s. 121–125.

¹⁸³ Srov. Jaroslav KADLEC, *Petr Klarifikátor – duchovní vůdce a životopisec arcibiskupa Jana z Jenštejna*, in: Sborník Katolické teologické fakulty 1, 1998, s. 101–150, s. 106–107 a také Augustin Alois NEUMANN, *Pravidla duch. života pro arcibiskupa J. z Jenštejna*, Hlídka 51, 1934, s. 49–53, 81–85, s. 51–53, kde autor podává přehled obsahu obou traktátů a jejich srovnání.

¹⁸⁴ Srov. Jaroslav POLC, *Český přínos k odstranění západního rozkolu*, in: František DVORNÍK et al., *Se znamením kříže*, Řím 1967 (= Náboženské edice Křesťanské akademie v Římě 7), s. 157–163.

¹⁸⁵ Srov. Jaroslav KADLEC, *Petr Klarifikátor – duchovní vůdce a životopisec arcibiskupa Jana z Jenštejna*, in: Sborník Katolické teologické fakulty 1, 1998, s. 101–150, s. 108–109, překlad této modlitby podává Jaroslav POLC, *Petr Klarifikátor, Modlitba za jednotu církve*, in: František DVORNÍK et al., *Se znamením kříže*, Řím 1967 (= Náboženské edice Křesťanské akademie v Římě 7), s. 165–166.

do augustiniánske kanonie, která je rozdělena na tři hlavní části. Nejprve hovoří o společném životě v komunitě, dále se zabývá řeholními sliby a nakonec čtenáře poučuje o důležitosti plnění denních povinností a o významu každodenní liturgie. Jedná se v podstatě o komentář k roudnickým statutům, k němuž jsou volně připojena i další témata a myšlenky.

Musíme zde zmínit i Petrův životopis arcibiskupa Jana z Jenštejna (*Vita domini Iohannis Pragensis archiepiscopi tertii, post patriarchae Alexandri*);¹⁸⁶ tento spis se zachoval v rukopisu KNM XVI E 19, který náležel kanonii v Rokycanech. Petr životopis sepsal na popud arcibiskupa Olbrama ze Škvorce a roudnického probošta Matěje, ale vzhledem ke svým úzkým vztahům s arcibiskupem Janem byl nepochybně k sepsání jeho životopisu velmi povolnou osobou a poskytl čtenářům jedinečný vzhled do jeho života.

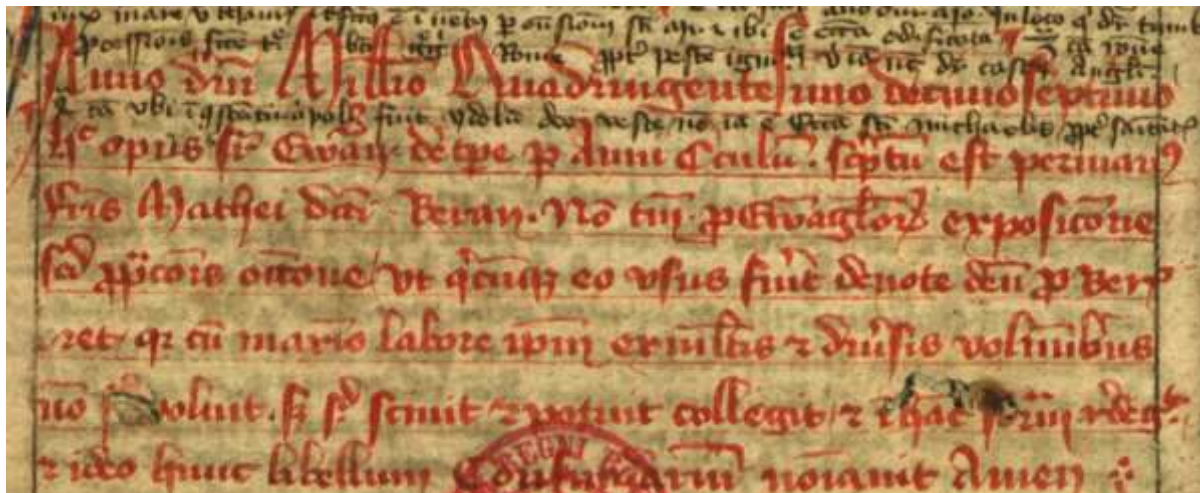
Poslední známým literárně činným roudnickým kanovníkem je **Matouš Beran**,¹⁸⁷ jehož životním osudům jsme se věnovali výše v souvislosti s exilem roudnických kanovníků. Matouš napsal tři rukopisy, které se dochovaly v roudnické knihovně. V převážné většině se však nejedná o jeho vlastní díla; Beran byl spíše opisovač a kompilátor.

¹⁸⁶ Tomuto dílu se věnuje Helena KRMÍČKOVÁ, *Petri Clarificatoris Vita domini Iohannis, Pragensis archiepiscopi tertii*, in: *Querite primum regnum Dei*. Sborník příspěvků k počtě Jany Nechutové, ed. Helena KRMÍČKOVÁ, Brno 2006, s. 441–461, s. 442.

¹⁸⁷ K Beranovu dílu obecně srov. SPUNAR, *Repertorium II*, s. 187–190.

Kanovníku Beranovi se věnovala Lucie Doležalová, např. Lucie DOLEŽALOVÁ, *Sborníky Matouše Berana*, in: *Ubi est finis ...*, s. 126–140 a Lucie DOLEŽALOVÁ, *Late Medieval Personal Miscellanies: The Case of Mattheus Beran (d. 1461), Augustinian Canon of Roudnice nad Labem*, in: *Collecting, Organizing and Transmitting Knowledge. Miscellanies in Late Medieval Europe*, edd. Sabrina CORBELLINI – Giovanna MURANO – Giacomo SIGNORE, Turnhout 2018 (= *Bibliologia. Elementa ad librorum studia pertinentia* 49), s. 179–196. Beranovým jednotlivým textům články Dana STEHLÍKOVÁ, *Herbář Matouše Berana*, in: *Ubi est finis ...*, s. 141–146; Hana ŠEDINOVÁ, *Spis De animalibus v rukopise Národní knihovny I F 35 a jeho inspirační zdroje*, in: *Ubi est finis ...*, s. 147–155; Hana ŠEDINOVÁ, *Lapidář Matouše Berana v rukopise Národní knihovny I F 35*, in: *Ubi est finis ...*, s. 156–164; Barbora KOCÁNOVÁ, *Prenosticaciones temporum ve sborníku Matouše Berana (Národní knihovna I F 35)*, in: *Ubi est finis ...*, s. 165–176 a Hana FLORIANOVÁ, *Tractatus de urinis Matouše Berana v kodexu Národní knihovny I F 35*, in: *Ubi est finis ...*, s. 177–184.

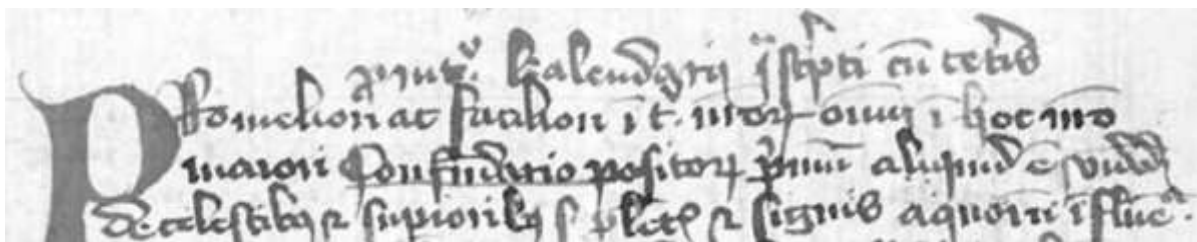
První z jeho kodexů je KNM XVI E 11 (Beran sám ho označuje jako *Confundarius minor*), který vznikl v Čechách v roce 1417. Jedná se o sbírku kázání *de tempore*, která Beran podle závěrečné rubriky posbíral z různých zdrojů a sestavil z nich sbírku určenou k praktickému používání.

KNM XVI E 11, fol. 399v

Druhý rukopis NK ČR I F 35 (Beranem nazývaný *Confundarius maior*) vznikl v letech 1421–1431 a byl dokončen během exilu v Erfurtu. Obsahuje řadu různorodých textů, z nichž většina se vztahuje k lékařství, ale najdeme zde i astronomické, astrologické a další přírodovědné texty, spisy o věštění, mnemotechnickou příručku *Summarium biblicum* nebo traktát o umění paměti. Jak Beran sám uvádí, tyto texty sesbíral během mnoha let na různých místech. S tímto rukopisem pracoval také treboňský kanovník Kříž z Telče, jehož rukou je zde napsáno několik poznámek a navíc si některé texty z tohoto Beranova rukopisu opsal: do kodexu NK ČR I G 6 zapsal spis *Summarium biblicum*, do NK ČR I G 11a začátek traktátu o umění paměti (do obou těchto kodexů navíc opsal také některé astronomické a astrologické části), do rukopisu NK ČR XIV D 24 opsal pojednání o flebotomii a do SOA T A 17 výklady o pulsu.¹⁸⁸

¹⁸⁸ Srov. Hana FLORIANOVÁ, *Texty k pouštění krve v rukopisech XIV D 24 a SOA T, A 17*, in: Kříž z Telče (1434–1504): Písař, sběratel a autor, edd. Lucie DOLEŽALOVÁ – Michal DRAGOUN, Praha 2020, s. 153–169 a Hana FLORIANOVÁ, *Lékařská diagnostika v rukopise SOA T, A 17*, in: Kříž z Telče (1434–1504): Písař, sběratel a autor, edd. Lucie DOLEŽALOVÁ – Michal DRAGOUN, Praha 2020, s. 171–186.

NK ČR I F 35, fol. 3r

Třetí a poslední Beranův rukopis je Kap N LIII. Tento rukopis byl dokončen v roce 1437 v Erfurtu, je složen z původně samostatných částí a jeho obsah je podobně jako u předchozího kodexu velmi různorodý. Najdeme zde kázání, spisy morálně naučné, texty týkající se bible a biblické nauky,¹⁸⁹ mnemotechnické pomůcky, texty o předpovídání budoucnosti, dílo Tomáše z Irska *De tribus punctis religionis Christianae* a Beranovy lékařské traktáty *Pulmentarius* a *Chirurgia*.

Rukopisy z roudnické knihovny

Ze 173 rukopisů,¹⁹⁰ které se z roudnické knihovny dochovaly a bylo možné je identifikovat, je většina (celkem 149) dnes uložena v KNM, dvanáct rukopisů v NK ČR, sedm rukopisů v Kap, dva rukopisy v MZK v Brně, po jednom rukopisu je dnes uchováváno v Krakově (Archiwum Krakowskiej Kapituły Katedralnej) a v Drážďanech (Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek) a jeden dnes ztracený kodex býval uložen v Městském muzeu v Mělníku. Vzhledem k tomu, že rukopisy z kanonií v Sadské a Jaroměři se staly součástí roudnické knihovny již ve středověku, hodnotíme na tomto místě všechny kodexy, které prošly roudnickou knihovnou, jako jeden celek. O sadských a jaroměřských rukopisech však pojednáváme také samostatně v příslušných kapitolách. Tři z těchto rukopisů (Dresden, Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek B 87b, KNM XII C 7 a KNM XIII G 25) nejsou v roudnické knihovně přímo doloženy, ale jejich příslušnost k ní je vysoce pravděpodobná; v následujícím textu píšeme jejich signatury kurzívou.

¹⁸⁹ Srov. např. Lucie DOLEŽALOVÁ, *Historia generacionis Christi: A versification of Peter of Poitiers's Compendium historiae de genealogia Christi from late medieval central Europe*, *Revue d'Histoire des Textes*, nouvelle série 15, 2020, s. 321–351.

¹⁹⁰ Obsahem knihovny v Roudnici jsem se zabývala v článku Adéla EBERSONOVÁ, *Knihovny kanonií v Roudnici a v Sadské: dochované rukopisy a jejich obsah*, in: *Ubi est finis ...*, s. 61–88. Zde je však rozbor obsahu proveden detailněji (na rozdíl od studie, kde nebyla výslovně vypsána všechna dochovaná díla, ale jen významnější z nich). Kromě toho jsou zde navíc do rozboru obsahu knihovny zahrnuty tři rukopisy (Kap G V, NK ČR VI D 9 a NK ČR VII C 22), které v době vydání studie nebyly identifikovány jako roudnické.

Kromě rukopisů se z roudnické knihovny dochovalo celkem 15 zlomků, z nichž většinu bylo možné spojit s konkrétními rukopisy, ze kterých byly vyňaty. Dva z nich jsou uloženy v Archivu Národního muzea, fond A – sbírka pergamenů: zlomek označený signaturou Perg-A39 pochází ze zadního příděšního rukopisu KNM XII B 3 a jde o fragment urbáře pražského biskupství z let 1283–1284 se zápisy aktové povahy snad z roku 1295. Pod signaturou Perg-A195 je uložena původní zadní předsádka kodexu KNM X B 6, která je tvořena listem papeže Urbana VI. z roku 1386, v němž oznamuje Václavovi, biskupu vratislavskému, že potvrdil volbu opata Jindřicha v kanonii na Písku. Dva zlomky byly součástí fondu F – topografická sbírka Archivu Národního muzea, odkud byly v roce 1951 předány do Státního historického ústavu vydavatelského (předchůdce Historického ústavu AV ČR), dnes jsou bohužel tyto zlomky nezvěstné. První z nich byl vyňat z rukopisu KNM XII A 11 (šlo o účetní rejstříky vydání a příjmů roudnické kanonie z let 1374–1377), druhý pochází z kodexu KNM XVII D 15 (ten obsahoval blíže neurčené poznámky o členech roudnické kanonie).

Jedenáct zlomků je uloženo v KNM a kromě dvou případů bylo možné identifikovat, z jakých rukopisů jednotlivé zlomky pochází. Pod signaturou KNM 1 A c 55/1–3 jsou uloženy tři dvojlisty se zlomky textu velikonoční hry Masticár, který byly vyňaty z rukopisu KNM XIV D 15. Zlomek KNM 1 D a 1/8 byl vyňat z rukopisu XVI A 5 a jsou na něm „minuciones electe in anno domini M^o CCCC^o XI“ a termíny novoluní a úplňků. Fragment KNM 1 E c 75 představuje dřívější přední předsádku kodexu KNM XIII D 13 a jde o dvojlist z misálu. Zlomky KNM 1 I b 3/1 a KNM 1 K 767 byly sňaty z příděšního rukopisu KNM XVII B 8, jedná se o části textu Graciánova Dekretu. Z rukopisu KNM XV B 5 byl vyňat zlomek KNM 1 I b 9/11, který se obsahově vztahuje ke klášterní disciplíně. Fragment KNM 1 I b 9/13 ukrývá notářský instrument veřejného notáře Viléma de Baketonsis z anglického Norwiche, snad z roku 1382, který byl použit jako přední předsádka rukopisu KNM X B 6. Při vazbě rukopisu KNM XIII B 5 byl použit zlomek KNM 1 K 142, jde o fragment blíže neurčené liturgické knihy, na němž je i část titulu rukopisu „Gorra super“ a signatura z první vrstvy roudnických signatur „H IIII“. Zlomek KNM 1 K 317 nebylo možné spojit s žádným rukopisem a je na něm zapsána pouze roudnická signatura třetí vrstvy „K XV“. Na zlomku KNM 1 K 928 sňatém z vazby kodexu KNM X A 5 je pouze krátká etymologicky zaměřená poznámka a poškozený vlastnický záznam „Liber R[ud]nicen[sis]“. U fragmentu KNM 1 I b 5/34 se nepodařilo určit, z jakého rukopisu pochází; jde o pergamenový proužek, v jehož spodní části je záznam o výpůjčce rukopisu „Liber monasterii Rudniczensis canonicorum regularium ordinis sancti Augustini concessus pro magistro Nicolao Puchnik (?) officiale (?) Pragensi“ (tyto záznamy by měly spadat do let 1383–1396, kdy Mikuláš Puchník úřad oficiála zastával).

Poslední zlomek je uložen v NK ČR pod signaturou XXIV A 26 a byl sňat z kodexu NK ČR XIX C 49. Je na něm zapsán list blíže neurčeného Svatoslava bratru Petrovi zvanému Plachta, kaplanovi v Nových Hradech, Svatoslav se omlouvá, že se do stanoveného termínu nestihne ujmout vedení školy v Dobrušce, které mu bylo svěřeno. Na straně verso jsou analistické poznámky o počasi z roku 1459 a česká píseň Hospodine, pomiluj ny s interlineárním latinským překladem.

Fyzický popis

Velká většina dochovaných rukopisů je psána na pergameni: 137 rukopisů je pergamenových (z toho tři s několika papírovými listy) a pouhých 35 rukopisů je papírových (navíc osm z nich má některé listy pergamenové).¹⁹¹ Značná převaha pergamenu je zarážející; ve druhé polovině 14. století a v 15. století by se dalo očekávat, že většina rukopisů bude papírových.

Výrazně zde převažují velkoformátové rukopisy: naprostá většina (celkem 145 kodexů) má více než 30 cm na výšku, z toho 43 kodexů má dokonce více než 40 cm a největší rukopis má rozměry 54 x 36 cm. Z dochovaných rukopisů je většina iluminována (celkem 102 rukopisů), čímž také roudnická knihovna proslula mezi historiky umění.¹⁹²

Celkem 148 rukopisů má středověké vazby (z toho 113 má soudobou a 35 dobovou vazbu), zbývající kodexy jsou dochovány v mladších převazbách.¹⁹³

¹⁹¹ V případě dnes již ztraceného rukopisu z muzea v Mělníku nelze psací látku zjistit.

¹⁹² Nejnověji se roudnickým rukopisům věnuje Tomáš GAUDEK, *Roudnické iluminované rukopisy druhé třetiny 14. století*, in: *Ubi est finis ...*, 234–248. Tématu se však věnuje i řada starších uměnovědných prací, nejpodrobněji Max DVOŘÁK, *Knihovna Augustiniánského kláštera v Roudnici. Příspěvek k dějinám malířství miniaturního*, Český časopis historický 6, č. 2, 1900, s. 118–131 a Max DVOŘÁK, *Die Illuminatoren des Johann von Neumarkt*, Jahrbuch der kunsthistorischen Sammlungen des allerhöchsten Kaiserhauses 22, 1901, s. 35–126.

¹⁹³ V případě dnes již ztraceného rukopisu z muzea v Mělníku nelze informace o vazbě zjistit.

Datace a provenience

Celkem 30 rukopisů je datováno pomocí kolofónů, z toho ve čtyřech kodexech je jich více, ve dvou případech je kolofón zapsán v později dopsaném rejstříku a ve dvou případech není datace zcela jistá.¹⁹⁴ V několika případech přispělo k upřesnění datace také datum ante či post quem.¹⁹⁵ Dochoval se jeden rukopis z konce 11. století, jeden z konce 12. století a jeden z přelomu 12. a 13. století. Ze 13. století pochází celkem čtrnáct rukopisů, které jsou rozvrstveny rovnoměrně v průběhu celého století s lehkou převahou rukopisů z posledních desetiletí. Čtyři rukopisy jsou datovány na přelom 13. a 14. století. Velká většina dochovaných rukopisů (celkem 104) vznikla v průběhu 14. století, s výraznější převahou kodexů z jeho druhé poloviny. Sedmnáct rukopisů pochází z přelomu 14. a 15. století. Z 15. století je dochováno pouze 31 rukopisů, z nichž naprostá většina vznikla v jeho první třetině.

Z uvedeného vyplývá, že byly shromažďovány rukopisy téměř současné či jen o málo starší. Naprostá většina kodexů pochází ze 14. století, což byla také doba největšího rozkvětu knihovny. V 15. století již měla kanonie vzhledem k turbulentním událostem podstatně menší možnosti získávat nové rukopisy a proto je počet rukopisů z této doby opět výrazně nižší.

Převážná většina rukopisů je české provenience. Dvacet jedna kodexů pochází z Francie, deset z Itálie a dva z jižní Evropy bez možnosti přesnější specifikace. Čtyři rukopisy vznikly v Německu, jeden v Rakousku a jeden z části ve Slezsku.

Nejstarší dochované rukopisy pocházejí z Francie a z Itálie a rovněž ve druhé polovině 13. století a v první polovině 14. století převažují rukopisy jihoevropského původu. K výrazné změně dochází od druhé poloviny 14. století, kdy již naprosto dominují rukopisy původu domácího.

¹⁹⁴ Jedná se o rukopisy *Dresden, Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek B 87b* (1369), Kap N LIII (1437), KNM X A 5 (1417), KNM XII B 2 (1417), KNM XII B 4 (1417), KNM XII B 11 (1418), KNM XII B 16 (1411), KNM XII F 3 (1387 a 1388), KNM XIII A 3 (1349), KNM XIII A 13 (1360, ale kolofón zapsán v později doplněném rejstříku), KNM XIII C 6 (1477), KNM XIII D 13 (1383), KNM XIV B 5 (1412), KNM XIV C 4 (1391), KNM XV A 11 (1449, ale kolofón zapsán v později doplněném rejstříku), KNM XV B 1 (1391), KNM XV B 6 (ne zcela jistý rok 1303), KNM XV E 1 (1335), KNM XVI A 15 (1354), KNM XVI C 2 (ve dvou kolofónech rok 1462), KNM XVI E 11 (1417), KNM XVI F 10 (1386, ale není vyloučeno, že jde o falsum), KNM XVII A 4 (1344), KNM XVII B 1 (1387), KNM XVII D 15 (1391), NK ČR I F 7 (1413), NK ČR I F 35 (1431), NK ČR III D 16 (1428 a 1430), NK ČR VII C 22 (1454), NK ČR XIX C 49 (1433, 1440, 1449 a ve dvou kolofónech rok 1434)

¹⁹⁵ Datum ante či post quem pomohlo zpřesnit dataci u rukopisů KNM XII B 14, KNM XIII C 1, KNM XIII C 2, NK ČR IV B 16, s menší mírou jistoty u KNM X B 6, KNM XIII B 3, KNM XVI A 10.

Jazykové rozdělení rukopisů

Biskup Jan IV. z Dražic ustanovil, že členem roudnické kanonie se nesmí stát nikdo, „nisi sit Bohemus de utroque parente idiomatis bohemice ortum trahens ... nam magistra rerum experientia nos docet, quod eidem bohemice gentis alie naciones opido ... sunt infeste, quod sicut duo contraria in uno subiecto simul esse non possunt, sic naciones sibi contrarie in uno monasterio nequaquam esse possunt“.¹⁹⁶ Toto ustanovení však platilo pouze do roku 1349, kdy jej arcibiskup Arnošt z Pardubic zrušil. Texty ve všech dochovaných rukopisech jsou však téměř výlučně latinsky psané a pravděpodobná národnostní skladba roudnického konventu v tomto ohledu nehraje žádnou roli.¹⁹⁷

V dochovaných rukopisech najdeme pouze dva delší česky psané texty a navíc jsou oba na přideštích kodexů.¹⁹⁸ Prvním z nich je báseň Jeden kocovník, která byla zapsána na zadní přidešti rukopisu KNM XII G 10, ovšem s určitým časovým odstupem od jeho vzniku. V kodexu KNM XIV D 15 je na předním i zadním přidešti otištěna část textu hry Masticák; byly zde původně přilepeny tři dvojlisty, které jsou dnes uloženy ve sbírce zlomků KNM pod signaturou I A c 55. Kromě toho je v rukopisu NK ČR I F 35 dochován latinsko-český slovníček názvů rostlin.

Nejčastěji se s českými poznámkami setkáváme ve sbornících Matouše Berana (Kap N LIII, KNM XVI E 11 a NK ČR I F 35), občasné české glosy jsou dochovány v dalších devíti rukopisech,¹⁹⁹ v dalších pěti²⁰⁰ jsou zcela nebo alespoň částečně česky psané kolofóny a rubriky. Pro výlepy přideští čtyř rukopisů²⁰¹ byla použita makulatura s českými texty, ve třech kodexech²⁰² jsou na přideštích stručné české poznámky. Vložené listky s fragmenty českých textů najdeme ve čtyřech rukopisech.²⁰³ Jednotlivé české poznámky jsou obvykle velmi krátké,

¹⁹⁶ *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae. Pars III (1311–1333)*, ed. Josef EMLER, Praha 1890, s. 781–782, č. 2008.

¹⁹⁷ K otázce českosti roudnické kanonie srov. Lucie DOLEŽALOVÁ – Michal DRAGOUN – Adéla EBERSONOVÁ, *Ubi est finis ...*, in: *Ubi est finis ...*, s. 19–24, zvl. s. 20–21.

¹⁹⁸ Jakub SICHÁLEK, *České texty v roudnických rukopisech – Masticák a Kocovník*, in: *Ubi est finis ...*, s. 206–229.

¹⁹⁹ MZK Mk 35, Kap D LVII, KNM XII E 1, KNM XIV D 13, KNM XV A 4, NK ČR I G 36, NK ČR VII C 23, NK ČR XIX C 49, česká slova byla podle dostupných informací rovněž v textu kázání Jana Štěkný v dnes již ztraceném rukopisu z muzea v Mělníku.

²⁰⁰ KNM XII B 15, KNM XIV B 5, KNM XV B 6, KNM XV G 7 a KNM XVI F 10.

²⁰¹ MZK Mk 35, KNM XII B 16, KNM XII G 10 a KNM XIII C 1.

²⁰² Kap F XCIV, KNM XII G 10 a KNM XVI A 10.

²⁰³ MZK Mk 36, KNM XIII C 7, KNM XIV D 11 a KNM XV E 5.

nejčastěji jde o projevy osobní zbožnosti kanovníků či stručné poznámky, které ale nemají přímou vazbu k textům zapsaným v rukopisech.

Němčina je v roudnických kodexech zastoupena především spisem *Tractatus de poenitentia*, jehož autorem je Štěpán z Kolína, pražský univerzitní mistr, děkan artistické fakulty a později také rektor Univerzity Karlovy. Tento traktát je dochován v rukopisu NK ČR III D 16 a je zde zapsán v latinské i německé verzi. Dále najdeme ve dvou rukopisech (KNM XII G 10 a KNM XVI F 10) ojedinělé německé přípisky k textu, v KNM XIV D 15 je vlepený útržek německého listu a ve dvou kodexech (KNM XII A 17 a KNM XII F 3) jsou německé poznámky na přideštích.

V roudnických rukopisech se výjimečně setkáváme i s hebrejštinou, ale jde o zlomky spojené s vazbou nebo s jinými majiteli rukopisů a s roudnickou kanonií tedy nemají žádnou souvislost.²⁰⁴ Ve dvou rukopisech (KNM XVI A 5 a KNM XIII G 25) jsou zapsána jednotlivá slova, v dalších dvou kodexech (KNM XVII D 15 a NK ČR XIX C 49) byly jako předsádky použity listy z hebrejských rukopisů. V rukopisu *Dresden, Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek B 87b* byly fragmenty pergamentu s hebrejským textem použity ve vazbě.

Obsahové složení knihovny

Z roudnické kanonie je dochována řada **liturgických knih**. Dochovalo se celkem pět breviářů, z nichž je nejznámější tzv. breviář probošta Jana z Roudnice (KNM XIII C 1), dále jde o kodexy KNM XII C 5, KNM XIV D 13, KNM XV G 7 a KNM XVI F 10. Rukopis KNM XV E 1, který je v rubrice označený jako „breviarium“, obsahuje ve skutečnosti velmi zkrácený přehled průběhu mešního a hodinkového officia v klášteře sv. Ondřeje v rakouském Traisenu.

Dále se dochovaly tři misály, z nichž je nejvýznamnější kodex KNM XIII B 9, který byl původně v majetku Jana IV. z Dražic. Další dva misály v rukopisech KNM XVI A 10 a KNM XVI B 8 pocházely původně z knihovny v Sadské. Najdeme zde také evangeliář (KNM XIV A 10) a epištolář (KNM XIV A 9) pražské diecéze. V kodexu KNM XIII C 7 jsou zapsána postní čtení z epištol a evangelií.

Mezi liturgickými rukopisy vyniká luxusně provedený žaltář a hymnář v rukopisu Kap Cim 7, který byl snad zhotoven přímo pro roudnickou kanonii, o čemž svědčí tematicky zaměřené iluminace a struktura i výběr hymnů spjatých s českým prostředím; také hudební prvky vykazují jasný bohemikální původ.

²⁰⁴ Tamás VISI, *Hebrejské zlomky a přípisky v roudnických rukopisech*, in: *Ubi est finis ...*, s. 230–233.

Z darů knih, které jsou uvedeny v roudnickém nekrologiu, sem patří ještě osm misálů, čtyři breviáře, dva žaltáře, jeden graduál a prosarium.

Další rozsáhlou skupinu tvoří **bible, glossa ordinaria a biblické konkordance**. Dochovaly se tři jednosvazkové bible: známá je především tzv. *Biblia fundatoris* (KNM XV A 6; tímto názvem je rukopis označen na štítku na přední desce), kterou Jan IV. z Dražic přivezl z Francie a v roce 1336 ji daroval roudnické kanonii, a dále jde o bible v kodexech KNM XII A 10 a KNM XVI A 5.

Dalších sedm rukopisů bylo součástí vícesvazkových biblí. V kompletní podobě je dochován Starý zákon pocházející původně z kanonie v Sadské, který je zapsán ve třech rukopisech: KNM XIII A 8 (Genesis až Rút), KNM XII A 19 (První kniha královská až Žalmy) a KNM XIII A 10 (Příslaví až Druhá kniha Makabejská).

Další kodexy byly součástí vícesvazkových biblí, ale ty se nedochovaly v úplnosti. Jedná se o rukopis KNM XII A 9 (Příslaví až Zjevení Janovo), KNM XII B 13 (závěrečná část knihy Sírachovec až Zjevení Janovo) a KNM XV B 4 (Genesis až Sírachovec); ve všech třech případech se pravděpodobně jedná o části původně dvousvazkových biblí. V roudnické knihovně byl dále přítomen samostatně zapsaný Nový zákon, a to v rukopisu KNM XIV B 5.

Biblické knihy opatřené řádnou glosou najdeme celkem v osmi rukopisech, většinou se jedná o komentáře ke knihám Starého zákona. Dochován je komentář k prvním třem knihám Mojžíšovým (v KNM XVI A 3 a KNM XVII A 15), k většině knih prorockých (v KNM XIV A 11 a KNM XV D 1), k žalmům (v KNM XII A 5), ke knihám Příslaví, Kazatel, Píseň písní, Kniha moudrosti a Sírachovec (v KNM XII B 12) a ke knize Job (v KNM XVI A 15). Z Nového zákona se dochovaly pouze Pavlovy epištoly s řádnou glosou (KNM XII A 7).

Velkou převahu starozákonních knih s Řádnou glosou lze snad vysvětlit tím, že novozákonní komentáře se častěji využívaly a značná opotřebovanost zabránila jejich zachování do dnešní doby. Je rovněž možné, že tyto svazky byly od sbírky v průběhu několikerych změn majitelů i míst uložení záměrně odděleny, aby posloužily praktickým účelům. Tomu by napovídaly i středověké signatury – lze usuzovat, že původně bylo rukopisů s Řádnou glosou více a že snad přinejmenším část z nich byla od knihovny oddělena již v době středověku, jak o tom svědčí signatury druhé a zřejmě i třetí vrstvy. Všechny právě jmenované rukopisy s Řádnou glosou pocházejí z knihovny roudnické kanonie a z původní sadské knihovny není dochován žádný rukopis s tímto textem.

Do této skupiny dále patří komentář Viléma z Nottinghamu *De concordia evangelistarum*, ve kterém autor komentuje konkordanci evangelií Klementa z Llanthony nazývanou *Unum ex quattuor*; tento text je zapsán ve dvou rukopisech (v KNM XII B 9 je první část, poté chybí

několik listů a následuje druhá část textu, zapsaná v KNM XIII B 4). Přítomna je také rozsáhlá biblická konkordance Hugona ze St. Cher, dochovaná v rukopisu KNM XVI A 4, anonymní konkordance evangelií (v KNM XVI E 11), abecední rejstřík biblických míst (v KNM XII A 15) a přehled biblických knih včetně počtu jejich kapitol (v NK ČR I G 36).

K rukopisům s biblickým textem řadíme také dílo *Interpretatio vocabulorum hebraicorum* neprávem připisované Štěpánu Langtonovi, které je zapsáno v rukopisech KNM XII A 10 a KNM XVI A 5. Ve dvou kodexech (NK ČR I F 35 a NK ČR I G 36) je zapsán spis *Summarium bibliae*, který je neprávem připisován Alexandrovi z Villedieu. Mamotrekt Jana Marchesina najdeme rovněž ve dvou rukopisech (v NK ČR I G 36 a v KNM XII C 7, ve druhém z nich je zapsán neúplně).

Do této skupiny řadíme také parabiblický text *Testamenta duodecim patriarcharum*²⁰⁵ (v KNM XVI C 9) a veršovanou genealogii Krista („Historia generacionis Christi“ v Kap N LIII).²⁰⁶ Patřil by sem i souhrn biblických dějin *Historia scholastica* Petra Comestora, o jehož přítomnosti v knihovně svědčí záznam v nekrologiu.

Další velkou skupinu rukopisů tvoří **spisy církevních Otců**, z nichž je nejvíce zastoupen Augustin, jehož spisy odpovídají přibližně polovině z celkového objemu dochovaných patristických spisů. Jeho komentáře k jednotlivým biblickým knihám byly v roudnické knihovně přítomny často ve více opisech. V knihovně byl Augustinův komentář k žalmům *Enarrationes in Psalmos*, zapsaný v rukopisech KNM XIII B 6/1 (žalmy č. 1–50), KNM XII A 13 (žalmy č. 69–100 a 51–68) a KNM XIII B 6/2 (žalmy č. 118–150); text však není úplný, jeho střední část v rukopisu KNM XII A 13 byla pravděpodobně dopsána až později a mezi druhým a třetím svazkem část textu chybí. Části tohoto Augustinova díla jsou zapsány také v původně sadských rukopisech KNM XII B 8 a KNM XII B 15. Augustinův komentář k Janovu evangeliu (*In Johannis evangelium tractatus*) se zachoval ve dvou opisech (v KNM XIII A 13 a v sadském rukopisu KNM XII B 3). Část z tohoto díla najdeme také v rukopisech KNM XIV A 2, KNM XVI B 1 a NK ČR IV B 16. Ve dvou opisech je dochován také komentář ke knize Genesis (*De Genesi ad litteram*), který je v rukopisech KNM XII A 4 a KNM XIII B 12.

²⁰⁵ Friedrich STEGMÜLLER – Klaus REINHARDT, *Repertorium Biblicum Medii Aevi*, Matriti 1950–1980, on-line: <http://www.repibib.uni-trier.de/cgi-bin/rebiIndex.tcl>, č. 87,7.

²⁰⁶ Lucie DOLEŽALOVÁ, *Historia generacionis Christi: A versification of Peter of Poitiers's Compendium historiae de genealogia Christi from late medieval central Europe*, *Revue d'Histoire des Textes*, nouvelle série 15, 2020, s. 321–351.

Augustinova řehole (*Regula ad servos dei*), kterou se řád řídil, se z roudnické knihovny dochovala ve dvou opisech (v NK ČR III D 16 a NK ČR XIX B 3). Slavný Augustinův spis *De civitate Dei* je zapsaný v rukopisu KNM XV B 5. Ve dvou opisech je dochován výkladový spis *De sermone domini in monte secundum Matthaeum* (v KNM XIV C 5 a NK ČR IV B 16) a dvakrát je přítomno také známé dílo *De doctrina christiana* (v KNM XII A 6 a NK ČR XIII D 13). Řada drobnějších Augustinových děl je dochována ve dvou rukopisech: deset jich najdeme v kodexu NK ČR XIII D 13 (*De libero arbitrio*, *De vera religione*, *De diversis quaestionibus* 83, *De disciplina christiana*, *Retractationes*, *De natura boni*, *De natura et gratia*, *De perfectione iustitiae hominis*, *Contra Adimantum Manichaei discipulum* a *De opere monachorum*), osm jeho spisů je v rukopisu KNM XIII B 12 (*De immortalitate animae*, *De diversis quaestionibus* 83, *De bono coniugali*, *De nuptiis et concupiscentia ad Valerium comitem*, *De conjugiiis adulterinis ad Pollentium*, *De sancta virginitate*, *De bono viduitatis liber seu epistola ad Julianam viduam* a *De Trinitate*, přičemž poslední z nich je zapsáno také v rukopisu KNM XII A 6. Z dalších Augustinových děl zde najdeme spisy *De quantitate animae* a *De correptione et gratia ad Valentinum* (obojí v KNM XII A 6), *Enchiridion ad Laurentium, sive de fide, spe et charitate* (v KNM XII C 1), třetí a čtvrtou knihu díla *De anima et eius origine* (nebo také *De natura et origine animae*) (v KNM XII A 4) a dvakrát je zde dochováno deset traktátků *In epistolam sancti Johannis ad Parthos* (v KNM XII C 1 a KNM XVI C 9).

V roudnických rukopisech je také zachováno velké množství Augustinových kázání. Ve třech opisech je dochována (Pseudo)Augustinova sbírka padesáti homilií (v KNM XIV A 2, KNM XVI B 1 a NK ČR IV B 16), ve dvou opisech sbírka Augustinových kázání *De verbis domini* (v KNM XIV C 5 a KNM XIV D 11) a ve dvou opisech sbírka jeho kázání *De verbis apostoli* (v KNM XIV C 5 a NK ČR IV B 16). Kromě těchto rozsáhlejších sbírek jsou v mnoha rukopisech zapsána i jednotlivá Augustinova kázání (v KNM XII A 4, KNM XII B 3, KNM XIII A 13, KNM XIII B 3, NK ČR III D 16 a NK ČR XIII D 13).

Z děl, která jsou Augustinovi připisována neprávem, je ve dvou opisech dochován spis *De duodecim abusuum gradibus* (v KNM XIII B 3 a KNM XIII D 13) a dvakrát dílo *De regula monachorum* (v KNM XII C 1 a KNM XVI C 9). Z kratších děl jde o *De essentia divinitatis*, *De diligendo Deo* a *De generalitate elemosynarum* (obojí v KNM XIII B 3), *Hypomnesticon contra Pelagianos sive Caelestianos haereticos*, *Dialogus quaestionum* a výpisek ze spisu *De creatione primi hominis* (vše v NK ČR XIII D 13). V rukopisu Kap D LVII jsou zapsány dva texty nadepsané „Oracio sancti Augustini ante missam“ a „Post missam oracio beati Augustini“; jedná se o výpisky z děl *Meditationes* a *Manuale*. Ve třech opisech (v KNM XIII D 13, KNM

XV C 2 a KNM XVI C 9) zde najdeme Augustinovi neprávem připisovaný list *Epistola de laude Hieronymi*. Jedenáct pseudoaugustinovských kázání najdeme v rukopisu KNM XIII D 13 a jedno kázání v kodexu KNM XV C 2.

Dochováno je také systematické zpracování Augustinových spisů *Milleloquium sancti Augustini*, jehož autorem je Bartoloměj z Urbina, které je zapsáno v KNM XII A 3 (pouze část M–Z, ale je zde doplněno soupisem Augustinových děl); malá část *Milleloquia* je také v kodexu Kap D LVII.

Druhým církevním Otcem, jehož spisy jsou v knihovně zastoupeny rovněž hojně, je Řehoř Veliký. Ve dvou svazcích jsou zde Řehořova *Moralia in Iob*, a to v rukopisech KNM XIII B 13 (knihy 1–10) a KNM XII A 14 (knihy 11–32), část tohoto díla je i v rukopisu KNM XII C 6 (knihy 17–35). Čtyřicet Řehořových kázání na texty z evangelií je v úplnosti v rukopisech KNM XII B 15 a KNM XVI B 1. Prolog k tomuto dílu je zapsán v NK ČR XIX B 3 a jedno z těchto evangelijských kázání v NK ČR III D 16. Soubor kázání na texty z knihy Ezechiel je v KNM XV A 9. Všechny čtyři knihy Řehořových Dialogů obsahuje rukopis KNM XV C 2. Spis *Regulae pastoralis liber* je dochován ve dvou opisech (v KNM XVI C 5 a Kap A CXLII). Soubor Řehořových dopisů najdeme v rukopisu KNM XIII A 1, jeden jeho dopis rovněž v kodexu KNM XIII B 3. V rukopisu KNM XIII D 5, v němž jsou díla jiných autorů, je uveden rozsáhlý věcný rejstřík k Řehořovým knihám, za nímž je připojen ještě rejstřík biblických míst vyskytujících se v jeho díle.

Z díla Jeronýmova je zde jeho komentář ke knize Izajáš v KNM XII A 16 a ke dvanácti prorockým knihám v KNM XII A 4. Najdeme zde i některé Jeronýmovy dopisy, a to v rukopisech KNM XVI C 9 a NK ČR III D 16 (ve druhém uvedeném jsou i některé dopisy, které jsou mu připisovány neprávem). V rukopisu KNM XII C 1 je traktát o žalmu č. 19 a kázání o pronásledování křesťanů; ve stejném kodexu najdeme také dva dopisy, které jsou však Jeronýmovi připisovány neprávem a jejich autorem je Pelagius. Od Jeronýma zde najdeme také tři legendy: o životě Hilariona, Malcha (obojí v KNM XII D 20) a Pavla Thébského (dochováno ve dvou částech v KNM XIII C 4 a KNM XII D 20).

Kromě toho byl v knihovně i Jeronýmův slavný spis o počátcích křesťanského písemnictví *De viris illustribus*. Dochoval se v rukopisu KNM XVI C 9, kde na něj navazuje dílo *De scriptoribus ecclesiasticis* (nazývané také *De viris illustribus*), jehož autorem je Gennadius z Marseille a které pojednává o životech církevních spisovatelů z 5. století.

Od Ambrože se dochovalo dvacet jeho spisů v KNM XVI A 14, většina z nich je ovšem výrazně zkrácena: *Hexaameron*, *De Cain et Abel*, *De Abraham*, *De Isaac et anima*, *De Joseph patriarcha*, *De benedictionibus patriarcharum*, *De Nabuthe Jezraelita*, *De Jacob et vita beata*,

De mysteriis, Apologia prophetae David ad Theodosium Augustum, De virginibus ad Marcellinam, De virginitate, De viduis, De Elia et ieiunio, Expositio evangelii secundum Lucam, De officiis ministrorum, De Elia et ieiunio, De bono mortis, De fuga saeculi a De sacramentis. Poslední tři uvedená Ambrožova díla jsou zapsána rovněž v kodexu KNM XIV A 2, kde je navíc i spis *De poenitentia*. V rukopisu KNM XV A 7 najdeme Ambrožův výklad žalmu č. 118. Z textů, které jsou Ambrožovi připisovány neprávem, je přítomen spis *De dignitate sacerdotali* (v KNM XVI C 5) a list *De novae vitae institutione* (v KNM XIII B 3). Systematické zpracování Ambrožova díla zvané *Ambrosianum*, jehož autorem je Bartoloměj z Urbina, je zapsáno v KNM XV A 4 (část A–N).

Z Lactantiových spisů jsou dochovány *Divinarum institutionum libri septem* včetně rozsáhlého abecedně řazeného rejstříku, *Liber de ira dei* a *Liber de opificio dei* (vše v NK ČR VII C 22). Z díla Isidora ze Sevilly je zde především úplný text jeho Etymologií v rukopisu KNM XVI B 13 a výpisky z nich v kodexu NK ČR XIX C 49. V rukopisu Kap A CXLII je zapsán jeho spis *De summo bono (Sententiarum libri tres)* a jeden z jeho listů, další jeho dopisy najdeme v kodexu KNM XVI B 13.

Zbývající Otcové jsou zastoupeni již jen marginálně. Od Bedy je zde pouze spis *De tabernaculo et vasis eius ac vestibus sacerdotum* (v KNM XVI C 13), i když je jeho jméno uvedeno v seznamu rukopisů zapsaném v době exilu ve Vratislavi a dochovaném na přídeštní rukopisu KNM XVII B 9 a je tedy pravděpodobně, že děl tohoto autora bylo v knihovně více. Od Jana Zlatoústého jsou dochovány pouze dva nepřilíš rozsáhlé spisy: *Liber de eo, quod nemo potest ledi nisi a semet ipso* (v KNM XVI C 13) a *De sacerdotio* (v KNM XVI C 2). Ze spisů, které jsou Janovi Zlatoústému připisovány neprávem, je třeba uvést *Sermo de poenitentia* (dochováno v KNM XVI C 9 a KNM XII C 1) a výpisky z kázání k žalmu č. 50 (v KNM XIII B 3). Fulgentius z Ruspe je zastoupen spisem *De fide ad Petrum*, který je zapsán ve dvou rukopisech (KNM XIII D 13 a NK ČR XIII D 13) a jeho část najdeme také v kodexu NK ČR XIX C 49. Spis Ambrosia Autperta *De conflictu virtutum et vitiorum* je v roudnické knihovně ve čtyřech opisech (v rukopisech KNM XII B 4, KNM XIII D 13, NK ČR XIII D 13 a KNM XIII B 3, kde je ovšem zapsána jen část tohoto spisu). Od Caesaria z Arles je ve dvou opisech přítomno jeho dílo *De igne purgatorio* (v KNM XII C 1 a KNM XVI C 9) a dvakrát jeho kázání č. 105 (v KNM XII C 1 a KNM XVI C 9). Od papeže Lva I. zde najdeme pouze jedno jeho kázání v KNM XII A 4 a výpisek z jiné homilie v MZK Mk 35.

Zbývající církevní Otcové jsou zastoupeni již pouze díly, která jsou jim připisována neprávem. Třikrát zde najdeme spis *Epistola de miraculis Hieronymi*, jak jehož autora je pokládán Cyril Jeruzalémský (v KNM XIII D 13, KNM XV C 2 a KNM XVI C 9). Z děl připisovaných

Eusebiovi je dvakrát zapsána *Epistola de morte Hieronymi* (v KNM XIII D 13 a KNM XVI C 9) a v kodexu NK ČR IV B 16 je jedno jeho kázání. Origenovi je připisováno kázání o Máří Magdaléně (v KNM XIII B 3).

Kromě právě zmíněných spisů se dochovaly i čtyři patristické homiliáře, a to v rukopisech KNM XIII A 4, KNM XIII B 7, KNM XVI A 7 a KNM XIV C 4 (v posledním z těchto kodexů jsou zahrnuta i kázání mladších autorů). V rukopisu NK ČR XIII D 13 najdeme stručné výpisky z děl Otců.

Liturgické knihy a bible tvoří téměř třicet procent z celkového objemu textů, spisy církevních Otců pak více než patnáct procent z celku. Dohromady tedy tyto texty představují téměř polovinu z dochované části roudnické knihovny. Druhou polovinu tvoří spisy autorů, kteří byli činní v době vrcholného a pozdního středověku. Jde především o texty vznikající v době od 11. do 14. století, autoři činní v 15. století jsou zde zastoupeni naprosto marginálně.

Rozsáhlou skupinu představují **exegetické spisy**. Zde jasně dominují dva autoři: Mikuláš z Lyry a Mikuláš z Gorranu. Od prvního z nich jsou v roudnické knihovně dochovány části jeho komentářového díla *Postilla litteralis*. Komentář k Novému zákonu je ve dvou opisech a to v rukopisech KNM XII A 17 a KNM XV B 3. V rukopisu KNM XIII B 1 je komentář k pěti knihám Mojžišovým, knize Jozue, Soudců a Rút, a v KNM XV B 8 k další části Starého zákona (od Knih královských ke knize Job) a v kodexu KNM XIV B 16 je postila ke knihám Přísloví, Kazatel, Píseň písní a ke knihám nekanonickým (Tobiáš, Baruch, Judit, dvě knihy Makabejské, kniha Moudrosti, Sírachovec a třetí kniha Ezdrášova).

Druhým výrazně zastoupeným autorem biblických komentářů je Mikuláš z Gorranu. Od něj je zde text komentáře ke knihám Genesis a Exodus (v KNM XII B 6), k Lukášovu evangeliu (v KNM XII A 2), dva opisy výkladu evangelia podle Matouše (v KNM XIII B 11 a KNM XIII E 3) a dále komentář ke kanonickým epištolám (v KNM XII B 5). Dochovaný komentář k Janovu evangeliu (v KNM XIII B 5) je Mikuláši z Gorranu připisován neprávem.

Mezi další hojně zastoupené autory patří Richard ze Svatého Viktora. Ve sborníku KNM XII C 4 najdeme celou řadu jeho děl: část spisu *Adnotationes mysticae in Psalmos*, *De exterminatione mali et promotione boni*, *De statu interioris hominis post lapsum*, *Tractatus de judiciaria potestate in finali et universali iudicio*, *De potestate ligandi et solvendi* (tento spis dochován také v NK ČR I F 7), *De edicto Alexandri regis militiae caelorum* (nebo také *De tribus processionibus*), *Expositio Cantici Habacuc*, *De tribus appropriatis personis in Trinitate*, *Declaratio nonnullarum difficultatum Scripturae ad Bernardum, Claraevallensem abbatem*,

Explicatio aliquorum passuum difficilium Apostoli a *De eruditione hominis interioris* (to je dochováno také v KNM XV C 2; v obou rukopisech je text neúplný, dohromady však zaznamenávají celé dílo). Richardovy známé spisy najdeme dále v kodexech KNM XVI B 5 (*Beniamin maior* neboli *De gratia contemplationis* a *Expositio libri Apocalypsis*) a KNM XII C 1 (*Beniamin minor* neboli *De praeparatione animi ad contemplationem*); tato díla jsme se rozhodli zařadit mezi exegetické spisy, i když stojí na pomezí mezi exegezí, dogmatikou a mystikou.

Od Tomáše Akvinského je v rukopisu KNM XIII A 3 dochována *Catena aurea* k Matoušovu a Markovu evangeliu a ve dvou opisech je přítomen jeho výklad epištoly Židům (v KNM XIII D 5 a NK ČR I F 7). Od dalších autorů jsou zachována již jen jednotlivá díla. Výklad Písňe písni je dochován od Aegidia Římského (v KNM XII B 5) a od Hermanna de Schildesche (v MZK Mk 36). Od Armanda de Bellovisu je zde spis *De declaracione difficilium dictorum et dictionum in theologia*, zapsaný v KNM XII C 8. Robert Holcot je autorem postily ke knize Moudrosti dochované v kodexu KNM XII B 14 a od Engelberta Admontského najdeme v rukopisu KNM XIV A 7 výklad žalmu č. 118.

K exegetickým spisům patří také tři práce souhrnnějšího charakteru, totiž výklad biblických prologů od Guilelma Britona (v KNM XVI A 11) a krátký výpisek z komentáře k Matoušovu evangeliu, jehož autorem je zřejmě Remigius z Auxerre (v KNM XVI B 1).

K této skupině volně připojujeme také abecedně řazené slovníky, které vycházejí především z bible a spisů církevních Otců. Jde o dílo Mořice z Irska (Mauritius Hibernicus) zvané *Distinctiones sacrae Scripturae* (v KNM XIV A 12) a *Vocabularium biblicum*, jehož autorem je Petr Cardinalis (v KNM XV A 3).

Dogmatickou literaturu reprezentuje především široce zastoupené dílo Anselma z Canterbury. Většina jeho spisů je dochována ve dvou opisech a to v kodexech KNM XII A 6 a KNM XIII B 3; jedná se o díla *Proslogion seu alloquium de dei existentia*, *Dialogus de veritate*, *De processione spiritus sancti contra Graecos*, *Dialogus de libero arbitrio*, *Dialogus de casu diaboli*, *Liber de fide trinitatis et de incarnatione verbi*, *Cur deus homo*, *De conceptu virginali et de originali peccato*, *De tribus Waleranni quaestionibus et praesertim de azymo et fermentato*, *Ad Waleranni querelas responsio* a *De concordia praescientiae et praedestinationis nec non gratiae dei cum libero arbitrio*. V rukopisu KNM XII A 6 jsou navíc zapsány i jeho spisy *Meditatio 11 de redemptione humana*, *Liber apologeticus contra Gaunilonem respondentem pro insipiente*, *Dialogus de grammatico* a *Epistola 103 ad Lanfrancum*. Ve třech opisech je dochován Anselmův spis *Monologion* (nebo také *De divinitatis essentia monologium*) (v KNM XII A 6, KNM XIII B 3 a KNM XIII B 12).

Mezi dogmatická díla řadíme také spis *De trinitate* Richarda ze Svatého Viktora, který se v roudnickém korpusu dochoval ve třech opisech (v KNM XIII B 3, KNM XIII B 12 a NK ČR I F 7), a podobné dílo téhož autora *De tribus appropriatis personis in Trinitate* (v KNM XII C 4). Dále sem patří spis *Liber de ecclesiasticis dogmatibus* Gennadia z Marseille, který je dochován ve třech opisech (v KNM XIII B 3, KNM XIII D 13 a NK ČR XIII D 13).

K dogmatické literatuře lze velmi volně přiřadit také teologický slovník nazývaný *Floretus*, který je dochován v rukopisu MZK Mk 35.

Další skupinu představují **spisy systematické teologie**. Tato díla reprezentuje především Tomáš Akvinský svou Teologickou sumou, jejíž části jsou zapsány v rukopisech KNM XIII C 2, KNM XVI B 2, KNM XVI B 6 a KNM XIII C 6. Poslední uvedený kodex, ve kterém je třetí část Sumy, byl napsán výrazně později než ostatní a nemá s nimi žádnou souvislost; ostatní tři rukopisy pravděpodobně tvořily jeden celek, ale kompletní text díla v nich zachycen není.

Dále zde najdeme všechny čtyři knihy Sentencí Petra Lombardského (v KNM XII C 13). Komentář k tomuto dílu od Pavla z Perugie nazývaný *Quaestiones super quattuor libros Sententiarum* je v rukopisu KNM XIII D 5. Od Bonaventury jsou v knihovně dochovány spisy *Breviloquium* v rukopisu KNM XII C 8 a *Soliloquium de quattuor mentalibus exercitiis* (nebo také *Imago vitae*) v KNM XII F 3. Dále sem patří scholastický traktát *De dilectione dei et proximi*, zachovaný také ve dvou opisech (v KNM XV C 2 a KNM XVI A 11), jehož autorem je Helvicus Germar Teutonicus.

Z nekrologických záznamů se dozvídáme, že součástí knihovny byl ještě jeden rukopis s textem Sentencí Petra Lombardského a nechybělo zde ani známé dílo *Compendium theologiae veritatis* Hugona Ripelina ze Štrasburku.

Dalším hojně zastoupeným žánrem jsou **kázání a homiletické spisy**. Nejvýznamnější jsou zastoupeny sbírky kázání *de tempore* Jakuba z Voragine, která jsou v roudnickém korpusu přítomna ve dvojdílných rukopisech KNM XII C 3/1–2 a KNM XIV A 5/1–2. Kázání *de sanctis* zapsaná v rukopisu KNM XIV A 4/1–2 mají s Jakubem z Voragine jen volnou souvislost a jejich autorství je mu připisováno mylně.

Dvě sbírky kázání Bernarda z Clairvaux jsou zapsány v rukopisu KNM XII A 15, pět jeho jednotlivých kázání najdeme v kodexu KNM XVI A 5. Jednotlivá kázání, která jsou Bernardovi připisovaná neprávem, jsou zapsána v rukopisech KNM XII A 15, KNM XVI C 9 a NK ČR XIX B 3. Homilie ke knize Kazatel jsou dochovány od Hugona ze Svatého Viktora (v KNM XVI C 13). Sbírka kázání o Ježíšově promluvě při poslední večeři od opata Ogeria je zapsána v kodexu KNM XII A 15. Jednotlivá kázání jsou dochována od Jana Scota Eriugeny (v KNM XIII B 3), Walafrida Strabona (stejná kázání je zapsáno v rukopisech KNM XIV A 2 a NK ČR

IV B 16), dále je zde kázání mylně připisované Tomáši Akvinskému (v KNM XIII D 13) a jedno kázání, jehož autorem je snad Anselm z Laonu nebo Radulph z Canterbury (v NK ČR IV B 16).

Sbírky kázání *de tempore* jsou dochovány od Viléma de Malliaco (v Kap F XCIV), Viléma Peraulta (v KNM XII B 11), Bertolda z Řezna (v KNM XII G 10) a Bertranda z Turre (v KNM XIII A 9). Aldobrandinus de Cavalcantibus je autorem sbírky kázání *de sanctis* (v Kap F XCIV) a od tohoto autora byla v roudnické knihovně také sbírka nedělních kázání (ta byla zapsaná v dnes ztraceném kodexu z mělnického muzea). Kázání *de sanctis* Jakuba z Vitry najdeme v rukopisu z krakovského Archiwum i Biblioteka Krakowskiej Kapituły Katedralnej Ms 155. Sbírk kázání *de tempore* a *de sanctis* od Alberta z Padovy je v kodexu KNM XII B 11. Postní kázání Mikuláše z Dinkelsbühlu najdeme v kodexu NK ČR XIX C 49.

Mezi dochovanými kázáními najdeme i několik sbírek českých autorů: jde o soubor postních kázání Mikuláše ze Stráže (v KNM XII B 16) a sbírku kázání *de tempore* Martina z Opavy (v KNM XII E 1). Rovněž roudnický kanovník Matouš Beran je snad autorem (či spíše kompilátorem) sbírky kázání *de tempore* dochované v jeho autografu v KNM XVI E 11 a osmi různých kázání v rukopisu Kap N LIII. Původně byla součástí roudnické knihovny i kázání Jana Štětkny, která byla zapsaná v rukopisu dříve uloženém v muzeu v Mělníku, nyní však již ztraceném.

Převážná většina dochovaných kázání je autorsky identifikována. Najdeme zde však také dvě anonymní sbírky: postní kázání (v KNM XIII C 7) a kázání *de sanctis* (v KNM XVI C 13). Jednotlivá anonymní kázání jsou v rukopisech Kap D LVII, KNM XII B 11, KNM XIII D 13, KNM XVI B 1, NK ČR III D 16 a NK ČR XIX C 49.

K této skupině řadíme i abecedně řazený soupis exemplů pro kazatele nazývaný *Promptuarium exemplorum*, jehož autorem je Martin z Opavy (v KNM XII E 1).

V nekrologiu jsou uvedeny další čtyři svazky darovaných rukopisů, z nichž je blíže specifikován pouze svazek „super ewangelia pars estivalis“. Součástí roudnické knihovny bývala i sbírka kázání Jordana z Quedlinburgu a Štěpána z Pálče, o čemž svědčí výše zmiňovaný seznam knih napsaný během exilu ve Vratislavi a dochovaný v kodexu KNM XVII B 9.

Spisy, které lze širěji označit jako **meditativní či morálně-teologické**, jsou v dochovaných rukopisech zastoupeny několika autory. Jde především o díla Hugona ze Svatého Viktora: spisy *Soliloquium de arrha animae* a *De arca Noe morali* (obojí v KNM XV C 2) a rozsáhlejší dílo *De sacramentis christianae fidei* (v KNM XVI C 5). Rukopis KNM XII F 3 obsahuje jednak díla Jindřicha Seuseho *Horologium aeternae sapientiae* a *Cursus de aeterna sapientia*, jednak

spis Tomáše z Cantimpré *Liber de apibus* nebo zkráceně *Apiarius*, na nějž navazuje výběr z tzv. modlitbiček Arnošta z Pardubic.²⁰⁷ S osobou tohoto arcibiskupa je spojen i zápis o jeho známém duchovním vidění v kladské kanonii řeholních kanovníků sv. Augustina dochovaný v NK ČR XIX C 49.²⁰⁸

Řada děl Bernarda z Clairvaux je dochována v rukopisu KNM XII A 15, kde najdeme spisy *De gratia et libero arbitrio*, *De diligendo deo*, *De duodecim gradibus humilitatis*, *De consideratione libri quinque ad Eugenium papam III.*, *Liber de precepto et dispensatione* a dva z jeho listů. Ve dvou opisech je z roudnické knihovny dochován text uspořádaných výpisků z Bernardových děl, nazvaný *Flores ex libris Bernardi Claraevallensis*, zkráceně též *Bernardinum*, jehož autorem je Vilém z Tournai (v rukopisech KNM XIII D 13 a KNM XIV D 15). Rovněž ve dvou opisech je dochován spis *Formula honestae vitae*, který je Bernardovi z Clairvaux připisován neprávem (v KNM XIII D 13 a KNM XII A 15, v tomto rukopisu zapsáno neúplně).

V KNM XII A 8 jsou dochovány první čtyři knihy spisu *Reductorium morale* Petra Berchoria. Z díla Davida z Augsburgu *De exterioris et interioris hominis compositione* jsou zapsány pouze části v rukopisech v KNM XIII D 13 a KNM XV C 2. Dále sem patří výpisek z díla *De fructibus carnis et spiritus* (nebo také *Tractatus de vitiis et virtutibus*) od Hugona ze Svatého Viktora (v KNM XVI B 13) a dílo *De miseria humanae conditionis* (neboli *De contemptu mundi*), jehož autorem je papež Innocenc III. (v KNM XII B 4).

K této skupině se volně připojuje také sedm tzv. kostnických traktátů Jana Husa (*De mandatis domini et oratione dominica*, *De peccato mortali*, *De matrimonio ad Robertum*, *De cognitione et dilectione dei*, *De tribus hostibus hominis et septem peccatis mortalibus*, *De poenitentia pro Jacobo* a *De sacramento corporis et sanguinis Ihesu Christi*), které jsou zapsány v rukopisu Kap D LVII, i když jsou tyto texty zaměřeny také katecheticky. Lze sem zařadit také neúplně zapsané dílo *Diaeta salutis* Viléma de Lancea, které najdeme v rukopisu KNM XII E 1.

Samostatnou podskupinu tvoří spisy věnující se otázce ctností a neřestí. Zde výrazně vystupuje Vilém Perault, který je v knihovně zastoupen svou moralistickou sumou ve dvou na sebe navazujících rukopisech: KNM XII B 2 (*Summa virtutum*) a KNM XII B 4 (*Summa vitiorum*). V dnes již ztraceném rukopisu z mělnického muzea byl zapsán spis Jana z Walesu *Breviloquium de quattuor virtutibus cardinalibus* (nebo také *Breviloquium de virtutibus*

²⁰⁷ Vydal Jan Kapistrán VYSKOČIL, *Arnošt z Pardubic a jeho doba*, Praha 1947, s. 259–275.

²⁰⁸ Vydáno jako součást rozsáhlejších životopisů Arnošta z Pardubic: *Vita venerabilis Arnesti, primi episcopi ecclesiae Pragensis*, in: FRB I, ed. Josef EMLER, Praha 1873, s. 398–400 a Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jana ZACHOVÁ, *Život Arnošta z Pardubic podle Valentina Krautwalda*, Pardubice 1997, s. 90–95.

antiquorum principum et philosophorum), kde autor na příkladu velkých osobností minulosti ukazuje čtyři kardinální ctnosti. Spis Martina z Bragy nazývaný *Formula honestae vitae* (nebo také *De quattuor virtutibus cardinalibus*) je dochován v rukopisu NK ČR I G 36. Podobnému tématu se věnují i texty *Tractatus de quattuor virtutibus cardinalibus* Jindřicha de Arimino (v KNM XV C 2) a *Viridarium consolationis de vitiis et virtutibus* Jakuba z Beneventa (v KNM XIII B 3).

Součástí knihovny byl i spis *Malogranatum*, který byl podle údajů v nekrologiu roudnické kanonii darován, ale nedochoval se.

Další skupinou jsou **legendy a životopisná díla**. Zde je třeba na prvním místě zmínit Zlatou legendu Jakuba z Voragine, která je zapsána v rukopisu KNM XV E 5 a její část v KNM XII B 10. V kodexu KNM XIII B 10 je třetí část spisu *Speculum sanctorale* od Bernarda Gui, která se věnuje mučedníkům. S tímto autorem lze spojit i na sebe navazující rukopisy KNM XV A 12 a KNM XV A 11, v nichž je zapsáno velmi volné přepracování téhož Bernardova spisu.

Anonymní původně řecky psaný spis *Historia monachorum*, který se věnuje životům světců v Egyptě a který do latiny přeložil Rufinus z Aquileie (známý také jako Tyrannius Rufinus), najdeme pod signaturami KNM XII D 20 a KNM XIII C 4, pod kterými se skrývají dvě části jednoho původního kodexu. Ve druhém z těchto rukopisů najdeme i další texty, které se věnují životům církevních Otců: spis *Verba seniorum* připisovaný Rufinovi z Aquileie, kompilaci z děl Sulpicia Severa a Cassiana, dílo *Historia Lausiaca*, které obsahuje příběhy egyptských mnichů sepsané biskupem Palladiem z Helenopole, a různé výpisky z životů Otců.

V rukopisech KNM XIII C 4 a KNM XII D 20 (který byl původně součástí KNM XIII C 4) je zapsána sbírka legend o životech raně křesťanských světců: Antonína,²⁰⁹ Pachomia,²¹⁰ Simeona Stylity,²¹¹ Frontona,²¹² Maura,²¹³ Marie Egyptské²¹⁴ a Pauly²¹⁵ (vše v KNM XIII C 4). Jednotlivé legendy nacházíme i jinde: o životě Haštala, Cyrila a Metoděje (obojí v Kap D LVII),

²⁰⁹ BHL, č. 609.

²¹⁰ BHL, č. 6410.

²¹¹ BHL, č. 7957.

²¹² BHL, č. 3190; *Clavis patrum Latinorum, qua in corpus christianorum edendum optimas quasque scriptorum recensiones a Tertulliano ad Bedam commode recludit* Eligius DEKKERS, Turnhout 1995 (= Corpus Christianorum. Series Latina), č. 1292.

²¹³ BHL, č. 5773.

²¹⁴ BHL, č. 5415.

²¹⁵ BHL, č. 6548.

Zikmunda a Kateřiny (obojí v NK ČR XIX C 49), Barbory²¹⁶ (v KNM XII B 10) a Livina²¹⁷ (v NK ČR III D 16). Připomínáme zde také legendy o životech Hilariona, Malcha (obojí v KNM XII D 20) a Pavla Thébského (ve dvou částech v kodexech KNM XIII C 4 a KNM XII D 20), jejichž autorem je Jeroným a byly již uvedeny výše.

Kromě toho najdeme výpisky z různých legend a doplňky k nim také v kodexech KNM XV A 12 a KNM XV E 5. Legenda o životě Marie je v kodexu KNM XII B 10, spis *De laudibus beatae Mariae virginis*, jehož autorem je Vincent z Beauvais, najdeme v rukopisu NK ČR I D 38.

Ve dvou roudnických rukopisech jsou zapsány také legendy o českých světcích. V kodexu Kap G V jsou čtyři václavské legendy: Gumpoldova, legenda s incipitem „Crescente per orbem universum“, část legendy „Crescente fide christiana“ a Kristiánova legenda o životě Václava a Ludmily. Ve stejném rukopisu jsou také dvě legendy o Vojtěchovi: od Brunona z Querfurtu a Kanapariova legenda, kromě toho zde najdeme i anonymní verše o Vojtěchově utrpení (incipit „Quatuor immensi iacet inter climata mundi“). V rukopisu NK ČR XIX C 49 najdeme svatováclavskou legendu „Oriente iam sole“, dále text o životě a utrpení Ludmily, který obsahuje legendu „Diffundente sole“ doplněnou úryvkem o přenesení Ludmiliných ostatků převzatým z páté kapitoly Kristánovy legendy, a krátkou poznámku o smrti Václava a Boleslava. V tomto rukopisu jsou také dvě vojtěšské legendy: text jedné je převzat ze Zlaté legendy Jakuba z Voragine, druhá je napsána podle Kosmovy kroniky. Najdeme zde i prokopskou legendu nazývanou *Vita maior*.

Volně sem můžeme přiřadit spis *Historia trium regum* Jana z Hildesheimu (v NK ČR I D 38). Připomínáme zde také již výše zmiňované listy připisované církevním Otcům, které se věnují smrti, oslavě a zázrakům Jeronýma (*Epistola de morte Hieronymi* (Pseudo-Eusebius), *Epistola de laude Hieronymi* (Pseudo-Augustinus), *Epistola de miraculis Hieronymi* (Pseudo-Cyrillus) dochované v rukopisech KNM XIII D 13, KNM XVI C 9 a část v KNM XV C 2.

V nekrologiu je navíc uveden spis *Vitaspatrum* a blíže nespecifikovaný rukopis s dílem „vita“, které zde pravděpodobně označuje jakési hagiografické dílo.

Kromě liturgických rukopisů pro officium hodin jsou **modlitby** samostatně v krátkých úsecích i jinde. Najdeme je v rukopisu Kap D LVII (připsané Bernardovi, Tomáši Akvinskému, Řehoři Velikému a další anonymní) a v kodexu NK ČR XIX B 3 (modlitby za různé skupiny osob). **Výklady modliteb, vyznání víry a desatera** jsou zastoupeny dvěma výklady modlitby

²¹⁶ BHL neuvádí, blízké varianty jsou patrně č. 916 a 917.

²¹⁷ Blízká varianta patrně BHL, č. 4960ae.

Otčenáš: autorem prvního je Jan z Auxerre (KNM XIII C 7), za autora druhého je mylně pokládán Tomáš Akvinský (KNM XIII D 13). Dílo *De decem praeceptis decalogi* od Mikuláše z Dinkelsbühlu najdeme v rukopisu NK ČR XIX C 49. K této skupině můžeme volně přiřadit také spis *Scala fidei* (nebo také *Tractatus de duodecim articulis fidei* či *Expositio Symboli apostolorum*), jehož autorem je Aldobrandinus Toscanella, který najdeme v rukopisu KNM XVI C 9. Stručný traktát *De articulis fidei et ecclesiae sacramentis*, v němž Tomáš Akvinský podává výklad vyznání víry, najdeme v kodexu KNM XVII A 15.

Polemická díla jsou zastoupena dvakrát zapsaným spisem *De periculis novissimorum temporum* Viléma ze Saint-Amour (Kap D LVII a NK ČR III D 16, v tomto kodexu jde však jen o výpisky) a známým dílem Bernarda z Clairvaux *Apologia ad Guilelmum Sancti Theoderici abbatem* (v KNM XII A 15). Dále sem patří spisy směřované proti herezím a odchylkám od věrouky, totiž *Summa de quaestionibus Armenorum* Richarda Fitzralpha (v KNM XVI C 2) a *Tractatus fidei contra diversos errores* Benedikta de Alignano (v MZK Mk 36).

Dochovala se celá řada děl z oblasti husitské polemiky. Jde o *Conclusiones de communione plebis sub utraque specie*, což je souhrn argumentů proti přijímání podobojí připisovaný Petrovi z Ailly (v Kap D LVII). V tomto rukopisu je také *Tractatus contra Iacobellitas de ecclesiastica communione altaris* (nazývaný i *Tractatus de sacramento altaris et de veneratione imaginum*) od Prokopa z Kladrub, traktát *Sunt nonnulli* (nebo také *Tractatus communionem laycorum sub utraque impugnans*) Maříka Rvačky a pamflet ve formě parodie na univerzitní kvestii *Utrum liceat magistris studii Pragensis illa diffinire et approbare, que tocius orbis auctoritate dampnantur*.²¹⁸ V rukopisu NK ČR XIX C 49 najdeme řadu děl tohoto zaměření. Jde o *Tractatus contra articulos picardorum* Jana z Příbrami, výpisky ze spisu *Tractatus contra 45 articulos Johannis Wiclef* Stanislava ze Znojma a tři díla Ondřeje z Brodu: *Tractatus de sacramento corporis Christi (de remanentia panis contra Wiclef)*, *Responsio ad litteram M. Johannis Hus Iulio anno 1413 scriptam* a *Epistola exhortatoria ad patientiam in tribulationibus*; kromě toho zde najdeme stručné anonymní poznámky pro i proti přijímání podobojí způsobou. Ve dvou kodexech (NK ČR III D 16 a NK ČR XIX C 49) je zapsáno dílo *Epistola Eloquenti viro*, za jehož autora byl pokládán Mikuláš z Dinkelsbühlu, ale ve skutečnosti jde pravděpodobně o spis Ondřeje z Brodu.

²¹⁸ Srov. Dušan COUFAL, *Die katholischen Magister Peter von Mährisch Neustadt, Johann von Königgrätz, Nicolaus von Pavlikov und die Formierung der utraquistischen Universität in Prag 1417*, *Acta Universitatis Carolinae, Historia Universitatis Carolinae Pragensis* 49, č. 2, 2009, s. 127–141, zvl. s. 134, kde je uvedena i další literatura.

V roudnické knihovně byla ve velké míře přítomna **právní literatura**. Římské právo je zastoupeno jediným opisem prvních devíti knih Kodexu Justiniánova s výklady několika autorů (KNM XVII A 10) a přehledem rubrik tohoto občanského zákoníku (v KNM XVII A 4).

V knihovně naprosto převažují spisy kanonického práva. Ze starších sbírek je dochována *Collectio canonum Dionysio-Hadriana* (v KNM XII C 12) a pseudoisidorské dekretály, které jsou rozděleny na dvě části a zapsány v rukopisech NK ČR VI D 9 a KNM XII D 2. Text Dekretu Gratiánova je zapsán v rukopisech KNM XVII A 12 a KNM XII A 12, kde jsou také komentáře Bartoloměje z Brescie a Princivalla z Milána, přičemž komentář druhého z nich obsahuje také rukopis KNM XVII B 8. Důkladný a obsáhlý komentář k Dekretu nazývaný *Rosarium Decretorum*, jehož autorem je Guido de Baysio, je v rukopisu KNM XVII A 1.

Další skupinku právnických rukopisů představují dekretály a komentáře k nim. Jeden z nejvýznamnějších spisů o dekretálech Řehoře IX., *Summa super titulos Decretalium* Jindřicha ze Segusie, je v rukopisu KNM XVII A 3. Komentář Bernarda Bottona z Parmy zvaný *Casus longi in quinque libros Decretalium* je v KNM XVII A 9. Přehledy titulů jednotlivých dekretálů najdeme v drážďanském kodexu *Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek B 87b* a dále v Kap N LIII a KNM XVII A 4.

Další svazky obsahují texty jak k Dekretu, tak k mladším papežským výnosům. Kanonistický sborník KNM XVII A 15 zahrnuje komentáře k dekretálům Řehoře IX. od Boatina de Bovettinis, dále jsou zde *Distinctiones Decreti* Richarda de Mores, všeobecně zaměřené *Breviarium iuris canonici*, jehož autorem je pravděpodobně Petrus Ilerdensis, text několika papežských dekretálů,²¹⁹ výklad dvou dekretálů (*Expositio super primum et secundum decretale ad archidiaconum Tudertinum*) od Tomáše Akvinského a komentář k dekretálům Řehoře IX. a Innocence IV. od Bernarda de Montemirato a rovněž jeho *Distinctiones*. Stejná díla tohoto autora jsou i v rukopisu KNM XVII A 16.

V kanonistickém sborníku KNM XVII A 5 se nachází obsáhlé *Repertorium Decreti*, *Repertorium seu Breviarium aureum* k *Liber extra* a dekretálům Innocence IV. od Viléma Duranda, výklad dekretálů Innocence IV. od Bernarda mladšího z Compostelly, dále anonymní výklad dekretálů Řehoře IX. nadepsaný „Suffragia monachorum“²²⁰ a oblíbený traktát věnující se otázce voleb *Libellus super electione facienda*, jehož autorem je Vilém de Mandagoto.

²¹⁹ Johann Friedrich SCHULTE, *Die Dekretalen zwischen den „Decretales Gregorii IX.“ und „Liber VI. Bonifacii VIII.“, ihre Sammlung und Verarbeitung ausserhalb des Liber VI. und im Liber VI.*, Sitzungsberichte der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften, philosophisch-historische Classe 55, 1867, s. 701–797, zvl. s. 724–758.

²²⁰ Johann Friedrich SCHULTE, *Die Geschichte der Quellen und Literatur des Kanonischen Rechts von Gratian bis auf die Gegenwart* 2, Stuttgart 1877, s. 496–497.

V rukopisu KNM XVII B 9 je *Summa super titulis Decretalium* od Goffreda z Trani, dále komentář k dekretálům od Petra de Sampsona, spis *Libelli in iure canonico* od Roffreda de Epiphanio, *Libellus de ordine iudiciorum* Petra de Boateriis a stručná *Summa de libellis formandis super qualibet actione* od Odofreda. Rukopis KNM XIII A 11 obsahuje sbírku dekretálů Bonifáce VIII. *Liber Sextus* s komentářem zvaným *Glossa aurea* od Jana Monacha. Jako samostatnou skupinu je třeba vyčlenit procesní spisy. Nejrozsáhlejší výklad kanonického procesu *Speculum iudiciale* sepsal Vilém Durandus a je dochován v rukopisu KNM XII A 11. Dále je zde procesualistická příručka Aegidia de Fuscarariis *Ordo iudiciarius* (v KNM XVII A 15) a stejnojmenný spis Bartoloměje z Brescie (v KNM XVII B 9). Z díla Petra Quesnela *Directorium iuris in foro conscientiae et iudicii* je v knihovně dochována jen čtvrtá kniha věnovaná římsko-kanonickému procesu (v KNM XVII A 4). V kodexu NK ČR III D 16 najdeme spis *Summula de processu iudicii*, za jehož autora je mylně pokládán Jan Andreae. Francouzský kanonista Nepos z Montauban je autorem prakticky zaměřeného spisu *Libellus fugitivus sive Tractatus de exceptionibus*, který je zaměřen na obranu žalovaného (v KNM XVII B 9). S procesními příručkami úzce souvisí notářská literatura, která je zastoupena stručným dílem *Cursus ecclesiae Romanae*, jehož autorem je Boncampagnus (v KNM XVII B 9).

Dochovány jsou i kanonistické spisy praktického charakteru. S českým prostředím jsou spjata dochovaná provinciální statuta Arnošta z Pardubic z roku 1349 (v KNM XVI A 11 a výpisky z nich v Kap D LVII), na něž v těchto kodexech rukopisech navazuje dílo Tomáše z Irska *De tribus punctis christianae religionis*. V rukopisu NK ČR XIX B 3 jsou pražská vizitační statuta z roku 1244 a ustanovení koncilu z Mohuče z téhož roku. Vybraná ustanovení kostnického koncilu jsou dochována v kodexech Kap D LVII a NK ČR XIX C 49, ve druhém z nich jsou také akta koncilu basilejského.

Na závěr zmiňme ještě výkladová a všeobecně zaměřená díla. Vysvětlení právnických zkratk je v rukopisu Kap N LIII, výklad obtížnějších právních termínů od Astesana z Asti najdeme v kodexu KNM XVII A 4. Všeobecná právní pravidla jsou shrnuta ve stručném spisku *Brocarda iuris canonici*, jehož autorem je pravděpodobně Damasus (v KNM XVII A 16).

Poměrně hojně je zastoupena **penitenciální literatura**, která je reprezentována zejména zpovědními příručkami (*summae confessorum*) Bartoloměje ze San Concordia, jehož *Summa de casibus conscientiae* neboli *Summa Pisana* je zde dochována třikrát (v rukopisech KNM XVII B 1, KNM XVII D 15 a *Dresden, Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek B 87b*), dále Jana z Freiburgu (zapsána dvakrát a to v KNM XVI B 7 a KNM XVII A 4), Astesana z Asti (v KNM XVII A 4) a Raimunda z Peñafortu (v *KNM XIII G 25*), která byla později rozšířena o upravený text spisu *Summa de matrimonio* Tancreda

z Bologně (dochován v *KNM XIII G 25*); výtah z Raimundova díla představuje *Summula versificata super Summam Raymundi*, jejímž autorem je blíže neznámý Adam (v NK ČR III D 16).

Dále sem patří spis *De tribus partibus poenitentiae*, jehož autorem je Mikuláš z Dinkelsbühlu a stručný výpisek ze zpovědnické sumy Tomáše Chobhama (obojí v NK ČR XIX C 49), *Tractatus de poenitentia* Štěpána z Kolína (v NK ČR III D 16) a stejnojmenné dílo Odon z Cheritonu (v NK ČR XIX B 3). Dochováno je rovněž dílo italského kanonisty Bartoloměje z Brescie *Quaestiones dominicales et veneriales*, kde autor předkládá nedělní a páteční kvestie, které přednášel svým žákům formou praktických disputací v příslušných dnech.

Summa de casibus conscientiae (neboli *Summa Pisana*) Bartoloměje ze San Concordia byla pravděpodobně v knihovně ještě v dalším, dnes nedochovaném rukopisu, jehož darování roudnické kanonii je zaznamenáno v nekrologiu.

Samostatnou skupinu tvoří **spisy týkající se života řeholníků a kněží**. Augustinova řehole je v roudnických rukopisech dochována ve dvou opisech, jak bylo uvedeno u děl církevních Otců. V rukopisu KNM XV B 1 najdeme její výklad od Humberta z Romans. Roudnická statuta, která byla spolu s řeholí druhým normativním textem řádu řeholních kanovníků sv. Augustina, jsou zapsána v rukopisu NK ČR XIX B 3. V tomto rukopisu je zapsáno rovněž martyrologium a nekrologium roudnické kanonie, výpisky z *Institutio canonicorum Aquisgranensis*, což je jeden z prvních normativních textů určených přímo pro řeholní kanovníky, dále výpisky z ustanovení některých papežů a krátký text věnující se způsobům volby představeného.

V kodexu NK ČR III D 16 je text nadepsaný „Statuta seu constitutiones canonicorum regularium“; tento text je velmi blízký roudnickým statutům (v některých pasážích je dokonce totožný), ale o roudnická statuta se nejedná. V tomto rukopisu poté následuje text označený „Statuta canonicorum regularium“; jde o výpisky z výše zmíněného *Institutio canonicorum Aquisgranensis* a z řehole Chrodeganga z Met. Ve stejném rukopisu je i dílo *Exhortacio ad canonicos regulares de vicio proprietatis*, jehož autorem je Jindřich z Langensteinu.

Od Petra Klarifikátora je v kodexu Kap D LVII dochováno dílo *Compendium honestae vitae*, kde autor předkládá rady ke správnému vedení duchovního života. Ve stejném rukopisu jsou dochovány i jeho dopisy (i když autorství části z nich je nejisté), z nichž část je adresována arcibiskupovi Janovi z Jenštejna, a také Petrův spis *De congruentia epistolae ex libro canticorum desumptae cum festo Visitationis beatae Mariae virginis*.

V knihovně je dochován také spis Viléma Peraulta *De eruditione religiosorum* v rukopisu NK ČR I D 38 a stručný výpisek z téhož spisu v KNM XII B 4. K textům, které se věnují životu

řeholníků, připojujeme také část dopisu Petra z Blois o zachovávání silencia, který je zapsaný v rukopisu KNM XII A 15.

Vykonávání kněžského úřadu se týkají díla *De officio sacerdotis* (nebo také *De instructione sacerdotum*) Alberta z Brescie (v KNM XVI F 13), biskupům se věnuje *De moribus et officio episcoporum* od Bernarda z Clairvaux (v KNM XII A 15). Ke konání mší se vztahuje *Expositio missae* Mikuláše Stoera (v NK ČR III D 16) a spis *Rationale divinorum officiorum* od již výše zmiňovaného francouzského kanonisty Viléma Duranda, který zde podává výklad mešní liturgie z pohledu církevního práva (v KNM XV B 6). Toto dílo bylo v roudnické knihovně i ve druhém opisu, o čemž svědčí záznam v roudnickém nekrologiu (ten vzhledem k časovému údaji nelze spojit s výše uvedeným rukopisem).

Spisy přírodovědeckého charakteru jsou v knihovně rovněž zastoupeny, i když jde většinou o kratší texty či výpisky. Jediný rukopis s výlučně medicínským obsahem je Kap L XIV, v němž je rozsáhlé dílo *Rosa medicinae* Jana z Gaddesdenu a dále také text týkající se očního lékařství (jde zřejmě o výpisek z díla Mistra Zachariáše) a několik receptů a poznámek lékařského charakteru. V kodexu NK ČR XIX C 49 je zapsán spis *Collecta de sanguinis minucione* od Křišťana z Prachatic a také anonymní lékařský traktát a několik receptů. Stručný text nadepsaný „Regimen curativum contra apostema magistri Adalberti episcopi Ratisponensis“, jehož autorem je pravděpodobně Zikmund Albík z Uničova, je v kodexu NK ČR VII C 23. Patří sem také krátké poznámky o rostlinách a jejich využití v medicíně, které najdeme v rukopisu NK ČR I D 38.

Řada lékařsky zaměřených děl je dochována v kodexech kanovníka Matouše Berana. V rukopisu Kap N LIII najdeme rozsáhlý spis o nemocech a lécích zvaný *Pulmentarius*, text nadepsaný „Cyrurgia fratris Matthaei Beran“, z kratších textů zde najdeme výklad o moči, verše s medicínským obsahem, traktát o moru, dva výklady o pouštění krve a další stručné poznámky o udržování zdraví. Také v Beranově kodexu NK ČR I F 35 najdeme množství lékařských textů. Nejobsáhlejší je „Libellus declarans morbos in genere et in specie cum signis et remediis eorum per modum anathomie incipiens a capite usque ad plantas“, spis o síle jednotlivých rostlin a jejich využití při léčení nadepsaný „Divina ars sive quinta essencia“ a kalendář s pranostikami a zdravotními poučkami. Další zde uvedené kratší texty se týkají správné výživy, užití rostlin v lékařství, léčby hadího uštknutí s pomocí protijedů a zkoumání moči a pulsu. V tomto rukopisu je také několik všeobecně přírodovědně zaměřených textů, z nichž většina má přesahy i do oblasti medicíny. Jde o lapidář, herbář a lignář (přičemž ve všech těchto textech se hovoří i o účincích jednotlivých substancí na lidské zdraví a jejich využití v medicíně), dále zde najdeme texty o vodě a o zvířatech.

Z všeobecně přírodovědných spisů je dále třeba zmínit rozsáhlé dílo *De proprietatibus rerum* Bartoloměje z Glanville (v NK ČR VII C 23). Několik kodexů obsahuje části přírodovědné encyklopedie Tomáše z Cantimpré *De natura rerum*: část druhé knihy s názvem *De anima* je v rukopisu Kap D LVII, část třetí knihy *De monstruosis hominibus* je zapsána v NK ČR VII C 23. Stručný text nadepsaný „Virtutes aquavite“ představuje výpisky z herbáře a nachází se v rukopisu Kap N LIII. Volně sem připojujeme i spis *De mappa mundi* Paulina Minority z Benátek v kodexu KNM XVI A 8.

V kodexech Kap N LIII a NK ČR I F 35 je několik kratších textů týkajících se věštění, některé z nich se pak věnují speciálně věštění na základě pohybu planet a také čtení z ruky. Aplikaci určitého segmentu astronomických znalostí představují velmi stručné komputistické poznámky v rukopisech NK ČR XIX B 3 a KNM XV A 11, stejně tak jako tabulky a komputistické texty v breviáři KNM XIII C 1.

Součástí knihovny byl také druhý opis *De proprietatibus rerum* Bartoloměje z Glanville, jehož darování je zaznamenáno v nekrologiu.

Historiografie je v roudnické knihovně zastoupena především díly českých autorů. V rukopisu Kap G V najdeme několik kronik: nejprve je zde zapsána Kosmova kronika, poté její pokračování, následuje přehled pražských biskupů až po prvního arcibiskupa Arnošta a poté kronika Františka Pražského. V rukopisu NK ČR XIX B 3 najdeme několik stručných textů, z nichž některé jsou spojeny s historií roudnické kanonie: jde o záznam o jejím založení a o stavbě mostu a špitálu v Roudnici a o kopie listin, které v letech 1362–1376 vydala roudnická kanonie, dále zde najdeme zápis o založení a stavbě hradu v Dražicích a záznam o vybudování oltáře sv. Silvestra v pražské katedrále.

Z děl zahraničních autorů sem patří pouze katalogy římských císařů a papežů Bernarda Gui v rukopisu KNM XV A 12 a stručné seznamy jejich jmen dochované v NK ČR VI D 9. Volně sem můžeme přiřadit i část spisu *Satirica historia mundi* od Paulina Minority z Benátek, který je zapsán v kodexu KNM XVI A 8.

Nevelkou skupinku tvoří **slovníky, spisy etymologické a gramatické**. Kromě Isidorových Etymologií, které již byly uvedeny výše, sem patří výkladový slovník *Glossa Salomonis* (nazývaný také *Mater verborum*), který je v KNM X A 11. Ve stejném kodexu je rovněž etymologický slovník, jehož obsahem jsou především názvy jednotlivých částí těla. V knihovně je dále ve dvou opisech (v KNM X A 5 a KNM X B 6) etymologicky zaměřený spis *Derivationes* (nebo *Liber derivationum*) Hugucia z Pisy. Gramaticky zaměřené spisy jsou v roudnické knihovně zastoupeny pouze krátkým textem o kvantitě slabik (v *KNM XII C 7*) a všeobecně zaměřenými gramatickými poznámkami v NK ČR III D 16.

K této skupině volně přiřazujeme i dva texty z Beranova kodexu NK ČR I F 35, které se oba věnují umění paměti a technice učení a jsou nadepsané „Ars memorativa“ a „Ars notoria“.²²¹

V roudnickém nekrologiu je dále uveden encyklopedický slovník Jana z Janova zvaný *Catholicon*, který se však nedochoval.

V roudnické knihovně je naprosto marginálně zastoupena také **humanistická literatura**: jde o spis *Psalmi poenitentiales*, jehož autorem je Francesco Petrarca, a *Psalmi confessionales*, které jsou mu mylně připisovány; obě tato díla najdeme v rukopisu Kap D LVII.

Shrneme-li předchozí text o dochovaných rukopisech z roudnické kanonie, jde o sbírku převážně velkoformátových pergamenových a většinou také iluminovaných rukopisů. Převládají kodexy české provenience, ale najdeme zde i několik desítek rukopisů z Francie a z Itálie (tyto rukopisy vznikly většinou dříve, než byla založena roudnická kanonie) a také jednotlivé kodexy pocházející z Německa a Rakouska. Většina z dochovaných rukopisů vznikla ve 14. století, z 15. století se jich dochovalo jen několik desítek, a to s výraznou převahou kodexů vzniklých na jeho začátku, přičemž asi dvě třetiny dochovaných rukopisů pochází z předhusitského období. Vzhledem k dataci je překvapující velmi malý počet papírových kodexů a očekávali bychom také větší množství rukopisů menšího formátu.

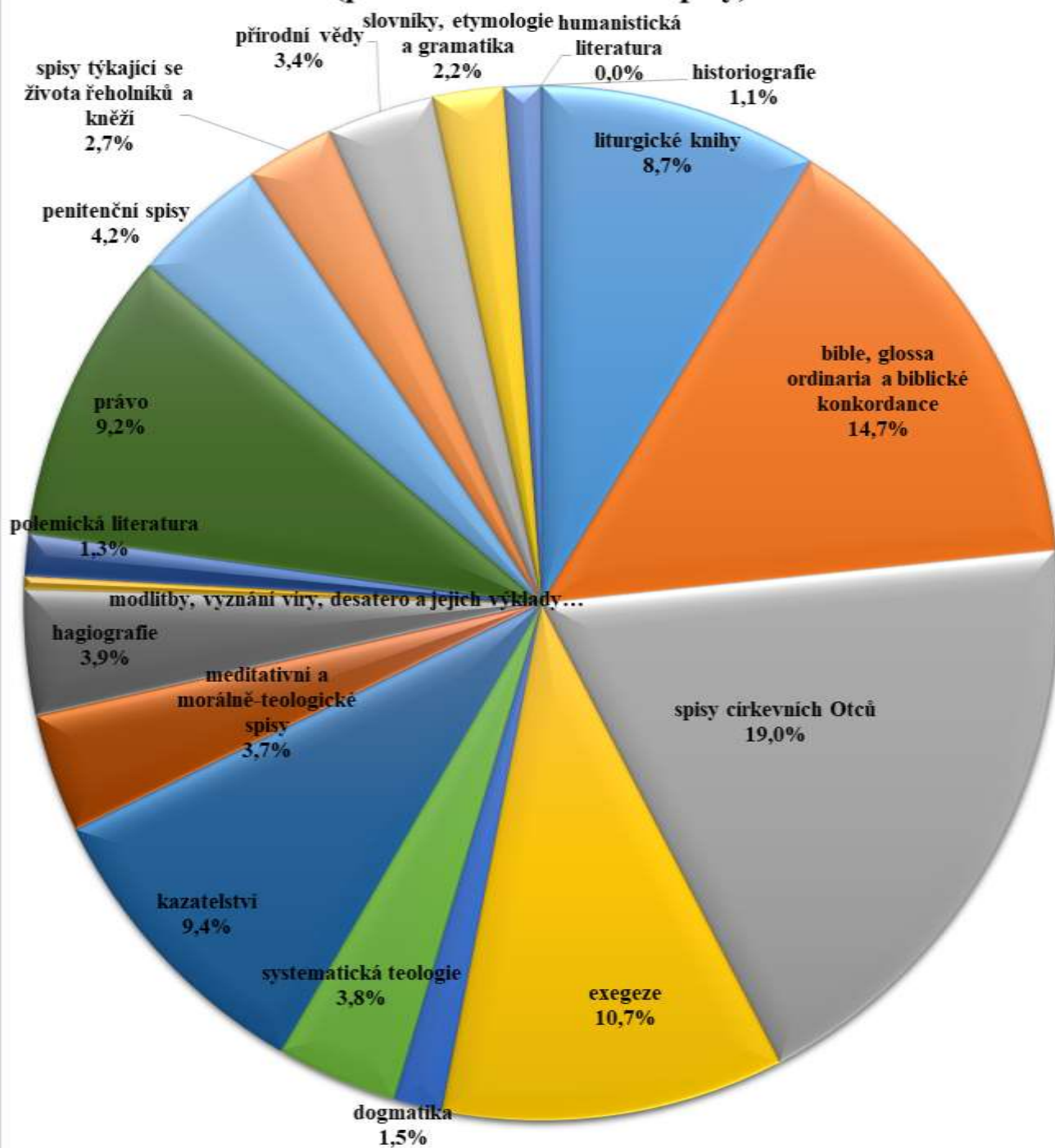
Přes turbulentní události 15. století by se dalo předpokládat větší zastoupení rukopisů z této doby. V pohusitské době přibýly do knihovny rukopisy ze Sadské a z Jaroměře, ale další přírůstky byly již jen velmi malé. Navzdory ztrátám v husitském období tedy jádro knihovny roudnické kanonie představovaly až do jejího zániku rukopisy získané do roku 1421.

Z obsahového hlediska jsou výrazně zastoupeny liturgické knihy, bible a spisy církevních Otců, které dohromady tvoří téměř polovinu z celého korpusu. Z děl vrcholného a pozdního středověku se v největším rozsahu vyskytují spisy exegetické, sbírky kázání a právní literatura. V dochovaném korpusu téměř chybí např. filosofické spisy nebo klasická antická literární díla. Na základě dochovaných signatur lze počet rukopisů v roudnické knihovně v předhusitském období odhadovat na přibližně 400. Na konci existence kanonie je odhad počtu rukopisů obtížnější – podle třetí vrstvy roudnických signatur lze prokazatelně počítat s přibližně 210 kodexy, ale reálné číslo jistě bylo vyšší. Dochovala se tedy jen asi čtvrtina z předhusitské roudnické knihovny a dochovaná část je výsledkem spíše promyšleného výběru než náhody. Zdá se, že byly zachráněny především rukopisy, které kanovníci pokládali za hodnotnější, což

²²¹ Benedek LÁNG, *Unlocked Books: Manuscripts of Learned Magic in the Medieval Libraries of Central Europe*, Pennsylvania 2008 (= The magic in history series), s. 184–185, 203–205.

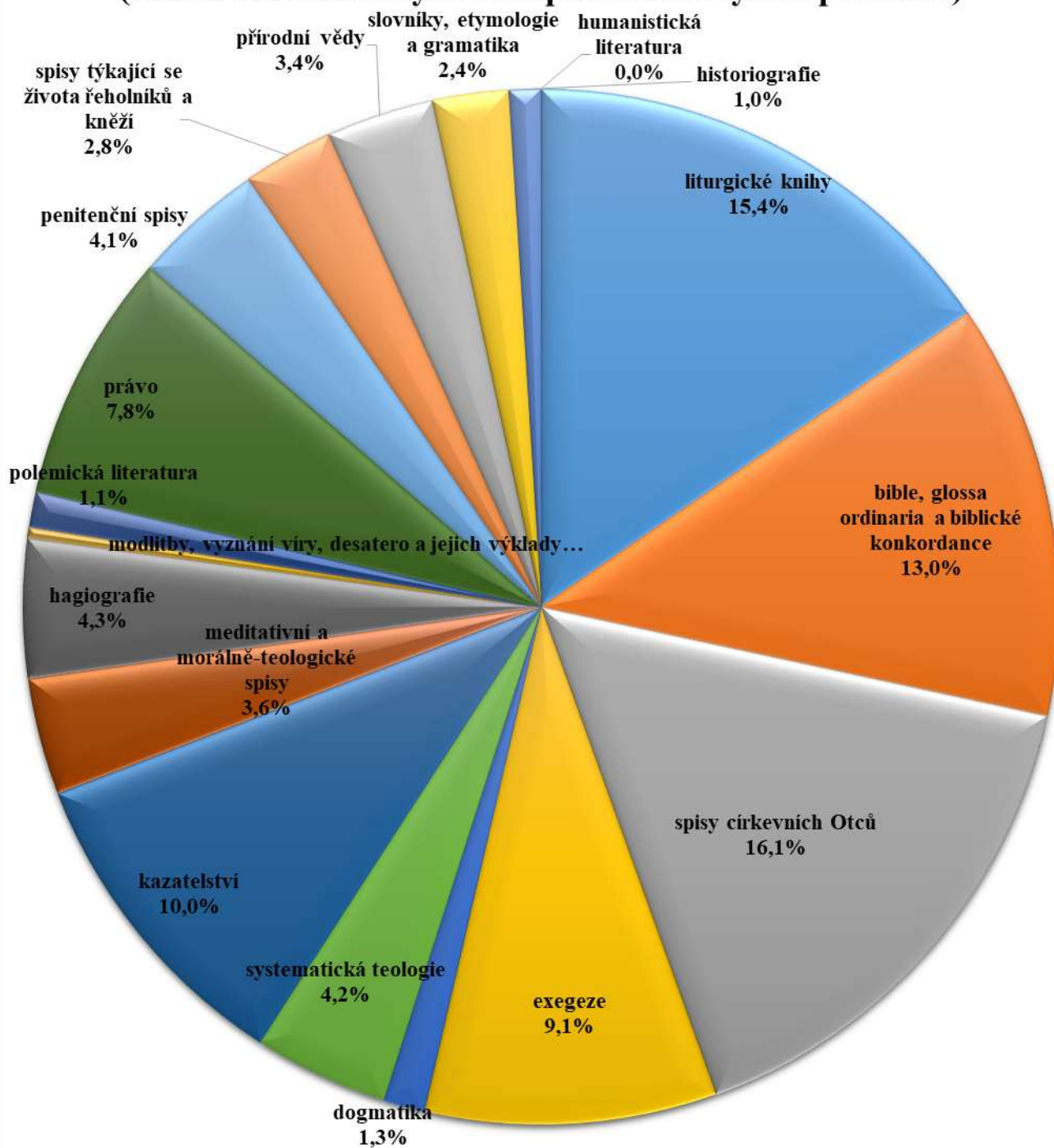
vysvětluje také významný podíl dochovaných pergamenových kodexů velkého formátu a také naprostou převahu spisů velkých církevních autorit i absenci děl soudobých autorů. Z původní roudnické knihovny je tedy pravděpodobně dochována jen ta část knihovny, která byla pokládána za nejcennější, z dnešního pohledu je však obsahově standardní a nepříliš originální.

Obsahové složení roudnické knihovny (pouze dochované rukopisy)

■ liturgické knihy	■ bible, glossa ordinaria a biblické konkordance
■ spisy církevních Otců	■ exegeze
■ dogmatika	■ systematická teologie
■ kazatelství	■ meditativní a morálně-teologické spisy
■ hagiografie	■ modlitby, vyznání víry, desatero a jejich výklady
■ polemická literatura	■ právo
■ penitenční spisy	■ spisy týkající se života řeholníků a kněží
■ přírodní vědy	■ slovníky, etymologie a gramatika
■ historiografie	■ humanistická literatura

Obsahové složení roudnické knihovny (včetně nedochovaných rukopisů doložených z pramenů)

liturgické knihy	bible, glossa ordinaria a biblické konkordance
spisy církevních Otců	exegeze
dogmatika	systematická teologie
kazatelství	meditativní a morálně-teologické spisy
hagiografie	modlitby, vyznání víry, desatero a jejich výklady
polemická literatura	právo
penitenční spisy	spisy týkající se života řeholníků a kněží
přírodní vědy	slovníky, etymologie a gramatika
historiografie	humanistická literatura

Bibliografie

K dějinám roudnické kanonie i její knihovny vznikla celá řada dílčích studií i rozsáhlejších prací. Na tomto místě podáváme úplný přehled literatury, která se vztahuje ke knihovně roudnické kanonie; z dalších prací uvádíme pouze výběr nejdůležitějších studií a publikací. Úplná bibliografie je k dispozici v knize *Ubi est finis huius libri deus scit: Středověká knihovna augustiniánských kanovníků v Roudnici nad Labem*, edd. Michal DRAGON – Lucie DOLEŽALOVÁ – Adéla EBERSONOVÁ, Praha 2015, zvl. s. 567–571 a literatura k dílčím tématům je k dispozici i jinde v této knize.

František Michálek BARTOŠ, *Matouš Beran, roudnický augustinián a spisovatel*, Časopis Národního musea 101, 1927, s. 13–15.

František Michálek BARTOŠ, *Z dějin rukopisné sbírky zámku březnického*, Časopis Národního musea 101, 1927, s. 212–216.

Kamil BOLDAN, *Ke vzniku a osudům rukopisu XIX C 49 Státní knihovny ČSR*, Miscellanea oddělení rukopisů a starých tisků Národní knihovny ČR 6, 1988, s. 5–39.

Kamil BOLDAN, *Die Augustiner-Chorherren aus Raudnitz und Sadská im Exil in der Hussitenzeit als Schreiber der Handschriften*, Studie o rukopisech 29, 1992, s. 79–93.

Lucie DOLEŽALOVÁ, *Matouš Beran and the Art of Memory in Late Medieval Bohemia*, in: *Culture of Memory in East-Central Europe in the Late Middle Ages and the Early Modern Period*, ed. Rafał WÓJCIK, Poznań 2008, s. 95–103.

Lucie DOLEŽALOVÁ, *Late Medieval Personal Miscellanies: The Case of Mattheus Beran (d. 1461), Augustinian Canon of Roudnice nad Labem*, in: *Collecting, Organizing and Transmitting Knowledge. Miscellanies in Late Medieval Europe*, edd. Sabrina CORBELLINI – Giovanna MURANO – Giacomo SIGNORE, Turnhout 2018 (= *Bibliologia. Elementa ad librorum studia pertinentia* 49), s. 179–196.

Michal DRAGON, *Roudnické a sadské rukopisy v dalších pramenech a ve světle svých textových vztahů*, in: *Ubi est finis huius libri deus scit: Středověká knihovna augustiniánských kanovníků v Roudnici nad Labem*, edd. Michal DRAGON – Lucie DOLEŽALOVÁ – Adéla EBERSONOVÁ, Praha 2015, s. 89–106.

Michal DRAGON, *Signatury a vlastnické záznamy rukopisů klášterů v Roudnici a v Sadské*, in: *Ubi est finis huius libri deus scit: Středověká knihovna augustiniánských kanovníků v Roudnici nad Labem*, edd. Michal DRAGON – Lucie DOLEŽALOVÁ – Adéla EBERSONOVÁ, Praha 2015, s. 27–60.

Michal DRAGON, za spolupráce Adély EBERSONOVÉ, *Soupis roudnických a sadských rukopisů*, in: *Ubi est finis huius libri deus scit: Středověká knihovna augustiniánských kanovníků v Roudnici nad Labem*, edd. Michal DRAGON – Lucie DOLEŽALOVÁ – Adéla EBERSONOVÁ, Praha 2015, s. 331–565.

Ivana DUCHÁČKOVÁ, *Roudnické nekrologium. Edice pramene*. Bakalářská práce, Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav pomocných věd historických a archivnictví, Brno 2012.

Max DVOŘÁK, *Knihovna Augustiniánského kláštera v Roudnici. Příspěvek k dějinám malířství miniaturního*, Český časopis historický 6, č. 2, 1900, s. 118–131.

Max DVOŘÁK, *Die Illuminatoren des Johann von Neumarkt*, Jahrbuch der kunsthistorischen Sammlungen des allerhöchsten Kaiserhauses 22, 1901, s. 35–126.

Adéla EBERSONOVÁ, *Knihovny kanonů v Roudnici a v Sade: dochované rukopisy a jejich obsah*, in: *Ubi est finis huius libri deus scit: Středověká knihovna augustiniánských kanovníků v Roudnici nad Labem*, edd. Michal DRAGON – Lucie DOLEŽALOVÁ – Adéla EBERSONOVÁ, Praha 2015, s. 61–88.

Diplomatář kláštera blahoslovené Panny Marie řeholních kanovníků řádu sv. Augustina v Roudnici, ed. Josef EMLER, Věstník Královské české společnosti nauk. Třída filosoficko-historicko-jazykozpytná 1893.

Johanna GIRKE-SCHREIBER, *Die böhmische Devotio moderna*, in: *Bohemia sacra: Das Christentum in Böhmen 973–1973*, ed. Ferdinand SEIBT, Düsseldorf 1974, s. 81–91.

Ivan HLAVÁČEK, *Zum Alltagsleben in böhmischen Klöstern des Spätmittelalters mit besonderer Berücksichtigung der Augustiner-Chorherren. Die Aussagen des Raudnitzer Nekrologs*, in: *Klösterliche Sachkultur des Spätmittelalters*, Wien 1980, s. 169–193.

Ivan HLAVÁČEK, *Die spätmittelalterlichen böhmischen Nekrologien als Quelle des klösterlichen Alltags*, in: *La vie quotidienne des moines et chanoines réguliers au Moyen Age et Temps modernes*, ed. Marek DERWICH, Wrocław 1995, s. 581–590.

Ivan HLAVÁČEK, *Knížní mecenát 14. století v Čechách*, in: *Ikonografie: témata, motivy, interpretace: kniha k poctě Jana Royta*, ed. Richard BIEGEL et al., Praha 2016, s. 19–31.

Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *O „Devotio moderna“ trochu jinak*, in: *Querite primum regnum Dei. Sborník příspěvků k poctě Jany Nechutové*, ed. Helena KRMÍČKOVÁ, Brno 2006, s. 405–415.

Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Die südeuropäische Schrift im böhmischen Umfeld des 14. Jahrhunderts unter besonderer Berücksichtigung des Einflusses der bolognesischen Schrift auf die Handschriftenproduktion für Raudnitz*, in: *Régionalisme et Internationalisme. Problèmes de Paléographie et de Codicologie du Moyen Âge*, edd. Otto KRESTEN – Franz LACKNER, Wien 2008, s. 139–151.

Václav CHALOUPECKÝ, *Materiálne k dejinám umění v Čechách. Zprávy v nekrologiu kláštera roudnického*, Časopis Společnosti přátel starožitností českých 15, 1907, s. 101–106.

Václav CHALOUPECKÝ, *Jan IV. z Dražic, poslední biskup Pražský: studie kulturně historická*, Časopis Společnosti přátel starožitností českých 16, 1908, s. 51–84, 133–163, 181–196.

Jiřina CHRASTILOVÁ-VYSYPALOVÁ, *Dějiny kláštera řeholních kanovníků řádu sv. Augustina v Roudnici*. Diplomová práce, Katedra pomocných věd historických a archivního studia FF UK, Praha 1975.

Jaroslav KADLEC, *Začátky kláštera augustiniánských kanovníků v Roudnici*, Studie o rukopisech 20, 1981, s. 65–83.

Jaroslav KADLEC, *Knihovna kláštera řeholních kanovníků svatého Augustina v Roudnici*, in: Historia docet. Sborník prací k počtě šedesátých narozenin prof. PhDr. Ivana Hlaváčka, CSc., edd. Miloslav POLÍVKA – Michal SVATOŠ, Praha 1992, s. 127–134.

Jaroslav KADLEC, *Literární činnost augustiniánských kanovníků kláštera roudnického*, Miscellanea oddělení rukopisů a starých tisků Národní knihovny ČR 10, č. 1, 1993, s. 179–185.

Jaroslav KADLEC, *Literární činnost roudnických augustiniánských kanovníků*, in: Facta probant homines – sborník příspěvků k životnímu jubileu prof. dr. Zdeňky Hledíkové, edd. Ivan HLAVÁČEK – Jan HRDINA – Jan KAHUDA – Eva DOLEŽALOVÁ, Praha 1998, s. 221–225.

Jaroslav KADLEC, *Petr Klarifikátor – duchovní vůdce a životopisec arcibiskupa Jana z Jenštejna*, in: Sborník Katolické teologické fakulty 1, 1998, s. 101–150.

Jaroslava KAŠPAROVÁ, *Knižní dar španělského velvyslance Guilléna de San Clemente roudnickému proboštovi Janu Kyrchpergerovi z Kyrchpergu*, in: Knihy a dějiny, edd. Lenka BÁRTLOVÁ – Hana BERÁNKOVÁ, Praha 2012, s. 36–47.

Oldřich KOTYZA – Petr KOPIČKA, *Zakladatelské dílo pražského biskupa Jana IV. z Dražic v Roudnici nad Labem (1333–1340) v pamětních záznamech očitých svědků a otázka jejich interpretace*, Porta Bohemica 5, 2009, s. 43–89.

Helena KRMÍČKOVÁ, *Petri Clarificatoris Vita domini Iohannis, Pragensis archiepiscopi tercii*, in: Querite primum regnum Dei. Sborník příspěvků k počtě Jany Nechutové, ed. Helena KRMÍČKOVÁ, Brno 2006, s. 441–461.

László MEZEY, *Die devotio moderna der Donauländer Böhmen, Österreich, Ungarn*, Mediaevalia Bohemica 3, 1970, s. 177–192.

Augustin Alois NEUMANN, *Pravidla duch. života pro arcibiskupa J. z Jenštejna*, Hlídka 51, 1934, s. 49–53, 81–85.

Adéla NOVÁKOVÁ, *Roudničtí augustiniáni – knihovna a dílo*. Diplomová práce, Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav řeckých a latinských studií, Praha 2013.

- Jaroslav ORLOWSKI, *Arnošt z Pardubic i czeski ruch devotio moderna*, in: *Arnošt z Pardubic (1297–1364). Osobnost – okruh – dědictví = Postać – środowisko – dziedzictwo*, edd. Lenka BOBKOVÁ – Ryszard GŁADKIEWICZ – Petr VOREL, Vratislav – Pardubice 2005, s. 195–198.
- Adolf PATERA, *O založení kláštera Panny Marie v Roudnici a o stavbě tamějšího mostu nákladem Jana IV., biskupa pražského*, Památky archeologické 11, 1880, s. 477–478.
- Jan PAVLA, *Dějepis prvního kláštera řeholních kanovníků sv. Augustina v Čechách v Roudnici nad Labem*, Časopis katolického duchovenstva 23, 1850, s. 180–191.
- Jiří SPĚVÁČEK, *Devotio moderna, Čechy a roudnická reforma (K úsilí o změnu mentalit v období rostoucí krize morálních hodnot)*, Mediaevalia historica Bohemica 4, 1995, s. 171–197.
- Pavel SPUNAR, *K počátkům české devotio moderna*, Acta Universitatis Carolinae, Historia Universitatis Carolinae Pragensis 31, 1991, č. 1, s. 35–39.
- Pavel SPUNAR, *Česká devotio moderna – fikce a skutečnost*, Listy filologické 127, 2004, s. 356–370.
- Jiří SVOBODA, *Stefano di Roudnice – Studio storico-giuridico delle Quaestiunculae*, Roma 2000.
- Jiří SVOBODA, *Štěpán z Roudnice a jeho Quaestiunculae*, in: *Sacri canones servandi sunt. Ius canonicum et status ecclesiae saeculi XIII–XV*, ed. Pavel KRAFL, Praha 2008, s. 379–384.
- Milada SVOBODOVÁ, „Weiter folgen alten pargamenene geschriebene Bücher“. *Sbírka středověkých rukopisů v knihovně Václava Jana hraběte Michny z Vacínova († 1667)*, Miscellanea oddělení rukopisů a starých tisků Národní knihovny ČR 21, 2011, s. 27–59.
- Rostislav ZELENÝ, *The Quaestiunculae of Stephan of Roudnice*, Roma 1966.
- Stanislav ZEMAN, *Březnická knihovna v Národním museu v Praze*, Praha 1940.
- Ignaz ZIBERMAYR, *Zur Geschichte der Raudnitzer Reform*, Mitteilungen des Österreichischen Instituts für Geschichtsforschung 11, 1929, s. 323–353.

Jaroměř

Dějiny kanonie a tamní knihovny

Kromě publikací encyklopedického charakteru²²² se dějinami jaroměřské kanonie zabývá několik starších prací, které se jim však věnují pouze velmi stručně.²²³ Detailně se jaroměřskou kanonií zabývá v celé řadě kratších článků Jiří Uhlíř,²²⁴ který v jednom z nich také podává chronologický přehled jejích dějin.²²⁵ Dějinám této kanonie se tedy literatura věnuje poměrně podrobně.

Kanonii v Jaroměři založil v roce 1349 arcibiskup Arnošt z Pardubic a první kanovníci přišli pravděpodobně z Roudnice. Ve formulářové sbírce *Cancellaria Arnesti* v rukopisu NK ČR XII C 17 je na fol. 54r dochován opis Arnoštova listu, který popisuje založení kláštera v Jaroměři (datum je zde však vynecháno).²²⁶ Jaroměřská fundace patřila od počátku mezi chudší²²⁷ a ani budovy pro novou kanonii nebyly postaveny ihned po jejím založení, ale až o několik let

²²² Jaroslav KADLEC, *Jaromír – Jaroměř*, in: Die Stifte ..., s. 113–118; Pavel VLČEK – Petr SOMMER – Dušan FOLTÝN, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1997, s. 267–268; Milan BUBEN, *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích. II. díl, I. svazek, Řeholní kanovníci*, Praha 2003, s. 32.

²²³ Ferdinand TADRA, *Založení kláštera kanovníků řeholných sv. Augustina v Jaroměři (1349)*, Památky archeologické a místopisné 11, č. 8, 1878/1879, sl. 379–381; Antonín KNAPP, *Paměti královského věnného města Jaroměře nad Labem*, Jaroměř 1887, zvl. s. 9–20; Jan Stanislav POLICKÝ, *Kniha o Jaroměři*, Jaroměř 1912, s. 43–48 a s. 52; Josef KURKA, *Jaroměř*, in: Josef KURKA, Archidiakonáty Kouřimský, Boleslavský, Hradecký a diecéze Litomyšlská (místopis církevní do r. 1421), Praha 1914, s. 419–421. Kostelu a budově kanonie se věnoval Petr ULÍČNÝ, *K urbanistickému a stavebnímu vývoji Jaroměře v raném a vrcholném středověku*, Zprávy památkové péče 54, č. 1, 1994, s. 42–49.

²²⁴ Jedná se především o sedmidílnou studii *K 650. výročí kláštera augustiniánů kanovníků v Jaroměři* (vyšlo v Jaroměřském a josefovském zpravodaji v roce 1999) a o patnáctidílný *Populárně naučný historický seriál z církevních středověkých dějin Jaroměře* (vyšlo v tomtéž periodiku v letech 2015 a 2016), jehož většina se věnuje kanonii augustiniánů kanovníků. Obsahem se oba tyto seriály velmi podobají. Kromě toho vydal Jiří Uhlíř ještě tři další samostatné články. Vzhledem k velkému množství předkládáme úplný výčet jeho prací pouze v seznamu literatury.

²²⁵ Jiří UHLÍŘ – Marie KYRALOVÁ, *Populárně naučný historický seriál z církevních středověkých dějin Jaroměře, 3. část: Řeholní kanovníci sv. Augustina a klášter v Jaroměři (1349–1421)*, Jaroměřský a josefovský zpravodaj 2016, č. 1, s. 14–15.

²²⁶ Přepis listu podávají ve výše zmíněných člancích Ferdinand Tadra a Antonín Knapp; edice *Cancellaria Arnesti: Formelbuch des ersten Prager Erzbischofs Arnest von Pardubic*, ed. Ferdinand TADRA, Wien 1880, s. 434–436 a *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae. Pars V (1346–1355). Fasciculus 2 (1346–1350)*, edd. Blažena RYNEŠOVÁ – Jiří SPĚVÁČEK, Praha 1960 (= Práce Historického ústavu ČSAV), s. 396–397, č. 775; překlad Jiří UHLÍŘ – Marie KYRALOVÁ, *Populárně naučný historický seriál z církevních středověkých dějin Jaroměře, 3. část: Řeholní kanovníci sv. Augustina a klášter v Jaroměři (1349–1421)*, Jaroměřský a josefovský zpravodaj 2016, č. 1, s. 14–15, s. 14.

²²⁷ K tomu srov. Pavel ZAHRADNÍK, *Klášter augustiniánů-řeholních kanovníků v Rokycanech a jeho knihovna*, Bibliotheca Strahoviensis 4–5, 2001, s. 115–153, s. 118–119, který zde předkládá přehled výše papežských desátek jednotlivých kanonií a dokládá, že jaroměřská kanonie patřila po celou dobu své existence mezi hospodářsky slabší.

později. Na stavbu vypsál Arnošt z Pardubic finanční sbírku; opis listu je dochován v rukopisu NK ČR XII C 17, ff. 40v–41r.²²⁸ Kanovníci se usadili u kostela Panny Marie na Pražském předměstí Jaroměře u řeky Labe.

V následujících desetiletích se kanonie dvakrát dostala do sporu s městem. V letech 1366–1367 vedli kanovníci při s jaroměřským měšťanem a oltářníkem Ondřejem, kterého podpořili jaroměřští konšelé, o patronátní právo k oltáři sv. Magdalény v kostele Panny Marie. V roce 1374 pak došlo ke sporu mezi proboštem kanonie a městem ohledně rektora školy, funkce zvoníka a kostelníka, správy kostelního majetku a průběhu bohoslužeb.

Pro dějiny kanonie byl významným zlomem rok 1404, kdy arcibiskup Zbyněk Zajíc z Házmburka dovolil, aby se konvent od kostela Panny Marie přestěhoval do města ke kostelu sv. Mikuláše. Důvodem pro stěhování kanonie byl především fakt, že původně kanovníci sídlili mimo městské hradby a tak museli čelit různým nebezpečím; navíc se jednalo o velmi vlhké místo.

V květnu 1421 oblehlo Jaroměř husitské vojsko, které bylo posléze vpuštěno do města pod podmínkou, že jeho obyvatelé budou moci v bezpečí odejít. Husité však dohodu nedodrželi a část jaroměřských utopili nebo upálili. Zajali probošta Štěpána spolu se sedmi nebo osmi kanovníky a dále čtrnáct světských kněží. Tři duchovní přijali čtyři pražské artikuly a byli propuštěni, všichni ostatní byli upáleni. Poté husité zničili konventní budovy i proboštsví a vypálili také oba kostely.²²⁹ Jaroměřská kanonie nebyla již nikdy obnovena. Její pozemkový majetek zastavil král Zikmund Lucemburský roku 1436 orebitovi Jiříkovi z Chvalkovic.

Zprávy o exulantech z jaroměřské kanonie jsou velmi skrovné. Někteří kanovníci uprchli a dostali se do Polska, o čemž nepřímo svědčí podrobný popis zániku jaroměřské kanonie ve spise *Tractatus de longevo schismate*, jehož autorem je zaháňský probošt Ludolf. Uprchnuvší kanovníci si pravděpodobně zvolili nového probošta Remigia, který je doložen ještě v roce 1439, kdy se spolu se sadským proboštem Petrem a roudnickým proboštem Matějem Vrabcem

²²⁸ Edice *Cancellaria Arnesti: Formelbuch des ersten Prager Erzbischofs Arnest von Pardubic*, ed. Ferdinand TADRA, Wien 1880, s. 402–404.

²²⁹ Podrobně tyto události popisuje Augustin Alois NEUMANN, *Katoličtí mučedníci doby husitské*, Hradec Králové 1927, s. 47–50, stručně je zmiňují také Jaroslav KADLEC, *Katoličtí exulanti čeští doby husitské*, Praha 1990, s. 47 a Ondřej VODIČKA, *Exil českého a moravského duchovenstva za husitských válek*, Praha 2019 (= Středověk 5), s. 144. Srov. také Franz MACHILEK, *Die Augustiner-Chorherren in Böhmen und Mähren*, Archiv für Kirchengeschichte von Böhmen – Mähren – Schlesien 4, 1976, s. 107–144, s. 123.

podílel na vizitaci kláštera na Písku ve slezské Vratislavi.²³⁰ Remigius zemřel zřejmě v roce 1450 a jeho úmrtí je uvedeno i v roudnickém nekrologiu.²³¹

O knihovně jaroměřské kanonie nemáme téměř žádné zprávy; nejsou dochovány záznamy o jejím obsahu ani knihovní katalogy. Kromě výše uvedených děl Jaroslava Kadlece a Jiřího Uhlíře se o jaroměřské knihovně stručně zmiňuje také Michal Dragoun,²³² jinak je v odborné literatuře opomíjena.²³³ Můžeme pouze předpokládat, že vzhledem k tomu, že se jednalo zřejmě o poměrnou chudou kanonii, byla snad i tamní knihovna méně obsáhlá. S jaroměřskou knihovnou pravděpodobně souvisí záznam dochovaný v soudních aktech pražské konzistoře: v roce 1407 dlužil pražský knihař Petr jaroměřské kanonii dvě kopy grošů.²³⁴ Je tedy možné, že jaroměřští kanovníci si v Praze objednali svázání některých rukopisů, ale nelze z toho vyvozovat obecnější závěry.²³⁵

Je pravděpodobné, že většina rukopisů z knihovny byla zničena v roce 1421, kdy byla kanonie vypálena. Některé knihy však s sebou zřejmě odnesli kanovníci, kterým se podařilo uprchnout; nemáme o tom však žádné konkrétní zprávy. Některé rukopisy se snad dostaly do Polska a odtud později zpět do Čech, nicméně přímé doklady chybí. Jiří Uhlíř uvádí, že se zachráněné

²³⁰ Franz MACHILEK, *Die Augustiner-Chorherren in Böhmen und Mähren*, Archiv für Kirchengeschichte von Böhmen – Mähren – Schlesien 4, 1976, s. 107–144, s. 124; Kamil BOLDAN, *Ke vzniku a osudům rukopisu XIX C 49 Státní knihovny ČSR*, Miscellanea oddělení rukopisů a starých tisků NK ČR 6/1, 1990, s. 5–39, s. 19.

²³¹ NK ČR XIX B 3, fol. 67r: „Item obiit venerabilis pater dominus Remigius, ultimus prepositus monasterii beate Marie Virginis in Jaromir, nullum de suis fratribus superstitem post se derelinquens, qui plura bona huic monasterio delegavit, et sepultus est in Wratislavia in monasterio beate Virginis in Arena, ubi multis annis tanquam exul commoratus est.“ Srov. Ondřej VODIČKA, *Exil českého a moravského duchovenstva za husitských válek*, Praha 2019 (= Středověk 5), s. 144.

²³² Podrobněji viz dále.

²³³ Velmi stručně ji zmiňuje např. Ivan HLAVÁČEK, *Studie k dějinám knihoven v českém státě v době předhusitské I. Knihovna kláštera třeboňského v rámci knihoven českých augustiniánských klášterů*, in: Týž, *Knihy a knihovny v českém středověku: Studie k jejich dějinám do husitství*, Praha 2005, s. 156–207, s. 182.

²³⁴ Viz *Soudní akta konsistoře pražské (Acta judiciaria consistorii Pragensis), část VI (1407–1408)*, ed. Ferdinand TADRA, Praha 1900 (= Historický archiv 18), s. 108, č. 414: „Petrus ligator librorum de Praga promisit solvere preposito et conventui monasterii in Jermir canonicorum regularium II sexag. gr., videlicet unam in f. s. Georgii proximo et unam in f. s. Georgii per annum sub excom. pena, et si moreretur deputavit in bonis suis omnibus acquirendas, mobilibus et immobilibus.“

²³⁵ Jiří Uhlíř považuje tento zápis za doklad toho, že si jaroměřští kanovníci nechávali vázat knihy v Praze, ale toto tvrzení je příliš zobecňující a ne zcela pravděpodobné. Srov. Jiří UHLÍŘ – Marie KYRALOVÁ, *Populárně naučný historický seriál z církevních středověkých dějin Jaroměře, 3. část: Řeholní kanovníci sv. Augustina a klášter v Jaroměři (1349–1421)*, Jaroměřský a josefovský zpravodaj 2016, č. 1, s. 14–15, s. 15; Jiří UHLÍŘ – Marie KYRALOVÁ, *Populárně naučný historický seriál z církevních středověkých dějin Jaroměře, 13. část: Význam a přínos kláštera řeholních kanovníků sv. Augustina a klášter v Jaroměři (1349–1421)*, Jaroměřský a josefovský zpravodaj 2016, č. 11, s. 14–15, s. 15 a téměř totožná poznámka v Jiří UHLÍŘ, *K 650. výročí založení kláštera augustiniánů kanovníků v Jaroměři (1349–1421), 6. část: Význam kláštera řeholních augustiniánů kanovníků v Jaroměři*, Jaroměřský a josefovský zpravodaj 1999, č. 9, s. 9–11, s. 11.

rukopisy dostaly do polské Vratislavi²³⁶ a spojuje to s osobou posledního jaroměřského probošta Remigia, zároveň upozorňuje, že některé rukopisy již v Polsku zůstaly;²³⁷ toto tvrzení je však pouze hypotetické. Je ovšem jisté, že dva jaroměřské rukopisy se v době husitské nebo pohusitské dostaly do knihovny roudnické kanonie. S knihovnou jaroměřské kanonie můžeme s jistotou spojit pouze čtyři rukopisy: KNM XII A 10, KNM XII A 17, NK ČR VI C 29 a NK ČR VII B 13. Tři z těchto rukopisů (KNM XII A 10, KNM XII A 17 a NK ČR VII B 13) uvádí již Jaroslav Kadlec a od něj je přebírá Jiří Uhlíř, jeden z nich ovšem s chybnou signaturou.²³⁸ Michal Dragoun zmiňuje pouze rukopisy dochované v roudnické knihovně (KNM XII A 10 a KNM XII A 17) a uvádí také KNM XII F 3, u nějž je souvislost s jaroměřskou kanonií možná, ale nedoložitelná.²³⁹

Podle Kadlece do jaroměřské knihovny patřil i rukopis NK ČR I G 40 a tento názor od něj přebírá i Uhlíř; jedním z písařů tohoto rukopisu byl sice podle kolofónu na fol. 149v Matěj z Jaroměře, ale rukopis patřil do knihovny augustiniánů kanovníků v Třeboni a s jaroměřskou kanonií nemá žádnou prokazatelnou souvislost.

O obsahu knihovny uvádí Jiří Uhlíř velmi obecně a bez jakýchkoliv konkrétních dokladů, že zde byly knihy náboženské, teologické, filosofické a pedagogické, přičemž zdůrazňuje vzdělanost kanovníků a jejich působení v místních školách.²⁴⁰ Pro tato tvrzení ovšem chybí

²³⁶ Srov. Jiří UHLÍŘ – Marie KYRALOVÁ, *Populárně naučný historický seriál z církevních středověkých dějin Jaroměře, 13. část: Význam a přínos kláštera řeholních kanovníků sv. Augustina a klášter v Jaroměři (1349–1421)*, Jaroměřský a josefovský zpravodaj 2016, č. 11, s. 14–15, s. 14.

²³⁷ Srov. Jiří UHLÍŘ, *Zánik a zničení kláštera augustiniánů kanovníků v Jaroměři husity v květnu 1421*, Rodným krajem. Vlastivědný sborník kraje Aloise Jirásky, Boženy Němcové a bratří Čapků 33, 2006, s. 6–10, s. 9 a stejně v Jiří UHLÍŘ – Marie KYRALOVÁ, *Populárně naučný historický seriál z církevních středověkých dějin Jaroměře, 14. část: Zánik a zničení kláštera augustiniánů kanovníků v Jaroměři husity v květnu 1421*, Jaroměřský a josefovský zpravodaj 2016, č. 12, s. 14–15, s. 15.

²³⁸ Jaroslav KADLEC, *Jaromír – Jaroměř*, in: Die Stifte ..., s. 113–118, s. 117 uvádí rukopisy KNM XII A 10, KNM XII A 17, NK ČR VIII B 13 (ve skutečnosti jde o rukopis NK ČR VII B 13) a NK ČR I G 40. Jiří UHLÍŘ, *Klášter augustiniánů kanovníků v Jaroměři (1349–1421)*, Stopami dějin Náchodska: sborník Státního okresního archivu Náchod 7, 2001, s. 125–134, s. 126–127 uvádí KNM XII A 10, KNM XII A 17 a NK ČR VIII B 13 (chybná signatura byla zřejmě převzata od Kadlece). V článkách Jiří UHLÍŘ, *K 650. výročí založení kláštera augustiniánů kanovníků v Jaroměři (1349–1421)*, 6. část: *Význam kláštera řeholních augustiniánů kanovníků v Jaroměři*, Jaroměřský a josefovský zpravodaj 1999, č. 9, s. 9–11, s. 10–11 a Jiří UHLÍŘ – Marie KYRALOVÁ, *Populárně naučný historický seriál z církevních středověkých dějin Jaroměře, 13. část: Význam a přínos kláštera řeholních kanovníků sv. Augustina a klášter v Jaroměři (1349–1421)*, Jaroměřský a josefovský zpravodaj 2016, č. 11, s. 14–15 uvádí KNM XII A 10, KNM XII A 17, NK ČR VIII B 13 a NK ČR I G 40.

²³⁹ Michal DRAGON, *Signatury a vlastnické záznamy rukopisů klášterů v Roudnici a v Sadské*, in: Ubi est finis ..., s. 27–60, s. 46.

²⁴⁰ Srov. Jiří UHLÍŘ, *K 650. výročí založení kláštera augustiniánů kanovníků v Jaroměři (1349–1421)*, 6. část: *Význam kláštera řeholních augustiniánů kanovníků v Jaroměři*, Jaroměřský a josefovský zpravodaj 1999, č. 9, s. 9–11, s. 11 a podobně Jiří UHLÍŘ – Marie KYRALOVÁ, *Populárně naučný historický seriál z církevních středověkých dějin Jaroměře, 13. část: Význam a přínos kláštera řeholních kanovníků sv. Augustina a klášter v Jaroměři (1349–1421)*, Jaroměřský a josefovský zpravodaj 2016, č. 11, s. 14–15, s. 15.

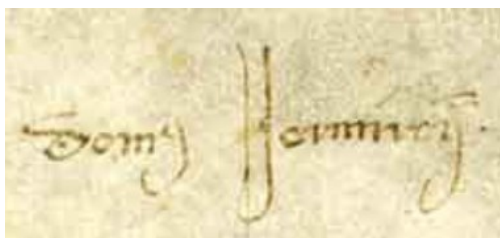
doklady. Vzhledem k tomu, že se z této knihovny dochovalo pouze malé torzo, nelze se k jejímu obsahu souhrnně nijak vyjádřit. Proto v tomto případě stručně popíšeme všechny čtyři dochované rukopisy i jeden zlomek. U jednotlivých rukopisů rovněž uvedeme všechny dochované vlastnické přípisky, protože v případě jaroměřské kanonie není možné identifikovat ani obecněji popsat systém knihovních záznamů nebo signatur.

Rukopisy z jaroměřské knihovny

Nejznámějším dochovaným rukopisem je bezpochyby tzv. Jaroměřská bible (**KNM XII A 10**).²⁴¹ Rukopis je datovaný na přelom 13. a 14. století, je pergamenový a velkého formátu (45 x 28 cm). Je francouzské provenience a je bohatě iluminovaný; předpokládá se, že kodex do Čech přivezl z Avignonu Jan IV. z Dražic. Není však jasné, kde byl užíván před rokem 1349, kdy byla založena kanonie v Jaroměři; podle Hledíkové byl do Jaroměře darován z Roudnice. V roudnické knihovně je bezpečně doložen až na konci 15. století; z knihovny jaroměřské kanonie se do ní mohl dostat v husitském nebo pohusitském období.

V rukopisu je na ff. 1ra–458va zapsán téměř úplný biblický text (chybí část knih Kazatel, Píseň písní a Žalmů). V závěrečné části rukopisu (ff. 459ra–490ra) následuje spis *Interpretationes nominum hebraicorum* připisovaný Štěpánu Langtonovi.

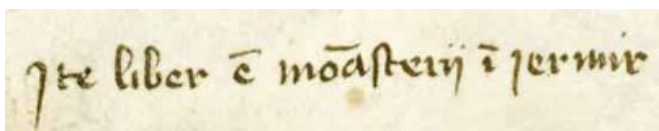
Jsou zde dva typy vlastnických poznámek. Poznámka „Domus Jermirensis“ je na přední předsádce a podle písma lze dobu jejího vzniku odhadovat na třetí čtvrtinu 14. století:

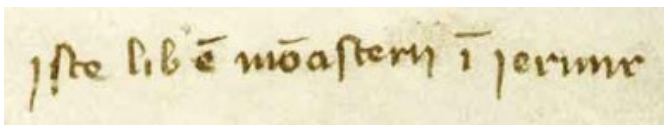
KNM XII A 10, fol. 1r

Další tři poznámky jsou z přelomu 14. a 15. století a jsou si velmi podobné; první dvě jsou totožného znění („Iste liber est monasterii in Jermir“), třetí je obsáhlejší („Iste liber est monasterii in Jermir canonicorum regularium“). Tyto záznamy však byly některými badateli pokládány za falsa Václava Hanky, což doposud nebylo možné s jistotou potvrdit ani vyvrátit.

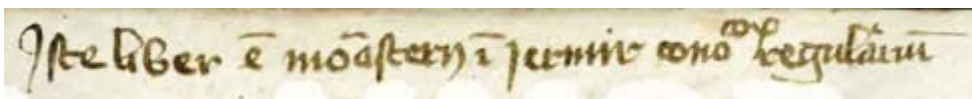
²⁴¹ Podrobný popis viz Michal DRAGOUN, za spolupráce Adély EBERSONOVÉ, *Soupis roudnických a sadských rukopisů*, in: *Ubi est finis ...*, s. 331–565, k rukopisu s. 363. Přímě tomuto rukopisu se věnuje řada uměnovědných prací, jejich výčet podává Pavel BRODSKÝ, *Katalog iluminovaných rukopisů Knihovny Národního muzea v Praze*, Praha 2000 (= Studie o rukopisech. Monographia 5), s. 104–111, č. 88.

KNM XII A 10, fol. 1lv

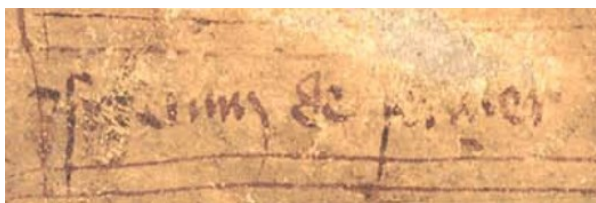

KNM XII A 10, fol. 2r

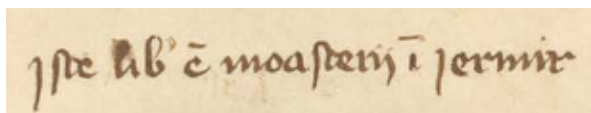
KNM XII A 10, fol. 356r

Druhý rukopis, který nepochybně pochází z knihovny jaroměřské kanonie, je **KNM XII A 17**.²⁴² Tento iluminovaný kodex české provenience vznikl na konci 14. století, je pergamenový a velkoformátový (46,5 x 31,5 cm). Podobně jako jaroměřská bible, i tento rukopis se v době husitské nebo pohusitské dostal do roudnické knihovny; je tam nepochybně doložen až na konci 15. století. V rukopisu je zapsána *Postilla litteralis* k Novému Zákonu od Mikuláše z Lyry. Na přední desce je vlastnický přípisek z přelomu 14. a 15. století „fratrum de Jermer“.

KNM XII A 17, přední deska

V rukopisu je však také téměř totožná vlastnická poznámka, se kterou se dvakrát setkáváme také v Jaroměřské biblí („Iste liber est monasterii in Jermir“), rovněž datovatelná na přelom 14. a 15. století. Vzhledem k podezření na Hankova falsa v Jaroměřské biblí však nelze s jistotou tvrdit, že se jednalo o obecněji používanou vlastnickou poznámku jaroměřské knihovny.

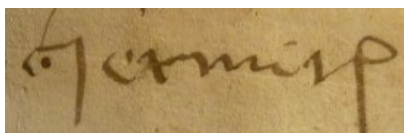
KNM XII A 17, fol. 2r

²⁴² Podrobný popis viz Michal DRAGOUN, za spolupráce Adély EBERSONOVÉ, *Soupis roudnických a sadských rukopisů*, in: *Ubi est finis ...*, s. 331–565, k rukopisu s. 370–371.

Rukopis **NK ČR VI C 29**²⁴³ je papírový, má foliový formát a podle opravovaného kolofónu byl napsán v roce 1398 nebo 1399. Většinu tohoto rukopisu tvoří kázání Konráda z Brundelsheimu (označován také jako Konrád z Heilsbronn, ve středověkých rukopisech jsou jeho kázání často dochována pod jménem Soccus). Na ff. 1ra–227ra je zapsána letní část sbírky kázání *de tempore* (od neděle Zmrtvýchvstání Páně po 25. neděli po Trojici), poté na ff. 228ra–241ra následuje rejstřík uvedených kázání, obojí podle kolofónů zapsal Václav zvaný Seneka, o němž však bohužel nic dalšího nevíme.

Na ff. 241va–244ra napsal písař Ondřej výklad modlitby Otčenáš, jehož autorem je snad Ericus Olavi; poté následuje na fol. 244r několik prothemat ke kázáním k pohyblivým svátkům. Na závěrečných foliích rukopisu (ff. 244va–246va) je anonymní kázání o Antikristovi. V celém rukopisu jsou mladší poznámky několika rukama, z části i české, které však vznikly až později a s jaroměřskou kanonií nemají souvislost.

Příslušnost rukopisu k jaroměřské knihovně je doložena krátkou poznámkou „Jermirensis“ na přední předsádce.

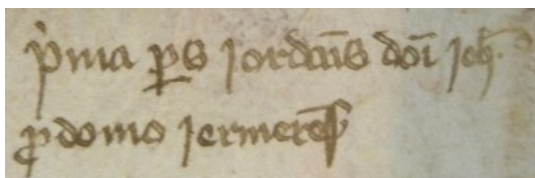
NK ČR VI C 29, fol. 1r

Čtvrtý a poslední rukopis, který se dochoval z jaroměřské kanonie, je **NK ČR VII B 13**.²⁴⁴ Jde o papírový kodex foliového formátu, který vznikl na přelomu 14. a 15. století. V rukopisu jsou zapsána kázání *de tempore* od Jordana z Quedlinburgu; sbírka začíná kázáním na první neděli adventní a končí kázáním na Velký pátek. Na okrajích jsou četné poznámky několika mladšíma rukama, částečně i české, ale vznikly až po zániku jaroměřské kanonie.

Vztah k jaroměřské knihovně je doložen poznámkou „Prima pars Jordanis domini Johannis pro domo Jermerensi“ na předním předešlém.

²⁴³ Popis rukopisu viz Josef TRUHLÁŘ, *Catalogus codicum manu scriptorum latinorum qui in C.R. Bibliotheca publica atque universitatis Pragensis asservantur. Pars prior, Codices 1–1665, forulorum I–VIII*, Pragae 1905, č. 1088, s. 446.

²⁴⁴ Popis rukopisu viz Josef TRUHLÁŘ, *Catalogus codicum manu scriptorum latinorum qui in C.R. Bibliotheca publica atque universitatis Pragensis asservantur. Pars prior, Codices 1–1665, forulorum I–VIII*, Pragae 1905, č. 1239, s. 481.

NK ČR VII B 13, přední přidešti

Kromě čtyř uvedených rukopisů, u nichž je příslušnost k jaroměřské knihovně jistá, je třeba zmínit ještě rukopis **KNM XII F 3**,²⁴⁵ který snad mohl také k této knihovně náležet. Podle kolofónů ho napsal Mikuláš řečený Bohemulus z Jaroměře v letech 1387 a 1388 v Čibuzi. V rukopisu jsou nejprve dvě díla od Jindřicha Seuseho (*Horologium aeternae sapientiae* na ff. 1ra–85ra a *Cursus de aeterna sapiencia* na ff. 85ra–86vb), dále Bonaventurův spis *Soliloquium* (na ff. 87ra–110va) a *Liber de apibus* (*Apiarius*) Tomáše z Cantimpré (ff. 112r–274r), na nějž navazuje výběr z tzv. modlitbiček Arnošta z Pardubic (na ff. 274v–275r).

Právě přítomnost opisu Arnoštových poznámek k *Apiariu* naznačuje vazbu k augustiniánským kanovníkům, nelze ji však přímo prokázat. Ves Čibuz, která je uvedena v kolofónu, sice leží v těsném okolí Jaroměře, ale tamní kanonie neměla v Čibuzi patronátní právo a podle konfirmačních knih tam nelze doložit ani zmiňovaného Mikuláše. Souvislost s jaroměřskou kanonií je tedy pravděpodobná, ale neprokazatelná. Rukopis se pravděpodobně v pohusitské době dostal do knihovny roudnické kanonie, o čemž svědčí záznam na předním přidešti: „Liber monasterii Rudnicensis domini Morávek, qui fuit ... frater“. Nelze vyloučit, že jej roudničtí kanovníci mohli získat už během exilu ve Slezsku, pravděpodobněji se ale do Roudnice dostal až později se zmíněným Janem Morávkem.

S knihovnou jaroměřské kanonie je spojován také zlomek **KNM I D a 1/21**,²⁴⁶ který je na základě paleografického rozboru datován do 15. století a jedná se o šest pergamenových listů s fragmenty biblického textu (části První knihy Samuelovy, evangelia podle Matouše a Marka a Skutků apoštolů). Na fol. 3r je zapsána novověká poznámka, která zlomek pouze na základě místa nálezu v Jaroměři spojuje s jaroměřskou kanonií.²⁴⁷

²⁴⁵ Podrobný popis viz Michal DRAGON, za spolupráce Adély EBERSONOVÉ, *Soupis roudnických a sadských rukopisů*, in: *Ubi est finis ...*, s. 331–565, k rukopisu s. 394–395. Tomuto rukopisu se věnuje také Julia BURKHARDT, *Tomáš z Cantimpré, Bonum universale de apibus* (Knihovna Národního muzea XII F 3), in: *Ubi est finis ...*, s. 268–276.

²⁴⁶ Popis viz Vlastimil BROM et al. *Rukopisné zlomky Knihovny Národního muzea: signatury I D, I E a I G*. Praha 2016, č. 877, s. 29.

²⁴⁷ „Tyto dva archy rukopisní budou též bezpochyby pocházeti z někdejšího kláštera Jaromiřského řeholníků sv. Augustina od arcibiskupa prvního Pražského Arnošta založeného a od Husitův 1421 zbořeného. V Jaromiři dne 5. září 1859. František Petera Rohoznický, kněz a vysloužilý farář Bělohradský v Čechách.“

Zlomek byl zřejmě nalezen při opravě kostelního kůru a stavbě nových varhan, o čemž svědčí analogický zápis na zlomku **KNM 1 E c 33**;²⁴⁸ o rok dříve byl při bourání kůru nalezen také zlomek **KNM I D a 3/67**²⁴⁹. Jde o listy z jediného graduálu, který je ale datovaný až do 16. století a s jaroměřskou kanonií tedy tyto zlomky nelze spojit.

²⁴⁸ „Tyto dva folio listy nalezeny při bourání kůru varhanního v chrámu sv. Mikuláše v Jaroměři dne 28. máje 1858 a budou bezpochyby pocházeti z kláštera tu někdejšího řeholníků sv. Augustina. V Jaroměři dne 5. září 1859 František Petera Rohozický, kněz a vysloužilý farář Bělohradský.“ Popis viz BROM, Vlastimil et al. *Rukopisné zlomky Knihovny Národního muzea: signatury I D, I E a I G*. Praha 2016, č. 1328, s. 263.

²⁴⁹ „Když se rozbořil hudebnický khor, tak sem to našel dne 28. května 1858. V Jaroměři, Hynek Polický.“ Popis viz Vlastimil BROM et al. *Rukopisné zlomky Knihovny Národního muzea: signatury I D, I E a I G*. Praha 2016, č. 1015, s. 68.

Bibliografie

Miroslav BOHATEC, *Jaroměřská bible*, in: TÝŽ, *Skryté poklady: čtení pro bibliofila*, Praha 1970, s. 109–114.

Antonín KNAPP, *Paměti královského věnného města Jaroměře nad Labem*, Jaroměř 1887, zvl. s. 9–20.

Josef KURKA, *Jaroměř*, in: Josef KURKA, *Archidiakonáty Kouřimský, Boleslavský, Hradecký a diecéze Litomyšlská (místopis církevní do r. 1421)*, Praha 1914, s. 419–421.

Ferdinand TADRA, *Založení kláštera kanovníků řeholných sv. Augustina v Jaroměři (1349)*, *Památky archeologické* 11, č. 8, 1878/1879, sl. 379–381.

Jiří UHLÍŘ, *Jaroměřská bible*, *Jaroměřský a josefovský zpravodaj* 1994, č. 4, s. 15.

Jiří UHLÍŘ, *K 650. výročí kláštera augustiniánů kanovníků v Jaroměři, 1. část: K dějinám zaniklého konventu augustiniánů kanovníků u kostela Panny Marie a u kostela svatého Mikuláše v Jaroměři (1349–1421)*, *Jaroměřský a josefovský zpravodaj* 1999, č. 3, s. 17–18.

Jiří UHLÍŘ, *K 650. výročí kláštera augustiniánů kanovníků v Jaroměři, 2. část*, *Jaroměřský a josefovský zpravodaj* 1999, č. 4, s. 14–16.

Jiří UHLÍŘ, *K 650. výročí založení kláštera augustiniánů kanovníků v Jaroměři (1349–1421), 3. část*, *Jaroměřský a josefovský zpravodaj* 1999, č. 5, s. 17–19.

Jiří UHLÍŘ, *K 650. výročí založení kláštera augustiniánů kanovníků v Jaroměři (1349–1421), 4. část*, *Jaroměřský a josefovský zpravodaj* 1999, č. 6, s. 8–11.

Jiří UHLÍŘ, *K 650. výročí založení kláštera augustiniánů kanovníků v Jaroměři (1349–1421), 5. část*, *Jaroměřský a josefovský zpravodaj* 1999, č. 7/8, s. 11–13.

Jiří UHLÍŘ, *K 650. výročí založení kláštera augustiniánů kanovníků v Jaroměři (1349–1421), 6. část: Význam kláštera řeholních augustiniánů kanovníků v Jaroměři*, *Jaroměřský a josefovský zpravodaj* 1999, č. 9, s. 9–11.

Jiří UHLÍŘ, *K 650. výročí založení kláštera augustiniánů kanovníků v Jaroměři (1349–1421), 7. část: Zánik a zničení kláštera augustiniánů kanovníků v Jaroměři husity v květnu 1421*, *Jaroměřský a josefovský zpravodaj* 1999, č. 10, s. 13–15.

Jiří UHLÍŘ, *Kláster augustiniánů kanovníků v Jaroměři (1349–1421)*, *Stopami dějin Náchodska: sborník Státního okresního archivu Náchod* 7, 2001, s. 125–134.

Jiří UHLÍŘ, *Zánik a zničení kláštera augustiniánů kanovníků v Jaroměři husity v květnu 1421*, *Rodným krajem. Vlastivědný sborník kraje Aloise Jiráska, Boženy Němcové a bratří Čapků* 33, 2006, s. 6–10.

Jiří UHLÍŘ, *Populárně naučný historický seriál z církevních středověkých dějin Jaroměře, 1. část: Řeholní kanovníci sv. Augustina a klášter v Jaroměři (1349–1421)*, Jaroměřský a josefovský zpravodaj 2015, č. 21, s. 14.

Jiří UHLÍŘ, *Populárně naučný historický seriál z církevních středověkých dějin Jaroměře, 2. část: Řeholní kanovníci sv. Augustina a klášter v Jaroměři (1349–1421)*, Jaroměřský a josefovský zpravodaj 2015, č. 22, s. 14.

Jiří UHLÍŘ – Marie KYRALOVÁ, *Populárně naučný historický seriál z církevních středověkých dějin Jaroměře, 3. část: Řeholní kanovníci sv. Augustina a klášter v Jaroměři (1349–1421)*, Jaroměřský a josefovský zpravodaj 2016, č. 1, s. 14–15.

Jiří UHLÍŘ – Marie KYRALOVÁ, *Populárně naučný historický seriál z církevních středověkých dějin Jaroměře, 4. část: Řeholní kanovníci sv. Augustina, klášter a (nejstarší) středověké kostely a kaple v Jaroměři (1126–1340–1404–1421)*, Jaroměřský a josefovský zpravodaj 2016, č. 2, s. 14–15.

Jiří UHLÍŘ – Marie KYRALOVÁ, *Populárně naučný historický seriál z církevních středověkých dějin Jaroměře, 5. část: Klášter řeholních kanovníků sv. Augustina (sic!) v Jaroměři (1349–1421). Překlady latinských listin o počátcích kostelů v Jaroměři (3. května 1344)*, Jaroměřský a josefovský zpravodaj 2016, č. 3, s. 14–15.

Jiří UHLÍŘ – Marie KYRALOVÁ, *Populárně naučný historický seriál z církevních středověkých dějin Jaroměře, 6. část: Zakládání středověkých kostelů, kaplí, far i klášterů – obecná problematika*, Jaroměřský a josefovský zpravodaj 2016, č. 4, s. 14–15.

Jiří UHLÍŘ – Marie KYRALOVÁ, *Populárně naučný historický seriál z církevních středověkých dějin Jaroměře, 7. část: Založení kláštera řeholních kanovníků sv. Augustina v Jaroměři v roce 1349*, Jaroměřský a josefovský zpravodaj 2016, č. 5, s. 14–15.

Jiří UHLÍŘ – Marie KYRALOVÁ, *Populárně naučný historický seriál z církevních středověkých dějin Jaroměře, 8. část: Řeholní kanovníci sv. Augustina a klášter v Jaroměři (1349–1421)*, Jaroměřský a josefovský zpravodaj 2016, č. 6, s. 14.

Jiří UHLÍŘ – Marie KYRALOVÁ, *Populárně naučný historický seriál z církevních středověkých dějin Jaroměře, 9. část: Řeholní kanovníci sv. Augustina a klášter v Jaroměři (1349–1421)*, Jaroměřský a josefovský zpravodaj 2016, č. 7, s. 14–15.

Jiří UHLÍŘ – Marie KYRALOVÁ, *Populárně naučný historický seriál z církevních středověkých dějin Jaroměře, 10. část: Další vývoj (1374–1404) a zřízení nového konventu kláštera řeholních kanovníků sv. Augustina u kostela sv. Mikuláše uvnitř města Jaroměře za hradbami (1404–1421)*, Jaroměřský a josefovský zpravodaj 2016, č. 8, s. 14–15.

Jiří UHLÍŘ – Marie KYRALOVÁ, *Populárně naučný historický seriál z církevních středověkých dějin Jaroměře, 11. část: Řeholní kanovníci sv. Augustina a klášter v Jaroměři (1349–1421)*, Jaroměřský a josefovský zpravodaj 2016, č. 9, s. 14.

Jiří UHLÍŘ – Marie KYRALOVÁ, *Populárně naučný historický seriál z církevních středověkých dějin Jaroměře, 12. část: Význam a přínos klášterů pro život středověké společnosti*, Jaroměřský a josefovský zpravodaj 2016, č. 10, s. 14–15.

Jiří UHLÍŘ – Marie KYRALOVÁ, *Populárně naučný historický seriál z církevních středověkých dějin Jaroměře, 13. část: Význam a přínos kláštera řeholních kanovníků sv. Augustina a klášter v Jaroměři (1349–1421)*, Jaroměřský a josefovský zpravodaj 2016, č. 11, s. 14–15.

Jiří UHLÍŘ – Marie KYRALOVÁ, *Populárně naučný historický seriál z církevních středověkých dějin Jaroměře, 14. část: Zánik a zničení kláštera augustiniánů kanovníků v Jaroměři husity v květnu 1421*, Jaroměřský a josefovský zpravodaj 2016, č. 12, s. 14–15.

Jiří UHLÍŘ – Marie KYRALOVÁ, *Populárně naučný historický seriál z církevních středověkých dějin Jaroměře, 15. část: Řeholní kanovníci sv. Augustina a klášter v Jaroměři (1349–1421)*, Jaroměřský a josefovský zpravodaj 2016, č. 13, s. 14–15.

Praha (Karlovy)

Dějiny kanonie a tamní knihovny

Kromě prací encyklopedického charakteru²⁵⁰ se karlovskou kanonií detailně zabývá především rozsáhlá monografie Karla Navrátila,²⁵¹ která se však soustředí spíše na novověké dějiny a podrobně se věnuje především popisu architektury a uměleckých předmětů. Založením kanonie se ve svém článku zabývá Zdeňka Hledíková,²⁵² její středověké dějiny stručně shrnuje Libor Gottfried.²⁵³ Především díky úsilí Karla Navrátila, který byl roku 1869 jmenován správcem kostela na Karlově, jsou tedy dějiny této kanonie poměrně dobře popsány.

Kanonie na Karlově měla již od svého založení velmi výsadní postavení. Zakládací listinu vydal Karel IV. dne 18. září 1350²⁵⁴ a papež Kliment VI. ji potvrdil 23. února 1352.²⁵⁵ V září 1350 byl položen základní kámen stavby, který byl posvěcen arcibiskupem Arnoštem z Pardubic za přítomnosti Karla IV. i části dvora. Stavba probíhala od roku 1351 a podílela se na ní dvorská stavební huť. V lednu 1377 arcibiskup Jan Očko z Vlašimi za účasti Karla IV. a

²⁵⁰ Jaroslav KADLEC, *Prag / Karlshof – Praha / Karlov*, in: *Die Stifte ...*, s. 149–166; František EKERT, *Posvátná místa král. hl. města Prahy: dějiny a popsání chrámů, kaplí, posvátných soch, klášterů a jiných pomníků katolické víry a nábožnosti v hlavním městě království Českého II*, Praha 1996, s. 152–170; Pavel VLČEK – Petr SOMMER – Dušan FOLTÝN, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1997, s. 565–569; Milan BUBEN, *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích. II. díl, I. svazek, Řeholní kanovníci*, Praha 2003, s. 24–32. Za starších souborných prací se karlovské kanonii věnuje Jan Florián HAMMERSCHMIDT, *Prodromus gloriae Pragenae*, Vetro-Pragae 1723, s. 322–326.

²⁵¹ Karel NAVRÁTIL, *Paměti kostela Panny Marie na nebe vzaté a sv. Karla Velikého a bývalého královského kláštera řeholních kanovníků Lateránských sv. Augustina, nyní městské chorobnice, na hoře Karlově v Novém městě Pražském*, Praha 1877.

²⁵² Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Fundace českých králů ve 14. století*, Sborník historický 28, 1982, s. 5–55, o karlovské kanonii s. 22–32.

²⁵³ Libor GOTTFRIED, *Pečeť augustiniánského kláštera v Praze na Karlově (s vyobrazením Karla Velikého a Karla IV.)*, in: *Cáchy a Praha. Korunovační města Evropy. Příspěvky spolku Kulturverein Aachen-Prag e. V., díl I*. 1998–2003, Praha 2005, s. 89–96.

²⁵⁴ Její originál ani soudobý opis nejsou dochovány, text je však v opisu z 18. století v klášterním archivu (Národní archiv, Archivy českých klášterů zrušených za Josefa II., Archiv kláštera kanovníků augustiniánů na Karlově v Praze, č. 4 a 5). Otiskl Karel NAVRÁTIL, *Paměti kostela Panny Marie na nebe vzaté a sv. Karla Velikého a bývalého královského kláštera řeholních kanovníků Lateránských sv. Augustina, nyní městské chorobnice, na hoře Karlově v Novém městě Pražském*, Praha 1877, s. 207–208, edice *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae. Pars V, 1346–1355. Fasciculus 3, 1350–1352*, ed. Jana ZACHOVÁ, Dolní Břežany 2000, č. 958, s. 480–481.

²⁵⁵ Text otiskl Karel NAVRÁTIL, *Paměti kostela Panny Marie na nebe vzaté a sv. Karla Velikého a bývalého královského kláštera řeholních kanovníků Lateránských sv. Augustina, nyní městské chorobnice, na hoře Karlově v Novém městě Pražském*, Praha 1877, s. 208–209 a *Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia, Tomus I, Acta Clementis VI. pontificis Romani: 1342–1352*, ed. Ladislav KLICMAN, Pragae 1903, č. 1437, s. 739, edice *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae. Pars V, 1346–1355. Fasciculus 3, 1350–1352*, ed. Jana ZACHOVÁ, Dolní Břežany 2000, č. 1240, s. 594.

jeho syna Václava vysvětil nový chrám, který byl zasvěcen Panně Marii a Karlu Velikému. Sám Karel IV. vložil do oltářní menzy jako svatou relikvii tři zuby Karla Velikého, které dostal darem v Cáchách. Pro své královské založení nesl Karlov označení arcipatství, tamní opati měli právo užívat biskupské insignie a zastávali čestný úřad stálého královského almužníka.

Založení kanonie úzce souviselo s Karlovým politickým programem a jeho ideovými záměry. Pro stavbu Karel vybral nejvyšší místo na Novém Městě (proto byla kanonie často označována „in monte Caroli“), centrální osmiboký půdorys kostela byl odvozen od korunovačního kostela v Cáchách, v němž byl korunován i sám Karel IV. Původně měla kanonie dokonce sloužit jako místo uložení českých korunovačních klenotů, které však byly později umístěny na Karlštejně.²⁵⁶

Již 14. ledna 1354 vydal Karel IV. listinu,²⁵⁷ kterou založil v Dolním Ingelheimu u Mohuče nad Rýnem, domnělém rodišti Karla Velikého, proboštství zasvěcené sv. Václavu a Karlu Velikému. To spadalo pod správu karlovské kanonie a měli je osazovat karlovští opati, a to výhradně kanovníky mluvícími česky.²⁵⁸ V rámci řádu řeholních kanovníků sv. Augustina v Čechách byla karlovská kanonie středně bohatá.²⁵⁹

Dějiny kanonie byly přerušeny, když byla 3. června 1420 vyplněna husitskými vojsky a kanovníci byli rozptýleni na více míst.²⁶⁰ Většina se pravděpodobně uchýlila do Dolního

²⁵⁶ Detailně se výsadnímu postavení Karlova věnuje Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Fundace českých králů ve 14. století*, Sborník historický 28, 1982, s. 5–55, s. 22–32.

²⁵⁷ Její originál ani soudobý opis nejsou dochovány, text je však v opisu z 18. století v klášterním archivu (Národní archiv, Archiv českých klášterů zrušených za Josefa II., Archiv kláštera kanovníků augustiniánů na Karlově v Praze, č. 8 a 9). Text otiskl Karel NAVRÁTIL, *Paměti kostela Panny Marie na nebe vzaté a sv. Karla Velikého a bývalého královského kláštera řeholních kanovníků Lateránských sv. Augustina, nyní městské nemocnice, na hoře Karlově v Novém městě Pražském*, Praha 1877, s. 209–211, edice *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae. Pars V, 1346–1355. Fasciculus 4, 1352–1355*, ed. Jana ZACHOVÁ, Dolní Břežany 2000, č. 1750, s. 778–779.

²⁵⁸ Srov. Adalbert ERLER, *Das Augustiner-Chorherrenstift in der Königspfalz zu Ingelheim am Rhein: Ein Arbeitsbericht*, Stuttgart 1986 (= Sitzungsberichte der Wissenschaftlichen Gesellschaft an der Johann Wolfgang Goethe-Universität Frankfurt am Main 23/1).

²⁵⁹ K tomu srov. Pavel ZAHRADNÍK, *Kláster augustiniánů-řeholních kanovníků v Rokycanech a jeho knihovna*, Bibliotheca Strahoviensis 4–5, 2001, s. 115–153, s. 118–119, který zde předkládá přehled výše papežských desátků jednotlivých kanonií a dokládá, že karlovská kanonie patřila mezi středně zámožné.

²⁶⁰ K exilu roudnických kanovníků všeobecně srov. Franz MACHILEK, *Datum tempore exilii nostri in materia fidei. Zur Emigration von Welt- und Ordensgeistlichen aus Böhmen in der Hussitenzeit*, in: Gesellschaftsgeschichte: Festschrift für Karl Bosl zum 80. Geburtstag, ed. Ferdinand SEIBT, München 1988, s. 206–226, zvl. s. 218–220 a 225–226; Jaroslav KADLEC, *Katoličtí exulanti čeští doby husitské*, Praha 1990, s. 43–46; Kamil BOLDAN, *Die Augustiner-Chorherren aus Raudnitz und Sadská im Exil in der Hussitenzeit als Schreiber der Handschriften*, Studie o rukopisech 29, 1992, s. 79–93 a Ondřej VODIČKA, *Exil českého a moravského duchovenstva za husitských válek*, Praha 2019 (= Středověk 5), s. 144–145.

Ingelheimu,²⁶¹ kde je doložen opat Matěj a dalších sedm kanovníků. Jedním z dokladů je intitulační a datační listina, kterou opat Matěj uzavírá konfraternitu s klášteřem augustiniánů kanovníků v Langenzennu.²⁶² Stejně tak dokládá pobyt konventu v Dolním Ingelheimu tam vydaná listina z roku 1430, v níž opat Matěj jménem svým i svých spolubratrů potvrzuje dobrodinci karlovského kláštera, pražskému měšťanu Reinhardovi z Remeše, který se tou dobou zdržoval ve Vratislavi, že v přítomnosti sadského probošta Petra a kladského převora Jindřicha řádně vrátil u něho uložené cennosti kanonie, aby mohly být svěřeny do opatrování opatovi Joštovi ve vratislavském klášteře na Písku.²⁶³

Další kanovníci odešli na faru u kostela sv. Jiljí v Bělé pod Bezdězem,²⁶⁴ k němuž měla kanonie na Karlově podací právo; v době husitských válek tam sídlil jeden z karlovských kanovníků a snad u sebe mohl vydržovat další uprchlé bratry. O přítomnosti kanovníků z Karlova nepřímo svědčí zápis z neoficiální synody katolického kléru, která se 6. května 1421 konala v Bělé pod Bezdězem a kde byl mezi kněžími z pražské diecéze přítomen i karlovský opat Matěj.²⁶⁵

²⁶¹ Ondřej VODIČKA, *Exil českého a moravského duchovenstva za husitských válek*, Praha 2019 (= Středověk 5), s. 57.

²⁶² StA Bamberg, A 180 Urkunden, Fach 609, Nr. 847: „...frater Mathias divina permissione humilis abbas monasterii sancti Karoli Nove civitatis Pragensis eiusdemque dyocesis nunc vero provisor et gubernator oratorii sanctorum Wenczeslai et Karoli in Aula Regali totusque conventus professorum ubicumque locorum constitutus eiusdem monasterii et ordinis canonicorum regularium in Inferiori Ingelheim Maguntinensis dyocesis ... Datum tempore exilii nostri in materia fidei in monasterio nostro supradicto in Inferiori Ingelnheim in Aula Regali prope Magunciam ...“. Text otiskl Franz MACHILEK, *Datum tempore exilii nostri in materia fidei. Zur Emigration von Welt- und Ordensgeistlichen aus Böhmen in der Hussitenzeit*, in: Gesellschaftsgeschichte: Festschrift für Karl Bosl zum 80. Geburtstag, ed. Ferdinand SEIBT, München 1988, s. 206–226, s. 225–226 a Ondřej VODIČKA, *Exil českého a moravského duchovenstva za husitských válek*, Praha 2019 (= Středověk 5), s. 144.

²⁶³ MZK Mk 24, fol. 76r–76v: „Datum in monasterio nostro in Inferiori Ingelnheim prope Magunciam Magutinensis dyocesis nobis immediate subiecto anno domini M° CCCC° XXX° in die sancti Leonardi confessoris domini [6. 11. 1430].“ K listině Lucie DOLEŽALOVÁ – Michal DRAGON, *Strípky k exilovým pobytům českých augustiniánských kanovníků*, in: Ubi est finis ..., s. 306–314, s. 306–307, edice s. 309–310. Srov. také Jaroslav KADLEC, *Katoličtí exulanti čeští doby husitské*, Praha 1990, s. 47 a Ondřej VODIČKA, *Exil českého a moravského duchovenstva za husitských válek*, Praha 2019 (= Středověk 5), s. 79.

²⁶⁴ Tuto možnost uvádí pouze Ondřej VODIČKA, *Exil českého a moravského duchovenstva za husitských válek*, Praha 2019 (= Středověk 5), s. 57, Kadlec ani Ziebmayer toto místo exilu neuvádí. Srov. také Ondřej VODIČKA, *Hrad Bezděz jako katolické centrum za husitských válek: Rekonstrukce bezděžské katolické enklávy a církevních poměrů v souvisejících lokalitách mezi léty 1419–1436*, Bezděz: vlastivědný sborník Českolipska, 22, 2013, s. 5–35. O vztahu karlovských kanovníků k Bezdězu svědčí i seznam karlovských knih z roku 1380, dochovaný v rukopisu B 87b, fol. 181vb, který je dnes umístěn v Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek v Drážďanech, kde je mimo jiné uvedeno, že jeden z misálů byl uložen na Bezdězu (viz dále).

²⁶⁵ Zápis ze synody edičně zpřístupnil Augustin Alois NEUMANN, *K odpadu Konráda z Vechty*, Časopis katolického duchovenstva 66, 1925, s. 264–272, 345–350, 570–579; 67, 1926, s. 21–23, 105–110, 224–230, 315–320, 542–544, 592–598, zde s. 226–227. Srov. Franz MACHILEK, *Datum tempore exilii nostri in materia fidei. Zur Emigration von Welt- und Ordensgeistlichen aus Böhmen in der Hussitenzeit*, in: Gesellschaftsgeschichte: Festschrift für Karl Bosl zum 80. Geburtstag, ed. Ferdinand SEIBT, München 1988, s.

Někteří kanovníci se pravděpodobně uchýlili do kláštera celestinů v Ojvíně u Žitavy, kde jsou v roce 1421 dosvědčeni karlovští kanovníci kantor Jan a Mikuláš z Kladska.²⁶⁶ Přítomnost jednoho z kanovníků z Karlova v Žitavě naznačuje i listina Závise ze Záp, soudce ve věcech husitské víry pro pražskou provincii, z roku 1422. Touto listinou oznamuje generálním vikářům v Žitavě, že absolvoval a z exkomunikace omilostnil Martina, kantora kolegiálního kostela sv. Jiljí na Starém městě pražském, a Jana řečeného Caritas, augustiniána z karlovské kanonie, kteří se uvedených poklesků nedopustili z vlastní vůle, nýbrž ze strachu.²⁶⁷

Jaroslav Kadlec uvádí,²⁶⁸ že karlovští kanovníci do Ojvína odešli až po pražském povstání v roce 1483, ale je pravděpodobnější, že k exilu do této oblasti došlo již dříve. Kromě toho Kadlec zmiňuje jako možné místo exilu kanovníků také Sasko,²⁶⁹ ale nejsou pro to žádné doklady. Rukopis B 87b je dnes sice uložen v drážďanské Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek, ale jeho cesta vedla z Karlova nejprve do Charvatců a Roudnice a až poté se dostal do Saska, takže jeho nynější umístění s exilem karlovských kanovníků zřejmě nesouvisí.

V literatuře²⁷⁰ se objevuje i názor, že některý z kanovníků se mohl uchýlit do kanonie v rakouském Klosterneuburgu. V letech 1420–1425 se tam na zapsání díla Tomáše Akvinského *Lectura super Johannem* v rukopisu CCl 184 podílel Jan z Prahy, o čemž svědčí záznam na fol. 187v: „Iohannes de Praga monachus nomine salutatur et omne bonum optatur Iohanni Linczer“. Na základě tohoto záznamu však nelze tvrdit, že se jednalo o příslušníka

206–226, s. 212 a Ondřej VODIČKA, *Exil českého a moravského duchovenstva za husitských válek*, Praha 2019 (= Středověk 5), s. 49.

²⁶⁶ Tomáš PEŠINA Z ČECHORODU, *Phosphorus septicornis, stella alias matutina, hoc est sanctae metropolitanae divi Viti ecclesiae Pragensis majestas et gloria, quibus illa, per tot secula, orbi nostro enituit semper clarissima, solis ortui, seu, futuro majori operi praemissus interim, & emissus*, Pragae 1673, na s. 481 uvádí tyto dva řeholníky v listu převora kláštera v Ojvíně; od něj přebírá Karel NAVRÁTIL, *Paměti kostela Panny Marie na nebe vzaté a sv. Karla Velikého a bývalého královského kláštera řeholních kanovníků Lateránských sv. Augustina, nyní městské chorobnice, na hoře Karlově v Novém městě Pražském*, Praha 1877, s. 169.

²⁶⁷ *Edice Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidioecesim. Liber octavus, nonus et decimus. Ab anno 1421 usque ad annum 1436*, ed. Josef EMLER, Pragae 1889, s. 36–37. Srov. také Ondřej VODIČKA, *Exil českého a moravského duchovenstva za husitských válek*, Praha 2019 (= Středověk 5), s. 38.

²⁶⁸ Jaroslav KADLEC, *Prag / Karlshof – Praha / Karlov*, in: *Die Stifte ...*, s. 153.

²⁶⁹ Jaroslav Kadlec to považuje za pravděpodobné (Jaroslav KADLEC, *Katoličtí exulanti čeští doby husitské*, Praha 1990, s. 47), naopak Ondřej Vodička se k této možnosti staví spíše skepticky (Ondřej VODIČKA, *Exil českého a moravského duchovenstva za husitských válek*, Praha 2019 (= Středověk 5), s. 112).

²⁷⁰ Srov. Alois HAIDINGER, *Katalog der Handschriften des Augustiner Chorherrenstiftes Klosterneuburg 2: Cod. 101–200*, Wien 1991 (= Denkschriften der philosophisch-historischen Klasse 225; Veröffentlichungen zum Schrift- und Buchwesen des Mittelalters 2/2), s. 134–136 a Ondřej VODIČKA, *Katoličtí exulanti ze země Koruny české v době husitské (1419–1436)*. Disertační práce, Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Brno 2015, s. 151.

karlovské kanonie, a slovo „monachus“ spíše napovídá, že se jednalo o příslušníka jiného řádu.

Kromě výše uvedených míst možného exilu Machilek uvádí,²⁷¹ že se někteří kanovníci mohli odebrat do kanonií v Neunkirchenu a Langenzennu, tam však jejich pobyt také není doložen.

Když opat Matěj v roce 1434 zemřel, poskytl konvent, čítající v té době minimálně osm bratří, plnou moc ve volbě nového opata Janovi z Rokycan. Ten zvolil Martina z Bořislavi, který však hned následující rok zemřel v Klosterneuburgu.²⁷² O dalších osudech karlovských kanovníků v exilu již nemáme zprávy.

Po husitských bouřích zůstal poškozený areál kanonie opuštěn; kanovníci se vrátili v roce 1437 a postupně začali s opravami, ale neměli zřejmě dostatek prostředků. Navíc museli pravděpodobně znovu odejít během pražského povstání v roce 1483 a vrátili se až v roce 1496. Opravy byly dokončeny až s finanční pomocí krále Vladislava II. Jagellonského a jeho manželky Anny a chrám byl znovu vysvěcen až roku 1498.

V 16. století bylo karlovské kanonii odňato proboštví v Dolním Ingelheimu, čímž velmi zchudla. Snížil se také počet řeholníků a dva opati dokonce museli být dosazeni z Ingelheimu. Nepříznivou finanční situaci dokládá také skutečnost, že v roce 1572 musela kanonie žádat panovníka o finanční pomoc s nutnými opravami budov.

Na počátku 17. století kanonie utrpěla další ránu, když byla během vpádu pasovských žoldnérů 15. února 1611 vyplněna pražskou chudinou. Opat, převor a jeden z kanovníků byli zavražděni a budovy byly pobořeny. Během třicetileté války, zvláště pak za švédského obležení Prahy, utrpěla kanonie další škody a některé budovy byly dočasně přeměněny na vojenské zbrojnice. Po uzavření vestfálského míru se Karlov stal vyhledávaným poutním místem, zvláště kvůli obrazu Panny Marie karlovské, který v roce 1697 na žádost opata Jana Václava Luňáka zhotovil malíř Jan Jiří Heintsch.²⁷³

²⁷¹ Franz MACHILEK, *Die Augustiner-Chorherren in Böhmen und Mähren*, Archiv für Kirchengeschichte von Böhmen – Mähren – Schlesien 4, 1976, s. 107–144, s. 124. Srov. Ondřej VODIČKA, *Exil českého a moravského duchovenstva za husitských válek*, Praha 2019 (= Středověk 5), s. 112.

²⁷² Edice *Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidioecesim. Liber octavus, nonus et decimus. Ab anno 1421 usque ad annum 1436*, ed. Josef EMLER, Pragae 1889, s. 235–236; Franz MACHILEK, *Die Augustiner-Chorherren in Böhmen und Mähren*, Archiv für Kirchengeschichte von Böhmen – Mähren – Schlesien 4, 1976, s. 107–144, s. 124. Srov. Jaroslav KADLEC, *Katoličtí exulanti čeští doby husitské*, Praha 1990, s. 47 a Ondřej VODIČKA, *Exil českého a moravského duchovenstva za husitských válek*, Praha 2019 (= Středověk 5), s. 62.

²⁷³ Srov. Jan ROYT, *Příběh Panny Marie Karlovské*, in: *Nové Město pražské ve 14.–20. století: sborník referátů a diskusních příspěvků ze 16. vědeckého zasedání Archivu hlavního města Prahy, uspořádaného ve spolupráci s Institutem mezinárodních studií Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy, Muzeem hlavního města Prahy a Ost- und Südosteuropa Institut Wien – Aussenstelle Brno u příležitosti 650. výročí založení Nového Města pražského ve dnech 31. března – 2. dubna 1998 v Novoměstské radnici*, Praha 1998, s. 225–232.

V 18. století proběhla barokizace interiérů a i další stavební úpravy. V roce 1708 začala přestavba, během níž byla podle projektu Jana Blažeje Santiniho-Aichla a po vzoru Lateránské baziliky v Římě do chrámu přistavěna kaple Svatých schodů s trojitým schodištěm, vedoucím z chrámové lodě ke kapli Božího hrobu. V roce 1755 chrám i budovy kanonie velmi poničil požár a k dalšímu poškození došlo o dva roky později během obléhání Prahy pruským vojskem.

Definitivní konec karlovske kanonie přišel až za josefinských sekularizací. Císařským dekretem z 1. května 1784 byla kanonie zrušena, ale kanovníkům bylo dovoleno ještě zůstat a odešli tedy až 11. listopadu 1785. Budovy byly odsvěceny, karlovská farnost byla převedena ke kostelu sv. Apolináře. Vybavení kostela bylo zčásti přeneseno jinam, zčásti prodáno. Z chrámu i kláštera se stalo nejprve vojenské skladiště, ale brzy začaly být budovy využívány jako městský chorobinec.

Knihovně karlovske kanonie se nejpodrobněji věnoval ve své monografii Karel Navrátil,²⁷⁴ z jehož díla přímo vychází František Ekert.²⁷⁵ Souhrnně se o knihovně zmiňuje Jaroslav Kadlec,²⁷⁶ který však do velké míry čerpá z právě uvedených děl. Krátké články Vojtěcha Jaromíra Nováčka²⁷⁷ a Carla Adolfa Herschela²⁷⁸ se i přes obecnější názvy věnují výhradně dvěma dochovaným předhusitským seznamům knih z knihovny karlovske kanonie. Těmito soupisy rukopisů se zabývá také Ivan Hlaváček.²⁷⁹ Velmi stručně knihovnu zmiňuje Zdeňka Hledíková.²⁸⁰ Uměnovědná literatura²⁸¹ se zabývá zvl. dvěma karlovskými rukopisy dnes

²⁷⁴ Karel NAVRÁTIL, *Paměti kostela Panny Marie na nebe vzaté a sv. Karla Velikého a bývalého královského kláštera řeholních kanovníků Lateránských sv. Augustina, nyní městské chorobnice, na hoře Karlově v Novém městě Pražském*, Praha 1877, na s. 155–159 je tomuto tématu věnována celá kapitola „Knihovna a archiv“, ale zmínky o knihovně nacházíme i jinde (podrobněji viz dále).

²⁷⁵ František EKERT, *Posvátná místa král. hl. města Prahy: dějiny a popsání chrámů, kaplí, posvátných soch, klášterů a jiných pomníků katolické víry a nábožnosti v hlavním městě království Českého II*, Praha 1996, s. 160–161.

²⁷⁶ Jaroslav KADLEC, *Prag / Karlshof – Praha / Karlov*, in: *Die Stifte ...*, s. 157–158.

²⁷⁷ Vojtěch Jaromír NOVÁČEK, *Knihovna řeholních kanovníků sv. Augustina na Karlově na Novém Městě Pražském*, *Časopis Musea království Českého* 70, 1896, s. 130–132.

²⁷⁸ Carl Adolf HERSCHEL, *Das Karlskloster in Prag*, *Serapeum: Zeitschrift für Bibliothekswissenschaft, Handschriftenkunde und ältere Literatur* 15, 1854, s. 329–331.

²⁷⁹ Ivan HLAVÁČEK, *Středověké soupisy knih a knihoven v českých zemích: příspěvek ke kulturním dějinám českým*, Praha 1966 (= *Acta Universitatis Carolinae. Philosophica et historica. Monographia* 11), s. 26–27, s. 83–84, srov. také Ivan HLAVÁČEK, *Studie k dějinám knihoven v českém státě v době předhusitské I. Knihovna kláštera treboňského v rámci knihoven českých augustiniánských klášterů*, in: TÝŽ, *Knihy a knihovny v českém středověku: Studie k jejich dějinám do husitství*, Praha 2005, s. 156–207, s. 185–186.

²⁸⁰ Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Fundace českých králů ve 14. století*, *Sborník historický* 28, 1982, s. 5–55, s. 31.

²⁸¹ Starší literaturu shrnuje Pavel BRODSKÝ, *Iluminované rukopisy v Christian-Weise-Bibliothek v Žitavě*, *Studie o rukopisech* 36, 2005–2006, s. 243–270, kromě tam uvedené literatury srov. také Antonín FRIEDL, *Chorální*

uloženými v Žitavě, ale knihovně obecně se tyto práce nevěnují. Karlovská knihovna jako celek tedy nebyla až doposud nikdy podrobněji popsána a i dílčí zmínky v literatuře jsou velmi skromné.

Podařilo se identifikovat celkem dvacet dva rukopisů, které bývaly součástí karlovské knihovny. O jejich dějinách v předhusitské době nemáme mnoho zpráv. O obsahu knihovny v té době můžeme získat pouze velmi kusou představu na základě dvou dochovaných soupisů knih a několika záznamů o jednotlivých darech. Nejstarší z těchto pramenů je seznam knih, které prohlédl a sepsal karlovský opat Prokop v roce 1380.²⁸² Záznam se dochoval na fol. 181vb v rukopisu B 87b, který je dnes umístěn v Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek v Drážďanech:

Verbi incarnati 1380 anno infra octavas Johannis Baptiste ego Procopius abbas monasterii sancti Karoli libros dicti monasterii perspexi et conscripsi, singulorumque titulos in fine codicis huius annotavi. Primo igitur presens liber Summa de casibus consciencie dicta Pizana. Item graduale magnum. Item anthiphonarius. Item tria missalia et quartum in coopertorio, ubi speciales misse et habetur in Bezdyez. Item biblia parva. Item Genesis, Exodus et Leviticus, quem emi pro II sexagenas. Item libri sapienciales, Judith, Hester et Job et Thobias in uno volumine, quos dominus Vitus scripsit. Item Scolastica historia quam emi tribus sexagenis. Item Decretum cum glosa. Item tres partes Speculi sanctoralis in duobus voluminibus. Item Manipulus Moraliū beati Gregorii. Item leccionale et duo psalteria (in

knihy augustiniánského kláštera na Karlově v Praze v žitavské městské knihovně, in: Žitavsko v českých dějinách: sborník prací členů Výzkumného vědeckého sboru při koordinačním hraničním výboru v Praze, edd. Hugo ROKYTA – Antonín FRINTA, Praha 1947 (= Časové otázky 3), s. 89–99. Z novějších studií viz např. Pavel BRODSKÝ, *Illuminierte böhmische Handschriften des 15. Jahrhunderts in der Christian-Weise-Bibliothek Zittau*, in: Für Krone, Salz und Kelch: Wege von Prag nach Zittau = Ve jménu koruny, soli a kalicha: cesty z Prahy do Žitavy, edd. Marius WINZELER – Uwe KAHL, Görlitz 2011 (= Zittauer Geschichtsblätter 45), s. 86–99; Maria THEISEN, *Die hohe Kunst der puren Form. Zum sekundären Buchschmuck der Zittauer Missalien A I und A VI*, in: Für Krone, Salz und Kelch: Wege von Prag nach Zittau = Ve jménu koruny, soli a kalicha: cesty z Prahy do Žitavy, edd. Marius WINZELER – Uwe KAHL, Görlitz 2011 (= Zittauer Geschichtsblätter 45), s. 100–109; Milada STUDNÍČKOVÁ, „Und Jesus kam in eine kleine Stadt“. *Zur Ikonographie der Anfangsinitiale des Zittauer Vesperale et Matutinale*, in: Für Krone, Salz und Kelch: Wege von Prag nach Zittau = Ve jménu koruny, soli a kalicha: cesty z Prahy do Žitavy, edd. Marius WINZELER – Uwe KAHL, Görlitz 2011 (= Zittauer Geschichtsblätter 45), s. 110–117. Nejnovější publikace věnující se těmto rukopisům je *Zittauer Zimelien: der grosse Prager Bücherschatz*, edd. Marius WINZELER – Uwe KAHL – Maria THEISEN, Luzern 2015 (= 10 Stationen zur mitteleuropäischen Buchmalerei des 15. Jahrhunderts 10; Buchmalerei des 15. Jahrhunderts in Mitteleuropa 14).

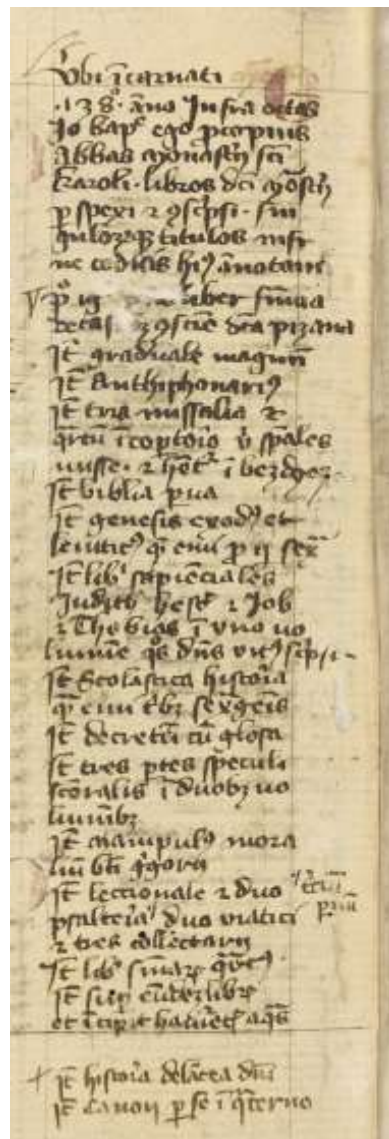
²⁸² Soupis uvádí Ivan HLAVÁČEK, *Středověké soupisy knih a knihoven v českých zemích: příspěvek ke kulturním dějinám českým*, Praha 1966 (= Acta Universitatis Carolinae. Philosophica et historica. Monographia 11), s. 83, srov. také Rudolf WOLKAN, *Geschichte der deutschen Litteratur in Böhmen bis zum Ausgange des 16. Jahrhunderts*, Prag 1894, s. 62; Ivan HLAVÁČEK, *Studie k dějinám knihoven v českém státě v době předhusitské I. Knihovna kláštera třeboňského v rámci knihoven českých augustiniánských klášterů*, in: TÝŽ, *Knihy a knihovny v českém středověku: Studie k jejich dějinám do husitství*, Praha 2005, s. 156–207, s. 185–186.

*marginē doplněno tercium parvum), duo viatici et tres collectarii. Item liber Sentenciarum quartus. Item super eundem librum et incipit Haurietis aquas. (Na dolním okraji doplněno: Item historia de lancea domini. Item canon per se in quaterno.)*²⁸³

V tomto seznamu je uvedeno celkem 28 kodexů a převažují zde liturgické rukopisy a bible. U dvou knih je napsáno, za jakou částku byly koupeny, u jedné je poznamenáno, že písařem byl jakýsi Vít a u jednoho z misálů je poznámka, že je uložen na faře v Bělé pod Bezdězem. Identifikovat dnes můžeme pouze první položku („Summa de casibus consciencie dicta Pizana“), která označuje rukopis, v němž je tento soupis zapsán. Žádný další kodex zaznamenaný v tomto seznamu mezi dochovanými rukopisy karlovske kanonie nenajdeme. Dochovaný misál (NK ČR XXIII F 56) byl napsán až v poslední třetině 15. století a zcela jistě jej tedy nemůžeme spojovat se záznamem „tria missalia et quartum in coopertorio“. Stejně tak karlovskou bibli (NK ČR VII C 2) nelze vzhledem k jejím rozměrům a dataci kolem poloviny 15. století ztotožnit s kodexem označeným jako „biblia parva“.

Podle úvodní věty, která předchází tomuto seznamu, se zdá, že by zde měly být uvedeny všechny rukopisy, které v době sepsání karlovske kanonie vlastnila. Pokud je tomu tak, nebyla její knihovna příliš dobře vybavena a kanonie v prvních desetiletích vlastnila převážně liturgické kodexy, které byly nutně potřeba k řádnému průběhu liturgie a oficia.

Dochované prameny budí dojem, že karlovske knihovna byla budována postupně a to především díky darům.²⁸⁴ K tomuto dojmu přispívá především notářský instrument Jana

Dresden, Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek B
87b, fol. 181vb

²⁸³ Přepis s několika chybami uvádí Carl Adolf HERSCHEL, *Das Karlskloster in Prag*, Serapeum: Zeitschrift für Bibliothekswissenschaft, Handschriftenkunde und ältere Literatur 15, 1854, s. 329–331, edice na s. 330.

²⁸⁴ Srov. Ivan HLAVÁČEK, *Studie k dějinám knihoven v českém státě v době předhusitské I. Knihovna kláštera treboňského v rámci knihoven českých augustiniánských klášterů*, in: TÝŽ, *Knihy a knihovny v českém středověku: Studie k jejich dějinám do husitství*, Praha 2005, s. 156–207, s. 186.

z Dubé o donaci knih a platů Janem, farářem dobešovským a černovickým, kanonikem na Karlově,²⁸⁵ který je datován do roku 1395 a dochoval se v opisu erekčních knih XIII, sign. III-9, fol. 56r–56v v archivu pražské Metropolitní kapituly u sv. Víta.

Donacio certorum librorum et decem sexagenarum pro abbate et conventu monasterii sancti Karoli in Praga.

Constitutus personaliter honorabilis vir dominus Johannes plebanus ecclesie in Dobessow alias in Czernyeiowicz Pragensis diocesis, non compulsus nec coactus, sed sponte et libere confessus est et recognovit se donasse donacione inter vivos et extunc dedit, donat et contulit pro abbate et conventu monasterii sancti Karoli in Praga libros infra scriptos:

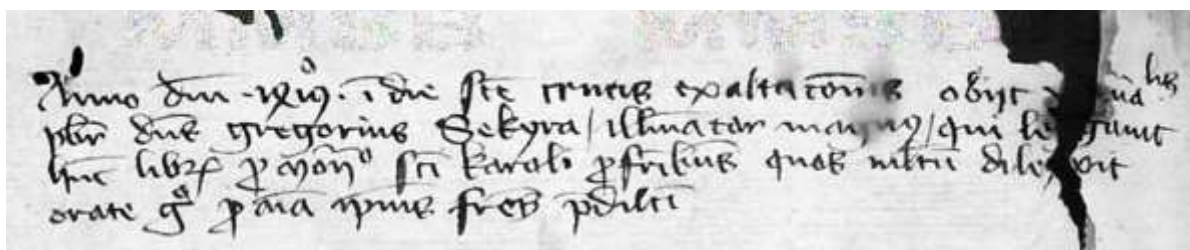
*Primo bibliam in duabus partibus in asseribus cute alba bovina ligatam, ubi circa secundam partem in fine erant Interpretaciones vocabulorum. Item Malagranata in asseribus cute rubea. Item Summam Pisani in asseribus cute ruffa. Item Hugo super Matheo et Soliloquium Augustini et super Cantica in asseribus cute nigra. Item sermones in asseribus cute alba. Item Lira super prophetas maiores et minores in asseribus cute alba porcina. Item Lira super ewangelia in cute porcina in asseribus. Item Rinoldum super Johannem et quasdam epistolas cute alba. Item Lira super epistolas Pauli cute alba porcina. Item Lira super Psalterium cute alba porcina. Item Lira super libros sapienciales et super Job et Thobiam cute porcina. Item sermones de sanctis in cute alba bovina. Item Manipulus florum cute alba. Item Compendium theologie veritatis cute bovina. Item Summam virtutum cute nigra. Item Summa Thome de Aquino cute nigra. Item omelias Gregorii cum Pastoralibus et Dialogo cute alba porcina. Item Summam virtutum [et] viciorum cute alba porcina. Item Nova legenda de sanctis cute alba. Item Pustillam Conradi super ewangelia cute alba, omnes in pergamento in asseribus ligati. Item Monotractum cum quibusdam oracionibus in papiro in coopertorio albo. Item Librum scacorum cum quibusdam tractatulis in papiro in cute porcina. ... Acta sunt hec anno domini millesimo trecentesimo nonagesimo quinto, indicione tercia, die vicesima octava mensis Septembris ...*²⁸⁶

²⁸⁵ Uvádí Ivan HLAVÁČEK, *Středověké soupisy knih a knihoven v českých zemích: příspěvek ke kulturním dějinám českým*, Praha 1966 (= Acta Universitatis Carolinae. Philosophica et historica. Monographia 11), s. 26–27, srov. také Theodor GOTTLIEB, *Über mittelalterliche Bibliotheken*, Leipzig 1890, s. 382, č. 881; Rudolf WOLKAN, *Geschichte der deutschen Litteratur in Böhmen bis zum Ausgange des 16. Jahrhunderts*, Prag 1894, s. 62; Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Fundace českých králů ve 14. století*, Sborník historický 28, 1982, s. 5–55, s. 31; Ivan HLAVÁČEK, *Studie k dějinám knihoven v českém státě v době předhusitské I. Knihovna kláštera třeboňského v rámci knihoven českých augustiniánských klášterů*, in: TÝŽ, *Knihy a knihovny v českém středověku: Studie k jejich dějinám do husitství*, Praha 2005, s. 156–207, s. 186.

²⁸⁶ Částečný přepis Bohuslav BALBÍN, *Miscellanea historica Regni Bohemiae; Decadis I Liber V, quarum prior parochias omnes veteris Bohemiae, per decem archidiaconatus recitat; pars altera: Sacerdotia, vulgo capellanas, earumque fundationes, ex authenticis XIII. voluminibus erectionum ...*, Pragae 1683, s. 274 a Ferdinand TADRA, *Kanceláře a písaři v zemích českých za králů z rodu Lucemburského Jana, Karla IV. a*

V tomto seznamu je uvedeno celkem 23 rukopisů, přičemž u všech je popsána vazba (je uvedena buď barva, druh kůže nebo obojí) a psací materiál (dva rukopisy jsou papírové, všechny ostatní pergamenové). Z kodexů, které jsou zde uvedeny, nejsme schopni žádný identifikovat. Rukopisy NK ČR XII A 24 a NK ČR VII C 2 sice obsahují biblický text, ale nejde o dvousvazkové bible a navíc oba kodexy vznikly až v 15. století, takže je jistě nelze spojit se zápisem „biblia in duabus partibus“. Dílo *Summa Pisana*, které rovněž tento seznam zmiňuje, je sice mezi karlovskými rukopisy dochováno, ale jedná se o výše zmiňovaný rukopis z drážďanské Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek B 87b, který byl v karlovské knihovně prokazatelně již dříve a jistě tedy nejde o rukopis darovaný farářem Janem. Spis *Summa vitiorum*, který je zde rovněž uveden, je dochován v rukopisu NK ČR I D 26, ale tento rukopis byl podle kolofónu napsán až v roce 1404 a nelze jej tedy ztotožnit s kodexem uvedeným v tomto seznamu.

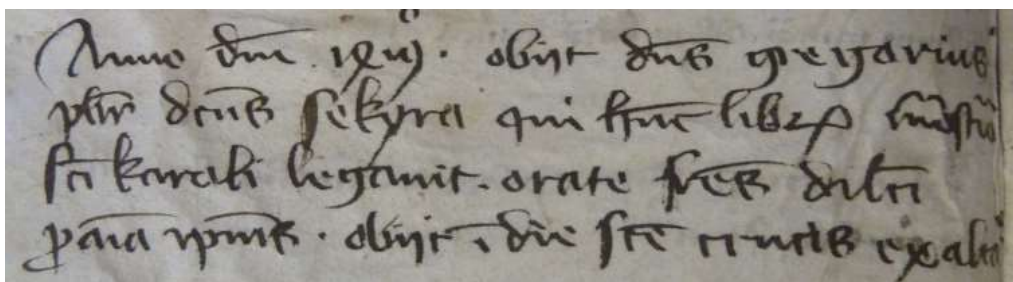
Kromě toho se záznamy o jednotlivých knižních darech dochovaly i přímo v několika kodexech. Dva rukopisy se do karlovské knihovny dostaly darem kněze Řehoře Sekyry. První z nich je NK ČR I D 31, v němž je na druhé přední předsádce verso poznámka: „Anno domini 1419 in die sancte Crucis exaltacionis obiit honorabilis presbyter dominus Gregorius Sekyra, illuminator magnus, qui legavit hunc librum pro monasterio sancti Karoli pro fratribus, quos multum dilexit. Orate ergo pro anima ipsius, fratres predilecti.“

NK ČR I D 31, fol. IIv

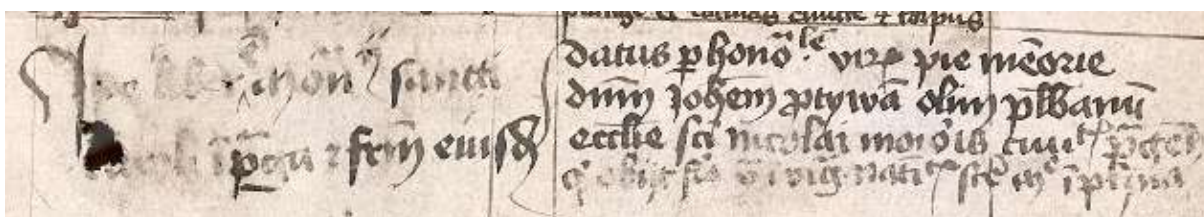
Stejnou rukou je psána i podobná poznámka na přední předsádce verso rukopisu NK ČR VI B 2: „Anno domini 1419 obiit dominus Gregorius presbyter dictus Sekyra, qui hunc librum monasterio sancti Karoli legavit. Orate, fratres dilecti, pro anima ipsius. Obiit in die sancte Crucis exaltacionis.“

Václava IV. (1310–1420): příspěvek k diplomacie české, Praha 1892 (= Rozpravy České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění v Praze roč. 1, třída 1, č. 2), s. 211. Úplnější přepis Vojtěch Jaromír NOVÁČEK, *Knihovna řeholních kanovníků sv. Augustina na Karlově na Novém Městě Pražském*, Časopis Musea království Českého 70, 1896, s. 130–132.

NK ČR VI B 2, fol. 1v

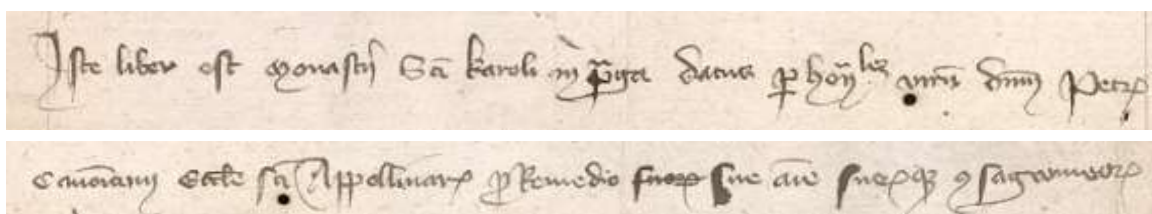
Rukopis NK ČR IV D 14 do knihovny daroval Jan Protiva z Nové Vsi, o čemž svědčí částečně vyškrábaný záznam na fol. 1r: „Iste liber est monasterii sancti Karoli in Praga et fratrum eiusdem datus per honorabilem virum pie memorie dominum Iohannem Protzywam, olim plebanum ecclesie sancti Nicolai Maioris civitatis Pragensis, qui obiit feria V in vigilia Nativitatis sancte Marie in Plzna.“

NK ČR IV D 14, fol. 1r

Jan Protiva byl prvním kazatelem v Betlémské kapli, později se však stal Husovým protivníkem, zemřel v roce 1430. Z jeho osobní knihovny se dochovaly přinejmenším tři další rukopisy. Dva z nich (Kap A 124 a KNM XIII F 5) uvádí Pavel Spunar.²⁸⁷ Neeviduje však rukopis KNM XIV B 8 a ani karlovský NK ČR IV D 14. Žádné konkrétní spojení Jana Protivy s karlovskou kanonií se nepodařilo prokázat.

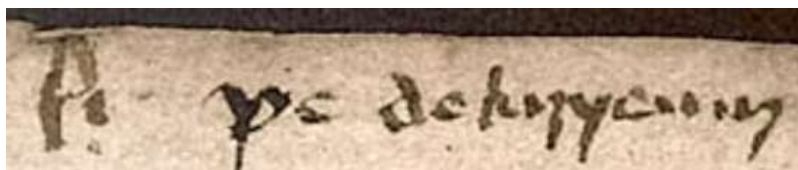
V rukopisu NK ČR IV D 26 je na ff. 1v–2r záznam o darování tohoto kodexu zapsaný rukou první třetiny 15. století: „Iste liber est monasterii sancti Karoli in Praga datus per honorabilem virum dominum Petrum canonicum ecclesie sancti Appollinaris pro remedio sue anime suorumque consagwineorum“.

NK ČR IV D 26, ff. 1v–2r

²⁸⁷ SPUNAR, *Repertorium I*, č. 854, s. 308.

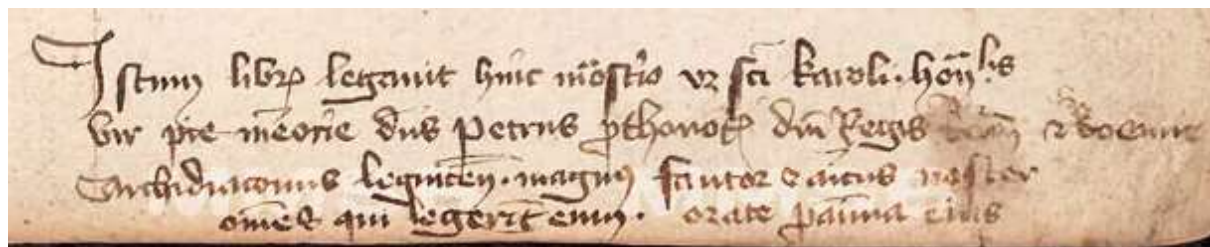
Rukopis tedy kanonii daroval Petr, který je v tomto záznamu označený jako kanovník kostela sv. Apolináře. K němu se vztahuje i obtížně čitelný vlastnický záznam na přední předsádce recto: „Li[ber] Pe[tri] de Krzyenirz (nebo Krzyemrz?)“.

NK ČR IV D 26, fol. 1r

Na základě těchto dvou záznamů bylo možné přesně identifikovat dárce. Jde o Petra z Křemyže, který je uveden mezi kanovníky kostela sv. Apolináře v Praze v letech 1410–1414;²⁸⁸ kromě toho se dochoval také záznam o tom, že tento Petr v roce 1408 prodal své majetky v Křemyži.²⁸⁹ Žádný další vztah ke kanonii na Karlově však nelze doložit.

V rukopisu NK ČR V F 21 najdeme na spodním okraji fol. 1r rukou začátku 15. století zapsaný vlastnický záznam, který udává způsob nabytí tohoto kodexu odkazem protonotáře Petra: „Istum librum legavit huic monasterio, videlicet sancti Karoli, honorabilis vir pie memorie dominus Petrus prothonotarius domini regis Romanorum et Boemie, archidiaconus Legnicensis, magnus fautor et amicus noster. Omnes qui legerint eum, orate pro anima eius.“

NK ČR V F 21, fol. 1r

Z této doby jsou doloženi tři protonotáři jménem Petr: Petrus Tilonis,²⁹⁰ Petrus Jaurensis (z Javora)²⁹¹ a Petrus de Wischow,²⁹² ale vzhledem k nedostatku přesnějších informací je obtížné určit, o kterou konkrétní osobu v tomto případě jde.

²⁸⁸ Václav Vladivoj TOMEK, *Dějepis města Prahy V*, Praha 1905, s. 166.

²⁸⁹ Archiv český, čili, *Staré písemné památky české i moravské z archivů domácích i cizích III*, ed. František PALACKÝ, Praha 1844, č. 92, s. 477–478: „1408, 28. April. Petr z Křemyže dědiny své w Křemyži (dwůr poplužní s 1/2 popluží, 5 kop ročního platu s 6 dwory kmecími) prodal Janowi a Dobešowi z Ohnice, bratřím, za 100 kop. Datum 1408, sabbato post Lanceae.“

²⁹⁰ Ferdinand TADRA, *Kanceláře a písaři v zemích českých za králů z rodu Lucemburského Jana, Karla IV. a Václava IV. (1310–1420): příspěvek k diplomacie české*, Praha 1892 (= Rozpravy České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění v Praze, roč. 1, třída 1, č. 2), s. 36, č. 75: „Petrus Tilonis aurifabri de Wratislavia, scholasticus Lubucensis, notarius, registrator, corrector, protonotarius 1363–1370. Listem papež.

Z předhusitské doby máme také v jednom případě doklad o tom, že rukopis byl napsán přímo v kanonii na Karlově. V rukopisu NK ČR III D 19 je na fol. 136vb kolofón: „Explicit pars hyemalis omeliarum Herici finita per Nycolaum presbyterum de Swyn in domo sancti Karoli Nove Civitatis Pragensis proxima feria quinta post diem sancti Valentini martyris anno domini M° CCC LXXXX secundo.“

NK ČR III D 19, fol. 136vb

První velkou pohromou bylo pro knihovnu vyplenění kanonie husitskými vojsky v červnu 1420. Z této

doby nemáme o osudech tamních rukopisů žádné konkrétní zprávy a ani nevíme, jak velká část z původní knihovny byla v této době ztracena. Některé kodexy s sebou kanovníci zřejmě odvezli do exilu, eventuálně mohla být část knihovny dočasně uložena i jinde. Je však jisté, že celkem čtrnáct z dochovaných karlovských rukopisů je prokazatelně datovaných do předhusitské doby (i když u dvou z nich není jejich přítomnost na Karlově ve středověku doložena).²⁹³ Jak bylo uvedeno výše, větší část konventu včetně opata se uchýlila do Dolního Ingelheimu a někteří snad na faru v Bělé pod Bezdězem. Dnešní uložení dvou karlovských rukopisů v Žitavě snad svědčí také o exilu kanovníků do kláštera celestinů v Ojvíně u Žitavy.

dd. 3. Augusti 1365 obdržel provisi na kanovníctví Vratislavské „Petrus Tilonis clericus Wratislav. dioc. literarum imper. registrator et signator ... non obstante scolastia Lubucensi, quam paratus est dimittere.“ Roku 1369, 31. Aug. jmenuje se protonotářem.“

²⁹¹ Ferdinand TADRA, *Kanceláře a písaři v zemích českých za králů z rodu Lucemburského Jana, Karla IV. a Václava IV. (1310–1420): příspěvek k diplomacie české*, Praha 1892 (= Rozpravy České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění v Praze, roč. 1, třída 1, č. 2), s. 35, č. 62: „Petrus Jaurensis (z Javora) laicus, notarius, secretarius, corrector 1360 až 1378, potom dále ještě v kanceláři krále Václava.“ a s. 46, č. 11: „Petrus Jaurensis laicus, protonotarius 1378–1386, taktéž dříve v kanceláři císaře Karla.“ Srov. také Ivan HLAVÁČEK, *Das Urkunden- und Kanzleiwesen des böhmischen und römischen Königs Wenzel (IV.) 1376–1419: Ein Beitrag zur spätmittelalterlichen Diplomatie*, Stuttgart 1970 (= Schriften der Monumenta Germaniae historica: Deutsches Institut für Erforschung des Mittelalters 23), s. 191–192, který uvádí, že se jednalo o duchovního. I když tedy Tadra (zřejmě chybně) píše, že tento Petr byl „laicus“, lze uvažovat i o jeho ztotožnění s dárcem.

²⁹² Ferdinand TADRA, *Kanceláře a písaři v zemích českých za králů z rodu Lucemburského Jana, Karla IV. a Václava IV. (1310–1420): příspěvek k diplomacie české*, Praha 1892 (= Rozpravy České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění v Praze, roč. 1, třída 1, č. 2), s. 47, č. 27: „Petrus de Wischow, registrator a notarius 1389–1399, kanovník Pražský.“ Srov. také Ivan HLAVÁČEK, *Das Urkunden- und Kanzleiwesen des böhmischen und römischen Königs Wenzel (IV.) 1376–1419: Ein Beitrag zur spätmittelalterlichen Diplomatie*, Stuttgart 1970 (= Schriften der Monumenta Germaniae historica: Deutsches Institut für Erforschung des Mittelalters 23), s. 211.

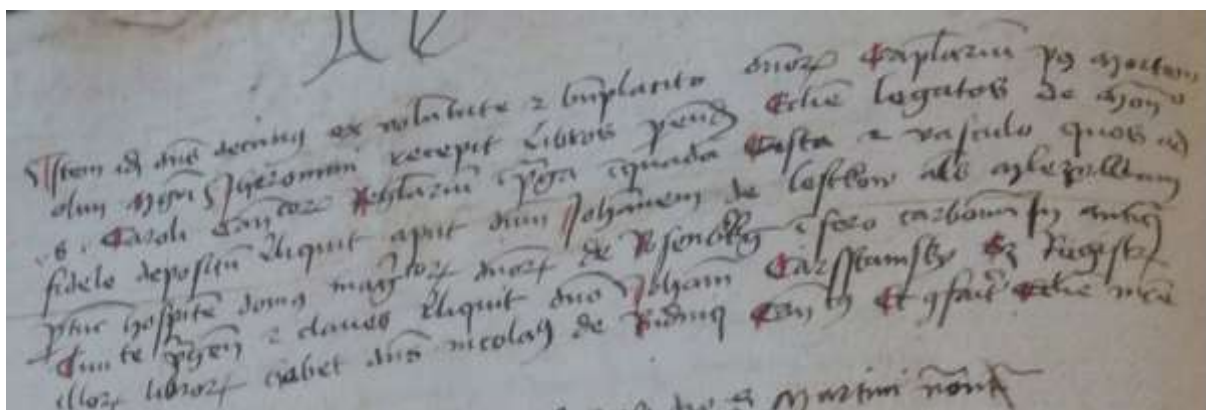
²⁹³ NK ČR I C 36 (ve středověku nedoložen), NK ČR I D 26 (ve středověku nedoložen), NK ČR I D 31, NK ČR III D 19, NK ČR IV D 14, NK ČR IV D 26, NK ČR V F 21, NK ČR VI B 2, NK ČR VII C 16, NK ČR VII D 4, Dresden, Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek B 87b, Kirchenbibliothek Schwabach Cod. 3, Zittau, Christian-Weise-Bibliothek A I a Zittau, Christian-Weise-Bibliothek A VI.

Z doby pohusitské se dochoval opis seznamu knih, které mistr Jeroným prostřednictvím děkana Jana z Kaplice věnoval vyšehradské kapitule. Najdeme ho na ff. 45v–46v v kopiáři vyšehradské kapituly, který je dnes uložen v Národním archivu, fond Archiv kolegiální kapituly vyšehradské, kniha 27. Seznam není datovaný, ale podle okolních datovaných zápisů pochází zřejmě z doby před rokem 1470.²⁹⁴

S karlovskou knihovnou tento zápis souvisí spíše okrajově. Jedná se o soupis knih, které v rukopisu blíže neurčený mistr Jeroným daroval vyšehradské kapitule, ale deponoval je v kanonii na Karlově, přičemž většinu z nich uložil do truhly a vaku. Proti případné krádeži se pojistil tím, že klíče svěřil panu Janu Karštajnskému a soupis knih vyšehradskému kanovníkovi Mikuláši z Roudnice:

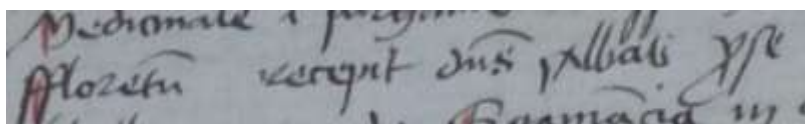
Item idem dominus decanus ex voluntate et beneplacito dominorum capitularium post mortem olim magistri Iheronimi recepit libros per eundem ecclesie legatos de monasterio sancti Caroli canonicorum regularium in Praga in quadam cista et vasculo, quos ad fidele depositum reliquit apud dominum Johannem de Lestkow alias Mlezywam pro tunc hospitem domus magnificorum dominorum de Rosenberg in Foro carbonum in Antiqua Civitate Pragensi et claves reliquit domino Johanni Carsstainsky, sed registrum illorum librorum habet dominus Nicolaus de Rudnicz canonicus et confrater ecclesie nostre. ... (46r) Item alias duas cedulas obtulerunt domino decano dominus Andreas et Johannes prescripti ad modum inventarii quos propter memoriam futuram eciam hic annotare censuit, quarum prima est hec. Isti sunt libri Wissegradenses adhuc vivente magistro Iheronimo ad sanctum Karolum ad fidele depositum destinati.

²⁹⁴ Uvádí Ivan HLAVÁČEK, *Středověké soupisy knih a knihoven v českých zemích: příspěvek ke kulturním dějinám českým*, Praha 1966 (= Acta Universitatis Carolinae. Philosophica et historica. Monographia 11), s. 83–84. Srov. také Ivo KOŘÁN, *Knihovna Mistra Jeronýma Pražského*, Český časopis historický 94, č. 3, 1996, s. 590–600 (ten Jeronýma ztotožňuje s mistrem Jeronýmem Pražským) a František ŠMAHEL, *Údajná knihovna mistra Jeronýma a jeho citace autorit*, in: František ŠMAHEL, *Život a dílo Jeronýma Pražského: zpráva o výzkumu*, Praha 2010 (= Každodenní život 45), s. 207–238 (ten ho ztotožňuje s Jeronýmem ze Skutče), kteří ale chybně uvádějí, že je seznam zapsaný v knize 25.

Národní archiv, Archiv kolegiální kapituly vyšehradské, kniha 27, fol. 45v

V seznamu knih je poté na fol. 46v mezi mnoha jinými knihami uvedeno i „Floretum receptit dominus abbas pro se“ a opatem je míněn opat kanonie na Karlově. S karlovskou knihovnou tedy přímo souvisí pouze tento jeden rukopis, který ovšem mezi dnes dochovanými rukopisy nenajdeme. Ostatní kodexy uvedené v tomto záznamu byly sice na Karlově fyzicky nějakou dobu přítomny, ale do knihovny kanonie nikdy nebyly začleněny.

Národní archiv, Archiv kolegiální kapituly vyšehradské, kniha 27, fol. 46v

Jaroslav Kadlec uvádí, že knihovna byla znovu poškozena během pražského povstání v roce 1483.²⁹⁵ Podle Karla Navrátila utrpěla knihovna největší škody nikoliv za husitského plenění nebo během pražského povstání, ale až v roce 1611 při vpádu pasovského vojska.²⁹⁶ Během drancování byly mimo jiné ukradeny i některé knihy a později se část z nich podařilo vypátrat a vrátit. Dochoval se o tom záznam od tehdejšího karlovského administrátora a zároveň probošta kláštera křižovníků s červeným křížem na Zderaze Řehoře Linka, který v seznamu vrácených předmětů uvádí mj. i několik knih: „Missale pergamenowy. Pontificale. Liber sententiarum. Johannis Gersonis pars prima, ejusdem pars secunda“.²⁹⁷ Z tohoto pramene nelze zjistit, zda se jednalo o rukopisy nebo tisky, ale mezi identifikovanými karlovskými

²⁹⁵ Jaroslav KADLEC, *Prag / Karlshof – Praha / Karlov*, in: *Die Stifte ...*, s. 153 a 158.

²⁹⁶ Srov. Karel NAVRÁTIL, *Paměti kostela Panny Marie na nebe vzaté a sv. Karla Velikého a bývalého královského kláštera řeholních kanovníků Lateránských sv. Augustina, nyní městské chorobnice, na hoře Karlově v Novém městě Pražském*, Praha 1877, s. 155.

²⁹⁷ Národní archiv, *Archivy českých klášterů zrušených za Josefa II.*, Archiv kláštera kanovníků augustiniánů na Karlově v Praze, č. 72. Přepis podává Karel NAVRÁTIL, *Paměti kostela Panny Marie na nebe vzaté a sv. Karla Velikého a bývalého královského kláštera řeholních kanovníků Lateránských sv. Augustina, nyní městské chorobnice, na hoře Karlově v Novém městě Pražském*, Praha 1877, s. 70–71.

rukopisy tyto knihy jistě nejsou (nelze uvažovat ani o ztotožnění položky „Missale pergamenowy“ s papírovým kodexem NK ČR XXIII F 56).

V roce 1634, za opata Vavřince Ezechiela Virčkovského z Palmberku, byl sepsán inventář karlovske knihovny, který zahrnuje rukopisy i tisky.²⁹⁸ Tento inventář je dochován neúplně, je v něm uvedeno zhruba 330 svazků (část z nich je ovšem v seznamu škrtnuta a není jasné, co tyto škrty znamenají), které jsou rozděleny do dvanácti oddělení: *Biblia sacra et commentarores super eadem; Concionatores; Libri spirituales; Libri theologici, iuris canonici cas[u]istae; Historici ecclesiastici et prophani; Iuris consulti; Scriptores prophani politici; Libri ad altare et chorum spectantes; Medici; Astrologi, mathematici, philosophi; Libri musicales; Fundationum censuum libri et registra manualia*. V naprosté většině se jedná o tisky, rukopisy jsou zde označeny adjektivem „scriptus“ a snad také „antiquus“ či „antiquissimus“. Nejvíce rukopisů najdeme mezi liturgickými knihami a biblemi s komentářovou literaturou, v ostatních odděleních se vyskytují pouze výjimečně. Inventář však není dostatečně podrobný na to, aby bylo možné identifikovat některé konkrétní dochované rukopisy a vzhledem ke způsobu zápisu ani nelze přesně určit počet uvedených rukopisných knih. Pro poznání středověké karlovske knihovny tedy tento inventář nepřináší relevantní informace.

Ve stejném roce (1634) bylo z knihovny darováno 54 děl (ve více svazcích) faráři v novoměstském kostele sv. Jindřicha a sv. Kunhuty Martinovi Jakobidesovi, který je s sebou odvezl do Litoměřic, kde se stal děkanem. Z dochovaného seznamu darovaných knih²⁹⁹ je zjevné, že se většinou jednalo o díla novověkých autorů; podle uvedených informací však nelze zjistit, zda byly součástí daru i některé rukopisy. Záznam je nadepsán „Catalogus librorum quos mutuo accepit reverendus dominus parochus sancti Henrici“ a výraz „mutuo“ budí dojem, že snad mohla karlovska kanonie jiné knihy získat od Martina Jakobidese na oplátku, nelze to však prokázat.

²⁹⁸ Národní archiv, Archivy českých klášterů zrušených za Josefa II., Archiv kláštera kanovníků augustiniánů na Karlově v Praze, č. 975; parafrázuje Karel NAVRÁTIL, *Paměti kostela Panny Marie na nebe vzaté a sv. Karla Velikého a bývalého královského kláštera řeholních kanovníků Lateránských sv. Augustina, nyní městské chorobnice, na hoře Karlově v Novém městě Pražském*, Praha 1877, s. 155–156, od něj pravděpodobně informace přebírá Jaroslav KADLEC, *Prag / Karlshof – Praha / Karlov*, in: *Die Stifte ...*, s. 158.

²⁹⁹ Národní archiv, Archivy českých klášterů zrušených za Josefa II., Archiv kláštera kanovníků augustiniánů na Karlově v Praze, č. 975; srov. také Karel NAVRÁTIL, *Paměti kostela Panny Marie na nebe vzaté a sv. Karla Velikého a bývalého královského kláštera řeholních kanovníků Lateránských sv. Augustina, nyní městské chorobnice, na hoře Karlově v Novém městě Pražském*, Praha 1877, s. 156.

V roce 1648 byla knihovna znovu poškozena během švédského obležení Prahy, nemáme o tom však žádné konkrétní informace.³⁰⁰ V první polovině 18. století nechal kanovník Antonín Garzulini na svůj náklad zhotovit pro knihovnu nové police a přihrádky. V roce 1738 došlo zásluhou kanovníka Josefa Václava Poklopa a jeho příručího Libora Packy k reorganizaci archivu i knihovny a sepsání jejich obsahu.³⁰¹

Když byla kanonie dekretem z roku 1784 zrušena a kanovníci byli v listopadu 1785 donuceni odejít, znamenalo to také definitivní konec tamní knihovny. Některé knihy byly v té době jistě přeneseny do dnešní Národní knihovny. Dokumenty z klášterního archivu byly při začlenění do fondů Národní knihovny svázaný do několika foliantů, bohužel zcela bez ohledu na obsah;³⁰² tyto svazky byly později předány Národnímu archivu v Praze, zde byly poté rozvázány a byl pořízen také inventář těchto materiálů. Podle tvrzení Karla Navrátila byla část knihovny prodána Židům a tak byly tyto knihy navždy ztraceny;³⁰³ k tomuto tvrzení se však nepodařilo nalézt žádné prameny. Navrátil také popisuje, jak se poslední karlovský opat Augustin Jan Nepomuk Paukert (1722–1791) pokusil za vlastní peníze knihovnu odkoupit, ale nebylo mu to povoleno; když poté viděl její zkázu, ranila ho mrtvice.³⁰⁴ V soupisech majetků klášterů zrušených za Josefa II. sice o karlovské kanonii nalezneme poměrně podrobnou zprávu, ale informace o knihovně zde chybí.³⁰⁵

Karel Navrátil vypočítává karlovské kodexy, které byly v 19. století uloženy v Národní knihovně, jde však pouze o novověké rukopisy a sbírky archiválií, které jsou dnes uloženy

³⁰⁰ Srov. Karel NAVRÁTIL, *Paměti kostela Panny Marie na nebe vzaté a sv. Karla Velikého a bývalého královského kláštera řeholních kanovníků Lateránských sv. Augustina, nyní městské chorobnice, na hoře Karlově v Novém městě Pražském*, Praha 1877, s. 156, kde ale neuvádí žádné další podrobnosti.

³⁰¹ Srov. Karel NAVRÁTIL, *Paměti kostela Panny Marie na nebe vzaté a sv. Karla Velikého a bývalého královského kláštera řeholních kanovníků Lateránských sv. Augustina, nyní městské chorobnice, na hoře Karlově v Novém městě Pražském*, Praha 1877, s. 157.

³⁰² Karel Navrátil k tomu poznamenává, jak tam bylo s těmito materiály nešťastně naloženo a byla tak ztížena badatelská práce. Srov. Karel NAVRÁTIL, *Paměti kostela Panny Marie na nebe vzaté a sv. Karla Velikého a bývalého královského kláštera řeholních kanovníků Lateránských sv. Augustina, nyní městské chorobnice, na hoře Karlově v Novém městě Pražském*, Praha 1877, s. 157.

³⁰³ Karel NAVRÁTIL, *Paměti kostela Panny Marie na nebe vzaté a sv. Karla Velikého a bývalého královského kláštera řeholních kanovníků Lateránských sv. Augustina, nyní městské chorobnice, na hoře Karlově v Novém městě Pražském*, Praha 1877, s. 157 a s. 196.

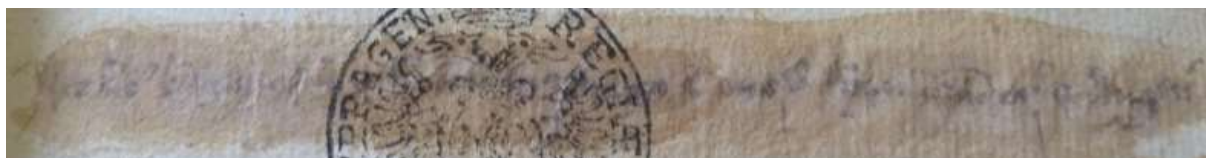
³⁰⁴ Karel NAVRÁTIL, *Paměti kostela Panny Marie na nebe vzaté a sv. Karla Velikého a bývalého královského kláštera řeholních kanovníků Lateránských sv. Augustina, nyní městské chorobnice, na hoře Karlově v Novém městě Pražském*, Praha 1877, s. 186. Od Karla Navrátila přebírá tyto zprávy František Ekert, a to téměř doslovně, srov. František EKERT, *Posvátná místa král. hl. města Prahy: dějiny a popsání chrámů, kaplí, posvátných soch, klášterů a jiných pomníků katolické víry a nábožnosti v hlavním městě království Českého II*, Praha 1996, s. 160–161.

³⁰⁵ Srov. Tomáš Václav BÍLEK, *Statky a jmění kolejí jezuitských, klášterů, kostelů, bratrstev a jiných ústavů v království Českém od císaře Josefa II. zrušených*, Praha 1893, s. 146–150.

v Národním archivu v Praze, žádné středověké rukopisy neuvádí.³⁰⁶ Jaroslav Kadlec rovněž vypočítává dochované rukopisy, ze středověkých uvádí NK ČR I A 34, NK ČR I C 36, NK ČR I D 31, NK ČR VI B 2, NK ČR VI C 9, NK ČR VII C 16, NK ČR VII D 4 a Schwabach, Kirchenbibliothek Cod. 3. Kromě toho zmiňuje rukopis Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek L 7, který však karlovské kanonii nikdy nepatřil; v tomto případě zřejmě došlo k záměně s rukopisem B 87b z téže knihovny.³⁰⁷

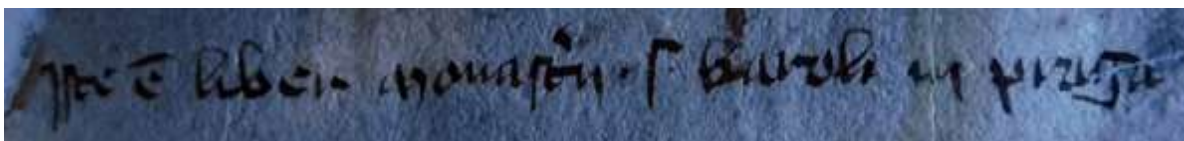
Sestavení zde překládaného korpusu rukopisů, které lze spojit s karlovskou kanonií, se z části opírá o dochované vlastnické poznámky, v některých případech je však třeba přihlížet i k dalším okolnostem. V případě karlovské kanonie je navíc velmi obtížné – a někdy zcela nemožné – zjistit, které rukopisy byly součástí knihovny již ve středověku a které do ní přišly až později.

V rukopisech se dochovaly pouze tři jednotlivé středověké vlastnické záznamy, což svědčí o tom, že v karlovské knihovně zřejmě nebyla prováděna soustavná evidence vlastnictví rukopisů. Nejstarší z nich je zapsán v rukopisu NK ČR V E 23 na fol. 1r, zřejmě rukou první poloviny 15. století. Dnes je však záznam jen velmi obtížně čitelný, pravděpodobně je zde napsáno „Iste liber est monasterii sancti Karoli in Praga canonicorum regularium sancti Augustini“.

NK ČR V E 23, fol. 1r

Záznam podobného znění („Iste est liber monasterii sancti Karoli in Praga“) a ze stejné doby je dochován i na přední předsádce rukopisu Schwabach, Kirchenbibliothek Cod. 3.

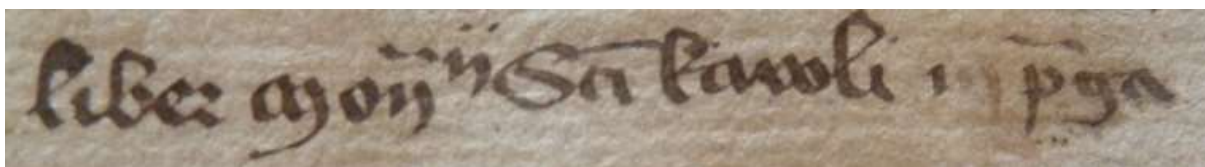

Schwabach, Kirchenbibliothek Cod. 3, fol. 1r

Z konce 15. století pochází záznam dochovaný na fol. 1r v rukopisu NK ČR VII D 4: „Liber monasterii sancti Karoli in Praga“.

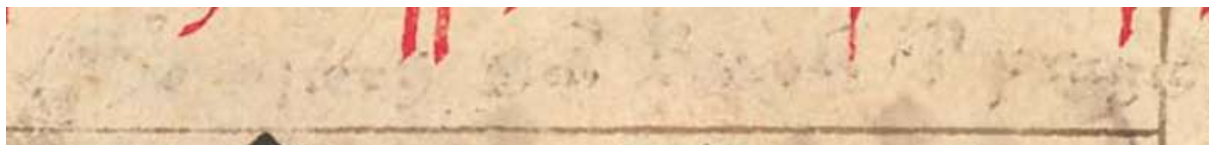
³⁰⁶ Karel NAVRÁTIL, *Paměti kostela Panny Marie na nebe vzaté a sv. Karla Velikého a bývalého královského kláštera řeholních kanovníků Lateránských sv. Augustina, nyní městské nemocnice, na hoře Karlově v Novém městě Pražském*, Praha 1877, s. 157–159.

³⁰⁷ Jaroslav KADLEC, *Prag / Karlshof – Praha / Karlov*, in: *Die Stifte ...*, s. 158.

NK ČR VII D 4, fol. 1r

Všechny ostatní dochované záznamy jsou novověké. V rukopisu NK ČR XXIII F 56 jsou dochovány dva záznamy, oba jsou psány rukou 16. století. První je na fol. 4r, dnes je z větší části vyškrábaný a velmi obtížně čitelný, pravděpodobně je zde napsáno „Monasterii sancti Karoli [in] Praga“, případně by snad bylo možné i čtení „Monasterii sancti Karoli [15]65 Pragae“³⁰⁸. Na fol. 40r je rovněž částečně vyškrábaný záznam, jehož znění je zřejmě „Sancti Karoli [in] Praga“, případně „Ecclesie Karoli [in] Praga“.

NK ČR XXIII F 56, fol. 4r

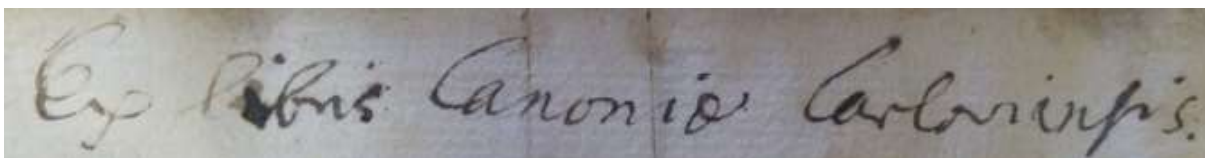
NK ČR XXIII F 56, fol. 40r

Přestože tyto poznámky pochází až ze 16. století, lze přítomnost rukopisu na Karlově odůvodněně předpokládat již od doby vzniku tohoto rukopisu v poslední třetině 15. století; uvedení svátku Karla Velikého (na ff. 142r–142v) a oficia jeho translace (na fol. 198v) naznačuje, že rukopis byl od začátku určen pro karlovskou kanonii.

V dalších karlovských rukopisech najdeme již pouze výrazně mladší vlastnické záznamy a můžeme zde identifikovat tři opakující se typy. Ve třech rukopisech³⁰⁹ je na fol. 1r nebo na předním přideštní rukou 17. století poznámka „Ex libris Canonie Carloviensis“.

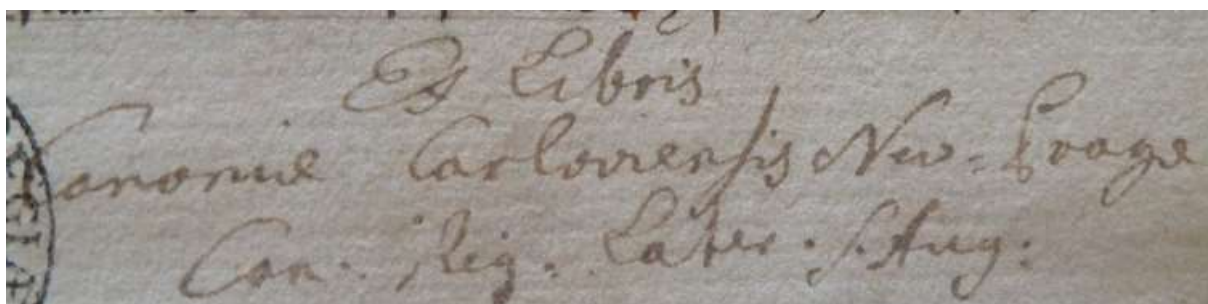
³⁰⁸ Toto čtení uvádí Milada SVOBODOVÁ, *Zapomenutá sbírka apelačního rady Václava Řehoře Hannla aneb odkud pocházely nejstarší a nejčinnější rukopisy někdejší majorátní czerninské knihovny*, Studie o rukopisech 45, 2015, s. 37–78, s. 66.

³⁰⁹ NK ČR I C 36, NK ČR I D 26 a NK ČR VI C 9.

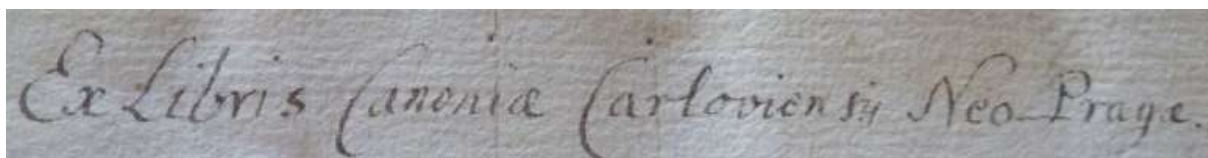
NK ČR VI C 9, fol. 1r

Ve čtyřech rukopisech³¹⁰ je na fol. 1r rukou 17. století zapsáno „Ex libris Canonie Carloviensis Neo-Pragae canonicorum regularium Lateranensium sancti Augustini“; tento záznam může být zkrácený („Ex libris canonie Carloviensis Neo-Pragae“, nebo jen „Canoniae Carloviensis Neo-Pragae“).

NK ČR VII D 4, fol. 1r

Ve třech kodexech³¹¹ je na fol. 1r rukou 17. nebo 18. století poznámka „Ex libris canoniae Carloviensis Neo-Pragae“.

NK ČR VII C 16, fol. 1r

Velmi podobná poznámka („Ex libris canoniae Carloviensis“), snad psaná i stejným písařem, je v rukopisu NK ČR I D 31 na fol. 1r.

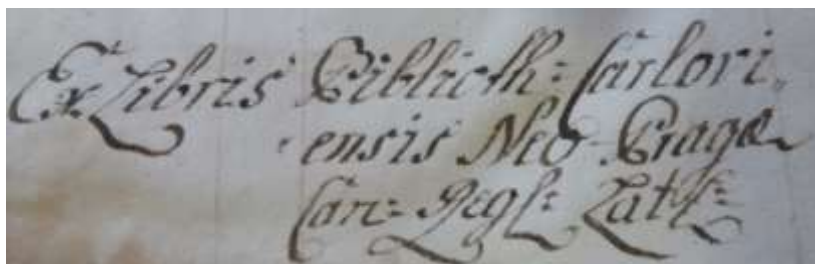

NK ČR I D 31, fol. 1r

³¹⁰ NK ČR I D 26, NK ČR VII D 4, NK ČR XIV E 29 (zkrácený záznam „Ex libris canonie Carloviensis Neo-Pragae“) a NK ČR XVII F 28 (zkrácený záznam „Canoniae Carloviensis Neo-Pragae“).

³¹¹ NK ČR VI B 2, NK ČR VII C 16 a NK ČR XII A 24.

Odlišný typ novověké poznámky, která nepatří do žádné z výše uvedených skupin, je rukou 18. století zapsán v rukopisu NK ČR VII C 2 na fol. 1r: „Ex libris bibliothecae Carloviensis Neo-Pragae canicorum regularium Lateranensium“.

NK ČR VII C 2, fol. 1r

Vlastnické poznámky dochované v karlovských rukopisech jsou tedy velmi různorodé a nelze jednoznačně zjistit jejich chronologii. Podobná je situace i v případě dalších knihovnických a evidenčních záznamů. Ze středověkých jsou dochovány tyto: Tři rukopisy³¹² mají štítky s obsahem na přední desce, tři kodexy³¹³ mají obsah napsaný přímo na přední desce, jeden rukopis³¹⁴ na zadní desce a tři kodexy³¹⁵ mají středověké tituly napsané na spodní ořízce. Dva rukopisy³¹⁶ mají napsanou signaturu na přední desce, jeden³¹⁷ na přední předsádce recto. Z novověkých záznamů jsou dochovány pouze štítky s obsahem na hřbetě u celkem jedenácti kodexů³¹⁸. Vzhledem k velmi omezenému počtu těchto záznamů však mezi nimi nelze identifikovat žádnou skupinu stejného typu záznamu, který by snad bylo možné označit za karlovský.

Díky středověkým vlastnickým záznamům víme, že v karlovské knihovně byly již ve středověku rukopisy NK ČR V E 23, NK ČR VII D 4 a Schwabach, Kirchenbibliothek Cod. 3. Za doložený považujeme i kodex NK ČR XXIII F 56, který má sice záznamy až ze 16.

³¹² NK ČR I D 26, NK ČR III D 19 a NK ČR V F 21.

³¹³ NK ČR V E 23, NK ČR VI B 2 a NK ČR VII C 16.

³¹⁴ NK ČR IV D 26.

³¹⁵ NK ČR VI C 9, NK ČR VII D 4, Dresden, Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek B 87b.

³¹⁶ NK ČR V E 23 a NK ČR VII D 4.

³¹⁷ Schwabach, Kirchenbibliothek Cod. 3.

³¹⁸ NK ČR I C 36, NK ČR I D 26, NK ČR I D 31, NK ČR VI B 2, NK ČR VI C 9, NK ČR VII C 16, NK ČR VII D 4, NK ČR XIV E 29 a NK ČR XVII F 28 mají štítky psané rukou, NK ČR VII C 2 a NK ČR XXIII F 56 mají štítky tištěné.

století, ale předpokládáme, že byl zhotoven přímo pro karlovskou kanonii a byl tedy v tamní knihovně již v 15. století.

U dalších kodexů vycházíme z jiných typů záznamů. Výše zmiňované rukopisy NK ČR I D 31, NK ČR IV D 14, NK ČR IV D 26, NK ČR V F 21 a NK ČR VI B 2 mají poznámky o tom, že byly karlovské kanonii ve středověku darovány. Rukopis NK ČR III D 19 byl podle kolofónu napsán přímo v kanonii na Karlově.

Kodex NK ČR VII C 16 můžeme ve středověké knihovně doložit díky tomu, že na zadním předeštlí je rukou konce 15. století zapsán předpis ročních platů za užívání polností ve vesnicích Zbiny, Luky, Vojetín a Čistá. První tři z těchto vesnic byly již od středověku v majetku karlovské kanonie,³¹⁹ v případě vesnice Čistá to není jisté.³²⁰

Přítomnost rukopisu z drážďanské Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek B 87b je v karlovské kanonii prokázána v roce 1380, kdy byl na fol. 181vb zapsán výše zmiňovaný seznam knih tamní knihovny. Kodexy A I a A VI uložené v žitavské Christian-Weise-Bibliothek nemají sice žádné vlastnické záznamy, ale karlovské kanonii jistě patřily, což dokládá jejich výzdoba: v rukopisu A I je na fol. 377v vyobrazen Karel Veliký s klečícím opatem a v tomtéž svazku je na fol. 402v zobrazen apoštol Matěj, což souvisí s působením karlovského opata Matěje (1409–1431).

Kromě těchto čtrnácti rukopisů doložených v karlovské knihovně ve středověku v této kapitole uvádíme ještě dalších sedm rukopisů (NK ČR I C 36, NK ČR I D 26, NK ČR VI C 9, NK ČR VII C 2, NK ČR XII A 24, NK ČR XIV E 29, NK ČR XVII F 28), které mají až novověké poznámky. Tyto rukopisy tedy v knihovně nejsou ve středověku doloženy, ale jejich přítomnost nelze vyloučit. Z toho důvodu je zahrnujeme do předkládaného korpusu rukopisů, ale jejich signatury označujeme v celém následujícím textu kurzívou.

Specifická je situace v případě rukopisu Kap G LVII. Tento rukopis je v odborné literatuře známý díky textu Kosmovy kroniky, který obsahuje, a v edicích je označován jako „karlovský rukopis“. Z tohoto kodexu si text Kosmovy kroniky opsál Josef Bonaventura Piter (1708–1764), probošt rajhradského kláštera, archivář a historik. Z jeho poznámek vyplývá, že rukopis zřejmě patřil kanonii na Karlově. Na základě jeho záznamů uvádí Josef Emler, že byl

³¹⁹ Srov. Karel NAVRÁTIL, *Paměti kostela Panny Marie na nebe vzaté a sv. Karla Velikého a bývalého královského kláštera řeholních kanovníků Lateránských sv. Augustina, nyní městské chorobnice, na hoře Karlově v Novém městě Pražském*, Praha 1877, s. 130 a také Jan Florián HAMMERSCHMIDT, *Prodromus gloriae Pragenae*, Vetero-Pragae 1723, s. 324.

³²⁰ Karel NAVRÁTIL, *Paměti kostela Panny Marie na nebe vzaté a sv. Karla Velikého a bývalého královského kláštera řeholních kanovníků Lateránských sv. Augustina, nyní městské chorobnice, na hoře Karlově v Novém městě Pražském*, Praha 1877, s. 141.

rukopis karlovske kanonii darován v roce 1465.³²¹ V novější edici však Berthold Bretholz píše, že podle Pitera v rukopisu měla být vlastnická poznámka „Carloviensis donatus monasterio eidem anno MCCCCXV“.³²² Není však jasné, odkud přesně se Piter o karlovském vlastnickém záznamu dozvěděl (ať už byl jeho součástí rok 1415 nebo 1465), protože dnes v rukopisu žádný takový záznam není a ani jeho katalogový záznam nic o karlovske kanonii neuvádí.³²³ Vzhledem k tomu, že rukopis má mladší vazbu, je možné, že byl záznam na přidešti a při převazbě byl ztracen. I tento kodex však zařazujeme mezi karlovske rukopisy, protože jeho příslušnost ke knihovně považujeme za pravděpodobnou, byť nedoloženou, a jeho signaturu píšeme také kurzívou.

Rukopis NK ČR I A 34 se do karlovske knihovny dostal až v roce 1520, kdy jej kanonii daroval Mikuláš řečený Flascator z Telče, o čemž svědčí poznámka na fol. 1r: „Istum librum dedit pro monasterio beate Marie virginis et beati Caroli in Nova Praga honorabilis vir dominus Nicolaus dictus Flascator de Telcz etc. 1520 in die beati Stanislai“; přestože je tedy tento kodex středověký, dostal se do knihovny prokazatelně až později a není v následujícím textu zohledněn.

Rukopisy z karlovske knihovny

Celkem se tedy podařilo identifikovat dvacet dva rukopisů, které lze spojit s kanonií na Karlově. Jedná se však pouze o malou část původní knihovny, jejíž rozsah v předhusitském období lze vzhledem k výše uvedeným pramenům (zvl. soupisu rukopisů kanonie, který pořídil opat Prokop v roce 1380, a záznamu o daru Jana, faráře dobešovského a černovického, z roku 1395) odhadnout na přinejmenším 100 kodexů; pro pohusitskou dobu není dostatek podkladů ani pro hrubý odhad.

Sedmnáct z dochovaných rukopisů je dnes uloženo v Národní knihovně České republiky, kam se většina pravděpodobně dostala po zrušení kanonie v době josefínských sekularizací. Víme však jistě, že část z nich se do Klementina dostala dříve, než byla karlovske kanonie v roce

³²¹ *Prameny dějin českých. Díl II, Kosmův letopis český s pokračovateli = Fontes rerum Bohemicarum. Tom II, Cosmae chronicon Boemorum cum continuatoribus*, ed. Josef EMLER, překlad Václav Vladivoj TOMEK, Praha 1874, s. XVI, č. 6.

³²² Takto uvádí Berthold BRETHOLZ, *Der Gang der Cosmasforschung*, Neues Archiv der Gesellschaft für ältere deutsche Geschichtskunde zur Beförderung einer Gesamtausgabe der Quellenschriften deutscher Geschichten des Mittelalters 45, 1924, s. 32–47, zvl. s. 39. Srov. také *Cosmae Pragensis Chronica Boemorum: Die Chronik der Böhmen des Cosmas von Prag*, edd. Bertold BRETHOLZ unter Mitarbeit von Wilhelm WEINBERGER, Berlin 1923 (= Monumenta Germaniae historica 1, 6; Scriptores rerum Germanicarum Nova series 2), s. LVI–LVIII.

³²³ Adolf PATERA – Antonín PODLAHA, *Soupis rukopisů knihovny Metropolitní kapitoly pražské*, Praha 1922 (= Soupis rukopisů knihoven a archivů zemí českých, jakož i rukopisných bohemik mimočeských č. 1, 4), č. 1051, s. 114.

1784 zrušena. U rukopisů NK ČR III D 19, NK ČR IV D 14, NK ČR IV D 26, NK ČR V E 23 a NK ČR V F 21 je to nepochybně doloženo díky tomu, že jejich hřbety jsou přetřeny bílou olejovou barvou a opatřeny červeně psanými signaturami. S těmito úpravami kodexů se v Klementinu začalo v roce 1747 a práce pokračovaly i v následujících letech, byly však dokončeny nejpozději roku 1779.³²⁴ Karlovské rukopisy se tedy do Klementina dostaly nejpozději v této době, ale konkrétní informace o jejich přesunu nemáme.

Rukopis NK ČR XXIII F 56 také opustil karlovskou kanonii ještě před jejím zrušením. Dostal se do knihovny pražského právníka a bibliofila Václava Řehoře Hannla (zemřel 1718). Nevíme, kdy nebo proč se tento karlovský rukopis ocitl v jeho knihovně. Nelze vyloučit, že kodex byl předtím v proslulé knihovně slezského bibliofila, císařského rady Franze Gottfrieda Troila von Lessoth (ca. 1583 – ca. 1648), z jehož sbírky se do Hannlovy knihovny dostalo více knih, ale není pro to doklad. Hannlovu knihovnu pak mezi lety 1718 a 1722 získal hrabě František Josef Czernin (1696–1733) a czerninská sbírka se později stala součástí pražské lobkowiczské knihovny, s níž nadále sdílela stejné osudy a rukopis NK ČR XXIII F 56 se tak dostal do Národní knihovny.³²⁵

Kromě uvedených sedmnácti rukopisů, které jsou dnes ve fondu NK ČR, je jeden v Kap a další čtyři rukopisy jsou dnes v zahraničních knihovnách: dva kodexy jsou uloženy v Christian-Weise-Bibliothek v Žitavě pod signaturami A I a A VI. Jde o luxusní a bohatě iluminované rukopisy, které se zřejmě v husitské době dostaly do Ojvína, kam se uchýlili někteří karlovští kanovníci. Odtud se pak kodexy dostaly do vlastnictví komendy johanitů v Žitavě a po jejím rozehnutí za doby reformace přešly do majetku města, zůstaly však nadále uloženy v johanitském kostele sv. Jana. Za sedmileté války byl roku 1757 kostel zničen bombardováním, rukopisy ale přežily a po válce pak byly přesunuty do kostela sv. Petra a Pavla. Roku 1800 byly z nařízení městské rady předány radní knihovně, jejíž fondy se posléze staly součástí dnešní Christian-Weise-Bibliothek.³²⁶

Rukopis B 87b uložený v Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek v Drážďanech v předhusitské době patřil kostelu v Charvatcích, který spravovali kanovníci z nedaleké Roudnice (o tom svědčí vlastnické záznamy na ff. 1r a 84r). Spolu s dalšími

³²⁴ Podrobně se těmito úpravám rukopisů věnuje Jan NOVOTNÝ, *Barokní úpravy knižních vazeb v klementinské jezuitské knihovně*, in: *Bibliotheca Antiqua 2013: sborník z 22. konference*, 30.–31. října 2013, Olomouc, edd. Rostislav KRÚŠINSKÝ – Tereza VINTROVÁ, Olomouc 2013, s. 77–82, s. 79.

³²⁵ K osudům toho rukopisu srov. Milada SVOBODOVÁ, *Zapomenutá sbírka apelačního rady Václava Řehoře Hannla aneb odkud pocházely nejstarší a nejčinnější rukopisy někdejší majorátní czerninské knihovny*, *Studie o rukopisech* 45, 2015, s. 37–78, k rukopisu s. 66.

³²⁶ Srov. Pavel BRODSKÝ, *Iluminované rukopisy v Christian-Weise-Bibliothek v Žitavě*, *Studie o rukopisech* 36, 2005–2006, s. 243–270, s. 244–245 a další tam uvedená literatura.

rukopisy tohoto kostela byl možná nějakou dobu i v roudnické knihovně. V období mezi roky 1420 a 1462 se dostal do Saska, kde byly na ff. 182ra–182va napsány doplňky datované právě rokem 1462.

Osudy kodexu uloženého v Kirchenbibliothek ve Schwabachu pod signaturou 3 jsou nejasné. Machilek navrhuje,³²⁷ že snad rukopis mohl být po zničení kanonie husity nějakou dobu uložen v kanoniích Neunkirchenu u Norimberka nebo Langenzennu u Fürthu, kde se používala roudnická statuta, ale pro toto tvrzení nepodává žádné doklady.

Fyzický popis

Převažují zde rukopisy papírové, kterých je sedmnáct; tři další rukopisy jsou převážně papírové, ale mají část listů pergamenových, a pouze dva rukopisy jsou pergamenové. Většina svazků (celkem patnáct) je přibližně foliového formátu. Pět z dochovaných rukopisů je kvartového formátu a dva rukopisy uložené v Žitavě jsou výrazně větších rozměrů (64,5 x 45 cm). Šest rukopisů je iluminovaných. Většina kodexů je dochována v původních středověkých vazbách, pouze čtyři byly v novověku převázány.

Datace a provenience

Sedm karlovských rukopisů je datováno pomocí kolofónů.³²⁸ Sedm kodexů vzniklo ve druhé polovině 14. století, většina z nich až v jeho poslední třetině. Tři rukopisy vznikly na přelomu 14. a 15. století. Zbývajících dvanáct rukopisů pochází z 15. století, přičemž zde výrazně převažují rukopisy z jeho první poloviny.

Z hlediska provenience jsou dochované rukopisy karlovské kanonie homogenní skupinou: všechny zřejmě vznikly v Čechách.

Jazykové rozdělení rukopisů

Jazykové složení dochovaných textů je relativně pestré. Pochopitelně výrazně převažují latinsky psaná díla, ale ve dvou rukopisech najdeme i rozsáhlejší texty psané alespoň částečně jinými jazyky. V rukopisu *NK ČR I C 36* je zapsán rozsáhlý latinsko-německý *Vocabularius Ex quo*, po němž následuje ještě krátký řecko-latinský slovník a na posledním foliu téhož rukopisu je dochována latinsko-německá makarónská báseň. V rukopisu *NK ČR XVII F 28* je

³²⁷ Srov. Franz MACHILEK, *Bohemikale Handschriften in der Schwabacher Kirchenbibliothek*, Bohemia: Jahrbuch des Collegium Carolinum 15, č. 1, 1974, s. 427–439.

³²⁸ *NK ČR VII D 4* (1374), Dresden, Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek B 87b (1369), *NK ČR III D 19* (1392), Schwabach, Kirchenbibliothek Cod. 3 (1401), *NK ČR I D 26* (1404), *NK ČR I C 36* (1414) a *NK ČR XIV E 29* (1471 a 1481).

zapsáno jediné dílo: staročeská *Gesta Romanorum*. Kromě toho jsou na obou předešlých a předsádkách krátké poznámky česky, německy a jeden verš je napsaný česko-německo-maďarsko-latinsky. Z ostatních rukopisů je třeba zmínit NK ČR IV D 14, v němž se průběžně vyskytují německé a české poznámky, NK ČR III D 19, kde je několik poznámek těmito jazyky, a rukopis NK ČR VII D 4, v němž je jedna německá poznámka.

Obsahové složení knihovny

Z karlovské kanonie se dochovaly tři **liturgické knihy**: jeden misál (NK ČR XXIII F 56) a rozsáhlý dvousvazkový zpěvník (Zittau, Christian-Weise-Bibliothek, A I a A VI), jehož večerní část je určená pro nešpory a kompletář a ranní část obsahuje zpěvy k matutinu.

Původně zde však bylo liturgických knih podstatně více, jak dokládá seznam sepsaný opatem Prokopem v roce 1380. Tam jsou uvedeny čtyři misály, tři žaltáře, tři kolektáře, dva breviáře, po jednom rukopisu graduálu, antifonáře a lekcionáře a také kodex s mešním kánonem.

Kompletní **bible** se dochovala pouze jedna, a to v rukopisu NK ČR VII C 2, který je bohatě iluminovaný. Kromě toho je v rukopisu NK ČR XII A 24 ještě část Starého zákona, jedná se o všechny knihy prorocké a obě knihy Makabejské.

V roce 1380 však podle záznamu opata Prokopa v knihovně byla jedna další kompletní bible, dva svazky s některými starozákonními knihami a dílo Petra Comestora *Historia scholastica*, které shrnuje biblické dějiny a doplňuje je výňatky z církevních Otců a starověkých dějepisců. V roce 1395 přibyla do knihovny darem dobešovského a černovického faráře Jana dvousvazková bible doplněná o *Interpretationes nominum hebraicorum*, která jsou neprávem připisována Štěpánu Langtonovi, a mamotrekt Jana Marchesina.

Patristická díla jsou v dochovaných rukopisech zastoupena pouze minimálně. V rukopisu NK ČR V F 21 jsou dvě dogmatická díla: Augustinovo *De fide, spe et charitate* (nazývaný také *Enchiridion ad Laurentium*) a spis *De fide ad Petrum*, který je mylně připisovaný Augustinovi, ale jeho skutečným autorem je Fulgencius z Ruspe. Známý komentář k Matoušovu evangeliu nazývaný *Opus imperfectum in Matthaum*, který byl mylně připisován Janovi Zlatoústému a jehož skutečný autor je neznámý, v rukopisu NK ČR V E 23. Lze sem zařadit i florilegium biblických a patristických citátů zvané *Liber scintillarum* (NK ČR XII A 24), které sestavil snad na přelomu 7. a 8. století mnich Defensor z kláštera sv. Martina v Ligugé u Poitiers.

V seznamu vytvořeném opatem Prokopem je dále uveden „Manipulus Moraliū beati Gregorii“, pravděpodobně se jednalo o výtah z Řehořova díla *Moralia in Iob*. Darem faráře Jana se do knihovny dostala další Řehořova díla: *Regula pastoralis*, *Dialogi* a jeho homilie; ze

spisů dalších Otců *Soliloquia animae ad deum*, který za jehož autora je mylně pokládán Augustin.

Dochovalo se rovněž několik **exegetických děl**. Je zde komentář k evangeliu podle Matouše *Catena aurea in Matthaeum* Tomáše Akvinského v rukopisu NK ČR I C 36. Výklad Pavlových listů Římanům, Korintským a Galatským, jehož autorem je Haimo z Auxerre, je v rukopisu NK ČR IV D 14. Od Mikuláše Gorrana je zde komentář ke knize Izajáš (v NK ČR IV D 26).

Větší počet exegetických děl se do kanonie dostal v roce 1395 díky daru faráře Jana: jednalo se o části Lyrovy *Postilly litteralis* (ze Starého zákona ke knihám prorockým, mudroslovným, ke knize Job, Tobíáš a k žaltáři; z Nového zákon k evangeliím a Pavlovým epistolám) a blíže neurčitelné spisy „Hugo super Matheo“, „super Cantica“ a „Rinoldus super Johannem et quasdam epistolas“.

Ze **systematické teologie** se dochoval pouze anonymní traktát, který podává obsah druhé knihy Sentencí Petra Lombardského (v NK ČR I C 36).

Máme ale zprávy čtyřech rukopisech, které by do této kategorie patřily. V seznamu z roku 1380 je uvedeno, že v knihovně byla čtvrtá kniha Lombardových Sentencí a její výklad k ní s incipitem „Haurietis aquas“ (je pravděpodobně, že se jednalo o výklad od papeže Inocence V.). Farář Jan daroval kanonii Teologickou summu Tomáše Akvinského a *Compendium theologiae veritatis* Hugona Ripelina ze Štrasburku.

Nejvíce je v karlovských rukopisech zastoupena **kazatelská literatura**. Dochovalo se pět sbírek postních kázání: v rukopisu NK ČR VII D 4 jsou kázání Jakuba de Voragine a dále dvě autorsky určené sbírky kázání, z nichž jedna je v rukopisu připsána Remigiovi. Podobně i sbírka kázání v rukopisu NK ČR I D 31, za jejíhož autora je v rukopisu označen Jan ze San Geminiana, je z větší části anonymní a zmíněný Jan je autorem pouze několika jednotlivých kázání. Autorem poslední postní sbírky je Bertrand z Turre (NK ČR IV D 14). Sbírký kázání *de tempore* jsou dochovány od Jana Halgrina z Abbeville (NK ČR VI B 2) a Alberta z Padovy (NK ČR VII C 16), kázání pro zimní část roku od Heirica z Auxerre (NK ČR III D 19). Kromě toho jsou jednotlivá anonymní kázání dochována také v rukopisech NK ČR III D 19, NK ČR VII D 4 a NK ČR VII C 16.

Ze zápisu o donaci knih farářem Janem víme, že v knihovně dále byla *Postilla studentium sanctae Pragensis universitatis* Konráda Waldhausera, dvě další sbírky kázání (jedna z nich *de sanctis*, druhá není nijak specifikována) a kazatelská příručka *Manipulus florum* Tomáše z Irska.

Poměrně hojně jsou zastoupeny **meditativní a morálně-teologické spisy**. Sem patří moralizující encyklopedický bestiář nazývaný *Liber de naturis animalium*, jehož autorem je Jindřich ze Schütthofenu (Schwabach, Kirchenbibliothek Cod. 3) a *Dialogus rationis et consciencie* Matouše z Krakova, který zde obhájí časté přijímání jako jeden z prostředků morální nápravy života společnosti i cesty ke spáse (v NK ČR I C 36). Volně sem připojujeme také *Tractatus de discretione spirituum*, v němž se jeho autor Jindřich z Langensteinu snaží mystické zážitky vysvětlovat také racionálně s pomocí přírodních věd (v NK ČR V F 21). Kromě toho se dochovaly i krátké výpisky ze spisu *Malagranatum* (NK ČR V F 21), který vznikl kolem poloviny 14. století ve zbraslavském klášteře, a stručný meditativní text o mariánské antifoně *Salve Regina* (NK ČR VII D 4).

Z morálně-naučných děl zde najdeme komentář ke Katonových distichům (tzv. *Cato moralizatus*) od Filipa z Bergama (NK ČR VI C 9). Ze spisů, která se týkají ctností a neřestí, se zde dochovala jen *Summa vitiorum* Viléma Peraulta (NK ČR I D 26).

Darem faráře Jana se do knihovny dostal další kodex patřící do této skupiny, který obsahoval spis *Malagranatum* a díla *Summa virtutum* a *Summa vitiorum* Viléma Peraulta (první z těchto spisů byl darován pravděpodobně ve dvou opisech).

Z **hagiografické literatury** se nic nedochovalo, ale v knihovně bylo dílo *Speculum sanctorale* od Bernarda Gui, které je uvedeno v seznamu opata Prokopa z roku 1380. Mezi rukopisy darovanými farářem Janem je uvedena blíže nespecifikovaná „*nova legenda de sanctis*“ a „*historia de lancea domini*“ (druhá z těchto položek však může označovat i liturgické oficium).

Právní literatura je zastoupena poměrně málo. V kodexu NK ČR I C 36 je *Summa super quinque libros decretalium* Jindřicha z Merseburgu, provinční statuta z roku 1349 vydaná arcibiskupem Arnoštem z Pardubic a v závěru rukopisu poznámky právního charakteru (přehled právnických zkratk, synonyma právnických i dalších termínů, ustanovení církevního práva a výčet případů, ve kterých může rozhřešení udělit jen biskup). V kodexu Dresden, Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek B 87b najdeme přehled rubrik Dekretu Gratiánova a další krátké poznámky právního charakteru týkající se německých lokalit.

V karlovské knihovně byl i text Gratiánova Dekretu s blíže neurčeným komentářem, což je uvedeno v seznamu knih sepsaném opatem Prokopem.

Z **penitenčních spisů** je nejvýznamnější *Summa Pisana* Bartoloměje ze San Concordia v rukopisu Dresden, Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek B 87b. Toto dílo bylo v knihovně ještě v jednom, dnes nedochovaném, opisu, který kanonii daroval

v roce 1395 farář Jan. Dochovala se také zpovědní příručka *Confessionale* od Jana z Freiburgu, kterou najdeme v kodexu NK ČR I C 36.

Z **historiografické literatury** jsou dochována pouze díla českých autorů: *Chronicon pontificum et imperatorum*, jehož autorem je Martin z Opavy, a Kosmova kronika (obojí v rukopisu Kap G LVII). V kodexu Schwabach, Kirchenbibliothek Cod. 3 jsou analistické zápisy týkající se českých dějin, které začínají korunovací Václava (1278) a končí velkým morem v Čechách a na Moravě (1380).³²⁹

Nevelkou skupinu textů tvoří **jazykově zaměřená díla**. V rukopisu NK ČR I C 36 je nejprve zapsán rozsáhlý latinsko-německý *Vocabularius Ex quo* a poté krátký řecko-latinský slovník. V humanistickém sborníku NK ČR XIV E 29 jsou tři díla napsaná v 15. století: nejprve *Modus epistolandi*, což je sbírka epistolárních formulářů italského františkána Lorenza Guglielma Traversagniho (1425–1503), známého též jako Vilém ze Savony. Poté zde následuje gramatický traktát Guarina z Verony (1374–1460) *De ratione dicendi precepta ad orationem ornate componendam*, zkráceně nazývaný *De arte dictandi precepta* (v rukopisu dochován neúplně) a dílo italského gramatika Stefana Fieschi da Soncino (zemřel po roce 1462) *Synonyma* nazývané také *Sententiarum variationes*; jde o populární sbírku synonym zamýšlenou jako průvodce při psaní dopisů za účelem výrazové rozmanitosti, kde latinské sentence obvykle bývají doplněny vernakulárními ekvivalenty, ale zde dochovaný opis obsahuje pouze latinský text.

Stejně jako v ostatních kapitolách této práce vyčleňujeme i zde jako samostatnou kategorii díla, která byla ve středověku **hojně rozšířená a lze je označit jako zábavně-poučná**. Sem zařazujeme velmi rozšířená staročeská *Gesta Romanorum* (NK ČR XVII F 28). Darem faráře Jana se do knihovny dostal také známý spis *Libellus de moribus hominum et de officiis nobilium super ludo scaccorum* italského autora Jakuba z Cessole.

Najdeme zde také několik příkladů **světské poezie**, kromě jediné se všechny tyto básně dochovaly v rukopisu NK ČR XIV E 29. Zde je nejprve uveden soubor misogynicky zabarvených veršovaných bajek *Doligamus* (nazývaný také *Fabulae contra mulieres* nebo *Liber de fraudibus mulierum*), které sepsal Adolf z Vídne (14. století). Kratší báseň *Planctus Alde virginis Ferrariensis*, ve které Alda nařiká nad zradou mladíka, který ji pod slibem svatby svedl a vzápětí opustil, a snaží se jej donutit k obnovení milostného vztahu, napsal pravděpodobně Baptista Guarinus z Verony (1434–1503?). Poté následuje ještě stručná *Elegia*

³²⁹ Přepis těchto záznamů uvádí Franz MACHILEK, *Bohemikale Handschriften in der Schwabacher Kirchenbibliothek*, Bohemia: Jahrbuch des Collegium Carolinum 15, č. 1, 1974, s. 427–439 a Walter WAMBACH, *Die Kirchenbibliothek Schwabach: Geschichte und Bestand mit Katalog der Handschriften und Inkunabeln*, Baden-Baden 1990, s. 80–81.

de caseo a tři básně Marboda z Rennes, které se zabývají konfliktem mezi světskou a duchovní láskou. V rukopisu NK ČR I C 36 najdeme krátkou latinsko-německou makarónskou báseň.

V karlovske knihovně je zastoupena také **antická literatura**. Jde však pouze o dvanáct Ciceronových dopisů *Ad familiares* (v mírně upraveném znění), které se dochovaly v rukopisu NK ČR XIV E 29.

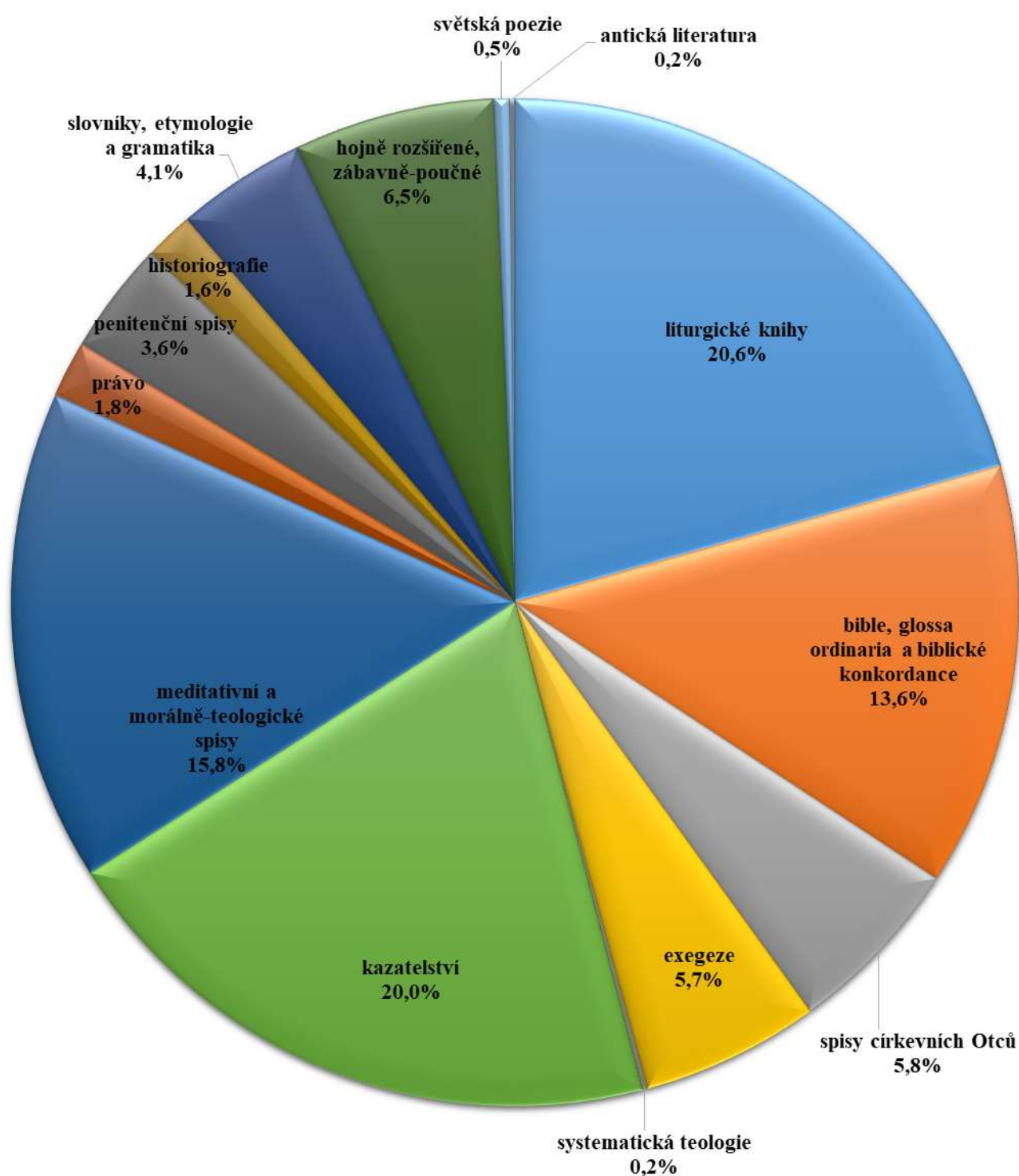
Uvedenému členění se vymyká pouze spis o lásce a jejím ztracení nazvaný *De amore*, jehož autorem je Andreas Capellanus (dochoval se v rukopisu NK ČR XIV E 29, kde je prezentovaný jako dílo Gualteriovo).

Dochovanou část knihovny lze shrnout následovně: Většinou se jedná o papírové rukopisy foliového formátu, necelá čtvrtina z nich je iluminovaná. Rukopisy pocházejí ze 14. a 15. století, s mírnou převahou kodexů z 15. století. Všechny rukopisy pravděpodobně vznikly v Čechách. V naprosté většině se jedná o latinsky psané texty, ale je zde dochován latinsko-německý a řecko-latinský slovník, staročeská *Gesta Romanorum* a krátké poznámky česky, německy a maďarsky. Z obsahového hlediska převažují sbírky kázání, v menším rozsahu jsou zastoupeny liturgické knihy a Písmo, exegeze, meditativní a moralizující díla, právní a jazykově zaměřená literatura. Spisy církevních Otců jsou přítomny pouze velmi okrajově, stejně tak i světská poezie.

Knihovnu karlovske kanonie je velmi obtížné hodnotit. Její dějiny začínají krátce po založení kanonie v roce 1350 a končí jejím zrušením v roce 1784. Kanovníci však museli několikrát odejít do exilu a kanonie byla opakovaně vyplněna, přičemž tyto události postihly i knihovnu. O osudech karlovských rukopisů máme jen kusé zprávy. Dvacet dva rukopisů, které se podařilo spojit s knihovnou této kanonie, je tedy zcela jistě pouze náhodným výsekem ze středověké karlovske knihovny.

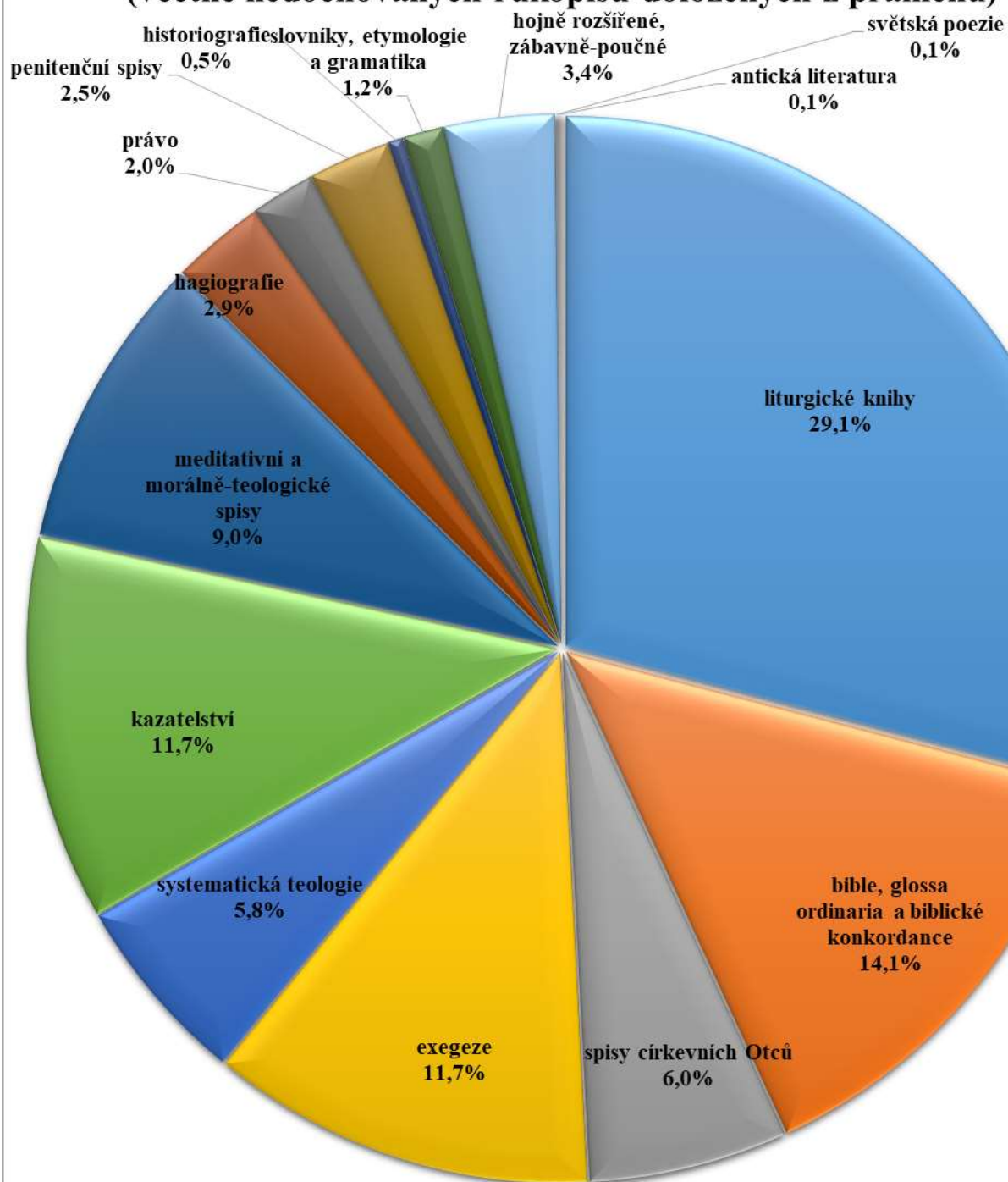
Na základě soupisu karlovských rukopisů z roku 1380 i seznamu kodexů darovaných Janem, farářem dobešovským a černovickým, v roce 1395 a s přihlédnutím k počtu dochovaných rukopisů lze odhadnout, že již před začátkem husitských bouří měla knihovna alespoň 100 rukopisů. Pro následující období však nemáme dostatek pramenů a jakýkoliv další odhad rozsahu knihovny je nemožný. Z výše uvedených zjištění tedy nelze vyvozovat jakékoliv závěry o celkovém rozsahu středověké karlovske knihovny.

Obsahové složení karlovské knihovny (pouze dochované rukopisy)

■ liturgické knihy	■ bible, glossa ordinaria a biblické konkordance
■ spisy církevních Otců	■ exegeze
■ systematická teologie	■ kazatelství
■ meditativní a morálně-teologické spisy	■ právo
■ penitenční spisy	■ historiografie
■ slovníky, etymologie a gramatika	■ hojně rozšířené, zábavně-poučné
■ světská poezie	■ antická literatura

Obsahové složení karlovské knihovny (včetně nedochovaných rukopisů doložených z pramenů)

■ liturgické knihy	■ bible, glossa ordinaria a biblické konkordance
■ spisy církevních Otců	■ exegeze
■ systematická teologie	■ kazatelství
■ meditativní a morálně-teologické spisy	■ hagiografie
■ právo	■ penitenční spisy
■ historiografie	■ slovníky, etymologie a gramatika
■ hojně rozšířené, zábavně-poučné	■ světská poezie
■ antická literatura	

Bibliografie

František EKERT, *Posvátná místa král. hl. města Prahy: dějiny a popsání chrámů, kaplí, posvátných soch, klášterů a jiných pomníků katolické víry a nábožnosti v hlavním městě království Českého II*, Praha 1996, s. 152–170.

Libor GOTTFRIED, *Pečeť augustiniánského kláštera v Praze na Karlově (s vyobrazením Karla Velikého a Karla IV.)*, in: Cáchy a Praha. Korunovační města Evropy. Příspěvky spolku Kulturverein Aachen-Prag e. V., díl I. 1998–2003, Praha 2005, s. 89–96.

Carl Adolf HERSCHEL, *Das Karlskloster in Prag*, Serapeum: Zeitschrift für Bibliothekswissenschaft, Handschriftenkunde und ältere Literatur 15, 1854, s. 329–331.

Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Fundace českých králů ve 14. století*, Sborník historický 28, 1982, s. 5–55, s. 22–32.

Karel NAVRÁTIL, *Paměti kostela Panny Marie na nebe vzaté a sv. Karla Velikého a bývalého královského kláštera řeholních kanovníků Lateránských sv. Augustina, nyní městské chorobnice, na hoře Karlově v Novém městě Pražském*, Praha 1877.

Vojtěch Jaromír NOVÁČEK, *Knihovna řeholních kanovníků sv. Augustina na Karlově na Novém Městě Pražském*, Časopis Musea království Českého 70, 1896, s. 130–132.

Sadská

Dějiny kanonie a tamní knihovny

Dějinám kanonie v Sadské se stručně věnují tři práce encyklopedického charakteru.³³⁰ Vojtěch Jelínek se ve své obsáhlé monografii o městu Sadské kanonií augustiniánů kanovníků zabývá jen velmi okrajově.³³¹ Exilu kanovníků z Roudnice a Sadské se věnuje Kamil Boldan.³³² O historii kanonie v Sadské najdeme zmínky i v rozsáhlé monografii věnované roudnické knihovně.³³³ Toto téma bylo tedy až dosud v odborné literatuře opomíjeno a pozornost badatelů se soustředila spíše na dobu zničení sadské kanonie a exil kanovníků.

V Sadské sídlila již od doby knížete Bořivoje II. kolegiátní kapitula a město bylo důležitým církevním centrem. Karel IV. se rozhodl kapitolu přemístit na Nové Město pražské; v roce 1344 získal souhlas papeže Klimenta VI., fakticky však k přemístění došlo až v roce 1362. Ve stejném roce požádal arcibiskup Arnošt z Pardubic roudnického probošta Mikuláše, aby do Sadské vyslal kanovníky a listinou vydanou 29. listopadu 1362³³⁴ odevzdal Sadskou řádu augustiniánů kanovníků. Tak byla založena kanonie u kostela sv. Apolináře.

První sadský probošt Beneš (nebo také Benedikt) stál v čele kanonie až do své smrti v roce 1395 a zřejmě se významně zasloužil o její rozvoj. Těšil se také přízni pražských arcibiskupů Arnošta z Pardubic a Jana z Jenštejna, Arnošt mu dokonce věnoval svůj modlitební komentář k dílu *Bonum universale de apibus*. Arcibiskup Arnošt měl k nově založené kanonii od počátku vřelý vztah (zřejmě i proto, že v začátcích své církevní kariéry byl kanovníkem a děkanem tamní kapituly) a kanovníky podporoval.

Poměrně dlouhou dobu přetrvávaly majetkové spory mezi kolegiátní kapitulou a kanonií. Přemístěná kapitula si ponechala všechny kolegiátní budovy v Sadské, ale farní kostel sv. Apolináře i k němu náležející příjmy byly předány nastupujícím řeholníkům. Ti si museli

³³⁰ Jaroslav KADLEC, *Sadská*, in: *Die Stifte ...*, s. 213–216; Pavel VLČEK – Petr SOMMER – Dušan FOLTÝN, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1997, s. 632; Milan BUBEN, *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích. II. díl, I. svazek, Řeholní kanovníci*, Praha 2003, s. 33.

³³¹ Vojtěch JELÍNEK, *Sadská: popis dějepisný, místopisný a statistický*, Hradec Králové 1912, s. 36–49.

³³² Kamil BOLDAN, *Die Augustiner-Chorherren aus Raudnitz und Sadská im Exil in der Hussitenzeit als Schreiber der Handschriften*, Studie o rukopisech 29, 1992, s. 79–93.

³³³ Ubi est finis

³³⁴ Listinu uvádí *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae. Pars 7, (1358–1363). Fasciculus 5, 1362–1363*, edd. Bedřich MENDL – Milena LINHARTOVÁ, Praha 1963 (= Práce Historického ústavu ČSAV), č. 1276, s. 776–778. Srov. také *Libri Erectionum Archidioecesis Pragensis saeculo XIV. et XV., liber I (1358–1376)*, ed. Klement BOROVÝ, Praeae 1875, č. 136, s. 65–66.

vystavět novou budovu pro kanonii na kopci poblíž kostela; její základní kámen položil arcibiskup Jan Očko z Vlašimi 10. května 1375. Po smrti arcibiskupa Arnošta se však kolegiátní kapitula pokusila získat zpět kostel i celou duchovní správu Sadské. Až intervence arcibiskupa Jana Očka z Vlašimi přiměla kapitolu k tomu, aby se zřekla veškeré duchovní správy v Sadské i výhod s ní spojených, nicméně jí zůstalo v plné výši ostatní kapitulní jmění i jednotlivé kanovnické prebendy. Kanonie v Sadské od počátku patřila mezi chudší.³³⁵

Sadská kanonie zanikla necelých šest desetiletí po svém založení. V roce 1420 byla Sadská napadena husity, kanonie byla zničena a kanovníci ji opustili.³³⁶ Někteří se uchýlili do kanonií svého řádu ve Vratislavi a Zaháni.³³⁷ Když v roce 1421 zemřel probošt Matěj, pověřil zbytek konventu spolubratra Jana z Ledče, aby jim zvolil nového probošta; ten po poradě s kanovníky sídlícími v Zaháni vybral Bohuslava.³³⁸ Po jeho smrti byl v roce 1427 zvolen probošt Petr;³³⁹ jeho přítomnost ve Vratislavi je doložena listem opata kanonie na Karlově Matěje sepsaným 6. listopadu 1430 v Dolním Ingelheimu u Mohuče, v němž se potvrzuje předání cenností kanonie na Karlově vratislavskému opatovi Joštovi za přítomnosti probošta Petra a kladského probošta Jindřicha.³⁴⁰ O čtyři roky později Petrův pobyt ve Vratislavi stále trval, jak dokazuje list roudnického probošta Matěje Vrabce a probošta Petra míšeňskému biskupu Janovi (napsaný ve Vratislavi 6. ledna 1434)³⁴¹ a list Petra adresovaný magdeburskému proboštu Guntherovi (napsaný ve Vratislavi 20. ledna 1434).³⁴² Ještě v roce 1439 se Petr spolu s roudnickým

³³⁵ K tomu srov. Pavel ZAHRADNÍK, *Klášter augustiniánů-řeholních kanovníků v Rokycanech a jeho knihovna*, Bibliotheca Strahoviensis 4–5, 2001, s. 115–153, s. 118–119, který zde předkládá přehled výše papežských desátků jednotlivých kanonií a dokládá, že sadská kanonie patřila po celou dobu své existence mezi hospodářsky slabší.

³³⁶ K exilu sadských kanovníků všeobecně srov. Kamil BOLDAN, *Die Augustiner-Chorherren aus Raudnitz und Sadská im Exil in der Hussitenzeit als Schreiber der Handschriften*, Studie o rukopisech 29, 1992, s. 79–93, Jaroslav KADLEC, *Katoličtí exulanti čeští doby husitské*, Praha 1990, s. 46 a Ondřej VODIČKA, *Exil českého a moravského duchovenstva za husitských válek*, Praha 2019 (= Středověk 5), s. 146–147.

³³⁷ O přítomnosti českých exulantů v kanoniích na Písku a v Zaháni se zmiňuje Franz MACHILEK, *Die Augustiner-Chorherren in Böhmen und Mähren*, Archiv für Kirchengeschichte von Böhmen – Mähren – Schlesien 4, 1976, s. 107–144, s. 123–124. Srov. také Ondřej VODIČKA, *Exil českého a moravského duchovenstva za husitských válek*, Praha 2019 (= Středověk 5), s. 102 a 146–147.

³³⁸ *Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidioecesim. Liber octavus, nonus et decimus. Ab anno 1421 usque ad annum 1436*, ed. Josef EMLER, Pragae 1889, s. 5–6.

³³⁹ Petr byl vybrán profesem ze Sadské Ondřejem, vratislavským opatem Matějem a kladským převorem Jindřichem. Srov. *Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidioecesim. Liber octavus, nonus et decimus. Ab anno 1421 usque ad annum 1436*, ed. Josef EMLER, Pragae 1889, s. 126.

³⁴⁰ MZK Mk 24, ff. 76r–76v. Lucie DOLEŽALOVÁ – Michal DRAGOUN, *Střípky k exilovým pobytům českých augustiniánských kanovníků*, in: Ubi est finis ..., s. 306–314, s. 306–307, edice s. 309–310.

³⁴¹ MZK Mk 24, fol. 76v. Lucie DOLEŽALOVÁ – Michal DRAGOUN, *Střípky k exilovým pobytům českých augustiniánských kanovníků*, in: Ubi est finis ..., s. 306–314, s. 307–308, edice s. 310–311. Srov. také Ondřej VODIČKA, *Exil českého a moravského duchovenstva za husitských válek*, Praha 2019 (= Středověk 5), s. 113.

³⁴² MZK Mk 24, fol. 76v. Lucie DOLEŽALOVÁ – Michal DRAGOUN, *Střípky k exilovým pobytům českých augustiniánských kanovníků*, in: Ubi est finis ..., s. 306–314, s. 308, edice s. 311.

proboštem Matějem a jaroměřským proboštem Remigiem podílel na vizitaci vratislavské kanonie na Písku.³⁴³ Probošt Petr zemřel v roce 1452 a byl posledním proboštem sadské kanonie. Kanonie nebyla již nikdy obnovena, proto se po vyhlášení basilejských kompaktát někteří sadští kanovníci pobývající ve Slezsku přesunuli do Roudnice.³⁴⁴

Zprávy o sadských exulantech nacházíme také v dochovaných rukopisech, byť se v naprosté většině de facto nejedná o rukopisy patřící do knihovny sadské kanonie. Nejvýznamnější stopu po sobě zanechal kanovník Jan ze Sadské,³⁴⁵ který psal větší část rukopisů NK ČR XIX C 49³⁴⁶ a NK ČR XI C 1.³⁴⁷ První rukopis vznikl až v době exilu sadských kanovníků, jak jasně vyplývá i ze dvou kolofónů;³⁴⁸ Jan ze Sadské jeho část napsal ve Slezsku v letech 1433–1434 a poté v době svého pobytu v Roudnici v letech 1440–1449. Rukopis byl součástí roudnické knihovny, ale jsou v něm dochovány i vlastnické záznamy kanonie v Sadské;³⁴⁹ snad se tehdy ještě počítalo s jejím obnovením a tyto poznámky mohou být snahou o zachování kontinuity. Druhý z těchto rukopisů, NK ČR XI C 1, sestavil z částí psaných různými písaři a zároveň doplnil svými vlastními opisy v sedmdesátých a osmdesátých letech 15. století Kříž z Telče. Souvislou úvodní část dnešního rukopisu napsal Jan ze Sadské v roce 1436 ve vratislavské kanonii na Písku. Kříž ji mohl získat buď za svého pobytu v Roudnici v roce 1457, nebo až v treboňské kanonii, kam se mohly dostat některé roudnické rukopisy po rozptýlení roudnické kanonie v roce 1467 a v jejíž knihovně se rukopis také dochoval.

³⁴³ Franz MACHILEK, *Die Augustiner-Chorherren in Böhmen und Mähren*, Archiv für Kirchengeschichte von Böhmen – Mähren – Schlesien 4, 1976, s. 107–144, s. 124; Kamil BOLDAN, *Ke vzniku a osudům rukopisu XIX C 49 Státní knihovny ČSR*, Miscellanea oddělení rukopisů a starých tisků NK ČR 6/1, 1990, s. 5–39, s. 19.

³⁴⁴ Kamil BOLDAN, *Die Augustiner-Chorherren aus Raudnitz und Sadská im Exil in der Hussitenzeit als Schreiber der Handschriften*, Studie o rukopisech 29, 1992, s. 79–93, s. 80.

³⁴⁵ K osobě Jana ze Sadské srov. Kamil BOLDAN, *Die Augustiner-Chorherren aus Raudnitz und Sadská im Exil in der Hussitenzeit als Schreiber der Handschriften*, Studie o rukopisech 29, 1992, s. 79–93, s. 83–85.

³⁴⁶ Ff. 1r–1v, 2r–109v, 112r–113r, 113va, 123v–124r, 125v–135v, 139r–139v, 177r–183r, 185r–193r, 198r–204v, 216r–219v, 232v–283v, 294v–295r a občasné další marginálie. Přímou tomuto rukopisu se věnuje Kamil BOLDAN, *Ke vzniku a osudům rukopisu XIX C 49 Státní knihovny ČSR*, Miscellanea oddělení rukopisů a starých tisků NK ČR 6/1, 1990, s. 5–39, srov. také Ondřej VODIČKA, *Exil českého a moravského duchovenstva za husitských válek*, Praha 2019 (= Středověk 5), s. 12, 113 a 123.

³⁴⁷ Ff. 26r–167v.

³⁴⁸ Srov. kolofón na 93rb: „Explicit tractatus de tribus partibus penitencie per reverendum dominum Nicolaum Dinklspuhl ... editus, deinde anno Domini M° CCCC° XXXIII° reportatus per Johannem canonicum regularem de Saczka Pragensis dyocesis anno XV° sui exulatus.“ a na fol. 274v: „Explicit legenda de sancto Procopio nostro patrono sub anno Domini M° CCCC° XL° in octava Ascensionis Domini per fratrem Iohannem de Saczka exulem in Rudnicz.“

³⁴⁹ V rukopisu jsou dochovány tyto záznamy: na fol. 1r „Monasterii Saczka“ (druhé slovo vyškrábáno), na fol. 140r „Saczka“ (vyškrábáno) a na fol. 186r „Monasterii Saczka“.

Kromě toho se ruka Jana ze Sadské objevuje i v dalších rukopisech: KNM XIV C 4,³⁵⁰ KNM XV A 11,³⁵¹ KNM XV A 12,³⁵² KNM XVI B 2,³⁵³ NK ČR XIX B 3³⁵⁴ a MZK Mk 24.³⁵⁵ Kromě posledního uvedeného patřily všechny tyto kodexy do knihovny kanonie v Roudnici, přičemž rukopisy KNM XV A 11 a KNM XV A 12 snad mohly být původně součástí knihovny v Sadské, ale neexistují pro to přímé doklady. U rukopisu MZK Mk 24 nebylo možné kromě ruky Jana ze Sadské najít jiné spojení se Sadskou ani Roudnicí.

Uvedené rukopisy, v nichž se objevuje ruka kanovníka Jana, nezahrnujeme do knihovny kanonie v Sadské. Vlastnické poznámky této kanonie se objevují pouze v rukopisu NK ČR XIX C 49, který však prokazatelně vznikl až v době exilu a fakticky nikdy nebyl součástí knihovny sadské kanonie. U ostatních rukopisů je jediným spojením se Sadskou pouze osoba kanovníka Jana.

Komunita bývalých sadských kanovníků zřejmě nějakou dobu žila v dnešním Novém Hrádku ve východních Čechách, o čemž by mohl svědčit i latinský list sňatý ze zadního přideští právě uvedeného rukopisu NK ČR XIX C 49 (dnes je list uložen mezi zlomky NK ČR pod signaturou XXIV A 26). V tomto listu se jakýsi Svatoslav omlouvá bratru Petrovi, řečenému Plachta, kaplanovi v Hrádku, a jeho pánovi, že se do stanoveného termínu nestihne ujmout vedení školy v blízké Dobrušce. Na straně verso jsou jinou rukou zapsány poznámky o počásí „anno Domini M° CCCC LIX° exilii mei in Hradek anno tercio inchoante“.³⁵⁶

Z doby exilu známe jménem ještě sadského kanovníka Jiřího, který podle kolofónu³⁵⁷ v roce 1432 napsal část rukopisu Kap K XXXV.³⁵⁸ Rukopis kromě osoby písaře nemá žádné spojení s kanonií v Sadské ani v Roudnici a od 15. století již byl součástí Kap.

³⁵⁰ Tři rubriky na ff. 1–5.

³⁵¹ Ff. 2ra–3va, na ff. 4v–290v středověká foliace, snad i titul na potahu přední desky.

³⁵² Fol. 1, na ff. 19v–239v středověká foliace, snad i titul na potahu přední desky.

³⁵³ Na fol. IIv zápis o kanonizaci Tomáše Akvinského.

³⁵⁴ Některé záznamy v nekrologiu na ff. 66v–117r.

³⁵⁵ Marginální poznámky na ff. 24v a 73v.

³⁵⁶ Srov. Kamil BOLDAN, *Ke vzniku a osudům rukopisu XIX C 49 Státní knihovny ČSR*, Miscellanea oddělení rukopisů a starých tisků NK ČR 6/1, 1990, s. 5–39, s. 15 a Kamil BOLDAN, *Die Augustiner-Chorherren aus Raudnitz und Sadská im Exil in der Hussitenzeit als Schreiber der Handschriften*, Studie o rukopisech 29, 1992, s. 79–93, s. 84–85 a Lucie DOLEŽALOVÁ – Michal DRAGON, *Střípky k exilovým pobytům českých augustiniánských kanovníků*, in: *Ubi est finis ...*, s. 306–314, s. 312.

³⁵⁷ Kolofón na fol. 47r: „Explicit excerptum Summe Pysani concilii scriptum in castro Gewekensteyn per quendam fratrem Georgium canonicum regularem, professum in Saczka, sub anno Nativitatis Dominice M° CCCC XXXII° sabbato ante Invocavit proximo, pro quo gloria Christo.“

³⁵⁸ Ff. 1r, 2r–83v, 120v, 189r, 197v. Srov. Kamil BOLDAN, *Die Augustiner-Chorherren aus Raudnitz und Sadská im Exil in der Hussitenzeit als Schreiber der Handschriften*, Studie o rukopisech 29, 1992, s. 79–93, s. 81.

Někteří sadští kanovníci se v době exilu uchýlili také do Německa. O tom svědčí rukopis dnes uložený v Budapešti v Széchényiho národní knihovně (Országos Széchényi Könyvtár) pod signaturou Clm 439,³⁵⁹ ve kterém jsou zapsány Milíčovy *Sermones quadragesimales* a který koupil sadský kanovník Pavel v Ranshofen na Innu.³⁶⁰ Tento rukopis tedy v sadské kanonii nikdy nebyl a je s ní spojen pouze zmínkou o tamním kanovníkovi. Tyto dva rukopisy tedy také do knihovny sadské kanonie nezařazujeme a v následujícím textu je pomíjíme.

Odborné literatury k **dějínám knihovny** sadské kanonie je jen velmi málo. Kromě Kamila Boldana, který se však knihovně věnuje spíše okrajově,³⁶¹ a stručného shrnutí Jaroslava Kadlece³⁶² se sadskou knihovnou zabývá monografie *Ubi est finis huius libri deus scit: Středověká knihovna augustiniánských kanovníků v Roudnici nad Labem*,³⁶³ která se sice primárně věnuje roudnické knihovně, ale i přesto se jedná o práci, která se knihovnou sadské kanonie zabývá nejrozsáhleji. Kromě toho se o sadské knihovně objevují v literatuře pouze obecné a velmi stručné zmínky³⁶⁴ a toto téma si zajisté заслужuje podrobnější výzkum. Rovněž pramenů k dějinám této knihovny existuje jen velmi málo. Není k dispozici žádný knihovní katalog ani inventář, a proto musíme vycházet především z dochovaných rukopisů.

³⁵⁹ Kamil BOLDAN, *Die Augustiner-Chorherren aus Raudnitz und Sadská im Exil in der Hussitenzeit als Schreiber der Handschriften*, Studie o rukopisech 29, 1992, s. 79–93, s. 83.

³⁶⁰ Poznámka na fol. 167r: „Liber iste quadragesimalis emptus est per fratrem Paulum canonicum de Saczka in monasterio sancti Pancracii in Ranshofen anno Domini M° CCCC° XXXI“.

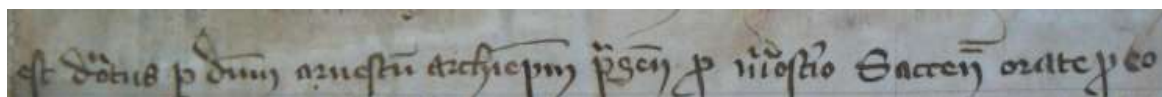
³⁶¹ Kamil BOLDAN, *Die Augustiner-Chorherren aus Raudnitz und Sadská im Exil in der Hussitenzeit als Schreiber der Handschriften*, Studie o rukopisech 29, 1992, s. 79–93.

³⁶² Jaroslav KADLEC, *Sadská*, in: *Die Stifte ...*, s. 213–216, s. 215.

³⁶³ Sadské knihovně se věnují zvláště tyto studie: Michal DRAGON, *Signatury a vlastnické záznamy rukopisů klášterů v Roudnici a v Sadské*, in: *Ubi est finis ...*, s. 27–60, Adéla EBERSONOVÁ, *Knihovny kanonií v Roudnici a v Sadské: dochované rukopisy a jejich obsah*, in: *Ubi est finis ...*, s. 61–88 a Michal DRAGON, *Roudnické a sadské rukopisy v dalších pramenech a ve světle svých textových vztahů*, in: *Ubi est finis ...*, s. 89–106, zvl. s. 97–98. Popisy všech rukopisů z knihovny kanonie v Sadské jsou uvedeny v katalogu Michal DRAGON, za spolupráce Adély EBERSONOVÉ, *Soupis roudnických a sadských rukopisů*, in: *Ubi est finis ...*, s. 331–565, kde je případně uvedena i další literatura k nim; v tomto textu u jednotlivých rukopisů na jejich popisy v katalogu již neupozorňujeme. Rukopis Kap B LXXXVIII nebyl v době vydání monografie *Ubi est finis ...* identifikován jako sadská a v uvedeném katalogu tedy není; jeho popis bude v připravovaném článku Michala Dragouna. Poznatky uvedené v právě zmíněných článcích shrnuje také Michal DRAGON, *Středověké rukopisy Knihovny Národního muzea, jejich akvizice a nejvýznamnější provenienční celky*, in: *Ex libris... Ex bibliotheca...* knižní sbírky Knihovny Národního muzea a jejich dřívější majitelé, Praha 2015, s. 9–25, s. 11–13.

³⁶⁴ Např. Ivan HLAVÁČEK, *Studie k dějinám knihoven v českém státě v době předhusitské I. Knihovna kláštera třeboňského v rámci knihoven českých augustiniánských klášterů*, in: TÝŽ, *Knihy a knihovny v českém středověku: Studie k jejich dějinám do husitství*, Praha 2005, s. 156–207, s. 182. Několik zmínek najdeme také v článku Ivan HLAVÁČEK, *Z knižní kultury doby Karla IV. a Václava IV. v českých zemích*, in: TÝŽ, *Knihy a knihovny v českém středověku: Studie k jejich dějinám do husitství*, Praha 2005, s. 263–319, zvl. s. 277 a 282.

Z knihovny kanonie v Sadské se podařilo identifikovat dvacet devět kodexů. Bohužel nemáme mnoho konkrétních zpráv o tom, jakým způsobem byla sadská knihovna budována. Víme však jistě, že alespoň některé rukopisy se do knihovny dostaly darem. Jak již bylo uvedeno výše, arcibiskup Arnošt z Pardubic měl k sadské kanonii úzký vztah, což se odráží i v dochovaných rukopisech.³⁶⁵ Rukopis KNM XII B 14, v němž je zapsána postila Roberta Holcota ke knize Moudrosti, do sadské knihovny daroval Arnošt, o čemž svědčí záznam na předním přidešti: „... est donatus per dominum Arnestum archiepiscopum Pragensem pro monasterio Saccensi, orate pro eo“.

KNM XII B 14, přední přidešti

Snad i bible zapsaná v rukopisu KNM XVI A 5 původně patřila arcibiskupu Arnoštovi. Ukazuje na to fragment listu opsaný na fol. 411r, který Arnoštovi zaslal jeho učitel, slavný boloňský kanonista Johannes Andreae krátce po jeho jmenování arcibiskupem v roce 1344.³⁶⁶

Příčiněním Arnošta z Pardubic se zřejmě do sadské knihovny dostal i dnes nedochovaný rukopis,³⁶⁷ v němž bylo zapsáno dílo Tomáše z Cantimpré *De apibus* a poté „Notabilia bona de gaudio et pulchritudine celestis patrie“ s marginálními poznámkami, které tam vlastnoručně vepsal arcibiskup Arnošt.³⁶⁸ O existenci tohoto rukopisu víme díky tomu, že podle něj byl opsán kodex NK ČR XII B 2,³⁶⁹ který pro augustiniánskou kanonii v Třeboni opatřili pánové z Rožmberka.

³⁶⁵ Srov. Ivan HLAVÁČEK, *Z knižní kultury doby Karla IV. a Václava IV. v českých zemích*, in: Týž, *Knihy a knihovny v českém středověku: Studie k jejich dějinám do husitství*, Praha 2005, s. 263–319, s. 282.

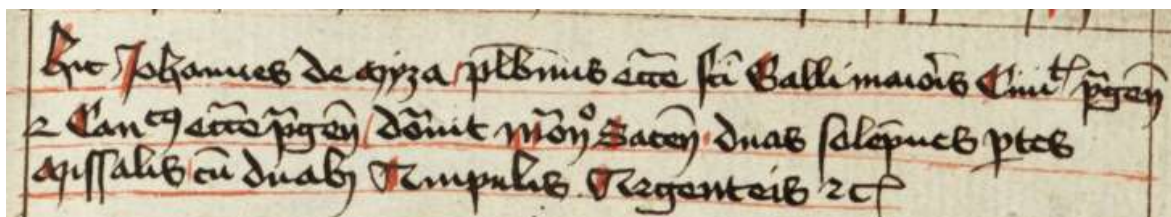
³⁶⁶ František Michálek BARTOŠ, *Petrarkův učitel kanonista Johannes Andreae a Arnošt z Pardubic*, *Listy filologické* 80, 1957, s. 62–63.

³⁶⁷ Srov. Michal DRAGON, *Roudnické a sadské rukopisy v dalších pramenech a ve světle svých textových vztahů*, in: *Ubi est finis ...*, s. 89–106, s. 97–98; Julia BURKHARDT, *Tomáš z Cantimpré, Bonum universale de apibus (Knihovna Národního muzea XII F 3)*, in: *Ubi est finis ...*, s. 268–276, zvl. s. 271–275. Srov. také Ivan HLAVÁČEK, *Z knižní kultury doby Karla IV. a Václava IV. v českých zemích*, in: Týž, *Knihy a knihovny v českém středověku: Studie k jejich dějinám do husitství*, Praha 2005, s. 263–319, s. 277.

³⁶⁸ Arnoštovy poznámky vydal Jan Kapistrán VYSKOČIL, *Arnošt z Pardubic a jeho doba*, Praha 1947, s. 259–275, věnuje se jim také Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Arnošt z Pardubic: arcibiskup, zakladatel, rádce*, Praha 2008 (= *Velké postavy českých dějin* 10), s. 229–230. Vztahu obou rukopisů se věnuje také Zdeňka Hledíková v úvodní studii k edici Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jana ZACHOVÁ, *Život Arnošta z Pardubic podle Valentina Krautwalda*, Pardubice 1997, zejm. s. 28–29.

³⁶⁹ O tom, že byl rukopis opsán podle sadského vzoru, nás informuje poznámka na fol. IIvb: „Reverendissimus in Christo pater dominus Arnestus sancte Pragensis ecclesie primus archiepiscopus, vir magne litterature mireque pietatis ... x ... quem quidem libellum sic manu sua propria annotatum de monasterio Saccensi accepimus mutuatum et eum rescribi procurantes eciam ipsas oraciunculas ob memoriam ipsius et devocionem legencium in

Kromě toho je dochován ještě jeden stručný záznam o darování knih sadské kanonii v předhusitské době. Ten najdeme v rukopisu NK ČR XIX C 49, který byl napsán až kolem poloviny 15. století.³⁷⁰ Na ff. 186r–189r je zapsáno dílo *Inhibitiones sacramenti eucharistiae*, jehož autorem je Jan ze Stříbra, k němu je na fol. 196r rukou kanovníka Jana ze Sadské připsána poznámka: „Hic Johannes de Myza plebanus ecclesie sancti Galli Maioris civitatis Pragensis et canonicus ecclesie Pragensis donavit monasterio Sacensi duas solempnes partes missalis cum duabus ampulis argenteis“.

NK ČR XIX C 49, fol. 196r

Jedná se tedy o dar Jana ze Stříbra (1335–1413), slavného kazatele, faráře u sv. Havla na Starém Městě, který se později stal svatovítským kanovníkem a nakonec kapitulním děkanem ve Staré Boleslavi.³⁷¹ K darování knih tedy pravděpodobně muselo dojít za Janova života, ale záznam o tomto daru byl do rukopisu NK ČR XIX C 49 vepsán později. Misál ve dvou svazcích však mezi sadskými rukopisy dochován není.

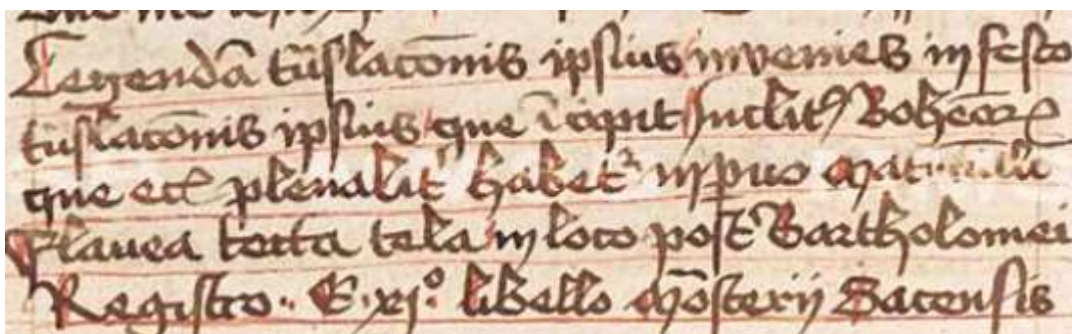
Kromě toho v rukopisu NK ČR XIX C 49 najdeme na fol. 256v záznam o dnes nedochovaném sadském matutinale, které je zde uvedeno v souvislosti s legendou o translaci Vojtěcha: „que [sc. legenda incipiens Inclitus Bohemorum] eciam plenaliter habetur in parvo matutinali flavea tecta tela in loco post Bartholomei registro E XI° libello monasterii Sacensis“.³⁷²

presenti nostro libro in marginibus fecimus consignari. Amen.“ Text otiskl Bohuslav BALBÍN, *Miscellanea historica Regni Bohemiae; Decadis I liber IV hagiographicus seu Bohemia sancta*, Praga 1682, s. 89.

³⁷⁰ K tomuto rukopisu podrobněji viz dále. Záznam o darování uvádí již Kamil BOLDAN, *Ke vzniku a osudům rukopisu XIX C 49 Státní knihovny ČSR*, *Miscellanea oddělení rukopisů a starých tisků NK ČR* 6/1, 1990, s. 5–39, s. 10 a 12 a Michal DRAGON, *Roudnické a sadské rukopisy v dalších pramenech a ve světle svých textových vztahů*, in: *Ubi est finis ...*, s. 89–106, s. 97.

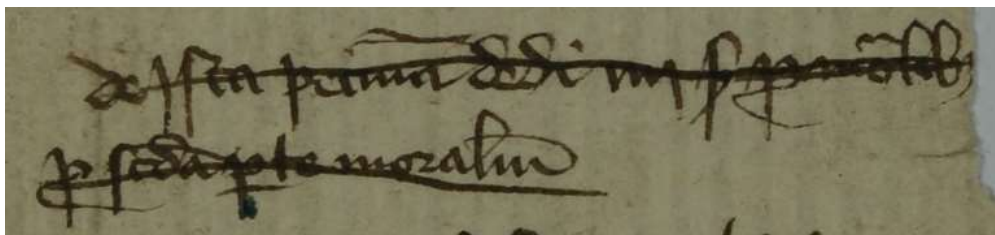
³⁷¹ Jeho jmenovec Jan ze Stříbra byl farářem v Aldašíně a od roku 1413 v sousedním Kostelci nad Černými lesy (srov. *Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidioecesim. Liber septimus. Ab anno 1410 usque ad annum 1419*, ed. Josef EMLER, Praga 1886, s. 92), přičemž obě tyto vesnice jsou od Sadské vzdáleny jen asi dvacet kilometrů. Vzhledem k formulaci zápisu o darování knih je však téměř vyloučené, že by se mohlo jednat o něj.

³⁷² Srov. Kamil BOLDAN, *Ke vzniku a osudům rukopisu XIX C 49 Státní knihovny ČSR*, *Miscellanea oddělení rukopisů a starých tisků NK ČR* 6/1, 1990, s. 5–39, s. 10, 12 a Srov. Michal DRAGON, *Roudnické a sadské rukopisy v dalších pramenech a ve světle svých textových vztahů*, in: *Ubi est finis ...*, s. 89–106, s. 97.

NK ČR XIX C 49, fol. 256v

Máme také jeden doklad o tom, že některé rukopisy byly do sadské knihovny zakoupeny. Svědčí o tom drobný zlomek nalezený v rukopisu KNM XVII A 1, který obsahuje zápisy o peněžních příjmech a výdajích sadské kanonie, jež lze na základě paleografického rozboru datovat do konce 14. nebo počátku 15. století. Jeden ze záznamů je škrtnutý, týká se však knihovny: „*De ista pecunia dedi IIII sexagenas pro Moralibus, pro secunda parte Moraliū*“. Je pravděpodobné, že jde o rukopis KNM XII C 6.³⁷³

Zlomek z rukopisu KNM XVII A 1

V roce 1420, kdy byla kanonie zničena husity, se kanovníkům podařilo část knihovního fondu zachránit a odnést s sebou do exilu. Sadské rukopisy se zřejmě dostaly do Vratislavi, kde někteří sadští kanovníci pobývali před návratem do Čech. Nepřímo o tom svědčí zlomek blíže neurčitelné listiny založený v sadském rukopisu KNM XVII B 1, v jejímž textu se objevuje i vratislavská kanonie na Písku.³⁷⁴

Dochované sadské rukopisy se ještě ve středověku staly součástí knihovny kanonie v Roudnici a nadále sdílely její osudy.³⁷⁵ Nevíme však, kdy přesně ke spojení obou knihovních fondů došlo.

³⁷³ Podrobněji viz Michal DRAGOUN, *Paběrky z roudnických a sadských rukopisů*, in: *Ubi est finis ...*, s. 315–328, s. 326–327.

³⁷⁴ Michal DRAGOUN, *Paběrky z roudnických a sadských rukopisů*, in: *Ubi est finis ...*, s. 315–328, s. 325–326.

³⁷⁵ Podrobným zhodnocením roudnické knihovny včetně sadských rukopisů se zabývám v článku Adéla EBERSONOVÁ, *Knihovny kanonií v Roudnici a v Sadské: dochované rukopisy a jejich obsah*, in: *Ubi est finis ...*, s. 61–88. V tomto článku je celý roudnický knihovní fond hodnocen jako jeden celek a sadské rukopisy jsou pouze označeny. Na tomto místě hodnotíme sadskou knihovnu samostatně, ale zároveň původně sadské rukopisy chápeme i jako nedílnou součást středověké knihovny roudnické kanonie a proto o nich pojednáváme i v kapitole o roudnické knihovně.

Bud' mohlo k jejich předání dojít ve Slezsku, kde se setkali exulanti ze Sadské i z Roudnice, nebo je s sebou přinesli sadští kanovníci do Roudnice až po obnovení tamní kanonie v pohusitské době. Pouze rukopis Kap B LXXXVIII se pravděpodobně do roudnické knihovny nikdy nedostal, čemuž nasvědčuje jeho nynější uložení v Kap.

Príslušnost dochovaných rukopisů k sadské knihovně lze bezpečně doložit díky dvěma typům vlastnických záznamů a s přihlédnutím ke specifickým signaturám a štítkům z obsahem.

Všechny dochované rukopisy kromě jednoho³⁷⁶ jsou opatřeny vlastnickým záznamem s obvyklým zněním „Iste liber est monasterii sancti Appollinaris in Saczka canonicorum regularium“ („iste liber“ může být nahrazeno za „istud volumen“ nebo „iste libellus“, slova „canonicorum regularium“ nemusí být uvedena). Tento záznam bývá umístěn po celé šířce spodního okraje třetí apertury rukopisu (obvykle tedy na ff. 3v–4r) a na třetí apertuře od konce, ve většině kodexů se objevuje také kolem jejich poloviny.³⁷⁷ V některých rukopisech byl později částečně vyškrábán a spodní okraje příslušných listů byly někdy zčásti vyříznuty. Tyto záznamy byly do rukopisů zapsány jistě až po roce 1411, kdy vzniklo *Quadragesimale* Mikuláše ze Stráže, které záznamy obsahuje, a zároveň k tomuto označení muselo dojít před rokem 1420, kdy byla sadská kanonie zničena. Vzhledem k pečlivému provedení těchto záznamů a skutečnosti, že ve většině rukopisů jsou zapsány na třech místech, se jeví jako velmi nepravděpodobné, že by vznikaly až v době exilu.

KNM XII A 19, ff. 3v–4r

Druhý vlastnický záznam je jednodušší, jde o slova „Monasterii Saczka“, která jsou obvykle zapsaná v pravém horním rohu prvního folia recto, ve dvou případech na horním okraji předního přideští,³⁷⁸ v jednom rukopisu na přední předsádce verso.³⁷⁹ Tímto záznamem je

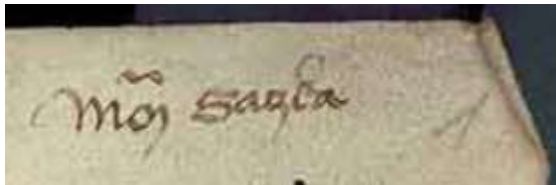
³⁷⁶ Tento záznam není zapsán pouze v rukopisu KNM XVI A 5.

³⁷⁷ Jedinou výjimkou je rukopis KNM XVI A 10, kde je tento typ záznamu umístěn pouze uprostřed rukopisu.

³⁷⁸ V rukopisech KNM XII B 14 a KNM XIII E 3.

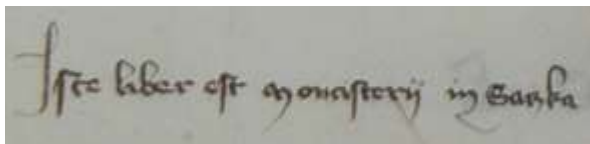
³⁷⁹ V rukopisu KNM XVI A 5.

opatřeno sedmnáct rukopisů,³⁸⁰ v několika případech však byl buď celý tento záznam nebo pouze slovo „Saczka“ vyškrábán. Vzhledem k jednoduchosti zápisu i jeho umístění je pravděpodobné, že tyto záznamy jsou mladší a byly zapsány až v době, kdy bylo rozhodnuto o uložení rukopisů v roudnické knihovně, ale zároveň se počítalo s jejich budoucí restitucí.

KNM XII A 19, fol. 1r

Kromě dvou právě uvedených typů poznámek se v rukopisu KNM XIV A 12 vyskytuje ojedinělý záznam „Iste liber est monasterii in Saczka“ (zapsaný na spodním okraji fol. 229v).

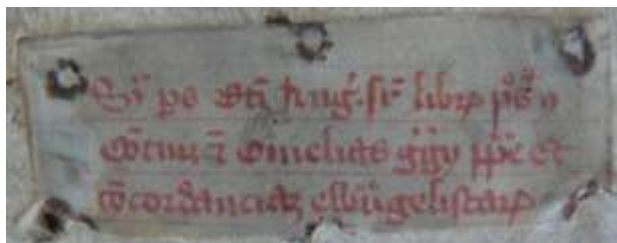

KNM XIV A 12, fol. 229v

Některé sadské rukopisy jsou kromě toho opatřeny i štítky na přední desce, na nichž je červeným inkoustem zapsán obsah rukopisu³⁸¹ a výjimečně je na nich označena i příslušnost k sadské knihovně.³⁸²

KNM XII C 6, přední deska

KNM XII B 15, přední deska

³⁸⁰ Kap B LXXXVIII, KNM XII A 9, KNM XII A 19, KNM XII B 3, KNM XII B 6, KNM XII B 8, KNM XII B 14, KNM XII B 15, KNM XII C 4, KNM XIII A 8, KNM XIII A 10, KNM XIII B 7, KNM XIII E 3, KNM XV B 3, KNM XVI A 5, KNM XVI B 7, KNM XVII A 1. Nevíme, proč tento záznam v ostatních rukopisech není; většina sadských rukopisů je dochována ve středověkých vazbách a absence záznamů tedy až na výjimky není způsobena moderní převazbou.

³⁸¹ Jde o celkem dvanáct rukopisů: KNM XII A 19, KNM XII B 3, KNM XII B 15, KNM XII B 16, KNM XII C 4, KNM XII C 6, KNM XIII A 8, KNM XIII A 10, KNM XIII A 11, KNM XV B 1, KNM XVI A 5, KNM XVII A 12. Rukopisy KNM XII B 14, KNM XIII E 3, KNM XIV A 12, KNM XV B 3 a KNM XVII B 1 jsou rovněž opatřeny štítky s obsahem, ale na těchto rukopisech je psán černým inkoustem a nejde o typické štítky z knihovny sadské kanonie.

³⁸² Tak je tomu u rukopisu KNM XII C 6, kde je na štítku napsáno: „Secunda pars Moraliū monasterii canonicorum sancti Appolinaris in Saczka“. Viz obrázek.

U devíti rukopisů³⁸³ se na přední desce dochovaly také štítky s černě psanými signaturami knihovny sadské kanonie, které se skládají z písmena a římské číslice. Bohužel je počet dochovaných signatur příliš malý na to, aby bylo možné rozklíčovat tematické členění knihovny nebo dokonce přesný systém signatur.³⁸⁴

KNM XII B 15, přední deska

KNM XV B 3, přední deska

KNM XII C 6, přední deska

Je zarážející, že sadské rukopisy neobsahují žádný roudnický vlastnický záznam. Důvodem může být skutečnost, že z počátku ještě nebyla vyloučena možnost obnovení sadské kanonie a později snad tímto způsobem dávali roudničtí kanovníci najevo svůj respekt k dřívějším majitelům rukopisů, i když již bylo jasné, že k obnovení sadské kanonie nedojde.³⁸⁵ Pokud jde o roudnické signatury, pouze jeden ze sadských rukopisů (KNM XIII A 11) má na předním přideštní štítek s roudnickou signaturou druhé vrstvy (tato vrstva signatur vznikla v letech 1417–1421); proto je pravděpodobné, že se tento rukopis dostal ze Sadské do Roudnice dříve, než ostatní sadské kodexy.³⁸⁶ Osmnáct sadských rukopisů je však označeno roudnickými signaturami třetí vrstvy (z počátku 16. století).³⁸⁷

Rukopisy ze sadské knihovny

Z dvaceti devíti sadských rukopisů jsou dnes téměř všechny uloženy v Knihovně Národního muzea, pouze kodex Kap B LXXXVIII je uložen Kap. Sadské kanonii však patřila pouze část dnešního rukopisu (ff. 65–160), o čemž svědčí fakt, že tato část má sadské vlastnické záznamy a také samostatnou řadu kustodů, navíc podle stop po korozi byla tato část svázána v rukopisu, který se zavíral dvěma řemínky, zatímco část před ním se zavírala jedním řemínkem;

³⁸³ KNM XII B 3, KNM XII B 15, KNM XII B 16, KNM XII C 4, KNM XII C 6, KNM XIV A 12, KNM XV B 3, KNM XVII A 12, KNM XVII B 1.

³⁸⁴ Podrobněji k vlastnickým záznamům a signaturám viz Michal DRAGON, *Signatury a vlastnické záznamy rukopisů klášterů v Roudnici a v Sadské*, in: *Ubi est finis ...*, s. 27–60, s. 43–46.

³⁸⁵ Srov. Michal DRAGON, *Signatury a vlastnické záznamy rukopisů klášterů v Roudnici a v Sadské*, in: *Ubi est finis ...*, s. 27–60, s. 40.

³⁸⁶ Podrobněji viz Michal DRAGON, *Signatury a vlastnické záznamy rukopisů klášterů v Roudnici a v Sadské*, in: *Ubi est finis ...*, s. 27–60, s. 38.

³⁸⁷ KNM XII A 19, KNM XII B 3, KNM XII B 6, KNM XII B 8, KNM XII B 15, KNM XII B 16, KNM XII C 4, KNM XII C 6, KNM XIII A 8, KNM XIII A 10, KNM XIII B 7, KNM XIV A 12, KNM XV B 1, KNM XVI A 5, KNM XVI A 10, KNM XVI B 8, KNM XVII A 12 a KNM XVII B 1.

v následujícím textu tedy z tohoto kodexu zohledňujeme jen tuto, původně sadskou, část. Sadské rukopisy bylo možné bezpečně identifikovat díky dvěma typům vlastnických záznamů a s přihlédnutím ke specifickým signaturám a štítkům z obsahem.

Kromě toho se dochovaly i dva zlomky, které z nich byly vyňaty. První z nich je uložen v Archivu Národního muzea, fond A – sbírka pergamenů pod signaturou Perg-A39 a pochází ze zadního předešlé rukopisu KNM XII B 3; jde o fragment urbáře pražského biskupství z let 1283–1284 se zápisy aktové povahy snad z roku 1295. Druhý zlomek je uložen v KNM, je označen signaturou 1 D a 1/8, byl vyňat z rukopisu XVI A 5 a jsou na něm „minuciones electe in anno domini M^o CCCC^o XI“ a termíny novoluní a úplňků.

Fyzický popis

Všechny dochované kodexy jsou pergamenové a velkých rozměrů (jeden rukopis má standardní foliový formát, všechny ostatní jsou větší a to až k rozměrům 45,5 x 33 cm), výjimkou je pouze rukopis Kap B LXXXVIII, který má rozměry pouze 11,5 x 9 cm. Dvacet sadských rukopisů je iluminovaných.³⁸⁸ Téměř všechny rukopisy mají středověké vazby (devatenáct rukopisů je dochováno v původní vazbě, šest rukopisů má vazbu dobovou), pouze čtyři rukopisy mají moderní převazbu.

Datace a provenience

Tři rukopisy jsou přesně datovány díky kolofónům.³⁸⁹ Jeden rukopis je z přelomu 12. a 13. století a jeden z první poloviny 13. století. Většina rukopisů (celkem dvacet) vznikla ve 14. století, z toho převážná část v jeho druhé polovině nebo spíše až ke konci. Pět rukopisů bylo možné datovat na přelom 14. a 15. století a pouze dva na začátek 15. století.

Většina kodexů je české provenience, pouze čtyři vznikly ve Francii a tři v Itálii. Rukopisy zahraniční provenience tedy tvoří čtvrtinu z celkového počtu a jedná se převážně o starší rukopisy. Jedním z nich je i výše zmiňovaný KNM XII B 14, který kanonii daroval Arnošt z Pardubic, a je možné, že i některé další z těchto rukopisů se do sadské kanonie mohly dostat jeho přičiněním.

³⁸⁸ K iluminovaným rukopisům srov. Tomáš GAUDEK, *Roudnické iluminované rukopisy druhé třetiny 14. století*, in: *Ubi est finis ...*, s. 234–248.

³⁸⁹ KNM XVII B 1 (1387), KNM XV B 1 (1391) a KNM XII B 16 (1411).

Jazykové rozdělení rukopisů

Jazykově je korpus rukopisů výhradně latinský, což je však do velké míry asi způsobeno skladbou dochovaných textů; navíc to lze říci o téměř všech knihovnách mužských klášterů v předhusitské době. V rukopisech najdeme pouze jeden částečně česky psaný kolofón, a to v rukopisu KNM XII B 15 na fol. 199rb: „Oretis pro fratre Petro Petro [sic] Sacczensi, qui istum libellum scripsit licet non minimum. ... Prosím vás pro buo, proste krále nebeského, boha všemohúcieho za mě hriešného, hriešníka nemocného, bratra Petra, nebožčíka v Sacké“ a český záznam na zadním přidešті rukopisu KNM XVI A 10: „Proste za mě milého hospodina, ale já za vy králevičieho syna.“ V rukopisu KNM XV A 4, v němž je zapsáno *Milleloquium sancti Ambrosii* Bartoloměje z Urbina, byly v rejstříku na fol. 1ra u několika hesel uvedeny české ekvivalenty, které jsou ale dnes vyškrábané. Kromě toho je v rukopisu KNM XII B 16 na listu přilepeném k zadnímu přidešті pět neúplných řádek českého textu.

Obsahové složení knihovny

Z **liturgických knih** jsou dochovány dva misály (KNM XVI A 10 a KNM XVI B 8) a breviář (KNM XII C 5). Ve všech třech rukopisech je v oficiu svatých patronů na prvním místě uveden sv. Apolinář a lze proto odůvodněně předpokládat, že byly rukopisy napsány přímo pro kanonii v Sadské.³⁹⁰

Nejrozsáhleji jsou zastoupeny **bible**. Rukopis KNM XVI A 5 obsahuje kompletní biblický text, po němž následuje dílo *Interpretationes nominum hebraicorum* ve středověku neprávem připisované Štěpánu Langtonovi. Dále se dochoval Starý zákon rozdělený do tří svazků: KNM XIII A 8 (Genesis – Rút), KNM XII A 19 (První kniha královská – Žalmy) a KNM XIII A 10 (Příslaví – Druhá kniha Makabejská). Rukopis KNM XII A 9 (Příslaví – Zjevení Janovo) byl původně zřejmě druhou částí z dvousvazkové bible.

Druhou nejrozsáhlejší skupinu představují **spisy církevních Otců**, z nichž je nejvíce zastoupen Augustin a Řehoř. Augustinův komentář k žalmům je v rukopisech KNM XII B 8 a KNM XII B 15. Jeho komentář k Janovu evangeliu, v němž je 18. a 19. traktát nahrazen Augustinovým kázáním č. 125, se zachoval v rukopisu KNM XII B 3, který mohl být opsán podle stejného vzoru jako roudnický kodex KNM XIII A 13.³⁹¹ Z Řehořova díla je dochována část spisu

³⁹⁰ Srov. Ivan HLAVÁČEK, *Z knižní kultury doby Karla IV. a Václava IV. v českých zemích*, in: Týž, *Knihy a knihovny v českém středověku: Studie k jejich dějinám do husitství*, Praha 2005, s. 263–319, s. 282, který však pouze obecně konstatuje, že liturgické knihy byly určeny přímo pro kanonii.

³⁹¹ Srov. Michal DRAGOUN, *Roudnické a sadské rukopisy v dalších pramenech a ve světle svých textových vztahů*, in: *Ubi est finis ...*, s. 89–106, s. 98–99.

Moralia in Iob v rukopisu KNM XII C 6. Jeho čtyřicet kázání na texty z evangelíí je v rukopisu KNM XII B 15, kázání ke knize Ezechiel jsou v KNM XV A 9. Systematické zpracování Ambrožova díla zvané *Ambrosianum*, jehož autorem je Bartoloměj z Urbina, je zapsáno v KNM XV A 4 (část A–N). Patristický homiliář je dochovaný v rukopisu KNM XIII B 7.

Poslední velkou skupinu rukopisů představují **spisy exegetického charakteru**. *Postilla litteralis* Mikuláše z Lyry je v rukopisu KNM XV B 3. Od Mikuláše z Gorranu je zde komentář ke knihám Genesis a Exodus v rukopisu KNM XII B 6, výklad evangelia podle Matouše v kodexu KNM XIII E 3. Třináct spisů Richarda ze Svatého Viktora je součástí sborníku KNM XII C 4: *Adnotationes mysticae in Psalmos* (část), *De exterminatione mali et promotione boni*, *De statu interioris hominis post lapsum*, *Tractatus de judiciaria potestate in finali et universali iudicio*, *De potestate ligandi et solvendi*, *De edicto Alexandri regis militiae caelorum* (*De tribus processionibus*), *Expositio Cantici Habacuc*, *Additiones ad expositionem Cantici Habacuc*, *Adnotationes mysticae in Psalmos* (část), *De tribus appropriatis personis in Trinitate*, *Declaratio nonnullarum difficultatum Scripturae ad Bernardum, Claraevallensem abbatem*, *Explicatio aliquorum passuum difficilium Apostoli* a *De eruditione hominis interioris libri tres* (část). Robert Holcot je autorem postily ke knize Moudrosti zapsané v KNM XII B 14. Abecedně řazené dílo Mořice z Irska (Mauritius Hibernicus) zvané *Distinctiones sacrae Scripturae* je v KNM XIV A 12.

Kazatelská literatura je v sadských rukopisech zastoupena jedinou sbírkou kázání Mikuláše ze Stráže (v KNM XII B 16) a pěti krátkými kázáními Bernarda z Clairvaux, která najdeme v rukopisu KNM XVI A 5. Kromě toho je dochována vlivná sbírka exempel Humberta z Romans *Tractatus de habundantia exemplorum ad omnem materiam in sermonibus* (často označovaná také jako *Liber de dono timoris*) v rukopisu Kap B LXXXVIII.

Na třetím místě co do rozsahu je **právní literatura**. Text Gratiánova Dekretu je zapsán v rukopisu KNM XVII A 12. Obsáhlý komentář k Dekretu nazývaný *Rosarium*, jehož autorem je Guido de Baysio, je v rukopisu KNM XVII A 1. Rukopis KNM XIII A 11 obsahuje sbírku *Liber Sextus* s komentářem zvaným *Glossa aurea* od Jana Monacha.

Poměrně hojně je zastoupená **penitenciální literatura**, reprezentovaná zejména zpovědními příručkami (*summae confessorum*), které jsou zde dochovány od Jana z Freiburgu (v KNM XVI B 7) a Bartoloměje ze San Concordia, jehož *Summa de casibus conscientiae* neboli *Summa Pisana* je v rukopisu KNM XVII B 1.

Ze **spisů týkajících se života řeholníků** najdeme v sadské knihovně pouze obsáhlý výklad Augustinovy řehole Humberta z Romans v rukopisu KNM XV B 1. Řehole ani jiné texty

normativního charakteru v sadských rukopisech dochovány nejsou, ačkoliv přinejmenším Augustinovu řeholi a roudnická statuta museli nepochybně kanovníci mít.

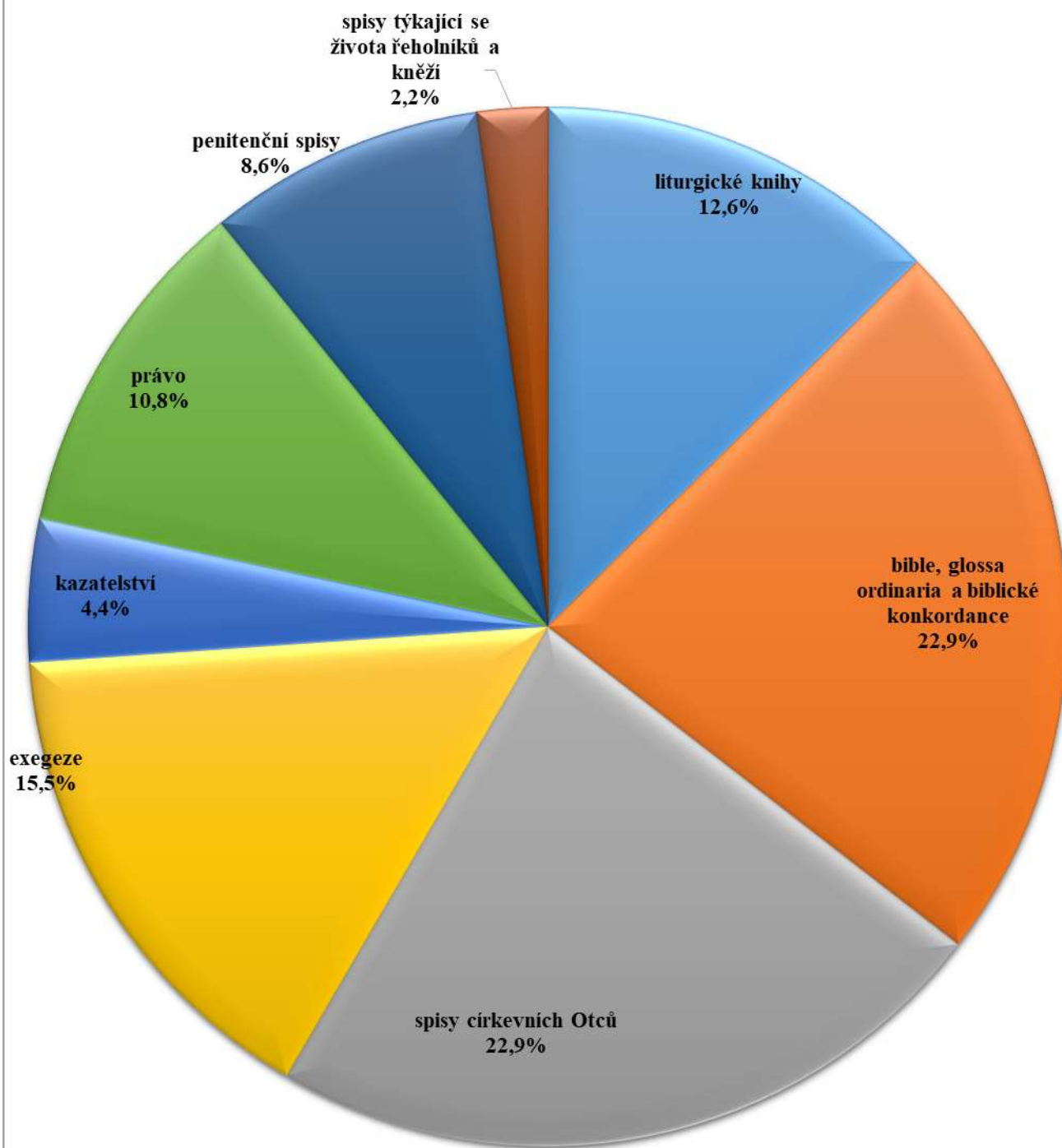
Máme-li tedy shrnout dochované sadské rukopisy, můžeme konstatovat, že se jedná o velkoformátové pergamenové kodexy, z nichž je většina iluminovaná. Stáří rukopisů odpovídá době existence sadské kanonie: pouze jeden rukopis vznikl ve 13. století, převážná většina kodexů vznikla ve 14. století a na začátek 15. století lze datovat pouze dva rukopisy. Převažují rukopisy české provenience a všechny dochované texty jsou psány latinsky. Jde především o bible a liturgické knihy, spisy církevních Otců, poměrně hojně je zastoupena i exegetická literatura. V naprosté většině se jedná o díla, která se v té době užívala často a byla běžnou součástí knihoven.

Původní rozsah sadské knihovny je dnes nemožné přesněji odhadnout. Kamil Boldan vyslovil domněnku, že původně mohla knihovna čítat 250 až 300 kodexů.³⁹² Tento odhad se však jeví jako příliš optimistický. Vzhledem k tomu, že kanonie v Sadské neměla příliš dlouhého trvání a patřila mezi chudší, a především při srovnání s jinými knihovnami (v roudnické knihovně bylo v době předhusitské odhadem asi 400 svazků,³⁹³ v třeboňské knihovně jich bylo přibližně 300), se jeví jako nepravděpodobné, že by v sadské knihovně bylo více než 100 rukopisů. Nevíme tedy přesně, jak velká část z původní knihovny se dochovala, ale vzhledem k výše uvedenému je pravděpodobné, že před zničením kanonie v roce 1420 byly zachráněny pouze kodexy s vyšší materiální hodnotou, které mohly později snad sloužit i jako hmotná rezerva v době exilu.

³⁹² Kamil BOLDAN, *Die Augustiner-Chorherren aus Raudnitz und Sadská im Exil in der Hussitenzeit als Schreiber der Handschriften*, Studie o rukopisech 29, 1992, s. 79–93, s. 81.

³⁹³ Kamil BOLDAN, *Die Augustiner-Chorherren aus Raudnitz und Sadská im Exil in der Hussitenzeit als Schreiber der Handschriften*, Studie o rukopisech 29, 1992, s. 79–93, s. 81 a Michal DRAGOUN, *Signatury a vlastnické záznamy rukopisů klášterů v Roudnici a v Sadské*, in: *Ubi est finis ...*, s. 27–60, s. 42.

Obsahové složení sadské knihovny

liturgické knihy

spisy církevních Otců

kazatelství

penitenční spisy

bible, glossa ordinaria a biblické konkordance

exegeze

právo

spisy týkající se života řeholníků a kněží

Bibliografie

Kamil BOLDAN, *Die Augustiner-Chorherren aus Raudnitz und Sadská im Exil in der Hussitenzeit als Schreiber der Handschriften*, Studie o rukopisech 29, 1992, s. 79–93.

Michal DRAGOUN, *Roudnické a sadské rukopisy v dalších pramenech a ve světle svých textových vztahů*, in: *Ubi est finis huius libri deus scit: Středověká knihovna augustiniánských kanovníků v Roudnici nad Labem*, edd. Michal DRAGOUN – Lucie DOLEŽALOVÁ – Adéla EBERSONOVÁ, Praha 2015, s. 89–106.

Michal DRAGOUN, *Signatury a vlastnické záznamy rukopisů klášterů v Roudnici a v Sadské*, in: *Ubi est finis huius libri deus scit: Středověká knihovna augustiniánských kanovníků v Roudnici nad Labem*, edd. Michal DRAGOUN – Lucie DOLEŽALOVÁ – Adéla EBERSONOVÁ, Praha 2015, s. 27–60.

Michal DRAGOUN, za spolupráce Adély EBERSONOVÉ, *Soupis roudnických a sadských rukopisů*, in: *Ubi est finis huius libri deus scit: Středověká knihovna augustiniánských kanovníků v Roudnici nad Labem*, edd. Michal DRAGOUN – Lucie DOLEŽALOVÁ – Adéla EBERSONOVÁ, Praha 2015, s. 331–565.

Adéla EBERSONOVÁ, *Knihovny kanonů v Roudnici a v Sadské: dochované rukopisy a jejich obsah*, in: *Ubi est finis huius libri deus scit: Středověká knihovna augustiniánských kanovníků v Roudnici nad Labem*, edd. Michal DRAGOUN – Lucie DOLEŽALOVÁ – Adéla EBERSONOVÁ, Praha 2015, s. 61–88.

Rokycany

Dějiny kanonie a tamní knihovny

Kromě prací encyklopedického charakteru³⁹⁴ a souborných publikací o dějinách města Rokycan³⁹⁵ se tamní kanonií detailně zabýval především Pavel Zahradník,³⁹⁶ který ve své diplomové práci a později v článku, který vznikl na jejím základě, předložil podrobný výklad o jejích dějinách. Stručný přehled její historie podal Antonín Podlaha³⁹⁷ a Václav Stránský,³⁹⁸ který se však zaměřil především na její stavební vývoj. Tomu se věnují ve dvou studiích velmi podobného obsahu Jan Anderle, Tomáš Karel a Vladimír Švábek.³⁹⁹ Přehled proboštů s důrazem na předposledního probošta Václava a jeho snahu o obnovu majetku kanonie předložil Stanislav Rokycký.⁴⁰⁰ Odborná literatura se také zabývá postojem rokycanské kanonie k Husovi a jeho učení: Václav Flajšhans⁴⁰¹ a Fridolin Macháček⁴⁰² byli přesvědčeni o negativním poměru kanonie vůči Husovi. Později vyslovila Anežka Schmidtová⁴⁰³ názor, že

³⁹⁴ Jaroslav KADLEC, *Rokytzan – Rokycany*, in: *Die Stifte ...*, s. 203–212; Pavel VLČEK – Petr SOMMER – Dušan FOLTÝN, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1997, s. 621–622; Milan BUBEN, *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích. II. díl, I. svazek, Řeholní kanovníci*, Praha 2003, s. 33–35.

³⁹⁵ *Královské svobodné město Rokycany: popis města i jeho okolí*, ed. Adolf SRB, Praha 1896, s. 5, 16 a jednotlivé (velmi kusé a stručné) zmínky i jinde; Věra ČERNÁ, *Rokycany*, Praha 1946, s. 6–10, 17–27 (největší pozornost je zde ale věnována budově kostela a tam uloženým uměleckým památkám); Petros CIRONIS, *Historie města Rokycan I, Rokycany od 10. stol. do třicetileté války*, Rokycany 1993, s. 52–57 a 81–84; Karel HOFMAN, *Rokycany 1110–1986: 25 nových pohledů do historie města*, Rokycany 1991, s. 2–10; Hana HRACHOVÁ a kol., *Rokycany 1110–2010: 900. výročí první písemné zmínky o Rokycanech*, Rokycany 2010, s. 18–19 a Hana HRACHOVÁ a kol., *Rokycany*, Praha 2011 (= *Dějiny českých, moravských a slezských měst*), s. 26–33, 71–76.

³⁹⁶ Pavel ZAHRADNÍK, *Dějiny knihovny kláštera rokycanského*. Diplomová práce, Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Katedra pomocných věd historických a archivního studia, Praha 1976 a Pavel ZAHRADNÍK, *Klášter augustiniánů-řeholních kanovníků v Rokycanech a jeho knihovna*, Bibliotheca Strahoviensis 4–5, 2001, s. 115–153.

³⁹⁷ Antonín PODLAHA, *Posvátná místa království Českého. Dějiny a popsání chrámů, kaplí, posvátných soch, klášterů i jiných pomníků katolické víry a nábožnosti v Království českém, řada první: Arcidiecése pražská, díl IV: Vikariáty: Kolínský a Rokycanský*, Praha 1910 (= *Knihy Dědictví Svatojánského* 113), s. 233–235.

³⁹⁸ Václav STRÁNSKÝ, *O klášteře Matky Boží v Rokycanech, o jeho způsobu stavebním a poloze*, Plzeňsko 8, 1926, s. 81–83, 104–107.

³⁹⁹ Jan ANDERLE – Tomáš KAREL – Vladimír ŠVÁBEK, *Městský hrad v Rokycanech*, Archeologia historica 19, 1994, s. 71–77 a Jan ANDERLE – Tomáš KAREL, *Městský hrad v Rokycanech*, Sborník muzea Dr. Bohuslava Horáka 7, 1995, s. 15–24.

⁴⁰⁰ Stanislav ROKYCKÝ, *Z hospodářské činnosti posledního probošta rokycanského*, Časopis pro dějiny venkova 13, 1926, s. 145–151.

⁴⁰¹ Václav FLAJŠHANS, *Hus proti Rokycanským*, Žďár 18, č. 27, 1919, s. 1.

⁴⁰² Fridolin MACHÁČEK, *Hus a Rokycany*, Brdský kraj 6, 1913–1914, s. 146–151.

⁴⁰³ Anežka SCHMIDTOVÁ, *Husova collecta Ad te levavi jako pramen epištolní postily br. Václava Paška, řeholního kanovníka kláštera v Rokycanech*, Listy filologické 3, 1955, s. 231–235; 4, 1956, s. 71–79.

rokycanská kanonie byla Husovi příznivě nakloněna, který byl přejat i dalšími autory,⁴⁰⁴ nicméně ve světle nových poznatků se jeví jako nepodložený,⁴⁰⁵ jak bude ukázáno i v následujícím textu.

K dějinám rokycanské kanonie tedy existuje poměrně četná literatura. Většinou se však jednotliví autoři zabývají pouze dílčími tématy a syntézu dějin kanonie poskytuje pouze práce Pavla Zahradníka, který v ní zohlednil všechnu výše uvedenou literaturu.

Rokycanskou kanonii založil arcibiskup Arnošt z Pardubic a vznikla přeměnou místní fary.⁴⁰⁶ V listině vydané 30. dubna 1361⁴⁰⁷ žádá Arnošt papeže Innocence VI. o udělení různých milostí a na prvním místě uvádí právě založení kanonie v Rokycanech. Innocenc VI. však záhy zemřel, tudíž bylo svolení uděleno až z rozhodnutí jeho nástupce na papežském stolci Urbana V., který listinou z 8. listopadu 1362⁴⁰⁸ dovoluje arcibiskupu Arnoštovi zřídit z rokycanského farního kostela řádové probošství pro šest kanovníků, z nichž jeden měl mít na starosti duchovní správu rokycanské farnosti. Následně Arnošt listinou z 18. srpna 1363⁴⁰⁹ založil řádové probošství a připojil mu důchody farního kostela a 12. září téhož roku pak jmenoval prvním proboštem svého pokladníka Michala.⁴¹⁰

⁴⁰⁴ Srov. např. Jaroslav BOUBÍN – Jana ZACHOVÁ, *Žaloby katolíků na Mistra Jana z Rokycan*, Rokycany 1997, s. 9–10.

⁴⁰⁵ Přehled tohoto bádání podává Pavel ZAHRADNÍK, *Klášter augustiniánů-řeholních kanovníků v Rokycanech a jeho knihovna*, Bibliotheca Strahoviensis 4–5, 2001, s. 115–153, s. 149–151.

⁴⁰⁶ K založení kanonie srov. Petros CIRONIS, *Historie města Rokycan I, Rokycany od 10. stol. do třicetileté války*, Rokycany 1993, s. 52–57.

⁴⁰⁷ *Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia, Tomus II, Acta Innocentii VI.: 1352–1362*, ed. Jan Bedřich NOVÁK, Pragae 1907, č. 1200, s. 480–482.

⁴⁰⁸ *Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia, Tomus III, Acta Urbani V.: 1362–1370*, ed. Věra KOSINOVÁ, Pragae 1944, č. 4, s. 4.

⁴⁰⁹ *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae. Pars 7, (1358–1363). Fasciculus 5, 1362–1363*, edd. Bedřich MENDEL – Milena LINHARTOVÁ, Praha 1963 (= Práce Historického ústavu ČSAV), č. 1475, s. 888–889.

⁴¹⁰ Státní okresní archiv Rokycany, Archiv města Rokycany, I. oddělení, inventární číslo 1208, signatura G 1. O jmenování probošta Michala ale bylo rozhodnuto již dříve: poprvé se s tímto titulem objevuje již 23. dubna 1362, tedy ještě před založením kanonie (*Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae. Pars 7, (1358–1363). Fasciculus 4, 1361–1362*, edd. Bedřich MENDEL – Milena LINHARTOVÁ, Praha 1961 (= Práce Historického ústavu ČSAV), č. 1166, s. 705–706).

Konventní budova a proboštský dům byly vystavěny v těsném sousedství farního kostela.⁴¹¹ V počátečním období své existence dostala kanonie řadu darů od různých osob,⁴¹² mj. jí roku 1403 odkázal Mikuláš Puchník (jeho jméno je uvedeno v souvislosti s výpůjčkou knihy z roudnické kanonie na zlomku KNM 1 I b 5/34) desátky z rybníka poblíž Rokycan.⁴¹³ Rokycanská kanonie patřila v rámci řádu řeholních kanovníků sv. Augustina mezi středně zámožné.⁴¹⁴

Kanonii těžce poškodil požár v roce 1406, o čemž nás zpravuje listina krále Václava IV. ze 17. prosince téhož roku;⁴¹⁵ dozvídáme se zde, že škody utrpěl nejen krov a budova kostela, ale také knihovna; z toho důvodu zde král Václav dovoluje proboštu a konventu kanonie, aby přijali dar 24 kop grošů zbožného nadání pro obnovení kanonie a nakoupení knih. Další pohroma kanonii potkala v únoru 1421,⁴¹⁶ kdy k Rokycanům přitáhlo Žižkovo vojsko. Město mu bez odporu otevřelo brány, ale táboři kanonii zpustošili a jednoho z řeholníků upálili.⁴¹⁷ Ostatní kanovníci se pravděpodobně přesunuli do Plzně, i když není zcela jasné, zda se obrat „transferunt se omnes versus Plznam“, který užil Vavřinec z Březové, vztahuje jen k rokycanským měšťanům, nebo i kanovníkům.

Po husitských válkách se tehdejší roudnický probošt Matěj Vrabec pravděpodobně zasadil o obnovu rokycanské kanonie a ustanovil tam novým proboštem roudnického kanovníka Matouše Berana, kterého administrátor pražské arcidiecéze potvrdil listinou z 3. července

⁴¹¹ Ke stavbě srov. Jan ANDERLE – Tomáš KAREL – Vladimír ŠVÁBEK, *Městský hrad v Rokycanech*, *Archeologia historica* 19, 1994, s. 71–77 a Jan ANDERLE – Tomáš KAREL, *Městský hrad v Rokycanech*, *Sborník muzea Dr. Bohuslava Horáka* 7, 1995, s. 15–24.

⁴¹² Dary, které kanonie obdržela, podrobně vypočítává Pavel ZAHRADNÍK, *Klášter augustiniánů-řeholních kanovníků v Rokycanech a jeho knihovna*, *Bibliotheca Strahoviensis* 4–5, 2001, s. 115–153, s. 117–118.

⁴¹³ *Soudní akta konsistoře pražské (Acta judiciaria consistorii Pragensis), část IV (1401–1404)*, ed. Ferdinand TADRA, Praha 1898 (= Historický archiv 11), s. 195–196.

⁴¹⁴ Srov. Pavel ZAHRADNÍK, *Klášter augustiniánů-řeholních kanovníků v Rokycanech a jeho knihovna*, *Bibliotheca Strahoviensis* 4–5, 2001, s. 115–153, s. 118–119.

⁴¹⁵ Státní okresní archiv Rokycany, Archiv města Rokycany, I. oddělení, inventární číslo 1213, signatura G 6.

⁴¹⁶ Přesné datum vyplenění kanonie (12. února 1421) se objevuje až v 18. století (srov. Petros CIRONIS, *Historie města Rokycan I, Rokycany od 10. stol. do třicetileté války*, Rokycany 1993, s. 91–99).

⁴¹⁷ Vavřinec z Březové, *Husitská kronika*, in: FRB V, ed. Josef EMLER – Jan GEBAUER – Jaroslav GOLL, Praha 1893, s. 329–534, s. 472: „Thaborite vero cum in Rokyczanam fuissent pacifice recepti, monasterium cum altaribus turpiter concuciunt et in rebus inhabitantes crudeliter spoliarunt ac unum ex presbiteris captum inhumaniter in eodem loco comburunt et plurima dampna civitati inferentes transferunt se omnes versus Plznam“. Srov. Jaroslav KADLEC, *Katoličtí exulanti čeští doby husitské*, Praha 1990, s. 46 a Ondřej VODIČKA, *Exil českého a moravského duchovenstva za husitských válek*, Praha 2019 (= Středověk 5), s. 146.

1445.⁴¹⁸ Zdá se však, že Beran se fakticky rokycanským proboštem nestal, protože v roudnickém nekrologiu je uveden jako pouhý kněz roudnické kanonie.⁴¹⁹

Listina administrátora pražského arcibiskupství Václava z Krumlova z roku 1457⁴²⁰ svědčí o tom, že v té době rokycanská kanonie ještě nebyla obnovena. Rozhoduje se zde spor mezi kanovníkem Prokopem z Plzně a oltářníkem v kostele sv. Ondřeje v Plzni Václavem Rathuským na jedné straně a několika rokycanskými měšťany na druhé straně o právo na přechovávání pokladu a knihovny rokycanské kanonie, dokud nebude obnovena; vše bylo pravděpodobně do Plzně odneseno ještě před vyplněním kanonie husity, od té doby uloženo u uvedených plzeňských kněží a podle rozhodnutí administrátora u nich měl poklad i knihovna zůstat i nadále s tím, že celý majetek měl být sepsán a opatrován vždy čtyřmi osobami.

K dalšímu pokusu o obnovení kanonie došlo pravděpodobně v šedesátých letech 15. století. V roce 1469 je doložen její představený Jiří, který je v pramenech označován jako převor nebo i probošt,⁴²¹ a v roudnickém nekrologiu je zapsán záznam o jeho úmrtí.⁴²² Zdá se však, že obnovená kanonie zanikla již po několika málo letech. Tomu nasvědčuje závěť plzeňské měšťanky Anny Pořádkové z 18. března 1474,⁴²³ v níž odkazuje určité finanční sumy několika plzeňským klášterům, jejichž představení jsou jmenováni i se svými tituly, a také knězi Jiříkovi z Rokycan, který je uveden bez titulu a jakékoliv zmínky o kanonii. Zdá se tedy, že v tomto roce již kanonie neexistovala a její dřívější představený působil nadále v Rokycanech jako farář (možnost, že by se v závěti jednalo o jiného kněze Jiřího pocházejícího z Rokycan, je nepravděpodobná).

Třetí a poslední pokus o obnovu rokycanské kanonie lze datovat do devadesátých let 15. století. Tehdy, v době působení probošta Václava,⁴²⁴ nastalo ještě na krátkou dobu období rozkvětu a byla získána zpět i značná část dřívějšího majetku kanonie, který byl dříve zastaven, prodán

⁴¹⁸ Srov. *Archiv český, čili, Staré písemné památky české i moravské z archivův domácích i cizích III*, ed. František PALACKÝ, Praha 1844, č. 466, s. 532.

⁴¹⁹ NK ČR XIX B 3, fol. 89r: „Anno domini M° CCCC° LXI° obiit frater Mattheus senior dictus Beran“.

⁴²⁰ Archiv pražské Metropolitní kapituly u sv. Víta, cod. arch. III., 10, fol. 1r.

⁴²¹ Prameny dochované k činnosti představeného Jiřího (včetně jeho různé titulatury) uvádí Pavel ZAHRAVNÍK, *Klášter augustiniánů-řeholních kanovníků v Rokycanech a jeho knihovna*, Bibliotheca Strahoviensis 4–5, 2001, s. 115–153, s. 122–123.

⁴²² NK ČR XIX B 3, fol. 86r: „Obiit venerabilis pater dominus Georgius prepositus Rokyczan“.

⁴²³ *Listář královského města Plzně a druhdy poddaných osad 2, od r. 1450–1526*, ed. Josef STRNAD, Plzeň 1905 (= Publikace městského historického musea v Plzni 3; Prameny a příspěvky k dějinám královského města Plzně 5), s. 179, č. 212.

⁴²⁴ Podrobněji viz Stanislav ROKYCKÝ, *Z hospodářské činnosti posledního probošta rokycanského*, Časopis pro dějiny venkova 13, 1926, s. 145–151, zvl. s. 147–151.

nebo protiprávně zabaven. V roce 1515 si probošt Václav vyžádal od treboňského opata Štěpána jednoho tamního kanovníka, aby poskytl rokycanským augustiniánům příklad ve vedení řeholního života, a zároveň poslal jednoho rokycanského řeholníka do treboňské kanonie, aby mohl po návratu do Rokycan sloužit jako vzor.

Během 16. století měla kanonie různé spory s rokycanskými měšťany, které se stále stupňovaly. Rokycanští měšťané již byli v té době většinou utrakvisté a na katolickou kanonii ve svém městě nepohlíželi příznivě. Když se v roce 1546 král Ferdinand I. ocitl ve válce s protestantským šmalkaldským spolkem, rozhodla se rokycanská městská rada králi půjčit peníze; ten na oplátku zastavil obci za uvedenou sumu proboštsství se vším jeho majetkem s podmínkou, že zde budou mít katolického kněze.⁴²⁵ Tím kanonie v roce 1546 definitivně zanikla.

Ke **knihovně** rokycanské kanonie se nedochoval žádný knihovní katalog ani záznamy o majetkové evidenci. Jako první se touto knihovnou zabýval Josef Dobrovský,⁴²⁶ který ve svém článku předložil popis 44 rukopisů a 15 starých tisků, které byly v roce 1779 nalezeny v komoře za sakristií rokycanského kostela. Přestože většinu rukopisů charakterizuje jen stručně, bylo možné téměř všechny ztotožnit s dnes dochovanými kodexy.⁴²⁷ Detailně se rokycanské knihovně věnoval Pavel Zahradník,⁴²⁸ který po dvaceti pěti letech připravil na podkladě své diplomové práce článek o rokycanské kanonii a její knihovně, ale nezohlednil v něm novou literaturu k tomuto tématu, především pak rozsáhlou studii Karla Hofmana.⁴²⁹ Stručné shrnutí

⁴²⁵ Srov. Zikmund WINTER, *Život církevní v Čechách: kulturně-historický obraz z XV. a XVI. století I*, Praha 1895, s. 251.

⁴²⁶ Josef DOBROVSKÝ, *Bibliothekarische Nachrichten. Von einer alten Klosterbibliothek*, in: *Böhmische Litteratur auf das Jahr 1779*, Bd. 1, Prag 1779, s. 279–290. Část starých tisků, kterou zde Dobrovský uvádí, však byla vytištěna až po zániku rokycanské kanonie.

⁴²⁷ Karel HOFMAN, *Nejstarší rokycanská knihovna*, *Minulostí Rokycanska* 3, č. 2, 1995, s. 23–42, s. 39–40. Souhrn svých poznatků o rokycanské knihovně tento autor vydal již dříve: Karel HOFMAN, *Rokycany 1110–1986: 25 nových pohledů do historie města*, Rokycany 1991, s. 2–10, s. 8–10.

⁴²⁸ Pavel ZAHRADNÍK, *Dějiny knihovny kláštera rokycanského*. Diplomová práce, Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Katedra pomocných věd historických a archivního studia, Praha 1976 a Pavel ZAHRADNÍK, *Klášter augustiniánů-řeholníků v Rokycanech a jeho knihovna*, *Bibliotheca Strahoviensis* 4–5, 2001, s. 115–153.

⁴²⁹ Karel HOFMAN, *Nejstarší rokycanská knihovna*, *Minulostí Rokycanska* 3, č. 2, 1995, s. 23–42. V této studii je však celá řada chyb v uvádění signatur rukopisů.

dějiny i obsahu rokycanské knihovny předložil Jaroslav Kadlec⁴³⁰ a Michal Dragoun.⁴³¹ O novověkých dějinách knihovny se stručně zmiňuje také Antonín Podlaha.⁴³²

Z knihovny rokycanské kanonie se podařilo identifikovat celkem 51 rukopisů. Z nich většina (celkem 41) je dnes uložena v KNM. Oproti studiím Pavla Zahradníka a Karla Hofmana, kteří vycházeli pouze z evidence rokycanské provenience poskytnuté v katalogu Františka Michálka Bartoše, zde uvádíme navíc ještě rukopis KNM XVI C 6, který Bartoš jako rokycanský neeviduje, ale vzhledem k dochované signatuře je jeho provenience nepochybná.

Další kodexy jsou dnes uloženy v MZK. Zde je šest rukopisů, které bezpečně pocházejí z rokycanské kanonie, a u dalších kodexů je rokycanská provenience otázkou. Pavel Zahradník a Karel Hofman přebírali tyto rukopisy z Dokoupilova katalogu (resp. z jeho rejstříku);⁴³³ Zahradník tyto rukopisy uvádí jako „nejisté“, Hofman jako „hypoteticky z Rokycan“, ale ani jeden z nich k nim nepřidává žádné zdůvodnění ani jejich provenienci nijak nekomentuje. Z těchto rukopisů ponecháváme v předkládaném souboru jako nejisté kodexy MZK Mk 5, MZK Mk 8 a MZK Mk 21 a v následujícím textu je píšeme kurzívou. Signatura zapsaná na přední desce rukopisu *MZK Mk 5* může patřit rokycanské kanonii, ale nelze to tvrdit s jistotou. Rukopis *MZK Mk 8* má na přední desce iniciály „PP“, které označují kodexy z knihovny Prokopa z Plzně. Ten sice odkázal svou knihovnu koleji Národa českého pražské univerzity,⁴³⁴ takže by se mohlo zdát, že se nemůže jednat o rukopis rokycanské kanonie; je zde však výše zmiňovaná listina z roku 1457,⁴³⁵ v níž je zmiňován kanovník Prokop z Plzně. Nelze rozhodnout, zda se v této listině jedná o téhož Prokopa, nebo jde jen o jmenovce. Vzhledem k tomu ponecháváme rukopis *MZK Mk 8* v předkládaném korpusu jako nejistý a stejně tak i kodex *MZK Mk 21*. Část tohoto rukopisu byla pravděpodobně opsána z roudnického NK ČR

⁴³⁰ Jaroslav KADLEC, *Rokytzan – Rokycany*, in: *Die Stifte ...*, s. 203–212, s. 209–210.

⁴³¹ Michal DRAGOUN, *Středověké rukopisy Knihovny Národního muzea, jejich akvizice a nejvýznamnější provenienční celky*, in: *Ex libris... Ex bibliotheca...*: knižní sbírky Knihovny Národního muzea a jejich dřívější majitelé, Praha 2015, s. 9–25, s. 15–16.

⁴³² Antonín PODLAHA, *Posvátná místa království Českého. Dějiny a popsání chrámů, kaplí, posvátných soch, klášterů i jiných pomníků katolické víry a nábožnosti v Království českém, řada první: Arcidiecése pražská, díl IV: Vikariáty: Kolínský a Rokycanský*, Praha 1910 (= *Knihy Dědictví Svatojánského* 113), s. 233–234.

⁴³³ Vladislav DOKOUPIL, *Soupis rukopisů mikulovské dietrichsteinské knihovny*, Praha 1958 (= *Publikace vědecké literatury. Soupisy rukopisných fondů Universitní knihovny v Brně* 2).

⁴³⁴ *Catalogi librorum vetustissimi Universitatis Pragensis. Die ältesten Bücherkataloge der Prager Universität*, edd. Zuzana SILAGIOVÁ – František ŠMAHEL, Turnhout 2015 (= *Corpus Christianorum. Continuatio Mediaevalis* 271; *Magistri Iohannis Hus Opera omnia XXXVIII, Supplementum II*), s. XLIII–XLIV.

⁴³⁵ Archiv pražské Metropolitní kapituly u sv. Víta, cod. arch. III., 10, fol. 1r.

XIX B 3, ale na druhou stranu štítek se signaturou na přední desce je pro rokycanskou knihovnu netypický.⁴³⁶

Zbývající čtyři rukopisy, které Zahradník i Hofman označují jako nejisté, jsme se rozhodli z rokycanského korpusu vyřadit. Kodex MZK Mk 15 má na desce štítek se signaturou „N 16“, která patří knihovně Rečkovy koleje;⁴³⁷ tento kodex tedy jistě rokycanské kanonii nepatřil a z Rečkovy koleje se spolu s dalšími kodexy později dostal do knihovny Ferdinanda Hoffmanna z Grünbüchlu. U rukopisu MZK Mk 43 neshledáváme žádný náznak, který by mohl ukazovat na rokycanskou provenienci. Zbývající dva kodexy (MZK Mk 46 a MZK Mk 55) uvádí Dokoupil jako nejisté rokycanské pouze v rejstříku, ale v jejich popisu již tuto možnost vůbec nezmiňuje. Navíc rukopis MZK Mk 46 má na fol. IIr signaturu, která je dochována na dalších přibližně třiceti kodexech dnes uložených v NK ČR a snad se jedná o rukopisy ze staroměstské městské knihovny. Kodex MZK Mk 55 má na předním přidešti signaturu, u níž je souvislost s rokycanskou knihovnou velmi nepravděpodobná (vzhledem k tomu, že jde o kodex datovaný do roku 1459, je signatura „A 4“ velmi nízká).

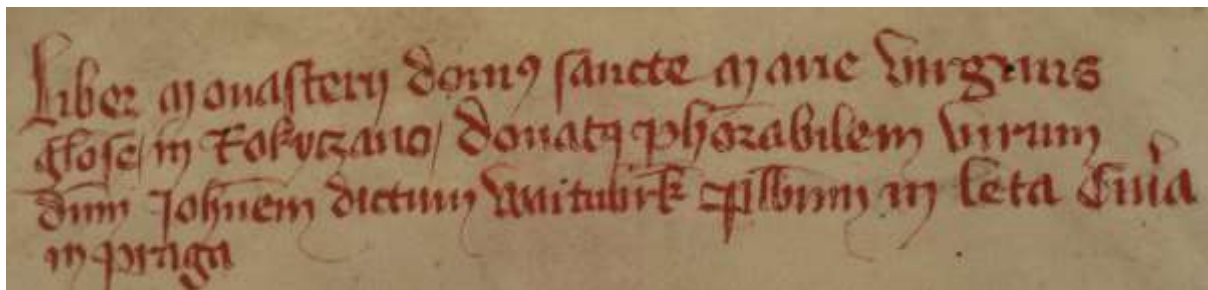
Vzácný kodex z počátku 12. století, který Zahradník i Hofman pokládali za ztracený, se podařilo objevit v Yale University, Beinecke Rare Book and Manuscript Library, General Collection of Rare Books and Manuscripts MS 554. Zahradník se o něm ve své studii několikrát zmiňuje a popisuje i jeho fyzický vzhled i obsah; uvádí však, že jde o kodex z 11. století, ale ve skutečnosti vznikl až na začátku 12. století.

Knihovna rokycanské kanonie vznikla pravděpodobně krátce po založení této instituce a lze předpokládat, že její základ tvořila farní knihovna skládající se především z liturgických knih; z těchto rukopisů se však žádný nedochoval. Knihovna se v průběhu celé své existence rozrůstala především díky mnoha darům, z nichž naprostá většina spadá do předhusitského období.

⁴³⁶ Michal DRAGON, *Roudnické a sadské rukopisy v dalších pramenech a ve světle svých textových vztahů*, in: *Ubi est finis ...*, s. 89–106, s. 101–102.

⁴³⁷ Srov. *Catalogi librorum vetustissimi Universitatis Pragensis. Die ältesten Bücherkataloge der Prager Universität*, edd. Zuzana SILAGIOVÁ – František ŠMAHEL, Turnhout 2015 (= *Corpus Christianorum. Continuatio Mediaevalis* 271; *Magistri Iohannis Hus Opera omnia XXXVII B, Supplementum II*), s. 30, kde je uveden rukopis se signaturou „N 16“ a obsahem „Commune sanctorum et Prothemata“, který plně odpovídá titulu zapsanému na přední desce kodexu MZK Mk 15. Hlavně taky odpovídá titulu na přední desce.

Rukopis KNM XIV D 1 do knihovny daroval Jan řečený Vartenberk, farář v Týně a předtím oltářník v míšenské diecézi.⁴³⁸ O tom svědčí záznam na přední předsádce verso: „Liber monasterii domus sancte Marie Virginis gloriose in Rokyczano, donatus per honorabilem virum dominum Iohannem dictum Wartnberk, plebanum in Leta curia in Praga“.

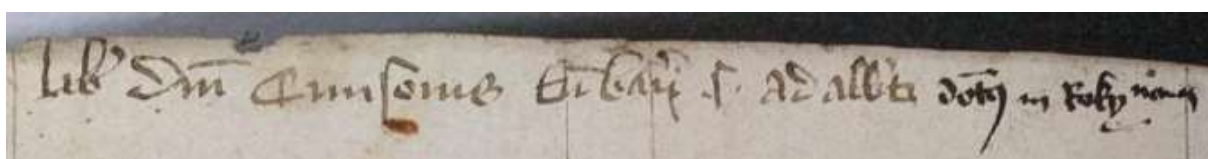
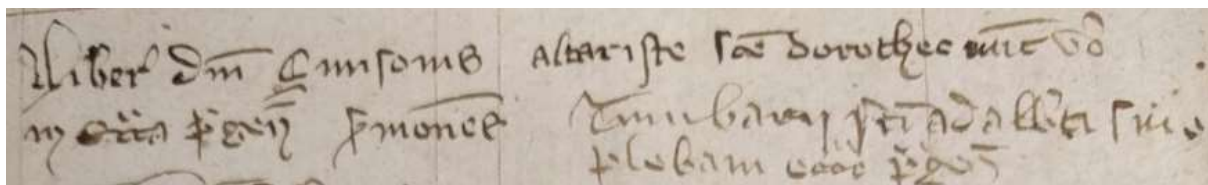
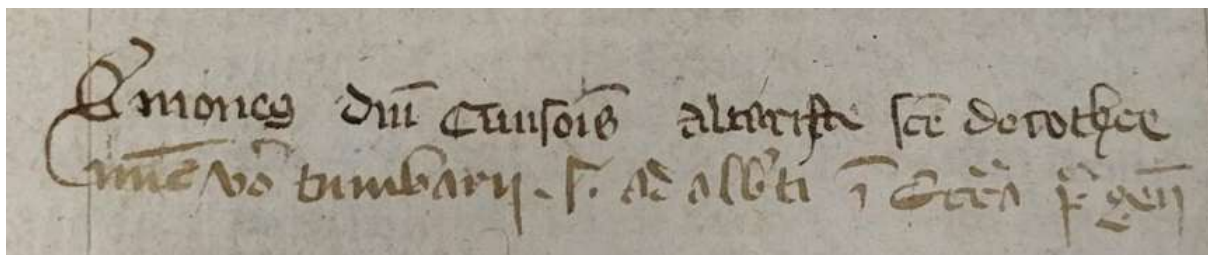

KNM XIV D 1, fol. lv

Rukopis KNM XII F 10 napsal Kuneš, podsakristián a oltářník sv. Doroty v pražském katedrálním kostele sv. Víta a později farář v Chýnově,⁴³⁹ a daroval ho rokycanské kanonii v době, kdy už byl farářem pražského kostela, tj. po roce 1398. O tom svědčí vlastnický záznam na fol. 200v „Sermones domini Cunsonis altaris sancte Dorothee“, k němuž bylo později připsáno „nunc vero tumbarii sancti Adalberti in ecclesia Pragensi“ (podobný záznam je také na fol. 201r); na fol. 215v bylo k záznamu „Liber domini Cunsonis tumbarii sancti Adalberti“ později připsáno „donatus in Rokyczanam“.

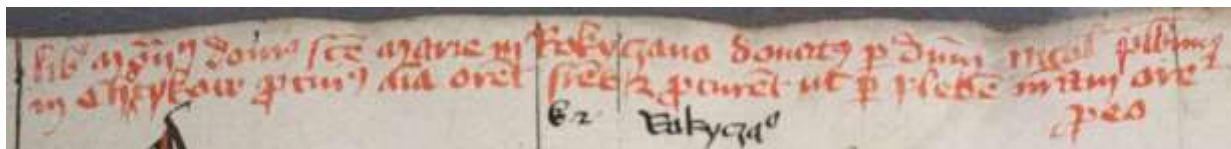
⁴³⁸ Václav Vladivoj Tomek, *Dějepis města Prahy V*, Praha 1905, s. 222.

⁴³⁹ Václav Vladivoj Tomek, *Dějepis města Prahy V*, Praha 1905, s. 158 a 163.

KNM XII F 10, ff. 200v, 201r a 215v

Kodex KNM XIII E 11 daroval Mikuláš Mníšek, který působil jako farář v Chotíkově u Rokycan. V roce 1417 byl tohoto úřadu rozsudkem pražského arcibiskupa zbaven,⁴⁴⁰ protože podporoval Husovo učení.⁴⁴¹ Darování rukopisu dokládá záznam na fol. 1r: „Liber monasterii domus sancte Marie in Rokyczano, donatus per dominum Nicolaum, plebanum in Chotykow, pro cuius anima orent fratres et procurent, ut per plebem nostram oretur pro eo“.

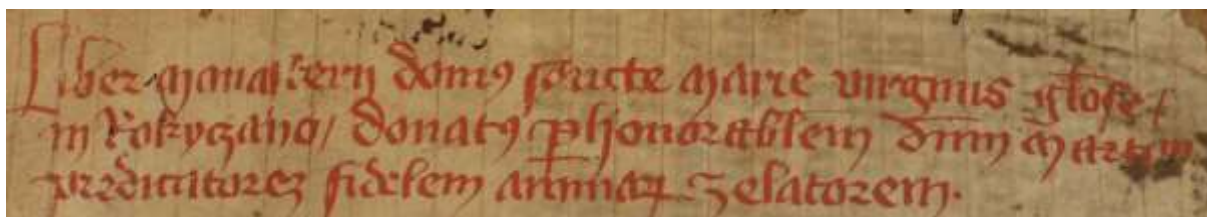

KNM XIII E 11, fol. 1r

Rukopis KNM XIV C 9 věnoval kanonii blíže neznámý kazatel Martin, jak dokládá záznam na předním předešlí: „Liber monasterii domus sancte Marie Virginis gloriose in Rokyczano, donatus per honorabilem dominum Martinum, predicatorem fidelem, animarum zelatorem“. Je možné, že jde o téhož Martina, kterému je v kolofónu na fol. 24v věnováno první dílo zapsané v tomto rukopisu: „Scriptus est Martino, protunc rectori scholarum in Opatowycz, anno dominice incarnationis 1385.“

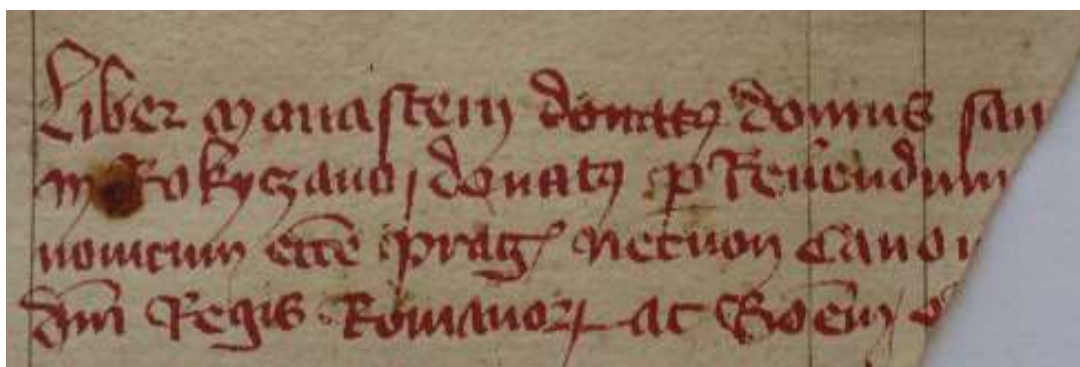
⁴⁴⁰ *Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidioecesim. Liber septimus. Ab anno 1410 usque ad annum 1419*, ed. Josef EMLER, Pragae 1886, s. 223.

⁴⁴¹ Anežka VIDMANOVÁ, *Husův přívrženec Mikuláš Mníšek*, Husitský Tábor 3, 1980, s. 51–66.

KNM XIV C 9, přední přidešť

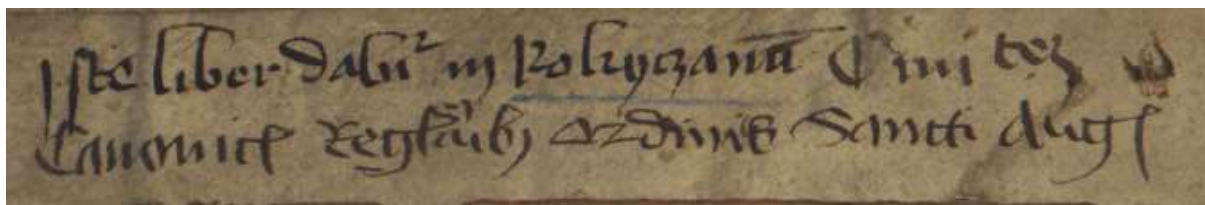
Kanonii byly darovány ještě další dva kodexy, ale jejich dárce neznáme. Rukopis KNM XII D 14 věnoval neznámý pražský kanovník a snad také kaplan krále Václava IV., což naznačuje fragmentárně dochovaný záznam na přední předsádce recto: „Liber monasterii (škrtnuto „donatus“) domus sa[n]cte Marie Virginis?] in Rokyczano, donatus per reverendum [... ca]nonicum ecclesie Pragensis necnon canon[icum] ... domini regis Romanorum ac Boemie ...“.

KNM XII D 14, fol. 1r

Záznam o darování tohoto kodexu je psán stejnou rukou, která zapsala výše uvedené zápisy v rukopisu XIV C 9, který daroval neznámý kazatel Martin, a v XIV D 1, který se do rokycanské kanonie dostal darem od týnského faráře Jana řečeného Vartenberk.

Kodex MZK Mk 26 má na předním přidešť pouze záznam: „Iste liber dabitur in Rokyczanam civitatem canonicis regularibus ordinis sancti Augustini“.

MZK Mk 26, přední přidešť

Máme rovněž zprávy o dalších darech či odkazech, ale tyto kodexy se až na jednu výjimku nedochovaly. Kaplan arcibiskupa Arnošta z Pardubic a později generální vikář arcibiskupa Jana

z Jenštejna, horšovský arcijáhen Přibyslav Janův z Újezdce odkázal závěti z roku 1374 rokycanské kanonii celou svou osobní knihovnu.⁴⁴² O velikosti ani obsahu jeho knihovny nemáme zprávy, ale byla pravděpodobně velmi rozsáhlá, což můžeme usuzovat z toho, že jen v roce 1381 vydal na nákup knih 170 zlatých.⁴⁴³ Z rukopisů, které kanonii odkázal, se – pokud víme – dochoval pouze jeden. Ten byl dražen na aukci firmy Gilhofer a Ranschburg v roce 1933,⁴⁴⁴ kde ho koupil Otakar Kruliš-Randa a poté byl dlouho pokládán za nezvěstný. Dnes je uložen v Yale University, Beinecke Rare Book and Manuscript Library, General Collection of Rare Books and Manuscripts MS 554; jde se o kodex z počátku 12. století, který obsahuje výklad na Pavlovy epístoly připisovaný Haimonovi z Halberstadtu, a je na přední předsádce recto opatřen poznámkou „Iste liber est monasterii sancte Marie canonicorum regularium in Rokiczano donatus per dominum Przibisslaum archidiaconum Horzsoviensem et canonicum Pragensem ad honorem dei et sancte Marie“. Není jasné, co se stalo se zbytkem Přibyslavovy knihovny, ale je pravděpodobné, že přinejmenším její část byla zničena při požáru v roce 1406. Rokycanskou knihovnu obdaroval také kanovník a generální vikář Adam z Nežetic.⁴⁴⁵ Ve své závěti z 3. ledna 1414 odkázal téměř celou svou knihovnu pražské kapitule, pouze devět rukopisů věnoval jednotlivcům nebo jiným církevním institucím. Kodex označený jako „liber Scolastice historie“ odkázal rokycanské kanonii. Rukopis s Comestorovým dílem *Historia scholastica* se nedochoval, ale vykonání Adamovy závěti můžeme pokládat za jisté; ve stejné závěti totiž odkázal roudnické kanonii dílo *Satirica historia mundi* od Paulina Minority z Benátek (KNM XVI A 8). Adam z Nežetic byl jedním z horlivých odpůrců viklefismu a tento postoj projevil i v uvedené závěti: ke knihám odkázaným pražské kapitule připojil poznámku, že nemají být půjčovány „nulli Wiklefiste aut suspecto“ a k nadaci pro jednoho studenta práv a jednoho studenta teologie na pražské universitě dodal podmínku, že dotyční studenti nesmějí být podezřelí z viklefismu. Z těchto Adamových postojů je zřejmé, že rokycanská kanonie nemohla být známá svým vstřícným přístupem k Viklefovu učení.

⁴⁴² *Soudní akta konsistoře pražské (Acta judiciaria consistorii Pragensis), část I (1373–1379)*, ed. Ferdinand TADRA, Praha 1893 (= Historický archiv 1), s. 82, č. 58. Srov. Ivan HLAVÁČEK, *Z knižní kultury doby Karla IV. a Václava IV. v českých zemích*, in: Týž, *Knihy a knihovny v českém středověku: Studie k jejich dějinám do husitství*, Praha 2005, s. 263–319, s. 282.

⁴⁴³ *Soudní akta konsistoře pražské (Acta judiciaria consistorii Pragensis), část II (1380–1387)*, ed. Ferdinand TADRA, Praha 1893 (= Historický archiv 2), s. 106–107, č. 178.

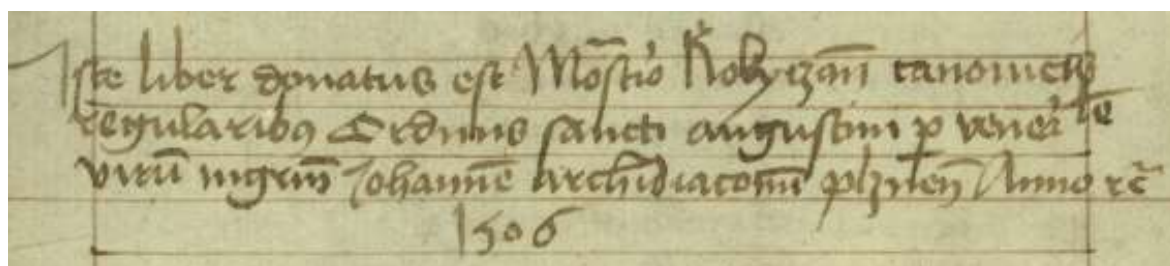
⁴⁴⁴ Záznam v aukčním katalogu *Bibliothek Fürst Dietrichstein Schloss Nikolsburg. Versteigerung am 21. und 22. November 1933*, H. Gilhofer et R. Ranschburg, Aktiengesellschaft, Luzern, Katalog XI, č. 377.

⁴⁴⁵ Srov. Ivan HLAVÁČEK, *Studie k dějinám knihoven v českém státě v době předhusitské. II. Některé knihovny soukromé*, in: Týž, *Knihy a knihovny v českém středověku: Studie k jejich dějinám do husitství*, Praha 2005, s. 208–251, o jeho knihovně s. 234–251, edice závěti na s. 246–250, kde je na s. 246 uvedeno: „librum Scolastice historie preposito, priori et conventui monasterii canonicorum regularium in Rokyczano“.

Rokycanskou kanonii pravděpodobně zamýšlel obdarovat také děkan pražské artistické fakulty a známý odpůrce husitismu a utrakvismu Prokop z Kladrub.⁴⁴⁶ V jednom z kodexů z jeho knihovny (Kap I XLIX) jsou k vlastnickému záznamu na přední předsádce „Liber M. Procopii de Cladrub“ připsána slova „detur pro monasterio Rokyczanensi“, která jsou však přeškrtnuta. Vzhledem k tomu, že se jedná o pozdější přípisek, však není zcela jisté, že sám Prokop zamýšlel kodex věnovat rokycanské kanonii; každopádně se do ní tato kniha nikdy nedostala.

Knihovna jistě utrpěla těžké ztráty během požáru v roce 1406, ale přesnější představu o množství ztracených rukopisů nelze získat. S jistotou však víme, že neshořela celá knihovna, protože se až do 20. století dochoval jeden rukopis z knihovny horšovského arcijáhna Přibyslava, který svou knihovnu odkázal rokycanské kanonii již v roce 1374, a nepřímě o tom svědčí i řada kodexů, které byly napsány před rokem 1406 (ačkoliv se samozřejmě některé mohly do knihovny dostat i později). Další rukopisy mohly být ztraceny během jejich přesunutí do Plzně v době husitských válek, ale o tom chybí jakékoliv přesnější zprávy.

Přirůstky rukopisů v pohusitském období byly již výrazně nižší. Pouze osm rukopisů⁴⁴⁷ prokazatelně vzniklo v roce 1420 a později; více než polovina z nich se však dostala do knihovny od jediného známého dárce z pohusitského období, plzeňského arcijáhna Jana z Rokycan. Z rukopisů, které daroval, je jich dochováno pět: KNM X E 3, KNM X E 4, KNM X E 5, KNM XVI E 1 a MZK Mk 86, přičemž ve třech z nich je záznam o darování téměř totožného znění a psaný stejnou rukou (v KNM X E 5 na fol. 328r, KNM XVI E 1 na fol. 432r a v MZK Mk 86 na ff. 6r a 182v): „Iste liber donatus est monasterio Rokyczanensi canonicis regularibus ordinis sancti Augustini per (venerabilem virum) magistrum Iohannem, archidiaconum Plznensem, anno 1506“.

MZK Mk 86, fol. 6r

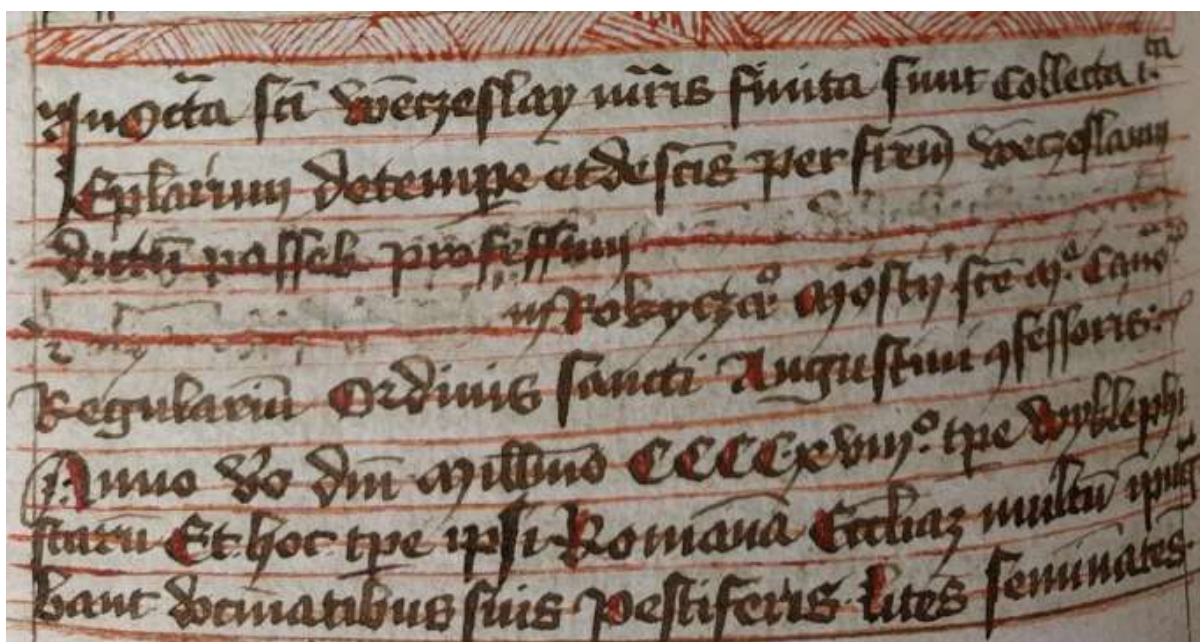
K darování však muselo dojít dříve než v uvedeném roce 1506, čemuž nasvědčuje listina z 1. ledna 1505, v níž se potvrzuje, že rokycanský probošt Václav, vykonavatel závěti arcijáhna

⁴⁴⁶ K jeho knihovně srov. Jaroslav KADLEC, *Die Bibliothek des M. Prokop aus Kladrubu*, *Mediaevalia Bohemica* 1, 1969, s. 315–320.

⁴⁴⁷ MZK Mk 33, KNM X E 3, KNM X E 4, KNM X E 5, KNM XII F 6, KNM XII F 7, KNM XVI C 4 a KNM XVI E 1.

Jana, rozdělil dědicům vše, co jim náleželo.⁴⁴⁸ Z toho usuzujeme, že také Janovy rukopisy se zřejmě dostaly do majetku rokycanské kanonie z jeho pozůstalosti.

V jediném případě máme doklad o vlastní písarské činnosti členů kanonie. V roce 1418 napsal kanovník Václav Pašek z Volyně rukopis KNM XII F 2, o čemž svědčí kolofón na fol. 270v: „In octava sancti Wenceslay martiris finita sunt collecta ista epistolarum de tempore et sanctis per fratrem Wenceslaum dictum Passek, professum ... (několik slov vyškrábáno) ... in Rokyczano monasterii sancte Marie canonicorum regularium ordinis sancti Augustini confessoris anno vero domini millesimo CCCCXVIII tempore Wyklephistarum. Et hoc tempore ipsi Romanam ecclesiam multum impugnabant, docmatibus suis pestiferis lites seminantes.“

KNM XII F 2, fol. 270v

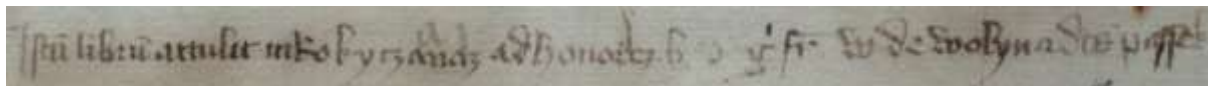
Paškově epištolní postile se věnovala Anežka Schmidtová,⁴⁴⁹ která mj. na základě této postily vyslovila názor, že rokycanská kanonie byla příznivě nakloněna viklefovskému hnutí a Husovu učení, protože Paškova postila částečně vychází z Husova díla *Collecta Ad te levavi*. Proti tomu však mluví zakončení postily uvedeným protiviklefovským kolofónem, navíc postila obsahuje

⁴⁴⁸ *Listář královského města Plzně a druhdy poddaných osad 2, od r. 1450–1526*, ed. Josef STRNAD, Plzeň 1905 (= Publikace městského historického musea v Plzni 3; Prameny a příspěvky k dějinám královského města Plzně 5), s. 482, č. 579.

⁴⁴⁹ Anežka SCHMIDTOVÁ, *Husova collecta Ad te levavi jako pramen epištolní postily br. Václava Paška, řeholního kanovníka kláštera v Rokycanech*, *Listy filologické* 3, 1955, s. 231–235; 4, 1956, s. 71–79. Stejný názor zastává i později, viz Anežka VIDMANOVÁ, *Stoupenci a protivníci Mistra Jana Husi*, *Husitský Tábor* 4, 1981, s. 49–56, zvl. s. 52–53.

na několika místech útoky proti viklefistům. Kromě toho je možné, že Pašek z Husovy postily čerpal, aniž by věděl, že jde o Husovo dílo, protože jen v menší části dochovaných rukopisů je takto označeno a navíc na rozdíl od kázání adresovaných synodním nebo univerzitním shromážděním jsou Husovy postily konvenční a standardní.⁴⁵⁰

Václav Pašek ještě před vstupem do kanonie opsal větší část kodexu kodex KNM XIII C 8, který s sebou přinesl do Rokycan, což dokládá poznámka na fol. 1r: „Istum librum attulit in Rokycanam ad honorem beate Virgnis Marie frater W. de Wolyna dictus Passek“.

KNM XIII C 8, fol. 1r

Pro úplnost zde připomeňme také rukopisy, které napsal rokycanský probošt Václav Faulfiš. Nejde však o kodexy z rokycanské knihovny a ani nebyly v Rokycanech napsány. Václav Faulfiš v roce 1405 rezignoval na funkci probošta a z Rokycan odešel. V letech 1410 a 1412 pak napsal dva kodexy, které jsou dnes uloženy v knihovně premonstrátského kláštera v rakouské Drkolné (německy Schlägl) pod katalogovými signaturami Cpl. 203 (= drkolenská místní signatura 216) a Cpl. 204 (= drkolenská místní signatura 77).⁴⁵¹

O tom, že by rokycanská kanonie nějaké rukopisy koupila, nemáme žádné zprávy, a z dochovaných rukopisů a dalších pramenů se zdá pravděpodobné, že její knihovna byla po celou dobu své existence skutečně obohacována především díky darům a odkazům.

Po definitivním zániku kanonie v roce 1546 zůstala tamní knihovna uložena na rokycanské faře, odkud její část získal bibliofil Ferdinand Hoffmann z Grünbüchlu (1540–1607)⁴⁵² a tyto rukopisy nadále sdílely osudy jeho knihovny. Když rod Hoffmannů vymřel po meči, darovaly

⁴⁵⁰ František ŠMAHEL, *Jan Hus: život a dílo*, Praha 2013 (= Ecce homo 19), s. 90.

⁴⁵¹ K těmto rukopisům srov. Pavel ZAHRADNÍK, *Klášter augustiniánů-řeholních kanovníků v Rokycanech a jeho knihovna*, Bibliotheca Strahoviensis 4–5, 2001, s. 115–153, s. 131–132 a Kateřina VOLEKOVÁ, *K dalším latinsko-českým mamotrektům*, HOP. Historie – Otázky – Problémy 5, č. 2, 2013, s. 131–140, s. 137–138, rukopisu Cpl. 203 podrobně Josef VINTR, *Staročeské pašije z hornorakouského kláštera Drkolná/Schlägl*, Listy filologické 114, č. 4, 1991, s. 246–255.

⁴⁵² O jeho knihovně viz Vladislav DOKOUPIL, *Soupis rukopisů mikulovské dietrichsteinské knihovny*, Praha 1958 (= Publikace vědecké literatury. Soupisy rukopisných fondů Univerzitní knihovny v Brně 2), s. 14–17; Karel HOFMAN, *Nejstarší rokycanská knihovna*, Minulost Rokycanska 3, č. 2, 1995, s. 23–42, s. 23–24; Zdena WIENDLOVÁ – Petr MAŠEK, *Soupis knih z knihovny Ferdinanda Hoffmanna z Grünbüchlu ve fondu zámecké knihovny Mikulov*, Sborník Národního muzea v Praze. Řada C – Literární historie, 39–40, č. 1–4, 1994–1995, s. 78–110 a nejnověji Kateřina HAUSNEROVÁ, *Ferdinand Hofmann z Grünbüchlu (1540–1607). Knihovna zapomenutého sběratele rudolfínské doby*. Diplomová práce, Katedra historie Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, Olomouc 2012.

knihovnu poslední dvě dědičky svému poručíkovi a tak se v letech 1678–1679 dostala do rukou Ferdinanda z Dietrichštejna, který celou knihovnu převezl do Mikulova. V majetku Dietrichštejnů zůstala celá sbírka až do let 1933–1934, kdy byly knihy rozprodány na dražbách v Luzernu a ve Vídni. Tehdy některé rukopisy odkoupil československý stát a ty jsou dnes uloženy v MZK v Brně. Kromě toho koupil na luzernské dražbě tři původem rokycanské kodexy bibliofil Otakar Kruliš-Randa,⁴⁵³ jeden z nich (KNM XII C 15) daroval v roce 1952 Národnímu muzeu, druhý se dostal do Yale University, kde je uložen v Beinecke Rare Book and Manuscript Library, General Collection of Rare Books and Manuscripts pod signaturou MS 554, o osudu třetího není nic známo. Je také možné, že z v dietrichštejnské knihovně byly i další rukopisy z Rokycan, ale pokud ano, byly po zmíněných dražbách ztraceny.

Větší část rukopisů se však do knihovny Ferdinanda Hoffmanna z Grünbüchlu nedostala a zůstaly nadále v Rokycanech, kde byly uloženy v malé místnosti nad sakristií kostela a postupně zapomenuty. Nebyly zničeny ani při velkém požáru v roce 1784, kdy shořelo téměř celé město, a to včetně kostela a části budovy děkanství. Až v roce 1779 objevil uložené rukopisy tehdejší rokycanský děkan Jan Celestin Künstler,⁴⁵⁴ který nechal celý fond přestěhovat do budovy děkanství a postaral se také o pořízení soupisu všech 44 nalezených rukopisů, který později publikoval Josef Dobrovský.⁴⁵⁵

Téměř všechny tyto rukopisy se později dostaly do Národního muzea. Dva kodexy (KNM XIII C 8 a KNM XVI E 19)⁴⁵⁶ tam daroval děkan Ondřej Polák v roce 1819 a dalších 38 rukopisů věnoval děkan František Suchý⁴⁵⁷ v letech 1885 a 1886. V Rokycanech tedy zůstaly čtyři rukopisy, z nichž dva zde byly uloženy ještě ve 20. století a ve svých studiích je popisují Pavel Zahradník i Karel Hofman. Jde o signatury A V 1 (40 homilií na evangelia od Řehoře Velikého a homilie Bedy Ctihodného) a A V 6 (misál). Dnes jsou však oba tyto rukopisy nezvěstné: v rokycanském děkanství již uloženy nejsou a nejsou ani v klášteře premonstrátů Teplá, kam

⁴⁵³ Podrobněji v této dražbě srov. Pavel ZAHRADNÍK, *Kláster augustiniánů-řeholních kanovníků v Rokycanech a jeho knihovna*, Bibliotheca Strahoviensis 4–5, 2001, s. 115–153, s. 127, který uvádí i odkazy na další literaturu. K těmto kodexům srov. Pavel BRODSKÝ, *Rukopisy Otakara Kruliše-Randy v Knihovně Národního muzea*, Miscellanea oddělení rukopisů a starých tisků 7, č. 2, 1990, s. 19–30.

⁴⁵⁴ Antonín PODLAHA, *Posvátná místa království Českého. Dějiny a popsání chrámů, kaplí, posvátných soch, klášterů i jiných pomníků katolické víry a nábožnosti v Království českém, řada první: Arcidiecése pražská, díl IV: Vikariáty: Kolínský a Rokycanský*, Praha 1910 (= *Knihy Dědictví Svatojánského* 113), s. 233–234.

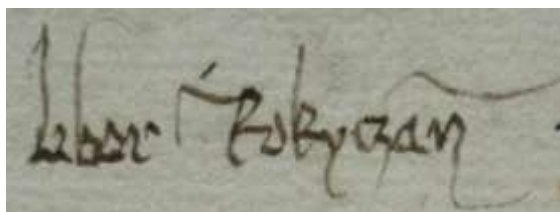
⁴⁵⁵ Josef DOBROVSKÝ, *Bibliothekarische Nachrichten. Von einer alten Klosterbibliothek*, in: *Böhmische Litteratur auf das Jahr 1779*, Bd. 1, Prag 1779, s. 279–290.

⁴⁵⁶ Uvedeno u popisů těchto rukopisů v Bartošově katalogu: František Michálek BARTOŠ, *Soupis rukopisů Národního muzea v Praze II*, Praha 1927, č. 3310, s. 259–260 a č. 3712, s. 360–361.

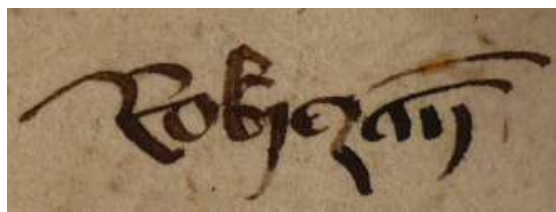
⁴⁵⁷ Uvedeno v *Zpráva o Českém Museum*, Časopis Českého museum 9, 1835, s. 461–467, s. 464 a *Zpráva o Českém Museum*, Časopis Českého museum 10, 1836, s. 109–114, s. 112.

byla deponována větší část knihovního fondu rokycanského děkanství.⁴⁵⁸ Zbývající dvě knihy jsou ztracené již delší dobu: jedním z nich je rukopisný adligát s textem listu Ondřeje z Brodu připojený k tisku *Confessionale* Bartoloměje de Chaimis,⁴⁵⁹ druhý nelze přesněji učit, ale šlo zřejmě o některou ze sbírek kázání, které Dobrovský popisuje jen neurčitě.

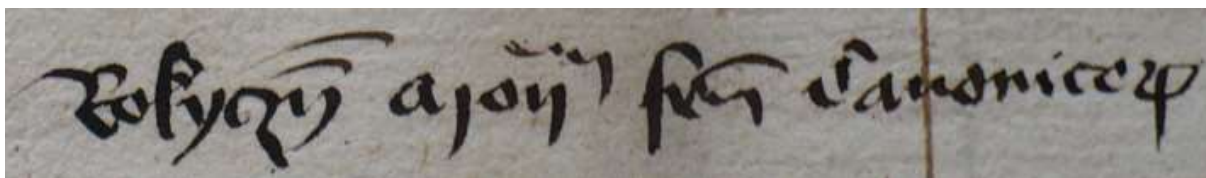
Velkou část rokycanských rukopisů můžeme bezpečně identifikovat podle vlastnického záznamu, který bývá nejčastěji uveden v horní části prvního folia, méně často pak na předním přidešti nebo předsádce, výjimečně jsou tyto poznámky zapsány přímo na přední desce kodexů. Forma těchto záznamů je velmi proměnlivá: Nejčastěji jde pouze o slovo „Rokyczanensis“ (případně „liber Rokyczanensis“ nebo „Rokyczanensis liber“), setkáváme se také s delšími variantami, z nichž se nejvíce objevuje „canonicorum regularium in Rokyczano“ a „monasterii canonicorum regularium in Rokyczano“, ostatní formy záznamu jsou dochovány vždy jen v jednom kodexu.⁴⁶⁰

KNM XIII D 14, fol. 1r

KNM XIV C 6, fol. 1r

KNM XII D 5, fol. 1r

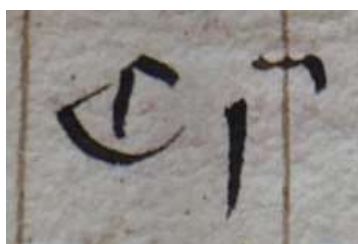
⁴⁵⁸ K fondu rokycanské knihovny uložené v Teplé srov. Jan UHLÍŘ, *Dějiny a katalog historického fondu děkanské knihovny Rokycany*. Bakalářská práce, Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, Olomouc 2019, který rukopisy z bývalé kanonie nezmiňuje.

⁴⁵⁹ Josef DOBROVSKÝ, *Bibliothekarische Nachrichten. Von einer alten Klosterbibliothek*, in: *Böhmische Litteratur auf das Jahr 1779*, Bd. 1, Prag 1779, s. 279–290, s. 283, č. 15.

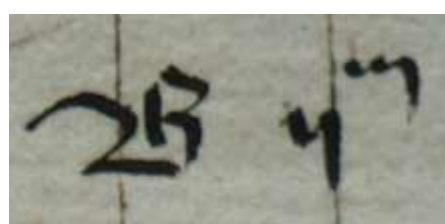
⁴⁶⁰ Jde o poznámky „beate Marie in Rokyczano“, „domus sancte Marie in Rokyczano“, „liber domus sancte Marie in Rokyczana“, „liber monasterii sancte Marie in Rokyczano“, „liber Rokyczanensis cenobii“, „liber sancte Marie de Rokyczano“, „liber sancte Marie Rokyczanensis monasterii canonicorum regularium“, „monasterii Rokyczano“, „monasterii Rokyczanensis“, „Rokyczanensis monasterii fratrum canonicorum“ a „sancte Marie in Rokyczano“.

Velká většina dochovaných rukopisů⁴⁶¹ je také označena signaturami, které se skládají z písmene a číslice. Podoba těchto signatur je velmi proměnlivá: číslice jsou arabské nebo římské, písmena majuskulní či minuskulní. Nelze ani jednoznačně rozhodnout, kolik písařů tyto signatury zapisovalo, a nevíme ani, v jaké době k osignování rukopisů došlo, ale signatury byly jistě zapisovány i v pohusitském období. O tom svědčí signatura v rukopisu KNM XII F 6, který vznikl v polovině 15. století, a v kodexu KNM XVI C 4, který je kolofóny datován do let 1422–1423. Signatury jsou nejčastěji v horní části prvního folia, občas také na předním přidešti nebo předsádce, výjimečně i na druhém listu rukopisu. Totožné signatury jsou často zapsány také na přední desce rukopisů. Pouze na vazbě jsou signatury jen u kodexů MZK Mk 8, MZK Mk 21 a KNM XIII D 9 (ale v případě posledního uvedeného rukopisu je vzhledem ke ztrátě listů možné, že signatura byla zapsána i na některém z počátečních folií). V případě rukopisů KNM XII F 10 a KNM XIII E 6 se signatury zapsané uvnitř kodexů a na jejich vazbě liší; jedná se však pravděpodobně o chybný zápis a není důvod se domnívat, že by byl systém rokycanských signatur někdy znovu uspořádáván.

Nelze vysledovat žádný systém, na jehož základě byly signatury jednotlivým rukopisům

KNM XII D 5, fol. 1r a přední deska

KNM XIII D 14, fol. 1r

přidělovány a snad se jednalo jen o mechanické rozdělení kodexů. Dokonce i dva díly spisu *Malogranatum*, které jsou zapsané v rukopisech MZK Mk 12 a MZK Mk 40, mají různé a spolu nijak nesouvisející signatury. Na základě dochovaných signatur odhaduje Zahradník rozsah rokycanské knihovny na 200–250 svazků,⁴⁶² což se jeví jako pravděpodobné.

⁴⁶¹ Signatury nejsou uvedeny na žádném z kodexů, které kanonii věnoval plzeňský arcijáhen Jan v roce 1506 (MZK Mk 86, KNM X E 3, KNM X E 4, KNM X E 5 a KNM XVI E 1) a nenajdeme je ani na rukopisech KNM XII E 8, KNM XII F 7, KNM XIII E 9 a KNM XVI A 2. Přehled signatur v jednotlivých rukopisech podává Karel HOFMAN, *Nejstarší rokycanská knihovna*, *Minulostí Rokycanska* 3, č. 2, 1995, s. 23–42, s. 39–41, neneviduje ovšem všechny.

⁴⁶² Pavel ZAHRADNÍK, *Klášter augustiniánů-řeholních kanovníků v Rokycanech a jeho knihovna*, *Bibliotheca Strahoviensis* 4–5, 2001, s. 115–153, s. 130.

Část rokycanských rukopisů má také dochované drobné štítky s obsahem, které jsou obvykle nalepeny na hřbetě, řada z nich je však dnes poškozená a téměř či úplně nečitelná, část z nich je také částečně přelepena mladšími štítky.

KNM XII D 14, hřbet

KNM XIV C 6, hřbet

Rukopisy z rokycanské knihovny

Na základě výše uvedeného se podařilo identifikovat celkem 51 rukopisů z rokycanské knihovny. Většina kodexů (celkem 41) je dnes uložena v KNM, devět je v MZK v Brně (z toho je u tří z nich – *MZK Mk 5*, *MZK Mk 8*, *MZK Mk 21* – příslušnost ke knihovně rokycanské kanonie nejistá) a jeden v Yale University, Beinecke Rare Book and Manuscript Library, General Collection of Rare Books and Manuscripts, MS 554.

Fyzický popis

Rukopisy z knihovny rokycanské kanonie jsou z velké většiny papírové (celkem 44 kodexů), což plně odpovídá jejich dataci do druhé poloviny 14. a do 15. století. Pouze pět rukopisů (*MZK Mk 5*, *MZK Mk 12*, *MZK Mk 40*, *KNM XII C 15* a Yale University, Beinecke MS 554) je psáno na pergamenu a dva (*MZK Mk 21* a *KNM XVI A 2*) jsou papírové s několika pergamenovými listy.

Třetina rukopisů je menšího formátu, necelých šedesát procent má přibližně foliový formát a zbývající jsou větší. Kodex Yale University, Beinecke MS 554 je zdoben bohatě provedenými románskými iniciálami. Kromě toho je iluminován již pouze jeden další rukopis (*MZK Mk 44*), v tomto případě však jde pouze o jednodušší písařské iniciály. Všechny rokycanské kodexy jsou dochovány ve středověkých vazbách.

Datace a provenience

Devatenáct rokycanských rukopisů je datováno pomocí kolofónů, z toho v pěti z nich je více kolofónů s různými letopočty.⁴⁶³ Z dochovaných kodexů je nejstarší kodex Yale University, Beinecke MS 554, který byl napsán na počátku 12. století. Dvacet rukopisů je datováno do druhé poloviny 14. století, pět rukopisů vzniklo na přelomu 14. a 15. století a zbývajících dvacet pět kodexů bylo napsáno v 15. století, přičemž jejich většina vznikla na jeho počátku.

Téměř všechny rokycanské rukopisy jsou pravděpodobně české provenience. Výjimkou je pouze rukopis Yale University, Beinecke MS 554, který vznikl v Itálii.

Jazykové rozdělení rukopisů

V rokycanské knihovně naprosto převažují latinsky psané texty. Přesto zde však najdeme několik kratších spisů psaných česky. Jde o naučení o vodách, o počasí, o moči a o pouštění žilou, jehož autorem je lékař na dvoře císaře Karla IV. Havel ze Strahova (v KNM XI A 27), celoroční české perikopy (v KNM XVI D 15), několik modliteb v kodexech KNM XIII E 6 a KNM XIII E 14, česko-latinský slovníček (v KNM XII E 8), cisioján (KNM XII F 10) a jedno kázání (v KNM XII E 8).

V obou rukopisech s textem Nového zákona (KNM XII E 8 a KNM XII G 9) je větší množství českých překladových glos, občasné české poznámky nacházíme v dalších osmi kodexech.⁴⁶⁴ Ve dvou rukopisech (KNM XII E 3 a KNM XIII D 14) jsou česky psané kolofóny, české poznámky jsou dochovány na předešlé tři kodexů (KNM XII D 14, KNM XVI C 4 a KNM XVI D 15).

Z dalších vernakulárních jazyků je přítomna již jen němčina, ale pouze naprosto okrajově: dvě německé poznámky jsou v kodexu KNM XIV D 5 a v KNM XIII D 14 je německý kolofón.

Obsahové složení knihovny

Z rokycanské kanonie je dochována pouze jediná **liturgická kniha**, a to breviář v kodexu KNM XVI A 2. Můžeme sem řadit také martyrologium zapsané v kodexu *MZK Mk 21* a výkladové poznámky k hymnáři v rukopisu KNM XIV C 6.

⁴⁶³ MZK Mk 21 (1403), MZK Mk 26 (1400), MZK Mk 33 (1420), MZK Mk 86 (ve dvou kolofónech rok 1410, v jednom 1416), KNM X E 3 (ve třech kolofónech rok 1445, v jednom 1447 a 1455), KNM X E 4 (1457), KNM X E 5 (1459 a ve dvou kolofónech rok 1462), KNM XI A 27 (1394 a 1414), KNM XII C 15 (1406), KNM XII E 3 (1378), KNM XII F 2 (1418), KNM XII F 7 (1420), KNM XIII D 14 (1386), KNM XIII E 9 (1405), KNM XIV C 8 (1399), KNM XIV C 9 (1385), KNM XIV D 5 (1382), KNM XV C 3 (1399), KNM XVI C 4 (ve dvou kolofónech rok 1422, v jednom 1423).

⁴⁶⁴ MZK Mk 21, MZK Mk 26, MZK Mk 44, KNM XIII E 6, KNM XIV C 8, KNM XIV D 5, KNM XVI E 1 a KNM XVI E 19.

Kromě toho by sem patřil dnes nezvěstný misál, který byl uložen v rokycanském děkanství pod signaturou A V 6.

Najdeme zde tři rukopisy s textem **bible**. Část Starého zákona je v kodexu KNM XII D 5. Kompletní text Nového zákona najdeme v rukopisu KNM XII G 9 a jeho část v KNM XII E 8, kde je také přehled perikop na celý rok. V kodexu KNM XVI D 15 je dochován tento přehled psaný česky. Krátké výpisky z Řádné glosy ke knize Ozeáš jsou v zapsány v rukopisu KNM XVI C 4.

K rukopisům s biblickým textem řadíme také spis *Biblia beatae virginis Mariae* (nebo také *Biblia Mariana*), za jehož autora je mylně pokládán Albert Veliký (v KNM XVI D 12), a *Ordo gestorum Christi* napsané pravděpodobně Janem z Horažďovic (v KNM XII F 6). Obě tato díla jsou tvořena vybranými citáty z Písma.

V knihovně bylo také slavné dílo Petra Comestora *Historia scholastica*, v němž autor podává biblické dějiny a doplňuje je o výpisky ze spisů církevních Otců i starověkých dějepisců. Tento rukopis kanonii odkázal generální vikář Adam z Nežetic, ale mezi dochovanými kodexy ho nenajdeme.

Z církevních Otců je v rokycanském korpusu nejvíce zastoupen Řehoř, od nějž jsou dochovány jeho Dialogy (v KNM XV F 8), sbírka kázání ke knize Ezechiel (v KNM XIV D 5) a spis *Regula pastoralis* (v MZK Mk 21). Od Isidora ze Sevilly zde najdeme dílo *De fide catholica contra Iudaeos* (v KNM XIV C 9) a od Jeronýma pouze výpisky z jeho životů světců (v MZK Mk 5).

Od dalších Otců se dochovala pouze díla, která jsou jim připisována neprávem. Augustinovi připisovaná kázání *Sermones ad fratres in eremo commorantes* jsou dochována v kodexech MZK Mk 21 a KNM XVI E 19. Ve druhém uvedeném rukopisu najdeme ještě další dvě jemu připisovaná kázání a krátké výpisky z díla *Soliloquia animae ad deum*. V rukopisu KNM XV F 8 je zapsán spis *Liber exhortationis sive De salutaribus documentis*, jehož skutečným autorem je Paulinus z Akvileje. Slavné exegetické dílo *Opus imperfectum in Matthaeum*, které bylo mylně připisováno Janovi Zlatoústému, je zapsáno v rukopisu KNM XIV C 6.

V kodexu KNM XIV D 1 je soubor homilií mnoha církevních Otců. Do této skupiny řadíme také patristické florilegium nazývané *Liber scintillarum* (v KNM XV D 4), které sestavil mnich Defensor z kláštera sv. Martina v Ligugé u Poitiers. Kromě toho jsou v řadě rokycanských rukopisů (MZK Mk 21, MZK Mk 33, MZK Mk 44, KNM XIII E 6, KNM XV F 8, KNM XVI C 4, KNM XVI D 12 a KNM XVI E 13) výpisky z děl Otců.

Do této skupiny by patřil také nedochovaný kodex z rokycanského děkanství A V 1, v němž bylo zapsáno 40 Řehořových homilií na evangelia a kázání Bedy Ctihodného.

Exegetická díla jsou zastoupena především spisy Mikuláše z Lyry, jehož *Postilla litteralis* k evangeliím je v kodexu KNM XIV C 8 a k evangeliu podle Matouše v rukopisu KNM XVI E 19. Výklad tohoto evangelia od Petra ze Stupna najdeme v kodexu KNM XIII C 8. Komentář k Pavlových epištolám připisovaný Haimonovi z Halberstadtu je zapsán v rukopisu Yale University, Beinecke MS 554. Richard z Middletonu je autorem exegetického spisu *Compendium super Missus est* dochovaného v KNM XVI D 12.

Systematické spisy v dochovaných rukopisech téměř zcela chybí, patří sem pouze výkladové poznámky ke čtvrté knize Lombardových Sentencí v rukopisu KNM XVI C 4.

V rokycanské knihovně rozsahem zcela dominují sbírky **kázání**, které tvoří téměř čtyřicet procent celé knihovny. Z autorsky určených jsou dochovány sbírky kázání Bernarda z Clairvaux (v KNM XIV C 9), Konráda ze Saska (v KNM XVI D 3) a kázání *de sanctis* Jana Kortze (v KNM XIV D 5). Od posledního uvedeného autora je dochováno ještě další samostatné kázání v kodexu KNM XVI E 19, ve kterém najdeme i jednotlivá kázání od Bertranda z Turre, Matouše z Krakova a Caesaria z Heisterbachu.

Výrazněji jsou zde zastoupeni čeští autoři. Od Milíče z Kroměříže je dochována ve dvou opisech postila *Gratiae dei* (v KNM XII D 14 a KNM XV C 5, v obou je ale zapsána jen její část), sbírka postních kázání (v KNM XIII E 14) a několik jeho synodálních kázání v rukopisech KNM XIV C 6 (*Sacerdotes contempserunt, Grex perditus* a *Audite reges*) a KNM XII E 3 (*Audite reges*). Ve třech opisech byla v rokycanské knihovně *Postilla studentium sanctae Pragensis universitatis* Konráda Waldhausera, a to v kodexech KNM XII E 3, KNM XV D 3 a MZK Mk 44 (v posledním z nich je zapsána pouze její část). Husova kázání *de sanctis* jsou dochována v KNM XII F 6. Sbírkou kázání *de tempore* od Tomáška ze Strakonice najdeme v rukopisu KNM XVI D 15. Rokycanský kanovník Václav Pašek z Volyně je autorem epištolní postily, kterou zapsal do kodexu KNM XII F 2.

Anonymní sbírky kázání *de sanctis* jsou v šesti rukopisech,⁴⁶⁵ sbírky *de tempore* najdeme ve čtyřech kodexech.⁴⁶⁶ Soubor kázání o svátosti oltářní, který bývá v rukopisech mylně připisován Tomáši Akvinskému nebo Albertu Velikému, najdeme v KNM XI A 27. Různé

⁴⁶⁵ KNM XII F 6, KNM XIII E 6, KNM XIII E 9, KNM XIII E 11, KNM XV C 5 a KNM XV D 4.

⁴⁶⁶ KNM XII F 10, KNM XIII E 6, KNM XIII E 11 a KNM XV D 4.

sbírky kázání jsou v pěti dalších rukopisech.⁴⁶⁷ Themata ke kázáním jsou zapsána v šesti kodexech⁴⁶⁸ a jednotlivá anonymní kázání najdeme v jedenácti rukopisech.⁴⁶⁹

Do této skupiny řadíme také dvě sbírky kazatelských exempel: *Alphabetum narrationum* (zvanou také *Liber similitudinum*), jejímž autorem je Arnold z Lutychu (v KNM XI A 27), a dílo *Lumen animae*, které z velké části vychází z přírodovědných textů (v KNM XIII D 14). Dále sem patří kratší anonymní sbírka exempel nazývanou *Annulus* (v KNM XVI D 12) a dvě samostatná exempla zapsaná v rukopisu MZK Mk 44. Patří sem rovněž kazatelská příručka *Manipulus florum* Tomáše z Irska (v KNM XIV C 8).

Spisy, které lze šířeji označit jako **meditativní či morálně-teologické**, jsou v rokycanském korpusu zastoupeny poměrně hojně. Zařazujeme sem několik děl, která jsou mylně připisována Bernardovi z Clairvaux: *Contemplatio de passione Christi*, výpisky z díla *Meditationes de cognitione humanae conditionis* (obojí v KNM XVI E 19), spis *Formula honestae vitae* (v KNM XIV D 5) a dílo *De interiori domo* (nazývané také *De conscientia aedificanda* nebo *De bono conscientiae*), jehož části jsou v kodexech KNM XVI E 19 a KNM XIV D 5.

V kodexu KNM XIV C 9 najdeme spis Hugona od Svatého Viktora *De arca Noe morali* a dílo *De miseria humanae conditionis* (nebo také *De contemptu mundi*), jehož autorem je papež Innocenc III. V rukopisu KNM XVI E 19 jsou výpisky ze spisu *De exterioris et interioris hominis compositione* Davida z Augsburgu a samostatně opsaná první část tohoto díla nazvaná *Formula novitiorum*. Do této skupiny dále patří spis *De passione Christi* Mikuláše z Beyczu (v KNM XII F 7), dílo *De claustro corporis et animae* (nebo jen *De claustro animae*) Hugona z Fouilloy (v KNM XIII D 9), *De duobus praeceptis charitatis* od Tomáše Akvinského (v KNM XV D 4) a stručný spisek *Exhortatio ad contemptum temporalium et desiderium aeternorum*, který byl mylně připisovaný Anselmovi z Canterbury (v KNM XI A 27). Ze spisů českých autorů je dochována druhá a třetí kniha známého díla *Malogranatum* (v MZK Mk 12 a MZK Mk 40).

Ze spisů věnujících se otázkám ctností a neřestí je v rokycanské knihovně pouze *Venenum vitiorum* Malachiáše z Irska (v KNM XIV C 9) a krátké anonymní poznámky o ctnostech (v MZK Mk 21) a neřestech (v rukopisech KNM XVI E 13 a KNM XVI F 12).

Legendistická literatura je reprezentována především Zlatou legendou Jakuba z Voragine (v MZK Mk 26). Sbírka životů církevních Otců *Vitae Patrum* je v rukopisu KNM XII F 7, rozsáhlé

⁴⁶⁷ KNM XIII E 9, KNM XIV D 5, KNM XV F 8, KNM XVI C 6 a KNM XVI E 1.

⁴⁶⁸ KNM XIII E 6, KNM XIII E 11, KNM XV C 5, KNM XV D 4, KNM XIV C 6 a KNM XVI E 19.

⁴⁶⁹ MZK Mk 44, MZK Mk 86, KNM XII F 7, KNM XIII E 6, KNM XIII E 9, KNM XIV C 8, KNM XIV D 5, KNM XV F 8, KNM XVI D 15, KNM XVI E 13 a KNM XVI E 19.

výpisky z ní v KNM XVI F 12 a stručnější v *MZK Mk 5*. Dále je dochována čtvrtá část (o vyznavačích) z díla *Speculum sanctorale* od Bernarda Gui (v *MZK Mk 5*). Ve dvou opisech (v *MZK Mk 26* a *MZK Mk 86*) je dochován život Albana, jehož autorem je pravděpodobně Transmundus. Z českého prostředí pochází životopis arcibiskupa Jana z Jenštejna dochovaný v kodexu KNM XVI E 19.⁴⁷⁰

K této skupině připojujeme také další dvě díla, která nejsou primárně hagiografická: jde o satirický spis *Vita Nemini* (v KNM XIII E 6) a dílo *De Antichristo*, v němž opat v Montier-en-Der Adso Dervensis popisuje Antikristův život a činy (v KNM XVI E 19).

V řadě rokycanských rukopisů najdeme zapsané **modlitby, vyznání víry, desatero přikázání a jejich výklady**. Několik modliteb je zapsáno v rukopisu KNM XIII E 14. Výklady Otčenáše najdeme v kodexech KNM XI A 27 a KNM XVI C 4 a výklad antifony *Salve regina* neprávem připisovaný Bonaventurovi v KNM XV F 8. Anonymní výklady Desatera jsou zapsané v rukopisech KNM XII F 7, KNM XV F 8 a KNM XVI F 12. Obsáhlý výklad apoštolského vyznání víry od Jana Marienwerdera je v kodexu KNM XII F 7 a stručný komentář k Athanasiovu vyznání víry v *MZK Mk 86*.

Polemická literatura je zastoupena pouze okrajově. Je dochován spis *De periculis novissimorum temporum* od Viléma ze Saint-Amour (KNM XI A 27) a dílo františkánského apologety Williama Woodforda *Causae damnationis articulorum Iohannis Wicliff* (v KNM XVI C 4). Z husitské polemiky jsou dochována pouze dvě díla: *Tractatus de communione sub utraque, de baptismo parvulorum, de imaginibus etc. adversus hussitas* Šimona z Tišnova (v KNM XII F 6) a *Tractatus de corpore Christi* (nazývané také *Estote sine offensione*) Jana z Hradce (v KNM XVI C 4).

Také **právnícké spisy** jsou dochovány jen v relativně malém rozsahu. Najdeme zde dílo *De ordine iudiciario circa crimina corrigenda* Simona z Borastonu (v KNM XVI E 13) a spis portugalského kanonisty Jana od Boha *Libellus de dispensatione* (v *MZK Mk 21*). V tomto rukopisu je dále přehled zkratk užívaných ve světském a církevním právu a seznam případů, kdy může rozhřešení udělit pouze biskup a papež. Seznam rozhřešení vyhrazených pouze biskupům najdeme také v kodexu KNM XIV D 5.

Kanonistické spisy praktického charakteru jsou zastoupeny především provinčními statuty, která v roce 1349 vydal arcibiskup Arnošt z Pardubic, po nichž následuje *Summa de tribus punctis religionis christianae* Tomáše z Irska. Obojí je dochováno ve třech opisech (v *MZK Mk 21*, *MZK Mk 33* a *MZK Mk 86*). V kodexu *MZK Mk 21* jsou dále statuta pražského kostela

⁴⁷⁰ FRB I, Praha 1873, s. XXXIII–XXXIV, 439–468.

z roku 1350, v MZK Mk 33 najdeme výpisky z pražských synodálních statut z let 1353 a 1361 a bulu *Intelleximus* papeže Martina V. a v rukopisu MZK Mk 86 jsou olomoucká synodální statuta z let 1318, 1349 a 1413.

Z **penitenních** spisů jsou dochovány čtyři zpovědní příručky: *Summa de casibus conscientiae* neboli *Summa Pisana* Bartoloměje ze San Concordia (v MZK Mk 33), *Summa confessorum* (*Poenitentiale*) Tomáše Chobhama a *Liber poenitentiarius*, jehož autorem již zmiňovaný Jan od Boha (obojí v MZK Mk 21). Ve dvou opisech (v MZK Mk 21 a MZK Mk 86) je dochován spis *Quaestiunculae* od roudnického kanovníka Štěpána z Uherčic. Kromě toho jsou v kodexu KNM XI A 27 dochovány stručné poznámky o zpovědi.

Samostatnou skupinu tvoří **spisy týkající se života řeholníků a kněží**. Augustinova řehole, kterou se řád řídil, není v dochovaných rukopisech přítomna, ale její výklad od Humberta z Romans najdeme v kodexu KNM XII C 15. Je však dochován opis Benediktovy řehole (v KNM XVI E 13) a také s ní související spis Bernarda z Clairvaux *Liber de praecepto et dispensatione*, kde autor rozebírá, co spadá pod pravomoc a rozhodnutí opata (v KNM XV F 8). V kodexu MZK Mk 21 je dochován stručný spisek *Speculum monachorum*, jehož autorem je Arnulf de Boeriis, a poznámky o životě kleriků, v KNM XIII D 9 je dílo *De eruditione religiosorum* od Viléma Peraulta a v rukopisu KNM XVI E 13 jsou různé výpisky vztahující se k životu mnichů i kanovníků. Dvakrát je dochováno dílo Hugona ze Svatého Viktora *De institutione novitiorum* (v rukopisech KNM XVI E 13 a KNM XVI F 12).

Vykonávání kněžského úřadu se týká *Speculum manuale sacerdotum* Hermanna de Schildesche, které je dochováno ve dvou opisech (v MZK Mk 21 a KNM XVI F 12, v rukopisu KNM XVI C 4 jsou navíc výpisky z tohoto díla). Poznámky shrnující rady pro kazatele jsou dochovány v kodexu KNM XIV C 6.

Ke konání mši se vztahuje dílo *Rationale divinorum officiorum* od francouzského kanonisty Viléma Duranda, který v něm podává výklad mešní liturgie z pohledu církevního práva (v KNM XV C 3). Výkladem mešní liturgie se zabývá i spis *Expositio missae* mylně připisovaný Bonaventurovi (v KNM XI A 27), další anonymní výklady jsou dochovány v kodexech KNM XIII D 14 a KNM XVI C 4.

Najdeme zde také několik **přírodovědeckých** děl. Dochovala se rozsáhlá encyklopedie o zemědělství *Ruralia commoda*, jejímž autorem je italský právník Petr de Crescenzi (v MZK Mk 8). V rukopisu KNM XIII D 14 je dílo Gottfrieda Franka *De plantationibus arborum* (nebo *Tractatus de insercione arborum*), které vychází z díla římského spisovatele Palladia *De re rustica*. V kodexu MZK Mk 21 jsou zapsány krátké poznámky o pouštění krve. Z českých

autorů je dochováno naučení o vodách, o počasí, o moči a o pouštění žilou, jehož autorem je Havel ze Strahova (v KNM XI A 27).

Historiografická literatura je zastoupena jen několika díly. V rukopisu *MZK Mk 5* jsou katalogy římských císařů a papežů od Bernarda Gui. V kodexu *MZK Mk 21* je nejprve zapsána tzv. Konstantinova donace a poté *Tractatus de translatione imperii a Graecis ad Latinos* (nebo také *De statu et mutatione imperii Romani*), jehož autorem je Landulf z Colonne. Ve spisu *Occultus Erfordensis*, který je zapsaný v rukopisu *MZK Mk 86*, popisuje Mikuláš Bibra události v Erfurtu v posledních desetiletích 13. století (toto dílo řadíme sem, i když jeho zaměření není primárně historiografické). Kromě toho jsou dochovány už jen krátké poznámky o vládě císařů Tiberia a Nerona (v KNM XVI D 12).

V rokycanském korpusu je dochována celá řada **filosofických** děl, jedná se o Aristotelovy spisy a komentářovou literaturu k nim. Všechny jsou obsaženy ve třech kodexech (KNM X E 3, KNM X E 4, KNM X E 5) darovaných kanonii plzeňským arcijáhnem Janem z Rokycan až v pohusitské době. Všechny tři vznikly v prostředí pražské univerzity, což kromě samotného obsahu těchto kodexů jasně dokládají i kolofóny ve dvou z nich.⁴⁷¹

V rukopisu KNM X E 3 je nejprve aristotelský komentář *Speculum puerorum* od Richarda Billinghamy, dále Porfyriův spis *Isagoge*, což je vlastně úvod k Aristotelovým Kategoriím, a Kategorie samotné, obojí doplněné komentářem Václava z Prahy (nebo také z Tábora). Následuje kosmologicky zaměřený spis *De sex rerum principiis*, za jehož autora byl mylně pokládán Gilbert z Poitiers, a Boethiovo *Liber divisionum* (*De divisionibus*); obojí s komentářem. Rukopis uzavírají Aristotelovy První a Druhé analytiky s komentářem a výklad Aristotelova spisu O vyjadřování.

V kodexu KNM X E 4 je spis Tomáše Akvinského *De ente et essentia* (nebo také *De quidditate entium*) s komentářem Jana Versora.⁴⁷² Od tohoto francouzského dominikána je zde i řada dalších děl: komentář k Porfyriovu spisu *Isagoge*, výklad díla *De sex rerum principiis*, komentář Boethiova spisu *Liber divisionum* a dále jeho komentáře k Aristotelovým spisům Kategorie, O vyjadřování, První a Druhé analytiky, O sofistických důkazech a Topiky. Kromě toho je v tomto kodexu zapsán traktát o univerzáliích. V rukopisu KNM X E 5 jsou komentáře

⁴⁷¹ Část rukopisu X E 3 napsal Václav z Prahy, „protunc studens Pragensis“ (fol. 34r). Rukopis X E 4 byl napsán „in collegio domus nacionis Bohemorum“ (fol. 188v).

⁴⁷² K Versorovým komentářům dochovaným v rukopisech české proveniencce srov. František ŠMAHEL, *Verzeichnis der Quellen zum Prager Universalienstreit 1348–1500*, Breslau 1980 (= *Mediaevalia Philosophica Polonorum* 25) a František ŠMAHEL, *Paříž a Praha kolem roku 1450*, in: František ŠMAHEL, *Alma mater Pragensis: studie k počátkům Univerzity Karlovy*, Praha 2016, s. 459–475.

Jana Versora k Aristotelovým dílům Fysika, O nebi, O vzniku a zániku, Meteorologie, O duši a k malým přírodovědeckým pojednáním.

Dva krátké **slovníčky** jsou dochovány v rukopisech KNM XII E 8 (česko-latinský) a KNM XII F 2.

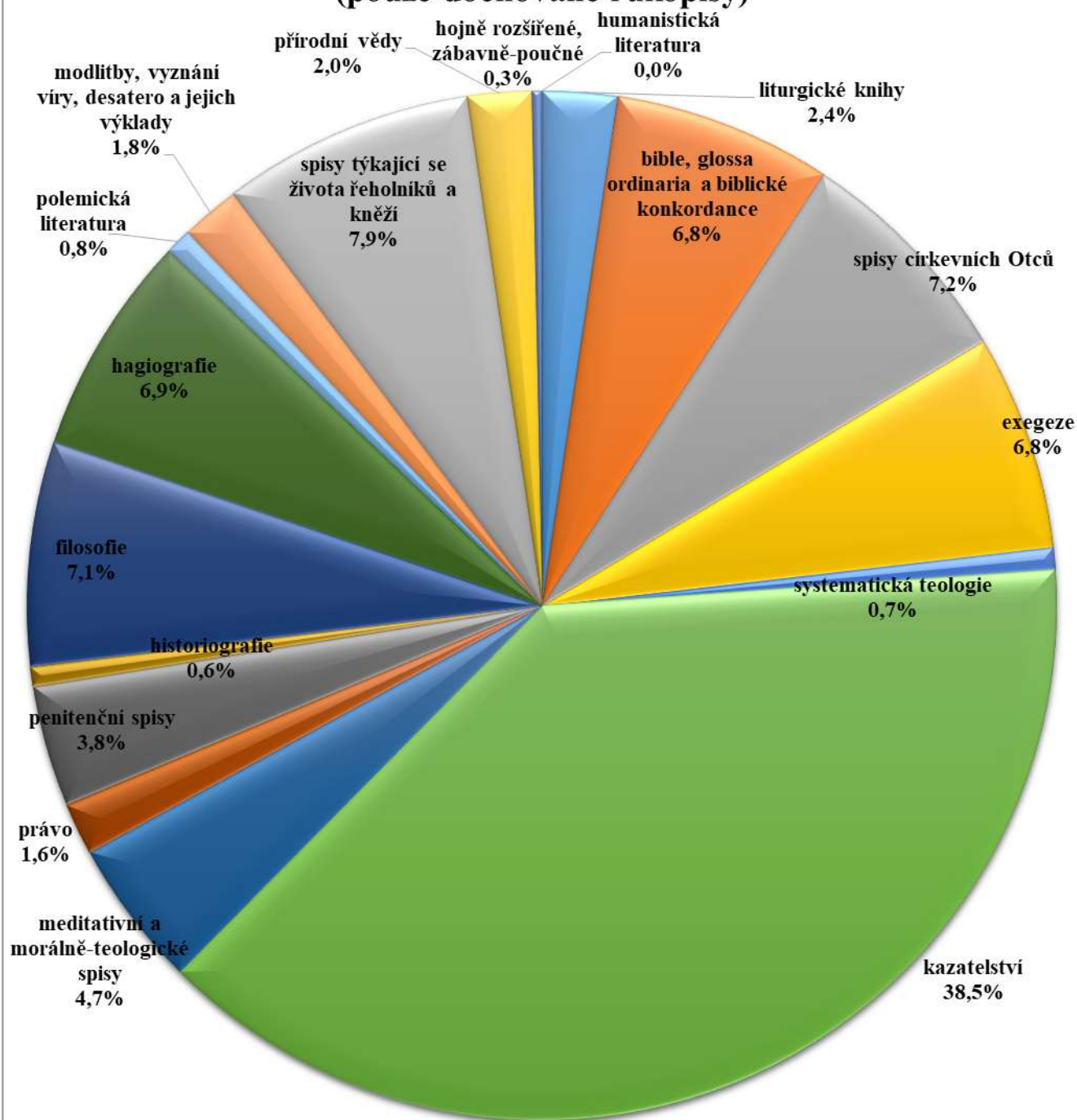
Do kategorie **hojně rozšířených spisů určených širokému okruhu čtenářů** patří dílo *Disciplina clericalis*, ve kterém jeho autor Petr Alphonsi formou dialogu mezi otcem a synem (resp. učitelem a žákem) předkládá přísloví, výroky církevních Otců i filosofů, ale také pohádky či orientální bajky a ukazuje tak na názorných příkladech křesťanskou morálku (v KNM XVI D 12).

V rokycanské knihovně je zastoupena také **humanistická literatura**, i když jen naprosto marginálně. Jde o spis *Psalmi poenitentiales*, jehož autorem je Francesco Petrarca, který se dochoval v rukopisu MZK Mk 86.

Uvedenému členění se vymyká traktát *Largum sero* Jana z Holešova, v němž je popsáno sedm nejrozšířenějších zvyků, které se udržovaly v předvečer Narození Páně, a který se dochoval v kodexu KNM XI A 27.

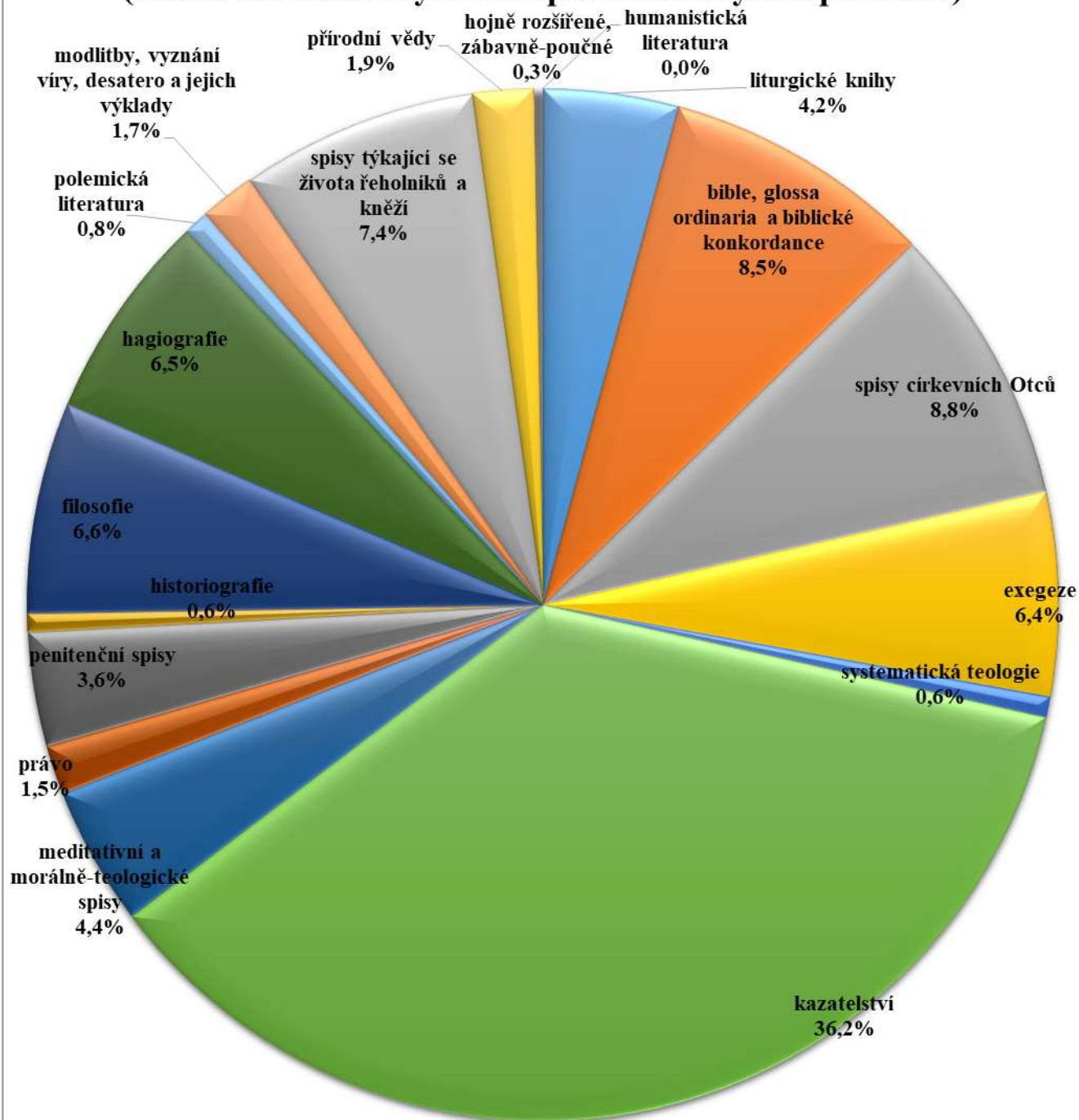
Pokud tedy shrneme dochované rokycanské rukopisy, můžeme konstatovat následující: z velké většiny se jedná o nezdobené papírové kodexy české provenience, které jsou datovány do druhé poloviny 14. století a do počátku 15. století. Vymyká se pouze rukopis Yale University, Beinecke MS 554, který je psán na pergamenu, bohatě iluminovaný a vznikl v Itálii na počátku 12. století. Z obsahového hlediska zde dominují sbírky kázání, které tvoří téměř čtyřicet procent z celkového rozsahu. Kolem sedmi procent tvoří bible, spisy církevních Otců, filosofická literatura, hagiografie a spisy týkající se života řeholníků a kněží, o něco méně je zastoupena meditativní a morálně-teologická literatura, ostatní typy textů jsou dochovány již jen v zanedbatelném rozsahu.

Obsahové složení rokycanské knihovny (pouze dochované rukopisy)

liturgické knihy	bible, glossa ordinaria a biblické konkordance
spisy církevních Otců	exegeze
systematická teologie	kazatelství
meditativní a morálně-teologické spisy	právo
penitenční spisy	historiografie
filosofie	hagiografie
polemická literatura	modlitby, vyznání víry, desatero a jejich výklady
spisy týkající se života řeholníků a kněží	přírodní vědy
hojně rozšířené, zábavně-poučné	humanistická literatura

Obsahové složení rokycanské knihovny (včetně nedochovaných rukopisů doložených z pramenů)

liturgické knihy	bible, glossa ordinaria a biblické konkordance
spisy církevních Otců	exegeze
systematická teologie	kazatelství
meditativní a morálně-teologické spisy	právo
penitenční spisy	historiografie
filosofie	hagiografie
polemická literatura	modlitby, vyznání víry, desatero a jejich výklady
spisy týkající se života řeholníků a kněží	přirodní vědy
hojně rozšířené, zábavně-poučné	humanistická literatura

Bibliografie

Jan ANDERLE – Tomáš KAREL, *Městský hrad v Rokycanech*, Sborník muzea Dr. Bohuslava Horáka 7, 1995, s. 15–24.

Jan ANDERLE – Tomáš KAREL – Vladimír ŠVÁBEK, *Městský hrad v Rokycanech*, Archeologia historica 19, 1994, s. 71–77.

Josef DOBROVSKÝ, *Bibliothekarische Nachrichten. Von einer alten Klosterbibliothek*, in: Böhmisches Litteratur auf das Jahr 1779, Bd. 1, Prag 1779, s. 279–290.

Václav FLAJŠHANS, *Hus proti Rokycanským*, Žďár 18, č. 27, 1919, s. 1.

Karel HOFMAN, *Rokycany 1110–1986: 25 nových pohledů do historie města*, Rokycany 1991, s. 2–10.

Karel HOFMAN, *Nejstarší rokycanská knihovna*, Minulostí Rokycanska 3, č. 2, 1995, s. 23–42.

Fridolin MACHÁČEK, *Hus a Rokycany*, Brdský kraj 6, 1913–1914, s. 146–151.

Antonín PODLAHA, *Posvátná místa království Českého. Dějiny a popsání chrámů, kaplí, posvátných soch, klášterů i jiných pomníků katolické víry a nábožnosti v Království českém, řada první: Arcidiecése pražská, díl IV: Vikariáty: Kolínský a Rokycanský*, Praha 1910 (= Kniha Dědictví Svatojánského 113), s. 233–235.

Stanislav ROKYCKÝ, *Z hospodářské činnosti posledního probošta rokycanského*, Časopis pro dějiny venkova 13, 1926, s. 145–151.

Anežka SCHMIDTOVÁ, *Husova collecta Ad te levavi jako pramen epistolní postily br. Václava Paška, řeholního kanovníka kláštera v Rokycanech*, Listy filologické 3, 1955, s. 231–235; 4, 1956, s. 71–79.

Václav STRÁNSKÝ, *O klášteře Matky Boží v Rokycanech, o jeho způsobu stavebním a poloze*, Plzeňsko 8, 1926, s. 81–83, 104–107.

Pavel ZAHRADNÍK, *Klášter augustiniánů-řeholních kanovníků v Rokycanech a jeho knihovna*, Bibliotheca Strahoviensis 4–5, 2001, s. 115–153.

Třeboň

Dějiny kanonie a tamní knihovny

Odborná literatura k dějinám kanonie v Třeboni je poměrně početná. K dispozici jsou shrnutí jejích dějin v publikacích encyklopedického charakteru.⁴⁷³ Nejpodrobněji se tomuto tématu věnoval Jaroslav Kadlec; ten v padesátých letech 20. století napsal o jejích dějinách rozsáhlou monografii, která ale z politických důvodů vyšla až o několik desetiletí později.⁴⁷⁴ Dějinami třeboňské kanonie se zabývala již starší souborná díla Josefa Vačkáře,⁴⁷⁵ Josefa Salaby⁴⁷⁶ a Jaroslava Pešiny,⁴⁷⁷ ze zahraničních autorů se tomuto tématu věnoval Anton Wolfgang Höslinger.⁴⁷⁸ Urbář třeboňské kanonie z roku 1378 spolu s účty kanonie z let 1367–1407 vydal Adolf Ludvík Krejčík.⁴⁷⁹ Přepis zlomku třeboňského nekrologia, které je dochováno v rukopisu NK ČR XIV G 17 (ff. 20v, 62va–64ra) předložil Johann Loserth⁴⁸⁰ a stručný rozbor tohoto pramene poskytl Josef L. Salaba.⁴⁸¹ Dílčími otázkami souvisejícími s historií kanonie se zabývali např. Josef Vítězslav Šimák,⁴⁸² Jaroslav Mezník⁴⁸³ a Pavel Krafl.⁴⁸⁴

⁴⁷³ Jaroslav KADLEC, *Wittingau – Třeboň*, in: *Die Stifte ...*, s. 241–292; Pavel VLČEK – Petr SOMMER – Dušan FOLTÝN, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1997, s. 674–678; Milan BUBEN, *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích. II. díl, I. svazek, Řeholní kanovníci*, Praha 2003, s. 35–40.

⁴⁷⁴ Jaroslav KADLEC, *Klášter augustiniánských kanovníků v Třeboni*, Praha 2004.

⁴⁷⁵ Josef VAČKÁŘ, *Dějiny někdejší slavné Řeholní kanonie svatého Augustina v Třeboni a některé památky tohoto starobylého města*, Praha 1867.

⁴⁷⁶ Josef L. SALABA, *K dějinám někdejšího augustiniánského kláštera v Třeboni*, Časopis Musea Království českého 63, 1899, s. 271–285, 422–435.

⁴⁷⁷ Jaroslav PEŠINA, *Klášter třeboňský*, Praha 1942.

⁴⁷⁸ Anton Wolfgang HÖSLINGER, *Wittingau und Forbes. Zwei Augustiner-Chorherrenstifte in Böhmen. Gegründet unter dem Einfluß der Raudnitzer Reform, wiederbesiedelt durch das Stift Klosterneuburg*, Jahrbuch der Österreichischen Augustiner-Chorherren-Kongregation 46, 1999, s. 143–148.

⁴⁷⁹ Adolf Ludvík KREJČÍK, *Urbář z roku 1378 a účty kláštera třeboňského z let 1367–1407 = Registrum censuum ac proventuum de anno MCCCLXXVIII^o necnon recepta et distributa monasterii Trzebonensis de annis MCCCLXVII–MCCCCVII*, Praha 1949 (= Historický archiv 52).

⁴⁸⁰ Johann LOSERTH, *Ein Nekrolog des Augustinerklosters in Wittingau*, Mitteilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen 17, 1879, s. 220–223.

⁴⁸¹ Josef L. SALABA, *O nekrologu Třeboňského kláštera a chronicon Rosense*, Praha 1902 (= Věstník královské české společnosti nauk, třída filosoficko-historicko-jazykozpytná XIII, 1902), s. 1–4.

⁴⁸² Josef Vítězslav ŠIMÁK, *Spor o dědictví rožmberské. 1523–1528*, Časopis Musea království Českého 70, 1896, s. 81–112.

⁴⁸³ Jaroslav MEZNÍK, *Oběh peněz mezi vrchností, městy a poddanými podle účtů třeboňského kláštera z let 1367–1369*, Sborník prací Filozofické fakulty Ostravské univerzity = Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Ostraviensis 139, č. 1, 1993, s. 7–13.

⁴⁸⁴ Pavel KRAFL, *Neznámá konfraternitní listina třeboňské kanonie (1416) z archivu v Klosterneuburgu*, Studia historica Brunensia 60, 2013, s. 109–113.

Třeboňskému kostelu sv. Jiljí a uměleckým dílům tam uloženým se věnuje řada prací, z nejvýznamnějších zmiňme studie Jana Jakuba Outraty⁴⁸⁵ a Jaroslava Kadlece.⁴⁸⁶

O Křížovi z Telče, nejznámějším třeboňským kanovníkovi, nedávno vyšla rozsáhlá kolektivní monografie,⁴⁸⁷ která shrnuje i předchozí bádání. Na tomto místě proto připomínáme pouze studie Josefa Truhláře,⁴⁸⁸ Jaroslava Kadlece⁴⁸⁹ a Pavla Spunara.⁴⁹⁰

Kanonii v Třeboni založili pánové z Rožmberka a její vznik byl potvrzen listinou vydanou 12. května 1367,⁴⁹¹ v níž arcibiskup Jan Očko z Vlašimi vyjadřuje svolení se žádostí bratří Petra, Jošta, Oldřicha a Jana z Rožmberka, aby byl farní kostel sv. Jiljí v Třeboni přeměněn na kanonii řeholních kanovníků sv. Augustina. Rožmberkové zajistili dostatečné důchody pro osm kanovníků a Jan Očko nařídil roudnickému proboštu Mikulášovi, aby vybral ze svých kanovníků ty, kteří by se stali prvními obyvateli nové fundace. Vše proběhlo velmi rychle a již 22. května téhož roku roudnický probošt Mikuláš propustil ze své kanonie Beneše, Martina a Mikuláše, kterým bylo odevzdáno věno třeboňského kostela, a Beneš byl zvolen prvním třeboňským proboštem.⁴⁹²

Budova kanonie byla vybudována na severní straně kostela, k němuž přímo přiléhalo jižní křídlo křížové chodby. Rožmberkové svou fundaci podporovali řadou darů zvl. v počátečním období jejích dějin a třeboňská kanonie patřila mezi středně zámožné.⁴⁹³ Listinou z 2. února

⁴⁸⁵ Jan Jakub OUTRATA, *Kostel sv. Jiljí v Třeboni*, Acta Universitatis Carolinae. Philosophica et historica. Příspěvky k dějinám umění 3, 1980, s. 107–135.

⁴⁸⁶ Jaroslav KADLEC, *Třeboň: děkanský a klášterní kostel Panny Marie Královny a sv. Jiljí*, Velehrad 1997.

⁴⁸⁷ *Kříž z Telče (1434–1504): Písař, sběratel, autor*, edd. Lucie DOLEŽALOVÁ – Michal DRAGON, Praha 2020.

⁴⁸⁸ Josef TRUHLÁŘ, *Nové stopy činnosti Oldřicha Kříže z Telče*, Věstník České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění 6, 1897, s. 470–472 a Josef TRUHLÁŘ, *Oldřich Kříž farářem v Nepomuku r. 1474*, Český časopis historický 8, č. 3, 1902, s. 322–325.

⁴⁸⁹ Jaroslav KADLEC, *Oldřich Kříž z Telče*, Listy filologické 79, č. 1, 1956, s. 91–102, č. 2, 1956, s. 234–238.

⁴⁹⁰ Pavel SPUNAR, *Vývoj autografu Oldřicha Kříže z Telče. Příspěvek k poznání písařské osobnosti ve středověku*, Listy filologické 81, č. 6, 2, 1958, s. 220–226.

⁴⁹¹ Její originál (značně porušený) se dochoval z klášterního archivu (Národní archiv, Archivy českých klášterů zrušených za Josefa II., Archiv kláštera řádových kanovníků sv. Augustina v Třeboni, č. 1). Otiskl Adolf Ludvík KREJČÍK, *Urbár z roku 1378 a účty kláštera třeboňského z let 1367–1407 = Registrum censuum ac proventuum de anno MCCCLXXVIII^o necnon recepta et distributa monasterii Trzebonensis de annis MCCCLXVII–MCCCCVII*, Praha 1949 (= Historický archiv 52), s. 97–99 (Příloha č. 2).

⁴⁹² Otiskl Adolf Ludvík KREJČÍK, *Urbár z roku 1378 a účty kláštera třeboňského z let 1367–1407 = Registrum censuum ac proventuum de anno MCCCLXXVIII^o necnon recepta et distributa monasterii Trzebonensis de annis MCCCLXVII–MCCCCVII*, Praha 1949 (= Historický archiv 52), s. 100–103 (Příloha č. 4).

⁴⁹³ K tomu srov. Pavel ZAHRADNÍK, *Kláster augustiniánů-řeholních kanovníků v Rokycanech a jeho knihovna*, Bibliotheca Strahoviensis 4–5, 2001, s. 115–153, s. 118–119, který předkládá přehled výše papežských desátků jednotlivých kanonií.

1389⁴⁹⁴ papež Urban VI. schválil žádost bratří z Rožmberka a povolil, aby třeboňští probošti získali hodnost opatů a navíc i právo užívat biskupské insignie; zároveň kanonie získala také právo svobodné volby opata.

Třeboňská kanonie nebyla na rozdíl od ostatních českých kanonií v době husitských bouří vyplněna, protože Třeboň byla pod ochranou katolického rodu Rožmberků a husitské vojsko ji nedobýlo. Probošt Ondřej se v roce 1421 účastnil vyjednávání o možnosti pomoci Českých Budějovic Třeboni, pokud by to bylo potřeba, což dokládá jeho zpráva o postupu těchto jednání zaslaná Oldřichovi z Rožmberka 25. ledna 1421.⁴⁹⁵ I když Třeboň napadena nebyla, kanovníci s hrozícím nebezpečím počítali a v letech 1420–1426 se preventivně rozešli do řádových domů za hranicemi Čech.⁴⁹⁶ O odchodu kanovníků svědčí i list Oldřicha z Rožmberka datovaný 4. ledna 1421,⁴⁹⁷ v němž dovoluje opatovi a kanovníkům, aby na dobu husitského pronásledování opustili svou kanonii. Kanovníci před odchodem odevzdali své cennosti do opatrování Oldřichovi, který je uložil na hradě v Českém Krumlově.

Dva třeboňští kanovníci jsou v roce 1422 doloženi v Německu.⁴⁹⁸ Kanovník Jindřich opsal během exilu v kanonii sv. Mikuláše v Pasově rukopis NK ČR VII E 3, což dokládá kolofón na fol. 172r: „Expliciunt concordantie canonum magistri Iohannis de Lignano. Iste liber est monasterii sancti Egidii canonicorum regularium in Witignaw alias in Trzebon, scriptus in Patawia in monasterio sancti Nicolai per fratrem Henricum presbyterum, tunc exulem a Bohemia propter Hussitas anno domini M^o quadringentesimo XXII°.“ V kanonii sv. Floriána poblíž Lince pobýval třeboňský kanovník Petr, který zde v roce 1422 opsal kodex NK ČR I C 17 a text na fol. 194ra uzavřel kolofónem: „Explicit lectura magistri Mathie Lignycz Pragensis per manus fratris Petri canonici regularis domus de Wytignaw alias de Trzebon

⁴⁹⁴ Listinu otiskl Adolf Ludvík KREJČÍK, *Urbár z roku 1378 a účty kláštera třeboňského z let 1367–1407 = Registrum censuum ac proventuum de anno MCCCLXXVIII^o necnon recepta et distributa monasterii Trzebonensis de annis MCCCLXVII–MCCCCVII*, Praha 1949 (= Historický archiv 52), s. 132–137 (Příloha č. 16).

⁴⁹⁵ *Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka. Svazek I. 1418–1437*, ed. Blažena RYNEŠOVÁ, Praha 1929, č. 48, s. 32–33.

⁴⁹⁶ K exilu třeboňských kanovníků obecně srov. Jaroslav KADLEC, *Katoličtí exulanti čeští doby husitské*, Praha 1990, s. 48–49, Jaroslav KADLEC, *Klášter augustiniánských kanovníků v Třeboni*, Praha 2004, s. 100–102 a Ondřej VODIČKA, *Exil českého a moravského duchovenstva za husitských válek*, Praha 2019 (= Středověk 5), s. 147.

⁴⁹⁷ *Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka. Svazek I. 1418–1437*, ed. Blažena RYNEŠOVÁ, Praha 1929, č. 46, s. 31–32. Srov. Jaroslav KADLEC, *Katoličtí exulanti čeští doby husitské*, Praha 1990, s. 48, Jaroslav KADLEC, *Klášter augustiniánských kanovníků v Třeboni*, Praha 2004, s. 101 a Ondřej VODIČKA, *Exil českého a moravského duchovenstva za husitských válek*, Praha 2019 (= Středověk 5), s. 101 a 103.

⁴⁹⁸ Srov. Jaroslav KADLEC, *Katoličtí exulanti čeští doby husitské*, Praha 1990, s. 49, Jaroslav KADLEC, *Klášter augustiniánských kanovníků v Třeboni*, Praha 2004, s. 101 (zde jsou však jména kanovníků uvedena chybně) a Ondřej VODIČKA, *Exil českého a moravského duchovenstva za husitských válek*, Praha 2019 (= Středověk 5), s. 113.

scripta ad Sanctum Florianum in exilio. Liber eiusdem monasterii. Anno domini M° CCCC° X°X° secundo.“ Názor Franze Machilka, že v těchto dvou kanoniích pobývali všichni třeboňští kanovníci, se zdá nepodložený.⁴⁹⁹ Ondřej Vodička naopak uvádí, že probošt Ondřej zůstal na rožmberském panství a pomáhal organizovat obranu proti husitům.⁵⁰⁰

Je pravděpodobné, že se někteří kanovníci uchýlili do rakouského Melku. V inventáři třeboňské kanonie z roku 1415⁵⁰¹ je dodatek nadepsaný „Ista volumina in cedula Melicensis non sunt, sed tituli eorundem sunt in libraria et in registro nostro signati“. Nabízí se hypotéza, že zmiňovaná „cedula Melicensis“ byla seznamem knih, které si kanovníci odnesli do Melku a tento doplněk k inventáři vznikl po jejich návratu, snad po roce 1426. Pro pobyt kanovníků v Melku by snad mohla svědčit i poznámka zapsaná na fol. 50r v rukopisu NK ČR XIII D 20: „Melch electis fratribus in Witignaw“.

Nepřímo o exilu třeboňských kanovníků svědčí také rukopis NK ČR XI C 1, který do dnešní podoby uspořádal Kříž z Telče v roce 1484 v třeboňské kanonii a přitom mimo jiné doplnil text na ff. 350–362, která podle jeho slov opsal blíže neurčený třeboňský kanovník v době exilu, o vlastní závěr. V kolofónu na fol. 361v ale nepodává žádné přesnější informace: „Explicit libellus ... finitus et suppletus anno domini M° CCCC° LXXXIII° feria sexta proxima post Divisionem apostolorum in sillaba illa post. Licet per alium sit totus sexternus quendam fratrem scriptus sicut et alii in exilio quando fuerunt a monasterio Trzebonensi exclusi tempore Zizkonis et postea sunt revocati, hec Crux de Telcz.“

Exil třeboňských kanovníků netrval dlouho a v roce 1426 byli již prokazatelně zpět ve své kanonii, což dosvědčuje smlouva kanonie s třeboňskou obcí o zrušení klášterní valchy, která je datovaná 30. ledna 1426.⁵⁰² Některé statky kanonie byly vypleněny při nájezdech husitů v letech 1422 a 1425 a poté ještě při tažení sirotčího vojska v roce 1433.

Kolem poloviny 16. století se objevují první zprávy o úpadku mravů v třeboňské kanonii, problémy se stupňovaly a docházelo i ke kriminálním deliktům. Zároveň se zhoršovala i hospodářská situace kanonie, která se začala zadlužovat. Vilém z Rožmberka se proto rozhodl k radikálnímu kroku a v roce 1566 se souhlasem císaře Maxmiliána II. kanonii zrušil, její

⁴⁹⁹ Franz MACHILEK, *Die Augustiner-Chorherren in Böhmen und Mähren*, Archiv für Kirchengeschichte von Böhmen – Mähren – Schlesien 4, 1976, s. 107–144, s. 124.

⁵⁰⁰ Ondřej VODIČKA, *Exil českého a moravského duchovenstva za husitských válek*, Praha 2019 (= Středověk 5), s. 107.

⁵⁰¹ SOA v Třeboni, fond Velkostatek Třeboň, IA 3K β 29c/1, podrobněji viz dále.

⁵⁰² Jaroslav KADLEC, *Klášter augustiniánských kanovníků v Třeboni*, Praha 2004, s. 102, srov. také Jaroslav KADLEC, *Katoličtí exulanti čeští doby husitské*, Praha 1990 a Ondřej VODIČKA, *Exil českého a moravského duchovenstva za husitských válek*, Praha 2019 (= Středověk 5), s. 107.

majetky přiřadil ke svým rodovým statkům a do své správy převzal také knihovnu kanonie. Místo řeholních kanovníků sv. Augustina byli do Třeboně v roce 1571 přivedeni jezuité, kterým se ale místo nelíbilo (prý kvůli nezdravému ovzduší) a proto se v roce 1588 přesunuli do Českého Krumlova. Třeboňská fara se poté dostala do správy premonstrátů z Milevska a později byla osazena světským farářem.

Roku 1611 zemřel Petr Vok z Rožmberka a s ním vymřel také rožmberský rod. Dědicem rožmberského panství se stal Jiří ze Švamberka, ale protože se jeho syn Petr účastnil českého stavovského povstání, byl po bitvě na Bílé hoře celý jeho majetek konfiskován a připadl císaři Ferdinandovi II., který pak v roce 1625 postoupil Třeboň svému synovi, arcivévodovi Ferdinandovi III. Ten se v roce 1630 rozhodl kanonie v Třeboni i v Borovanech obnovit. Potvrdil to dekretem vydaným 15. 2. 1631, kde také nařídil, aby byl oběma kanoniím vrácen všechn bývalý majetek. Současně oslovil opata karlovské kanonie s prosbou o vyslání řeholníků do Třeboně a Borovan, ale vzhledem k tomu, že na Karlově bylo v té době jen málo kanovníků, se nakonec musel obrátit na probošta kanonie v Klosterneuburgu, který vyslal kanovníky k osazení obou domů. Kvůli špatnému stavu budov třeboňské kanonie žili její noví obyvatelé nejprve na zámku a stavební úpravy trvaly do konce třicátých let. Až do roku 1663 ale třeboňská kanonie neměla svého představeného a v jejím čele stáli klosterneuburští opati. Šlo však jen o formální funkci a kanonii řídil administrátor, který zároveň spravoval i kanonii v Borovanech.

Prvním proboštem znovuobnovené kanonie byl jmenován v březnu 1663 osmý administrátor Norbert Herrman. Za jeho působení začala kanonie znovu vzkvétat, a to jak po stránce hospodářské, tak i co se týká duchovní správy, a v té době také došlo k dalším stavebním úpravám. Kanonie dále prosperovala více než sto let, budovy byly v průběhu 18. století ještě několikrát přestavovány a celý komplex byl rozšířen. V roce 1781 byly budovy kanonie i kostela těžce poškozeny velkým požárem.

Třeboňská kanonie unikla první vlně josefinských sekularizací a císař dokonce 20. září 1784 vydal listinu, kterou potvrdil její privilegia. Po smrti posledního opata Augustina Marka ale byla zakázána volba jeho nástupce a 20. října 1785 vydal císař Josef II. dekret, kterým byla kanonie zrušena. V soupisech majetků zrušených klášterů je o třeboňské kanonii jen stručná zpráva a informace o knihovně chybí.⁵⁰³ Kanovníci zde mohli pobývat do dubna 1786, poté se rozptýlili a třeboňská farnost byla nadále spravována světskými faráři.

⁵⁰³ Srov. Tomáš Václav BÍLEK, *Statky a jmění kolejí jezuitských, klášterů, kostelů, bratrstev a jiných ústavů v království Českém od císaře Josefa II. zrušených*, Praha 1893, s. 157–158.

Ke **knihovně** máme k dispozici stručný dobový záznam rožmberského kronikáře Václava Březana, který k roku 1599 uvádí, že „spatřil bibliotéku klášterskou s listy a pánu [tj. Petru Vokovi z Rožmberka] o ní zprávu učinil, což toho dne pátečního 19. februarii vyřídív, v sobotu za Jeho Milostí pánem jel.“⁵⁰⁴ Jako první podal zprávu o knihovně treboňské kanonie Bohuslav Balbín, který zaznamenal celkem padesát jedna rukopisů, které ho zde zaujaly.⁵⁰⁵ První odbornou studii o treboňské knihovně vypracoval František Mareš,⁵⁰⁶ který k ní připojil také přehled výdajů kanonie za písaře a písařské potřeby. Detailně se touto knihovnou zabýval Jaroslav Kadlec,⁵⁰⁷ který – podobně jako František Mareš – věnoval kromě dějin samotné knihovny velký prostor také osobě Kříže z Telče. Ivan Hlaváček ve své studii⁵⁰⁸ stručně popsal nejen dějiny knihovny, ale především shrnul její obsah a předložil také srovnání s dalšími řádovými knihovnami; součástí této studie je také edice nejvýznamnějších pramenů k dějinám treboňské knihovny, totiž jejího katalogu a inventáře. Velmi stručné shrnutí dějin knihovny, které však pouze sumarizuje obsah právě uvedených prací, předložily archivářky SOA v Třeboni Veronika Čočková a Alena Kabelová.⁵⁰⁹

Michal Dragoun se ve svém článku věnoval rukopisům, které kanonii odkázal lékař Martin z Třeboně,⁵¹⁰ a v nedávno publikované studii v monografii o Křížovi z Telče předložil přehled všech Křížových rukopisů a popsal i míru jeho písařského podílu v těchto kodexech.⁵¹¹ Iluminovaným rukopisům z treboňské knihovny se souhrnně věnovala Ludmila Wratislawová-Mitrovicová.⁵¹² K jednotlivým iluminovaným rukopisům z treboňské kanonie

⁵⁰⁴ Václav BŘEZAN, *Životy posledních Rožmberků II*, překlad Jaroslav PÁNEK, Praha 1985, s. 544.

⁵⁰⁵ Bohuslav Balbini E.S.I. *Bohemia docta. Pars III*, ed. Karel Rafael UNGAR, Pragae 1778, s. 138–148. Některé z těchto rukopisů je možné s menší či větší mírou jistoty spojit s dochovanými rukopisy, u málo konkrétně popsaných kodexů je možné pouze hypotetické ztotožnění.

⁵⁰⁶ František MAREŠ, *Literární působení kláštera Treboňského*, Časopis Musea království českého 70, 1896, s. 521–547.

⁵⁰⁷ Jaroslav KADLEC, *Klášter augustiniánských kanovníků v Třeboni*, Praha 2004, s. 57–69, s. 126–135, s. 216–223 a stručné shrnutí poskytl také v Jaroslav KADLEC, *Wittingau – Třeboň*, in: *Die Stifte ...*, s. 241–292, s. 267–271.

⁵⁰⁸ Ivan HLAVÁČEK, *Studie k dějinám knihoven v českém státě v době předhusitské I. Knihovna kláštera treboňského v rámci knihoven českých augustiniánských klášterů*, in: TÝŽ, *Knihy a knihovny v českém středověku: Studie k jejich dějinám do husitství*, Praha 2005, 156–207.

⁵⁰⁹ Veronika ČOČKOVÁ – Alena KABELOVÁ, *Ohlédnutí za dějinami augustiniánské klášterní knihovny v Třeboni*, Archivum Trebonense 13, 2014, s. 283–286.

⁵¹⁰ Michal DRAGOUN, *Kokůtkův odkaz (Příspěvek k dějinám knihovny kláštera augustiniánů kanovníků v Třeboni)*, Studie o rukopisech 42, 2012, s. 33–48.

⁵¹¹ Michal DRAGOUN, *Křížova „knihovna“*, in: *Kříž z Telče (1434–1504): Písař, sběratel, autor*, edd. Lucie DOLEŽALOVÁ – Michal DRAGOUN, Praha 2020, s. 33–46.

⁵¹² Ludmila WRATISLAWOVÁ-MITROVICOVÁ, *Iluminované rukopisy augustiniánského kláštera v Třeboni*, Památky archeologické 39, 1933, s. 1–13.

existuje řada dílčích studií, větším počtem rukopisů se zabývala Milada Studničková⁵¹³ a iluminovanými rukopisy uloženými v SOA T Pavel Brodský a Martina Šumová.⁵¹⁴

Třeboňská knihovna patří mezi nejrozsáhlejší dochované středověké knihovny v Čechách a podařilo se z ní identifikovat celkem 300 rukopisů. Její budování prokazatelně začalo ihned po založení třeboňské kanonie. V květnu 1367 byli z Roudnice propuštěni kanovníci pro novou fundaci, ale není pravděpodobné, že by s sebou do nového domova přinesli větší množství rukopisů, což dokládá mj. skutečnost, že i základní texty pro řádný chod kanonie (Augustinovu řeholi a roudnická statuta) si nechali následující rok opsat od externího písaře. Pouze v případě kodexu NK ČR XIV G 17 víme, že jeho část byla přinesena z Roudnice, snad v souvislosti se založením třeboňského kláštera. Do vznikající knihovny byly pravděpodobně začleněny kodexy třeboňského farního kostela, ale o jejich počtu ani obsahu nic nevíme. Kanovníci si ihned po příchodu začali obstarávat rukopisy do nové knihovny a tak již v červnu téhož roku nacházíme v účtech třeboňské kanonie výdaje související s knihovnou.⁵¹⁵ Od počátku byly hojně využívány služby externích písařů. První z nich se jmenoval Jiří a objevuje se v účtech v červnu 1367. Brzy byl přibrán ještě písař Jan, jehož jméno je uvedeno v účtech v září téhož roku. V roce 1368 se objevují i další písaři: Adam, Ondřej, Václav a Duchoň. Adamovi bylo v lednu 1368 zaplaceno za spis *Unitas* (může se jednat o spis *De unitate et uno* Dominika Gundisalviho), v dubnu za breviář a spis *Super regula* a v říjnu opět za breviář. Písař Jan dostal v dubnu téhož roku zaplaceno za opsání blíže nespecifikované sbírky kázání, v září bylo zaplaceno Václavovi za opsání statut a řehole a Duchoňovi za žaltář. Kromě toho se v účtech za rok 1368 objevují i platby písařům, kteří nejsou uvedeni jmenovitě: v červnu bylo zaplaceno za díla *Pharetra*, *Contractus* (téměř jistě jde o kázání Jana Kortze) a za postní kázání a v červenci za provinciální statuta. Kromě toho se zde vyskytuje i výdaj za iluminaci žaltáře v březnu stejného roku. Z třeboňských účtů máme doklady také o platbách za papír, pergamen, kůži na potah desek rukopisů a také za spony a kování na vazby.

⁵¹³ Milada STUDNÍČKOVÁ, *Rožmberkové a knižní malba*, in: Rožmberkové. Rod českých velmožů a jeho cesta dějinami, ed. Peter BALOG, České Budějovice 2011, s. 496–510.

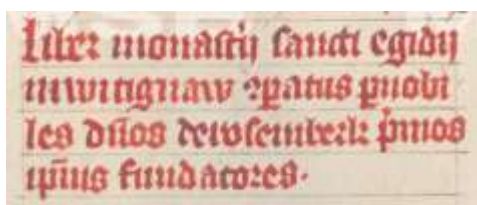
⁵¹⁴ Pavel BRODSKÝ – Martina ŠUMOVÁ, *Iluminované rukopisy v archivech na území Čech = Illuminated manuscripts in archives on the territory of Bohemia*, Praha 2017 (= Studie o rukopisech. Monographia 21).

⁵¹⁵ Účty třeboňské kanonie se zabýval Adolf Ludvík KREJČÍK, *Urbár z roku 1378 a účty kláštera třeboňského z let 1367–1407 = Registrum censuum ac proventuum de anno MCCCLXXVIII^o necnon recepta et distributa monasterii Trzebonensis de annis MCCCLXVII–MCCCCVII*, Praha 1949 (= Historický archiv 52), zvl. s. XXIV a edice na s. 13–91. K výdajům souvisejícím s knihovnou srov. Jaroslav KADLEC, *Klášter augustiniánských kanovníků v Třeboni*, Praha 2004, s. 57–58.

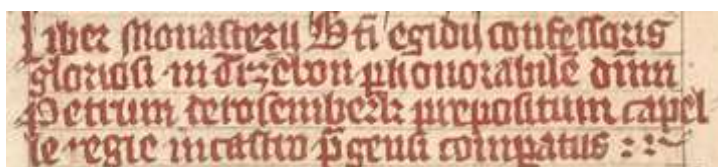
V dochovaných účtech z prvních dvou let existence kanonie jsou doloženy i nákupy knih, které jsou zde označeny jako *Rubrica*, *Sermones*, *Sermones de tempore et sanctis*, *De casibus decretalium* a *Compendium*.

Z následujících let jsou doklady o opisování jen málo četné, i když lze předpokládat, že opatřování knih probíhalo i nadále ve srovnatelné intenzitě. Až v roce 1375 dostal písař Adam zaplacen několik částek, mj. za opsání lekcionáře. Kromě toho je zde ve stejném roce uvedeno, že páni z Rožmberka věnovali tomuto písaři 13 kop grošů a navíc mu odpustili dluh 1 kopy grošů.

Knihovnu treboňské kanonie podporovali její zakladatelé od počátku různými způsoby. V listině datované 17. srpna 1380⁵¹⁶ zavazuje Petr II. z Rožmberka (1326–1384) svého bratra nebo jiného dědice, zemře-li dříve, než bude dokončena střecha kostela, k výplatě 100 kop grošů po tři roky na dobudování krovu a opravy rytiny, a pokud z těchto 300 kop něco zbude, nařizuje, aby za tento zbytek byly zakoupeny knihy pro kanonii. Petr z Rožmberka, probošt kostela Všech svatých na Pražském hradě, o knihovnu treboňské kanonie pečoval nejvíce ze všech bratrů. Ve třech rukopisech je uvedeno, že se do knihovny dostaly jeho přičiněním: V rukopisu NK ČR XII C 14 to dosvědčuje kolofón zapsaný na fol. 355rb: „Expliciunt sermones per manus Duchkonis de Iuveni Boleslavia, et comparati sunt per dominum Petrum de Rosenberg prepositum capelle regie in castro Pragensi“, v kodexu NK ČR XIII B 13 je jeho jméno zapsáno v kolofónu na fol. 348rb: „Anno domini millesimo CCC° LXXII° completus est presens liber Moraliū per manus Stephani in Prsibenicz in vigilia Assumpcionis beate Marie virginis comparante eum nobilissimo viro et domino domino Petro de Rosenberch preposito capelle regie in castro Pragensi.“ V rukopisu NK ČR XIII B 11 najdeme na fol. 225vb záznam „Liber monasterii beati Egidii confessoris gloriosi in Trzebon per honorabilem dominum Petrum de Rosemberk prepositum capelle regie in castro Pragensi comparatus“.

NK ČR XIII B 13, fol. 348rb

NK ČR XIII B 11, fol. 225vb

⁵¹⁶ Otiskl Adolf Ludvík KREJČÍK, *Urbář z roku 1378 a účty kláštera treboňského z let 1367–1407 = Registrum censuum ac proventuum de anno MCCCLXXVIII° necnon recepta et distributa monasterii Trzebonensis de annis MCCCLXVII–MCCCCVII*, Praha 1949 (= Historický archiv 52), s. 116–121 (Příloha č. 2).

Stejně strukturovanými poznámkami („Liber monasterii sacrosancte Genitricis Dei perpetueque Virginis Marie in Chrumpnaw comparatus per honorabilem dominum Petrum de Rosenberch prepositum Capelle Regie in castro Pragensi“) jsou označeny i rukopisy, které Petr daroval minoritskému klášteru v Českém Krumlově.⁵¹⁷

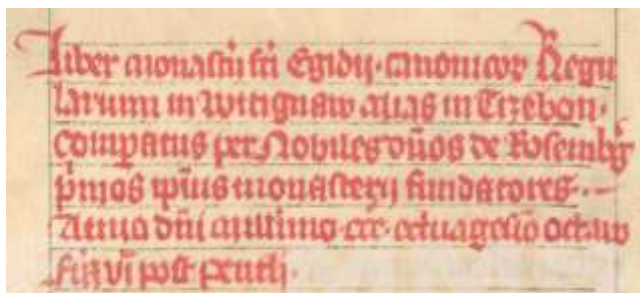
Lze odůvodněně předpokládat, že Petr daroval také rukopisy NK ČR XIV D 12, který psal stejný písař jako NK ČR XII C 14, jež na něj nejspíše přímo navazoval, a NK ČR XIV D 1, který tvořil celek s kodexem NK ČR XIII B 13, s nímž má velmi podobný způsob výzdoby iniciál. V těchto dvou kodexech sice není o darování Petrem zmínka, ale je možné, že tyto záznamy byly na vytržených listech.

U třiceti jedna kodexů jsou dochovány záznamy o jejich darování pány z Rožmberka bez přesnějšího určení.⁵¹⁸ Je pravděpodobné, že přinejmenším některé z těchto rukopisů byly darem Petra II. z Rožmberka. Tyto záznamy jsou téměř vždy na konci kodexu, nejčastěji na posledním popsaném foliu hned za koncem textu, méně často na některém z volných listů na konci, na zadní předsádce, výjimečně na zadním nebo i předním přidešti a v jednom případě (v NK ČR XIV D 12) je tento zápis na pergamenovém lístku přilepeném k poslednímu foliu. Nejčastěji je záznam uveden ve znění „Liber monasterii domus sancti Egidii canonicorum regularium in Vitignaw alias in Trzebon comparatus per nobiles dominos de Rosemberk primos ipsius monasterii fundatores“, občas jsou vynechána slova „domus“ nebo / a „canonicorum regularium“, výjimečně také chybí předposlední slovo „monasterii“ a naopak někdy je k němu připojeno „supra dicti“. Na začátek záznamu jsou v jednom případě doplněna slova „Iste“ a „est“, slovo „dominos“ je někdy zdvojeno. Část „in Vitignaw alias in Trzebon“ je v některých případech uvedena v opačném pořadí nebo jsou slova „alias in Trzebon“ vynechána. Kromě toho se zde objevují varianty v místních názvech („Witignaw“, „Vitignaw“ nebo i „Vitingnaw“; „Trzebon“, „Trziebon“ nebo „Trzyebon“) i v osobních jménech („Rosemberk“, „Rosmberg“, „Rosnberg“, „Rosembergh“, „Rosemberch“ nebo jen

⁵¹⁷ Srov. Marta HRADILOVÁ, „Liber monasterii de Chrumpnaw comparatus per honorabilem dominum Petrum de Rosenberch“ – knižní dar Petra II. z Rožmberka českokrumlovskému klášteru, in: *Ordo et paupertas. Českokrumlovský klášter minoritů a klarisek ve středověku v kontextu řádové zbožnosti, kultury a umění*, edd. Daniela RYWIKOVÁ – Roman LAVIČKA, Ostrava 2017, s. 219–228, s. 220.

⁵¹⁸ Kap A XXII, NK ČR I A 33, NK ČR I D 9, NK ČR I E 13, NK ČR VI C 7, NK ČR VI C 17, NK ČR VII D 1, NK ČR XII B 2, NK ČR XII C 14, NK ČR XII D 1, NK ČR XII F 3, NK ČR XIII B 2, NK ČR XIII B 3, NK ČR XIII B 5, NK ČR XIII B 10, NK ČR XIII B 13, NK ČR XIII B 14, NK ČR XIII C 9, NK ČR XIII C 13, NK ČR XIII D 20, NK ČR XIII D 21, NK ČR XIII D 23, NK ČR XIV A 10, NK ČR XIV B 7, NK ČR XIV B 11, NK ČR XIV B 19, NK ČR XIV C 18, NK ČR XIV C 24, NK ČR XIV C 27, NK ČR XIV C 31 a NK ČR XIV D 12. V kodexech NK ČR XIII B 3, NK ČR XIII D 20, NK ČR XIV C 18 jsou dva záznamy, z nichž jeden je soudobý a druhý mladší. Přehled knih, které kanonii darovali pánové z Rožmberka, předložil již Jaroslav KADLEC, *Klášter augustiniánských kanovníků v Třeboni*, Praha 2004, s. 58–59, který ale neeviduje kodexy NK ČR I E 13, NK ČR XIII B 2, NK ČR XIV A 10 a NK ČR XIV C 31.

„Rosmber“; „Egydii“ nebo „Egidii“). V jedenácti rukopisech je uveden i rok, kdy byly kanonii darovány (z toho v jednom z nich jsou zapsány dva různé letopočty a ve dvou kodexech je uvedeno přesné datum).⁵¹⁹ Všechny datované kodexy byly darovány v letech 1372–1388 a zhruba v tomto období zřejmě pánové z Rožmberka darovali kanonii i ostatní rukopisy.

NK ČR I A 33, fol. 227va

NK ČR XIII D 21, fol. 137rb

Kromě rukopisů, u nichž je darování pány z Rožmberka výslovně doloženo právě uvedenými záznamy, můžeme téměř s jistotou usuzovat, že se stejným způsobem do knihovny dostal i kodex NK ČR XIV D 5, který tvoří první díl k NK ČR XII D 1 a oba jsou psány stejným písařem, dále rukopis NK ČR XIII B 12, který tvořil celek s NK ČR I A 33 a i v tomto případě se jedná o práci téhož písaře, a kodex NK ČR XIII D 21, který tvořil celek s NK ČR XIV C 27.⁵²⁰ Navíc k rukopisům NK ČR XIII B 2, NK ČR XIV B 11 a NK ČR XIV B 7, které obsahují Augustinovo dílo *Enarrationes in Psalmos*, schází ještě další tři svazky, a ke kodexu NK ČR XIII B 14, v němž je první část spisu *Milleloquium sancti Augustini* Bartoloměje z Urbina, chybí další dva svazky. Dá se tedy předpokládat, že i tyto chybějící svazky byly součástí rožmberského daru.

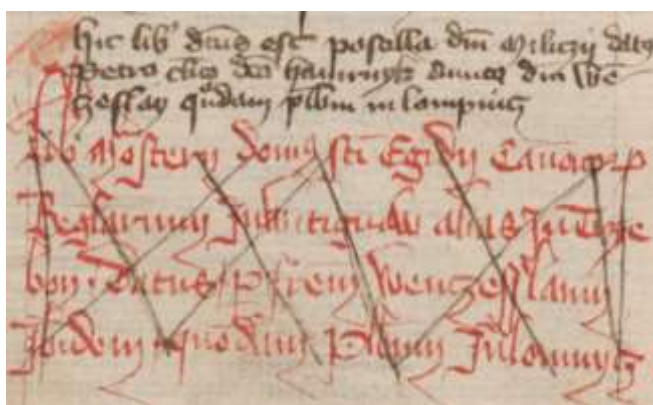
Třeboňské kanonii darovala své kodexy řada osob, které byly často ve spojení s fundátorským rožmberským rodem. V následujícím textu se tyto dary snažíme rozdělit na předhusitské a

⁵¹⁹ NK ČR XIII C 9 (1372), NK ČR XIV B 11 (1379), NK ČR XIV C 31 (1380), NK ČR VI C 17 (1381), NK ČR XIII B 5 (1381, v mladším záznamu 1383), NK ČR XIII D 21 (1382), NK ČR XIII D 23 (1383), NK ČR XIV C 27 (1383), NK ČR XIII B 3 (28. 3. 1387), NK ČR XIII B 14 (1387) a NK ČR I A 33 (22. 5. 1388).

⁵²⁰ Jaroslav KADLEC, *Klášter augustiniánských kanovníků v Třeboni*, Praha 2004, s. 58 uvádí, že Rožmberkové darovali i kodex VI A 20, protože předpokládá, že tvořil jeden celek se VII D 1. Tyto dva rukopisy se ale liší velikostí, úpravou psací plochy i písařem; kromě shodného autora tedy není doklad pro jejich společný vznik.

pohusitské (i když u některých z nich je datace nejasná), přičemž v rámci těchto dvou skupin je řadíme podle počtu darovaných kodexů.⁵²¹

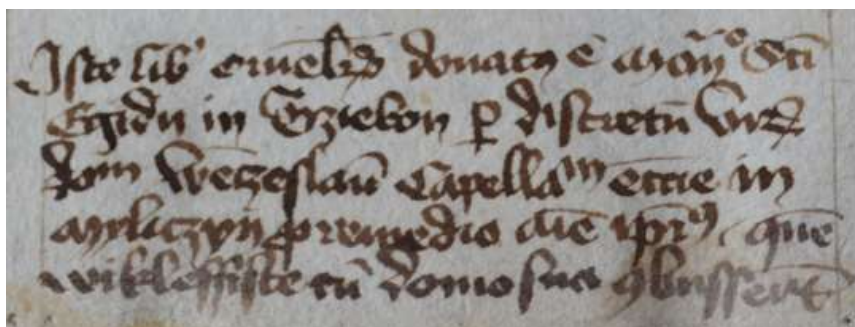
Tři rukopisy (NK ČR I G 15, NK ČR VI E 16 a rukopis z Univerzitní knihovny ve Vratislavi I F 490) daroval Václav, farář v Lomnici a poté třeboňský kanovník. V kodexu NK ČR I G 15 o tom jasně svědčí záznam z konce 14. století na fol. 132r: „Liber monasterii domus sancti Egidii canonicorum regularium in Witignaw alias in Trzyebon datus per dominum Wenczesslaum quondam plebanum in Lomnycz nunc autem canonicum regularem“. Téměř totožný záznam (pouze bez závěrečné formulace „nunc autem canonicum regularem“) psaný stejnou rukou je i na fol. 270va v rukopisu z Univerzitní knihovny ve Vratislavi I F 490; v tomto případě je ovšem celý záznam mřežován a nad ním jinou rukou: „Hic liber dictus est postilla domini Miliczii, datus Petro clerico dicto Hamnyk amico domini Wenczeslay, quondam plebani in Lompnycz“. V rukopisu NK ČR VI E 16 je na fol. 167v záznam, který se s právě uvedenými zčásti formulačně shoduje a je asi i psán stejným písařem; je však z velké části vyříznutý.

Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu I F 490, fol. 270va

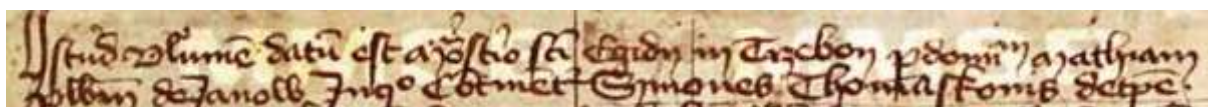
Přímo doložené je darování dvou kodexů kaplanem Václavem z Miličina. Na zadním přideští rukopisu NK ČR I C 7 je záznam: „Anno domini M° CCCC° XVI (číslice je přepisovaná a ne zcela jasná) mense Maii portatus per d. L. liber omeliarum a capite ieiunii usque pascha monasterii in Trziebon diocesis Pragensis d[atus?] per dominum W. de Mylyczyn“ a v kodexu NK ČR XII A 27 je na fol. 171va poznámka: „Iste liber omeliarum donatus est monasterio sancti Egidii in Trziebon per discretum virum dominum Wenczeslaum capellanum ecclesie in Myliczyn pro remedio anime ipsius, quem Wikleffiste cum domo sua combusserunt.“ Oba tyto rukopisy tvoří jeden celek a snad k nim patřil také NK ČR VI C 12, i když v tomto případě není darování Václavem z Miličina výslovně doloženo.

⁵²¹ Přehled dobrodinců kanonie předložil již Jaroslav KADLEC, *Kláster augustiniánských kanovníků v Třeboni*, Praha 2004, s. 59, který ovšem eviduje jen část z darovaných rukopisů.

NK ČR XII A 27, fol. 171va

Matěj, farář v obci Janov, která leží poblíž jihočeských Dačic, věnoval kanonii rukopis NK ČR I D 21, jak o tom svědčí záznam rukou počátku 15. století na předním přidešti: „Istud volumen datum est monasterii sancti Egidii in Trzebon per dominum Mathiam plebanum de Ianow“.

NK ČR I D 21, přední přidešť

Kodex, který obsahoval *Sermones de tempore et sanctis* se do knihovny dostal darem Vojtěcha Raňkova z Ježova. Tento rukopis je dnes nezvěstný, ale je uveden v katalogu knihovny zapsaném v NK ČR XIV G 17 na fol. 18r: „Item quidam sermones de tempore et de sanctis dati a magistro Adalberto in uno volumine“.

Právě zmiňovaný katalog, který je zapsaný v NK ČR XIV G 17, ff. 16v–19v, je jedinečným pramenem pro dějiny třeboňské knihovny. Vznikl na sklonku 14. století, Ivan Hlaváček jeho vznik datuje mezi roky 1389 a 1393.⁵²² Katalog obsahuje celkem 136 položek, ale pod některými z nich se ukrývá více rukopisů; jeden záznam je naopak duplicitní. Pouze dvacet pět z nich je možné identifikovat s dnes dochovanými rukopisy, což ale může být z části způsobeno i tím, že některé položky nejsou v katalogu dostatečně specifikovány a případné ztotožnění s některým rukopisem by bylo jen hypotetické.

V roce 1415 byl pořízen inventář klášterního pokladu, který eviduje také rukopisy. Je uložen v SOA v Třeboni, fond Velkostatek Třeboň, IA 3K β 29c/1⁵²³ a je v něm uvedeno celkem 294

⁵²² Edici předložil Ivan HLAVÁČEK, *Studie k dějinám knihoven v českém státě v době předhusitské I. Knihovna kláštera třeboňského v rámci knihoven českých augustiniánských klášterů*, in: TÝŽ, *Knihy a knihovny v českém středověku: Studie k jejich dějinám do husitství*, Praha 2005, s. 156–207, s. 192–200.

⁵²³ Edici předložil Ivan HLAVÁČEK, *Studie k dějinám knihoven v českém státě v době předhusitské I. Knihovna kláštera třeboňského v rámci knihoven českých augustiniánských klášterů*, in: TÝŽ, *Knihy a knihovny v českém středověku: Studie k jejich dějinám do husitství*, Praha 2005, s. 156–207, s. 201–207. Přepis katalogu i inventáře včetně identifikací dochovaných rukopisů a také s uvedením vzájemných vztahů mezi oběma těmito prameny je

položek, ale i v tomto případě je pod některými čísly více kodexů a několik rukopisů je naopak uvedeno duplicitně. Je tedy zřejmé, že rozsah knihovny se během velmi krátké doby zvýšil zhruba dvojnásobně. Celkem šedesát jedna položek z inventáře bylo možné spojit s dochovanými rukopisy a naprostou většinu položek z katalogu bylo možné identifikovat s rukopisy uvedenými v inventáři, pouze u dvaceti čtyř z nich se to nepodařilo.

Husitské bouře nezpůsobily knihovně výraznější ztráty. Třeboň nebyla vypleněna, ale kanovníci ji raději na několik let opustili. Z husitské doby máme několik dokladů o vlastní písařské činnosti třeboňských kanovníků.⁵²⁴ V roce 1422 opsal kanovník Jindřich v kanonii sv. Mikuláše v Pasově rukopis NK ČR VII E 3, ve stejném roce opsal Petr v kanonii sv. Floriána poblíž Lince kodex NK ČR I C 17. Také část rukopisu NK ČR XI C 1 napsal nejmenovaný třeboňský kanovník, což nepřímo dokládá kolofón napsaný na fol. 361v Křížem z Telče. Krátce po návratu kanovníků zpět domů byly v Třeboni prokazatelně napsány dva rukopisy: v roce 1427 zde vznikl kodex NK ČR I G 5 (kolofón na fol. 121v: „Anno domini M CCCC XXVII finitus est Sycroper in vigilia Penthecostes in Trzyebon“) a v roce 1431 rukopis NK ČR I B 27 (kolofón na ff. 197vb–198ra: „Expliciunt sermones de tempore per circulum anni per manus Petri in Trzebon regularis canonici anno domini M° CCCC° XXX° primo etc.“).

Svou písařskou činností obohatil knihovnu také Ondřej z Benešova zvaný Kuliš. Původně byl utrakvista, ale později přešel ke katolické straně, vstoupil do kanonie v Roudnici a nakonec se rozhodl odejít do Třeboně, kde se později stal převorem. Měl velký zájem o soudobé náboženské rozepře a především o otázku přijímání pod obojí, čemuž odpovídají i texty, které jsou psané jeho rukou. Opsal většinu kodexu SOA T A 19 (i když jeho ruku můžeme identifikovat jen podle Křížova záznamu na předním příděstí: „In hoc volumine continentur isti tractatus per manum propriam scripti fratris Crucis de Telcz, professi in monasterio Trzebonensi, et aliqui per Andream de Benessow dictum Kuliss, hic quondam priorem in Olomucz mortuo“) a jeho ruka se objevuje také v rukopisech I G 11c a snad i v SOA T A 16.

předložen v příloze této práce. Identifikace vycházejí z nejnovějšího výzkumu třeboňských kodexů a v mnoha případech se liší od identifikací navrhovaných Ivanem Hlaváčkem.

⁵²⁴ Jaroslav KADLEC, *Kláster augustiniánských kanovníků v Třeboni*, Praha 2004, s. 126 uvádí dva třeboňské kanovníky píšící v době exilu, ale zaměnil jejich jména (místo Jindřicha uvádí Petra, místo Petra uvádí Václava). Kanovníka Petra, který napsal rukopis NK ČR I C 17, ztotožňuje s Petrem, který v roce 1421 napsal ff. 157ra–168ra rukopisu NK ČR I D 15 (na fol. 168ra je kolofón „Finita est ista passio anno domini M° CCCC XXI° die X° mensis Februarii in die sancte Scolastice in Erisano (?) per me fratrem Petrum ubi multa mala perpassus sum“, poslední část kolofónu začmárána). Nic však nenavědčuje tomu, že jde o stejnou osobu, navíc písařská ruka v obou rukopisech je rozdílná.

Daleko nejvýrazněji treboňskou knihovnu ovlivnil Kříž z Telče (1434–1504).⁵²⁵ O jeho životě jsme zpraveni především díky velkému množství kolofónů, kterými často opatroval své opisy. V roce 1454 je doložen ve Žďáru nad Sázavou, poté působil jako učitel v Soběslavi, Roudnici nad Labem, snad v Ústí nad Labem a v Praze na Vyšehradě. Studoval na pražské univerzitě, v roce 1463 je doložen jako vikář u kostela sv. Víta a u Všech svatých na Pražském hradě. Poté se pohyboval jako kazatel v Plzni, Plané, Nepomuku, Soběslavi a Horšovském Týně. V roce 1478 vstoupil do treboňské kanonie, kde také zemřel.

Křížovu ruku se podařilo identifikovat v celkem padesáti jedna rukopisech z knihovny treboňské kanonie. V devatenácti kodexech, dvou rukopisných adligátech a jedné volné složce je jeho významný písařský podíl; jeho rukou je zde psána přinejmenším čtvrtina z celkového rozsahu.⁵²⁶ V patnácti rukopisech jsou pouze menší Křížovy zásahy; v těchto kodexech napsal nejméně jeden souvislý text, případně sice opsal jen malou část, ale jeho zásahy na mnoha různých místech vypovídají o tom, že se těmito rukopisy zabýval velmi podrobně.⁵²⁷ Kromě toho se drobné zásahy jeho rukou vyskytují ještě v dalších čtrnácti kodexech, v nichž najdeme nejrozličnější krátké Křížovy poznámky (krátký obsah na předním přideštitě, rubriky a názvy, drobné marginálie, číslování bodů, písařské maniculae a v jednom případě (NK ČR I E 29) pouze kustody na koncích složek).⁵²⁸ Dvacet osm z těchto rukopisů s sebou zřejmě Kříž přinesl, když vstoupil do treboňské kanonie.⁵²⁹

⁵²⁵ K osobě Kříže z Telče právě vyšla rozsáhlá kolektivní monografie: *Kříž z Telče (1434–1504): Písař, sběratel, autor*, edd. Lucie DOLEŽALOVÁ – Michal DRAGOUN, Praha 2020. Křížův život podrobně popisuje Lucie DOLEŽALOVÁ, *Životopis*, in: *Kříž z Telče (1434–1504): Písař, sběratel, autor*, edd. Lucie DOLEŽALOVÁ – Michal DRAGOUN, Praha 2020, s. 21–31. Křížovým rukopisům se souhrnně věnuje Michal DRAGOUN, *Křížova „knihovna“*, in: *Kříž z Telče (1434–1504): Písař, sběratel, autor*, edd. Lucie DOLEŽALOVÁ – Michal DRAGOUN, Praha 2020, s. 33–46 a řada dílčích studií v této publikaci.

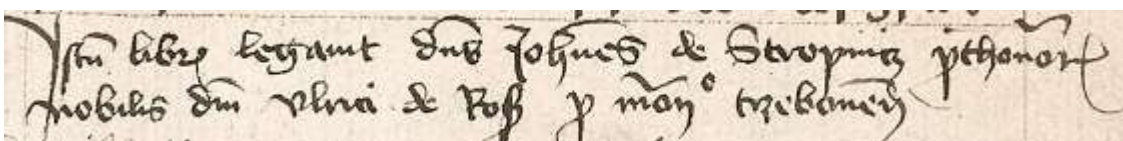
⁵²⁶ NK ČR I A 38, NK ČR I A 41, NK ČR I E 36, NK ČR I E 37, NK ČR I E 38, NK ČR I F 18, NK ČR I F 25, NK ČR I F 46, NK ČR I G 6, NK ČR XI C 1, NK ČR XI C 8, NK ČR XIII G 18, NK ČR XIV D 24, NK ČR XIV E 31, NK ČR adlig. 40 C 12, NK ČR adlig. 44 D 4, SOA T A 4, SOA T A 6, SOA T A 7, SOA T A 15, SOA T A 16 a SOA T A 19.

⁵²⁷ Praha, Rytířský řád křižovníků s červenou hvězdou III C 5, NK ČR I A 29a, NK ČR I B 7, NK ČR I B 33, NK ČR I C 16, NK ČR I C 29, NK ČR I D 18, NK ČR I E 32, NK ČR I G 11a–NK ČR I G 11c (původně tyto rukopisy tvořily jeden svazek), NK ČR XIII C 17, SOA T A 10, SOA T A 17 a SOA T A 18.

⁵²⁸ NK ČR I E 29, NK ČR I E 42, NK ČR I E 46, NK ČR I F 35, NK ČR I F 38, NK ČR I G 1, NK ČR I G 40, NK ČR VI F 4, NK ČR VI F 19, NK ČR VI F 21, NK ČR XIII G 10, Strahovská knihovna DC III 11 (tento rukopis není ve výše uvedené monografii o Křížovi z Telče zohledněn, protože byl objeven až po jejím vydání), SOA T A 13 a SOA T C 5.

⁵²⁹ NK ČR I A 29a, NK ČR I A 38, NK ČR I A 41, NK ČR I B 33, NK ČR I C 16, NK ČR I C 29, NK ČR I D 18, NK ČR I E 32, NK ČR I E 36, NK ČR I E 37, NK ČR I E 38, NK ČR I E 42, NK ČR I F 18, NK ČR I F 25, NK ČR I F 35, NK ČR VI F 19, NK ČR XI C 1, NK ČR XI C 8, NK ČR XIII G 18, NK ČR XIV D 24, NK ČR XIV E 31, NK ČR adlig. 40 C 12, Rytířský řád křižovníků s červenou hvězdou III C 5, SOA Treboň A 4, SOA Treboň A 6, SOA Treboň A 7, SOA Treboň A 15 a SOA Treboň A 16. U některých z těchto rukopisů nelze přímo doložit, že je s sebou Kříž přinesl, ale s velkou mírou pravděpodobnosti to můžeme předpokládat.

Z pohusitských dobrodinců obohatil třeboňskou kanonii největším počtem kodexů protonotář Oldřicha z Rožmberka Jan ze Stropnice, který jí v roce 1422 odkázal sedm rukopisů (NK ČR I E 9, NK ČR I F 1, NK ČR I F 15, NK ČR XII B 3, NK ČR XII D 14, NK ČR XII G 17 a NK ČR XIV E 9).⁵³⁰ Téměř všechny záznamy o jeho odkazu jsou uvedeny na fol. 1r (pouze v rukopisu NK ČR I F 1 je záznam na předním přidešti) a obvykle mají znění „Istum librum legavit dominus Iohannes de Stropnicz pro monasterio in Trzebon“, přičemž závěr může být nahrazen slovem „Trzebonensi“ a za jménem Jana ze Stropnice bývá dodáno, že šlo o protonotáře Oldřicha z Rožmberka.⁵³¹ Ve dvou případech je uveden i rok, kdy byly kodexy kanonii odkázány: v rukopisu NK ČR I E 9 je na fol. 1r záznam „Presentem librum honorabilis dominus Iohannes de Stropnicz prothonotarius dominorum de Rosemberk legavit pro monasterio Trzebonensi anno etc. XLII°“ a v NK ČR I F 1 je zčásti vyškrabaný zápis na předním přidešti: „Istum librum legavit pro monasterio in Trzebon honorabilis dominus Iohannes de Stropnicz prothonotarius nobilis domini Ulrici de Rosmberg anno etc. XLII°“. V kodexu NK ČR XII B 3 je navíc poznámka o darování Janem ze Stropnice také připojena k vlastnickému záznamu (záznam na fol. 80v: „Liber monasterii domus sancti Egidii canonicorum regularium in Witignaw alias in Trzebon datus per dominum Iohannem de Stropnicz“). Dřívějším vlastníkem kodexu NK ČR XII G 17 byl Mikuláš ze Sedlčan, o čemž svědčí záznamy na fol. 1r: v horní části listu je přeškrtnutý vlastnický záznam z 15. století „Libellus Nicolai de Sedlczan“ a pod ním je dopsáno „Iohannis de Stropnicz“.

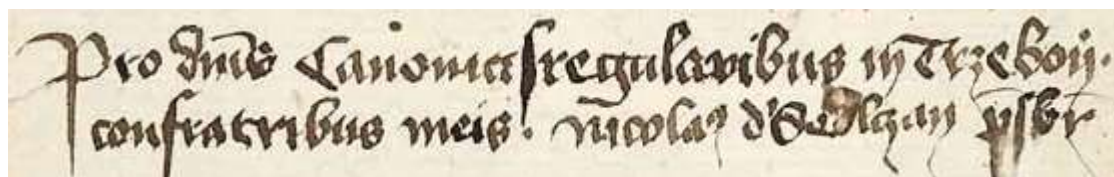

NK ČR XII G 17, fol. 1r

⁵³⁰ Všech sedm rukopisů eviduje již Valentin Franz SCHMIDT – Alois PICHA, *Urkundenbuch der Stadt Krummau in Böhmen II (1420–1480)*, Prag 1910 (= Beiträge zur Geschichte Böhmens IV; Städte- und Urkundenbücher aus Böhmen 6), č. 191, s. 51. Jaroslav KADLEC, *Klášter augustiniánských kanovníků v Třeboni*, Praha 2004, s. 129 uvádí navíc ještě rukopis NK ČR VI B 22. Jedná se ale o omyl, protože tento rukopis odkázal Jan ze Stropnice cisterciáckému klášteru ve Zlaté Koruně.

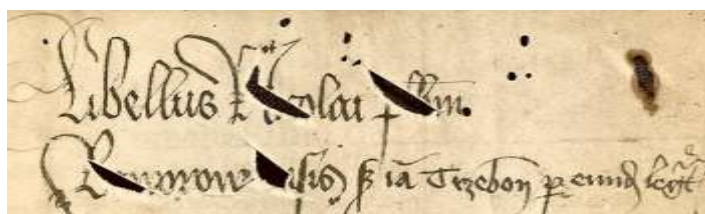
⁵³¹ Vyskytuje se ve variantách „Istum librum legavit dominus Iohannes de Stropnicz pro monasterio in Trzebon“ (NK ČR I F 15), „Istum librum legavit dominus Iohannes de Stropnicz prothonotarius nobilis domini Ulrici de Rosis pro monasterio Trzebonensi“ (NK ČR XII G 17), „Istum librum legavit dominus Iohannes de Stropnicz prothonotarius domini de Rosmberk pro monasterio in Trzebon“ (NK ČR XIV E 9), „Istum librum legavit dominus Iohannes de Stropnicz prothonotarius domini Ulrici de Rosemberk pro monasterio Trzebonensi“ (NK ČR XII B 3) a „Istum librum legavit dominus Iohannes de Stropnicz, prothonotarius etc. pro monasterio Trzebonensi“ (NK ČR XII D 14).

Krumlovský sakristián Mikuláš ze Sedlčan, který měl s třeboňskou kanonií konfraternitu, daroval kanonii tři kodexy (NK ČR I D 23, NK ČR I E 8 a NK ČR I F 31).⁵³² V rukopisu NK ČR I E 8 je na fol. 1r záznam o darování včetně letopočtu: „Liber Nicolai presbyteri de Sedlczan legatus per eundem monasterio sancti Egidii in Trzebon 1461“. Zápisy ve zbývajících dvou kodexech datovány nejsou, ale k darování rukopisů pravděpodobně došlo v podobné době: na přední předsádce recto v NK ČR I F 31 čteme: „Istum librum legavit dominus Nicolaus plebanus de Sedlczan confrater noster sacristanus Crumlowiensis“ a na fol. 1r v NK ČR I D 23 je záznam „Pro dominis canonicis regularibus in Trzeboň confratribus meis Nicolaus de Sedlczan presbyter“.

NK ČR I D 23, fol. 1r

Mikuláš Mníšek,⁵³³ který byl farářem v Chotíkově u Rokycan a později v Trhových Svinech, napsal rukopisy NK ČR VI F 16 a NK ČR VI F 17, které tvoří první a třetí díl sbírky kázání *de tempore* a *de sanctis*; druhý díl se nedochoval. Od Mikuláše Mníška získal oba rukopisy bavorovský farář Mikuláš, který je později daroval třeboňské kanonii. V případě rukopisu NK ČR VI F 17 je to jasně doloženo záznamem na přední předsádce recto: „Libellus Nicolai plebani Baworowiensis“, k němuž je jinou rukou 15. století doplněno „sed iam Trzebonensis, per eundem legatus.“

NK ČR VI F 17, fol. 1r

Kodex NK ČR VI F 16 obsahuje pouze vlastnický záznam na předním předeštlí: „Libellus domini Nicolai plebani Baworovensensis“, ale per analogiam lze téměř s jistotou soudit, že se i tento kodex dostal do knihovny třeboňské kanonie stejným způsobem.

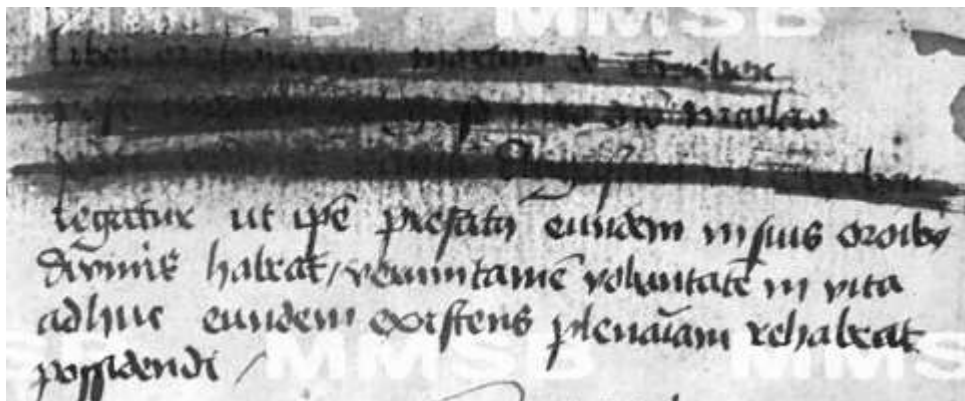
S osobou Mikuláše Mníška je spojen také kodex NK ČR VII H 13, který má na hřbetě štítek s novověkým titulem „Novum testamentum Nicolai Mnissek de a. 1417“. Mníšek však tento

⁵³² Jaroslav KADLEC, *Klášter augustiniánských kanovníků v Třeboni*, Praha 2004, s. 129 uvádí pouze rukopisy NK ČR I E 8 a NK ČR I F 31, naopak s Mikulášem ze Sedlčan spojuje NK ČR I B 19, který ale daroval krumlovský sakristián Zikmund, viz níže.

⁵³³ K jeho osobě srov. Anežka VIDMANOVÁ, *Husův přívrženec Mikuláš Mníšek*, Husitský Tábor 3, 1980, s. 51–66.

rukopis nenapsal a kodex neobsahuje žádné středověké vlastnické záznamy. Odůvodnění výskytu jeho jména na novověkém štítku tak zůstává nezodpovězenou otázkou a způsob, jakým se rukopis dostal do knihovny treboňské kanonie, je nejasný.⁵³⁴

Lékař Martin z Třeboně sepsal někdy mezi roky 1460 a 1468 závěť, v níž odkázal šest knih treboňské kanonii. Dochoval se originál psaný Martinovou rukou (zlomek KNM I H b 22),⁵³⁵ v němž jiná ruka nadepsala nad Martinovo jméno slovo „kokútek“. Čteme zde, že opatovi Michalovi a jeho spolubratrům odkázal „Primum Petrum de Crescenciis in arco integro in coopertorio porcino, demum Thesaurum pauperum, tercio librum orationarium in asseribus, quartum volumen Gesta Romanorum, quintum volumen in asseribus Floretum, sextum Thabulas resolutorias“. Dva ze šesti rukopisů, které jsou zde uvedeny, se podařilo identifikovat: v kodexu NK ČR I D 39 žádný záznam týkající se lékaře Martina není, v rukopisu NK ČR I E 44 je na zadním přidešti rukou Martina z Třeboně zapsáno: „Liber oracionarius Martini de Trziebon post mortem religioso viro domino Nicolao priori ordinis sancti Augustini in Trziebon (do tohoto slova včetně text zaškrtnán) legatur, ut ipse prefatus eundem in suis oracionibus habeat, verumtamen voluntatem in vita adhuc eundem existens plenariam rehebeat possidendi“.

NK ČR I E 44, zadní přidešti

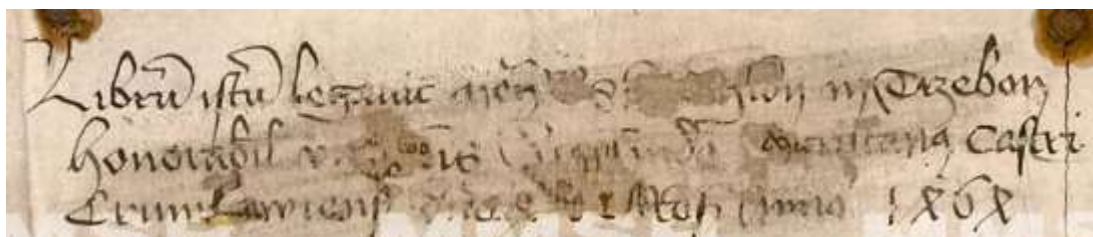
⁵³⁴ Jaroslav KADLEC, *Klášter augustiniánských kanovníků v Třeboni*, Praha 2004, s. 129 uvádí i u tohoto rukopisu, že se do treboňské knihovny dostal darem bavorovského faráře Mikuláše, ale neexistují pro to žádné doklady.

⁵³⁵ Závěť se dochovala mezi zlomky uchovávanými v KNM: Michal DRAGOUN – Jindřich MAREK, *Soupis rukopisů Knihovny Národního muzea. Sbírky zlomků Adolfa Patery a Čenka Zíbrta*, Praha 2012, zlomek č. 635, s. 187. Přepis závěti vydal Michal DRAGOUN, *Kokůtkův odkaz (Příspěvek k dějinám knihovny kláštera augustiniánů kanovníků v Třeboni)*, Studie o rukopisech 42, 2012, s. 33–48, s. 45. Jeden z rukopisů (NK ČR I E 44), které Martin kanonii věnoval, uváděl již Jaroslav KADLEC, *Klášter augustiniánských kanovníků v Třeboni*, Praha 2004, s. 129.

Podle tohoto rukopisu byl pravděpodobně v treboňské kanonii některým z jejích členů opsán kodex NK ČR XIV F 7, i když výslovný doklad chybí.

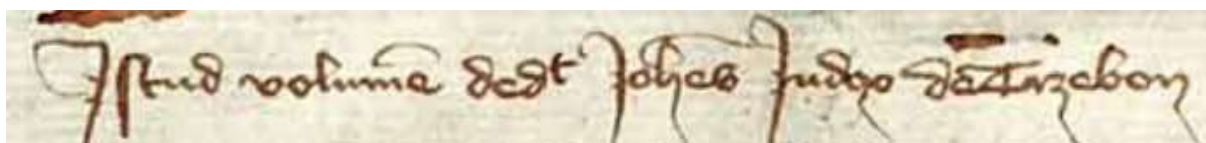
Ruka Martina z Třeboně se však objevuje i v dalších rukopisech, které byly součástí knihovny treboňské kanonie. Ty však v jeho odkazu nejsou zmiňovány; je možné, že přinejmenším některé z nich Martin získal až po jeho napsání. V rukopisu z Vatikánské apoštolské knihovny Reg. lat. 1457 je fol. 72v záznam „Martini de Trziebon per Petrzikonem ei de Ponte datus“, v NK ČR I F 11 je na přední desce napsáno „Liber Martini de Trziebon“. Kodex SOA T C 4 není opatřen žádnou vlastnickou poznámkou, ale je v něm Martinův drobný písařský podíl. Martin dále napsal rozsáhlejší části rukopisů NK ČR I G 6 a NK ČR XIII C 17, které sestavil do současné podoby na konci 15. století Kříž z Telče. Martinův podíl na shromáždění jednotlivých složek, případně i částečného vytvoření těchto rukopisů je však nejasný.

Zbývající dobrodinci věnovali treboňské kanonii již jen po jednom rukopisu. Kodex NK ČR I B 19 daroval krumlovský sakristián Zikmund, jak udává částečně vyškrábaný zápis na předním přidešti: „Librum istum legavit monasterio sancti Egidii in Trzebon honorabilis vir dominus Sigismundus sacristanus (?) castri Crumlowiensis dominorum de Rosis anno 1464“.

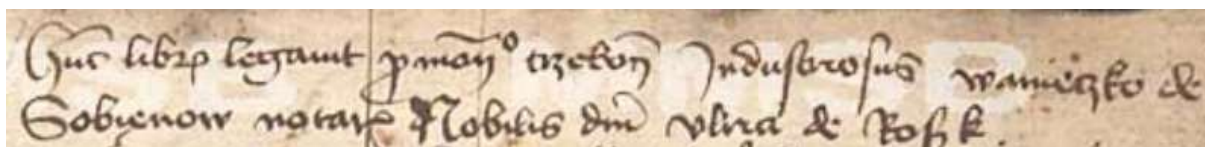
NK ČR I B 19, přední přidešť

Rukopis NK ČR I C 39 daroval treboňské kanonii treboňský rychtář Jan, což dokládá záznam rukou 15. století na předním přidešti „Istud volumen dedit Iohannes iudex de Trzebon“.

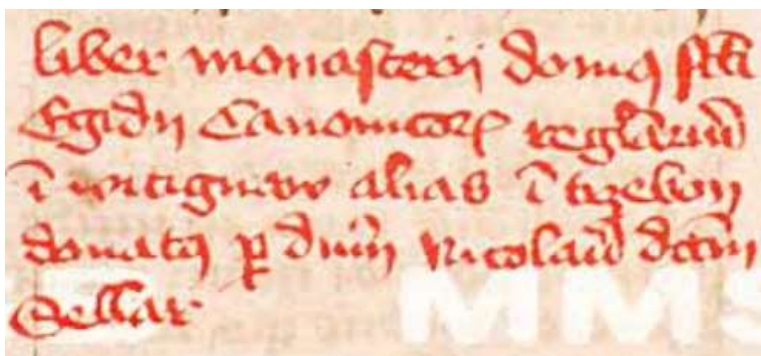
NK ČR I C 39, přední přidešť

Vaněček ze Soběnova, notář Oldřicha z Rožmberka, věnoval rukopis NK ČR I C 33, v němž je na fol. 1r záznam: „Hunc librum legavit pro monasterio Trzebonensi industrius Wanieczko de Sobienow notarius nobilis domini Ulrici de Rosemberk“

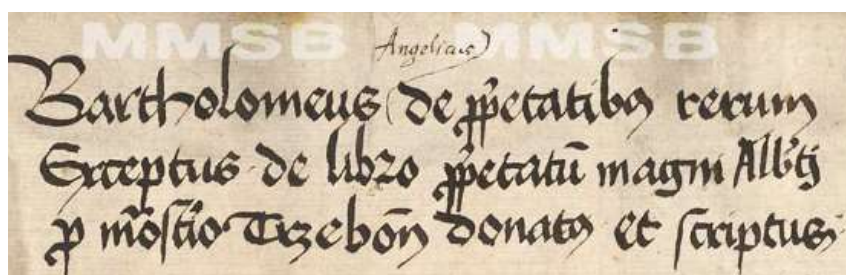
NK ČR I C 33, fol. 1r

Rukopis NK ČR I B 17 věnoval kanonii Mikuláš zvaný Sellar, jehož osobu se nepodařilo v jiných pramenech identifikovat. Na fol. 276v je zápis rukou druhé poloviny 15. století: „Liber monasterii domus sancti Egidii canonicorum regularium in Witignaw alias in Trzebon, donatus per dominum Nicolaum dictum Sellar“.

NK ČR I B 17, fol. 276v

Kodex NK ČR I C 34 opsál v roce 1475 v Trhových Svinech Jan Villanus, o čemž svědčí kolofón na fol. 395va: „Finito libro sit laus et gloria Christo. Per manus Johannis Villani pro tunc moram trahenti in opido nuncupato Swyny etc. sub anno domini etc. LXXV°.“ Tento rukopis byl někdy na přelomu 15. a 16. století darován treboňské kanonii, což dokládá poznámka na předním přidešti: „Bartholomeus Angelicus de proprietatibus rerum exceptus de libro proprietatum magni Alberti pro monasterio Trzebonensi donatus et scriptus.“

NK ČR I C 34, přední přidešti

Několik rukopisů se do treboňské knihovny dostalo v sedmdesátých letech 15. století. Jasný je pouze případ kodexu NK ČR I E 31, který napsal podle kolofónu na fol. 63v⁵³⁶ roudnický kanovník Jan Morávek ve Vitorazi v roce 1470 a později tento kodex daroval treboňské

⁵³⁶ „Scriptum per me fratrem Iohannem Morawek canonicum regularem Rudnicensem in castro Weytra et finitum feria IIIa infra octavam Epiphaniarum domini annorum domini M° CCCC° LXX° adhuc exulatem.“

kanonii, což dokládá záznam na fol. 1r: „Isti sexterni sunt, quos dominus Morawek dedit cum aliis libris, qui fuit frater de Rudnycz.“

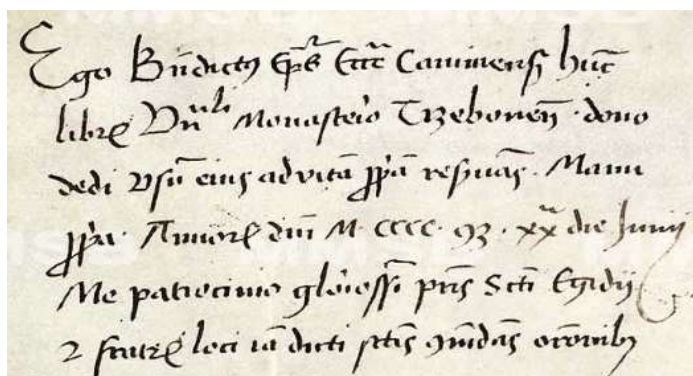

NK ČR I E 31, fol. 1r

Z Roudnice se do třeboňské knihovny dostaly počátkem sedmdesátých let také rukopisy NK ČR I D 38, NK ČR I F 7, NK ČR I G 36 a NK ČR VII C 23, i když u těchto kodexů není prokazatelné, že je přinesl právě Jan Morávek.

V roce 1493 daroval kanonii biskup Benedikt z Valdštejna nádherně zdobený breviář NK ČR VI G 6,⁵³⁷ což dokládá záznam na fol.

1v: „Ego Benedictus episcopus ecclesie Caminensis hunc librum venerabili monasterio Trzeboniensi dono dedi usum eius ad vitam propriam reservans. Manu propria annorum domini M CCCC 93, XX^a die Iunii me patrocinio gloriosissimi patris sancti Egidii et fratrum loci iam dicti sanctis commendans oracionibus“.

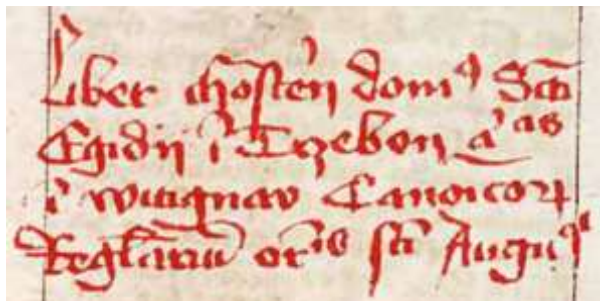

NK ČR VI G 6, fol. 1v

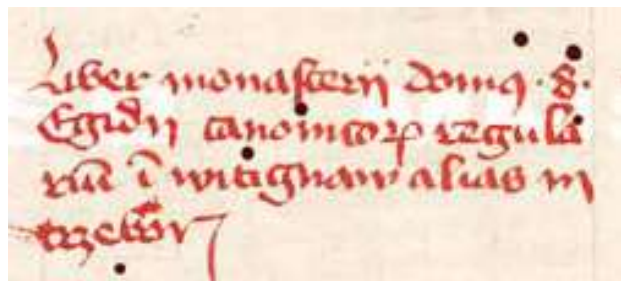
Ve druhé polovině 15. století byly rukopisy z třeboňské knihovny označeny vlastnickými záznamy. Ty se dochovaly přibližně ve dvaceti procentech kodexů, jsou psány červeně a obvykle se nacházejí na posledním popsáném listu. Jsou nejčastěji uváděny ve znění „Liber monasterii domus sancti Egidii in Trzebon alias in Witignav canonicorum regularium ordinis sancti Augustini“, ale setkáváme se zde s poměrně velkou formulační variabilitou. Někdy chybí slova „sancti Egidii“ nebo / a „ordinis sancti Augustini“, výrazy „monasterii“ a „domus“ mohou chybět nebo být v obráceném pořadí, „in Trzebon alias in Witignaw“ může také chybět nebo být uvedeno v opačném pořadí. Místo „liber“ může být „libellus“, místo „sancti“ je výjimečně „beati“ a na konci je výjimečně přidáno „episcopi“. Slovo „Witignaw“

⁵³⁷ Jaroslav KADLEC, Klášter augustiniánských kanovníků v Třeboni, Praha 2004, s. 129–130 uvádí chybnou signaturu NK ČR VI G 4.

se vyskytuje v různé ortografii („Vitignaw“, „Witignav“, „Wignav“ nebo dokonce „Wtignav“). Navíc mohou být jednotlivé části tohoto záznamu uváděny v různém pořadí a výjimečně se vyskytují i výrazněji odlišná znění.⁵³⁸

NK ČR I B 22, fol. 191vb

NK ČR I C 28, fol. 262va

V téže době byly treboňské kodexy opatřeny štítky s tituly a signaturami na přední desce. Signatury se skládají z majuskulního písmene a římské nebo arabské číslice; písmeno bylo odvozeno od titulu prvního nebo nejrozsáhlejšího díla v rukopisu, eventuálně jde o počáteční písmeno jména autora. Tento neobvyklý systém signatur se ve stejné době začal používat i v knihovně nedaleké kanonie v Borovanech.

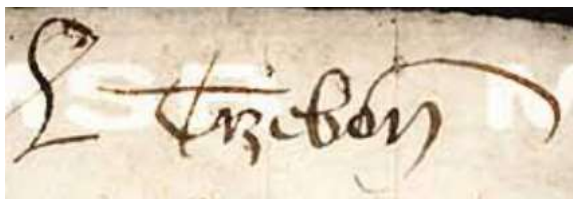
NK ČR I B 28, přední deska

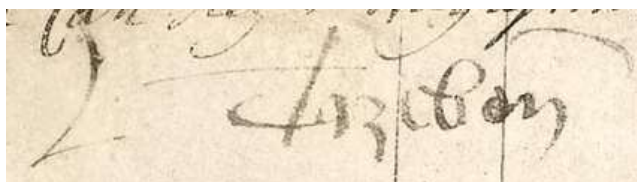
NK ČR I C 33, přední deska

Na konci 15. století byly některé kodexy opatřeny ještě druhým typem vlastnického záznamu. Ten se dochoval jen v necelých šesti procentech rukopisů, je psán černým inkoustem a nejčastěji bývá na fol. 1r, občas také na přední předsádce nebo na předním přidešti. Téměř vždy má znění „Liber Trzebonensis“, zcela výjimečně „Liber Trzebon“.

⁵³⁸ „Liber monasterii domus sancti Egidii in Trzebon alias in Witignaw“, „Liber monasterii domus sancti Egidii in Trzebon“, „Liber monasterii sancti Egidii in Trzebon“, „Liber monasterii Trzebonensis“, „Iste liber est monasterii sancti Egidii in Vitingnaw“ nebo „Iste liber est monasterii Trzebonensis“.

NK ČR I D 34, fol. 1r

NK ČR XIV B 12, fol. 1r

Ze sklonku 15. století máme ojedinělý doklad o získání rukopisu výměnou. V roce 1489 potřebovali treboňští kanovníci nový pontifikál, který se jim podařilo získat od pražské kapituly výměnou za patristický sborník, který kanonii darovali pánové z Rožmberka krátce po jejím založení. Pontifikál je dnes nezvěstný, původně treboňský patristický sborník je uložen pod signaturou Kap A XXII. O výměně svědčí záznamy rukou konce 15. století na fol. Iv („Liber hic venit per commutationem ecclesie Pragensi, quia domini capitulares rogati dederunt pro eodem pontificale patri abbati in Trzebon alias Wytingaw anno domini M^o CCCC^o LXXX° nono dominica Reminiscere“) a 63vb („Anno domini M^o CCCC^o LXXX nono dominica Reminiscere datus est liber iste ecclesie Pragensi per patrem abbatem de Trzebon pro libro pontificali, quem accepit ex dominis capitularibus ecclesie prefate“).

Máme doklady také o rukopisech, které byly již ve středověku z knihovny treboňské kanonie předány jinam. Treboňská kanonie měla velmi úzké vztahy s kanonií v nedalekých Borovanech, která byla založena v roce 1455, a první kanovníci tam přišli právě z Treboně. Pravděpodobně krátce po založení borovanské kanonie byly vybrány rukopisy, které byly do této nové fundace darovány z treboňské knihovny. To dokládá poznámka „Detur in Borowan“ (v některých případech může mít mírně odlišné znění), která je dochována na předním předeštlí či prvním listu v celkem osmi kodexech.⁵³⁹ Z Treboně byla do borovanské knihovny předána také trojsvazková bible (v rukopisech NK ČR I A 29a; Praha, Rytířský řád křižovníků s červenou hvězdou III C 5 a NK ČR I D 18), kterou s sebou do treboňské kanonie přinesl Kříž z Telče. Nevíme, zda Kříž svou bibli používal až do své smrti v roce 1504, nebo zda byla po jeho vstupu do kanonie ihned začleněna do tamní knihovny a do Borovan dána již dříve.⁵⁴⁰

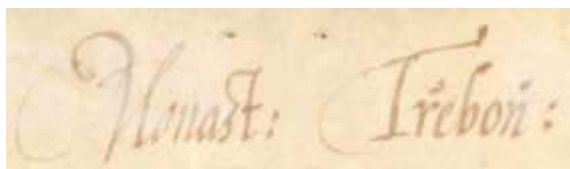
⁵³⁹ Jedná se o následující rukopisy (není-li uvedeno jinak, shoduje se znění poznámky s variantou uvedenou v hlavním textu): NK ČR I A 29b („Iste liber detur in Worowan“, zapsáno dvakrát), NK ČR I D 22, NK ČR I G 13, NK ČR VI A 21 („Detur in Worwan“), NK ČR VI F 5, NK ČR VII D 9 („Detur in Worwan“), NK ČR XIII G 17, NK ČR XIV F 11.

⁵⁴⁰ Těmito třemi rukopisy jsem se zabývala v článku Adéla EBERSONOVÁ, *Křížova bible*, in: Kříž z Telče (1434–1504): Písař, sběratel, autor, edd. Lucie DOLEŽALOVÁ – Michal DRAGOUN, Praha 2020, s. 247–264.

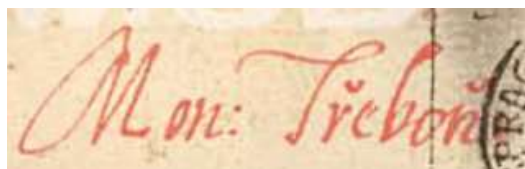
Po prvním zrušení obou kanonií získal jejich knihovny Vilém z Rožmberka. O přesunutí těchto fondů do rodové knihovny Rožmberků svědčí exlibris Petra Voka z Rožmberka z roku 1609, která jsou dochovaná ve velké většině treboňských i borovanských rukopisů. Spolu s rožmberskou rodovou knihovnou byly knihy z obou kanonií v roce 1647 převezeny do Prahy, kde se některé z nich staly v následujícím roce kořistí Švédů.

Když byly obě kanonie znovu obnoveny, byly jim v roce 1659 vráceny také jejich knihovní fondy. Při té příležitosti byl pořízen inventář knih, které měly být vráceny, přičemž se zde nijak nevyznačuje, zda konkrétní svazky patřily do treboňské nebo do borovanské kanonie. Je zde jmenovitě uvedeno 434 tištěných knih, ale pouze souhrnně jsou zmíněny rukopisy: 137 pergamenových a 711 papírových.⁵⁴¹ Díky tomu můžeme odhadovat, že se ze středověké treboňské knihovny dochovalo přibližně čtyřicet procent rukopisů; jde však jen o hrubý odhad, protože před pořízením inventáře byly pravděpodobně některé středověké rukopisy ztraceny a naopak se do knihovny některé rukopisy dostaly jistě až v průběhu 16. a 17. století.

Ve více než sedmdesáti procentech treboňských kodexů se dochovaly novověké vlastnické záznamy, nejčastěji ve znění „Monast. Třeboň“ nebo „Mon. Třeboň“, přičemž první slovo je v několika málo případech rozepsáno jako „Monasterii“ a ještě méně často je zkráceno pouze jako „M.“; ojediněle má tento záznam i odlišné znění.⁵⁴² Tyto záznamy jsou téměř vždy zapsány v kodexech na fol. 1r. Nelze přesně zjistit, kdy byly tyto záznamy do rukopisů zapsány. Vzhledem k tomu, že výše uvedený inventář je nadeapsán „Inventarium librorum, qui in bibliotheca serenissimi principis ac domini domini Leopoldi Wilhelmi archiducis Austriae etc. etc. arcis Trebonensis inveniuntur et secundum uniuscuiusque libri inscriptionem ad monasteria Trebonense et Borowanense canonicorum regularium sancti Augustini spectant“, je pravděpodobné, že rukopisy byly těmito záznamy opatřeny před jejich přemístěním do rožmberské knihovny. Vyjádření „secundum uniuscuiusque libri inscriptionem“ totiž zřejmě neodkazuje na středověké vlastnické záznamy, protože těmi byla označena jen část kodexů.

NK ČR I A 33, fol. 1r

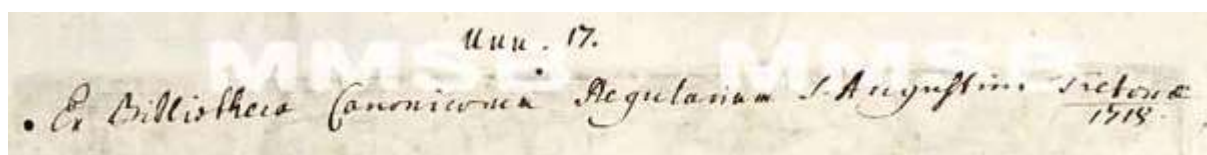

NK ČR I C 10, fol. 1r

⁵⁴¹ SOA v Třeboni, fond Velkostatek Třeboň IA 3K β 29c. Srov. Jaroslav KADLEC, *Klášter augustiniánských kanovníků v Třeboni*, Praha 2004, s. 217.

⁵⁴² „Monasterii Trebonensis“, „Ex monast. Třeboň“ nebo „Mon. in Třeboň“.

V prvních desetiletích po znovuoobnovení kanonie nebyla možnost o knihovnu řádně pečovat. K jejímu zevrubnému uspořádání došlo až v roce 1717. Při té příležitosti byly rukopisy opatřeny vlastnickými záznamy, které mají obvykle podobu „Ex bibliotheca canonicorum regularium s. Augustini Trebonae anno 1718“, přičemž slova „canonicorum regularium“ mohou být nahrazena zkratkami a „anno“ může být vynecháno. Zároveň byly kodexům přiděleny novověké signatury, které se skládají z písmene a čísla; písmena jsou majuskulní i minuskulní a jsou uvedena v několikanásobném opakování (až čtyřnásobném), číslce jsou arabské. Signatury byly knihám přidělovány mechanicky, pravděpodobně podle jejich řazení v knihovně, a nijak nekorespondují s jejich obsahem.

NK ČR I D 23, fol. IIv

Tyto novověké záznamy jsou společně se signaturami zapsány nejčastěji na fol. 1r, méně často na přední předsádce, ale mohou být i jinde na začátku rukopisů. Jsou dochovány přibližně na sedmdesáti pěti procentech treboňských rukopisů. Nenajdeme je však na žádném z kodexů, které jsou dnes uloženy v SOA T, což nasvědčuje tomu, že tyto kodexy v roce 1718 již nebyly součástí knihovny kanonie, a proto ani nebyly z Třeboně odvezeny při jejím definitivním zrušení.

Knihy byly uloženy v horním ambitu v místnosti nad kaplí sv. Jana a v té době jich bylo přibližně 2300. V roce 1740 byla pro knihovnu zřízena ještě jedna místnost, kde byly umístěny knihy, které kanonie v té době obdržela od několika dárců (bývalý ledenický farář Jan Matěj Mann, bývalý děkan v Bavorově Augustin Duscher, bošilecký farář Václav Jiří Mann a Terezie Kayserové z Lince).

Podrobný jmenný seznam knih z druhého období treboňské kanonie se nezachoval. Akvilin Hrdlička (1723–1811), který byl správcem knihovny před jejím zánikem, zaznamenal pouze počet svazků podle jednotlivých oddělení (spisy církevních Otců, spisy teologické, právnické, filozofické, lékařské a gramatické, historické, homiletické, asketické a knihy rozmanitého

jiného obsahu). V každém oddělení kodexy rozdělil podle formátu na foliové, kvartové a oktávové, ale žádné další detaily neuvedl.⁵⁴³

Rukopisy z treboňské knihovny

Z treboňské knihovny se podařilo identifikovat celkem 300 rukopisů. Velká většina z nich (celkem 274) je dnes uložena v NK ČR, kam byly převezeny bezprostředně po definitivním zrušení kanonie v rámci josefínských sekularizací. Osmnáct kodexů zůstalo v Třeboni a dnes jsou uloženy v SOA T, tři rukopisy jsou v KNM, dva ve Strahovské knihovně a jeden v Kap. Tři kodexy se podařilo objevit i v zahraničních knihovnách. Dva jsou uloženy ve Vatikánské apoštolské knihovně, kam se dostaly poté, co se v roce 1648 staly kořistí Švédů a následně je královna Kristýna I. Švédská darovala do Říma; rukopisů z treboňské knihovny zde může být více, ale vzhledem k mladším převazbám to nelze doložit. Jeden rukopis je dnes uložen v Univerzitní knihovně ve Vratislavi.⁵⁴⁴

U těchto rukopisů je jejich přítomnost v knihovně treboňské kanonie ve středověku buď jasně doložena, nebo ji pokládáme za pravděpodobnou nebo možnou, přestože jsou v ní tyto kodexy doloženy až později; signatury těchto rukopisů píšeme v následujícím textu kurzívou. Do korpusu, který zde popisujeme, jsme se rozhodli nezařadit devatenáct rukopisů, které sice byly součástí treboňské knihovny v novověku, ale jejich přítomnost ve středověké knihovně se jeví jako nepravděpodobná,⁵⁴⁵ a také tři další rukopisy a jeden adligát, které jsou s knihovnou treboňské kanonie spojovány v literatuře, ale jde o omyly a jejich přítomnost v této knihovně je vyloučena.⁵⁴⁶

Z treboňských rukopisů pochází také několik fragmentů dnes uložených samostatně. Zlomek NK ČR XXIV A 3 původně sloužil jako výlep předního přídeští rukopisu NK ČR I D 18; na

⁵⁴³ Soupis se dochoval v Hrdličkově spisu *Liber memorabilium parochiae Trebonensis II*, s. 145–159, který je dnes uložen na děkanském úřadě v Třeboni. Srov. Jaroslav KADLEC, *Klášter augustiniánských kanovníků v Třeboni*, Praha 2004, s. s. 218 a 222–223.

⁵⁴⁴ Podrobné popisy všech rukopisů z knihovny borovanské kanonie jsou součástí připravovaných katalogů (Michal DRAGON – Adéla EBERSONOVÁ – Lucie DOLEŽALOVÁ, *Soupis rukopisů středověkých knihoven augustiniánů kanovníků v Třeboni a Borovanech a Soupis rukopisů s autografy Kříže z Telče (1434–1504)*, Praha 2021).

⁵⁴⁵ NK ČR I C 40, NK ČR I E 18, NK ČR I E 30, NK ČR I E 40, NK ČR I F 34, NK ČR I G 2, NK ČR I G 24, NK ČR I G 31, NK ČR VI F 7, NK ČR VI F 20, NK ČR VII C 3, NK ČR VIII H 54, NK ČR XI C 5, NK ČR XIV E 24, NK ČR XIV E 27, NK ČR XVI E 11, NK ČR XVII F 21, NK ČR adlig. 40 B 16, NK ČR adlig. 40 C 2, SOA T Ad A 2, SOA T A 8 a SOA T A 20. Popisy všech těchto rukopisů jsou rovněž součástí právě zmíněného katalogu, kde je uvedeno i detailní zdůvodnění, proč je jejich přítomnost ve středověké treboňské knihovně nepravděpodobná.

⁵⁴⁶ NK ČR I D 3, NK ČR I G 34, NK ČR XIX B 11 a adlig. 40 G 6.

straně recto je latinská listina císaře Zikmunda duchovenstvu na Plzeňsku se žádostí o pomoc při osvobození Karlštejna, která byla vydána v Norimberku 14. 9. 1422. Fragment NK ČR XXIV A 104 pochází z rukopisu NK ČR XIII G 2, kde byl vevázán pravděpodobně před současnou poslední přední předsádkou; na straně recto je novověká vlastnická poznámka „Monast. Třeboň“ a několika rukama obsah rukopisu, na straně verso rukou konce 15. století výpisky z šesté knihy spisu *Policraticus* Jana ze Salisbury. Zlomek XXIV A 203 původně sloužil jako výlep zadního přideští rukopisu NK ČR VI E 16 a je na něm zlomek kopiáře cisterciáků ve Skalici s opisem listiny Karla IV. o darování majetku v Soboticích. Fragment NK ČR XXIV A 220 je z rukopisu NK ČR I C 32; na straně recto je list převora strakonické komendy johanitů Mikuláše knězi Janovi v Katovicích s dotazem, kdy a s kolika vozy pro něj mají lidé z Pičína, kde se nacházela johanitská komenda, přijet; na straně verso začátek žalmu č. 23 a úryvky z několika modliteb.

Z Křížova kodexu, který byl v novověku rozdělen na rukopisy NK ČR I G 11a – NK ČR I G 11c, byly vyňaty pergamenové proužky sborníku českých epických skladeb, který byly označeny signaturou NK ČR XVII J 17/4.

Fyzický popis

V dochovaných třeboňských rukopisech výrazně převládají papírové rukopisy, kterých je celkem 250, přičemž ve 29 z nich jsou některé pergamenové listy; zbývajících 50 rukopisů je pergamenových. Rozměry rukopisů jsou standardní: 152 kodexů je menšího než foliového formátu (nejmenší rozměr je 15 x 11 cm), 125 rukopisů je přibližně foliových a pouze 23 je větších (maximální rozměr je 41 x 29 cm). Celkem 58 rukopisů je iluminovaných, ale toto číslo zahrnuje i rukopisy s poměrně skromně zdobenými iniciálami. Většina kodexů (celkem 215) je dochována ve středověkých vazbách, přičemž devatenáct z nich bylo možné na základě slepotiskové výzdoby identifikovat jako práci knihvazačské dílny, která je spojována přímo s třeboňskou kanonií a její působení je datováno do let 1473–1500.⁵⁴⁷ Zbýající kodexy mají vazby mladší a ve dvou případech jde o samostatné složky bez vazby.

Datace a provenience

Dva rukopisy jsou datovány do 12. století, dva do 13. století a tři na přelom 13. a 14. století. Ze 14. století pochází celkem 88 rukopisů, přičemž většina z nich je datována do jeho

⁵⁴⁷ Dílna je uvedena v databázi Einbanddatenbank (<https://www.hist-einband.de/>) pod číslem w000127. Jedná se o rukopisy NK ČR I A 38, NK ČR I B 7, NK ČR I C 34, NK ČR I E 29, NK ČR I E 31, NK ČR I E 46, NK ČR I F 38, NK ČR I G 22, NK ČR VI F 12b, NK ČR VII F 25, NK ČR XI C 1, NK ČR XII D 4, NK ČR XIV F 7, NK ČR 40 A 15, NK ČR 44 D 4, NK ČR 44 E 24, SOA Třeboň A 17, SOA Třeboň A 18 a SOA Třeboň A 19.

poslední třetiny. Z přelomu 14. a 15. století je 49 kodexů. Nejvíce rukopisů (celkem 153) pochází z 15. století, kde jsou rozloženy poměrně rovnoměrně. Tři rukopisy, které jsme také zařadili do zde předloženého korpusu, jsou datovány až na přelom 15. a 16. století. Jen zhruba dvacet rukopisů vzniklo před založením třeboňské kanonie, zbývající kodexy jsou soudobé. Z hlediska provenience výrazně dominují kodexy českého původu. U šesti rukopisů je prokazatelný vznik v Německu, u dalších šesti v Rakousku, a u tří rukopisů je pravděpodobný vznik v jedné z těchto zemí. Poměrně velké množství rukopisů z těchto zemí může být způsobeno kontakty třeboňských kanovníků s těmito lokalitami snad již od doby exilu po roce 1420. Čtyři rukopisy jsou italské provenience, jeden rukopis pochází z jižní Evropy bez možnosti přesného určení. Jeden kodex vznikl z části v Itálii a z části v Čechách, jeden rukopis částečně ve Slezsku a částečně v Čechách. Všechny zbývající kodexy jsou pravděpodobně české provenience.

Jazykové rozdělení rukopisů

Z třeboňské knihovny se dochovalo velké množství **česky psaných textů**; jsou však až na několik výjimek velmi krátké a proto je jejich celkový rozsah v rámci knihovny jen zanedbatelný. Většina z nich je v rukopisech Kříže z Telče (nejvíce ve čtyřech z nich: NK ČR I G 11c, SOA T A 4, SOA T A 7 a SOA T A 16). Jde nejčastěji o texty související s husitskou polemikou, stručné historiografické záznamy, kázání, ale najdeme zde i řadu dalších drobných textů nejrůznějšího obsahu. V Křížových rukopisech (zvl. v SOA T A 4 a SOA T A 7) se dochovalo množství staročeských světských lyrických textů převážně s milostnou tematikou; jde o unikátní soubor především proto, že většinu těchto básní známe právě jen díky Křížovým opisům v těchto dvou kodexech.⁵⁴⁸

Kodex NK ČR I G 11c obsahuje zprávu o bludech Jednoty bratrské a o vyznání Jana Ležky z roku 1476, jejímž autorem je Vít z Krupé, dále soupis bratrských sborů a krátký seznam bludů Jednoty bratrské, zlomek listu biskupa Augustina psaného Čechům roku 1482, list Pražanů napsaný roku 1483 Vokovi II. z Rožmberka, list Pražanů napsaný ve stejném roce Píseckým, smlouvu o smíření Pražanů s králem Vladislavem roku 1484, formulí přísahy třeboňských měšťanů, že budou přijímat pod jednou a budou věrní Janovi z Rožmberka a dvě listiny papeže Sixta IV.

V rukopisu SOA T A 4 je Ortografie česká, jejímž autorem je snad Jan Hus, Přísluví Smila Flašky z Pardubic, anonymní píseň o uherském králi Vladislavu III. Jagellonském a také

⁵⁴⁸ Jakub SICHÁLEK, *Staročeská světská lyrika*, in: Kříž z Telče (1434–1504): Písař, sběratel, autor, edd. Lucie DOLEŽALOVÁ – Michal DRAGOUN, Praha 2020, s. 309–325.

krátký recept k dosažení plodnosti u ženy; je zde však především velké množství česky psaných přísloví, jednotlivých veršů i rozsáhlejší básní a písní: světským tématům se věnují např. Závišova píseň („Jižť mne vše radost ostává“), „Poslúchaj, panno, co tobě radie“, „Ačkoli sobě zle tuším“ a „Cancio de coloribus“; z duchovních písní se dochovaly např. „Vstaltť jest této chvíle ctný Vykupitel“, „Vizmež pacholíčka, anť v jesličkách leží“, „Stalatť sě jest věc divná“ a „Nastal jest nám den veselý“.

Kodex SOA T A 7 obsahuje českou kroniku, český překlad výtahu z *Maiestas Carolina* („Řád a ustavenie české koruny císařem Karlem potvrzený“) a práva soběslavská a staropražská; dále zde najdeme výklad Otčenáše a liturgickou poznámku o sloužení tří mší na Boží hod. Je zde zapsáno také proroctví Jana z Roquetaillade (Iohannes de Rupescissa) a zlomek staročeského románu o Apollonovi, králi tyrském. Stejně jako u předchozího rukopisu je i zde zapsána řada staročeských lyrických skladeb a přísloví. Najdeme zde také drobné poznámky nejružnějšího obsahu (báseň Viklefice, výstraha před Němci, o barvení plátna, o šafránu, životospráva v jednotlivých měsících roku, o pouštění krve, o čištění vína a o sázení stromů).

Většina českých textů, které nacházíme v rukopisu SOA T A 16, se týká husitské polemiky. Jde o Život kněží táborských a Projev proti usnesení táborské synody z roku 1429 Jana z Příbrami, od nějž je zde dochován také list Jakoubkovi z Vřesovic o synodě kutnohorské z roku 1443. Dále zde najdeme veřejná napomenutí Čechům Prokopa z Plzně a Šimona z Tišnova, anonymní píseň proti Rokycanovi, text proti Táboritům s latinským názvem „Articuli et errores Thaboritarum“, hanlivou píseň proti Praze a jejím obyvatelům („Praha kacieřská škola, morděřská jeskyně, zlodějské hniezdo ...“) a další drobné anonymní texty. V tomto kodexu se dochovaly také zlomky české rýmované kroniky z let 1419–1420, dále překlady dvou bul papeže Pavla II. proti králi Jiřímu z Poděbrad a list císaře Zikmunda adresovaný českým stavům vyjadřující jeho radost nad jejich nadějným jednáním s basilejským koncilem. Také zde najdeme několik českých písní a básní.

V dalších kodexech jsou již pouze kratší texty. V NK ČR I A 41 jsou stručná excerpta z Husových Výkladů, která se týkají názvů biblických knih, kodex NK ČR I E 36 obsahuje jedno česky psané kázání. V rukopisu NK ČR I E 37 je jedno latinsko-české kázání, několik písní, zpovědní formule, české pašije a „Hádání Milosrdenství s Spravedlností před bohem v den soudný“. V rukopisu NK ČR I F 18 nacházíme list papeže Řehoře VII. z roku 1080 adresovaný králi Vratislavovi, v němž papež zamítá slovanskou bohoslužbu, latinsko-české verše proti přijímání pod obojí způsobou, české překlady dekretu kostnického koncilu „Cum in nonnullis“ a dekretu basilejského koncilu „Ut lucidius“ a píseň o božím Těle, jejímž autorem je Bartoloměj Klapertův z Telče. Kodex NK ČR I G 1 obsahuje dvě latinsko-česká

kázání a tři česká přísloví, v rukopisu NK ČR I G 6 je přehled termínů převážně zemědělských činností a tabulka nedělních písmen s komentářem, v NK ČR I G 11a je přímluva za přijímání Těla božího a znovu český překlad dekretu basilejského koncilu „Ut lucidius“.

V NK ČR XI C 8 najdeme Píseň hanlivou na husity (neboli Píseň o kacířích v Čechách), jejímž autorem je pravděpodobně Mařík Rvačka, písně „Vstalt’ jest buoh z mrtvých svú mocí“, „Veselýť nám den nastal“ a „Vstalt’ jest Kristus“, list Václava Korandy mladšího adresovaný Hilariovi Litoměřickému („Nenie ptáčníkuov“) a část z Husova Menšího výkladu věnující se Desateru. Rukopis NK ČR XIV D 24 obsahuje modlitby, vyznání hříchů, zpovědní formulí a slova rozhřešení, poznámky o svěcení svátků, lékařské recepty a další poznámky, jejichž část je psána česky. V kodexu NK ČR XIV E 31 je žaloba pražských mistrů a kněží proti Táborům a remanenci, dále záznam o poručenství Kateřiny z Chříňova, které bylo učiněné před Křížem, tehdy farářem v Nepomuku, a několik veršů z knihy Deuteronomium.

V NK XI C 1 je dílo Jana Garlandského *Cornutus*, které je doplněno českým překladem, a dále česky psaná Augustinova řehole. SOA T A 15 obsahuje poměrně rozsáhlou zprávu o poselství krále Jiřího k papeži v roce 1462. V kodexu SOA T A 17 je sbírka lékařských receptů, jejichž část je psána česky, a dále text popisující vlastnosti různých zvířat, k nimž jsou připojována i krátká morální ponaučení. V rukopisu SOA T A 18 najdeme zlomek Románu o Apollonovi, králi tyrském, část Nové rady Smila Flašky z Pardubic, několik lékařských receptů, zlomek formuláře rožmberské kanceláře a několik dalších českých formulí. Kodex SOA T A 19 obsahuje verše o stavu země bez krále, které souvisejí s královskou volbou v roce 1458, v SOA T A 6 je Rétorika novoměstského písaře Prokopa a v SOA T C 5 je latinsko-české pojednání o rétorice a rozsáhlá sbírka formulářů, z nichž některé jsou psány česky.

Kromě výše uvedených Křížových kodexů, které svým vznikem spadají do druhé poloviny 15. století, se české texty dochovaly také v řadě rukopisů, do nichž Kříž nezasáhl. Jde celkem o dvacet rukopisů, z nichž čtyři vznikly ve druhé polovině 14. století, čtyři na přelomu 14. a 15. století a zbývajících dvanáct kodexů bylo napsáno v 15. století, přičemž téměř všechny (celkem devět) spadají do jeho první poloviny.

Jeden z těchto rukopisů je psán celý česky: a v kodexu NK ČR XVII F 50 jsou Katonova Dvojverší, báseň Podkoní a žák, Rada otce synovi připisovaná Smilu Flaškovi z Pardubic, Báseň o smrti (nazývaná také O smrtelnosti nebo O nebezpečném času smrti) a výklad Desatera přikázání. Rukopis NK ČR XI D 9 obsahuje List proti upálení Husovu i odsouzení

kalicha od Jakoubka ze Stříbra, sbírku Husových listů psaných české obci a Husův list Plzeňským.

V dalších kodexech jsou již jen drobnější texty, které lze tematicky rozdělit na několik skupin. Nejvíce jsou zastoupena kázání, ke kterým připojujeme také biblické úryvky a perikopy: jde o rukopisy NK ČR I D 39 (úryvek z Matoušova evangelia), *NK ČR I E 43* (latinsko-česká sbírka kázání a české překlady evangelijních a epištolních perikop), *NK ČR I E 5* (sbírka kázání obsahující řadu českých pasáží, dále poznámky a výpisky z bible týkající se neděle), NK ČR VI F 22 (tři česká kázání, přičemž jedno z nich je Husovo kázání o sv. Trojici), NK ČR XI B 3 (evangeliář) a *NK ČR XI C 4* (latinsko-české kázání a dva české verše z Matoušova evangelia). Druhou skupinu textů tvoří modlitby, duchovní písně, Desatero a vyznání víry; sem řadíme kodexy NK ČR I B 27 (modlitby a Desatero), NK ČR VI A 21 (modlitby, apoštolské vyznání víry, píseň Hospodine pomiluj ny), *NK ČR VI G 1* (modlitby, apoštolské vyznání víry), NK ČR XIV G 17 (Pláč Panny Marie neboli Šafaříkův plánek), *NK ČR XVII F 20* (obsahuje rozsáhlý latinský výklad hymnů, k němuž jsou připojeny jejich české překlady) a *SOA T C 6* (duchovní písně, modlitby, apoštolské vyznání víry a dále Píseň o postavě a mravech lidských a několik česky psaných formulářů). Ve zbývajících rukopisech nacházíme již jen drobnosti nejrůznějšího obsahu: NK ČR I F 16 (latinsko-české právní texty týkající se zejména přísah a žalob), *NK ČR I F 8* (zlomky překladu Kroniky Trojanské), *NK ČR XI D 5* (usnesení mistrů teologické fakulty pražské univerzity z roku 1413), *NK ČR XI D 7* (návod k štěpování a k nalezení zloděje), *NK ČR XIV F 1* (dlužní úpisy) a *SOA T C 4* (cisioján a list zaslaný treboňskému převoru Ondřejovi jeho švagrem).

Samostatně zde upozorňujeme na latinsko-české slovníčky, přičemž zde uvádíme souhrnně Křížovy rukopisy i ostatní kodexy z treboňské knihovny. V kodexu *SOA T A 6* se dochovala část Glosáře, jehož autorem je Bartoloměj z Chlumce zvaný Klaret, v ostatních případech jde již jen o anonymní a obvykle velmi stručné slovníčky: šest v *SOA T A 4* a *SOA T C 6*, čtyři v *KNM XIV E 14*, tři v *NK ČR XI C 4*, dva v *SOA T A 7* a po jednom v NK ČR I D 32, NK ČR I E 29, *SOA T A 6* a *SOA T A 17*. Lze sem přiřadit také soupis rostlin, v němž jsou jejich názvy psány latinsky a poté česky, který najdeme v NK ČR I F 35.

Kromě souvislých textů se dochovala řada kusých poznámek, komentářů a glos, které se nejčastěji nacházejí u biblických textů a také u sbírek kázání, kde jde často o interlineární překlady vybraných slov. Hojné množství českých glos je dochováno ve 34 kodexech⁵⁴⁹ a

⁵⁴⁹ Do této skupiny řadíme kodexy, kde české glosy průběžně u většiny nebo všech textů. Jde o rukopisy NK ČR I C 11, NK ČR I D 18, NK ČR I D 21, NK ČR I D 32, NK ČR I E 8, NK ČR I E 9, *NK ČR I E 25*, NK ČR I E 29, *NK ČR I E 33*, NK ČR I E 36, NK ČR I E 37, NK ČR I E 45, NK ČR I F 31, *NK ČR I F 37*, NK ČR I F 38,

v dalších 56 rukopisech jich najdeme jen pomálu.⁵⁵⁰ U 29 rukopisů⁵⁵¹ se čeština se objevuje také na předsádkách, přideštích, obalech složek a na lístcích, které jsou volně vloženy do některých kodexů; jedná se nejčastěji o modlitby či jiné projevy zbožnosti, které ale nemají přímou vazbu k textům zapsaným v rukopisech.

V třeboňských rukopisech se dochovalo také několik děl psaných alespoň z části **německy**. Jde celkem o šest kodexů, z nichž jsou tři datovány na přelom 14. a 15. století, dva spadají do první poloviny 15. století a jeden do jeho druhé poloviny. Nejrozsáhlejší z těchto textů je latinsko-německý slovník *Brevilogus*, který společně s dalším krátkým slovníčkem najdeme v kodexu NK ČR I E 6. V dalších rukopisech se dochovaly již jen krátké texty: v kodexu NK ČR VI F 19 najdeme poznámky týkající se odměřování a oceňování a krátký výklad o přípravě barev, v NK ČR VII B 8 několik přísloví, v rukopisu NK ČR VII D 13 jsou latinsko-německé hádanky a slovníček, v SOA T A 17 se dochovaly německé modlitby, vyznání víry, antifona *Salve regina*, texty nadepsané „Petitiones“ a „Recommendacio“ a krátký výklad o léčení koní a v rukopisu SOA T C 4 je stručný text o Vídni a záznam o bitvě u Vaslui v roce 1475.

Německé glosy jsou velmi hojné u dvou kodexů: v NK ČR I E 46 jsou překladové glosy u většiny tam zapsaných textů a u sbírky kázání v NK ČR I F 28 jsou rozsáhlejší souvislé poznámky a části některých kázání jsou přímo psány v němčině. V menší míře se kusé komentáře a glosy dochovaly v dalších 21 rukopisech.⁵⁵² Německé poznámky nacházíme na

NK ČR I G 1, NK ČR I G 11a, NK ČR VI F 4, NK ČR VI F 6, NK ČR VI F 14, NK ČR VI F 16, NK ČR VI F 17, NK ČR VI F 21, NK ČR VI F 22, NK ČR VII C 23, NK ČR VII D 9, NK ČR VII H 13, NK ČR XI B 3, NK ČR XII A 26, NK ČR XIII G 15, KNM XIV E 14, Strahovská knihovna DC III 11, SOA T A 18 a SOA T C 4.

⁵⁵⁰ Jedná se o rukopisy, v nichž se české glosy vyskytují jen u některého ze zapsaných textů, nebo jde jen o zcela ojedinělé poznámky či jednotlivá česká slova. Patří sem NK ČR I A 29b, NK ČR I A 39, NK ČR I A 42, NK ČR I A 43, NK ČR I B 33, NK ČR I C 33, NK ČR I C 34, NK ČR I C 39, NK ČR I D 34, NK ČR I D 37, NK ČR I E 6, NK ČR I E 16, NK ČR I E 21, NK ČR I E 42, NK ČR I E 46, NK ČR I F 18, NK ČR I F 28, NK ČR I F 33, NK ČR I F 35, NK ČR I F 39, NK ČR I G 5, NK ČR I G 6, NK ČR I G 15, NK ČR I G 22, NK ČR I G 23, NK ČR I G 36, NK ČR I G 40, NK ČR VI A 16, NK ČR VI A 20, NK ČR VI A 21, NK ČR VI E 16, NK ČR VI F 11, NK ČR VI F 18, NK ČR VI G 1, NK ČR VII F 10, NK ČR VII F 25, NK ČR XI C 8, NK ČR XI D 5, NK ČR XI D 7, NK ČR XI D 9, NK ČR XII G 15, NK ČR XIII G 18, NK ČR XIV D 24, NK ČR XIV E 31, NK ČR XIV F 1, NK ČR XIV F 5, NK ČR XIV F 11, SOA T A 3, SOA T A 4, SOA T A 5, SOA T A 6, SOA T A 7, SOA T A 16, SOA T A 17, SOA T C 6 a rukopis z Univerzitní knihovny ve Vratislavi I F 490.

⁵⁵¹ NK ČR I A 29b, NK ČR I B 7, NK ČR I C 39, NK ČR I D 18, NK ČR I D 19, NK ČR I D 22, NK ČR I D 32, NK ČR I E 5, NK ČR I F 37, NK ČR I G 8, NK ČR I G 11a, NK ČR VI E 16, NK ČR VI F 4, NK ČR VI F 6, NK ČR VI F 16, NK ČR VI F 22, NK ČR VII D 9, NK ČR VII H 13, NK ČR VIII H 23, NK ČR XI B 3, NK ČR XI C 4, NK ČR XII A 26, NK ČR XII D 19, NK ČR XIII G 15, NK ČR XIV E 21, NK ČR XIV F 19, NK ČR XIV G 20, SOA T A 6 a SOA T A 14.

⁵⁵² NK ČR I A 35, NK ČR I D 11, NK ČR I D 17, NK ČR I D 20, NK ČR I D 30, NK ČR I D 37, NK ČR I E 36, NK ČR I E 38, NK ČR I F 10, NK ČR I G 1, NK ČR I G 23, NK ČR VI E 16, NK ČR VI F 19, NK ČR VI G 1, NK ČR VII C 20, NK ČR XI D 9, NK ČR XIII C 17, NK ČR XIV F 19, SOA T A 17, SOA T C 1 a SOA T C 4.

předsádkách, přideštích, obalech složek nebo na volně vložených lístcích v celkem 17 rukopisech,⁵⁵³ ovšem i zde chybí přímá vazba k textům v nich zapsaným.

Z dalších jazyků je velmi okrajově zastoupena **hebrejšтина**: hebrejské záznamy nacházíme v rukopisu NK ČR XII D 14 (jde však o starší poznámky, které vznikly dříve, než se kodex dostal do třeboňské kanonie) a u tří rukopisů (NK ČR I E 38, NK ČR I G 13 a SOA T A 4) byla na předsádky použita makulatura z hebrejských rukopisů.

Obsahové složení knihovny

Liturgické knihy jsou v třeboňském korpusu zastoupeny jen skromně a tvoří pouze tři a půl procenta obsahu. Najdeme zde pět breviářů, které jsou dochovány v rukopisech NK ČR I E 41, NK ČR VI F 12b, NK ČR VI G 6, NK ČR VII F 25 (neúplný) a NK ČR I A 42 (pouze letní část). Epištolní lekcionář je v NK ČR I F 10, antifonář v NK ČR I D 20. Další liturgické knihy se dochovaly již jen neúplně: část misálu je v NK ČR XII D 4 a fragment rituálu v SOA T A 17. K liturgickým knihám přiřazujeme také výklad dvanácti adventních antifon od Engelberta Admontského (v NK ČR I B 7) a anonymní výklady některých hymnů (v NK ČR I E 13 a NK ČR I E 22).

Velké množství liturgických knih je uvedeno v katalogu a inventáři třeboňské knihovny, žádná z nich se však nedochovala nebo tyto rukopisy není možné identifikovat. Jde o devět misálů (91–99/ 17⁺nn. a 29⁺–33⁺),⁵⁵⁴ osm žaltářů (107–114/10⁺nn.), čtyři breviáře (z toho jeden dvousvazkový a jeden neúplný, 118–122/ č. 14⁺ nebo 37⁺), tři antifonáře (z toho jeden dvousvazkový (103–106/4⁺nn.), dva graduály (100–101/1⁺n.) a jedna *agenda* (102/-), *rubrica* (116/36⁺n.), kolektář (117/15⁺n.), legendář (-/9⁺), epištolář (-/34⁺) a evangeliář (-/35⁺).

Biblický text se dochoval v řadě kodexů, ale dohromady jde jen o šest procent z celkového korpusu. Kompletní Starý zákon je v rukopisu NK ČR I A 39 a v kodexech NK ČR I D 30 a NK ČR VII D 20 je jeho text zapsán neúplně. Nový zákon je dochován v rukopisech NK ČR I A 29b, NK ČR I D 30 a NK ČR VII H 13. Kompletní text celé bible se z třeboňské knihovny dochoval pouze v trojici kodexů, které s sebou přinesl Kříž z Telče, a později byly darovány kanonii v Borovanech; Starý zákon je v rukopisech NK ČR I A 29a a Rytířský řád křížovníků s červenou hvězdou III C 5, Nový zákon je v NK ČR I D 18.

⁵⁵³ NK ČR I A 29a, NK ČR I C 13, NK ČR I C 33, NK ČR I C 38, NK ČR I D 11, NK ČR I D 21, NK ČR I D 25, NK ČR I E 31, NK ČR I F 38, NK ČR VI A 21, NK ČR VI F 4, NK ČR VII C 20, NK ČR VII D 9, NK ČR XII D 16, NK ČR XIV E 9, NK ČR XIV F 19 a KNM XIV E 14.

⁵⁵⁴ V následujícím textu odkazujeme na jednotlivé položky katalogu a inventáře podle toho, jak jsou číslovány v prepisu obou pramenů v příloze této práce. Nejprve vždy uvádíme číslo položky v katalogu, poté v inventáři; není-li rukopis v některém z nich uveden, píšeme místo čísla pomlčku.

V řadě dalších kodexů jsou zapsány části Starého (kniha Izaiáš v NK ČR VII E 12 a kniha Tobias v NK ČR XIII G 18) a Nového zákona (evangelia podle Matouše, Marka a Lukáše v NK ČR I D 9 a evangelium podle Jana v NK ČR I E 8).

V několika kodexech najdeme také biblické perikopy. Vzhledem k tomu, že jsou dochovány mimo kontext liturgických knih, jsme se rozhodli je zařadit do této skupiny. Evangelijní perikopy jsou dochovány v NK ČR I D 21, NK ČR VI F 19, NK ČR XI B 3 (psané česky), NK ČR XIV G 17 (jen postní perikopy) a SOA T A 18 (spojené s obřady pro vyhánění démonů). Perikopy z epištol jsou v NK ČR VII H 13 a evangelijní a epištolní perikopy v českém překladu jsou v NK ČR I E 43. Rejstříky perikop jsou dochovány v NK ČR I A 29b, NK ČR I B 35, NK ČR I D 34, NK ČR I D 38, NK ČR VII H 13 a NK ČR VII D 9.

Do této skupiny řadíme také apokryfní spisy: *Evangelium Nicodemi (Gesta Pilati)* a *Epistola Pilati* jsou dochovány v rukopisech NK ČR I D 30, SOA T A 14 a NK ČR I B 17 (v posledním z nich neúplné). V rukopisu SOA T A 14 najdeme doplněk k Nikodémovu evangeliu nazývaný *Cura sanitatis Tiberii*. Apokryfní text *Testamenta duodecim patriarcharum* je dochován ve dvou opisech (v NK ČR I A 41 a SOA T A 17). Patří sem také text nadepsaný „De vita Pilati“, který se dochoval v rukopisu NK ČR XIII G 18.

Přiřazujeme sem také mamotrekt Jana Marchesina je v rukopisu NK ČR I G 36 a rozsáhlý anonymní mamotrekt v NK ČR I E 29. V kodexu NK ČR I D 36 je dochován biblický slovník a v NK ČR I D 21 stručná výkladová hesla k vybraným částem evangelií a epištol. Řadíme sem také dílo *Interpretatio vocabulorum hebraicorum* neprávem připisované Štěpánu Langtonovi (v NK ČR I A 29a). Biblické konkordance najdeme v rukopisech NK ČR I A 38 a NK ČR XI D 5, věcný rejstřík v NK ČR I F 33.

Dochovala se také řada děl, v nichž je biblický text zkrácen a přebásněn. Několik z nich spadá do období pozdní antiky. Prudentiovo dílo *Dittochaeon sive Tituli historiarum* skládající se z několika desítek epigramů, které začínají stvořením Adama a Evy a končí apokalypsou, je dochováno ve třech kodexech (NK ČR XI C 1, NK ČR I F 30 a fragment v NK ČR VIII H 23). Spis *De Actibus apostolorum* od italského básníka Aratora, který veršovanou formou shrnuje osudy apoštolů a zdůrazňuje jejich mystický a morální význam, najdeme v rukopisu NK ČR VIII H 23. Seduliova *Carmen paschale*, která v první knize shrnuje Starý zákon a v následujících čtyřech knihách sumarizuje Nový zákon, je dochována v NK ČR VIII H 23 a fragment této básně je v NK ČR XI D 7.

Nejznámějším z nich je *Historia scholastica* Petra Comestora, která je dochována v NK ČR I C 9. Dále jde o *Compilatio librorum historialium totius bibliae*, jehož autorem je Jan z Udine (v NK ČR I A 41 a NK ČR adlig. 40 A 15), anonymní *Versus de quattuor evangeliis* nazývané

také *Materia capitulorum quattuor evangeliorum* (v NK ČR I D 18), *Historia veteris testamenti* (označené jako „Curtata biblia“, v NK ČR VII B 8) a *Figurae Veteris et Novi Testamenti sive Allegoriae evangelicae* týkající se zejména Kristova života (v NK ČR I E 7). Podobného zaměření je i *Rosarium bibliae* neboli *Memoriale Veteris et Novi testamenti* Petra z Rosenheimu (v NK ČR XI C 1) a dílo Oldřicha z Lilienfeldu *Concordantiae caritatis Veteris et Novi testamenti sive Expositio figurarum bibliae*, kde jsou události Starého i Nového zákona strukturovány podle jejich vztahu k vykoupení (výpisky z tohoto díla jsou NK ČR I E 7).

Spis *Summarium bibliae*, který je neprávem připisován Alexandrovi z Villedieu najdeme v sedmi rukopisech (NK ČR I E 15, NK ČR I G 11a, NK ČR I G 36, NK ČR XIV G 17, NK ČR I A 35, NK ČR I A 41 a NK ČR I A 39, v posledním uvedeném je pouze část věnovaná Starému zákonu). Dílo *Ordo gestorum Christi* napsané pravděpodobně Janem z Horažďovic je dochováno v pěti opisech (v KNM XVI E 21, NK ČR I D 32, NK ČR VI F 18, NK ČR VII H 13 a NK ČR XII A 26).

Katalog a inventář nás zpravují o dalších rukopisech z této skupiny: jde o čtyřsvazkovou bibli (1–4/71–74), biblické konkordance (29/136, -/135), mamotrekt (-/31) a dílo Petra Comestora *Historia scholastica* ve dvou svazcích (53–54/39–40). V inventáři je dále uvedena „pauperum biblia“ (-/208) a dvojsvazkové dílo označené „quatuor in unum“, které představuje konkordanci evangelií nebo komentář k ní a autorem nejúspěšnějšího díla tohoto typu je Zacharias z Besançonu (-/101–102).

Řadíme sem rovněž řádnou glosu k žalmům (39/76), k listu Galatským (-/79), oběma listům Korintským (41/77), listu Římanům a Židům (oba 40/78).

Díla **církevních Otců** tvoří necelých deset procent obsahu knihovny. Nejvíce je zastoupen Augustin. Jeho řehole se dochovala v českém překladu v rukopisu NK ČR XI C 1 a tzv. *Regula secunda* (*Ordo monasterii*) je dochována v SOA T A 17. Dílo *Enarrationes in Psalmos* bylo v treboňské knihovně již v nejstarším období, což dokládá jeho zaznamenání v katalogu i inventáři; z původních šesti rukopisů se však dochovaly jen tři (NK ČR XIII B 2, NK ČR XIV B 11 a NK ČR XIV B 7) a části tohoto Augustinova díla najdeme také v kodexech NK ČR VI B 5, NK ČR XIV C 18 a NK ČR XIV G 17. Spis *De sermone domini in monte secundum Matthaeum* najdeme v kodexu NK ČR XIII B 5 (kde je uvedeno i *retractatio* k tomuto spisu) a krátký výpisek z něj v NK ČR XIV E 31. Část díla *In Iohannis evangelium tractatus* se dochovala v NK ČR VI C 17 a výpisky z něj v kodexech NK ČR VI B 5 a NK ČR XI C 8.

Dílo *De civitate Dei* je v kodexu NK ČR XIII B 5 a výpisky z něj v NK ČR I D 29. V kodexu NK ČR XII C 1 najdeme spisy *De disciplina christiana*, *De fide et operibus* (včetně *retractatio*), *De natura et gratia ad Timasium et Iacobum contra Pelagium*, *De agone christiano* a také *retractatio* k dílu *De vera religione*. První dvě ze zde uvedených děl najdeme také v rukopisu Kap A XXII. Dále se dochovaly spisy *De Trinitate* (v NK ČR XIV A 11) a *Enchiridion ad Laurentium sive de fide, spe et charitate* (v NK ČR I G 27).

Sbírka Augustinových kázání *De verbis domini* je v kodexu NK ČR XIII B 3. Jeho jednotlivá kázání jsou dochována v rukopisech Vatikánské apoštolské knihovny Reg. lat. 66, NK ČR I F 18, NK ČR VI C 17 a NK ČR VI F 5. Augustinovy listy jsou v několika rukopisech: pět jich najdeme v NK ČR I F 1, čtyři v NK ČR XIII C 13 a jeden v NK ČR XI C 8.

Z děl, které jsou Augustinovi připisována neprávem, jsou největším množstvím opisů zastoupeny spisy *Manuale* (v NK ČR I E 22, NK ČR I G 27, NK ČR XIII G 18, NK ČR XIV D 18, NK ČR XII A 23 a SOA T A 6, v posledních dvou je však zapsán neúplně) a *Soliloquia animae ad deum* (v NK ČR I G 1, NK ČR XIII G 7, NK ČR XIV D 18 a NK ČR XIV F 5 (v posledním je zapsána jen část), navíc v rukopisu NK ČR I D 37 jsou výpisky z tohoto díla.

Ve dvou opisech dochován spis *De duodecim abusuum gradibus* (v NK ČR I D 9 a SOA T A 6), dvakrát *Epistola de laude Hieronymi* (v NK ČR VI B 5 a NK ČR XIV C 18), dále šestá kniha díla *Hypomnesticon contra Pelagianos sive Caelestianos haereticos* (v NK ČR I F 39 a NK ČR XIII G 1), *De visitatione infirmorum* (první kniha v NK ČR I C 10 a kompletní v NK ČR XIII G 7) a *De triplici habitaculo* (celé je dochováno v NK ČR XIII G 7 a část v SOA T A 6).

Další díla jsou přítomna již jen v jednom opisu: část spisu *De spiritu et anima* (v NK ČR I A 38), *De virtute Psalmorum* (v NK ČR I B 17), *Speculum peccatoris* a *De assumptione beatae Mariae virginis* (obojí v NK ČR I C 32), *De diligendo deo* (v NK ČR I D 29) a část díla *Meditationes* (v SOA T A 6). Augustinovi bylo také připisováno dílo *Liber exhortationis sive De salutaribus documentis*, jehož skutečným autorem je Paulinus z Aquileie (v NK ČR XIV A 11), a *De vita christiana ad Iulianam virginem*, za jehož autora se považuje Pelagius (v NK ČR XIII G 7).

Dochovala se rovněž řada kázání, která jsou Augustinovi připisována neprávem. Větší část sbírky *Sermones ad fratres in eremo commorantes* je v kodexu NK ČR I A 38, jednotlivá kázání jsou porůznu: čtyři v SOA T A 6, tři v NK ČR XIV B 11 a po jednom v kodexech NK ČR I C 16, NK ČR I D 9, NK ČR I E 33, NK ČR I G 11c, NK ČR VI B 5, NK ČR VI F 5, NK ČR XIII B 3, NK ČR XIII G 18, NK ČR XIV E 31 a NK ČR XIV G 17.

V treboňské knihovně najdeme také systematické zpracování Augustinových spisů *Milleloquium sancti Augustini* od Bartoloměje z Urbina, jehož část je zapsána v rukopisu NK ČR XIII B 14. Patří sem rovněž rejstřík k Augustinovu dílu, jehož autorem je Possidius z Guelmy (v kodexu Vatikánské apoštolské knihovny Reg. lat. 66).

Řehoř je v dochovaných rukopisech zastoupen téměř stejným rozsahem textů jako Augustin. Jde především o jeho dílo *Moralia in Iob*, jehož části jsou dochovány v kodexech NK ČR I B 26, NK ČR I C 8, NK ČR XIII B 13 a NK ČR XIV D 1, výpisky z něj v NK ČR VI B 5, NK ČR XI C 1, NK ČR XI C 8, NK ČR XIV D 24 a SOA T A 19 a rejstřík k tomuto dílu je v kodexu NK ČR I B 7. Řehořovy Dialogy se dochovaly ve čtyřech kompletních opisech (v NK ČR I C 32, NK ČR I G 27, NK ČR XII G 15 a NK ČR XIV C 24). Dílo *Regula pastoralis* je zapsáno v rukopisu NK ČR I C 32 a v kodexu NK ČR I F 33 jsou z něj výpisky. Homilie ke knize Ezechiel jsou v rukopisu NK ČR XIII D 20 a v NK ČR I D 37 je velmi stručný výpisek. V rukopisu NK ČR XIV C 24 je Řehořův výklad Písni písní a poté jeden z jeho listů.

Připojujeme sem také rozsáhlý výbor z Řehořova díla, který zpracoval Paterius a je známý pod názvem *Liber testimoniorum Veteris testamenti ex opusculis sancti Gregorii papae excerptus* (v NK ČR I F 3).

Další Otcové jsou zastoupeni již výrazně méně a uvádíme je podle celkového rozsahu dochovaných textů. Od Jeronýma je ve dvou opisech přítomen *Tractatus sive homiliae in Psalmos* (v NK ČR VII D 20 a NK ČR XIII B 3). Řada jeho děl je v kodexu NK ČR XIII C 13 (*De viris illustribus*, *Libri duo rectae fidei contra Iovinianum haereticum*, *Apologeticus liber ad Pammachium contra aemulos, qui reprehendunt opus contra Iovinianum*, *Liber de optimo genere interpretandi* a *Liber contra Helvidium de virginitate sanctae Mariae*). Spis *De persecutione christianorum* najdeme v kodexu NK ČR XIII G 18, výpisky z díla *Expositio in prophetas minores* v NK ČR XIV D 24. Dochoval se také Jeronýmův výklad dvou Origenových homilií na Píseň písní (v kodexu Vatikánské apoštolské knihovny Reg. lat. 66). V několika rukopisech jsou Jeronýmovy dopisy: jedenáct v NK ČR I F 1, jedenáct v NK ČR XIII C 13, jeden list a výpisky z dalšího v NK ČR VI B 5 a excerpta ze tří listů v NK ČR I D 37. Díla, která jsou Jeronýmovi připisována neprávem, jsou v kodexech NK ČR XIII G 18 (*Symeonis Iudaei decem dei nominum expositio* a *Interpretatio alphabeti Hebraeorum*), SOA T A 17 (*Expositio quatuor evangeliorum* a *Expositio super evangelium secundum Marcum*), NK ČR XIII G 10 (*Quindecim signa quae evenient ante diem iudicii*) a v rukopisech NK ČR I B 32, NK ČR VI B 5 a NK ČR XI C 8 jsou celkem tři pseudo-jeronýmovské listy.

Od Origena jsou dochovány homilie na první čtyři knihy Mojžíšovy (v NK ČR I F 32) a samostatně homilie ke knize Leviticus (v NK ČR I F 1). Z děl, která jsou mu připisována

neprávem, jsou v treboňských kodexech pouze dvě kázání (v *NK ČR I B 32* a *NK ČR I F 28*) a výpisky ke knize Genesis (v *NK ČR VI B 5*).

Jan Zlatoústý je reprezentován spisem *De reparatione lapsi* (v *NK ČR XIV F 11*) a kázáními dochovanými v rukopisech *NK ČR I F 18* a *NK ČR XIII G 15*. Znamé dílo *Opus imperfectum in Matthaem*, které bylo ve středověku neprávem připisováno tomuto církevnímu Otcovi, je neúplně dochováno v rukopisu *NK ČR I E 21* a krátký výpisek z něj v *NK ČR XI C 8*. Jan byl mylně pokládán také za autora díla *De beato Iob* (v *NK ČR I F 18*) a jednotlivých homilií (v *NK ČR I F 18*, *NK ČR I B 32*, *NK ČR XIII G 7*, *SOA T A 6* a *SOA T A 17*). Kromě toho najdeme v rukopisu *NK ČR VI E 16* sbírku kázání o ctnostech, která byla vybrána z Janova díla.

Od Isidora ze Sevilly se dochovaly jeho *Sententiae* (neboli *De summo bono*) ve třech kompletních opisech (v *NK ČR I A 38*, *NK ČR I C 32* a *NK ČR I D 25*) a ve třech dalších rukopisech najdeme excerpta z tohoto díla (v *NK ČR XI C 8*, *NK ČR XIII G 7* a *SOA T A 19*). Ve dvou opisech je dochováno dílo *Synonyma de lamentatione animae peccatricis* (v *NK ČR I A 38* a *NK ČR I F 8*, navíc výpisek z něj je v *NK ČR XIII G 7*), v jednom opisu pak spisy *Allegoriae sacrae Scripturae* (v *NK ČR XI C 8*) a *Differentiae* (v *SOA T A 18*). Z děl, která jsou Isidorovi připisována neprávem, je ve čtyřech opisech dochováno *De norma vivendi* (v rukopisu Strahovské knihovny *DB III 10*, *NK ČR I A 38*, *NK ČR I D 12* a *NK ČR XIII G 18*). Od Prospera Akvitánského jsou ve třech opisech dochována díla *Epigrammata ex sententiis Augustini* a *Poema coniugis ad uxorem* (v rukopisech *NK ČR I G 8*, *NK ČR VIII H 23* a *SOA T C 1*). Krátké výpisky z Prosperova díla najdeme v rukopisu *SOA T A 4*.

Ambrožova díla se dochovala především v rukopisu *NK ČR XII C 1*, kde jsou jeho spisy *De bono mortis*, *Apologia prophetae David ad Theodosium Augustum*, *Apologia altera prophetae David*, *De Ioseph patriarcha*, *De benedictionibus patriarcharum* (neboli *De patriarchis*), *De poenitentia*, *De excessu fratris sui Satyri*, dále výpisky z díla *De Elia et ieiunio*, pět Ambrožových listů a jeden list, který je mu připisován neprávem. V kodexu *Kap A XXII* jsou díla *De bono mortis*, *De fuga saeculi* a *De poenitentia*, v *NK ČR I E 16* jsou výpisky ze spisů *De virginibus*, *De virginitate*, *De viduis*, *De Elia et ieiunio*, *De mysteriis* a *De sacramentis* a v *NK ČR VI F 5* je jeden list, za jehož autora byl Ambrož považován mylně.

Další Otcové jsou zastoupeni již jen velmi skromně. Fulgencius z Ruspe je autorem spisu *De fide ad Petrum*, který je dochován ve čtyřech opisech (v *NK ČR I G 13*, *NK ČR XI C 8*, *NK ČR XIII G 1* a *NK ČR XIV B 11*); kromě toho je od tohoto autora dochováno i jedno kázání v kodexu *SOA T A 17*. Od Caesaria z Arles jsou dochována díla *De honestate mulierum* (dochováno ve čtyřech opisech v kodexech *NK ČR I F 18*, *NK ČR XII A 23*, *NK ČR XIII G 7*

a SOA T A 16), *De castitate coniugali* (v SOA T A 17), sbírka deseti homilií (v NK ČR I E 25) a jednotlivá kázání v kodexech NK ČR I D 37, NK ČR VI F 5 a NK ČR VI F 18. Dílo Cypriána z Karthága je dochováno v kodexu NK ČR I F 18, kde jsou jeho spisy *Ad Donatum*, *De habitu virginum* a část díla *De lapsis*. Od Bedy Ctihodného se dochovaly pouze výpisky z jeho díla *Historia Anglorum* (v SOA T A 17). Dílo papeže Damasa I. je zastoupeno pouze dvěma listy adresovanými Jeronýmovi (oba v NK ČR I F 1).

Další díla jsou Otcům připisována neprávem: *Epistola de morte Hieronymi*, za jejíhož autora byl označován Eusebius (v NK ČR XI C 8, NK ČR XIV C 18 a *KNM XIV E 14*, v posledním z nich je jen výpisek) a *Epistola de miraculis Hieronymi* připisovaná Cyrillovi (část v NK ČR VI B 5 a celý text v NK ČR XIV C 18). Spis *Admonitio ad filium spirituale*, za jehož autora byl mylně připisován Basileios Veliký, se dochoval v rukopisu NK ČR XIII G 15.

Sbírky patristických homilií jsou v kodexech NK ČR I C 7, NK ČR XII A 27 a SOA T A 17. Do této skupiny řadíme také patristické florilegium nazývané *Liber scintillarum* (v NK ČR XIII G 18), které sestavil mnich Defensor z kláštera sv. Martina v Ligugé u Poitiers. Úvodní část díla Jana Kasiána *Collationes patrum* je v kodexu Kap A XXII. Krátké výpisky z děl Otců jsou dochovány ve čtrnácti treboňských kodexech.⁵⁵⁵

Velké množství nedochovaných rukopisů s díly církevních Otců uvádí treboňský katalog i inventář. I zde je nejvíce zastoupen Augustin, jehož *Enarrationes in Psalmos* je v uvedeno v šesti svazcích, z nichž se tři nedochovaly (16–18/7–9). Ve dvou opisech je zde Augustinova řehole (12/1 a 115/-), v jednom *Confessiones* (22/14), *De doctrina christiana* (30/18), *De fide et operibus* (50/145), *Enchiridion ad Laurentium sive de fide, spe et charitate* (134/17) a *Contra Faustum Manichaeum* (-/16). Dále byla v knihovně sbírka padesáti Augustinových homilií (23/2) a jeho jednotlivá kázání (13/84 a 23/2); nechybělo ani několik jeho listů (23/2 a 49/-).

Z děl, která byla Augustinovi připisována neprávem, je ve třech opisech uvedeno *Soliloquia animae ad deum* (86/136, 124/- a 126/-) a spis *Suspiria*, jehož skutečným autorem je Jan z Fécamp (23/2, 86/136 a -/202). Dvakrát jsou uvedena díla *De ecclesiasticis dogmatibus*, které ve skutečnosti napsal Gennadius z Marseille (30/18 a 49/-), a *De conflictu vitiorum et virtutum*, jehož autorem je Ambrosius Autpertus (23/2 a -/200). V jednom opisu jsou *Manuale* (124/-), *Meditationes* (86/136), *De creatione primi hominis* (neboli *Liber de spiritu et anima*) (130/19 nebo 60), *De triplici habitaculo* (23/2) a *De vita christiana* (134/17). V katalogu i

⁵⁵⁵ Rukopis Vatikánské apoštolské knihovny Reg. lat. 66, NK ČR I B 32, NK ČR I D 37, NK ČR I E 29, NK ČR I F 18, NK ČR XIII G 7, NK ČR XIV B 19, NK ČR XIV E 31, SOA T A 4, SOA T A 7, SOA T A 16, SOA T A 17, SOA T A 18 a SOA T A 19.

inventáři je také zmínka o výpiscích z díla *Milleloquium sancti Augustini*, jehož autorem je Bartoloměj z Urbina (77/182), a o blíže neurčeném spisu o Augustinově životě, který vychází z jeho Vyznání („vita Augustini collecta per quendam episcopum ex libris Confessionum ipsius“, 37/160).

Od Řehoře Velikého je uvedeno jeho dílo *Moralia in Iob* ve třech svazích (5–7/25–27), přičemž dva z nich se dochovaly a podařilo se je identifikovat; jednou je uveden jeho spis *Pastorale* (neboli *Regula pastoralis*, 11/21) a čtyřicet Řehořových kázání na texty evangelií (9/23). Z díla Jana Zlatoústého je dvakrát uveden jeho spis *De compunctione cordis* (134/17 a 130/19 nebo 60) a jednou *Opus imperfectum in Matthaeum*, které mu bylo připisováno neprávem (24/146). Od Isidora ze Sevilly je zde dvakrát jeho dílo *Synonyma de lamentatione animae peccatricis* (75/-, 84/185) a jedenkrát *Sententiae* (neboli *De summo bono*, 32/153). Od Ambrože jsou uvedena jeho díla *De bono mortis*, *De fuga saeculi* a *De poenitentia* (vše 50/145) a výklady evangelia podle Lukáše (-/67) a žalmu č. 118 (-/68).

Zbývající Otcové jsou zastoupeni již jen okrajově. Od Jeronýma je zmiňována sbírka jeho listů ve dvou svazcích (-/151–152) a jednotlivé dopisy (13/84, 23/2 a 28/137). Od Cyrila Alexandrijského je v katalogu zapsáno pouze několik listů a od Origena sbírka homilií (49/-). Inventář uvádí také čtyři (patristické) homiliáře (-/54–57), z nichž se tři podařilo ztotožnit s dochovanými rukopisy. V knihovně také bylo dílo Jana Kasiána *Collationes patrum* (50/145).

Exegetická literatura, která představuje necelých šest procent obsahu knihovny, je zastoupena především spisy Mikuláše Gorrana a Mikuláše z Lyry. Od prvního z nich je dochován výklad ke knize žalmů (úplný text v NK ČR VII A 7 a úvod a výklad prvního žalmu v NK ČR I B 17) a komentář k evangeliu podle Lukáše (v NK ČR I D 28). Od Mikuláše z Lyry je dochováno několik částí jeho *Postilly litteralis*: k evangeliím podle Lukáše a Jana (obojí v NK ČR XIII C 9 a výtah z této postily k Lukášovu evangeliu v NK ČR VI A 16) a k epištolám, Skutkům apoštolů a Zjevení Janovu (vše v NK ČR I B 31).

Od Richarda ze Svatého Viktora je zde ve dvou opisech část díla *Mysticae adnotationes in Psalmos* (v NK ČR I F 26 a NK ČR XIII D 21) a rovněž ve dvou opisech *De potestate ligandi et solvendi* (v NK ČR I F 7 a NK ČR XIII D 21). Ve druhém uvedeném rukopisu jsou dále jeho spisy *De edicto Alexandri regis militiae caelorum* (neboli *De tribus processionibus*), *De spiritu blasphemiae*, *De verbo incarnato*, *De peccato mortali et veniali* a *De quatuor gradibus violentae charitatis*. V kodexu NK ČR I F 26 najdeme Richardovo *Expositio cantici Habacuc* a výpisky z díla *De statu interioris hominis*, v NK ČR I F 18 jsou excerpta z *Liber exceptionum*. V rukopisu NK ČR I G 27 se dochoval spis *De exterminatione mali et*

promotione boni a v rukopisu Vatikánské apoštolské knihovny Reg. lat. 66 je dílo *De gradibus charitatis*, u nějž je však Richardovo autorství nejisté.

Výklad Písňe písní připisovaný Haimonovi z Halberstadtu je ve třech opisech (v NK ČR I C 8, NK ČR XIII G 5 a NK ČR XIII G 17). Od tohoto autora je v treboňských kodexech také výklad k Pavlovým epištolám (v NK ČR I C 29 a NK ČR I E 7) a excerpta z jeho komentáře k listu Římanům a ke Zjevení Janovu (obojí v NK ČR XIV D 24). Od Tomáše Akvinského zde najdeme jeho dílo *Catena aurea in Matthaeum* (v NK ČR XIII B 10) a výklad k listu Židům (v NK ČR I F 7). Ve dvou opisech se dochoval Bonaventurův komentář k evangeliu podle Jana (v NK ČR I B 35 a NK ČR I E 19).

Od dalších autorů jsou dochována již jen jednotlivá díla. Najdeme zde komentáře k žalmům od Jana z Lubsku (Iohannes de Sommerfeld, v NK ČR I B 17) a Konráda ze Soltau (v NK ČR I D 36), výklad k sedmi kajícím žalmům od Ariberta z Reggio Emilia, který byl mylně připisován také Cassiodorovi nebo Řehoři Velikému (v NK ČR I E 16). Anonymní výklad některých žalmů je dochován v kodexu NK ČR VI B 5, výklady kantik užívaných při modlitbě žaltáře jsou v NK ČR XIV D 24.

Dále je zde výklad Písňe písní od Roberta z Tombelaine (v NK ČR VI F 5) a Tomáše z Vercelli (v NK ČR XIII G 5) a výpisky z výkladů Honoria z Autunu (v NK ČR I G 1) a Tomáše z Perseigne (v NK ČR VI B 5). Od Roberta Holcota se dochovala postila ke Knize Moudrosti (v NK ČR I C 28), v kodexu NK ČR VII E 12 najdeme část anonymního výkladu ke knize Izajáš.

Řadíme sem také anonymní výklad hymnů, který je doplněn jejich překlady do češtiny (v NK ČR XVII F 20). Exegetický výklad známého faraonova snu popsaného v knize Genesis předložil Jean z Limoges ve svém spisu *Somnium morale pharaonis* (v SOA T C 2). Dochoval se také anonymní soubor interpretací vybraných biblických slov a termínů (v NK ČR I E 29) a v kodexu SOA T A 18 je výklad o svátcích, s nimiž se setkáváme ve Starém i v Novém zákoně.

K exegetické literatuře připojujeme také dílo Hugona ze Svatého Viktora *Eruditio didascalica* (nebo také *Didascalicon de studio legendi*), jehož větší část je dochována v NK ČR XIV B 19 a excerpta z něj v NK ČR I F 8; toto dílo se zabývá exegetickou teorií a rozděluje čtení a chápání Písma z pohledu historie, alegorie a tropologie.

Z katalogu a inventáře se dozvídáme o řadě dalších exegetických děl, která se nedochovala. Jde především o dílo Mikuláše z Lyry *Postilla litteralis* k Pentateuchu, knihám Královským, žalmům, prorockým knihám, k evangeliím podle Marka, Matouše a Jana a k Pavlovým epištolám (-/155–159). Od Bernarda z Clairvaux je uveden výklad Písňe písní (25/139) a

několik jeho drobných exegetických spisů (27/-). Dále jsme zpraveni o spisech Richarda ze Svatého Viktora, které řadíme mezi exegetická díla, i když stojí na pomezí mezi exegezí, dogmatikou a mystikou: *Beniamin maior* (neboli *De gratia contemplationis* či *Expositio libri Apocalypsis*) a *Beniamin minor* (neboli *De praeparatione animi ad contemplationem*) (oba 37/160, první navíc 75/-, druhý navíc 38/-), *De statu interioris hominis post lapsum* a *De exterminatione mali et promotione boni* (oba 37/160), *Expositio tabernaculi foederis* (75/-) a výklad evangelia podle Jana (-/164).

V knihovně byla rovněž řada autorsky určených exegetických spisů: výklady žalmů (42–44/90–92 a -/199), knihy Job (48/100), evangelia podle Jana (47/99 a -/120), listů Římanům (-/125) a několik dalších drobnějších spisů (75/-, 77/182 a -/207).

Dogmatické spisy jsou v knihovně zastoupeny jen v malém rozsahu (jde jen jeden a půl procenta). V rukopisu NK ČR XIII G 18 je dílo Gennadia z Marseille *Liber de ecclesiasticis dogmatibus* a část spisu *De essentia divinitatis*, jehož autorem je Eucherius (neúplně se toto dílo zachovalo také v SOA T A 5). Patří sem také dílo Richarda ze Svatého Viktora *De Trinitate* (v NK ČR I F 7) a *Tractatus de peccato originali* Aegidia Římského (v NK ČR XIV D 18).

Patří sem také díla Honoria z Autunu, která se dochovala v kodexu NK ČR XIII G 15 (*De cognitione verae vitae*, *De libero arbitrio*, *Quid vasa honoris et quid vasa contumeliae*, *Libellus octo quaestionum de angelis et homine*, *Summa gloria de apostolico et augusto sive de praecellentia sacerdotii prae regno*, *Scala coeli maior seu de ordine cognoscendi deum in creaturis dialogus*, *Inevitabile sive de praedestinatione et libero arbitrio dialogus* a *Quaestiones de deo et anima*, u posledního z nich je Honoriovo autorství nejisté) a v rukopisu NK ČR XIV E 31 najdeme část jeho díla *Gemma animae*.

V kodexu NK ČR I B 9 jsou tři díla Augustina z Ancony, který byl nazývaný také Augustinus Triumphus: *De futura resurrectione mortuorum*, *De amore spiritus sancti* a *De cognitione animae et potentiarum eius*. Řadíme sem také tři díla Mikuláše z Dinkelsbühlu: *Tractatus de dilectione Dei et proximi* dochovaný ve čtyřech rukopisech (NK ČR I B 30, NK ČR I G 1, NK ČR XIII G 15 a NK ČR XIV D 10), *Tractatus de octo beatitudinibus* (v NK ČR XIV D 10) a *Tractatus de corpore Christi* (v NK ČR adlig. 40 D 28). Od Jana Marienwerdera sem patří spis *De octo beatitudinibus*, který najdeme v NK ČR I C 32. Stejnojmenný anonymní spis je v NK ČR adlig. 41 E 13.

K této skupině připojujeme také dílo Matouše z Krakova *Rationale operum divinorum*; jde o teodiceu, v níž autor řeší otázku, proč všemohoucí a dobrý Bůh dopouští zlo (dochováno neúplně v NK ČR XII D 16). V rukopisu NK ČR I E 16 je třetí kniha díla Matěje z Janova

Regulae Veteris et Novi testamenti, v němž jsou vyloženy zásady závazné pro život křesťana, přičemž je zdůrazněna nutnost častého přijímání i pro laiky; tento spis bývá označován za první teoretické teologické dílo české církevní reformy. Řadíme sem také spis nadepsaný „De formatione mundi, de angelorum creacione, situacione et ordinacione mundi et de multis in ecclesia ritibus et misticacione“, jehož autorem je snad Kříž z Telče (v SOA T A 6).

K dogmatickým textům volně připojujeme také dílo *Elucidarius* od Honoria z Autunu, které představuje encyklopedii různých vědomostí a pravděpodobně mělo sloužit jako příručka pro nižší a méně vzdělané duchovenstvo (v NK ČR I E 22), rozsáhlý teologický slovník *Rosarius* (v NK ČR XII G 17) a sbírku *Auctoritates collectae*, jejímž autorem je pravděpodobně Ludvík de Tzymia (v NK ČR VI F 11).

Inventář treboňské knihovny nás zpravuje o rukopisu s dílem *Dialogus de libero arbitrio* Anselma z Canterbury (-/69), které rovněž zařazujeme do této skupiny. Lékař Martin z Třeboně odkázal kanonii teologický slovník nazývaný *Floretus*, který se však nedochoval.

Systematickou teologii, která tvoří čtyři a půl procenta z celkového korpusu, reprezentují především čtyři knihy Sentencí Petra Lombarda, jejichž úplný text je dochován v kodexech NK ČR I C 16 a NK ČR I D 24 a jeho větší část v NK ČR XIV D 24. Rozsáhlejší výpisky z tohoto díla najdeme ve třech rukopisech (NK ČR I F 18, SOA T A 3 a SOA T A 17), krátká excerpta v dalších dvou (NK ČR XIV D 24 a NK ČR XIV E 31). V kodexu NK ČR XI C 1 je veršované shrnutí obsahu všech knih Sentencí, v NK ČR I C 16 je přehled titulů první knihy. Ve dvou opisech se dochovaly kvestie ke čtvrté knize Sentencí od Jana Harrera z Heilbronnu (v NK ČR I B 7 a NK ČR I B 32), dále kvestie ke všem čtyřem knihám od Konráda ze Soltau (v NK ČR I D 23) a kvestie ke druhé, třetí a čtvrté knize, jejichž autorem je pravděpodobně Mikuláš Biceps (v NK ČR I E 29). Anonymní kvestie ke čtvrté knize jsou v NK ČR I C 16⁵⁵⁶ a výpisek z Bonaventurových otázek ke třetí knize je v NK ČR I F 18.

Od Tomáše Akvinského se dochovaly části jeho Teologické sumy v rukopisech v NK ČR I A 33, NK ČR I F 15 a NK ČR XIII B 12 (dohromady však netvoří kompletní text), dále rozsáhlejší výpisek v NK ČR VI B 5 a krátká excerpta v NK ČR I C 16 a SOA T A 17. Tomášova Suma proti pohanům je v úplnosti v kodexu NK ČR XIV A 10.

Známé dílo *Compendium theologiae veritatis* Hugona Ripelina ze Štrasburku je zde ve čtyřech kompletních opisech (v NK ČR I B 13, NK ČR I B 19, NK ČR I F 30 a NK ČR XII F 3), části tohoto díla v NK ČR XI C 4 a NK ČR XIV E 30 a excerpta v NK ČR I G 1, NK ČR XIII G 10, SOA T A 7 a SOA T A 18. Ve dvou opisech se dochovalo Bonaventurovo

⁵⁵⁶ Friedrich STEGMÜLLER, *Repertorium Commentariorum in Sententias Petri Lombardi I–II*, Würzburg 1947, č. 1282.

Soliloquium de quatuor mentalibus exercitiis (neboli *Imago vitae*, v NK ČR I A 38 a NK ČR XI C 1).

V katalogu a inventáři jsou zaznamenány další, dnes nedochované rukopisy s díly systematické teologie. Jde o Sentence Petra Lombarda (31/29) a výklad jejich čtvrté knihy od papeže Innocence V. (-/89). Dále je uvedena první část prvního dílu Teologické sumy Tomáše Akvinského (34/112) a další dvě jeho díla, u nichž je přesné určení nejasné: „eiusdem alia summa pro sacerdotibus“ (35/113–115) a „alia summa eiusdem“ (36/113–115). Řadíme sem také scholastický traktát *De dilectione dei et proximi*, který byl mylně připisován Tomáši Akvinskému, ale skutečným autorem je Helvicus Germar Teutonicus (-/105), a Bonaventurovo *Breviloquium* (-/119).

Kazatelská literatura je jasně nejrozsáhlejší skupinou textů z treboňské knihovny a tvoří třicet procent jejího obsahu. Nejprve zde uvádíme kázání zahraničních autorů. Od Antonia Azara z Parmy se ve dvou opisech dochovala kázání *de tempore* (v kodexu Strahovské knihovny DC III 11 a NK ČR I D 13) a postní kázání (v kodexu Strahovské knihovny DC III 11 a NK ČR VI D 17), v dalších dvou kodexech jsou jeho jednotlivá kázání (v NK ČR VII B 8 a NK ČR XI B 3). Jakub z Voragine je autorem sbírky kázání *de sanctis* (v NK ČR VII F 10), sbírky nedělních kázání (v NK ČR I C 45) a souboru mariánských kázání nazývaného *Mariale aureum* (v NK ČR I F 39). Kromě toho jsou tři jeho kázání v NK ČR VI F 5 a po jednom v NK ČR I C 39 a NK ČR I D 17. Dvě sbírky kázání *de tempore* od Peregrina z Opole jsou v kodexech NK ČR I D 32 a NK ČR VII E 12, tři jeho jednotlivá kázání najdeme v NK ČR XIV G 17 a jedno v NK ČR VI D 17. Od Bertolda z Řezna se dochovala jeho sbírka kázání nazývaná *Rusticanus* (část *de tempore* v kodexech NK ČR VI A 20 a NK ČR XIV D 18, část *de sanctis* v NK ČR VII D 1), tři samostatná kázání v rukopisu NK ČR I D 9, po jednom v NK ČR I D 37 a NK ČR XI C 4.

Ve čtyřech opisech je dochována sbírka kázání *De sacramento eucharistiae*, za jejíhož autora byl mylně pokládán Tomáš Akvinský nebo Albert Veliký (v NK ČR I D 21, NK ČR I F 39, NK ČR XIII C 16 a NK ČR XIII G 1). Od Mikuláše z Dinkelsbühlu jsou dochovány tři sbírky kázání: o utrpení Páně v NK ČR I B 7, o ctnostech a neřestech v NK ČR I D 29 a postní kázání v NK ČR VII E 15; kromě toho se dochovalo samostatně sedm jeho kázání v NK ČR XIV D 10. Najdeme zde rovněž tři sbírky, jejichž autorem je Servas Sanctus de Faenza: kázání *de tempore* jsou v NK ČR XII C 14 a kázání *de sanctis* v kodexech NK ČR VI D 17 a NK ČR XIV D 12 (u nich je však jeho autorství nejisté). Od Tomáše Ebendorfera jsou dochována kázání *de sanctis* (v NK ČR I E 15) a sbírka kázání, která se vztahují k modlitbě Otčenáš (v

NK ČR I B 7). Dvě sbírky kázání se dochovaly od Bertranda z Turre (v NK ČR XIV C 31 a Strahovská knihovna DB III 10) a Viléma Peraulta (v NK ČR I B 27 a NK ČR I F 31)

Od Bernarda z Clairvaux se dochovala čtyři mariánská kázání v rukopisu NK ČR XIII G 7 a výpisky ze dvou dalších kázání v kodexech NK ČR XII D 14 a NK ČR XIII G 18. Dochovala se také dvě kázání, která jsou Bernardovi připisována neprávem (v NK ČR I F 33 a NK ČR XIII G 7). Matouš z Krakova je autorem rozsáhlé sbírky kázání *de sanctis* v kodexu NK ČR I E 20 a v rukopisu NK ČR I B 35 se dochovalo jedno jeho synodální kázání. Sbíрка *de sanctis* Konráda z Brundelsheimu je v NK ČR I B 22 a jedno jeho kázání v NK ČR XIV E 31. V tomto rukopisu je také sbírka kázání Bernardina Sienského. Minorita Graeculus je autorem většiny kázání ze sbírky dochované v NK ČR XI C 4 a jedno jeho další kázání je také v kodexu NK ČR XI B 3. Sbíрка kázání Odon z Morimundu je v rukopisu NK ČR XIV B 12 a jedna jeho homilie v NK ČR XIII G 7. Od Jana Kortze se dochovalo několik kázání v kodexech NK ČR I C 45, NK ČR XI D 5 a NK ČR XIV E 31.

Díla dalších autorů najdeme již jen v jednotlivých rukopisech. Jedná se o sbírky kázání *de tempore* Šimona z Cremony (v NK ČR I C 13), Jana Halgrina z Abbeville (v NK ČR I E 8) a Mikuláše Asculana (v NK ČR IV A 26), sbírky *de sanctis* od Eberharda de Valle scholarum (v NK ČR I C 39) a Františka Gravana z Janova (v NK ČR VI B 5), sbírku kázání k žalmu č. 50 od dominikána Sibota (v NK ČR VI F 5) a postní kázání od Jakuba z Lausanne (v NK ČR *adlig.* 41 E 13). Sbířky různých kázání se dochovaly od Hugona de Prato Florido (v NK ČR I A 41), Jana Herolta (v NK ČR I C 10), Hugona ze St. Cher (v NK ČR I F 33), Jana ze San Gimignano (v NK ČR VI B 5), Viléma de Lancea (v NK ČR VII B 8), Aldobrandina Toscanelly (v NK ČR XIV E 9), Jakuba de Marchia (v NK ČR XIV E 31), Gaufrida z Troyes a Gebuina z Troyes (oba v NK ČR XIV B 12).

Dále se dochovala již jen jednotlivá kázání, jejichž autoři jsou Matěj z Lehnice (v NK ČR I C 17), Armandus de Bellovisu (v NK ČR I D 30), Aldobrandinus de Cavalcantibus (v NK ČR I D 37), Jan Scotus Eriugena (v NK ČR I E 7), papež Klement VI. (v NK ČR I E 13), Konrád z Ebrachu (v NK ČR I F 8), Walafriid Strabo (v NK ČR I F 33), Bonaventura (v NK ČR VI B 5), František de Mayronis (v NK ČR XI C 1), Petr Comestor (v NK ČR XIV B 12), Tomáš de Valcellis (v NK ČR XIV E 31), Mikuláš z Drážďan a Petr de Remis (oba v NK ČR XI D 9) a Mikuláš z Hradce (v NK ČR XIV D 10, ale jeho autorství je nejisté).

Z českých autorů je mnoha kázáními zastoupen Jan Hus. Jeho sbírka kázání *de sanctis* je neúplně zapsána ve třech kodexech (NK ČR I E 45, NK ČR VI F 22 a NK ČR XI D 5) a v dalších dvou najdeme několik kázání z této sbírky (NK ČR VI F 18 a NK ČR XIV F 11). V kodexu NK ČR VI F 21 najdeme zimní část Husova *Lectionarium bipartitum*, jehož části jsou

opsány také v rukopisu Strahovské knihovny DC III 11. Husovo *Quadragesimale* je dochováno v rukopisu NK ČR I C 11 a soubor jeho kázání *de oboedientia* v kodexu NK ČR XI D 9. Jednotlivá Husova kázání jsou v několika dalších kodexech: šest v NK ČR VI F 18, tři v NK ČR I E 45, po dvou v NK ČR XI D 5, NK ČR VI F 22 a NK ČR XI D 9 a jedno kázání v rukopisu NK ČR VI F 21.

Od Milíče z Kroměříže se dochoval kompletní text jeho postily *Gratiae dei* v rukopisu uloženém v Univerzitní knihovně ve Vratislavi pod signaturou I F 490 a dále samostatně její letní (v NK ČR XII D 1) a zimní část (v NK ČR XIV D 5). Jednotlivá kázání z této postily najdeme ve třech dalších kodexech (v NK ČR I B 17, NK ČR I F 18 a SOA T A 5). Milíčova sbírka kázání nazývaná *Abortivus* je v rukopisu NK ČR I D 37 a jedno kázání z této sbírky je v kodexu Strahovské knihovny DB III 10. Kromě toho se ve třech opisech dochovalo jeho synodální kázání *Grege perditus* (v NK ČR I D 9, NK ČR I D 37 a NK ČR I E 20) a ve dvou opisech *Sacerdotes contempserunt* (část v NK ČR I D 9 a úplné v NK ČR I E 20).

V třeboňská knihovně byla také *Postilla studentium sanctae Pragensis universitatis* Konráda Waldhausera: celý její text je v NK ČR I B 33, první část této postily je ve dvou kodexech (v NK ČR VII D 9 a NK ČR I D 11) a prolog a jedno kázání v NK ČR XIV G 17. Waldhauserova nedělní kázání jsou zapsána v NK ČR I C 38.

Od Johlína z Vodňan je dochována třetí část jeho Zderazské postily (v NK ČR I B 28) a jeho jednotlivá kázání v dalších dvou kodexech (dvě v NK ČR I B 28 a jedno v NK ČR I G 1). Mikuláš Mníšek napsal sbírku kázání *de tempore* a *de sanctis*, jejíž dvě části se dochovaly v autografu v kodexech NK ČR VI F 16 a NK ČR VI F 17. Od Tomáška ze Strakonice se zachovala kázání *de tempore* (v NK ČR XI B 3) a nedělní kázání (v NK ČR I D 21). Od Štěpána z Pálče se dochovala jen tři jednotlivá kázání (dvě v NK ČR I D 29 a jedno v SOA T A 16). Tři kázání od Hilaria Litoměřického jsou v NK ČR I F 18 a dvě kázání od Stanislava ze Znojma najdeme v kodexech NK ČR VI F 18 a SOA T A 16.

Od dalších českých autorů jsou dochována již jen jednotlivá kázání. Jde o kázání Jana z Příbrami a pravděpodobně Prokopa z Plzně (obojí v NK ČR I D 29), Maříka Rvačky (v NK ČR I D 32), Jakoubka ze Stříbra a Petra ze Stupna (obojí v NK ČR VI F 18), Martina Lupáče (v NK ČR XI C 8) a Jana Štěkny (v kodexu Strahovské knihovny DB III 10).

Kromě právě popsaných autorsky určených kázání se dochovala také řada kázání, jejichž autory neznáme. Anonymní sbírky *de sanctis* se dochovaly v šesti kodexech,⁵⁵⁷ sbírky *de*

⁵⁵⁷ NK ČR I C 39, NK ČR I D 19, NK ČR VI F 4, NK ČR VI F 6, NK ČR VI F 19 a NK ČR XIV D 10.

tempore najdeme v osmi⁵⁵⁸ a soubory zahrnující obě tyto části v šesti kodexech.⁵⁵⁹ Dále se dochovaly čtyři sbírky adventních kázání (v NK ČR I F 38, NK ČR I F 39, NK ČR VI F 5 a NK ČR VI F 6) a tři postní sbírky (v NK ČR VI A 21, NK ČR VI F 6 a SOA T A 18). V treboňských rukopisech najdeme také dvě anonymní sbírky kázání za zemřelé (v NK ČR VI F 18 a NK ČR XIV E 31), dvě sbírky k mariánským svátkům (v NK ČR I E 37 a NK ČR I E 46), sbírku kázání k zasvěcení kostela (v NK ČR VI A 21) a kázání k žalmu č. 50 (v NK ČR adlig. 41 E 13). Sbírký rozmanitých anonymních kázání jsou dochovány ve více než čtyřiceti rukopisech,⁵⁶⁰ jednotlivá kázání jsou dochována v téměř padesáti kodexech.⁵⁶¹

Do této skupiny řadíme také sbírky kazatelských exempel. Ve třech opisech je dochováno oblíbené dílo *Lumen animae*, které z velké části vychází z přírodovědných textů (v NK ČR I A 38, NK ČR I E 9 a SOA T A 18, jeho fragment je dochován v NK ČR XIV G 17). Ve dvou opisech je dochováno dílo *Distinctiones sive concordantiae historiales Veteris et Novi testamenti ad omnem materiam praedicandi* neboli *Distinctiones exemplorum Veteris et Novi Testamenti*, jehož autorem je Bindus de Senis (v NK ČR I A 35 a NK ČR I A 38). Anonymní stručné sbírky exempel jsou dochovány v kodexech NK ČR I E 25, NK ČR I E 36 a NK ČR XIV G 2.

Patří sem také rozsáhlý abecedně řazený slovník určený pro kazatele nazývaný *Repertorium morale*, jehož autorem je Petr z Poitiers; tři části tohoto díla jsou v kodexech NK ČR I B 8a, NK ČR VI B 4 a NK ČR I B 8b, které ale dohromady netvoří úplný text. V rukopisu NK ČR I D 29 je *Liber de exemplis sacrae scripturae* od Mikuláše z Hanapes, který zde shromáždil příklady vycházející z bible, které měly pomoci kazatelům ilustrovat výklad zvl. o ctnostech a neřestech. Od Humberta z Romans se dochoval jeho *Tractatus de septem timoribus* (neboli

⁵⁵⁸ NK ČR I A 43, NK ČR I D 17, NK ČR I F 33, NK ČR I F 39, NK ČR VI A 21, NK ČR VI C 12, NK ČR VI G 1 a NK ČR VII F 10.

⁵⁵⁹ NK ČR I D 19, NK ČR I D 21, NK ČR I F 28, NK ČR VI F 14, NK ČR VI F 21 a KNM XIV E 14.

⁵⁶⁰ KNM XIV E 14, KNM XV E 19, NK ČR I A 41, NK ČR I B 9, NK ČR I B 27, NK ČR I C 10, NK ČR I C 45, NK ČR I D 13, NK ČR I D 17, NK ČR I D 18, NK ČR I D 21, NK ČR I D 32, NK ČR I E 5, NK ČR I E 13, NK ČR I E 25, NK ČR I E 36, NK ČR I E 37, NK ČR I E 43, NK ČR I F 33, NK ČR I F 36, NK ČR I F 37, NK ČR I F 38, NK ČR I G 22, NK ČR VI F 5, NK ČR VI F 16, NK ČR VI F 18, NK ČR VI F 19, NK ČR VI F 22, NK ČR VII D 9, NK ČR VII F 10, NK ČR XI D 5, NK ČR XII A 26, NK ČR XII C 14, NK ČR XIV B 12, NK ČR XIV D 15, NK ČR XIV D 24, NK ČR XIV E 31, NK ČR XIV G 17, Strahovská knihovna DB III 10, Strahovská knihovna DC III 11 a SOA T A 5.

⁵⁶¹ KNM XIV E 14, NK ČR I B 27, NK ČR I B 33, NK ČR I C 10, NK ČR I C 16, NK ČR I C 45, NK ČR I D 9, NK ČR I D 13, NK ČR I D 21, NK ČR I D 32, NK ČR I D 37, NK ČR I E 7, NK ČR I E 8, NK ČR I E 13, NK ČR I E 15, NK ČR I E 37, NK ČR I F 18, NK ČR I G 1, NK ČR I G 11a, NK ČR VI D 17, NK ČR VI F 18, NK ČR VI F 22, NK ČR VII B 8, NK ČR VII D 9, NK ČR VII E 15, NK ČR XI B 3, NK ČR XI C 4, NK ČR XI C 8, NK ČR XI D 5, NK ČR XIII E 5, NK ČR XIII G 7, NK ČR XIII G 15, NK ČR XIII G 18, NK ČR XIV D 10, NK ČR XIV D 24, NK ČR XIV E 31, NK ČR adlig. 40 D 28, NK ČR adlig. 41 E 13, Strahovská knihovna DB III 10, SOA T A 3, SOA T A 14, SOA T A 16, SOA T A 18 a SOA T C 6.

De dono timoris), kde jsou uvedena exempla související se strachem, která jsou určena kazatelům pro ilustraci morálních hodnot (v NK ČR I D 9).

Soubor kazatelských exempel, z nichž většina je založena na srovnávání vlastností zvířat s lidskými mravy, najdeme v díle Anselma z Canterbury *De humanis moribus per similitudines*, které zpracoval Anselmův životopisec Eadmer (dochováno v NK ČR VI B 21 a jednotlivá exempla v NK ČR I D 37 a NK ČR XIV E 31). Materiál pro kazatele shromáždil také Mikuláš Bayard ve svém díle *Summa de abstinentia* (nebo také *Dictionarius pauperum*), které se dochovalo v rukopisu ze Strahovské knihovny DB III 10. Zlomek kazatelské příručky *Manipulus florum* Tomáše z Irska najdeme v rukopisu NK ČR I B 9. Rozsáhlá anonymní abecedně řazená teologická příručka je v NK ČR XIV E 21.

Připojujeme sem také dílo Alana z Lille *Summa de arte praedicatoria*, které se dochovalo ve dvou rukopisech (NK ČR VI B 21 a SOA T A 18) a anonymní *Tractatus de modo praedicandi*,⁵⁶² který najdeme v kodexu NK ČR XI C 1.

Celá řada nedochovaných sbírek kázání je uvedena v katalogu a inventáři. Část z nich je blíže specifikována a jako autoři jsou uváděni Bertold z Řezna (z uváděných čtyř svazků se sbírky *Rusticanus de tempore*, 55–58/165–166, se podařilo dva ztotožnit s existujícími rukopisy, kromě toho je od něj uvedena sbírka *Rusticanus de sanctis*, -/167), Jakub de Voragine (*de sanctis* -/169, 170, 180, postní kázání 62/104 a blíže neurčená sbírka 61/168), Bernard (27/- a -/138), papež Innocenc (III.?) (-/192), Jan Kortz (64/143), Peregrin z Opole (127/-), tzv. Piper (77/182) a Alanus (-/33). Z českých autorů jsou uvedena kázání Jana Milíče z Kroměříže (67–68/-) a Konráda Waldhausera (66/126). Kromě toho je v obou těchto pramenech zmiňována i řada kázání bez uvedení autorů: sbírky *de sanctis* (78/189 a -/201), *de tempore* (-/52 a -/190), *de tempore* i *de sanctis* (81/44 a 89/186 nebo 197), kázání k epištolním čtením (-/196), postní kázání (63/103 a 80/173), kázání za zemřelé a k vysvěcení kostela (85/-), o tělu Páně (-/50), pro kleriky (-/66) a další nijak nespecifikované sbírky (82/-, 122/- a -/198). Ke kázáním patří také abecedně řazený slovník určený pro kazatele *Repertorium morale*, jehož autorem je Petr z Poitiers (Berchorius), který byl v knihovně v pěti svazcích (-/128–132), neurčený soubor exempel („quedam exempla“, -/87) a kazatelská příručka *Manipulus florum* Tomáše z Irska (45/32).

Rozsáhlou skupinu (téměř osm procent z celku) tvoří **meditativní a morálně-teologické** texty. Nejvýznamnějším autorem je Bernard Clairvaux, od něhož se dochovala část jeho spisu

⁵⁶² Harry CAPLAN, *Medieval Artes Praedicandi: A Handlist*, Ithaca 1934, č. 145; Thomas-Marie CHARLAND, *Artes praedicandi: Contribution à l'histoire de la rhétorique au Moyen âge*, Paris – Ottawa 1936 (= Publications de l'Institut d'études médiévales d'Ottawa 7), s. 38.

De consideratione (v NK ČR XIV F 5), dva listy (v NK ČR I F 18 a NK ČR XI D 5) a *Liber de passione Christi et doloribus et planctibus matris eius*, které je snad také skutečně dílem Bernarda (v NK ČR XIII G 18). Zbývající spisy jsou mu připisovány neprávem: ve třech opisech *Formula honestae vitae* (neúplně v NK ČR I A 38 a kompletní text v NK ČR I E 22 a NK ČR XIII G 18), *Meditationes de humana conditione* (v NK ČR I G 27, KNM XVI E 21 a NK ČR XIV G 17, navíc také excerpta v NK ČR XIII G 18) a *De interiori domo* (nebo také *De conscientia aedificanda* či *De bono conscientiae*, neúplně v kodexech NK ČR I B 32, NK ČR XIII G 7 a NK ČR XIV F 5). Ve dvou rukopisech je dochován spis *De meditatione passionis Christi per septem diei horas* (v NK ČR I B 9 a NK ČR I C 10) a *Iubilus de nomine Iesu* (neúplně v NK ČR XI D 5 a kompletní text v NK ČR XIII G 18). V jednom opisu se dochovaly spisy *Contemplatio de passione domini* (v NK ČR I E 16), *De ordine vitae* (v NK ČR I D 37), *De mortis memoria* (v NK ČR I E 25), *Documenta pie vivendi* (v KNM XIV E 14), *Tractatus de norma vivendi* (v SOA T A 17) a text nadepsaný „Tractatus et oratio beati Bernardi de passione domini“ (v rukopisu Vatikánské apoštolské knihovny Reg. lat. 66).

Dílo *Formula honestae vitae* nazývané také *De regimine propriae personae* bylo rovněž připisováno Bernardovi, ale jeho skutečným autorem je františkán Rogerius (v NK ČR I E 16).

Dílo Davida z Augsburgu *De exterioris et interioris hominis compositione* je v úplném znění dochováno v rukopisu NK ČR I E 33 a jeho část v NK ČR I E 13. Část z první knihy tohoto díla, tzv. *Formula novitiorum*, je přítomna ve čtyřech opisech (v NK ČR VI B 5, NK ČR VII F 10, NK ČR XI C 8 a NK ČR XIV F 5). Spis *De miseria humanae conditionis* (nebo také *De contemptu mundi*), jehož autorem je papež Innocenc III., je ve třech rukopisech (v NK ČR I C 45, NK ČR I D 29 a NK ČR XIV F 5) a výpisky z něj v dalších dvou (v NK ČR I G 1 a NK ČR XIII G 18). Kompletní text díla *Soliloquium de arra animae* od Hugona ze Svatého Viktora je v pěti rukopisech (v NK ČR I E 7, NK ČR I G 27, NK ČR XIII G 7, NK ČR XIV B 19 a NK ČR XIV G 17) a jeho fragment je v NK ČR XIV F 5. Od tohoto autora se dochovaly také spisy *De sacramentis christianae fidei* (v NK ČR XIV B 19), část jeho *Expositio in Hierarchiam coelestem Pseudo-Dionysii Areopagitae* (v NK ČR XIV B 19) a najdeme zde i dílo *De interioris hominis custodia* (nebo také *De occupatione bona*), jehož autorství mu je připisováno neprávem (v NK ČR XIII G 15). *Dialogus rationis et consciencie* Matouše z Krakova je přítomen ve čtyřech opisech (v NK ČR I B 17, NK ČR I F 18, SOA T A 5 a NK ČR XIII G 7, v posledním z nich je jen část).

Části spisu Richarda ze Svatého Viktora *De eruditione interioris hominis* jsou dochovány ve dvou rukopisech: první a druhá kniha v NK ČR I F 26 a třetí kniha v NK ČR XIII G 5).

Jednotlivá zamyšlení ze sbírky *Meditationes* Anselma z Canterbury najdeme v kodexech NK ČR XIII G 7, NK ČR XIII G 15 a SOA T A 6. Ze spisů připisovaných Anselmovi neprávem se dochovaly *Exhortatio ad contemptum temporalium* (v NK ČR I D 29), *De miseria humana* a část díla *Admonitio morienti* (obojí v SOA T A 3).

Dílo *Horologium aeternae sapientiae* Jindřicha Seuseho je v kodexu NK ČR I D 25 a excerpta z něj v NK ČR I E 22 a SOA T A 18. Od Ecberta ze Schöнау je ve dvou opisech přítomno *Soliloquium* neboli *Meditationes* (v rukopisu Vatikánské apoštolské knihovny Reg. lat. 66 s NK ČR I C 32) a ve druhém uvedeném kodexu je také jeho spis *Stimulus amoris*. Ve dvou opisech je přítomno také Bonaventurovo dílo *Lignum vitae* (nebo také *Tractatus de arbore crucis*, v NK ČR I E 16 a NK ČR XIV C 24); od tohoto autora se dochoval také spis *De triplici via* (neboli *Incendium amoris*), který bývá někdy označován jako suma mystické teologie a najdeme jej v NK ČR XIII G 5 a jeho část v NK ČR I E 16. Ve dvou rukopisech najdeme *Dialogus concupiscentiae et rationis* Engelberta Admontského (v NK ČR I A 38 a NK ČR I F 30). *Compendium moralitatum* Jakuba z Lausanne se dochovalo ve třech kodexech (v NK ČR I A 38, NK ČR I G 15 a SOA T A 18). Spis *Diaeta salutis* od Viléma de Lancea je v rukopisu NK ČR VII B 8 a výpisek z něj v NK ČR I A 38.

Gerard z Vliedervoenu sepsal *Cordiale de quattuor novissimis*, eschatologicky zaměřené dílo věnující se smrti, poslednímu soudu, peklu a nebeské radosti (v NK ČR XI C 8). Šimon z Cascie představil chudého a pokorného Ježíše jako vzor život křesťana ve spisu *Liber de vita christiana* (nebo také *De gestis domini salvatoris*, v NK ČR I D 34). Od Jana z Garlandie se dochoval spis *De misteriis ecclesiae* (v NK ČR VIII H 23), Varnerius z Basileje je autorem díla *Paraclitus de consolatione peccatorum* (v NK ČR I G 8). Meditativně zaměřené jsou také spisy *De consolatione theologiae* Jana z Dambachu (v NK ČR XI C 8) a *De septem itineribus aeternitatis* a *De septem donis spiritus sancti* Rudolfa z Biberachu (v NK ČR XIV B 12).

Od Hildegardy z Bingen je dochována část díla *Liber divinorum operum* (v SOA T A 3) a několik proroctví, která jsou jí připisována mylně, najdeme v rukopisech NK ČR I G 23, NK ČR XIII G 10 a SOA T A 3. Meditativně zaměřené je také dílo *Speculum futurorum temporum* neboli *Pentachronon*, jehož autorem je Gebeno z Eberbachu, který se zde věnuje především tématu konce světa a nahlíží na něj z perspektivy historického symbolismu, přičemž hojně vychází z Hildegardiných děl (v NK ČR XIII G 10). Od Brigity Švédské je zde část jejích Zjevení (v NK ČR I F 18) a excerpta z tohoto díla (v NK ČR XIII G 18). V tomto kodexu je také výpisek ze stejnojmenného díla, které bývá mylně připisováno Metodějovi z Olympu. Z anonymních meditativně orientovaných děl zmiňme spis *Claustrum animae* (v NK ČR XIV B 12), výpisky z Očistce sv. Patrika (v SOA T A 6) a *Carmen de contemptu mundi* (v NK ČR XI

D 7). K mystickým spisům volně připojujeme také *Tractatus de discretione spirituum*, v němž se jeho autor Jindřich z Langensteinu snaží mystické zážitky vysvětlovat také racionálně s pomocí přírodních věd (dochováno v NK ČR I C 11 a NK ČR XIV E 31).

Řada děl je zaměřena morálně-naučně. Spis *Compendium morale* (nebo také *Liber figurarum moralium*) italského augustiniána Antonia Rampegolla se dochoval v rukopisu NK ČR I G 13 a v kodexu SOA T A 14 najdeme spis *Moralium dogma philosophorum* Viléma z Conches. První kniha spisu *Moralitates*, jehož autorem je pravděpodobně Robert Holcot, je v NK ČR I A 38. Řadíme sem rovněž Theobaldův *Physiologus*, v němž autor popisuje skutečná i bájná zvířata, méně často také rostliny a kameny, a připojuje k nim krátká morální ponaučení (celé dílo je dochováno v NK ČR I F 30 a jeho část v NK ČR XI C 4).

Dílo Hugona z Fouillooy *De avibus* (nazývané také *Tractatus de natura animalium cum expositione mystica et morali*) najdeme v kodexu SOA T A 18. Podobného obsahu jsou také anonymní *Naturalia moralisata*⁵⁶³ v NK ČR XIV E 30. Dále se dochovaly kratší autorsky určené sbírky *Historiae moralisatae* (v SOA T A 18) a *Moralitates biblicae*⁵⁶⁴ (v NK ČR I D 32). Morálně-naučné je rovněž knížecí zrcadlo zvané *De eruditione principum*, jehož autorem je Vilém Perault (v NK ČR I C 6).

Pozdně antický soubor mravoučných dvojverší známý pod názvem *Disticha Catonis* najdeme v rukopisu NK ČR XI C 1 a v českém překladu v NK ČR XVII F 50. V rukopisu NK ČR XIII G 18 je komentář k této sbírce dvojverší nazývaný *Speculum regiminis*, jehož autorem je Filip z Bergama. Dochovala se také dvě anonymní díla, která navazují na Katonova disticha, ale přináší spíše ponaučení praktického charakteru: jde o *Facetus „Cum nihil utilius“*⁵⁶⁵ (v SOA T A 4) a báseň *Cato Novus*⁵⁶⁶ (v SOA T C 6).

Soubor krátkých veršovaných morálních ponaučení, jehož autorem je Wipo z Burgundska, se dochoval ve dvou opisech (v NK ČR I B 26 a NK ČR XIII G 18). Stručné alegorické pojednání o mravech nazývané *Anticlaudianus*, jehož autorem je Alan z Lille, je v rukopisu SOA T A 4, a ve dvou opisech se dochovalo s ním související dílo *Compendium Anticlaudianum* (nebo také *Accessus in Anticlaudianum*, v NK ČR XIII G 18 a SOA T A 6).

⁵⁶³ Lynn THORNDIKE – Pearl KIBRE, *A Catalogue of Incipits of Mediaeval Scientific Writings in Latin*, London 1963, č. 855.4.

⁵⁶⁴ Morton W. BLOOMFIELD – Bertrand-Georges GUYOT – Donald R. HOWARD – Thyra B. KABEALO, *Incipits of Latin Works on the Virtues and Vices, 1100–1500 A.D., Including a Section of Incipits of Works on the Pater Noster*, Cambridge MA 1979 (= Mediaeval Academy Books 88), č. 5125.

⁵⁶⁵ WALTHER, *Initia*, č. 3692.

⁵⁶⁶ Friedrich Karl Theodor ZARNCKE, *Beiträge zur mittellateinischen Spruchpoesie*, in: *Berichte über die Verhandlungen der Königlich Sächsischen Gesellschaft der Wissenschaften zu Leipzig. Philol.-hist. Classe* 15, 1863, s. 31–48; WALTHER, *Initia*, č. 10340.

V rukopisu NK ČR XII B 2 je dílo Tomáše z Cantimpré *De apibus* a poté „Notabilia bona de gaudio et pulchritudine celestis patrie“ s marginálními poznámkami, jejichž autorem je arcibiskup Arnošt z Pardubic.⁵⁶⁷

Díla českých autorů jsou v této skupině zastoupena především spisem *Malogranatum*, který sepsal člen zbraslavského konventu; jeho části se dochovaly ve více rukopisech: první kniha v NK ČR XIII D 21, druhá kniha v NK ČR I F 2 a třetí kniha v NK ČR XIV C 27 a *NK ČR I D 25*; malá část tohoto díla je v kodexu ze Strahovské knihovny DB III 10. Spis Vojtěcha Raňkova z Ježova *De frequenti communione ad plebanum Martinum* je zde přítomen ve dvou opisech (v NK ČR I G 27 a *NK ČR XI D 5*, v NK ČR I F 18 je navíc krátké excerptum). Patří sem rovněž mravoučná staročeská skladba Rada otce synovi, za jejíhož autora bývá pokládán Smil Flaška z Pardubic (v *NK ČR XVII F 50*), a podobná Nová rada, u níž je jeho autorství jisté (v SOA T A 18). V kodexu NK ČR XIII G 10 se dochoval záznam o vidění arcibiskupa Jana z Jenštejna z roku 1392.

Patří sem rovněž zamyšlení nad utrpením Páně. Anonymní díla tohoto typu se dochovala v rukopisech NK ČR XI C 1 (nadepsáno „Historia passionis Christi“),⁵⁶⁸ *NK ČR XIII C 16* („Liber passionis Ihesu Christi“) a v NK ČR XIV G 17. Spis *Passio Christi*, jehož autorem je pravděpodobně Jan Hus, najdeme v kodexu *NK ČR XI D 5*.

Volně sem připojujeme také dva z Husových tzv. kostnických traktátů (*De peccato mortali* a *De mandatis domini et oratione dominica* v rukopisu Strahovské knihovny DC III 11 a v NK ČR XI B 3, v němž je druhý z těchto traktátů neúplně), i když jsou tyto texty zaměřeny katecheticky. Přičleňujeme sem také Husův traktát *De sex erroribus*, v němž se zamýšlí nad vztahem mezi církví a světským světem, který se neúplně dochoval v rukopisech NK ČR I G 11a, NK ČR VI F 22 a *NK ČR XI D 9*, a jeho *Tractatus de sortilegio*, který najdeme v kodexu *NK ČR VI F 18*. Velmi volně sem přiřazujeme také katecheticky zaměřený spis *Inhibitiones sacramenti eucharistiae* od Jana ze Stříbra, který se dochoval v rukopisech *NK ČR VI G 1* a *SOA T A 3*.

V rámci právě popisované morálně-teologické literatury vyčleňujeme jako samostatnou podskupinu spisy týkající se ctností a neřestí. Nejvýznamnějším dílem této skupiny je *Summa virtutum et vitiorum* Viléma Peraulta, která se dochovala ve čtyřech opisech (v NK ČR I A 38, NK ČR I C 10, *NK ČR XIV F 4* a *NK ČR adlig. 41 E 13*), samostatně je navíc zapsána část o

⁵⁶⁷ Julia BURKHARDT, *Tomáš z Cantimpré, Bonum universale de apibus (Knihovna Národního muzea XII F 3)*, in: *Ubi est finis ...*, s. 268–276.

⁵⁶⁸ WALTHER, *Initia*, č. 6723.

ctnostech (v NK ČR XII D 14) a o neřestech (v kodexu Strahovské knihovny DC III 11 a navíc také excerptum v SOA T A 18).

Spis Martina z Bragy nazývaný *Formula honestae vitae* (nebo také *De quatuor virtutibus cardinalibus*) je dochován v šesti kompletních opisech (v NK ČR I D 12, NK ČR I G 36, NK ČR XI D 7, NK ČR XIII B 3, NK ČR XIII G 18 a SOA T A 3); výpisky z tohoto spisu a z díla *Liber de moribus* od stejného autora jsou v kodexu NK ČR I F 18. Dílo Jana z Walesu *Breviloquium de quatuor virtutibus cardinalibus* (nebo také *Breviloquium de virtutibus antiquorum principum et philosophorum*) zde najdeme ve čtyřech opisech (v NK ČR XII A 23, NK ČR XIII G 18, NK ČR XIV E 9 a SOA T A 14). S tímto dílem bývá často ve středověkých rukopisech zapsán spis *De vitis et moribus philosophorum*, za jehož autora byl mylně pokládán Walter Burley a které se v treboňských rukopisech dochovalo třikrát (v NK ČR I E 22, NK ČR XIII G 18 a SOA T A 14).

Dvakrát se dochovala díla *Viridarium consolationis de vitiis et virtutibus* Jakuba z Beneventa (v NK ČR XII A 23 a NK ČR XIII G 18), spis Ambrosia Autperta *De conflictu virtutum et vitiorum* (v NK ČR I C 32 a NK ČR XIII G 7) a dílo *Paradisus animae* neboli *De virtutibus animae*, jehož autorství je mylně připisováno Albertovi Velikému (v NK ČR I A 38 a neúplně v NK ČR I B 32).

Další díla jsou dochována již jen v jednom opisu: *Tractatus de occultatione vitiorum sub specie virtutum* (v NK ČR XIV B 12) a *Tractatus de quatuor instinctibus* (v NK ČR XIII G 18) Jindřicha z Friemaru, *Venenum vitiorum* Malachiáše z Irska (v SOA T A 18), *Summa de gradibus virtutum* neprávem připisovaná Bonaventurovi (v NK ČR I F 18) a část díla *De statu virtutum*, za jehož autora byl chybně pokládán Bernard z Clairvaux (v NK ČR VI B 5). Řadíme sem také *Tractatus de articulis fidei, sacramentis, virtutibus* (neboli *Summa de exemplis naturalibus contra curiosos*), jehož autorem je Servasactus z Faenzy (v NK ČR I D 29), *Liber de exemplis et similitudinibus rerum* Jana ze San Gimignano (v NK ČR I E 9) a *Tractatus de lepra morali* Jana Nidera (v NK ČR VII E 15).

Rozsáhlejší anonymní texty o ctnostech a neřestech jsou dochovány v kodexech NK ČR VI F 11 a SOA T A 4, velmi krátké poznámky se dochovaly v dalších čtrnácti rukopisech.⁵⁶⁹

Z treboňského katalogu a inventáře se dozvídáme o rukopisech, které se nedochovaly. Jde především o díla Bernarda z Clairvaux: *De duodecim gradibus humilitatis* (28/137), *De consideratione libri quinque ad Eugenium papam III.* (26/140), listy (26/140) a jedno kázání

⁵⁶⁹ NK ČR I A 38, NK ČR I D 32, NK ČR I E 25, NK ČR I G 1, NK ČR I G 13, NK ČR VI B 5, NK ČR XI C 8, NK ČR XI D 9, NK ČR XIII G 18, NK ČR XIV D 24, NK ČR XIV E 31, NK ČR XIV F 5, *KNM XIV E 14* a SOA T A 18.

(23/2). Ze spisů, které jsou Bernardovi připisovány neprávem, je třikrát uveden *Contemplatio de passione domini* (30/18, 86/136 a 124/-), dvakrát *De interiori domo* (neboli *De conscientia aedificanda* či *De bono conscientiae*, 23/2 a 86/136) a jednou *Formula honestae vitae* (26/140), *Meditationes de humana conditione* (75/-) a *Sermo de vita et passione domini seu Stimulus amoris* (29/136). Je uvedeno také dílo *Flores ex libris Bernardi Claraevallensis*, zkráceně též *Bernardinum*, jehož autorem je Vilém z Tournai (28/137).

Další autoři jsou zastoupeni již jen jedním dílem: *De praeparatione cordis* Gerarda z Lutychu (130/19 nebo 60), *De miseria humanae conditionis* (neboli *De contemptu mundi*) od papeže Innocence III. (134/17), *Horologium sapientiae* Jindřicha Seuseho (-/75) a *De claustru corporis et animae* (neboli *De claustru animae*) Hugona z Fouilloy (-/80). Z děl českých autorů jsou uvedeny pouze výpisky z Malogranata (86/136) a „meditationes domini Arnesti“, které snad mohou představovat poznámky arcibiskupa Arnošta z Pardubic k dílu *Liber de apibus* (*Apiarius*) Tomáše z Cantimpré (124/-).

V katalogu a inventáři nechybí ani spisy o ctnostech a neřestech: *Summa virtutum* (-/41) a *Summa vitiorum* (33/42) Viléma Peraulta, *Formula honestae vitae* (neboli *De quattuor virtutibus cardinalibus*) Martina z Bragy (82/-), *Paradisus animae* (neboli *De virtutibus animae*), jehož autorství je mylně připisováno Albertovi Velikému (23/2) a dva anonymní traktáty (49/- a -/184).

Hagiografie je zastoupena především Zlatou legendou Jakuba z Voragine dochovanou ve dvou opisech (v NK ČR XII D 19 a NK ČR XIII B 11). Jednotlivé legendy z této sbírky najdeme i jinde: v NK ČR I C 10 (*De ascensione Domini*, *De resurrectione Domini*, *De spiritu sancto*), NK ČR I E 9 (*De dedicatione ecclesie*), NK ČR VI G 1 a NK ČR VII B 8 (v obou je legenda o Pelagiově) a v NK ČR XII B 2 (legenda o Martě). S textem Zlaté legendy se do značné míry shoduje také dílo *De festivitibus anni*, které najdeme v kodexu NK ČR VII B 8, a vychází z ní také text nadepsaný „Pronuncciametum de sanctis per totum annum“, který se dochoval v rukopisu NK ČR XIV D 10.

Rozsáhlé sbírky legend o světcích jsou dochovány v kodexech NK ČR VII F 10, NK ČR XIV G 17 a NK ČR adlig. 40 F 10. Část anonymního původně řecky psaného spisu *Historia monachorum*, který se věnuje životům světců v Egyptě a který do latiny přeložil Rufinus z Aquileie (známý také jako Tyrannius Rufinus), najdeme v NK ČR adlig. 44 D 4.

Řada jednotlivých legend o zahraničních světcích se dochovala v rukopisu NK ČR XIII D 20 (životy Alžběty Durynské,⁵⁷⁰ Perpetuy a Felicity, Alexia,⁵⁷¹ papežů Silvestra⁵⁷² a Kalixta,⁵⁷³

⁵⁷⁰ Helga Susanne SCHMIDTBERGER, *Die Verehrung der heiligen Elisabeth in Böhmen und Mähren bis zum Ende des Mittelalters*, Marburg 1992, s. 74, 95–102.

biskupa Servatia z Tongern⁵⁷⁴ a utrpení jedenácti tisíc panen⁵⁷⁵). V kodexu SOA T A 17 jsou legendy o Longinovi,⁵⁷⁶ opatu Otmarovi, biskupu Gothardovi,⁵⁷⁷ Floriánovi, Silvestrovi,⁵⁷⁸ dále je zde zpráva o utrpení Gallicana, Jana a Pavla⁵⁷⁹ a *Epistola Cuthberti de obitu Bede Venerabilis*. V NK ČR XII B 2 je život Stanislava⁵⁸⁰ a legenda o Albanovi, jejímž autorem je snad Transmundus, a v rukopisu NK ČR XIII G 18 je legenda o sv. Bartolomějovi. V dalších rukopisech jsou již jen jednotlivé legendy: dvakrát je dochovaná legenda o Kateřině (v NK ČR I B 17⁵⁸¹ a NK ČR I C 38), dále zde najdeme život Doroty (v SOA T A 18),⁵⁸² Markéty (v rukopisu Strahovské knihovny DC III 11),⁵⁸³ Jakuba (v NK ČR XIV E 31) a Mikuláše (v NK ČR I G 11a). Dále se dochovala krátká poznámka o životě Jeronýma (v NK ČR I F 8) a životopis Dionysia Areopagity (v NK ČR I E 22). V rukopisu NK ČR VI C 7 je rozsáhlý životopis Řehoře Velikého, který na žádost papeže Jana VIII. sepsal Jan Hymonides.

Připomínáme zde také již výše zmiňované listy připisované církevním Otcům, které se věnují smrti, oslavě a zázrakům Jeronýma: *Epistola de morte Hieronymi* (Pseudo-Eusebius) dochovaná v NK ČR XI C 8, NK ČR XIV C 18 a *KNM XIV E 14*, *Epistola de laude Hieronymi* (Pseudo-Augustinus) dochovaná v NK ČR VI B 5 a NK ČR XIV C 18 a *Epistola de miraculis Hieronymi* (Pseudo-Cyrillus) dochovaná v NK ČR VI B 5 a NK ČR XIV C 18.

V kodexu NK ČR XIII D 20 se dochovala řada legend o českých světcích: z václavských legend jsou zde *Oriente iam sole*, *Licet plura* a část Kristiánovy legendy; dále v tomto kodexu najdeme tři legendy o Vojtěchovi: Canapariovu, legendu od Brunona z Querfurtu a text nadepsaný „Versus de passione sancti Adalberti“;⁵⁸⁴ a je zde také legenda o Prokopovi.⁵⁸⁵

⁵⁷¹ BHL, č. 286.

⁵⁷² BHL, č. 7726–7727, 7733.

⁵⁷³ BHL, č. 1523.

⁵⁷⁴ BHL, č. 7633–7634.

⁵⁷⁵ BHL, č. 8428.

⁵⁷⁶ BHL, č. 4965c.

⁵⁷⁷ BHL, č. 3582.

⁵⁷⁸ BHL, č. 7734.

⁵⁷⁹ BHL, č. 3236, 3238; *Clavis patrum Latinorum, qua in corpus christianorum edendum optimas quasque scriptorum recensiones a Tertulliano ad Bedam commode recludit* Eligius DEKKERS, Turnhout 1995 (= Corpus Christianorum. Series Latina), č. 2193.

⁵⁸⁰ BHL, srov. č. 7836.

⁵⁸¹ BHL, č. 1663

⁵⁸² BHL, srov. č. 2324, 2325.

⁵⁸³ BHL, srov. č. 5303–5305.

⁵⁸⁴ FRB I, s. 313–334.

Najdeme zde také legendy o Zikmundovi,⁵⁸⁶ Vintířovi,⁵⁸⁷ o umučení Pěti bratří⁵⁸⁸ a dochoval se zde také úryvek z Kosmovy kroniky, v němž je legenda o svatém Vojtěchovi a o umučení Pěti bratří.

Jednotlivé legendy o českých světcích najdeme také v dalších kodexech: prokopskou legendu *Vita minor* (v NK ČR I B 17), legendu u životě Cyrila a Metoděje (v NK ČR I E 25) a Kristiánovu legendu o Ludmile a Václavovi (v NK ČR XII B 2). V treboňských rukopisech se dochovaly také dva životopisy arcibiskupa Arnošta z Pardubic – autorem prvního je Vilém z Lestkova (v SOA T A 5), druhý je od probošta kladské kanonie Jana (v NK ČR XIII D 20).

K hagiografické literatuře patří také spis *De laudibus beatae Mariae virginis*, jehož autorem je Vincent z Beauvais (v NK ČR I D 38) a krátké texty o Mariině životě dochované v kodexech NK ČR XI D 5 a SOA T A 7. V rukopisu NK ČR XI C 8 je výpisek z díla Ludolfa ze Saska *Vita Ihesu Christi* a anonymní *Vita Adae et Evae expulsorum de paradiso*.⁵⁸⁹ Volně sem můžeme přiřadit spis *Historia trium regum* Jana z Hildesheimu dochovaný v pěti opisech (v NK ČR I B 17, NK ČR I C 32, NK ČR I D 32, NK ČR I D 38 a NK ČR XIV D 24, v posledním uvedeném je jen část).

K této skupině připojujeme také další tři díla, která nejsou primárně hagiografická: satirický spis *Vita Neminis* (v NK ČR XIII G 18), anonymní *Vita Secundi philosophi* (v NK ČR I D 36) a dílo *De Antichristo*, v němž opat v Montier-en-Der Adso Dervensis popisuje Antikristův život (v NK ČR I G 1).

Tři hagiografická díla jsou uvedena také v katalogu a inventáři. Jde o *Vitaspatrum* (51/86), ve dvou svazcích zapsané části díla *Speculum sanctorale* Bernarda Gui (-/174–175) a spis „*Vita Ade prothomartyris*“ (36/113–115).

Samostatnou skupinu představují **modlitby, vyznání víry, desatero a jejich výklady**. Modlitba Otčenáš se dochovala v kodexech SOA T A 17 (psaná německy), NK ČR VI G 1 a SOA T C 6 (v obou psaná česky), Zdrávas Maria najdeme v rukopisech SOA T A 17 (psaná německy) a SOA T C 6 (psaná česky). Ve více než dvaceti rukopisech jsou dochovány

⁵⁸⁵ FRB I, s. 360–366; Václav CHALOUPECKÝ – Bohumil RYBA, *Středověké legendy prokopské. Jejich historický rozbor a texty*, Praha 1953, s. 239, 246–265.

⁵⁸⁶ *Miracula et opera minora*, ed. Bruno KRUSCH, Hannoverae 1888 (= Monumenta Germaniae Historica, Scriptores rerum Merovingicarum 2), s. 333–340.

⁵⁸⁷ FRB I, s. 337–346; *Legenda o sv. Vintířovi = Vita s. Guntheri*, ed. Petr KUBÍN, Praha 2014.

⁵⁸⁸ Bonaventura PITER, *Thesaurus absconditus in agro seu monasterio Brzewnoviensi prope Pragam, ord. sancti Benedicti, s. Guntherus, confessor et heremita*, Brunae 1762, s. 170–171.

⁵⁸⁹ *Vita Adae et Evae*, ed. Wilhelm MEYER, München 1878 (= Abhandlungen der Bayerischen Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-Philologische und Historische Klasse 14, 3; Denkschriften der Bayerischen Akademie der Wissenschaften 49, 3), s. 185–250.

anonymní výklady modlitby Otčenáš,⁵⁹⁰ ke kterým připojujeme také anonymní dílo *Pater noster peccatoris*,⁵⁹¹ které popisuje modlitbu hříšníka a boží odpověď na ni, dochované v rukopisu SOA T A 7. Ve čtyřech kodexech najdeme výklady modlitby Zdrávas Maria (v NK ČR I C 45, NK ČR I E 13, NK ČR I E 36 a SOA T A 6).

Různé kratší latinské modlitby najdeme ve více než dvaceti rukopisech,⁵⁹² české modlitby v dalších čtyřech kodexech (v NK ČR I B 27, NK ČR I G 11a, NK ČR VI A 21 a NK ČR XIV D 24). V rukopisu NK ČR VI A 21 je dochována píseň Hospodine pomiluj ny, v kodexu NK ČR XI C 8 tři české duchovní písně (s incipity „Vstalt’ jest buoh z mrtvých svú mocí“, „Vstalt’ jest Kristus“ a „Veselýt’ nám den nastal“). K modlitbám řadíme také českou píseň o Božím těle od Bartolomějova Klapertova z Telče (v NK ČR I F 18), Pláč Panny Marie (tzv. Šafaříkův plankt, v kodexu NK ČR XIV G 17) a píseň ke svátku Navštívení Panny Marie od arcibiskupa Jana z Jenštejna (v SOA T A 7). Přiřazujeme sem rovněž rozsáhlé *Orationarium in vita Christi* dochované ve dvou opisech (v NK ČR I E 44 a NK ČR XIV F 7). Dále se dochoval spis *Planctus beatae Mariae*; anonymní v NK ČR I E 22 a neúplně dochovaný plankt Ogeria de Locedio v NK ČR I C 32 a NK ČR I G 27. Soubor mariánských modliteb (tzv. *Mariale*), jehož autorem je snad Bernard z Cluny, najdeme v kodexu NK ČR XIII B 5.

K modlitbám přiřazujeme také krátký traktát Hugona od Svatého Viktora *De modo orandi* (nebo také *De virtute orandi*), který se týká způsobu, jak se modlit; ten se dochoval ve třech opisech (v NK ČR I E 33, NK ČR XII A 23 a NK ČR XIV B 19.)

Apoštolské vyznání víry se dochovalo v latinském znění v rukopisech NK ČR XIV E 31 a *KNM XVI E 21*, německy v SOA T A 17 a česky v kodexech NK ČR VI A 21, *NK ČR VI G 1* a *SOA T C 6*. Obsáhlý výklad apoštolského vyznání víry od Jana Marienwerdera je dochován ve dvou opisech (v NK ČR I B 30 a *KNM XVI E 21*). V treboňských rukopisech najdeme ve třech opisech *De articulis fidei et ecclesiae sacramentis* (v NK ČR XI D 5, *NK ČR XIII G 7* a část v NK ČR XIV E 9) Tomáše Akvinského, který zde podává výklad vyznání víry a sedmi svátostí, dále spis *Scala fidei* (nebo také *Tractatus de duodecim articulis fidei* či *Expositio Symboli apostolorum*), jehož autorem je Aldobrandinus Toscanella (v NK ČR I C 32), a

⁵⁹⁰ NK ČR I B 17, NK ČR I B 27, NK ČR I C 10, NK ČR I C 45, NK ČR I D 32, NK ČR I E 13, *NK ČR I E 25*, NK ČR I G 1, NK ČR I G 5, NK ČR VI B 5, *NK ČR VI G 1*, *NK ČR XI D 9*, *NK ČR XIII G 7*, NK ČR XIII G 18, NK ČR XIV A 11, NK ČR XIV F 5, *KNM XIV E 14*, *SOA T A 3*, SOA T A 6, SOA T A 7 a SOA T A 18.

⁵⁹¹ Andrea SVOBODOVÁ, *Staročeské výklady na Otčenáš*, in: Kříž z Telče (1434–1504): Písař, sběratel, autor, edd. Lucie DOLEŽALOVÁ – Michal DRAGOUN, Praha 2020, s. 395–408, s. 402.

⁵⁹² NK ČR I B 17, *NK ČR I B 35*, *NK ČR I C 32*, *NK ČR I C 44*, *NK ČR I D 12*, *NK ČR I E 22*, NK ČR I E 29, NK ČR I F 1, *NK ČR I F 8*, NK ČR I G 11c, NK ČR I G 40, *NK ČR VI G 1*, NK ČR XIV D 24, NK ČR XIV F 5, SOA T A 4, SOA T A 6, *SOA T A 14*, SOA T A 15, SOA T A 17, SOA T A 18 a SOA T C 4.

výklad apoštolského vyznání víry, který je mylně připisován Alkuinovi (v NK ČR XIV A 11). Jeden anonymní výklad najdeme také v kodexu NK ČR I E 43 a dva v SOA T A 18.

Desatero přikázání je ve dvou rukopisech zapsané latinsky (v NK ČR XIII G 5 a NK ČR XIV E 31) a v jednom česky (v NK ČR I B 27). Veršované desatero včetně podrobného výkladu najdeme v kodexu NK ČR I E 29. Ve čtyřech opisech se dochoval spis *De decem praeceptis* Jindřicha z Friemaru (v NK ČR I C 8, NK ČR I C 32, NK ČR I G 1 a NK ČR XIV G 2), rovněž ve čtyřech opisech je zde dílo *De decem praeceptis decalogi* od Mikuláše z Dinkelsbühlu (v NK ČR I B 30, NK ČR I G 1, NK ČR XIII G 15 a NK ČR XIV D 10, výpisky z toho díla jsou v NK ČR XIV E 31) a ve dvou rukopisech je Bonaventurův spis *De decem praeceptis* (v rukopisu Strahovské knihovny DB III 10 a SOA T A 5). Anonymní výklady desatera najdeme v kodexech NK ČR I F 18, NK ČR VI G 1, NK ČR XII A 26, NK ČR XVII F 50 a SOA T A 18. V rukopisu NK ČR XI C 8 je výklad desatera, jehož autorem je Jan Hus (jde o součást jeho Menšího výkladu).

Katalog a inventář uvádějí modlitby v dalších třech dnes nedochovaných rukopisech („oraciones Damiani“, 86/136, „oraciones Piperi“, 125/- a „cursus boemicalis“, -/206). Patří sem rovněž výklad Desatera (81/44), modlitby Otčenáš a vyznání víry (obojí 86/136). Mezi komentářovou literaturu k modlitbě Zdravas Maria patří spis *Laus Mariae* od Konráda z Heimburku (-/176).

Náboženská polemika je v treboňském korpusu zastoupena řadou spisů. Protižidovskou polemiku reprezentují spisy Theobalba ze Sézanne *Pharetra fidei contra Iudaeos* (v NK ČR I C 32) a *Errores Iudaeorum in Talmut* (v NK ČR I C 32 a excerpta z něj v SOA T A 18), *Tractatus contra Iudaeos* od Petra de Pennis (dochován v NK ČR XI D 9 a excerpta z něj v NK ČR I G 13), dále *Dialogus pro ecclesia contra synagogam* Mikuláše ze Štrasburku a *Quaestio de probatione adventus Christi per scripturas a Iudaeis receptas* Mikuláše z Lyry (obojí v NK ČR I B 7). Výpisky z díla *Epistula rabbi Samuel de Fez de adventu Messiae, missa rabbi Isaac*, jehož autorem je Alphonsus Bonihominis Hispanus, jsou v rukopisu SOA T A 18. Od Jakuba z Terama sem patří *Tractatus ad Iudaeos, ut doctrinam christianam amplectantur*, který se dochoval v NK ČR adlig. 44 D 2. Lze sem připojit také anonymní traktáty (*Tractatus de Ihesu et Maria* a *Tractatus de fide christiana*) dochované v NK ČR I E 29, jejichž text je namířen i proti různým názorům židů nebo heretiků.

Z protiheretické literatury se dochoval ve třech opisech *Tractatus contra Patarenos* (nebo také *Disputacio inter catholicum et Paterinum*, v SOA T A 5, SOA T A 14 a SOA T A 16), *Tractatus de inquisitione hereticorum* Davida z Augsburgu a *Tractatus de hereticis* mylně

připisovaný Reinerovi (obojí v SOA T A 16) a anonymní spisy *De haereticis* (v NK ČR I F 18)⁵⁹³ a *De erroribus haereticorum* (v SOA T A 17).⁵⁹⁴

Proti valdenským je zaměřen *Tractatus contra errores Waldensium* Petra z Pillichsdorfu (v NK ČR XIII E 5) a anonymní krátké poznámky v rukopisech NK ČR I C 10, NK ČR I G 11c a SOA T A 16.

Mezi polemická díla patří také známý spis Bernarda z Clairvaux *Apologia ad Guilelmum Sancti Theoderici abbatem* (neúplně zapsaný v NK ČR XI D 5). Od Anselma z Havelbergu se dochovaly jeho *Dialogi adversus Graecos* v NK ČR I C 16 a excerpta z tohoto díla v NK ČR XI C 8.

Naprostá většina dochovaných polemických děl se vztahuje k učení Jana Viklefa a k husitství. Proti viklefistům je zaměřena řada kratších textů. V kodexu SOA T A 17 je nejprve zápis o odmítnutí jeho článků mistry pražské univerzity,⁵⁹⁵ dále *Testimonium universitatis Oxoniensis de vita et doctrina Iohannis Wyclef*⁵⁹⁶ a vyvrácení tohoto díla snad od Štěpána z Dolan,⁵⁹⁷ od tohoto autora zde najdeme také spis *Medulla tritici seu Antiwiclef*. Poslední uvedené dílo se dochovalo také v rukopisu SOA T A 13, kde však není jeho text úplný. Rukopis SOA T A 16 obsahuje soupis Viklefových článků z roku 1403, zápis o jejich odmítnutí pražskou univerzitou⁵⁹⁸ a anonymní texty *Erroris et hereses Wicleff* a *Invectio satirica in reges et procures viam Wicleph tenentes*.⁵⁹⁹ V rukopisu NK ČR XIII E 5 jsou „Interrogaciones contra

⁵⁹³ Amalie FOSSEL, *Die Ortlieber. Eine spiritualische Ketzergruppe im 13. Jahrhundert*, Hannover 1993 (= Monumenta Germaniae Historica, Studien und Texte 7).

⁵⁹⁴ Margaret Anne Eugenie NICKSON, *The „Pseudo-Reinerius“ treatise, the final stage of a thirteenth century work on heresy from the diocese of Passau*, Archives d'histoire doctrinale et littéraire du Moyen Âge 34, 1967, s. 255–314.

⁵⁹⁵ *Documenta Mag. Joannis Hus: vitam, doctrinam, causam in Constantiensi consilio actam et controversias de religione in Bohemia annis 1403–1418 motas illustrantia ...*, ed. František PALACKÝ, Praha 1869, s. 327–331, č. 1.

⁵⁹⁶ Karl Adolf Constantin HÖFLER, *Concilia Pragensia 1353–1413. Prager Synodal-Beschlüsse*, Praha 1862, s. 53–54; Dušan COUFAL, *Ke sporům o Viklefa a jeho 45 článků (I): Oxfordské testimonium a Štěpán z Dolan*, Studia Mediaevalia Bohemica 7, č. 2, 2015, s. 211–248, zvl. s. 212–213.

⁵⁹⁷ Dušan COUFAL, *Ke sporům o Viklefa a jeho 45 článků (I): Oxfordské testimonium a Štěpán z Dolan*, Studia Mediaevalia Bohemica 7, č. 2, 2015, s. 211–248, zvl. s. 244–247.

⁵⁹⁸ *Documenta Mag. Joannis Hus: vitam, doctrinam, causam in Constantiensi consilio actam et controversias de religione in Bohemia annis 1403–1418 motas illustrantia ...*, ed. František PALACKÝ, Praha 1869, s. 327–331, č. 1.

⁵⁹⁹ *Geschichtschreiber der Husitischen Bewegung in Böhmen I*, ed. Karl Adolf Constantin HÖFLER, Wien 1856 (= Fontes rerum Austriacarum. Oesterreichische Geschichts-Quellen. Skriptores 1. Abtheilung. Band 2. Teil 1), s. 541–555; *Documenta Mag. Joannis Hus: vitam, doctrinam, causam in Constantiensi consilio actam et controversias de religione in Bohemia annis 1403–1418 motas illustrantia ...*, ed. František PALACKÝ, Praha 1869, s. 687–698, č. 120. Srov. Arnošt Vilém KRAUS, *Husitství v literatuře, zejména německé I, Husitství v literatuře prvních dvou století svých*, Praha 1917 (= Rozpravy České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění; třída III, č. 45), s. 19–20; Jan VILIKOVSKÝ, *Latinská poesie žakovská v Čechách*, Bratislava 1932 (= Sborník filosofické fakulty university Komenského v Bratislavě 7, č. 61, 2), s. 89, pozn. 194.

Wiclefistas“ a odsouzení Viklefových článků koncilem v Kostnici, v SOA T C 6 je již výše uvedené *Testimonium universitatis Oxoniensis de vita et doctrina Iohannis Wyclef*⁶⁰⁰ a v kodexu NK ČR XIV E 31 pak najdeme pouze krátké anonymní protiviklefovské poznámky. V treboňské knihovně je velmi silně zastoupena husitská polemika. Na prvním místě zde uvádíme díla Jana Husa: *Quaestio de transsubstantione* (v NK ČR XI D 9) a *Tractatus de corpore Christi* (v NK ČR VI F 18) a připomínáme zde také Husovy listy psané české obci (v NK ČR XI D 9) a další jeho jednotlivé dopisy (v NK ČR I G 11c, NK ČR XI D 9 a SOA T A 16), i když nemají primárně polemický charakter.

Některá díla se dochovala ve více opisech. Ve třech rukopisech je dochovaný spis *Conclusiones de communione plebis sub utraque specie*, jehož autorem je pravděpodobně Petr z Ailly (v NK ČR I B 17, NK ČR I F 18 a NK ČR XI D 5). Od Mikuláše z Dinkelsbühlu je ve třech opisech dochován *Tractatus contra errores Hussitarum* (nebo také *Tractatus „Barones regni Bohemie“*, v NK ČR I F 45, NK ČR I G 11a a NK ČR XIII G 17). Tomuto autorovi byla mylně připisována *Epistola Eloquenti viro*, která se dochovala ve dvou kodexech (NK ČR XI D 5 a NK ČR XIII E 5); ve skutečnosti ale jde pravděpodobně o spis Ondřeje z Brodu. Stručný spisek Jana z Jesenice *Auctoritates evangelii, doctorum, canonum et ecclesiae pro communione corporis et sanguinis domini nostri Ihesu Christi fidelibus sub utraque specie panis et vini usque diem iudicii ministranda* (nebo také *Auctoritates super communione sub utraque specie concilio Constantiensi transmissae de Bohemia*) je přítomen ve třech opisech (v NK ČR I F 45, NK ČR XI C 8 a NK ČR XIII G 17).

Velké množství drobnějších děl z polemiky mezi utrakvismem a katolicismem se dochovalo především v rukopisech, do nichž svou písařskou činností zasáhl Kříž z Telče. V kodexu NK ČR I E 32 je *Tractatus contra factionem extremam Thaboriensium* Jana z Příbrami. V rukopisu NK ČR I F 18 je celá řada těchto textů: *Tractatus de communione unius speciei* a spis *De imaginibus* Prokopa z Kladruha, *Epistola publica contra quattuor articulos Bohemorum membrorum concilii Czeslaviensis missa* a *De diversis sensibus nominis „ecclesia“* Šimona z Tišnova a řada děl Jana z Hradce: výpisky z *Questio „Utrum illa que fiunt“*, traktáty *„Estote sine offensione“*, *„Sunt enim nonnulli“* a *„Quoniam in primitiva“*, jeho text proti viklefistům (*„interrogaciones bone et utiles contra Wiklephistas et eorum errores“*), a poznámky proti přijímání laiků pod obojí (*„Cause quibus ostenditur laycales non communicare sub utraque specie sed sub una tantum“*).

⁶⁰⁰ Karl Adolf Constantin HÖFLER, *Concilia Pragensia 1353–1413. Prager Synodal-Beschlüsse*, Praha 1862, s. 53–54; Dušan COUFAL, *Ke sporům o Viklefa a jeho 45 článků (I): Oxfordské testimonium a Štěpán z Dolan*, *Studia Mediaevalia Bohemica* 7, č. 2, 2015, s. 211–248, zvl. s. 212–213.

V rukopisu NK ČR I G 11a najdeme list Ondřeje z Benešova (*Epistola ad Ulricum de Kalenicz de communione sub utraque specie*), *Disputatio cum Hussitis* (*Quaestio, an liceat clericis aliquid possidere*) Jakuba z Nouvionu, *Tractatus contra sex propositiones frivolas ipsorum doctorum apostatarum* Jana Rokycany, část traktátu „*In presenti*“ Jana z Hradce a výpisky z repliky Jana z Příbrami proti Janu Palomarovi na basilejském koncilu. V NK ČR I G 11c je řada textů psaných česky: Zpráva o bludech Jednoty bratrské a o vyznání Jana Ležky z roku 1476 od Víta z Krupé, soupis sborů a bludů Jednoty bratrské; latinsky psané jsou zde traktáty *De signis haereticorum* Václava z Krumlova, *Querelae contra Bohemos* Jana Papouška ze Soběslavi, *Epistola publica contra quattuor articulos Bohemorum membris concilii Czaslaviensis missa* Šimona z Tišnova, *Replicatio contra quidamistas* Štěpána z Pálče, neúplně dochovaný *Tractatus Alma et venerabilis* Stanislava ze Znojma, *Responsio Interrogasti me* pravděpodobně od Jana Palomara, dále anonymní *Tractatus contra compactata exprobandis LXXX articulos erroneos Bohemorum* a list týkající se zřeknutí se kompaktát, který zaslal papež Pius II. Oldřichovi z Rožmberka 9. dubna 1462.

V kodexu NK ČR XI C 1 je výpisek z *Quaestio „Utrum illa que fiunt“* Jana z Hradce a spis *De auctoritate ecclesiae* Prokopa z Plzně. Rukopis NK ČR XI C 8 obsahuje rovněž množství textů husitské polemiky: *Tractatulus de communione unius speciei* Mikuláše z Hořepníku, *Tractatus Quamvis conceptum* pravděpodobně od Ondřeje z Brodu, *Editio pro declaratione compactatorum et decreti in Basilea pro communione unius speciei* Jana Papouška ze Soběslavi, výpisky z děl Jana z Hradce (*Quaestio „Utrum illa que fiunt“*), Štěpána Pálče (*De ecclesia*) a Václava z Krumlova (*De signis haereticorum*), tři listy z korespondence Hilaria Litoměřického a Václava Korandy mladšího, česky psanou Píseň hanlivou na husity (nebo také Píseň o kacírích v Čechách), jejímž autorem je pravděpodobně Mařík Rvačka a anonymní text nadepsaný „*Cancio de hereticis in Bohemia*“.⁶⁰¹

V rukopisu NK ČR XIII G 10 se dochovaly dva traktáty Šimona z Tišnova: *De ecclesiae catholicae unitate* a *De communione sub utraque, de baptismo parvulorum, de imaginibus etc. adversus Husitas*. V NK ČR XIV E 31 je traktát Jana z Příbrami *De corpore Christi* a česky psaná žaloba pražských mistrů a kněží proti Táborům a remanenci. V kodexu SOA T A 7 jsou pouze anonymní verše o hereticích v Čechách,⁶⁰² protihusitské verše⁶⁰³ a krátký text

⁶⁰¹ *Geschichtschreiber der Husitischen Bewegung in Böhmen I*, ed. Karl Adolf Constantin HÖFLER, Wien 1856 (= *Fontes rerum Austriacarum. Oesterreichische Geschichts-Quellen. Skriptores I. Abtheilung. Band 2. Teil I*), s. 558–560.

⁶⁰² Julius FEIFALIK, *Studien zur Geschichte der Altböhmischen Literatur* 5, Wien 1861, s. 155–158, č. 2; Arnošt Vilém KRAUS, *Husitství v literatuře, zejména německé I, Husitství v literatuře prvních dvou století svých*, Praha 1917 (= *Rozpravy České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění; třída III, č. 45*), s. 57–

nadepsaný „Contra Rokyczanam monachus scribit“.⁶⁰⁴ Rukopis SOA T A 13 obsahuje *Tractatus pro communione unius speciei* Maříka z Benešova, neúplně dochovaný *Tractatus de hereticis, per quae signa cognoscuntur* Václava z Krumlova, rozsáhlý *Tractatus de sacramento eucharistiae* Jana Hoffmanna ze Svídnice, *Tractatus de sumptione venerabilis et sacrosancti sacramenti* od Ondřeje z Brodu a výpisky ze spisu Štěpána z Pálče *Tractatus de ecclesia*.

V kodexu SOA T A 15 je traktát Jana z Příbrami *Pro communione utriusque speciei quo ad adultos pro audientia concilii Basiliensis adaptatus* a traktáty proti Rokycanovi od Hilaria Litoměřického a Václava z Krumlova; dále se zde dochovaly *positiones* Jana Rokycany z basilejského koncilu, *positio* proti němu od Jana z Dubrovníku a odpověď na ni od Jana z Příbrami, dále *conclusiones* Jana z Příbrami ze stejného koncilu a *positio* Jana Palomara proti Janovi z Příbrami a Prokopovi z Plzně z téhož koncilu.

Největší počet textů husitské polemiky obsahuje SOA T A 16. Z autorsky určených jde o spisy *Contra Taboritas* a *Monitio ad Bohemos de compactatis implendis* Prokopa z Plzně, od nějž jsou v tomto rukopisu dochovány také rozsáhlé výpisky z řady jeho dalších děl, dále *Replicatio contra quidamistas* a *De aequivocatione nominis ecclesia* Štěpána z Pálče, *Replicacio contra Hus* Jiřího z Boru, *Tractatus Alma et venerabilis* Stanislava ze Znojma a *Responsio Interrogasti me* pravděpodobně od Jana Palomara. V tomto rukopisu se dále dochoval česky psaný projev proti usnesení táborské synody z r. 1429 a Život kněží táborských Jana z Příbrami, napomenutí Čechů, aby se vrátili pod poslušnost církve, od Šimona z Tišnova z roku 1428 a Veřejné napomenutí Čechů Prokopa z Plzně, od něhož je zde dochován také traktát týkající se přijímání. Dále se v tomto rukopisu dochovaly listiny olomouckého biskupa a administrátora pražského arcibiskupství Konráda z Vechty a krále Václava IV. z roku 1413 adresované českému kléru, které se týkají potlačování hereze, *Defensio praelatorum contra Hus et sibi adherentes per auctoritatem Bernhardi in Canticorum libro* a text sestavený mistry pražské teologické fakulty, v němž se vymezují proti Husovi („Ex parte facultatis magistrorum omnium sacre theologie contra magistrum

58. Cf. Zbav mě mé tesknosti: výbor z české a latinské světské tvorby epochy středověku a renesance, ed. Milan KOPECKÝ, Brno 1983, s. 110–117; SPUNAR, *Repertorium II*, č. 499, s. 229; WALTHER, *Initia*, č. 13451.

⁶⁰³ SPUNAR, *Repertorium II*, č. 512, s. 233; Josef TRÍŠKA, *Literární činnost předhusitské university*, Praha 1967 (= Sbirka pramenů a příruček k dějinám University Karlovy 5), s. 181.

⁶⁰⁴ Anna PAVLÍKOVÁ, *Invektivy proti Rokycanovi*, in: Kříž z Telče (1434–1504): Písař, sběratel, autor, edd. Lucie DOLEŽALOVÁ – Michal DRAGON, Praha 2020, s. 235–245, edice s. 242–243.

Iohannem Hus de Hussinecz proponuntur infra scripta“),⁶⁰⁵ po němž následuje Husova replika a na ni odpovídající replika Stanislava ze Znojma. V tomto rukopisu najdeme také revokace Jana Husa a Jeronýma Pražského a anonymní textíky nadepsané „Articuli et errores Thaboritarum“,⁶⁰⁶ „Cancio de Rokyczano et suis sectariis“⁶⁰⁷ a „De condempnacione Ieronimi“.⁶⁰⁸

Také Křížův kodex SOA T A 19 obsahuje řadu těchto textů. Od Jana Palomara se zde dochoval spis *De temporalitate ecclesie* a jeho *Responsio contra communionem sub utraque specie*, *Responsio coram Sigismundo imperatore* a *Responsiones ad argumenta Iohannis Przbiram de communicatione calicis*, Jan Rokycana je autorem zde zapsaných *responsiones* z basilejského koncilu, v nichž reaguje na Jana z Dubrovníku a Jana Palomara. Od Jakuba z Novuionu zde najdeme jeho *Disputatio cum Hussitis* (nebo také *Quaestio, an liceat clericis aliquid possidere*) a od Giuliana Cesariniho *Exhortatio ad Bohemos ut ad fidem catholicam revertantur*. Je zde také *Tractatus contra quattuor articulos Bohemorum*, jehož autorem je Jan Jeroným zvaný Mníšek z Prahy, a výpisky ze spisu *De ecclesia* Štěpána z Pálče. Z autorsky neurčených textů zde najdeme *Dialogus catholici et legistae (utraquistae)*,⁶⁰⁹ popis dispute Jana Palomara a Jana Rokycany před císařem Zikmundem v roce 1434, stručný spis o odpadnutí Čechů od jednotné církve a víry a krátký text nadepsaný „Septem articuli, quibus proceditur contra magistros secte Hussitarum asserencium, quod populus laicalis sub utraque specie ... sit communicandus de necessitate salutis“.

Další díla husitské polemiky se dochovala v kodexech, do nichž Kříž z Telče nezasáhl. Nejvíce jsou zastoupena v rukopisu NK ČR XIII E 5, kde je rozsáhlý *Tractatus contra communionem sub utraque* (neboli *Tractatus „Utrum illa que fiunt“*) Jana z Hradce, *Tractatus de communione sub utraque specie „Apostolica docet sententia“* (zvaný také *Tractatus contra Iacobellum de communione*) Maříka Rvačky, *Tractatus de sumpcione*

⁶⁰⁵ *Documenta Mag. Joannis Hus: vitam, doctrinam, causam in Constantiensi consilio actam et controversias de religione in Bohemia annis 1403–1418 motas illustrantia ...*, ed. František PALACKÝ, Praga 1869, s. 448–450, č. 45.

⁶⁰⁶ *Archiv český, čili, Staré písemné památky české i morawské z archivův domácích i cizích III*, ed. František PALACKÝ, Praha 1844, s. 218–225. SPUNAR, *Repertorium II*, č. 167, s. 102 a č. 204, s. 113.

⁶⁰⁷ Václav NEBESKÝ, *Dvě staré satyry*, Časopis Českého museum 26, č. 3, 1852, s. 44–47. Srov. Arnošt Vilém KRAUS, *Husitství v literatuře, zejména německé I, Husitství v literatuře prvních dvou století svých*, Praha 1917 (= Rozpravy České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění; třída III, č. 45), s. 110–111.

⁶⁰⁸ *Documenta Mag. Joannis Hus: vitam, doctrinam, causam in Constantiensi consilio actam et controversias de religione in Bohemia annis 1403–1418 motas illustrantia ...*, ed. František PALACKÝ, Praga 1869, s. 624–629, č. 100; FRB VIII, s. 323–334.

⁶⁰⁹ Rudolf URBÁNEK, *České dějiny III/3*, Praha 1930 (= Laichterův výbor nejlepších spisů poučných 54), s. 60–62; Jaroslav KADLEC, *Oldřich Kříž z Telče*, Listy filologické 79, č. 1, 1956, s. 91–102, č. 2, 1956, s. 234–238, s. 237.

venerabilis et sacrosancti sacramenti (neboli *Tractatus contra communionem sub utraque*) Ondřeje z Brodu, *Disputacio cum Hussitis* (*Quaestio respondens ad argumenta magistrorum Pragensium utrum clericis liceat aliquid possidere*) Jakuba z Novbionu a *Compendium de reprobacione articulorum hereticalium Bohemorum* (nebo také *Tractatus contra XLV articulos Joannis Wiclef*) Stanislava ze Znojma; z anonymních textů je zde *De articulis Iacobelli* (neboli *Contra 54 articulos Iacobi de Misa de communione sub utraque*), zápis o odsouzení Husových článků koncilem v Kostnici a revokaci Maříka Rvačky na stejném koncilu.

V dalších kodexech je již těchto textů méně. Časově nejstarší je spis *Articuli fratrum Augustinensium contra Conradum Waldhauser et apologia eiusdem* (v NK ČR XIV G 17).⁶¹⁰ Dílo Jana Gersona *De necessaria communione laicorum sub utraque specie* a dílo Štěpána z Pálče *De aequivocatione nominis ecclesia* jsou v NK ČR I B 17. Od Jana z Příbrami jsou dochovány texty vnitrohusitské polemiky (*Tractatus contra factionem extremam Thaboriensium* a *De ritibus et gestibus et vestibus sacrae missae observandis*) v rukopisu NK ČR I D 29. Kodex NK ČR I E 47 obsahuje *Epistola publica contra quattuor articulos Bohemorum membris concilii Czeslaviensis missa* Šimona z Tišnova a neúplný text *Replicatio contra quiddamistas* Štěpána z Pálče. Dva spisy Jakoubka ze Stříbra (*De paupertate cleri* neboli *Tractatus de potestate regis Bohemiae super clerum* a *Quod sacerdotibus potius regi quam archiepiscopo obtemperandum sit*) jsou zapsány v NK ČR VI F 18. V kodexu NK ČR XI D 5 je neúplně dochovaná kvestie Ondřeje z Brodu „*Utrum licitum sit*“ (neboli *Tractatus de eo, quod non debeat laicis sanguis Christi ministrare*), jeho *Tractatus de sumptione venerabilis et sacrosancti sacramenti* a kvestie Jakoubka ze Stříbra „*Utrum sicut ex scriptura*“ (neboli *Positio de Antichristo maximo*). V kodexu NK ČR XI D 9 je Jakoubkův *Tractatus de communione sub utraque specie adversus doctorem Andream de Broda* a česky psaný list proti upálení Husovu o odsouzení kalicha, ve stejném rukopisu je také apologie (*De conclusionibus doctorum in Constantia de materia sanguinis*) Mikuláše z Drážďan. Spis *De necessaria communione laicorum sub utraque specie* Jana Gersona je v rukopisu NK ČR XIII G 15. V kodexu NK ČR XIV G 20 najdeme *Editio pro declaratione compactatorum et decreti in Basilea pro communione unius speciei* Jana Papouška ze Soběslavi. Traktát *De ecclesiae catholicae unitate* Šimona z Tišnova je v KNM XVI E 21. V dalších třech kodexech najdeme anonymní díla: *Tractatus contra compactata exprobanda*

⁶¹⁰ *Geschichtschreiber der Husitischen Bewegung in Böhmen* 2, ed. Karl Adolf Constantin Höfler, Wien 1865 (= *Fontes rerum Austriacarum. Oesterreichische Geschichts-Quellen. Scriptores* 1. Abtheilung. 6. Band), s. 17–39.

LXXX articulos erroneos Bohemorum (v NK ČR XIV D 10) a *Tractatus optimus contra communionem utriusque speciei laycis dandam* (v SOA T A 5).⁶¹¹

Katalog a inventář zachycují dvě díla z protižidovské polemiky: *Pharetra fidei contra Iudaeos* Theobalba ze Sézanne (75/-) a „*quedam questiones fratris Nicolay de Lira contra Iudeos*“ (29/136), což může být dílo Mikuláše z Lyry *Responsio ad quendam Iudaeum ex verbis evangelii secundum Matthaeum contra Christum nequiter arguentem*.

Právní literatura je zastoupena poměrně hojně. Text Gratiánova Dekretu se v treboňských kodexech nedochoval, ale jsou zde texty s ním související. Jedná se o veršované zpracování dvou částí Dekretu (v NK ČR XI C 1⁶¹² a SOA T A 5⁶¹³), *Summa Decreti „Antiquitate et tempore“* (v NK ČR XIV E 31)⁶¹⁴ a excerpta z Dekretu (v NK ČR I G 11c a NK ČR VII D 9). Dále se dochovaly dekretály a komentáře k nim. Z dekretálů Řehoře IX., ze kterých byla sestavena tzv. *Liber Extra*, se dochovala větší část v NK ČR VI B 3, rejstřík v NK ČR I E 13 a krátké výpisky v NK ČR I F 18. Rozsáhlý komentář k ustanovením papeže Klementa V., jehož autorem je Jan z Legnana, je zapsán v NK ČR I D 22, anonymní poznámky k těmto ustanovením jsou v kodexu NK ČR XI C 1. Dále se dochovala *Summa brevissima super IV. libro decretalium de matrimonio* od Jana Andreae (v NK ČR I G 1), *Liber de libris decretalium metricus*, jejímž autorem je blíže neznámý Konrád (v NK ČR XI C 1), *Summa super quinque libros decretalium* Jindřicha z Merseburgu (v NK ČR XIV E 26) a *Lectura super capitulo Omnis utriusque sexus* od Jindřicha de Oldendorpu (v NK ČR VI B 3). V SOA T A 4 je řada výpisků z dekretálů, krátké výklady vybraných pasáží jsou v rukopisu NK ČR VII E 12 a přehled jejich titulů v NK ČR XIV E 26.

Mezi právní díla patří také spisy Mikuláše z Błonie: jeho traktáty *De septem sacramentis*, *De sacrificio missae*, *De horis dicendis*, *De excommunicatione*, *De ecclesiastico interdicto* a *De irregularitate* se dochovaly ve dvou opisech (v NK ČR I C 10 a NK ČR I E 31), poslední tři navíc také v kodexu NK ČR XI C 1. Z děl dalších autorů je třeba uvést obsáhlý slovník světského i církevního práva určený pro právně nevyškolené čtenáře *Introductorium iuris* nebo také *Introductorium pro studio sacrorum canonum*, jehož autorem je Hermann von Schildesche (v NK ČR XII B 3) a dílo Jana z Legnana *Concordantiae canonum* (v NK ČR

⁶¹¹ SPUNAR, *Repertorium II*, č. 427, s. 209.

⁶¹² WALTHER, *Initia*, č. 7335.

⁶¹³ WALTHER, *Initia*, č. 3364.

⁶¹⁴ Heinrich SINGER, *Rufinus von Bologna. Summa Decretorum*, Paderborn 1902; Johann Friedrich SCHULTE, *Die Geschichte der Quellen und Literatur des Kanonischen Rechts von Gratian bis auf die Gegenwart I*, Stuttgart 1875, s. 121–130 a 245–250; Stephan KUTTNER, *Repertorium der Kanonistik (1140–1234). Prodomus corporis glossarum I*, Citta del Vaticano 1937 (= Studi e testi 71), s. 178–179.

VII E 3). Ve dvou opisech se dochoval spis Jakuba z Terama *Tractatus monarchialis* (nebo také *De monarchia mundi ecclesiastica et temporalis*, neúplně zapsaný v NK ČR I E 37 a kompletní text v NK ČR *adlig. 44 D 2*). Krátký spis *Ordo iudiciarius*, který je mylně připisován Janovi Andreae, najdeme v SOA T A 3. Traktát týkající se církevních desátků (*De decimis cum conclusionibus*), jehož autorem je Ondřej Hispanus, je v rukopisu NK ČR XIII G 16.

V rukopisu NK ČR I G 11a je přehled sta případů, v nichž se liší pohled světského a církevního práva. V kodexu NK ČR XII B 3 najdeme dva anonymní právnické traktáty. Text nadepsaný „*Questiones ex theologia et iure canonico*“ se dochoval v kodexu SOA T A 17. Seznamy případů, kdy může rozhřešení udělit pouze biskup nebo papež, najdeme v devíti kodexech,⁶¹⁵ ve třech rukopisech najdeme krátké traktáty týkající se moci papeže (v NK ČR I G 11a, NK ČR I G 11c a SOA T A 19). V sedmi rukopisech⁶¹⁶ jsou přehledy právnických zkratk, v dalších pěti kodexech⁶¹⁷ různé krátké právně zaměřené poznámky.

Z kanonistických spisů praktického charakteru je třeba na prvním místě uvést provinciální statuta arcibiskupa Arnošta z Pardubic z roku 1349, která se dochovala v osmi opisech (v NK ČR I G 19, NK ČR VI B 21, NK ČR XIV E 26, NK ČR XIV F 5, *KNM XVI E 21*, SOA T A 3, SOA T A 14 a SOA T A 18, v posledním z nich neúplně). Ve všech těchto rukopisech s výjimkou SOA T A 14 po textu statut následuje dílo Tomáše z Irska *Summa de tribus punctis religionis christianae*; tento text je navíc také v kodexech NK ČR XIII G 7, SOA T A 6 a fragmenty tohoto díla také v NK ČR XI C 8 a NK ČR XIV G 17.

Pražská synodální statuta se dochovala ve více kodexech: ve dvou opisech se dochovala statuta z roku 1410 (v SOA T A 13 a SOA T A 17), v rukopisu NK ČR XI C 8 je soubor statut z let 1366–1409, v kodexu NK ČR VI B 21 najdeme statuta z let 1366–1454, samostatně se dochovala statuta z roku 1353 (v SOA T A 18) a 1454 (v SOA T A 19). Olomoucká synodální statuta z let 1318, 1349, 1431 a 1461 se dochovala v kodexu SOA T A 3.

V treboňských rukopisech se dochovala také řada papežských bul, které zde uvádíme v chronologickém pořadí. Jde o buly papežů Inocence IV. (v NK ČR XIV E 31), Bonifáce VIII. (v NK ČR XI C 1), Benedikta XII. (v NK ČR I E 28), Klementa VI. (v NK ČR I E 36), Bonifáce IX. (dvě buly v NK ČR I E 13), Řehoře XII. (v SOA T A 16), Jana XXIII. (v SOA T A 16), Mikuláše V. (jedna bula v NK ČR I E 36 a jedna v SOA T A 18), Pia II. (jedna v NK

⁶¹⁵ NK ČR I C 10, NK ČR I C 45, NK ČR I E 36, NK ČR I G 11a, NK ČR XI C 1, NK ČR XIV E 26, NK ČR XIV E 31, NK ČR *adlig. 40 D 28* a SOA T A 3.

⁶¹⁶ NK ČR I E 13, NK ČR I F 18, NK ČR I F 35, NK ČR I G 1, NK ČR VII D 13, NK ČR XI C 1 a SOA T A 5.

⁶¹⁷ NK ČR XI C 1, NK ČR VII D 9, NK ČR VII E 12, NK ČR XIV E 26 a SOA T A 5.

ČR XI C 8 a výpisky z další v SOA T A 16) a Pavla II. (dvě v NK ČR I G 11c, čtyři v SOA T A 16).

Dochovala se také řada dokumentů souvisejících se dvěma církevními koncily. Ke kostnickému koncilu je zde interrogatorium a dekret „Cum in nonnullis“ z roku 1415 včetně českého překladu (v NK ČR I F 18), několik článků proti papeži Janovi XXIII. (v NK ČR I G 11c),⁶¹⁸ část dekretu z roku 1417 (v NK ČR XI C 1)⁶¹⁹ a list, který kostnický koncil zaslal litomyšlskému biskupovi Janovi v roce 1415 (v NK ČR XI D 5).⁶²⁰

Písemnosti související s basilejským koncilem se dochovaly v kodexech NK ČR I F 18 (dekret „Ut lucidius“ z roku 1437 včetně českého překladu,⁶²¹ dekret o svátku početí Panny Marie z roku 1439⁶²²), NK ČR I G 11c (akta ze zasedání koncilu a český překlad dekretu „Ut lucidius“), SOA T A 16 (koncilní bula ratifikující kompaktáta⁶²³ a odpustková bula z roku 1436⁶²⁴) a v rukopisu SOA T A 19 (zápisy ze zasedání koncilu a bula „Zelus domus dei“ z roku 1432⁶²⁵).

Kromě církevního práva, které v treboňských rukopisech naprosto převažuje, zde najdeme i několik zástupců práva světského. V rukopisu NK ČR I F 16 je latinsky psaný řád zemského práva⁶²⁶ a latinsko-české právní texty týkající se zejména přísah a žalob. V kodexu SOA T A 7 jsou česky psaná Práva soběslavská a staropražská.⁶²⁷ V rukopisu NK ČR I G 11a je úvod

⁶¹⁸ *Acta concilii Constantiensis 3, Die drei Päpste und das Konzil, Schriften zur Papstwahl*, ed. Heinrich FINKE, Münster 1926, s. 159–209.

⁶¹⁹ *Sacrorum conciliorum nova, et amplissima collection. Tomus 27: Ab anno 1409–1418*, ed. Johannes Dominicus MANSI, Venetiis 1784, sl. 1161–1162; Philip H. STUMP, *The Reform of the Council of Constance (1414–1418)*, Leiden 1994 (= Studies in the History of Christian Traditions), s. 388, ř. 14–34.

⁶²⁰ *Documenta Mag. Joannis Hus: vitam, doctrinam, causam in Constantiensi consilio actam et controversias de religione in Bohemia annis 1403–1418 motas illustrantia ...*, ed. František PALACKÝ, Praga 1869, s. 574–577, č. 83.

⁶²¹ *Sacrorum conciliorum nova, et amplissima collection. Tomus 29: Ab anno 1431–1434*, ed. Johannes Dominicus MANSI, Venetiis 1788, col. 158–159.

⁶²² *Sacrorum conciliorum nova, et amplissima collection. Tomus 29: Ab anno 1431–1434*, ed. Johannes Dominicus MANSI, Venetiis 1788, col. 182–183.

⁶²³ František ŠMAHEL, *Basilejská kompaktáta: příběh deseti listin*, Praha 2011 (= Knihnice Dějin a současnosti 45), s. 106–107.

⁶²⁴ *Sacrorum conciliorum nova, et amplissima collection. Tomus 29: Ab anno 1431–1434*, ed. Johannes Dominicus MANSI, Venetiis 1788, col. 128–133.

⁶²⁵ *Sacrorum conciliorum nova, et amplissima collection. Tomus 29: Ab anno 1431–1434*, ed. Johannes Dominicus MANSI, Venetiis 1788, col. 237–239.

⁶²⁶ *Codex juris Bohemici II/2, Jus terrae atque jus curiae regiae saeculi XIV-mi.*, ed. Hermenegild JIREČEK, Praeae 1870, s. 199–248.

⁶²⁷ *Malý výbor ze staročeské literatury: podle rukopisův c.k. knihovny vysokých škol pražských XIV.–XVII. století posud z větší části netištěných*, ed. Ignác Jan HANUŠ, Praha 1863, s. 87–88; Rudolf SCHRANIL, *Die Sogenannten Sobieslaw'schen Rechte: ein Prager Stadtrechtsbuch aus dem 15. Jahrhundert*, München 1916 (= Prager Staatswissenschaftliche Untersuchungen 4), s. 55–58. SPUNAR, *Repertorium II*, č. 229, s. 132–133.

ke Zlaté bule Karla IV. z roku 1356 a poté výklad této Karlovy buly. Návrh zemského zákoníku *Maiestas Carolina* je dochován v kodexu NK ČR I F 16, český překlad výtahu z něj nadepsaný „Řád a ustavenie české koruny císařem Karlem potvrzený“ je v rukopisu SOA T A 7.⁶²⁸

V inventáři je uveden i Gratiánův Dekret (-/35), blíže neurčené dekretály (-/36), sbírka dekretálů Bonifáce VIII. *Liber Sextus* a *Constitutiones Clementinae*, která shrnují právní ustanovení papeže Klementa V. (obojí -/37) a „de casibus decretalium“ (-/38). Katalog z právních textů uvádí pouze „excerpta decretorum“ (82/-).

Samostatně vyčleňujeme **penitenční spisy**, které tvoří poměrně rozsáhlou skupinu (přes čtyři procenta). Dochovala se zde řada zpovědních příruček: v pěti opisech je přítomna *Summa confessorum* (*Poenitentiale*) Tomáše Chobhama (v NK ČR I B 30, NK ČR I C 44, NK ČR I E 25, NK ČR I E 32 a NK ČR VII B 8), ve čtyřech kodexech *Confessionale* (nazývané také *De puritate conscientiae* nebo *Speculum puritatis et munditiae*) Matouše z Krakova (v NK ČR I E 9, NK ČR XII A 23, NK ČR XIII G 7 a SOA T A 6), ve dvou opisech *Liber poenitentiarius*, jehož autorem je Jan od Boha (v NK ČR XIV D 10 a SOA T A 17) a spis *De sex alis cherubim* (nazývaný také *De confessione*) od Alana z Lille (v NK ČR I G 27 a neúplně v NK ČR VI B 21) a v jednom rukopisu *Summa de casibus conscientiae* neboli *Summa Pisana* Bartoloměje ze San Concordia (v NK ČR VII D 13).

V kodexu SOA T A 3 jsou poměrně rozsáhlé výpisky z díla *Summa de casibus conscientiae* od Raimunda z Peñafortu, které bylo později rozšířeno o upravený text spisu *Summa de matrimonio* Tancreda z Bologně (dochován v NK ČR VI B 3); výtah z Raimundova díla představuje *Summula versificata super Summam Raymundi*, jejímž autorem je blíže neznámý Adam (dochována ve dvou opisech v NK ČR XIII G 19 a NK ČR XIV E 31). Třetí kniha díla *Summa de casibus conscientiae*, jejímž autorem je Astesanus z Asti a proto také bývá nazývána *Summa Astesana*, je v kodexu NK ČR XII B 3 a krátké excerptum z ní v NK ČR I G 11c. Spis *De tribus partibus poenitentiae*, jehož autorem je Mikuláš z Dinkelsbühlu, se dochoval ve dvou opisech (v NK ČR VII E 15 a NK ČR adlig. 40 D 28). Od stejného autora je *Tractatus parvus de modo confitendi septem peccata mortalia* (nazývaný také *De septem peccatis capitalibus* neboli *Confessionale*), který najdeme v rukopisu NK ČR I D 29.

Patří sem rovněž dílo *Peniteas cito*, za jehož autora byl mylně pokládán Petr z Blois, které se dochoval v rukopisu NK ČR XIV E 31, zlomek z něj v SOA T C 1 a anonymní komentář k

⁶²⁸ Archiv český, čili, *Staré písemné památky české i moravské z archivů domácích i cizích I*, ed. František PALACKÝ, Praha 1840, s. 65–180; *Codex juris Bohemici II/2, Jus terrae atque jus curiae regiae saeculi XIV-mi.*, ed. Hermenegild JIREČEK, Pragae 1870, č. 9, 100–197.

tomuto spisu najdeme v kodexu NK ČR XIV F 5. Od Jana Nidera jsou v treboňských rukopisech spisy *Manuale confessorum* (v NK ČR VII E 15) a *Consolatorium timoratae conscientiae* (v NK ČR I B 30).

Od dalších autorů jsou dochována již jen jednotlivá díla: část třetí knihy *Summy confessorum* Jana z Freiburgu (v NK ČR XI C 4), *Tractatus de sufficientia legis christianae* (nebo také *De audientia confessionum* či *Confessionale*) Jana Kusina z Mohuče (neúplně dochovaný v NK ČR I C 10), *Confessionale sacerdotum*, jehož autorem je pravděpodobně Berengarius Fredoli (v NK ČR I G 13), část týkající se zpovědi z díla *Opus tripartitum* Jana Gersona (v NK ČR XI C 8), *Compendium confessionis* Konráda z Ebrachu (v NK ČR XII A 23), *Summula confessorum* Konráda Theutonica (v NK ČR XIV E 26) a výpisek z díla *Summa de poenitentia et remissionibus* Jindřicha ze Segusie (v SOA T A 6). *Tractatus de poenitentiis*, za jehož autora byl mylně pokládán Jindřich z Langensteinu, je v NK ČR I A 35 a spis *De fructibus poenitentiae* (nebo také *De poenitencia in communi*), mylně připisovaný Vincentovi z Beauvais, je v kodexu Vatikánské apoštolské knihovny Reg. lat. 66. V kodexu NK ČR XIV F 5 se dochovala část spisu *Quaestiunculae* od roudnického kanovníka Štěpána z Uherčic.

Známý anonymní spis *Medela (Medicina) animae vulneratae* se dochoval v pěti opisech (v NK ČR I F 18, NK ČR XII A 23, NK ČR XIV E 31, *KNM XIV E 14* a SOA T A 6). Kromě toho se dochovalo pět anonymní zpovědnických příruček,⁶²⁹ rozsáhlejší traktáty o zpovědi v osmi kodexech,⁶³⁰ krátké poznámky o zpovědi a rady pro zpovědníky najdeme ve více než deseti rukopisech⁶³¹ a formule pro rozhřešení jsou ve třech rukopisech (v NK ČR I G 1, NK ČR I G 13 a NK ČR XI C 4).

Nedochované rukopisy s penitenčními spisy jsou zastoupeny i v katalogu a inventáři: *Summa Pisana* Bartoloměje ze San Concordia (46/134), *Summa de casibus conscientiae* od Raimunda z Peñafortu (-/148) a *De sex alis cherubim* (nazývané také *De confessione*) od Alana z Lille (33/42). Z anonymních a zřejmě kratších textů jde o poznámky o zpovědi (-/144) a zpovědní formule (81/44 a 86/136).

Jako samostatnou skupinu vyčleňujeme **spisy týkající se života řeholníků a kněží**. Augustinovu řeholi jsme zmiňovali výše v souvislosti s církevními Otcí, její výklad od Humberta z Romans najdeme v kodexu NK ČR XIII D 23. Přímo pro treboňské kanovníky

⁶²⁹ NK ČR XI C 8, NK ČR XII A 23, NK ČR XIII G 16, NK ČR XIV E 31 a NK ČR adlig. 40 D 28.

⁶³⁰ NK ČR I E 29, NK ČR I G 1, NK ČR I G 22, NK ČR XIII G 15, NK ČR XIV E 31, NK ČR XIV F 5, SOA T A 5 a SOA T A 17.

⁶³¹ NK ČR I B 17, NK ČR I C 10, NK ČR I E 43, NK ČR I F 18, NK ČR I G 1, NK ČR VI F 5, NK ČR XI C 1, NK ČR XI C 4, NK ČR XI D 5, NK ČR XIV E 31, NK ČR adlig. 40 D 28 a SOA T A 6.

sepsal Vojtěch Raňkův z Ježova traktát o zachovávání řehole (*Rescriptum ad canonicos Trebonenses de obligatione regulae sancti Augustini*, dochováno v NK ČR I G 11c a NK ČR XIII D 20). Spis roudnického kanovníka Petra Clarificatora s názvem *Collectio super statuta sive Dietarius observancie regularis*, který představuje v podstatě příručku pro novice vstupujícího do augustiniánské kanonie, se dochoval v rukopisu SOA T A 5.

Života kanovníků se dále týká část zvyklostí dochovaných v SOA T A 17, ve dvou opisech přítomné dílo Jindřicha z Bitterfeldu *De septem horis canonicis* (v NK ČR VI F 5 a SOA T A 17) a v jednom kodexu je spis *De proprietate religiosorum*, jehož autorství je připisováno Jindřichovi z Langensteinu (v NK ČR XIII G 15).

V kodexu SOA T A 17 je krátký výkladový text k Benediktově řeholi. K normativním textům patří také *De studio virtutum* (neboli *Admonitio ad Nonsuindam reclusam*), za jehož autora je mylně pokládán biskup Adalgerus (zapsáno v NK ČR I A 38 a neúplně v NK ČR VI F 11). Řeholních slibů se týkají dvě díla podobného názvu: *Epistola de tribus votis substantialibus religiosorum* Humberta z Romans (v NK ČR I C 11) a *De tribus votis substantialibus* Jindřicha z Coesfeldu (v NK ČR XIII G 15).

Spis kartuziánského převora Guidona *Scala paradisi* se dochoval v kodexu NK ČR I F 18, jeho části v NK ČR I E 33 a NK ČR XIII G 7 a excerpta v NK ČR I E 16. Ve třech opisech (v rukopisu Vatikánské apoštolské knihovny Reg. lat. 66, NK ČR I E 16 a NK ČR XIII G 7) se dochovaly první dvě knihy spisu *Epistola ad fratres de Monte Dei*, jehož autorem je opat ze Saint-Thierry Vilém, který zde zdůrazňuje význam kontemplativního života mnichů. V rukopisu NK ČR XIII G 15 je dílo Honoria z Autunu *De vita claustrali*. Řadíme sem také *Speculum monachorum* Arnulfa de Boeriis (v NK ČR XIV G 17), část dopisu Petra z Blois, která se věnuje mnišskému životu (nadepsané „*Epistola de communi vita ducenda*“, v NK ČR XI D 5), krátký text *De miserabili statu monachorum non mendicantium*, jehož autorství je chybně připisováno Bernardovi z Clairvaux (v NK ČR I G 11b), *Tractatus de arte loquendi et tacendi* Albertana z Brescie (v NK ČR XIV E 31) a *De eruditione religiosorum* Viléma Peraulta (v NK ČR I D 38).

Vykonávání kněžského úřadu se týkají příručky pro faráře: ve dvou opisech dochované dílo *Speculum manuale sacerdotum* Hermanna de Schildesche (v NK ČR I G 13 a NK ČR XIII G 7) a *Manipulus curatorum* Guidona z Monte Rochen, který se dochoval ve třech opisech (v NK ČR I A 35, NK ČR I C 10 a NK ČR XIII G 16, v posledním rukopisu je jen část). Ke kněžskému životu se vztahují spisy *Regulae et modus vivendi sacerdotum* Jana z Oławy (v NK ČR I A 35) a *Tractatus de oculo morali* Petra z Limoges dochovaný v NK ČR XI C 8. Z anonymních děl se jedná především o oblíbený spis *Stella clericorum* (v NK ČR I B 17) a

krátké výpisky týkající se instrukcí pro kněze v kodexech NK ČR VI G 1, NK ČR XI D 9 a NK ČR adlig. 41 E 13.

Ke konání mši se vztahuje dílo *Rationale divinorum officiorum* od Viléma Duranda, který v něm předkládá výklad mešní liturgie z pohledu církevního práva; výpisky z tohoto díla najdeme v kodexech NK ČR I B 17 a NK ČR I C 16. Výklady mešní liturgie se dochovaly také od dalších autorů: od vídeňského minority Martina (v NK ČR I B 17), Bernarda de Parentinis (v NK ČR I G 5), Hildeberta z Lavardin (v NK ČR VIII H 23), dále výklad mylně připisovaný Jindřichovi z Langensteinu (v SOA T A 5) a tři anonymní (v NK ČR I E 43, NK ČR I F 18 a SOA T A 6). Část díla Hugona ze St. Cher *Speculum ecclesiae* (nebo také *Tractatus super missam*) je v rukopisu NK ČR I E 9.

Spis *De praeparatione ad missam* Jana Gersona se dochoval v kodexu NK ČR XIV E 31 a stejnojmenné dílo, jehož autorem je Bonaventura, najdeme v rukopisu NK ČR XIV D 10. Dále jsou dochována dvě díla Bonaventurovi připisovaná mylně: ve třech opisech *Tractatus de expositione missae* (v NK ČR I E 29, NK ČR VI G 1 a NK ČR XIV C 24) a v pěti opisech *Tabula ante celebrationem missae considerata* (v NK ČR I E 33, NK ČR VI G 1, NK ČR XIII G 7, SOA T A 5 a SOA T A 17).

Do této skupiny řadíme také několik nedochovaných rukopisů z katalogu a inventáře: výklad Augustinovy řehole od Hugona od Svatého Viktora (13/84), roudnická statuta (12/1), statuta kanonie v rakouském Klosterneuburgu (-/65), spis kartuziána Guidona *Scala paradisi* (50/145) a blíže neurčený „quidam tractaculus de informacione noviciorum“ (86/136). Života kněží se týká *Tractatus de oculo morali* Petra z Limoges (-/120), o konání mši je *Rationale divinorum officiorum* od Viléma Duranda (-/163) a v katalogu jsou také tři výklady mešního kánonu (72/-, (127/-, 128/-).

Přírodovědné texty, kterých se z treboňské knihovny dochovalo velké množství a tvoří přes pět procent z celé knihovny, rozdělujeme na několik skupin. Z medicínsky zaměřených děl zde najdeme ve dvou opisech dílo *De urinis morbum significantibus* Bertolda ze Švábska (v NK ČR I F 11 a SOA T A 17) a rozsáhlejší výpisky z díla *Isagoge in tegni Galieni*, jehož autorem je Hunain ibn Ishaq al-Ibadi (v NK ČR VI F 11 a SOA T A 17). Fragment Hippokratových Aforismů najdeme v SOA T A 17; spis *Astrologia medicorum* (nebo také *Astrologia medicinalis*), za jehož autora byl Hippokratés pokládán mylně, se dochoval v rukopisech NK ČR I F 11 a NK ČR I G 6. V kodexu NK ČR I F 11 je řada lékařských děl: *Causae, signa et remedia contra pestilentiam* Jindřicha z Brém, *Regimen contra pestilentiam* od Jana Jakubova (Iohannes Iacobi), *Liber de conservatione iuventutis sive de retardatione senectutis* Rogera Bacona, *Tractatus praeservativus a veneno*, jehož autorem je lékař

rakouského vévody Alberta Jiří, a část díla Jana z Gaddesdenu *Rosa medicinae*. Dále je v tomto rukopisu zapsáno dílo *Areolae*, které se věnuje výrobě léčiv a jeho autorem je Jan ze Saint-Amand, a neúplně dochovaný spis Bernarda z Gordonu *Tractatus de crisi et diebus creticis*. V kodexu SOA T A 17 je dochována *Chirurgia parva* od Lanfranca z Milána. Ve čtyřech kodexech jsou zdravotně části z pseudo-aristotelského díla *Secretum secretorum* (v NK ČR I G 23, NK ČR XIV D 24, SOA T A 3 a SOA T A 6).

Čestí autoři jsou zastoupeni především díly Zikmunda Albíka z Uničova: *Regimen sanitatis* ve dvou opisech (v NK ČR I F 11 a SOA T A 17), *De preservatione a peste* také ve dvou opisech (v NK ČR I G 23 a SOA T A 17) a text nadepsaný „Regimen curativum contra apostema magistri Adalberti episcopi Ratisponensis“, jehož autorem je snad také Albík (v NK ČR VII C 23); v rukopisu NK ČR I F 11 najdeme výpisky z různých Albíkových děl. Od Havla ze Strahova je dochováno jeho dílo *Contra pestilenciam missum imperatori Carolo IV* (v SOA T A 17) a v rukopisu SOA T A 4 najdeme výpisky z díla *Medicinarius* (nebo také *Medicinale*) Bartoloměje z Chlumce zvaného Klaret.

V řadě dalších rukopisů jsou kratší anonymní lékařské texty; nejčastěji jde o recepty, poznámky o pouštění krve, texty týkající se diagnostiky z moči, využití rostlin v lékařství, texty týkající se jedů a protijedů nebo rady k životosprávě. Velké množství těchto textů je ve dvanácti treboňských rukopisech,⁶³² několik jich najdeme v dalších devíti kodexech.⁶³³

Krátké poznámky týkající se veterinárního lékařství jsou v rukopisech SOA T A 17 (léčení koní) a SOA T A 18 (léčení koní a krav).

Silně jsou zastoupeny texty astronomické a astrologické. Díla několika autorů jsou přítomna ve více opisech: Od Jana Sacrobosca je dochován ve dvou opisech spis *Computus philosophicus* (v NK ČR I G 6 a NK ČR XIV F 1), ve druhém z těchto rukopisů je také jeho *Sphaera materialis*. Ve stejném rukopisu (NK ČR XIV F 1) je dále *Computus chirometralis* Jana z Erfurtu včetně dvou komentářů (jeden z nich je dochován jen fragmentárně). *Tractatus de motu solis et lunae* (tzv. *Oycreper*) Jana z Plavna je ve dvou kodexech (v NK ČR I G 5 a NK ČR XIII C 17). Astronomické tabulky, jejichž autorem je Profatius Iudaeus (vlastním jménem Jacob ben Machir ibn Tibbon), a spis *Theorica planetarum*, který je mylně připisován Gerardovi z Cremony, jsou dochovány ve dvou opisech (obojí v kodexech NK ČR I G 6 a NK ČR XIII C 17). *Computus chirometralis* od Jana Eligera z Erfurtu je dochován rovněž ve dvou

⁶³² NK ČR I D 39, NK ČR I E 42, NK ČR I F 11, NK ČR I F 35, NK ČR I G 23, NK ČR XIII C 17, NK ČR XIV D 24, SOA T A 3, SOA T A 4, SOA T A 7, SOA T A 17 a SOA T C 4.

⁶³³ NK ČR I D 38, NK ČR I G 6, NK ČR I G 40, NK ČR I G 11c, NK ČR VI F 11, NK ČR XIII E 5, NK ČR XIV G 17, SOA T A 18 a SOA T C 6.

opisech (v NK ČR I G 6 a NK ČR XI D 7). *Computus manualis metricus* Jana z Polska je přítomen ve čtyřech opisech (v NK ČR I G 5, NK ČR I G 6, NK ČR XI D 7 a NK ČR XI D 9), *Computus Iudaicus* je dochován v rukopisu SOA T C 4,⁶³⁴ excerpta z něj v kodexech NK ČR I G 6 a NK ČR XIII C 17 a jeho výklad v NK ČR XIV F 1.

Další díla se dochovala již jen v jenom opisu. V rukopisu NK ČR XIII C 17 jsou *Canones Tabularum Alphonsinarum* od Jana Danca ze Saska a Jindřicha Seldera, výbor z astronomických textů Jana Regiomontana a krátké excerptum o planetě Merkur ze spisu *Tetrabiblos* od Claudia Ptolemaia. V kodexu NK ČR I G 6 najdeme *Computus ecclesiasticus* Alexandra z Villedieu a dílo *De compositione cylindri* Jana z Gmundenu. Dále se dochovalo dílo *Massa computi* od Alexandra z Villedieu (v SOA T C 4) a anonymní *Kalendarium astronomicum cum praenosticatione* (v NK ČR I F 35).

V řadě treboňských rukopisů najdeme také astronomické a komputistické tabulky, které jsou částečně doplněny výkladovými poznámkami. Velké množství je jich v pěti rukopisech (v NK ČR I G 5, NK ČR I G 6, NK ČR XIII C 17, NK ČR XIV F 1 a SOA T C 4), několik tabulek najdeme také v kodexech NK ČR VII B 8, NK ČR XI D 7 a SOA T A 17. Řadu krátkých anonymních astronomických textů najdeme v rukopisech NK ČR I F 11, NK ČR I G 6 a SOA T C 4, několik jich je také v NK ČR XI D 7, NK ČR XIII C 17 a SOA T A 4.

Matematická pojednání jsou zastoupena především dílem Jana Sacrobosca *Algorismus*, které se dochovalo ve dvou rukopisech (NK ČR XI D 7 a SOA T C 4, navíc krátký fragment v NK ČR I G 40) a komentáře k tomuto dílu najdeme v kodexech NK ČR XI D 7⁶³⁵ a NK ČR XIV F 1. Dále zmiňme matematické hádanky v kodexu NK ČR XI D 7 a krátký geometricky zaměřený text v NK ČR XIII G 18. V rukopisu SOA T A 7 je anonymní alchymistický traktát. Z všeobecně přírodovědných spisů se ve dvou úplných opisech dochovalo dílo *De proprietatibus rerum* Bartholomaea Anglika (v NK ČR I C 34 a NK ČR VII C 23) a ve dvou dalších kodexech jsou krátké výpisky z tohoto spisu (v kodexu Vatikánské apoštolské knihovny Reg. lat. 1457 a NK ČR I G 6). V rukopisu NK ČR I G 15 se dochovala přírodovědná encyklopedie Tomáše z Cantimpré *De natura rerum*; třetí kniha tohoto díla (*De monstruosis hominibus*) je samostatně v kodexech NK ČR I C 34 a NK ČR VII C 23. Rozsáhlá encyklopedie o zemědělství *Ruralia commoda*, jejímž autorem je italský právník

⁶³⁴ Grażyna ROŚŃSKA, *Scientific Writings and Astronomical Tables in Cracow: A Census of Manuscript Sources (XIVth–XVIth Centuries)* (= Studia Copernicana 22), Wrocław 1984, č. 1188, s. 237; C. Philipp E. NOTHAFT, *Medieval Latin Christian Texts on the Jewish Calendar. A Study With Five Editions and Translations*, Leiden – Boston 2014 (= Time, Astronomy, and Calendars 4), zvl. s. 378–477 (s edicí); Lynn THORNDIKE – Pearl KIBRE, *A Catalogue of Incipits of Mediaeval Scientific Writings in Latin*, London 1963, č. 854C; WALTHER, *Initia*, č. 10842.

⁶³⁵ Zuzana SILAGIOVÁ, *Pražské algorismy*, Listy filologické 118, 1995, s. 38–59, s. 44 a 58.

Petr de Crescenzi, je v kodexu NK ČR I D 39. K zemědělství se vztahuje rovněž několik textů v rukopisech SOA T A 7 (excerpta z Palladiova *De re rustica*, různé anonymní rady pro zemědělce a český výklad o sázení stromů) a SOA T A 3 (o pěstování vinné révy a různé další rady pro zemědělce).

Stručné anonymní herbáře jsou ve třech kodexech (v NK ČR I D 38, NK ČR I F 35 a NK ČR VI F 11). Texty o předpovídání počasí v pěti rukopisech (v NK ČR I G 6, NK ČR XI D 7, SOA T A 4, SOA T A 17 a SOA T C 4), v kodexu NK ČR I F 35 najdeme několik textů týkajících se věštění budoucnosti. V tomto rukopisu, který patřil roudnickému kanovníkovi Matouši Beranovi, najdeme také lapidář,⁶³⁶ lignář a spis o zvířatech.⁶³⁷ Krátký výklad o vlastnostech zvířat je dochován také v rukopisu NK ČR I D 32. Německy psaný text o výrobě barev se dochoval v kodexu NK ČR VI F 19.⁶³⁸

Dva nedochované rukopisy s přírodovědnými díly eviduje treboňský inventář: jde o rozsáhlý spis o zemědělství *Ruralia commoda*, jejímž autorem je italský právník Petr de Crescenzi (-/49), a blíže nespecifikovanou přírodovědnou encyklopedii („liber rerum“, -/194). Lékař Martin z Třeboně odkázal kanonii nedochovaný rukopis „Thesaurus pauperum“, což je obvyklé označení pro lékařskou příručku Petra Hispana.

Historiografická literatura je v treboňském korpusu zastoupena jen skromně. Do této skupiny řadíme tzv. Konstantinovu donaci zapsanou v rukopisu NK ČR I E 22. Ve dvou opisech je dochována Kronika Sicarda z Cremony (v NK ČR I B 17 a SOA T A 14), Cassiodorova *Historia ecclesiastica tripartita* se dochovala v rukopisu NK ČR I A 41 a excerpta z tohoto díla v NK ČR XIV D 24. K dějinám Erfurtu se vztahuje *Chronica minor Minoritae Erfordensis*, kterou najdeme v NK ČR XI C 1, a řadíme se také spis *Occultus Erfordensis*, který je zapsaný v kodexu NK ČR I G 11b, v němž popisuje Mikuláš Bibra události v Erfurtu v posledních desetiletích 13. století, i když jeho zaměření není primárně historiografické.

Z dalších děl zahraniční historiografie se dochovaly již jen drobnosti. V kodexu SOA T C 4 je krátký německy psaný záznam o bitvě u Vaslui v roce 1475 a dopis sedmihradského šlechtice a vojevůdce Jánose Hunyadiho adresovaný Ladislavu Pohrobkovi, v němž popisuje obléhání

⁶³⁶ Hana ŠEDINOVÁ, *Lapidář Matouše Berana v rukopise Národní knihovny I F 35*, in: *Ubi est finis ...*, s. 156–164.

⁶³⁷ Hana ŠEDINOVÁ, *Spis De animalibus v rukopise Národní knihovny I F 35 a jeho inspirační zdroje*, in: *Ubi est finis ...*, s. 147–155.

⁶³⁸ Johann KELLE, *Die altdeutschen Handschriften der k. k. öffentlichen und Universitätsbibliothek in Prag*, *Serapeum* 29, 1868, s. 337–343 a 353–357, s. 341; Martina ANDRYKOVÁ, *K výrobě inkoustu a recepturám v českých zemích do 16. století*. Diplomová práce, Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav pomocných věd historických a archivnictví, Brno 2009, s. 67–68.

Bělehradu Turky v roce 1456. Bojů s Turky se týkají i následující dva listy: v kodexu *SOA T A 14* je list krále Zikmunda adresovaný Václavovi IV. napsaný v roce 1397, který se týká tureckých nájezdů, a v *SOA T A 18* najdeme list o dobytí Konstantinopole v roce 1453, jehož autorem je patriarcha Isidor Kyjevský.

Velmi volně sem zařazujeme také oblíbené dílo *Historia de proeliis* (neboli *Historia Alexandri Magni*, v *SOA T A 14*) a poznámky týkající se trojské války (v *NK ČR I F 8*), i když oba tyto texty jsou na pomezí mytologie.

Čeští autoři jsou zastoupení především Martinem z Opavy, od něž se ve dvou opisech dochovala jeho *Chronicon pontificum et imperatorum* (v *NK ČR I F 16* a neúplný text v *NK ČR XIII C 17*). Dále převažují již anonymní kronikářské záznamy: V *SOA T A 3* je stručná kronika zahrnující léta 1–1344, jejíž velká část je členěna podle pontifikátů jednotlivých papežů. V kodexech *SOA T A 7* a *SOA T A 10* je text nadepsaný „Cronica Boemorum“, který popisuje dějiny českého národa od počátků do roku 1431;⁶³⁹ v těchto dvou rukopisech je také přehled českých knížat a králů od začátku do krále Václava IV. (tyto texty byly pravděpodobně z kodexu *SOA T A 10* opsány do *SOA T A 7*).⁶⁴⁰ V *SOA T A 7* je dále česky psaná kronika začínající stvořením člověka a končící rokem 1378, v *SOA T A 10* přehled pražských biskupů, text nadepsaný „Archiepiscopi a primo“, který se však věnuje pouze Arnoštovi z Pardubic,⁶⁴¹ a kronikářské záznamy týkající se zvl. dějin rodu Rožmberků.⁶⁴² V kodexu *SOA T A 16* jsou zlomky česky psané rýmované kroniky z let 1419–1420⁶⁴³ a krátká kronika od novoměstského písaře Prokopa.

Dále se dochovaly historické záznamy týkající se především českých dějin v letech 1156–1351, 1342–1389 (obojí v *NK ČR VII B 8*) a 1437–1454 (v *NK ČR XIV E 26*) a také analistické poznámky z let 1310–1426, které se soustředí především na rod Rožmberků (v *NK ČR VI F 11*).⁶⁴⁴ V kodexu *KNM XIV E 14* najdeme stručné popsání obléhání Plzně v letech

⁶³⁹ Část kroniky vydal *Geschichtschreiber der Husitischen Bewegung in Böhmen I*, ed. Karl Adolf Constantin HÖFLER, Wien 1856 (= *Fontes rerum Austriacarum. Oesterreichische Geschichts-Quellen. Skriptores 1. Abtheilung. Band 2. Teil 1*), s. 64–65.

⁶⁴⁰ FRB II, s. 368–370; srov. Marie BLÁHOVÁ, *Středověké katalogy českých knížat a králů a jejich pramenná hodnota*, *Średniowiecze Polskie i Powszechnie 1*, 1999, s. 33–63.

⁶⁴¹ Gelasius DOBNER, *Monumenta historica Bohemiae nusquam antehac edita III*, Pragae 1774, s. 39–40.

⁶⁴² Část kroniky vydal pod názvem „Malé letopisy“ František MAREŠ, *Literární působení kláštera Třeboňského*, *Časopis Musea království českého 70*, 1896, s. 521–547, s. 545–547.

⁶⁴³ *Wybor z literatury české 2*, edd. Josef JUNGSMANN – Karel Jaromír ERBEN, Praha 1868 (= *Spisy musejní LVIII*), s. 251–254.

⁶⁴⁴ Edice *Geschichtschreiber der Husitischen Bewegung in Böhmen 2*, ed. Karl Adolf Constantin HÖFLER, Wien 1865 (= *Fontes rerum Austriacarum. Oesterreichische Geschichts-Quellen. Scriptores 1. Abtheilung. 6. Band*), s.

1433–1434, v SOA T A 15 je česky psaná zpráva o poselství krále Jiřího k papeži.⁶⁴⁵ V rukopisech NK ČR XI D 7 a SOA T A 14 je text nazývaný *Passio Iudaeorum Pragensium*, který popisuje útok na pražské Židy během Velikonoc v roce 1389.

V dalších rukopisech jsou již jen jednotlivosti. V rukopisu NK ČR I F 18 je list papeže Řehoře VII. zaslaný v roce 1080 králi Vratislavovi, v němž zamítá slovanskou bohoslužbu; dochoval se v latinském originálu i českém překladu.⁶⁴⁶ V rukopisu SOA T A 19 je záznam o událostech v roce 1433⁶⁴⁷ a verše o stavu země bez krále a královské volbě v roce 1458, které jsou zapsané latinsky a česky.⁶⁴⁸ V kodexu NK ČR I G 11c najdeme krátký zápis o dějinách církve v době papeže Lva I., v NK ČR I G 6 je poznámka o úmrtí Anežky z Rožmberka.⁶⁴⁹ V rukopisu NK ČR I F 8 najdeme epitaf českého krále Jiřího, jehož autorem je Václav z Chrudimi a krátké zlomky překladu Kroniky Trojanské.

S historickými událostmi úzce souvisí také *Invectiva in magistrum Hermannum, praedicatorum in Montibus Kutnis* zapsaná v rukopisu NK ČR XIV G 20; tento text vznikl v reakci na vypálení Malína v roce 1414, k němuž došlo v rámci konfliktu mezi českými selskými nevolníky a městskou luzou poštvanou německými měšťany, a za jeho intelektuálního původce označuje kazatele Heřmana.⁶⁵⁰ Do této skupiny řadíme také záznamy týkající se přímo třeboňské kanonie: jde o zlomek jejího nekrologia a seznam jmen kanovníků z roku 1382 (obojí v NK ČR XIV G 17) a nekrologické záznamy z let 1486–1490 napsané rukou Kříže z Telče (v NK ČR I G 11c).⁶⁵¹

Do této skupiny by patřily i čtyři nedochované svazky s dílem *Speculum historiale* Vincenta z Beauvais (-/45–48), které uvádí inventář kanonie.

71–73 a nověji Josef L. SALABA, *O nekrologu Třeboňského kláštera a chronicon Rosense*, Praha 1902 (= Věstník královské české společnosti nauk, třída filosoficko-historicko-jazykozpytná XIII, 1902), edice s. 11–15.

⁶⁴⁵ *Archiv český, čili, Staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích VIII*, ed. Josef KALOUSEK, Praha 1888, s. 321–354.

⁶⁴⁶ *Codex diplomaticus et epistolaris Regni Bohemiae. Tomus I, Inde ab a. DCCCCV usque ad a. MCXCVII*, ed. Gustav Friedrich, Pragae 1904, č. 81, s. 87–89.

⁶⁴⁷ *Urkundliche Beiträge zur Geschichte des Hussitenkrieges in den Jahren 1419–1436 2, Von den Jahren 1429–1436*, ed. František PALACKÝ, Praha 1873, s. 357–360, č. 859.

⁶⁴⁸ Rudolf URBÁNEK, *O volbě Jiřího z Poděbrad za krále českého 2. března 1458*, Praha 1958, s. 47.

⁶⁴⁹ Michal DRAGOUN, *Nekrologické záznamy*, in: Kříž z Telče (1434–1504): Písař, sběratel, autor, edd. Lucie DOLEŽALOVÁ – Michal DRAGOUN, Praha 2020, s. 303–307, edice s. 306–307.

⁶⁵⁰ *Geschichtschreiber der Husitischen Bewegung in Böhmen 2*, ed. Karl Adolf Constantin HÖFLER, Wien 1865 (= *Fontes rerum Austriacarum. Oesterreichische Geschichts-Quellen. Scriptores 1. Abtheilung. 6. Band*), s. 304–306; *Documenta Mag. Joannis Hus: vitam, doctrinam, causam in Constantiensi consilio actam et controversias de religione in Bohemia annis 1403–1418 motas illustrantia ...*, ed. František PALACKÝ, Praga 1869, s. 631–633, č. 102.

⁶⁵¹ Michal DRAGOUN, *Nekrologické záznamy*, in: Kříž z Telče (1434–1504): Písař, sběratel, autor, edd. Lucie DOLEŽALOVÁ – Michal DRAGOUN, Praha 2020, s. 303–307, edice s. 305–306.

Z **filosofických** děl se v treboňských rukopisech dochovaly zejména komentáře k Aristotelovým spisům, které jsou všechny zapsány v kodexech Kříže z Telče. V rukopisu NK ČR I E 38 se dochovaly komentáře Jana Versora k Aristotelovým dílům Fysika, O nebi, O vzniku a zániku, Meteorologie, O duši a k malým přírodovědeckým pojednáním. Versorův komentář k Aristotelovým Metafyzikám se dochoval v kodexu NK ČR I F 25. V rukopisu NK ČR I F 46 je pseudo-aristotelský spis *De pomo et morte* a jeho výklad od Alberta ze Saska, v kodexu NK ČR I F 25 je *Liber de causis*, který byl také Aristotelovi připisován neprávem, spolu s komentářem Jana Wencka. Spis *Summa naturalium* (nebo také *Philosophia pauperum*), který je mylně připisovaný Albertovi Velikému, je vlastně úvodem k Aristotelovým spisům a najdeme ho v rukopisu NK ČR I F 25. Krátké výpisky z Aristotelových děl jsou v dalších čtyřech kodexech (v NK ČR VI A 21, NK ČR XI C 8, NK ČR adlig. 40 C 12 a SOA T A 4).

Z děl mladších autorů je dochováno Boethiovo *De consolazione philosophiae* (v NK ČR I G 40), *Aggregatorium de universalibus* od Martina z Lenčice (v SOA T A 4) a *De esse et essentia theorematum XXII* Aegidia Římského (v NK ČR I F 25). Filozoficky je zaměřený také *Tractatus de secundis intentionibus*, jehož autorem je dominikánský teolog Hervaeus Natalis (v NK ČR I F 25). Krátké anonymní poznámky filozofického charakteru najdeme v dalších čtyřech rukopisech a jednom adligátu (v NK ČR I E 38, NK ČR I E 25, NK ČR I F 25, NK ČR XIII G 18 a NK ČR adlig. 43 G 28).

Poměrně rozsáhlou skupinou jsou **slovníky a spisy etymologické nebo gramatické**, které představují téměř čtyři procenta z dochovaných textů. Nejsilněji je zde zastoupen Jan Garlandský, od něhož jsou ve dvou opisech dochovány slovníky *Cornutus* (v NK ČR XI C 1 a SOA T C 1) a *Synonyma* (v NK ČR XIV F 19 a SOA T C 1) a v jednom opisu *Liber de compositionibus* (v NK ČR XIV F 19 a fragment v SOA T C 1), *Liber de aequivocis* a *Liber de deponentialibus* (obojí v NK ČR XIV F 19). Ve dvou kodexech se dochovalo dílo italského gramatika Stefana Fieschi da Soncino *Synonyma* nazývané také *Sententiarum variationes* (v NK ČR I D 12 a NK ČR I F 21). Výtah z díla římského gramatika Sexta Pompeia Festa *De verborum significatu*, jehož autorem je Paulus Diaconus, je v rukopisu NK ČR I F 8.

V rukopisu NK ČR I D 12 je část díla *Modus epistolandi*, což je sbírka epistolárních formulářů italského františkána Lorenza Guglielma Traversagniho, známého též jako Vilém ze Savony, dále *De elegantis Latinae linguae* Lorenza Vally, *Notabilia in grammaticam* (nebo jen *Grammatica*) Jana da Soncino a *De ratione ultimarum syllabarum* (nebo jen *De finalibus*) od Maria Servia Honorata. V rukopisu SOA T C 5 je dílo *Laborintus* od Eberharda Alemanna, které je vlastně rozsáhlou básní o technice poetiky (jeho zlomek je také v NK ČR I G 7), a

Compendium Novae poetria od Otty z Lüneburgu. V kodexu NK ČR I G 11a najdeme krátké výpisky z děl *Speculum grammaticae* od Hugona Spechtsharta z Reutlingenu a z *Poetria nova* Geoffreyho z Vinsaufu, které je v úplnosti dochováno v rukopisu SOA T A 4. Dále se dochoval etymologicky zaměřený spis *Derivationes* (nebo *Liber derivationum*) Hugucia Pisana (v NK ČR VII C 20), *Flores grammaticae* od Ludolpha de Luco (v NK ČR XIV F 19) a *Rudimenta grammatices* Mikuláše Perotta (v NK ČR adlig. 40 D 28),

Na tomto místě pouze upozorňujeme na Ciceronův spis *De inventione rhetorica* a dílo *Rhetorica ad Herennium*, za jehož autora byl Cicero pokládán mylně (v NK ČR VIII H 33); oba tyto texty zařazujeme mezi antickou literaturu, o níž bude pojednáno níže.

Také v rámci této skupiny jsou dochována díla českých autorů. Od Mikuláše Dybina zde najdeme spis *Correctoria* (v SOA T C 2) a excerpta ze spisu *Viaticus dictandi* (v SOA T C 2 a SOA T C 5). Rétorika novoměstského písaře Prokopa je latinsky v rukopisu NK ČR I F 16 a česky v SOA T A 6. V tomto rukopisu se dochovaly také části Glosáře Bartoloměje z Chlumce zvaného Klaret. V rukopisu SOA T A 4 najdeme Ortografii českou, za jejíhož autora byl pokládán Jan Hus, i když jeho autorství bývá zpochybňováno. Husovi bylo přičítáno i rétorické cvičení zapsané v rukopisu SOA T C 6, v tomto případě je však jeho autorství vyloučeno. V šesti kodexech najdeme anonymní pojednání o rétorice.⁶⁵² V pěti třeboňských rukopisech jsou rozsáhlé latinské formuláře,⁶⁵³ v kodexu SOA T A 18 je zlomek českého formuláře rožmberské kanceláře a najdeme zde také další stručné české formule.

Latinské výkladové slovníčky najdeme v šesti rukopisech,⁶⁵⁴ latinsko-české slovníčky jsou v osmi kodexech⁶⁵⁵ a ve dvou rukopisech latinsko-německé (v NK ČR I E 6 a NK ČR VII D 13). Rozsáhlý latinsko-německý slovník nazývaný *Brevilogus* je v kodexu NK ČR I E 6. Krátké poznámky gramatického obsahu se dochovaly v šesti rukopisech,⁶⁵⁶ výpisky týkající se metriky jsou ve dvou kodexech (v NK ČR I G 6 o dlouhých slabikách, v NK ČR I D 12 o druzích veršů⁶⁵⁷).

⁶⁵² NK ČR I D 12, NK ČR I F 8, NK ČR I G 11a, SOA T C 2, SOA T C 5 a čtyři v SOA T C 6.

⁶⁵³ SOA T A 18, SOA T C 1, SOA T C 5, SOA T C 6 a SOA T C 2.

⁶⁵⁴ NK ČR I E 13, NK ČR I E 29, NK ČR I F 8 (pět), KNM XIV E 14, SOA T A 4 (dva) a SOA T A 7 (tři).

⁶⁵⁵ NK ČR I D 32, NK ČR I E 29, NK ČR XI C 4 (tři), KNM XIV E 14 (čtyři), SOA T A 4 (šest), SOA T A 6, SOA T A 7 (dva) a SOA T C 6 (šest).

⁶⁵⁶ NK ČR I D 12, NK ČR I F 8, NK ČR XI D 7, SOA T A 4, SOA T A 7 a SOA T C 6.

⁶⁵⁷ Geoffrey L. BURSILL-HALL, *A Census of Medieval Latin Grammatical Manuscripts*, Stuttgart-Bad Cannstatt 1981 (= Grammatica speculativa 4), s. 355.

K této skupině volně přiřazujeme také traktáty o umění paměti, které se dochovaly v rukopisech NK ČR I G 11a (část traktátu od mistra Jindřicha,⁶⁵⁸ fragment od Matouše z Verony (resp. Matouše Berana)⁶⁵⁹ a další neúplně dochovaný anonymní paměťový traktát⁶⁶⁰), NK ČR I F 35 (text o technice učení „Ars notoria“ a paměťový traktát „Ars memorativa“⁶⁶¹) a NK ČR I E 36 („Undecim condiciones bone memorie“⁶⁶²). Podobným tématem se zabývá také spis Martina z Lenčice *De modo artificioso studendi et memorandi et intelligendi* dochovaný ve dvou opisech (v NK ČR I D 12 a NK ČR I F 11).

Řadíme sem rovněž praktické naučné příručky: ve třech opisech dochované dílo *De disciplina scholarium*, které bylo mylně připisováno Boethiovi (v NK ČR I D 12, NK ČR I G 40 a NK ČR XI C 1), spis *Vita scholastica*, jehož autorem je Bonvesin da la Riva, a anonymí *Rudium doctrina* (obojí v SOA T A 4). Volně sem připojujeme také encyklopedické dílo Jana z Janova zvané *Catholicon*, jehož první část (písmena A–H) se dochovala v rukopisu NK ČR I C 33 a excerpta z něj v NK ČR I F 8 a NK ČR VI F 21.

Inventář eviduje tři nedochované kodexy, které bychom také řadili do této skupiny: *Liber derivationum* (nebo také *Lexicon* či *Derivationes*) Hugucia z Pisy (-/59), encyklopedii Jana z Janova *Catholicon* (-/171) a blíže nespecifikovaný slovník („diccionarius“, -/154).

Jako samostatnou kategorii vyčleňujeme díla, která byla ve středověku **hojně rozšířená a určená širokému okruhu čtenářů**, přičemž většinu těchto spisů lze označit jako **zábavně-poučné**. Velmi rozšířené dílo *Gesta Romanorum*, které bylo hojně využíváno také kazateli, se dochovalo ve třech opisech (v NK ČR I A 41, *KNM XIV E 14* a NK ČR XIV G 2, v posledním

⁶⁵⁸ Sabine HEIMANN-SEELBACH, *Ars und Scientia. Genese, Überlieferung und Funktionen der mnemotechnischen Traktatliteratur im 15. Jahrhundert. Mit Edition und Untersuchung dreier deutscher Traktate und ihrer lateinischen Vorlagen*, Tübingen 2000, s. 50–54, č. 2.2, edice s. 260–265; Lucie DOLEŽALOVÁ, *Fugere artem memorativam? The Art of Memory in Late Medieval Bohemia (A Preliminary Survey)*, *Studia mediaevalia Bohemica* 2, č. 2, 2010, s. 221–260, zvl. s. 227, 234–241, zvl. s. 226; Lucie DOLEŽALOVÁ, *Jak si zlepšit paměť*, in: Kříž z Telče (1434–1504): Písař, sběratel, autor, edd. Lucie DOLEŽALOVÁ – Michal DRAGOUN, Praha 2020, s. 107–111, zvl. s. 107–108.

⁶⁵⁹ Lucie DOLEŽALOVÁ, *Fugere artem memorativam? The Art of Memory in Late Medieval Bohemia (A Preliminary Survey)*, *Studia mediaevalia Bohemica* 2, č. 2, 2010, s. 221–260, zvl. s. 227, 234–241; Lucie DOLEŽALOVÁ, *Late Medieval Personal Miscellanies: The Case of Mattheus Beran (d. 1461), Augustinian Canon of Roudnice nad Labem*, in: *Collecting, Organizing and Transmitting Knowledge. Miscellanies in Late Medieval Europe*, edd. Sabrina CORBELLINI – Giovanna MURANO – Giacomo SIGNORE, Turnhout 2018 (=Bibliologia 49), s. 137–150, zvl. s. 142; Lucie DOLEŽALOVÁ, *Jak si zlepšit paměť*, in: Kříž z Telče (1434–1504): Písař, sběratel, autor, edd. Lucie DOLEŽALOVÁ – Michal DRAGOUN, Praha 2020, s. 107–111, zvl. s. 107.

⁶⁶⁰ Lucie DOLEŽALOVÁ, *Jak si zlepšit paměť*, in: Kříž z Telče (1434–1504): Písař, sběratel, autor, edd. Lucie DOLEŽALOVÁ – Michal DRAGOUN, Praha 2020, s. 107–111, zvl. s. 108.

⁶⁶¹ Lucie DOLEŽALOVÁ, *Fugere artem memorativam? The Art of Memory in Late Medieval Bohemia (A Preliminary Survey)*, *Studia mediaevalia Bohemica* 2, č. 2, 2010, s. 221–260, zvl. s. 227, 234–241, zvl. s. 234–241.

⁶⁶² Lucie DOLEŽALOVÁ, *Jak si zlepšit paměť*, in: Kříž z Telče (1434–1504): Písař, sběratel, autor, edd. Lucie DOLEŽALOVÁ – Michal DRAGOUN, Praha 2020, s. 107–111.

z nich jen část). Dále sem zařazujeme *Speculum sapientiae sive Quadripartitus apologeticus*, jehož autorem je Boniohannes de Messana (dochováno ve dvou opisech v NK ČR XIII G 16 a NK ČR XIII G 18), *Speculum humanae salvationis* (úplný text v NK ČR I B 11 a jeho část v NK ČR XIV G 17) a spis *Stimulus amoris*, jehož autorem je Jakub z Milána, ale jeho autorství ve středověku bylo připisováno také Bonaventurovi (část v NK ČR I A 38 a úplný text v NK ČR I E 16). Patří sem také spis *Consolatio peccatorum sive processus Belial* Jakuba z Therama, který najdeme v rukopisu NK ČR VII E 4.

Velmi oblíbený spis *De secretis mulierum*, jehož autorství bylo mylně připisována Albertovi Velikému, předkládá čtenáři pohled na ženskou přirozenost z hlediska medicíny i filozofie (dochoval se v rukopisu SOA T A 4). Anonymní spis české provenience zvaný *Summa recreatorum*, který vznikl na dvoře Karla IV. a jehož účelem bylo poskytnout témata pro intelektuální konverzaci, najdeme v kodexu NK ČR I E 22. V rukopisu NK ČR XIV E 9 je dílo *Libellus de moribus hominum et de officiis nobilium super ludo scaccorum* Jakuba z Cessole.

Poslední uvedené dílo bylo v treboňské knihovně i v dalším, dnes nedochovaném rukopisu, o čemž nás informuje katalog i inventář (81/44). Z obou těchto pramenů se dozvídáme také o spisu *Stimulus amoris*, jehož autorem je Jakub z Milána (86/136). Oblíbené dílo *Gesta Romanorum* odkázal treboňské kanonii také lékař Martin z Třeboně, nicméně se nejedná o žádný z výše uvedených rukopisů.

Světská poezie tvoří rozsahem malou skupinu textů. Jde však o nezanedbatelnou součást treboňské knihovny, protože řada česky psaných básní je dochována právě jen v treboňských rukopisech, jejichž části napsal Kříž z Telče. Z děl zahraničních autorů jsou dochovány *Romuleae fabulae* od Waltera Anglica (v NK ČR XI C 4) a dále jednotlivé básně Arnolda Buderica (v NK ČR I G 11c) a Jindřicha ze Settimella (v NK ČR XIII G 19). Patří sem také *Phagifacetus* Reinera Alemanna, což je didaktická báseň zahrnující předpisy pro dobré chování a vhodnou konverzaci u stolu, kterou najdeme v rukopisech NK ČR XI C 1 a SOA T C 1. Kodex SOA T A 4 obsahuje veršované drama *Pamphilus de amore*⁶⁶³ a výpisky z díla *Facetus „Moribus et vita”*;⁶⁶⁴ obě tyto anonymní básně navazují na Ovidiovo dílo, především

⁶⁶³ Adolfo BONILLA Y SAN MARTÍN, *Una commedia latina del siglo XII. El Liber Panphili*, Madrid 1917.

⁶⁶⁴ Rosanna CANTAVELLA, *El Facet, una ars amandi medieval. Edició i estudi*, Valencia – Barcelona 2013, s. 273–287.

na *Ars amatoria*. V rukopisu NK ČR I G 11a se dochovala rýmovaná bajka o jestřábu a vráně.⁶⁶⁵

Z děl českých autorů sem zařazujeme Přísloví Smila Flašky z Pardubic (v SOA T A 4) a známé básně Podkoní a žák a Báseň o smrti (O smrtelnosti, O nebezpečném času smrti) dochované v kodexu NK ČR XVII F 50. Množství drobných anonymních latinských i českých lyrických skladeb se dochovalo v rukopisech SOA T A 4 a SOA T A 7, několik jich je také v kodexech SOA T A 16 a SOA T C 6.

Z treboňské knihovny se dochovala také **antická literatura**. Z Ciceronových spisů je ve dvou opisech dochováno *De officiis* (v NK ČR I F 8 a NK ČR XIII G 2) a *Liber de amicitia* (v NK ČR XIII G 2). V rukopisu NK ČR VIII H 33 najdeme *De inventione rhetorica* a spis *Rhetorica ad Herennium*, za jehož autora byl mylně pokládán Cicero.

Od Sallustia jsou dochována obě jeho nejznámější díla: *De coniuratione Catilinae* (v NK ČR XIII G 2 a SOA T A 7) a *Bellum Iugurthinum* (v NK ČR XIII G 2 a část tohoto díla v NK ČR I G 11a). Z Liviova *Ab Urbe condita* se dochoval pouze krátký výpisek v kodexu NK ČR I F 8. Dále jsou zde dva spisy týkající se vojenství: Pomponiovo *De re militari* (v NK ČR I D 12) a Vegetiovo *Epitome rei militaris* (v NK ČR XIII G 2).

Od Seneky je zde několik listů ze sbírky *Epistolae morales ad Lucilium* (v NK ČR I D 12). V kodexu NK ČR I F 18 se dochovaly *Morales auctoritates ad Lucilium Balbum*, výpisky ze Senekova díla *De beneficiis* a spis *De remediis fortuitorum*, který byl ve středověku tomuto autorovi připisován neprávem. Kromě toho jsou zde také *Declamationes Senecae maioris moralisatae* (neboli *Moralitates sive Allegoriae historiarum*, v NK ČR I A 38).

Z Ovidiových děl se dochovala řada krátkých výpisků v rukopisech SOA T A 4 (ze spisů *Metamorphoses*, *Heroides*, *Amores*, *Ars amatoria*, *Remedia amoris*, *Fasti*, *Tristia*, *Epistulae ex Ponto* a *Ibis*) a SOA T A 16 (*Metamorphoses*). V kodexech SOA T A 4 a SOA T C 2 najdeme výpisky ze spisu *De vetula*, jehož autorství bylo Ovidiovi ve středověku neprávem přisuzováno.

Díla dalších římských básníků (Horatia, Vergilia, Iuvenala, Lucana, Statia, Claudiana, Persia a Prudentia) jsou zastoupena již pouze krátkými excerpty dochovanými v rukopisu SOA T A 4 (stejně jako u výše uvedených výpisků z Ovidia se však jedná o opis z blíže neurčeného florilegia, nikoliv o výpisky z původních děl). V kodexu NK ČR VIII H 24 se dochovalo všech šest Terentiových komedií. V rukopisu NK ČR VI F 13 je dílo Valeria Maxima *De*

⁶⁶⁵ Anežka VIDMANOVÁ, *Bajka o jestřábu a vráně*, Listy filologické 112, č. 2, 1989, s. 85–96 a Anežka VIDMANOVÁ, *K autorství a dataci rýmované bajky o vráně a jestřábu*, Listy filologické 111, č. 3, 1988, s. 155–162; WALTHER, *Initia*, č. 10034.

factis dictisque memorabilibus (nebo také *Facta et dicta memorabilia*), sedmá kniha Macrobiovyh Saturnálií je v kodexu NK ČR XIII G 2.

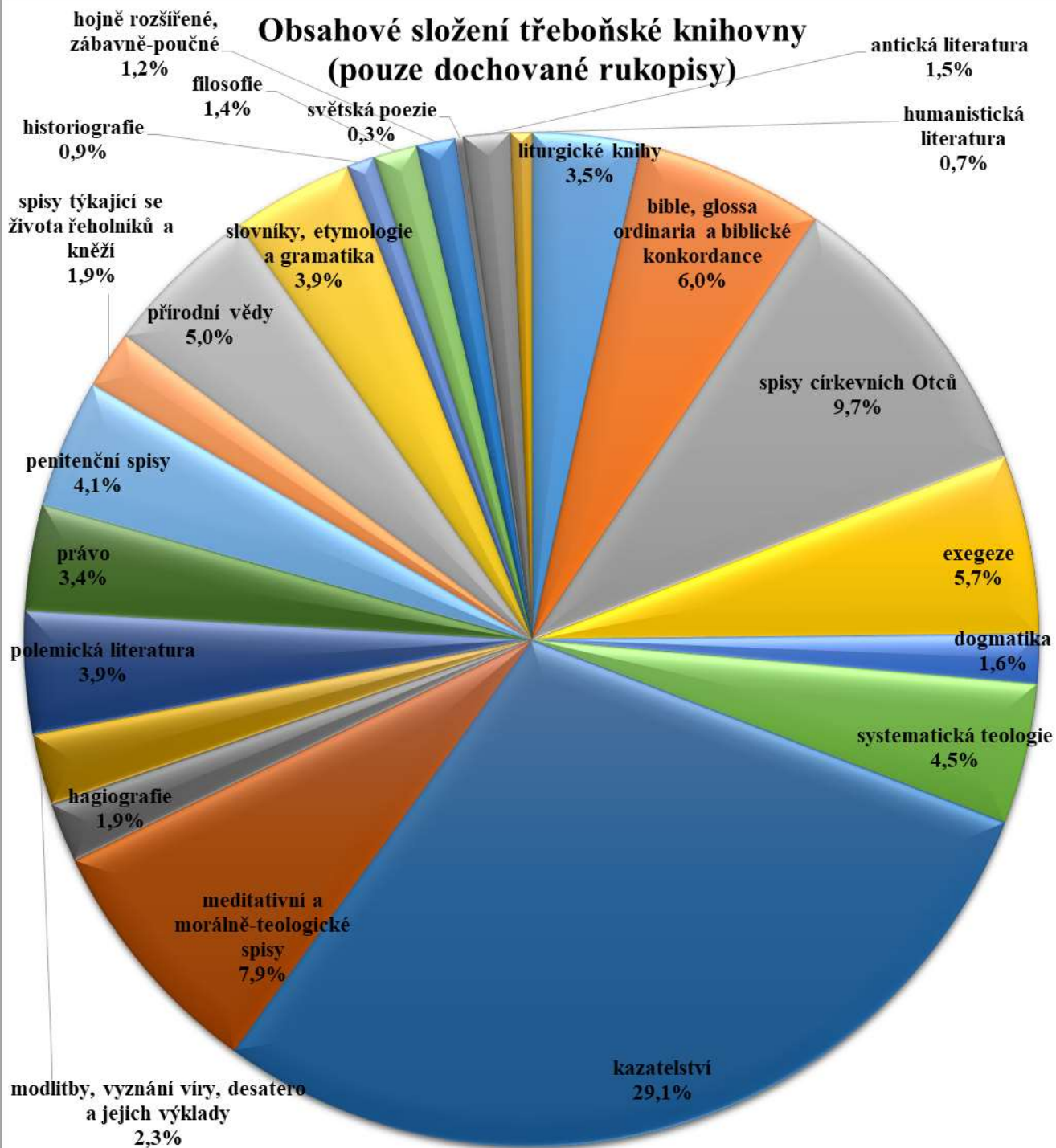
Do této skupiny řadíme rovněž dobrodružný román z období pozdní antiky, který popisuje života Apollóna, krále tyrského. Zlomky tohoto díla se v českém překladu dochovaly v kodexech SOA T A 7 a SOA T A 18.

Z **humanistických** autorů je nejvíce zastoupen Aeneas Silvius Piccolomini: sbírka jeho listů je v NK ČR I D 12 a NK ČR XIV G 20, jednotlivé listy v NK ČR XI C 1 a SOA T A 19 a jeho *Oratio ad legatos Hungariae nomine Friderici III. habita* v NK ČR I F 8. V rukopisu NK ČR I C 3 jsou dopisy Poggia Braccioliniho. Francesco Petrarca je autorem spisu *Historia de oboedientia et fide uxoria Griseldis*, který se dochoval ve dvou opisech (v NK ČR XIII G 18 a NK ČR XIV G 20). Petrarca je rovněž autorem spisu *Psalmi poenitentiales*, který se dochoval v kodexu SOA T A 3. K humanistické literatuře patří rovněž poměrně rozsáhlá *Oratio panegyrica in laudem Francisci Sfortiae*, jejímž autorem je Balthazar Rasinus (v NK ČR I G 4).

Máme-li tedy shrnout zde uvedené poznatky, můžeme konstatovat následující. Dochované treboňské rukopisy jsou převážně papírové kodexy menších nebo průměrných rozměrů, více než dvě třetiny z nich mají středověké vazby. Většina kodexů pochází z 15. století, téměř všechny zbývající jsou z druhé poloviny 14. století, starších rukopisů je jen velmi málo a pouze dvacet rukopisů vzniklo před založením treboňské kanonie. Převažují rukopisy české provenience, pouze patnáct kodexů pochází z Německa a Rakouska a pět z jižní Evropy.

Z obsahového hlediska silně dominují kázání, která tvoří téměř třicet procent z celkového rozsahu. Druhou největší skupinou jsou spisy církevních Otců (téměř deset procent), následují meditativní a morálně-teologické spisy (téměř osm procent) a bible a na ní navázané texty (šest procent). Přibližně pět procent zaujímá systematická teologie, exegeze a přírodní vědy, kolem čtyř procent tvoří penitenční spisy; slovníky, etymologie a gramatika; polemická literatura a liturgické knihy. Zbývající skupiny jsou zastoupeny jen velmi okrajově.

Obsahové složení treboňské knihovny (pouze dochované rukopisy)

- liturgické knihy
- spisy církevních Otců
- dogmatika
- kazatelství
- hagiografie
- polemická literatura
- penitenční spisy
- přírodní vědy
- historiografie
- hojně rozšířené, zábavně-poučné
- antická literatura

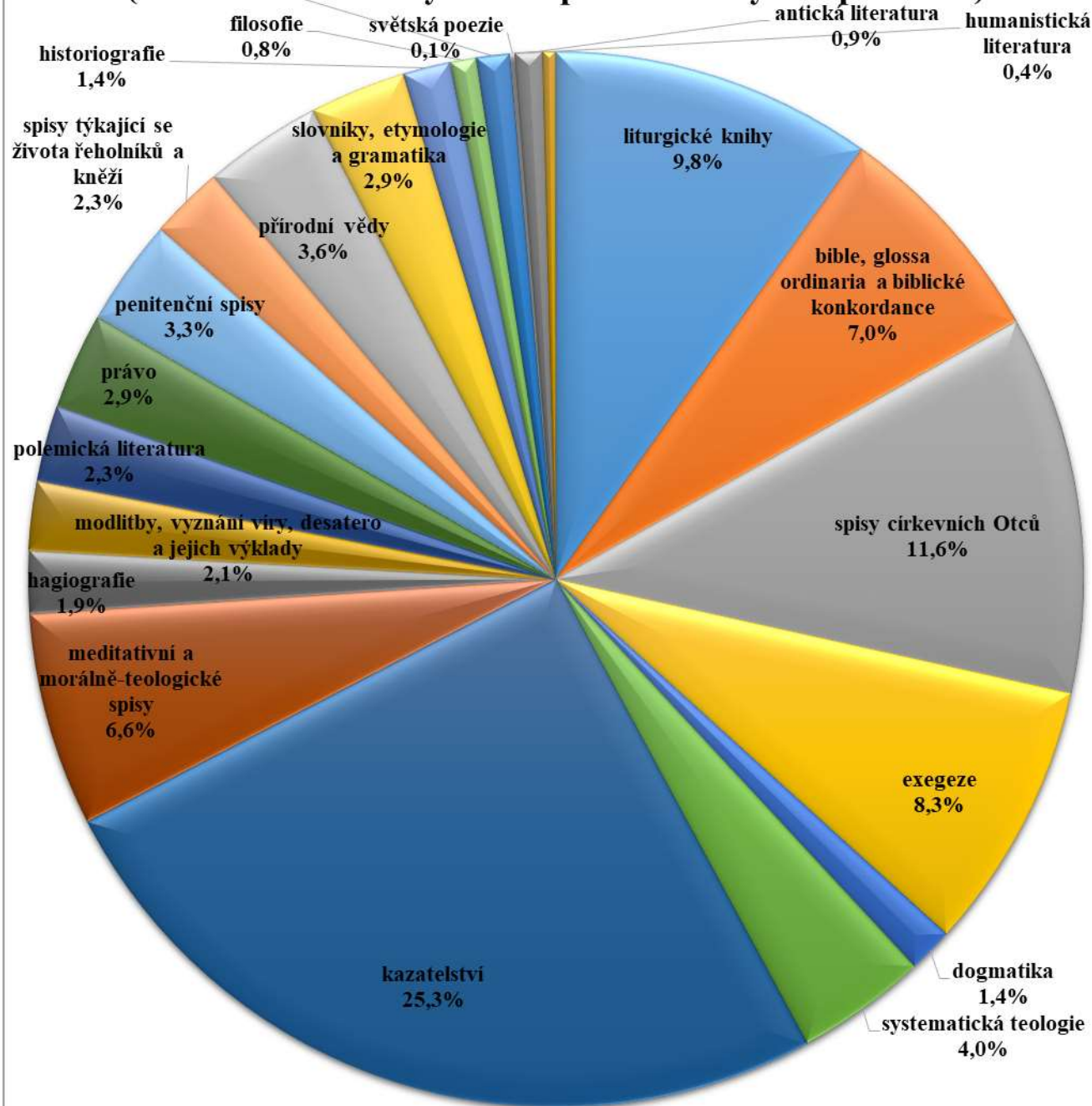
- bible, glossa ordinaria a biblické konkordance
- exegeze
- systematická teologie
- meditativní a morálně-teologické spisy
- modlitby, vyznání víry, desatero a jejich výklady
- právo
- spisy týkající se života řeholníků a kněží
- slovníky, etymologie a gramatika
- filosofie
- světská poezie
- humanistická literatura

hojně rozšířené,
zábavně-poučné

1,0%

Obsahové složení treboňské knihovny

(včetně nedochovaných rukopisů doložených z pramenů)

- liturgické knihy
- spisy církevních Otců
- dogmatika
- kazatelství
- hagiografie
- polémická literatura
- penitenční spisy
- přírodní vědy
- historiografie
- hojně rozšířené, zábavně-poučné
- antická literatura

- bible, glossa ordinaria a biblické konkordance
- exegeze
- systematická teologie
- meditativní a morálně-teologické spisy
- modlitby, vyznání víry, desatero a jejich výklady
- právo
- spisy týkající se života řeholníků a kněží
- slovníky, etymologie a gramatika
- filosofie
- světská poezie
- humanistická literatura

Bibliografie

Michal DRAGON, *Křížova „knihovna“*, in: *Kříž z Telče (1434–1504): Písař, sběratel, autor*, edd. Lucie DOLEŽALOVÁ – Michal DRAGON, Praha 2020, s. 33–46.

Veronika ČOČKOVÁ – Alena KABELOVÁ, *Ohlédnutí za dějinami augustiniánské klášterní knihovny v Třeboni*, Archivum Trebonense 13, 2014, s. 283–286.

Kříž z Telče (1434–1504): Písař, sběratel, autor, edd. Lucie DOLEŽALOVÁ – Michal DRAGON, Praha 2020.

Michal DRAGON, *Kokůtkův odkaz (Příspěvek k dějinám knihovny kláštera augustiniánů kanovníků v Třeboni)*, Studie o rukopisech 42, 2012, s. 33–48.

Ivan HLAVÁČEK, *Studie k dějinám knihoven v českém státě v době předhusitské I. Knihovna kláštera treboňského v rámci knihoven českých augustiniánských klášterů*, in: Týž, *Knihy a knihovny v českém středověku: Studie k jejich dějinám do husitství*, Praha 2005, 156–207.

Anton Wolfgang HÖSLINGER, *Wittingau und Forbes. Zwei Augustiner-Chorherrenstifte in Böhmen. Gegründet unter dem Einfluß der Raudnitzer Reform, wiederbesiedelt durch das Stift Klosterneuburg*, Jahrbuch der Österreichischen Augustiner-Chorherren-Kongregation 46, 1999, s. 143–148.

Jaroslav KADLEC, *Oldřich Kříž z Telče*, Listy filologické 79, č. 1, 1956, s. 91–102, č. 2, 1956, s. 234–238.

Jaroslav KADLEC, *Třeboň: děkanský a klášterní kostel Panny Marie Královny a sv. Jiljí*, Velehrad 1997.

Jaroslav KADLEC, *Klášter augustiniánských kanovníků v Třeboni*, Praha 2004.

Pavel KRAFL, *Neznámá konfraternitní listina treboňské kanonie (1416) z archivu v Klosterneuburgu*, Studia historica Brunensia 60, 2013, s. 109–113.

Adolf Ludvík KREJČÍK, *Urbář z roku 1378 a účty kláštera treboňského z let 1367–1407 = Registrum censuum ac proventuum de anno MCCCLXXVIII^o necnon recepta et distributa monasterii Trzebonensis de annis MCCCLXVII–MCCCCVII*, Praha 1949 (= Historický archiv 52).

Johann LOSERTH, *Ein Nekrolog des Augustinerklosters in Wittingau*, Mitteilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen 17, 1879, s. 220–223.

František MAREŠ, *Literární působení kláštera Třeboňského*, Časopis Musea království českého 70, 1896, s. 521–547.

Jaroslav MEZNÍK, *Oběh peněz mezi vrchností, městy a poddanými podle účtů treboňského kláštera z let 1367–1369*, Sborník prací Filozofické fakulty Ostravské univerzity = Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Ostraviensis 139, č. 1, 1993, s. 7–13.

Jan Jakub OUTRATA, *Kostel sv. Jiljí v Třeboni*, Acta Universitatis Carolinae. Philosophica et historica. Příspěvky k dějinám umění 3, 1980, s. 107–135.

Jaroslav PEŠINA, *Klášter třeboňský*, Praha 1942.

Josef L. SALABA, *K dějinám někdejšího augustiniánského kláštera v Třeboni*, Časopis Musea Království českého 63, 1899, s. 271–285, 422–435.

Josef L. SALABA, *O nekrologu Třeboňského kláštera a chronicon Rosense*, Praha 1902 (= Věstník královské české společnosti nauk, třída filosoficko-historicko-jazykozpytná XIII, 1902).

Pavel SPUNAR, *Vývoj autografu Oldřicha Kříže z Telče. Příspěvek k poznání písařské osobnosti ve středověku*, Listy filologické 81, č. 6, 2, 1958, s. 220–226.

Milada STUDNIČKOVÁ, *Rožmberkové a knižní malba*, in: Rožmberkové. Rod českých velmožů a jeho cesta dějinami, ed. Peter BALOG, České Budějovice 2011, s. 496–510.

Josef Vítězslav ŠIMÁK, *Spor o dědictví rožmberské. 1523–1528*, Časopis Musea království Českého 70, 1896, s. 81–112.

Josef TRUHLÁŘ, *Nové stopy činnosti Oldřicha Kříže z Telče*, Věstník České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění 6, 1897, s. 470–472.

Josef TRUHLÁŘ, *Oldřich Kříž farářem v Nepomuku r. 1474*, Český časopis historický 8, č. 3, 1902, s. 322–325.

Josef VAČKÁŘ, *Dějiny někdejší slavné Řeholní kanonie svatého Augustina v Třeboni a některé památnosti tohoto starobylého města*, Praha 1867.

Ludmila WRATISLAWOVÁ-MITROVICOVÁ, *Iluminované rukopisy augustiniánského kláštera v Třeboni*, Památky archeologické 39, 1933, s. 1–13.

Borovany

Dějiny kanonie v Borovanech a tamní knihovny

Kromě prací encyklopedického charakteru⁶⁶⁶ jsou z literatury o borovanské kanonii nejvýznamnější články Ferdinanda Tadra⁶⁶⁷ a Antona Wolfganga Höslingera,⁶⁶⁸ ostatní autoři se zabývají spíše novověkými dějinami.⁶⁶⁹ Odborná literatura se tedy borovanské kanonii věnuje jen velmi okrajově a zvláště její starší dějiny stály až dosud stranou zájmu badatelů.

Zakladatelem kanonie řeholních kanovníků sv. Augustina v jihočeských Borovanech byl bohatý českobudějovický kupec a měšťan Petr z Lindy.⁶⁷⁰ Ten ustanovil, aby kanonie měla kromě probošta šest kanovníků, zaopatřil ji nemovitými statky v okolí a jejím patronem po své smrti pak určil Jana z Rožmberka a jeho dědice. Založení nové kanonie povolil listinou vydanou 16. ledna 1455 administrátor pražského arcibiskupství, novou fundaci potvrdil král Ladislav Pohrobek dne 10. 8. 1455 a Petr z Lindy začal se stavbou kostela a dalších budov. Papež Pius II. pověřil arcibiskupa Jeronýma, svého legáta v Čechách, aby vydal konečné potvrzení o založení kanonie, což bylo učiněno dne 10. 1. 1460 spolu s ustanovením, aby v nové fundaci byla zachovávána stejná řádová pravidla jako v nedaleké třeboňské kanonii. Založení

⁶⁶⁶ Jaroslav KADLEC, *Forbes – Borovany*, in: Die Stifte ..., s. 49–64; Pavel VLČEK – Petr SOMMER – Dušan FOLTÝN, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1997, s. 181–182; Milan BUBEN, *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích. II. díl, I. svazek, Řeholní kanovníci*, Praha 2003, s. 50–55.

⁶⁶⁷ Ferdinand TADRA, *Borovany, klášter kanovníků řehole sv. Augustina*, Blahověst 40, 1890, s. 22–24, 37–40, 87–89, 121–123, 165–167, 201–204.

⁶⁶⁸ Anton Wolfgang HÖSLINGER, *Wittingau und Forbes. Zwei Augustiner-Chorherrenstifte in Böhmen. Gegründet unter dem Einfluß der Raudnitzer Reform, wiederbesiedelt durch das Stift Klosterneuburg*, Jahrbuch der Österreichischen Augustiner-Chorherren-Kongregation 46, 1999, s. 143–148.

⁶⁶⁹ Oldřich ŠEDA, *Matěj Kozka z Rynárce a sekularizace borovanské augustiniánské řeholní kanonie v šedesátých letech 16. století (Příspěvek k církevním a hospodářským dějinám 16. století)*, Jihočeský sborník historický 37, č. 3, 1968, s. 133–144. Pouze velmi okrajově se o kanonii zmiňuje článek Herbert PEXA, *Borovany v letech 1600–1663*, Jihočeský sborník historický 55, 1986, s. 113–121, a publikace Herbert PEXA, *Historie borovanské rebelie: 1680–1740*, Borovany 1990. Můžeme zde také zmínit souborné publikace Václava BERANOVÁ, *Borovany: vlastivědný sborník k osmistému výročí první zprávy o obci*, Borovany 1986 a Daniel KOVÁŘ, *Borovany*, České Budějovice 2000, které se částečně zabývají také historií kanonie. Velmi okrajově se dějinám borovanské kanonie věnuje také Jaroslav KADLEC, *Klášter augustiniánských kanovníků v Třeboni*, Praha 2004, s. 131, 108–109, 174–175, 180–182, 184, 188–189, 211, 217 a 265.

⁶⁷⁰ Srov. Herbert PEXA, *Peter von der Linden. Vom Linzer Bürger zum geadelten Gutsbesitzer in Böhmen und Stifter des Klosters Forbes (Borovany)*, Historisches Jahrbuch der Stadt Linz 1979, s. 21–58.

borovanské kanonie ještě znovu potvrdil král Jiří z Poděbrad dne 31. 5. 1461.⁶⁷¹ V tomtéž roce byla kanonie osazena kanovníky z Třeboně a jejím prvním proboštem se stal Zikmund.

Přibližně po sto letech existence se kanonie ocitla v hluboké krizi, když za probošta Jana (zemřel 1559) téměř všichni kanovníci zemřeli na mor. Vilém z Rožmberka na místo probošta dosadil dosavadního opata sázavského kláštera Matěje Kozku z Rynárce, ale kanonie byla nadále v ekonomické i personální krizi a roku 1564 de facto zanikla. Veškerý zbývající majetek kanonie připadl Vilému z Rožmberka, které do své správy převzal i tamní knihovnu, a budovy byly využity k hospodářským účelům. Ve stejné době Vilém z Rožmberka zrušil i kanonii v Třeboni, protože již delší dobu zažívala období mravního úpadku.

Když v roce 1611 zemřel Petr Vok z Rožmberka, vymřel s ním definitivně i rožmberský rod. Dědicem rožmberského panství se stal Jiří ze Švamberka, ale jeho syn Petr se účastnil povstání českých stavů. Po bitvě na Bílé hoře byl celý jeho majetek konfiskován a Třeboň tak připadla vítěznému císaři Ferdinandovi II., který ji v roce 1625 postoupil svému synovi, arcivévodovi Ferdinandovi III. Ten se v roce 1630 rozhodl kanonie v Třeboni i v Borovanech obnovit a vrátit jim jejich dřívější majetky, což potvrdil dekretem vydaným 15. 2. 1631 a zároveň pověřil probošta kanonie v Klosterneuburgu, aby vybral vhodné osoby k osazení obou kanonií. Postupně začala obnova budov v Třeboni i v Borovanech, ale vše postupovalo velmi pomalu. Teprve v roce 1651 byly dokončeny nezbytné opravy budov a od roku 1658 byla kanonie znovu obydlena. Dlouho však neměla svého probošta a jejími představenými byli klosterneuburští opati. Šlo však jen o formální funkci a kanonii řídil administrátor, který sídlil v Třeboni a spravoval zároveň obě kanonie.

Prvním proboštem znovuobnovené borovanské kanonie se posléze stal Jiří Jand, ale po jeho smrti v roce 1663 nastaly vleklé spory mezi kanonií a novým majitelem třeboňského panství Janem Adolfem I. ze Schwarzenberka, který si nárokoval právo dohlížet na volbu probošta, zatímco podle kanovníků měl toto právo pouze pražský arcibiskup. Celý spor byl nakonec po intervenci arcibiskupa vyřešen smírně a v roce 1677 byl zvolen probošt Konrád Fischer. Kanonie v tu dobu měla pět řeholníků a vzkvétala, i když se dějiny následujících desetiletí nesou především ve znamení dlouhodobých sporů mezi kanonií a borovanskými měšťany. Posledním borovanským proboštem se stal Arnošt Stein.

V době rozsáhlých sekularizací za císaře Josefa II. byla zrušena i kanonie v Borovanech. Nařízení o jejím zrušení bylo vydáno 14. listopadu 1785; v soupisech majetků klášterů

⁶⁷¹ Dokumenty související s fundací kanonie jsou dochovány v klášterním archivu (Národní archiv, Archiv českých klášterů zrušených za Josefa II., Archiv kláštera řádových kanovníků sv. Augustina v Borovanech, č. 5 a 6).

zrušených za Josefa II. o borovanské kanonii nalezneme jen stručnou zprávu a informace o knihovně zde zcela chybí.⁶⁷² Dosavadní probošt se stal prvním administrátorem borovanské fary.

Samotná **knihovna** borovanské kanonie až dosud nebyla předmětem podrobnějšího zkoumání. Z dobových zpráv lze uvést jen okrajovou zmínku rožmberského kronikáře Václava Březana, který k roku 1599 stručně uvádí, že „spatřil bibliotéku klášterskou s listy a pánu [tj. Petru Vokovi z Rožmberka] o ní zprávu učinil, což toho dne pátečního 19. februarii vyřídív, v sobotu za Jeho Milostí pánem jel.“⁶⁷³ Jako první se přímo o borovanské knihovně stručně zmiňuje Bohuslav Balbín, který uvádí celkem deset borovanských rukopisů.⁶⁷⁴ Šest z nich se podařilo ztotožnit s dnes dochovanými kodexy,⁶⁷⁵ čtyři však nebylo možné vzhledem k nedostatečně konkrétnímu popisu identifikovat.⁶⁷⁶

Nejpodrobněji, leč i tak velice stručně, se ve svém článku borovanské knihovny dotkl Ferdinand Tadra,⁶⁷⁷ který ale nepřináší v podstatě žádné konkrétní informace. K počátkům knihovny jen velmi obecně uvádí, že proboštové borovanské kanonie se snažili vybudovat dostatečně vybavenou knihovnu a tak obstarávali i dávali opisovat rukopisy. Hned ale dodává, že o rozsahu

⁶⁷² Srov. Tomáš Václav BÍLEK, *Statky a jmění kolejí jezuitských, klášterů, kostelů, bratrstev a jiných ústavů v království Českém od císaře Josefa II. zrušených*, Praha 1893, s. 156–157.

⁶⁷³ Václav BŘEZAN, *Životy posledních Rožmberků II*, překlad Jaroslav PÁNEK, Praha 1985, s. 544.

⁶⁷⁴ Bohuslav Balbini *E.S.I. Bohemia docta. Pars III*, ed. Karel Rafael UNGAR, Pragae 1778, s. 149–151.

⁶⁷⁵ Balbínem uvedená „Postilla sanctae Pragensis universitatis catholica. Est incerti authoris, neque puto hactenus ad typum pervenisse“ je ve skutečnosti postila Konráda Waldhausera dochovaná v rukopisech NK ČR I D 11 a NK ČR VII D 9. Balbínem velmi podrobně popsany „Tractatus mag. Cunssonis contra M. Adalbertum Ranconis de Ericino de devolutionibus non recipiendis a rusticis ecclesiae, vel dominorum, proemium libri ita habet: „Reverendissimo in Christo patri, domino Joanni sanctae Pragensis ecclesiae archiepiscopo, apostolicae sedis legato, Cunso custos et canonicus Pragensis, vestrae paternitatis indignus vicarius, et decretorum doctor.“ je zcela nepochybně traktát Kuneše z Třebovle zapsaný v rukopisu NK ČR VI C 21. „Malogranati prima pars auctore abbate Aulaerogensi, de quo plura iam diximus superius“ je první a druhá kniha Malogranata dochovaná v kodexu NK ČR XII A 15. Dále Balbín uvádí „Ioannis Hussi haeresiarum Expositio, seu Glossa super evangelia“, což je snad Husova Česká nedělní postila v rukopisu NK ČR XVII B 13 (tento rukopis však není v borovanské knihovně doložen, podrobněji viz dále). Záznam „Postilla ibidem incerti authoris, composita suo collecta an. 1404. Sunt in ea festa etiam sanctorum Bohemiae patronorum“ bylo možné díky uvedenému letopočtu ztotožnit se Zderazskou postilou Johlína z Vodňan v kodexu NK ČR I D 44. Rukopis označený jako „Tractatus varii plerique iam ante typis editi, unus rarus, et nunquam, ut reor, editus M. Adalberti Ranconis de s. communione“ je kodex NK ČR I F 9, což bylo možné zjistit na základě tam zapsaného díla *De frequenti communione ad plebanum Martinum Vojtěcha Raňkova z Ježova*.

⁶⁷⁶ Jde o Balbínem uvedenou „Sermones de tempore et sanctis incerti authoris, patrii tamen, ut ex multis rebus intelligi potest“, „Sermones magistri Marci de Cracovia (ita autographum meum, at suspicor mendum esse, et fortasse legendum Matthaei de Cracovia) de communione ss. eucharistiae“, „Sermones de tempore et sanctis incerti authoris et quod sciam nunquam impressi typis“, „Postilla super dominicas et festa. Author vixit in Bohemia, ut ex festis apparet s. Wenceslai, s. Adalberti etc.“

⁶⁷⁷ Ferdinand TADRA, *Borovany, klášter kanovníků řehole sv. Augustina*, Blahověst 40, 1890, s. 22–24, 37–40, 87–89, 121–123, 165–167, 201–204, s. 40, 88, 89.

knihovny nelze nic bližšího říci, protože knihy byly rozptýleny do různých knihoven v Čechách i v zahraničí a mnoho se jich ztratilo. Dále pouze konstatuje, že po prvním zrušení kanonie byly tamní rukopisy přeneseny do knihovny pánů z Rožmberka, a po jejím obnovení byly na příkaz krále Ferdinanda navraceny zpět, ale podle něj nelze přesně určit, do jaké míry se tak stalo. Tvrdí, že se z rožmberské knihovny mnoho svazků dostalo do jezuitské koleje v Krumlově a navíc v borovanské kanonii v té době nebyli kněží, kteří by se o navracení knih mohli postarat. Jaroslav Kadlec⁶⁷⁸ (pravděpodobně i pod vlivem právě uvedeného Tatrova článku) píše, že borovanská knihovna byla již od počátku rozsáhlá, protože první probošt Zikmund koupil množství rukopisů a také se postaral o pilné opisování v místním skriptoriu. Dále uvádí, že mnohé rukopisy byly ztraceny při prvním zrušení kanonie a byly rozptýleny po mnoha knihovnách v České republice i v zahraničí. Z borovanských kodexů uvádí jen tři: NK ČR XVII A 11, NK ČR XVII A 17 a NK ČR XVII B 13. První dvě signatury jsou však uvedeny chybně: rukopis NK ČR XVII A 11 pochází z klementinské koleje a kodex NK ČR XVII A 17 má vlastnickou poznámku bosých augustiniánů od kostela sv. Václava v Praze na Zderaze.

Tatrovo i Kadlecovo tvrzení o kupování a opisování rukopisů však není podloženo: neexistuje žádný doklad o zakoupení byť i jediného rukopisu a také zpráva o činnosti borovanského skriptoria je zřejmě chybná, protože naprostá většina rukopisů je datována do doby před vznikem kanonie. Stejně tak tvrzení o rozptýlení kodexů do českých i zahraničních knihoven neodpovídá realitě, protože až na jedinou výjimku jsou všechny identifikované borovanské rukopisy dnes uloženy v NK ČR.

V monografii o kanonii v Třeboni se Kadlec⁶⁷⁹ několikrát stručně zmiňuje i o knihovně borovanské kanonie. Upozorňuje, že se některé rukopisy z treboňské knihovny mohly po prvním zrušení obou kanonií dostat do borovanské knihovny a uvádí i konkrétní rukopisy,⁶⁸⁰ u nichž k tomuto mohlo dojít; žádné důvody pro toto tvrzení ovšem nezmiňuje.

Lenka Veselá⁶⁸¹ píše, že Vilém z Rožmberka v době po prvním zrušení obou kanonií s jejich knihami volně disponoval a některé daroval jezuitské koleji v Českém Krumlově. Pro toto tvrzení však v dochovaných rukopisech kanonií v Borovanech a v Třeboni ani v rukopisech českokrumlovské koleje nenacházíme žádné doklady.

⁶⁷⁸ Jaroslav KADLEC, *Forbes – Borovany*, in: *Die Stifte ...*, s. 49–64, s. 61.

⁶⁷⁹ Jaroslav KADLEC, *Klášter augustiniánských kanovníků v Třeboni*, Praha 2004, s. 59, 66 a 131.

⁶⁸⁰ Podle Kadlece by se mělo jednat o rukopisy NK ČR I D 44, NK ČR I G 43, NK ČR VI A 21, NK ČR VI E 11, NK ČR VII D 17, NK ČR XI D 6, NK ČR XII D 3, NK ČR XIV G 11 a NK ČR adlig. 40 D 17.

⁶⁸¹ Lenka VESELÁ, *Knihy na dvoře Rožmberků*, Praha 2005, s. 44.

Z knihovny borovanské kanonie se podařilo identifikovat celkem 59 rukopisů a rukopisných částí adligátů. Budování tamní knihovny zřejmě začalo ihned po založení kanonie a jejím osídlení kanovníky z Třeboně. Pravděpodobně v té době byla knihovna vybavena některými rukopisy z Třeboně, o čemž svědčí poznámka „Detur in Borowan“ (v některých případech má mírně odlišné znění), která je uvedena na předním přidešti či prvním listu v celkem osmi kodexech.⁶⁸²

NK ČR XIII G 17, fol. 1r

Nešlo však o jednorázový dar, což dokazuje případ darování rukopisu I A 29b, který je rovněž opatřen touto poznámkou, ale podle záznamů na předním přidešti se do Borovan musel dostat později.

Krátce po založení se do borovanské kanonie pravděpodobně dostal také rukopis NK ČR I B 14, který vznikl kolem roku 1460 a obsahuje některé důležité texty pro fungování kanonie; jedná se pravděpodobně o opis z nedochovaného rukopisu, který je zaznamenán v katalogu knihovny treboňské kanonie z let 1389–1393 pod č. 13.⁶⁸³

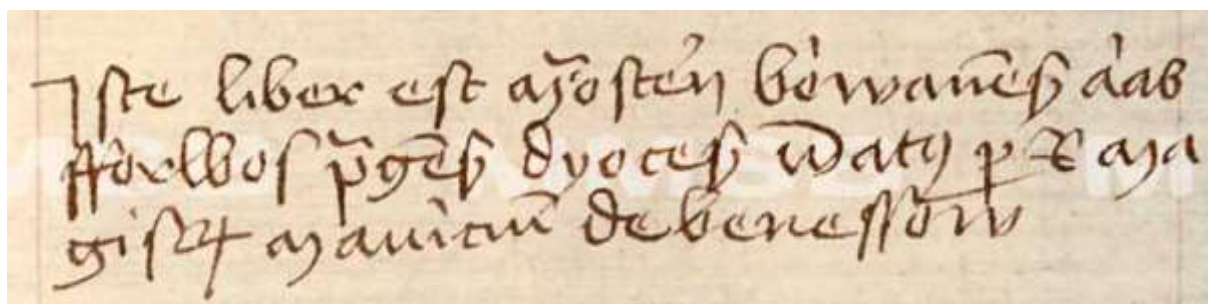
Knihovna byla dále rozšiřována dary soukromých osob. V pěti borovanských rukopisech⁶⁸⁴ nacházíme záznamy, že byly borovanské kanonii darovány Mořicem (Maříkem) z Benešova, a to ve znění „Iste liber est monasterii Borowanensis alias Forwos Pragensis dyocesis datus per reverendum magistrum Mauricium“ nebo podobně.⁶⁸⁵

⁶⁸² Jedná se o následující rukopisy (není-li uvedeno jinak, shoduje se znění poznámky s variantou uvedenou v hlavním textu): NK ČR I A 29b („Iste liber detur in Worowan“, zapsáno dvakrát), NK ČR I D 22, NK ČR I G 13, NK ČR VI A 21 („Detur in Worwan“), NK ČR VI F 5, NK ČR VII D 9 („Detur in Worwan“), NK ČR XIII G 17, NK ČR XIV F 11.

⁶⁸³ Ivan HLAVÁČEK, *Studie k dějinám knihoven v českém státě v době předhusitské I. Knihovna kláštera treboňského v rámci knihoven českých augustiniánských klášterů*, in: Týž, *Knihy a knihovny v českém středověku: Studie k jejich dějinám do husitství*, Praha 2005, s. 156–207, s. 193.

⁶⁸⁴ NK ČR I D 14, NK ČR I D 16, NK ČR I F 13, NK ČR VI C 21, NK ČR VI C 30.

⁶⁸⁵ Vyskytují se varianty: „Iste liber est monasterii Borowanensis alias Forbos in diocesi Pragensi datus per reverendum magistrum Mauricium de Benessow“, „Iste liber est monasterii Borowanensis alias Forwos Pragensis dyocesis datus per reverendum magistrum Mauricium de Benessow“, „Iste libellus est monasterii Borowanensis alias de Forbos datus per reverendum magistrum Mauricium de Benessow diocesis Pragensis“.

NK ČR VI C 21, fol. 192r

Mořic z Benešova⁶⁸⁶ získal v roce 1435 bakalářský titul na pražské artistické fakultě,⁶⁸⁷ v roce 1440 se stal mistrem svobodných umění.⁶⁸⁸ V letech 1442 a 1443 byl děkanem artistické fakulty,⁶⁸⁹ v roce 1447 byl zvolen rektorem a po roce 1448 již o něm v písemných pramenech nenacházíme žádné zmínky. Jeho rukopisy se však do borovanské knihovny dostaly zřejmě až později, jak naznačují záznamy v kodexu NK ČR VI C 21, kde je poznámka o tom, že krumlovský kaplan Bárta daroval v roce 1470 tento rukopis Janu Šimánkovi z Krumlova. Kodexy Mořice z Benešova se tedy do borovanské knihovny dostaly zřejmě až někdy po tomto roce.

Celkem šest borovanských rukopisů⁶⁹⁰ obsahuje vlastnický záznam Václava z Týna nad Vltavou, který je uveden ve znění „Wencesslai de Tyn Multavie in ripis“, přičemž druhá část záznamu může být zapsána v pořadí „in ripis Multavie“ a vlastní jméno „Wencesslai“ může být psáno jen s jedním „s“; v některých rukopisech je tento záznam dochován neúplně.⁶⁹¹ V jednom z těchto šesti rukopisů (NK ČR VI F 5) má poznámka rozsáhlejší znění: „Wencesslai de Tyn in

⁶⁸⁶ K němu srov. Josef TRÍŠKA, *Literární činnost předhusitské university*, Praha 1967 (= Sběrka pramenů a příruček k dějinám University Karlovy 5), s. 167 a Pavel KOTAU, *Mistři pražské artistické fakulty v letech 1437–1448*. Diplomová práce, Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav českých dějin, Praha 2011, s. 63–64; srov. také Ivan HLAVÁČEK, *Alexius Třeboňský a katalog jeho knihovny z konce 15. stol.*, Sborník historický 6, 1959, s. 223–252, zvl. s. 229.

⁶⁸⁷ *Liber decanorum facultatis philosophicae universitatis Pragensis, ab anno Christi 1367 usque ad annum 1585*, Pragae 1832 (= Monumenta historica Universitatis Carolo-Ferdinandae Pragensis II), s. 11–12.

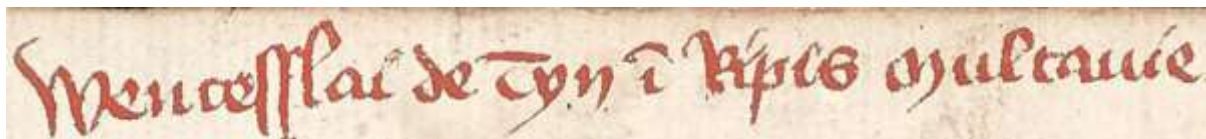
⁶⁸⁸ *Liber decanorum facultatis philosophicae universitatis Pragensis, ab anno Christi 1367 usque ad annum 1585*. Pragae 1832 (= Monumenta historica Universitatis Carolo-Ferdinandae Pragensis II), s. 15.

⁶⁸⁹ *Liber decanorum facultatis philosophicae universitatis Pragensis, ab anno Christi 1367 usque ad annum 1585*. Pragae 1832 (= Monumenta historica Universitatis Carolo-Ferdinandae Pragensis II), s. 17 a 20.

⁶⁹⁰ NK ČR I G 43, NK ČR VI D 11, NK ČR VI F 5, NK ČR VII F 1, NK ČR XII G 5 a NK ČR XIII G 17.

⁶⁹¹ NK ČR VI D 11 a NK ČR XII G 5.

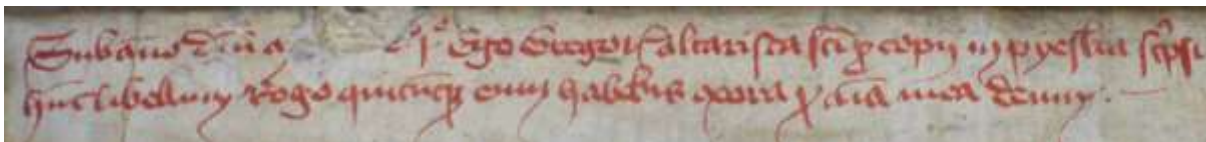
Ripis Multavie datus ...“, její závěrečná část je vyříznuta. O osobě dárce však nemáme v jiných pramenech žádné zprávy.⁶⁹²

NK ČR VII F 1, fol. 3r

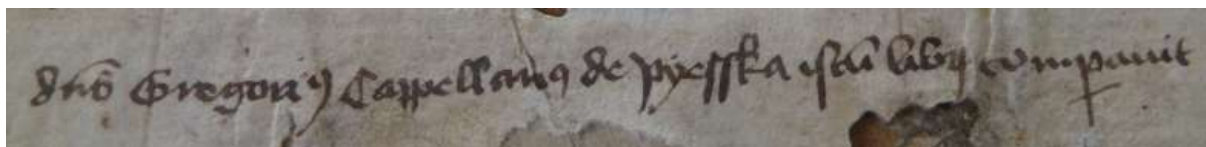
Dva z těchto rukopisů (NK ČR VI F 5 a NK ČR XIII G 17) jsou také opatřeny výše zmiňovanou poznámkou „Detur in Borowan“. To by naznačovalo, že se snad původně rukopisy z Václavovy pozůstalosti dostaly nejprve do kanonie v Třeboni a odtud byly všechny darovány do Borovan, nelze to ovšem přímo prokázat.

Kromě toho je na zadním přidešті rukopisu NK ČR VI F 5 záznam „Sub anno domini M [CCC]C° I° ego Gregorius altarista sancti Procopii in Pyeska scripsi hunc libellum. Rogo quicumque eum habebis, exora pro anima mea deum.“

NK ČR VI F 5, zadní přidešті

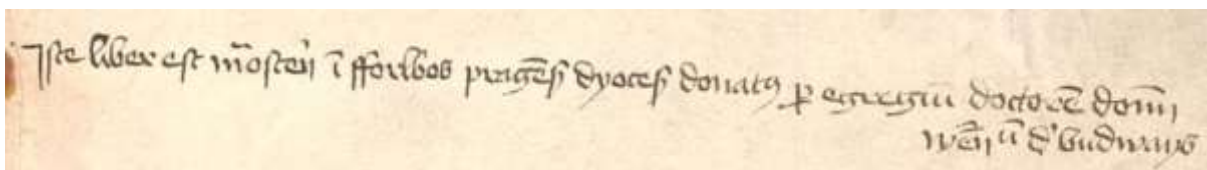
Se jménem Řehoře z Písku se setkáváme i v kolofónu na fol. 126r a také v záznamu na zadním přidešті borovanského rukopisu NK ČR I C 43 („Dominus Gregorius capellanus de Pyesska istum librum comparavit“). Kromě toho se kolofóny s jeho jménem objevují také v rukopisu KNM XVI F 11, nicméně o jeho osobě v pramenech chybí jakékoliv další informace.

NK ČR I C 43, zadní přidešті

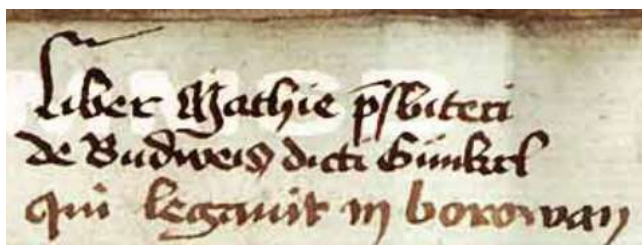
⁶⁹² Věnuje se mu stručný článek Karel PLETZER, *Středověké rukopisy Václava z Týna nad Vltavou*, Výběr, časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech 31, 1994, s. 257–258, ve kterém ale autor neuvádí rukopisy NK ČR I G 43 a NK ČR XIII G 17.

Václav z Budějovic daroval kanonii dva rukopisy,⁶⁹³ oba označené poznámkou „Iste liber est monasterii in Forvos Pragensis dyocesis donatus per egregium doctorem dominum Wenceslaum de Budways“ (slova „doctorem dominum“ jsou uvedena v různém pořadí).

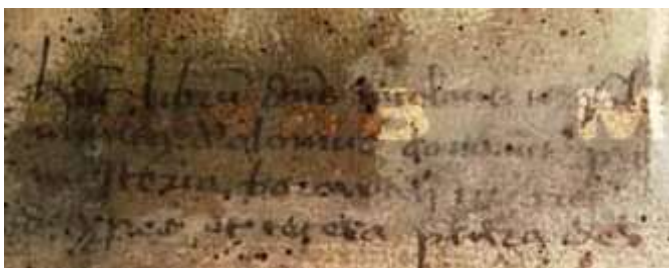
NK ČR I A 32, zadní přidešti

Farář Matyáš z Budějovic kanonii věnoval kodex NK ČR I E 14, v němž byl k vlastnickému připsku „Liber Mathie presbiteri de Budweis dicti Günkrl“ později doplněný dodatek „qui legavit in Borowan“.

NK ČR I E 14, přední přidešti

Mikuláš z Olomouce daroval kanonii rukopis NK ČR I B 16, o čemž svědčí poznámka „Hunc librum dominus Nicolaus Ierosolimitatus de Olomucz donavit pro monasterio Borowanensi, ut oretur deus pro eo, et cetera plura dedit“.

NK ČR I B 16, přední přidešti

⁶⁹³ NK ČR I A 32 a NK ČR VII D 17.

Kněz Jan věnoval rukopis NK ČR XII A 15, jak nás informuje text na štítku na přední desce: „Primus liber et secundus Malogranati donatus per venerabilem dominum virum (?) Iohannem plebanum de Rozenberk pro cenobio Borowanensi.“

NK ČR XII A 15, přední deska

Tento rukopis má na spodní ořízce rukou 15. století zapsanou signaturu „7us“; s tímto typem signatury se setkáváme také u kodexu NK ČR I G 2, který pravděpodobně náležel kanonii v Třeboni, a je tedy pravděpodobné, že oba rukopisy původně patřily do stejné knihovny.

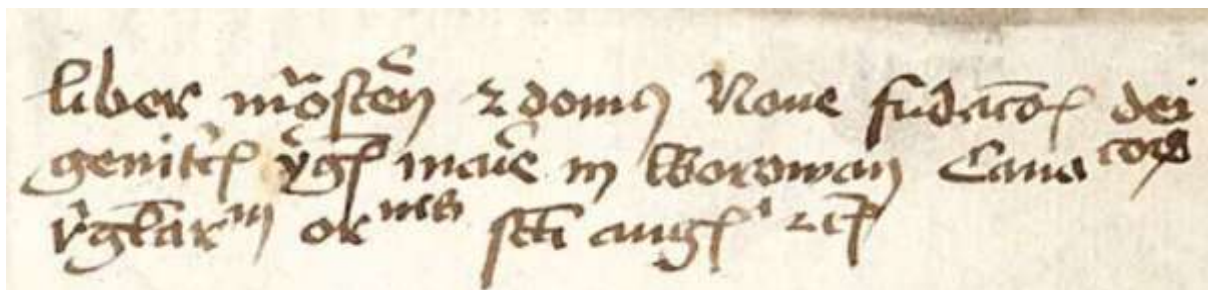
Právě uvedené dárce jednotlivých rukopisů však známe jen díky jejich jménům uvedených přímo v kodexech a v jiných pramenech o nich další zprávy nenacházíme.

Část z dochovaných rukopisů borovanské kanonie je opatřena vlastnickými poznámkami, které lze rozdělit na dvě skupiny. První z nich je psán rukou druhé poloviny 15. století a je dochován v jedenácti rukopisech,⁶⁹⁴ nejčastěji ve znění „Liber monasterii et domus nove fundacionis dei genitricis virginis Marie in Borowan canonicorum regularium ordinis sancti Augustini“. Mezi záznamy v jednotlivých rukopisech jsou však menší i větší odlišnosti: název „Borowan“ je variantně psán i „Worowan“, závěrečná formulace „canonicorum regularium ordinis sancti Augustini“ v některých případech částečně nebo úplně chybí a bývá doplněno „etc.“, na začátku je občas předesláno „iste“ nebo „item“ a za slovo „liber“ je v těchto případech přidáno sloveso „est“ nebo „pertinet“; kromě toho různé části tohoto vlastnického záznamu bývají zapsány v odlišném pořadí.⁶⁹⁵ K tomuto typu záznamu je v některých rukopisech rukou z přelomu 15. a

⁶⁹⁴ NK ČR I B 21 (zapsáno dvakrát), NK ČR I D 22 (zapsáno dvakrát), NK ČR I E 14, NK ČR I E 47, NK ČR I G 13 (zapsáno dvakrát), NK ČR I G 14 (zapsáno dvakrát), NK ČR I G 35, NK ČR VI D 17 (zapsáno dvakrát), NK ČR VI F 5 (zapsáno dvakrát), NK ČR XI D 6 (zapsáno dvakrát), NK ČR XII G 5 a NK ČR XIII G 17 (zapsáno dvakrát).

⁶⁹⁵ V rukopisech se vyskytují tyto varianty: „Liber monasterii et domus nove fundacionis dei genitricis virginis Marie in Borowan canonicorum regularium ordinis sancti Augustini etc.“, „Liber monasterii et domus nove fundacionis dei genitricis virginis Marie in Borowan canonicorum regularium ordinis sancti Augustini alias Forvos Pragensis dyocesis“, „Liber monasterii et domus nove fundacionis dei genitricis virginis Marie in Worowan canonicorum regularium ordinis sancti Augustini etc.“, „Liber monasterii et domus nove fundacionis dei genitricis virginis Marie in Worowan ordinis canonicorum regularium sancti Augustini etc.“, „Liber monasterii et domus nove fundacionis dei genitricis virginis Marie in Borowan ordinis canonicorum regularium sancti Augustini etc.“, „Iste liber est monasterii et domus nove fundacionis dei genitricis virginis Marie in Borowan canonicorum regularium sancti Augustini etc.“, „Iste liber est monasterii et domus nove fundacionis dei genitricis

16. století připsáno „alias Forwos Pragensis dyocesis“ (tyto doplňky jsou psány stejnou rukou, která psala níže uvedený druhý typ vlastnických záznamů). Ve většině rukopisů je tato poznámka dochována dvakrát, na začátku (na fol. 2, na přidešti nebo předsádce) a na konci kodexu (na posledním foliu, předsádce nebo přidešti). Pokud je tento záznam uveden pouze jednou (v NK ČR I E 14, NK ČR I G 35 a NK ČR XII G 5), je vždy jen na konci kodexu.

NK ČR I G 13, přední přidešti

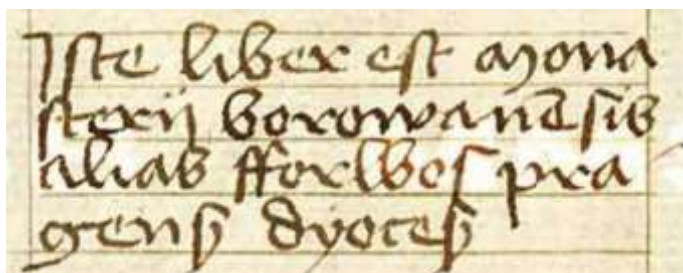
Druhý typ vlastnické poznámky lze datovat na přelom 15. a 16. století, mívá znění „Iste liber est monasterii Borowanensis alias Forwos Pragensis dyocesis“ a objevuje se ve dvaceti rukopisech.⁶⁹⁶ Slovo „liber“ může být zaměněno za „libellus“, slova „liber“ (popř. „libellus“) a „est“ mohou být uvedena v opačném pořadí, název „Forbos“ může být variantně zapsán jako „Forwos“ i „Forwas“ a závěrečná formulace „alias Forwos Pragensis dyocesis“ může mít mírně odlišné znění.⁶⁹⁷ Tento záznam je uveden na konci rukopisů, obvykle na posledním foliu, ale

virginis Marie in Borowan canonicorum regularium sancti Augustini etc. Pragensis dyocesis“, „Iste liber pertinet ad novvam fundacionem in Worowan monasterium alias Forwos Pragensis dyocesis“, „Iste liber pertinet in Borowan ad novam fundacionem dei genitricis virginis Marie in dyocesi Pragensi“, „Iste liber pertinet in Borowan ad novam fundacionem dei genitricis virginis Marie etc.“, „Iste liber pertinet in Borowan nove fundacionis dei genitricis virginis Marie“, „Iste liber pertinet in Borowan novve fundacionis dei genitricis virginis Marie Pragensis dyocesis“, „Liber iste pertinet in Borowan nove fundacionis dei genitricis virginis Marie Pragensis dyocesis“, „Liber iste pertinet in Borowan nove fundacionis dei genitricis virginis Marie et ordinis canonicorum regularium sancti Augustini etc. alias Forwos Pragensis dyocesis“, „Item liber monasterii et domi nove fundacionis dei genitricis virginis Marie in Borowan canonicorum regularium“, „Item liber monasterii et domus nove fundacionis dei genitricis virginis Marie canonicorum regularium ordinis sancti Augustini etc. in Borowan alias Forwos Pragensis dyocesis“, „Item liber monasterii et domus nove fundacionis dei genitricis virginis Marie in Worowan canonicorum regularium ordinis sancti Augustini etc.“, Liber monasterii et domus nove fundacionis dei genitricis virginis Marie in Borowan canonicorum regularium ordinis sancti Augustini etc. Pragensis dyocesis“.

⁶⁹⁶ NK ČR I A 29a, NK ČR I B 14, NK ČR I B 34, NK ČR I C 2, NK ČR I D 15, NK ČR I D 18, NK ČR I D 44, NK ČR I E 14, NK ČR I F 9, NK ČR I G 5, NK ČR I G 12, NK ČR VI A 21, NK ČR VI E 11, NK ČR VI E 12, NK ČR VII D 10, NK ČR VII E 11, NK ČR XII A 15, NK ČR XII E 2, NK ČR XIII E 6 a NK ČR XIV G 11.

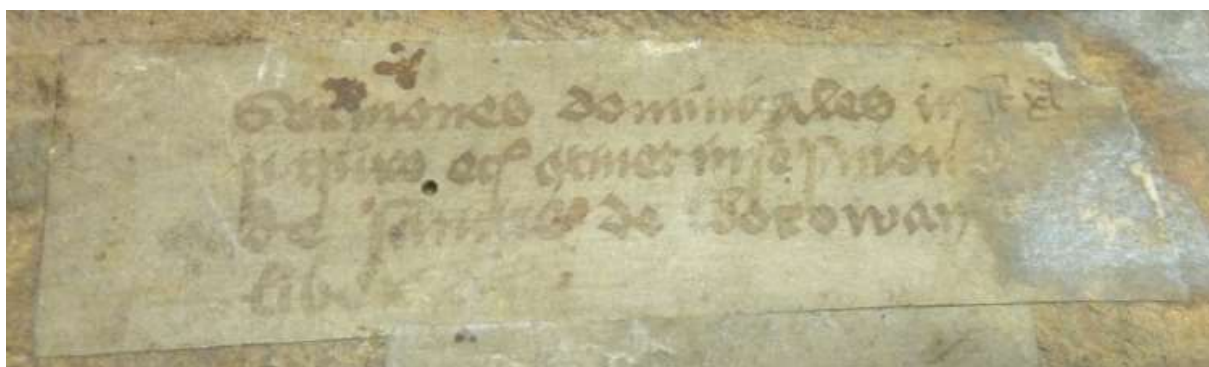
⁶⁹⁷ V rukopisech se vyskytují tyto varianty: „Iste est libellus monasterii Borowanensis alias Forwos Pragensis dyocesis“, „Iste libellus est monasterii Borowanensis alias Forwos Pragensis dyocesis“, „Iste est liber monasterii Borowanensis alias Forwas diocesis Pragensis“, „Iste est liber monasterii Borowanensis alias Forwos Pragensis dyocesis“, „Iste liber est monasterii Borowanensis alias Forbos in diocesi Pragensi“, „Iste libellus est monasterii Borowanensis alias Forbos Pragensis dyocesis“, „Iste libellus est monasterii Borowanensis Pragensis diocesis alias monasterii in Forbos“, „Iste liber est Borowanensis alias de Forbos monasterii in diocesi Pragensi“.

v několika případech také na předposledním foliu, obalu poslední složky, zadní předsádce nebo zadním přideštlí. Stejnou rukou jsou psány i některé výše uvedené záznamy o darování rukopisů.

NK ČR XII A 15, fol. 199vb

Kromě dvou právě uvedených převažujících typů poznámek najdeme v sedmi rukopisech⁶⁹⁸ stručný vlastnický záznam zapsaný rukou 15. století, který vždy následuje po obsahu rukopisu uvedeném na štítku na přední desce. Tento záznam je uveden ve znění „Liber Borowanensis“ (NK ČR I G 13, NK ČR XIV F 11), „Liber Worowanensis“ (NK ČR I G 14, NK ČR VI F 5, NK ČR XIII G 17), „De Borowan liber“ (NK ČR VI D 17) nebo „Liber de Worowan“ (NK ČR I B 21).

NK ČR VI D 17, přední deska

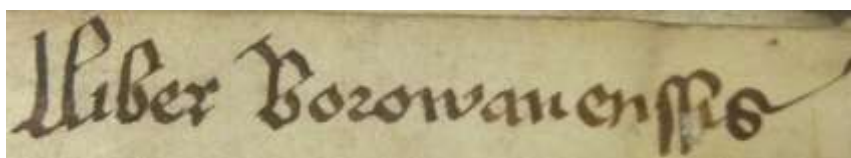
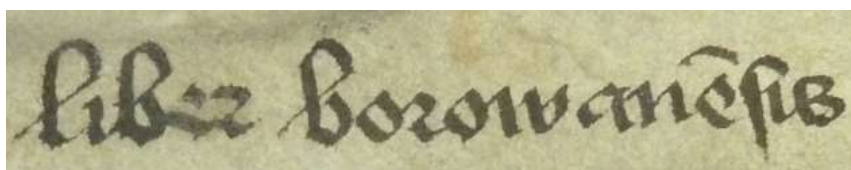
NK ČR VI F 5, přední deska

⁶⁹⁸ NK ČR I B 21, NK ČR I G 13, NK ČR I G 14, NK ČR VI D 17, NK ČR VI F 5, NK ČR XIII G 17 a NK ČR XIV F 11.

Je možné, že tyto záznamy jsou psány stejnou rukou jako výše uvedený záznam uváděný obvykle ve znění „Liber monasterii et domus nove fundacionis dei genitricis virginis Marie in Borowan canonicorum regularium ordinis sancti Augustini“. Vzhledem k tomu, že většina štítků s tímto záznamem byla záměrně poškozena, to však nelze tvrdit s jistotou.

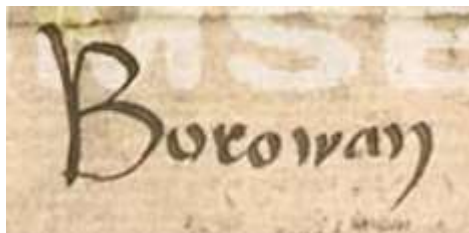
V dalších čtyřech rukopisech se vyskytují i další typy poznámek, které lze všechny datovat také do 15. století:

„Liber Borowanensis“ (NK ČR I B 14)

NK ČR I B 14, fol. Ir a Iv

„Borowan“ (NK ČR I C 2)

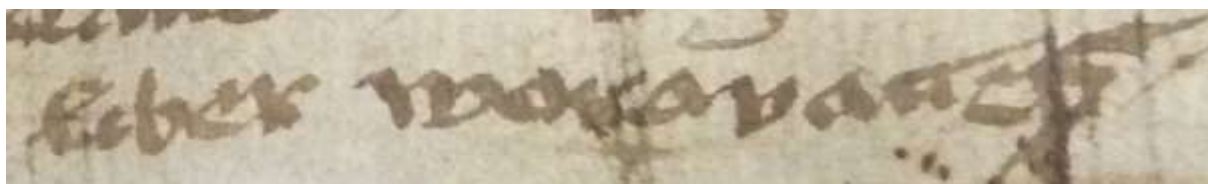
NK ČR I C 2, přední přidešti

„In Boroban in Forbos“ (NK ČR I D 44)

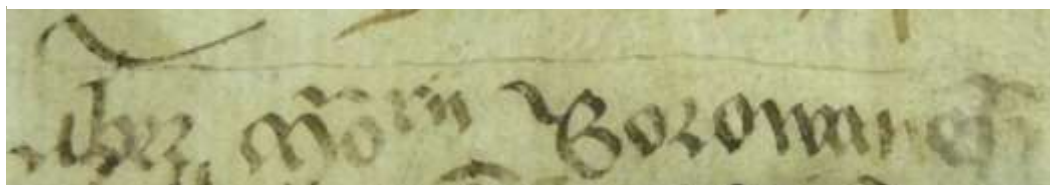

NK ČR I D 44, fol. Ilv

„Liber Worovanensis“ a „Liber monasterii Borowanensis“ (NK ČR XII G 5)

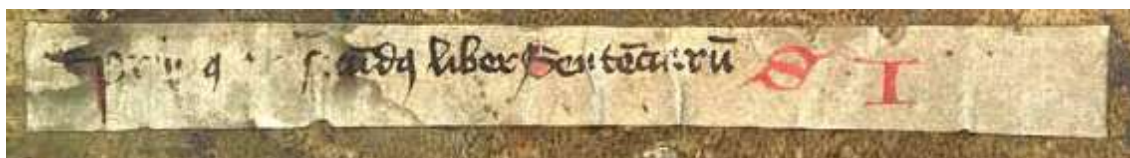

NK ČR XII G 5, zadní přidešti

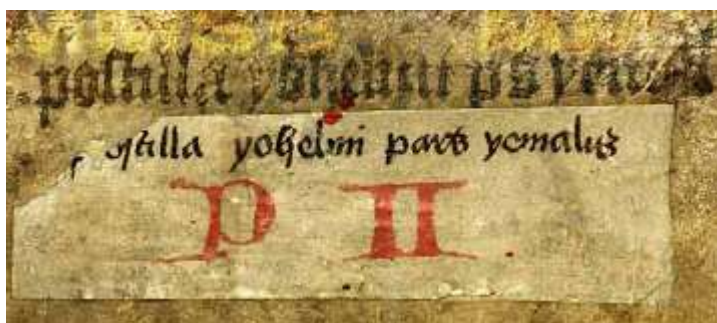

NK ČR XII G 5, fol. 1r

Kromě toho byly rukopisy z borovanské kanonie v 15. století postupně opatřovány na přední desce štítky s tituly a signaturami, které byly tvořeny majuskulním písmenem a římským (výjimečně i arabským) číslem. Tituly byly pravděpodobně zapsány o něco dříve, čemuž by nasvědčovalo, že signatury byly v některých případech kvůli nedostatku místa zapsány na samostatné štítky. Neobvyklý systém borovanských signatur byl přejat z mateřské kanonie v Třeboni: Písmeno bylo odvozeno od titulu prvního nebo nejrozsáhlejšího díla v rukopisu, eventuálně jde o počáteční písmeno jména autora. Vzhledem k tomuto neobvyklému systému signatur nelze odhadovat, jaký byl původní rozsah knihovny.

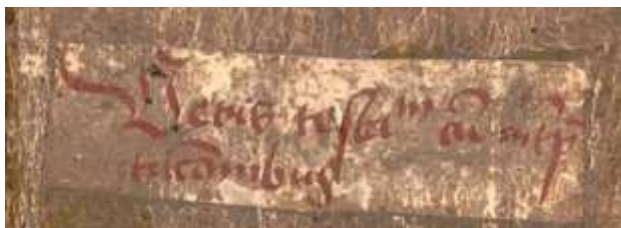

NK ČR I B 34, přední deska

NK ČR I D 15, přední deska

U jedenácti rukopisů⁶⁹⁹ jsou dochovány na hřbetech štítky z konce 15. století, na něž byly červeným inkoustem zapsány tituly.

NK ČR I A 29a, přední deska

NK ČR I A 29b, přední deska

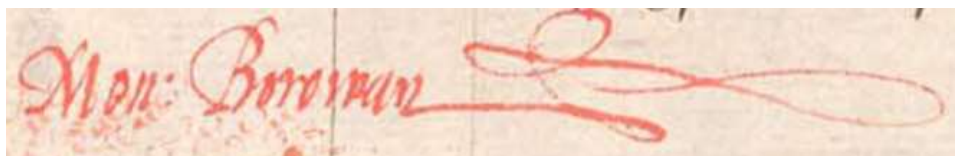
Po prvním zrušení kanonie se celá knihovna stala majetkem pánů z Rožmberka a v téže době se do jejich majetku dostaly i knihy z kanonie v Třeboni. O přesunutí těchto fondů do rodové knihovny Rožmberků svědčí exlibris Petra Voka z Rožmberka z roku 1609, která jsou dochovaná ve většině borovanských i treboňských rukopisů. Když byly obě kanonie znovu obnoveny, byly jim vráceny také jejich knihovní fondy. Při té příležitosti byl pořízen inventář knih, které měly být vráceny, přičemž se zde nijak nevyznačuje, zda konkrétní svazky patřily do treboňské nebo do borovanské kanonie.⁷⁰⁰ Je zde jmenovitě uvedeno 434 tištěných knih, ale pouze souhrnně jsou zmíněny rukopisy: 137 pergamenových a 711 papírových. Díky uvedeným počtům můžeme odhadovat, že se ze středověké borovanské knihovny dochovalo přibližně čtyřicet procent rukopisů; jde však jen o hrubý odhad, protože před pořízením inventáře byly pravděpodobně některé středověké rukopisy ztraceny a naopak se do knihovny některé rukopisy dostaly jistě až v průběhu 16. a 17. století.

O vracení knih borovanské kanonii nacházíme přímý doklad v rukopisu NK ČR VII F 1 v poznámce na fol. 12v: „Hic liber restitutus est ex bibliotheca Rosenbergiana monasterio Borovaniensi canonicorum regularium sancti Augustini anno 1665 26. Augusti“. Obdobný záznam je také v borovanské inkunábuli NK ČR 40 D 17, kde je na fol. 2r uvedeno: „Restitutus est infra nominato monasterio ex bibliotheca Rosenbergiana 21. Augusti 1665“. Předpokládáme, že rukopisy byly v naprosté většině případů vráceny správně a že tedy nedošlo k promíchání obou fondů ani k výraznějším ztrátám.

⁶⁹⁹ NK ČR I A 29a, NK ČR I A 29b, NK ČR I A 32, NK ČR I B 14, NK ČR I D 18, NK ČR I F 9 (štítek je přelepený), NK ČR I G 12 (štítek je přelepený), NK ČR I G 13 (štítek je přelepený), NK ČR I G 35, NK ČR XI D 6 a NK ČR XIII G 6.

⁷⁰⁰ SOA v Třeboni, fond Velkostatek Třeboň IA 3K β 29c. Srov. Jaroslav KADLEC, *Klášter augustiniánských kanovníků v Třeboni*, Praha 2004, s. 217.

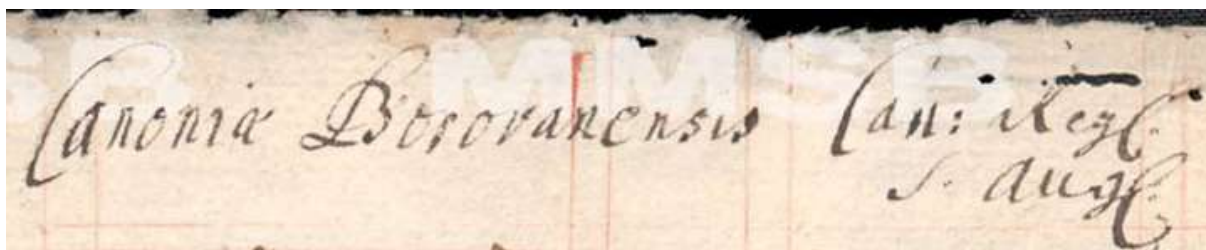
Borovanské rukopisy jsou označené novověkými vlastnickými záznamy, které jsou uvedeny téměř ve všech borovanských rukopisech, pouze v šesti z nich chybí.⁷⁰¹ Nejčastěji je zapsán ve znění „Mon. Borowan“, přičemž první slovo může být zkráceno také jako „Monast.“ nebo uvedeno nezkrácené „Monasterii“ a místní označení může být zapsáno jako „Borowanensis“ a výjimečně je psané s jednoduchým „v“.

NK ČR VI C 21, fol. 2r

Nevíme, když přesně byly tyto záznamy do rukopisů zapsány. Vzhledem k tomu, že výše uvedený inventář je nadepsán „Inventarium librorum, qui in bibliotheca serenissimi principis ac domini domini Leopoldi Wilhelmi archiducis Austriae etc. etc. arcis Trebonensis inveniuntur et secundum uniuscuiusque libri inscriptionem ad monasteria Trebonense et Borowanense canonicorum regularium sancti Augustini spectant“, se zdá, že rukopisy byly těmito záznamy opatřeny ještě před jejich přemístěním do rožmberské knihovny (buď ještě v borovanské kanonii, nebo těsně po jejich převezení do Třeboně). Není totiž pravděpodobné, že by vyjádření „secundum uniuscuiusque libri inscriptionem“ odkazovalo na středověké vlastnické záznamy, protože těmi nebyly označeny všechny kodexy (zvl. v případě knihovny treboňské kanonie).

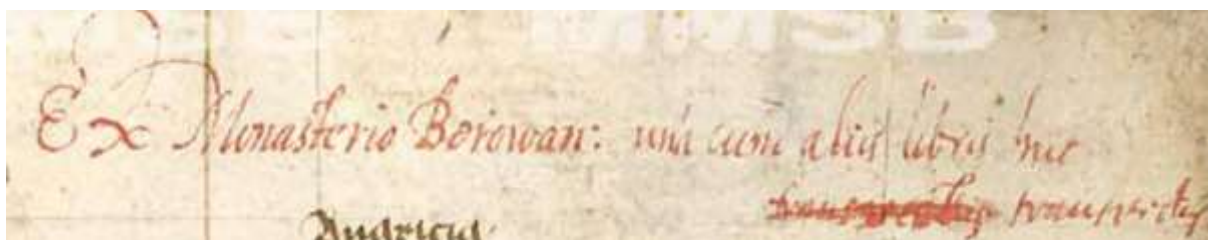
Ve dvou kodexech se setkáváme s odlišným zněním novověkých vlastnických poznámek: „Canoniae Borovanensis Canonicorum regularium sancti Augustini“ (NK ČR I A 29b)

NK ČR I A 29b, fol. 2r

⁷⁰¹ Tento záznam není dochován v rukopisech NK ČR I E 23, NK ČR I E 47, NK ČR I G 35, NK ČR XII G 5, NK ČR XIII E 8 a NK ČR XVII B 13.

„Ex monasterio Borowan una cum aliis libris hic transvectis“ (NK ČR I E 23)

NK ČR I E 23, fol. 1r

Pravděpodobně po vrácení rukopisů z rožmberské rodové knihovny zpět do Borovan byly rukopisy opatřeny štítky s tituly na hřbetech, které jsou dochovány na většině kodexů.⁷⁰²

NK ČR I B 21, přední deska

NK ČR I B 34, přední deska

Posledním milníkem v dějinách knihovny je pak definitivní zrušení kanonie v době josefinských sekularizací, kdy byl knihovní fond přestěhován do pražského Klementina a později se stal se součástí sbírek NK ČR, kde je uložen dodnes.

Osudy kanonie v Borovanech byly od jejího založení až po její definitivní zrušení úzce spjaty s nedalekou kanonií v Třeboni a to se odráží i v dochovaných rukopisech. Kodex NK ČR VI F 5 byl opatřen borovanským vlastnickým záznamem před prvním zrušením kláštera, ale vzhledem k dochovanému novověkému záznamu třeboňské kanonie byl zřejmě po obnovení obou kanonií začleněn do tamního fondu. Rukopis NK ČR I G 5, který byl podle kolofónu napsán v Třeboni, podle dochovaných vlastnických záznamů nepochybně součástí borovanské knihovny již před prvním zrušením tamní kanonie, po jejím obnovení byl do Borovan vrácen, ale nakonec se dostal zpět do Třeboně, o čemž svědčí třeboňský vlastnický záznam z roku 1718. Stejně vlastnické záznamy má i rukopis NK ČR VI D 17, který má navíc na hřbetě zbytek štítku s novověkým titulem, který je psaný rukou třeboňských, nikoliv borovanských rukopisů.

⁷⁰² Tyto štítky nejsou pouze na devíti rukopisech: NK ČR I B 14, NK ČR I E 23, NK ČR I F 13, NK ČR I G 5, NK ČR I G 35, NK ČR I G 43, NK ČR XI D 6, NK ČR XIV G 45 a Praha, Rytířský řád křižovníků s červenou hvězdou III C 5.

Rukopisy NK ČR I D 11 a NK ČR XIV F 11 mají pouze vlastnické záznamy borovanské kanonie, ale novověké štítky s tituly na hřbetu jsou psány rukou, která psala štítky treboňské kanonie a nikoliv borovanské. To by také mohlo naznačovat, že v novověku byly tyto rukopisy součástí treboňské knihovny.

Do rukopisů, které patřily do knihovny borovanské kanonie, okrajově zasáhl svou rozsáhlou písařskou činností Kříž z Telče,⁷⁰³ který byl v závěru života kanovníkem v nedaleké treboňské kanonii. Jeho ruku nacházíme celkem ve třech borovanských rukopisech (NK ČR I A 29a; Praha, Rytířský řád křižovníků s červenou hvězdou III C 5; NK ČR I D 18), které dohromady tvoří kompletní bibli. Rukopisy vznikly na různých místech a v různé době, původně zcela nezávisle na sobě. Později (snad v 60. letech 15. století) je získal a začal využívat Kříž z Telče, o čemž svědčí přítomnost textů psaných jeho rukou ve všech třech kodexech. Svou bibli s sebou Kříž přinesl do kláštera augustiniánů kanovníků v Treboni, kam vstoupil v roce 1478. Nevíme však, zda ji používal až do své smrti v roce 1504, nebo zda byly jeho knihy po vstupu do kanonie začleněny do tamní knihovny. Všechny tři svazky jeho bible se nakonec staly součástí knihovny v Borovanech.⁷⁰⁴

Rukopisy z borovanské knihovny

Z 59 rukopisů, které se na základě výše uvedených vlastnických poznámek a dalších evidenčních záznamů podařilo identifikovat z knihovny borovanské kanonie, je dnes 58 součástí fondu NK ČR a jeden rukopis je uložen v knihovně Kláštera křižovníků s červenou hvězdou (v současné době jsou rukopisy z této knihovny deponovány v NK ČR).⁷⁰⁵

Většina z těchto rukopisů byla v knihovně borovanské kanonie prokazatelně již před jejím prvním zrušením, o čemž svědčí původní signatury a starší vlastnické záznamy. Šest rukopisů⁷⁰⁶ je v borovanské knihovně doloženo až později, ale jejich přítomnost před prvním zrušením kanonie je možná či pravděpodobná; v následujícím textu budou tyto rukopisy psány kurzívou. Tyto kodexy obvykle mají až novověké borovanské záznamy; jedinou výjimkou je rukopis *NK ČR XVII B 13*, který je s borovanskou knihovnou spojován na základě Balbínovy zprávy o

⁷⁰³ K osobě Kříže z Telče srov. nejnověji *Kříž z Telče (1434–1504): Písař, sběratel a autor*, edd. Lucie DOLEŽALOVÁ – Michal DRAGOUN, Praha 2020, kde je uvedena i starší literatura.

⁷⁰⁴ Podrobněji jsem se tomuto tématu věnovala v článku Adéla EBERSONOVÁ, *Křížova bible*, in: *Kříž z Telče (1434–1504): Písař, sběratel, autor*, edd. Lucie DOLEŽALOVÁ – Michal DRAGOUN, Praha 2020, s. 247–264.

⁷⁰⁵ Podrobné popisy všech rukopisů z knihovny borovanské kanonie jsou součástí připravovaných katalogů (Michal DRAGOUN – Adéla EBERSONOVÁ – Lucie DOLEŽALOVÁ, *Soupis rukopisů středověkých knihoven augustiniánů kanovníků v Treboni a Borovanech a Soupis rukopisů s autografy Kříže z Telče (1434–1504)*, Praha 2021).

⁷⁰⁶ NK ČR I D 11, NK ČR I E 23, NK ČR VII D 3, NK ČR XII D 3, NK ČR XIV G 45 a NK ČR XVII B 13.

rukopisu „Ioannis Hussi haeresiarchae Expositio, seu Glossa super evangelia“,⁷⁰⁷ přímý doklad jeho přítomnosti v borovanské knihovně ale neexistuje. Jeden rukopis (NK ČR I C 14) se do knihovny borovanské kanonie dostal prokazatelně až v roce 1688, kdy jej kanonii daroval prachatický měšťan Mikuláš Chevalier, což dokládá záznam na fol. 10v: „Anno 1688 15. Jan. obtulit hunc librum monasterio canonicorum regularium sancti Augustini in Borowan nobilis dominus Nicolaus Chevalier civis Prachaticensis etc.“; z tohoto důvodu není rukopis v této kapitole zohledněn.

S borovanskými rukopisy (nebo tisky) souvisely čtyři zlomky, které jsou dnes uloženy samostatně pod svými signaturami. Jeden je uložen v KNM pod signaturou 1 K 477, ale jde pouze o drobný fragment, který obsahuje dva vlastnické borovanské záznamy z 15. století: na straně recto poškozený „Iste liber est monasterii et domus nove fund[acionis] dei genitricis virginis Marie in Borowan can[onicorum] regularium ordinis sancti Augustini“, na straně verso zamazaný „Liber Borowanensis“. Vzhledem k absenci dalších textů na tomto zlomku nebylo možné určit, z jakého rukopisu (případně tisku) zlomek pochází a ve fondech KNM žádný identifikovaný borovanský rukopis není.

Další tři zlomky jsou ve fondech NK ČR. Zlomek NK ČR XXIV A 3 původně sloužil jako výlep předního přideští rukopisu NK ČR I D 18; na straně recto je latinská listina císaře Zikmunda duchovenstvu na Plzeňsku se žádostí o pomoc při osvobození Karlštejna, která byla vydaná v Norimberku 14. 9. 1422. Zlomek NK ČR XXIV A 82 pochází z rukopisu NK ČR I B 34, kde pravděpodobně sloužil jako záložka; je na něm rukou 15. století zapsán neúplně dochovaný latinský list jakémusi Matějovi. Z přideští rukopisu NK ČR I G 14 byly sňaty dva zlomky. Fragment NK ČR XXIV B 1 obsahuje česky psanou satirickou píseň o spálení Viklefových knih na příkaz arcibiskupa Zbyňka Zajíce z Házmburka v Praze na dvoře jeho malostranského paláce v roce 1410. Zlomek NK ČR XXIV A 288 je tvořen listem, který zaslal notář Michal z Prachatic Vojslavovi, faráři v Miličíně; týká se odvolání předaného Václavovi (z Kouřimi?), vikáři arcibiskupa Konráda z Vechty. Později byly na stranu s adresou zapsány zprávy z kostnického koncilu z let 1417 a 1418 a přísaha Zikmunda Lucemburského papeži Martinu V. a další poznámky, mj. zde zaznamenáno „Lipko, plebanus in Gistebnicz, scripsit hunc libellum“.

Kromě toho je z borovanské knihovny dochována také rukopisná část konvolutu NK ČR 40 D 17. K tištěné sbírce kázání *de tempore* je zde připojena sbírka nedělních kázání Tomáška ze

⁷⁰⁷ Na základě Balbína tento rukopis do borovanské knihovny zařazují Josef TRUHLÁŘ, *Katalog českých rukopisů C. k. veřejné a universitní knihovny pražské*, Praha 1906, č. 60, s. 23–24 a Jaroslav KADLEC, *Forbes – Borovany*, in: *Die Stifte ...*, s. 61.

Strakonic, která je kolofónem datována do roku 1414. Tento rukopisný přívazek do následujícího přehledu zařazujeme, tištěnou část ponecháváme stranou.

Fyzický popis

Všechny rukopisy jsou papírové, pouze tři z nich jsou částečně psány také na pergamenu, což odpovídá době vzniku rukopisů ve druhé polovině 14. a v průběhu 15. století. Pouze jeden rukopis je většího formátu (41,5 x 28,5 cm), dále je zde celkem 32 rukopisů standardního foliového formátu a 26 rukopisů je kvartového formátu. Pouze dva rukopisy jsou iluminované, ale v obou případech se jedná pouze o zdobené iniciály; všechny ostatní rukopisy jsou bez výzdoby. Většina rukopisů je dochována v původních vazbách, pouze šest z nich má vazbu novověkou.

Datace a provenience

Některé rukopisy, nebo alespoň jejich části, je možné datovat přesně na základě kolofónů s uvedením rokem či dokonce přesným datem dopsání; tak je tomu v případě jednadvaceti rukopisů, z toho ve čtyřech kodexech je zapsáno více kolofónů.⁷⁰⁸ V pěti případech lze stanovit také datum ante nebo post quem.⁷⁰⁹

Všechny rukopisy z borovanské kanonie vznikly během 14. a 15. století. Sedm rukopisů můžeme datovat do 14. století, přičemž všechny vznikly až v jeho druhé polovině. Třináct rukopisů pochází z přelomu 14. a 15. století. Celkem 39 rukopisů bylo napsáno v 15. století, přitom polovina z nich byla napsána na počátku století. Po roce 1455, kdy byla založena borovanská kanonie, můžeme datovat jen asi deset rukopisů, přičemž část z nich se do knihovny prokazatelně dostala darem. Existence borovanského skriptoria, které zmiňují Ferdinand Tadra a Jaroslav Kadlec, je tedy nepravděpodobná a pokud vůbec existovalo, byla jeho činnost jen minimální.

Z hlediska provenience jasně převažují rukopisy napsané v českých zemích. Pouze dva rukopisy pochází pravděpodobně z Německa nebo Rakouska a jeden rukopis z Uher (jde o rukopis NK ČR XII G 5, který tam napsal Václav z Týna nad Vltavou).

⁷⁰⁸ NK ČR I A 29a (1412), NK ČR I A 32 (1451), NK ČR I B 14 (1460), NK ČR I B 16 (1421), NK ČR I C 43 (1421), NK ČR I D 14 (1397), NK ČR I D 15 (1398, 1415 a 1421), NK ČR I E 14 (1368), NK ČR I F 13 (1389), NK ČR I G 5 (1425 a 1427), NK ČR I G 12 (1432), NK ČR I G 13 (1437), NK ČR I G 35 (1449), NK ČR VI D 11 (1393), NK ČR VI D 15 (1453), NK ČR VI D 17 (1372), NK ČR VI E 12 (1415), NK ČR VII D 3 (1406), NK ČR XII G 5 (1437), NK ČR XIII E 8 (1457 a 1470), NK ČR XIV G 45 (1412). Rukopis NK ČR VI F 5 je záznamem na předním přídešti datován zřejmě do roku 1401 (záznam je poškozený).

⁷⁰⁹ NK ČR I D 44, NK ČR VI C 21, NK ČR VII E 11, NK ČR XI D 6 a NK ČR XIII G 17.

Jazykové rozdělení rukopisů

Naprostá většina textů zapsaných v borovanských rukopisech je psána latinsky. Výjimečný je v tomto ohledu česky psaný rukopis *NK ČR XVII B 13*, v němž je nejprve zapsána Husova Česká nedělní postila (Vyloženie svatých čtení nedělních) a poté následují Pašije čtyř evangelistů na Květnou neděli.

Ostatní česky psané texty dochované v borovanské knihovně jsou již výrazně kratší. Většinou se jedná o modlitby a duchovní písně. V rukopisu *NK ČR VI A 21* nacházíme dvě česky psané modlitby (Zdráva královno, Otčenáš), apoštolské vyznání víry a píseň *Hospodine pomiluj ny*. Pod titulem „Oracio sancti Augustini vulgariter translata“ najdeme v rukopisu *NK ČR I F 9* český překlad Augustinovy modlitby (incipit „Najkrašší milý Jesu Kriste, prosím tebe já hříšný pro tvé svaté drahé krve prolitie, jíš sme vykúpeni od věčného zatracenie“). V rukopisu *NK ČR I F 13* jsou zapsány dvě české duchovní písně (incipity „Ó spasitedlná oběti, jížto jsú peklo zbořena“ a „Otče bože všemohúcí, jenž si nám dal v člověčenství syna svého jediného Jezu Krista na spasenie“). Českou světskou poezii reprezentuje báseň *Našě sestra Jana*, která je zapsaná v rukopisu *NK ČR XIV G 45* a dochovala se unikátně pouze zde. Posledním částečně česky psaným textem je latinsko-český slovníček v rukopisu *NK ČR I G 12*, ve kterém jsou uvedeny překlady latinských slov a slovních spojení, která zřejmě pocházejí z kázání.

V šestnácti rukopisech⁷¹⁰ jsou české marginální nebo interlineární glosy, v některých případech překladového charakteru. V sedmi případech⁷¹¹ se vyskytují česky psané kolofóny nebo latinské kolofóny s českými doplňky.

Kromě těchto textů se v borovanských rukopisech nachází i další krátké české zápisy na přideštích a předsádkách rukopisů, ale v těchto případech nelze vyvozovat přímou souvislost s borovanskou knihovnou. Nejčastěji se jedná o modlitby: v rukopisu *NK ČR I D 18* jsou na předním přidešti latinské poznámky k modlitbě Otčenáš, ale její části jsou psané česky, a česká modlitba „Zavítaj, svatý Duše“; na zadním přidešti je česky psané desatero a neúplný text modlitby Otčenáš. Jako obal poslední složky se v rukopisu *NK ČR XI D 6* dochoval jeden list s českým překladem bible, jedná se o část prorockých knih Sofonjáš a Ageus; ve stejném kodexu je dochován český zlomek dlužního úpisu vyhotovený 29. 6. 1427 v Českých

⁷¹⁰ *NK ČR I D 15*, *NK ČR I D 16*, *NK ČR I D 18*, *NK ČR I E 23*, *NK ČR I F 9*, *NK ČR I G 5*, *NK ČR VI A 21*, *NK ČR VI E 11*, *NK ČR VI E 12*, *NK ČR VII D 9*, *NK ČR VII D 10*, *NK ČR VII F 1*, *NK ČR VII F 6*, *NK ČR XI D 6*, *NK ČR XII E 2* a *NK ČR XIV F 11*.

⁷¹¹ *NK ČR I B 25*, *NK ČR I D 14*, *NK ČR I D 18*, *NK ČR I E 14*, *NK ČR VII D 3*, *NK ČR VII D 10* a *NK ČR XII A 15*.

Budějovicích. Na zlomku NK ČR XXIV B 1 (jde o původní výlep zadního přideští z rukopisu NK ČR I G 14) je česká satirická píseň o spálení Viklefových knih. Jednotlivá česká slova na předsádkách, přideštích nebo obalech složek najdeme v sedmi rukopisech,⁷¹² ve třech rukopisech (NK ČR I A 29b, NK ČR I D 18 a NK ČR I D 22) jsou volně vložené drobné lístky s českými slovy.

Německé marginální glosy najdeme v sedmi borovanských rukopisech,⁷¹³ ve čtyřech kodexech⁷¹⁴ jsou německé poznámky nebo i delší texty na přideštích, předsádkách nebo obalech složek.

Ve třech rukopisech (NK ČR I D 44, NK ČR I F 9 a NK ČR I G 13) nacházíme také fragmenty hebrejsky psaných textů; jde o makulaturu druhotně použitou jako předsádky při vazbě rukopisu a tyto texty tedy nelze přímo spojovat s knihovnou borovanské kanonie.

Obsahové složení knihovny

Úplný **biblický text** je obsažen v rukopisech NK ČR I A 29a (knihy od Genesis po Žalmy), Praha, Klášter křižovníků s červenou hvězdou III C 5 (prorocké knihy, knihy od Přísloví po Sírachovce, knihy Makabejské) a NK ČR I D 18 (Nový zákon). Nový zákon je zapsán také v rukopisu NK ČR I A 29b, prvních dvacet tři kapitol evangelia podle Matouše je v kodexu NK ČR VI E 11. Všechny tyto rukopisy s biblickým textem se však do borovanské knihovny dostaly až později a je tedy jisté, že v tamní knihovně musela být již od založení kanonie přinejmenším jedna jiná bible, která se však nedochovala.

V rukopisu NK ČR XVII B 13 jsou česky psané pašije čtyř evangelistů na Květnou neděli. Přehled biblických perikop během roku je dochován v rukopisech NK ČR I A 29b a NK ČR VII D 9. Apokryfní *Evangelium Nicodemi* (*Gesta Pilati*) a *Epistola Pilati* jsou v kodexu NK ČR XIV G 11.

K rukopisům s biblickým textem můžeme přiřadit také dílo *Interpretatio vocabulorum hebraicorum* neprávem připisované Štěpánu Langtonovi, které následuje po biblickém textu v rukopisu NK ČR I A 29a. Patří sem také anonymní spis *Historiae Veteris Testamenti*,⁷¹⁵ v

⁷¹² NK ČR I A 29b, NK ČR I D 14, NK ČR I D 16, NK ČR VI E 12, NK ČR VII D 9 a NK ČR XII D 3. Na zlomku NK ČR XXIV A 3 (jde o původní výlep předního přideští z rukopisu NK ČR I D 18) jsou české zkoušky pera.

⁷¹³ NK ČR I B 14, NK ČR I B 21, NK ČR I D 11, NK ČR I D 15, NK ČR VI A 21, NK ČR VI D 15 a NK ČR VII D 17.

⁷¹⁴ NK ČR I A 29a, NK ČR I D 11, NK ČR VI A 21 a NK ČR VII D 9.

⁷¹⁵ Friedrich STEGMÜLLER – Klaus REINHARDT, *Repertorium Biblicum Medii Aevi*, Matriti 1950–1980, on-line: <http://www.repbib.uni-trier.de/cgi-bin/rebiIndex.tcl>, č. 10891.

němž je převyprávěný obsah vybraných biblických knih, které najdeme v rukopisu NK ČR I G 43.

V korpusu borovanských rukopisů je dochováno velké množství **děl církevních Otců**, byť se většinou jedná o kratší spisy. V největším rozsahu zde najdeme díla Jana Zlatoústého a Isidora ze Sevilly. Větším počtem jednotlivých děl, ačkoliv v celkovém rozsahu méně, je zastoupen Augustin. Dále zde najdeme díla Fulgencia z Ruspe a Jeronýma, přítomny jsou rovněž spisy mylně připisované Eusebiovi, Dionysiovi Areopagitovi a Cyrilovi Alexandrijskému. V minimálním rozsahu je dochováno dílo Caesaria z Arles a Řehoře Velikého a také jednotlivosti mylně připisované Ambroži, Origenovi a papežům Klementovi I. a Urbanovi I.

Od Jana Zlatoústého jsou zde díla *Tractatus de eo, quod nemo possit ledi ab alio nisi a se ipso* (v NK ČR VI C 30) a *De reparatione lapsi* (v NK ČR XIV F 11). Neprávem mu byl připisován spis *Opus imperfectum in Matthaem* (v NK ČR I C 43) a kázání k žalmu č. 50 (v NK ČR VI D 15).

Z díla Isidora ze Sevilly zde najdeme jeho *Etymologie* a několik jeho dopisů (vše v NK ČR I C 2). V kodexu NK ČR I F 13 je spis *Norma vivendi* (*De modo et norma vivendi*), který byl Isidorovi připisován neprávem.

Z Augustinových spisů je neúplně dochován známý spis *De disciplina Christiana* (v NK ČR I F 13), část týkající se žalmu č. 70 z jeho *Enarrationes in Psalmos* (v NK ČR I B 14), jeden list (v NK ČR VI C 30) a čtyři kázání (dvě v NK ČR VI C 30 a po jednom v NK ČR I B 14 a NK ČR VI F 5). Ze spisů, jež jsou Augustinovi připisovány neprávem, jsou dochována kázání (*Sermones ad fratres in eremo commorantes* v NK ČR VI C 30 a další v kodexech NK ČR I F 13, NK ČR I B 14, NK ČR I F 13 a NK ČR VI F 5), díla *De creatione primi hominis*, *De vera et falsa poenitentia* a *De XII abusuum gradibus* (vše v NK ČR VI C 30) a *Epistola app. 18 de laude Hieronymi* (v NK ČR I F 9). V rukopisu NK ČR I F 13 je prvních 24 kapitol ze spisu *Manuale*, dále *Speculum peccatoris* a Augustinovi připisované krátké texty zaměřené proti heretikům. Ve stejném rukopisu najdeme také soubor výpisků označený jako „Flores veritatum beati Augustini de mirabilibus sacre scripture“, který sestavil František de Mayronis, a v kodexu NK ČR I B 14 je zapsán text o Augustinově životě včetně výčtu jeho děl (obojí je sepsáno podle díla Possidia z Calamy).

Ve dvou rukopisech (NK ČR I G 13 a NK ČR I G 35) je neúplně dochováno dílo *De fide ad Petrum*, které bylo rovněž připisováno Augustinovi, ale jehož skutečným autorem je Fulgentius z Ruspe.

Od Jeronýma jsou dochovány tři dopisy: *Epistola 22 ad Eustochium, Paulae filiam* (v NK ČR I F 9), *Epistola 52 ad Nepotianum presbyterum* a *Epistola 148 ad Celantiam matronam* (obojí

v NK ČR I B 14, z druhého zmiňovaného jsou uvedeny jen výpisky). Dva dopisy, které jsou Jeronýmovi připisovány neprávem, jsou v rukopisech NK ČR I B 14 (*Epistola 42 ad Oceanum De vita clericorum*) a NK ČR VI C 30 (*Epistola „Obsecro te, Pauline“*).

Čtyři kázání od Caesaria z Arles najdeme v rukopisech NK ČR I F 13 a NK ČR VI F 5. Od Řehoře Velikého je dochována pouze část 35. knihy z díla *Moralia in Iob* (v NK ČR I B 14).

Dále uvedené spisy jsou jednotlivým Otcům připisovány neprávem a z jejich pravých děl není dochováno nic. Dopis *Epistola de morte Hieronymi* neprávem připisovaný Eusebiovi je v rukopisech NK ČR I F 9 a NK ČR I F 13 (ve druhém uvedeném je zapsána jen část). Dochovány jsou také dva dopisy připisované Klementovi I. (*Epistola de communi vita a Epistola ad apostolum Iacobum minorem, episcopum Hierosolimitanum*) v rukopisech NK ČR I B 14 a NK ČR VI C 30. Dále je zde *Epistola app. 19 de miraculis Hieronymi* připisovaná Cyrilovi Alexandrijskému (v NK ČR I F 9) a jeden dopis, za jehož autora byl mylně pokládán Ambrož (v NK ČR VI F 5). Spis *De ecclesiastica hierarchia* připisovaný Dionysiovi Areopagitovi je v NK ČR VI C 30 a v rukopisu NK ČR I B 14 jsou výpisky o knize Genesis připisované Origenovi a část díla *Decretalis de communi vita*, za jehož autora byl pokládán Urban I.

Na závěr uvedme několik souborných děl, která vychází ze spisů církevních Otců. V rukopisu NK ČR I D 14 je obsažen výběr z mariánských kázání a spisů Otců, sbírka kázání (nejčastěji je jako autor uveden Augustin) je v kodexu NK ČR VI C 30. Soubory výroků církevních autorit jsou v rukopisech NK ČR I G 13 a NK ČR I F 13, kde se jedná především o výpisky z díla Bedy a v menší míře z Augustina a Bernarda.

Z **exegetických spisů** jsou dochovány tři výklady k Písni písní: od Honoria z Autunu (v NK ČR XIV G 11), Roberta z Tombelaine (v NK ČR VI F 5) a pravděpodobně od Haimona z Auxerre, ale v tomto případě je autorství nejisté (v NK ČR XIII G 17). Dále zde najdeme dílo *Antikeimenon* od Juliána z Toleda (v NK ČR I B 14). Richard ze Svatého Viktora je autorem spisu *De potestate ligandi et solvendi* (v NK ČR I F 13), který je na rozhraní mezi exegezí a dogmatikou. Anonymní výklad ke 24. kapitole evangelia podle Matouše je v rukopisu NK ČR VI E 11.

Dogmatická díla jsou zastoupena zcela okrajově. Lze sem zařadit *Tractatus de peccato originali* Aegidia Římského (v NK ČR VI C 30) a anonymní *Tractatus de divinitate* (v NK ČR I F 13), který z velké části vychází z textu Eucheria z Lyonu *De essentia divinitatis*. Velmi volně lze k těmto textům přiřadit část teologického slovníku nazývaného *Floretus*, který je dochován v rukopisu NK ČR I G 12.

Ze **spisů systematické teologie** je dochována první a druhá kniha Sentencí Petra Lombardského (v NK ČR I B 34) a kvestie a poznámky k jejich čtvrté knize (v NK ČR VI E 12). V rukopisu

NK ČR VII D 17 je druhý díl druhé části Teologické sumy Tomáše Akvinského. Krátký úryvek ze třetí knihy slavného díla *Compendium theologiae veritatis*, jehož autorem je Hugo Ripelin ze Štrasburku, najdeme v kodexu NK ČR I G 14.

Nejrozsáhlejší skupinou jsou **kázání**, která představují více než třetinu z dochovaných textů. Převažují autorsky určené sbírky a od některých autorů je jich v borovanských rukopisech dochováno i více. Antonius Azaro z Parmy je autorem postních kázání (v NK ČR I E 14) a souboru, který zahrnuje kázání *de tempore* a také několik postních kázání (v NK ČR VI D 17). Jan Kortz je autorem dvou sbírek kázání *de sanctis* (v rukopisech NK ČR VI D 15 a NK ČR VII D 10). Od Mikuláše z Dinkelsbühlu jsou dochována kázání *de tempore* a *de sanctis* (v NK ČR I D 16) a *Sermo de oblationibus* (v NK ČR VII D 17). Dominikán Siboto je autorem sbírky kázání k žalmu č. 50 (v NK ČR VI F 5) a dále je od něj dochováno kázání ke svátku narození Panny Marie (v NK ČR VII D 3).

Další autoři jsou zastoupeni již jen jednou sbírkou nebo jen jednotlivými kázáními. Autory kázání *de sanctis* jsou Aldobrandinus de Cavalcantibus (v NK ČR VI C 21), Paulus Wannus (v NK ČR VII E 11), Tomáš de Valcellis (v NK ČR VII D 10) a Servas sanctus de Faenza nebo snad Bonaventura (v NK ČR VI D 17), přičemž u posledních dvou uvedených sbírek je autorství nejisté. Od Lukáše z Bitonta je dochována zimní část kázání *de tempore* (v NK ČR I B 21). Jakub z Voragine je autorem tří kázání, která se týkají slavení mše (všechna v NK ČR VI F 5). Od Aldobrandina Toscanelly je dochován soubor kázání *pro defunctis* (v NK ČR I G 14). Jednotlivá kázání jsou dochována od Jakuba Arrigona (v NK ČR VI C 21), Mikuláše z Hradce (v NK ČR VI D 15) a Peregrina z Opole (v NK ČR VI D 17).

Dochována je i řada kázání českých autorů, nejvíce od Jana Husa: Česká nedělní postila (Vyloženie svatých čtení nedělních) (v NK ČR XVII B 13), sbírka kázání *de sanctis* a kázání o utrpení Páně (v NK ČR VII F 6), soubor různých kázání, v němž převažují právě kázání Husova (v NK ČR XIV F 11) a synodální kázání na biblické téma „Diliges dominum deum tuum“, jehož začátek však v rukopisu chybí (v NK ČR I E 47). První část díla *Postilla studentium sanctae Pragensis universitatis*, jehož autorem je Konrád Waldhauser, najdeme v rukopisech NK ČR I D 11 a NK ČR VII D 9 (ve druhém z nich je z tohoto díla zapsána většina) a část jeho kázání o Tělu Páně v kodexu NK ČR I C 43. V rukopisu NK ČR I D 15 a v rukopisném přívazku u inkunábule NK ČR 40 D 17 jsou dochována nedělní kázání Tomáška ze Strakonice. Třetí část Zderazské postily Johlína z Vodňan je v rukopisu NK ČR I D 44. Kázání o utrpení Páně od Milíče z Kroměříže je v kodexu NK ČR VII D 3 a jedno kázání Martina z Opavy v NK ČR XIV G 11.

Autory ostatních kázání se nepodařilo identifikovat. Najdeme zde dvě sbírky kázání *de tempore* (v rukopisech NK ČR VI A 21 a NK ČR VI D 15), jednu sbírku ke svátkům *de sanctis* (v NK ČR VII D 10), kázání *de tempore* i *de sanctis* (v NK ČR VII F 1), postní kázání (v NK ČR VI A 21), adventní kázání (v NK ČR VI F 5) a sbírku kázání od adventu po svátek Těla Páně označenou „Propheta dominicalis“ (v NK ČR I B 14). Dále jsou dochovány dvě sbírky kázání k vysvěcení kostela (v rukopisech NK ČR I C 43 a NK ČR VI A 21), kázání za zemřelé (v NK ČR I C 43), několik kázání ke svátku Těla Páně (v NK ČR I B 14) a kázání o svátosti oltární (v NK ČR I G 35). Kratší soubory různých kázání najdeme v rukopisech NK ČR I F 13, NK ČR VI A 21, NK ČR VI D 15, NK ČR VI F 5 a NK ČR VII F 1, jednotlivá kázání v kodexech NK ČR I B 21, NK ČR I D 15, NK ČR I F 13, NK ČR VI A 21, NK ČR VI C 21, NK ČR VI C 30, NK ČR VI F 5, NK ČR VII D 3, NK ČR VII D 10, NK ČR VII F 6 a NK ČR XIV G 11. V části z těchto anonymních děl jsou i kázání ke svátkům českých světců.

Do této skupiny zařazujeme také sbírku exemplů od Štěpána z Bourbonu *Tractatus de diversis materiis praedicabilibus* (nazývanou také *Pantheon miraculorum*), která je dochována v kodexu NK ČR VI C 21.

Díla, která můžeme označit jako **meditativní či morálně-teologická**, jsou zastoupena poměrně hojně. Patří sem neúplně zapsaný spis Zjevení (od čtvrté do sedmé knihy) Brigity Švédské (v NK ČR VI D 11), dílo *De exterioris et interioris hominis compositione* Davida z Augsburgu (v NK ČR XII E 2) a *Compendium morale (Liber figurarum moralium)*, jehož autorem je Anthonius Rampegolus (v NK ČR I G 13). Z méně rozsáhlých děl je třeba zmínit *De mensuratione crucis* Anselma z Canterbury (v NK ČR I F 13), spisy *Moralitates* a *Dialogus concupiscentiae et rationis de bonis moribus* Engelberta Admontského (obojí v NK ČR I D 15), třetí knihu díla *De eruditione interioris hominis*, jehož autorem je Richard ze Svatého Viktora (v NK ČR XII E 2), Bonaventurovo *Lignum vitae* (označované také *Tractatus de arbore crucis*) (v NK ČR I F 13) a *Dialogus rationis et conscientiae* Matouše z Krakova (v NK ČR I G 12). Z anonymních děl je zde *Tractatus de praeparatione ad mortem* (v NK ČR I D 11). V rukopisu NK ČR I F 13 najdeme *Tractatus de passione Domini*, dále poznámky týkající se svátosti eucharistie, panenství a různých ctností, které jsou částečně založeny na díle *Horologium sapientiae* Jindřicha Seuseho, a části dvou děl neprávem připisovaných Bernardovi z Clairvaux: *De meditatione passionis Christi per septem diei horas libellus* a *De interiori domo* (nazývané také *De conscientia aedificanda* nebo *De bono conscientiae*). Část z posledního uvedeného díla je zapsána také v kodexu NK ČR I G 14.

Dochovány jsou i spisy českých autorů: první a druhá kniha díla *Malogranatum*, které bylo sepsáno členem zbraslavského konventu, je v NK ČR XII A 15 a spis *De frequenti communione*

ad plebanum Martinum od Vojtěcha Raňkova z Ježova (v NK ČR I F 9). Do této skupiny řadíme také spisy Jana ze Stříbra *Speculum animae* (v NK ČR I G 14). Od Jana Husa sem patří *Tractatus de matrimonio ad Robertum* (v NK ČR VI E 12) a zařazujeme sem i jeden z jeho kostnických traktátů *De cognitione et dilectione dei* (v NK ČR I G 12), i když je tento text zaměřen také katecheticky.

Svébytnou skupinu představují díla zabývající se problematikou ctností a neřestí. Ve dvou opisech (v rukopisech NK ČR I F 9 a NK ČR I G 43) je dochováno dílo Jana z Walesu *Breviloquium de quattuor virtutibus cardinalibus* (nebo také *Breviloquium de virtutibus antiquorum principum et philosophorum*), s nímž bývá často ve středověkých rukopisech zapsán spis *De vitis et moribus philosophorum*, za jehož autora byl mylně pokládán Walter Burley (dochován v NK ČR I F 9). V rukopisu NK ČR I F 13 najdeme dílo Martina z Bragy *Formula honestae vitae* (nazývané také *De quattuor virtutibus cardinalibus* nebo *De differentiis quattuor virtutum*), spis *Liber de quattuor instinctibus* Jindřicha z Friemaru a text nadepsaný „Tractatus de VII viciis capitalibus“, který je založen na části třetí knihy spisu Hugona Ripelina ze Štrasburku *Compendium theologiae veritatis*. Kodex NK ČR I G 14 obsahuje část díla Ambrosia Autperta *De conflictu virtutum et vitiorum* a část o ctnostech a neřestech ze spisu *Diaeta salutis* od Viléma de Lancea.

Z kratších spisů je třeba zmínit *Venenum vitiorum*, jehož autorem je pravděpodobně Malachiáš z Irska (v NK ČR I G 43), dílo *De studio virtutum* mylně připisované biskupu Adalgerovi a *De laude charitatis* Hugona ze Svatého Viktora (obojí v NK ČR I F 13). Z anonymních děl jsou dochovány krátké texty *Tractatus de peccatis mortalibus*⁷¹⁶ (v NK ČR I G 13), *De speciebus vitiorum* (v NK ČR XI D 6) a *De castitate* (v NK ČR XIV G 45). V rukopisu NK ČR VI D 15 najdeme několik krátkých výpisků o ctnostech a neřestech.

Z borovanské knihovny je dochováno poměrně velké množství **legend**. Nejrozsáhlejším dílem této skupiny je sbírka označovaná jako *Vitae patrum* (v NK ČR XIII E 6). Sbírká životopisů světců inspirovaná textem Zlaté legendy je v rukopisu NK ČR I E 14. Dále jsou dochovány legendy o životech jednotlivých světců: Prokopa (tzv. *Vita minor*, v NK ČR I E 14), Kateřiny Alexandrijské (v NK ČR VI D 15), Martina (v NK ČR VII F 6), Jiljí⁷¹⁷ (v NK ČR XIV F 11) a Albana (v NK ČR XIV G 45). Autoři těchto životopisů jsou anonymní, autorem posledního z

⁷¹⁶ Morton W. BLOOMFIELD – Bertrand-Georges GUYOT – Donald R. HOWARD – Thyra B. KABEALO, *Incipits of Latin Works on the Virtues and Vices, 1100–1500 A.D., Including a Section of Incipits of Works on the Pater Noster*, Cambridge MA 1979 (= Mediaeval Academy Books 88), č. 5907.

⁷¹⁷ BHL, č. 93.

nich je snad Transmundus. Kromě toho je zde i text o životě Adama a Evy⁷¹⁸ (v NK ČR XIV G 11) a spis o životě Augustina spojený s výčtem jeho děl (v NK ČR I B 14; toto dílo bylo již uvedeno výše mezi díly spojenými s Augustinem).

Do této skupiny by bylo možné zařadit také již výše zmiňované listy připisované církevním Otcům, které se věnují smrti, oslavě a zázrakům Jeronýma (*Epistola de morte Hieronymi* (Pseudo-Eusebius), *Epistola de laude Hieronymi* (Pseudo-Augustinus), *Epistola de miraculis Hieronymi* (Pseudo-Cyrillus), vše v NK ČR I F 9).

V případě borovanské knihovny je třeba jako samostatnou skupinu vyčlenit **modlitby, vyznání víry, desatero přikázání a jejich výklady**, které se objevují v mnoha rukopisech. Větší část z těchto textů je psána česky: V kodexu NK ČR VI A 21 jsou zapsány modlitby Zdráva královno a Otčenáš, k nimž je připojeno apoštolské vyznání víry. Ve stejném rukopisu je česká duchovní píseň Hospodine pomiluj ny, další dvě písně (Ó spasitelná oběti a Otče bože všemohúcí) jsou v kodexu NK ČR I F 13. Česká modlitba nadepsaná „Oracio sancti Augustini vulgariter translata“ je v rukopisu NK ČR I F 9. Latinsky jsou psány modlitby připsané Bernardovi a Augustinovi (v NK ČR XII E 2) a modlitby nadepsané „Oracio doctoris Amandi“ a „Oracio ad Christum et matrem eius in ligno vite positus“, která je připisovaná Bernardovi (obojí v NK ČR I F 13).

Dále jsou dochovány dva výklady modlitby Otčenáš (v rukopisech NK ČR I G 5 a NK ČR XIII G 6). Stručný výklad modlitby Zdravas Maria je v rukopisu NK ČR XIV F 11, rozsáhlý komentář k téže modlitbě nazývaný *Speculum beate virginis Mariae* od Konráda ze Saska je v rukopisu NK ČR VI D 15, spis *Laus Mariae* od Konráda z Heimburku najdeme v NK ČR VII D 3 a mezi komentářovou literaturu k modlitbě Zdravas Maria lze zařadit i anonymní *Quaestiones de beata virgine Maria*,⁷¹⁹ kde se však text často od vlastního výkladu dosti vzdaluje (v rukopisu NK ČR I G 12). Rozsáhlý výklad apoštolského vyznání víry od Jana Marienwerdera je v rukopisu NK ČR I B 14. Obsáhlé sbírky výkladů biblických pojmů, hymnů, sekvencí, kantik a legend jsou v rukopisech NK ČR I B 16 a NK ČR XI D 6.

Náboženská polemika je v borovanských rukopisech také přítomna. Alphonsus Bonihominis Hispanus je autorem díla *Epistula rabbi Samuel de Fez de adventu Messiae, missa rabbi Isaac*, které je zapsáno v rukopisech NK ČR I D 15 a NK ČR I G 35. Spis *De periculis novissimorum*

⁷¹⁸ *Vita Adae et Evae*, ed. Wilhelm MEYER, München 1878 (= Abhandlungen der Bayerischen Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-Philologische und Historische Klasse 14, 3; Denkschriften der Bayerischen Akademie der Wissenschaften 49, 3), s. 185–250.

⁷¹⁹ Srov. Friedrich STEGMÜLLER – Klaus REINHARDT, *Repertorium Biblicum Medii Aevi*, Matriti 1950–1980, online: <http://www.repbib.uni-trier.de/cgi-bin/rebiIndex.tcl>, č. 1061.

temporum od Viléma ze Saint-Amour je v rukopisu NK ČR I G 35. Výpisky ze spisu *Tractatus contra Iudaeos* od Petra de Pennis jsou v NK ČR I G 13. V kodexu NK ČR I B 16 najdeme anonymní *Dialogus inter ecclesiam et incredulum*. V rukopisu NK ČR I G 14 je zapsán *Tractatus contra Patarenos* (nebo také *Disputacio inter catholicum et Paterinum*), na nějž navazuje krátký spisek *De pauperibus de Lugduno*, který se rovněž týká boje proti heretikům. Z husitské polemiky je třeba uvést *Conclusiones de communione plebis sub utraque specie*, jehož autorem je pravděpodobně Petr z Ailly (v NK ČR I B 16). Od Mikuláše z Dinkelsbühlu je dochován *Tractatus contra errores Hussitarum* (nebo také *Tractatus „Barones regni Bohemie“*) v rukopisu NK ČR XIII G 17. Tomuto autorovi je mylně připisována i *Epistola Eloquenti viro* (zapsána v rukopisech NK ČR I B 16 a NK ČR I G 14), jejímž skutečným autorem je pravděpodobně Ondřej z Brodu. Kromě tohoto je z děl českých autorů dochován text Jana Příbrama nadepsaný „De ritibus, gestibus et vestibus sacre misse observandis“, který představuje příklad vnitrohusitské polemiky proti Táboritům (v NK ČR I G 12). Stručný spisek Jana z Jesenice *Auctoritates evangelii, doctorum, canonum et ecclesiae pro communione corporis et sanguinis domini nostri Ihesu Christi fidelibus sub utraque specie panis et vini usque diem iudicii ministranda* (nebo také *Auctoritates super communione sub utraque specie concilio Constantiensi transmissae de Bohemia*) je v rukopisu NK ČR XIII G 17.

Právo je zastoupeno řadou spisů. Ačkoliv v borovanských rukopisech není dochován Gratiánův Dekret, je zde několik textů, které se k němu vztahují. V kodexu NK ČR I B 25 je zapsána většina díla *Tabula Decreti* (zvaného též *Margarita Decreti*), jehož autorem je Martin z Opavy; jde o abecedně řazený výtah z Dekretu, kde jsou u každého právního předmětu uvedeny všechny předpisy, které se k němu vztahují. V rukopisu NK ČR I B 25 je text nadepsaný „Decreta versificata“. V kodexu NK ČR I G 43 jsou výpisky z Dekretu a přehled jeho rozdělení do jednotlivých kapitol. Další výpisky a poznámky jsou také v rukopisech NK ČR I G 12, NK ČR I G 14 a NK ČR VII D 9.

V rukopisu NK ČR I A 32 jsou zapsány *Constitutiones Clementinae*, která shrnují právní ustanovení papeže Klementa V., jež však byla sestavena a vyhlášena až v roce 1317 za papeže Jana XXII.; text je v rukopisu doplněn řádnou glosou od italského kanonisty Jana Andreae. Rozsáhlý komentář ke Klementovým ustanovením, jehož autorem je Jan z Legnana, je zapsán v kodexu NK ČR I D 22.

V rukopisu NK ČR XIII E 8 je dochován obsáhlý slovník světského i církevního práva určený pro právně nevyškolené čtenáře nazývaný *Introductorium iuris* nebo také *Introductorium pro studio sacrorum canonum*, jehož autorem je Hermann von Schildesche (v tomto rukopisu je dochována upravená verze původního díla). Jakub de Zocchis de Ferraria je autorem pěti

drobnějších děl (*Tractatus de sponsalibus et matrimonio* (nebo také *Lectura in quartum librum decretalium*), *Explanatio glossae Iohannis Andreae de arbore consanguinitatis et affinitatis*, *Repetitio capituli Omnis utriusque sexus*, *Tractatus de differentiis casuum fori contentiosi et conscientiae*, *Tractatus de pactis*), která jsou všechna dochována v rukopisu NK ČR XIII E 8. Od Jana Andreae jsou dochovány spisy *Summa brevissima super IV. libro decretalium de matrimonio* a *Lectura arboris consanguinitatis et affinitatis* (obojí v NK ČR XIII E 8). V kodexu NK ČR I F 13 je krátký text o lichvě *Quaestiones quattuor de contractibus emptionis et venditionis*, jehož autorem je pravděpodobně Theodericus de Elrich.

Z děl českých kanonistů je dochován *Tractatus de devolutionibus non recipiendis a rusticis ecclesie vel dominorum* Kuneše z Třebovle (v NK ČR VI C 21) a text nadepsaný „Tractatulus de restitutionibus bonorum alienorum quocumque modo quesitorum“, jehož autorem je zřejmě pražský děkan Václav (v NK ČR I G 12).

Kromě výše uvedených spisů jsou z borovanské knihovny dochovány i další drobné texty. Ustanovení koncilu v Kostnici *Cum in nonnullis* z 15. 6. 1415 je zapsáno v kodexu NK ČR I B 16. V rukopisu NK ČR XIII E 8 jsou uvedeny rubriky knih římského práva a tituly dekretálů, v kodexu NK ČR I G 43 najdeme soupis právnických zkratk a přehled rozdělení knih světského a kanonického práva. Další krátké poznámky týkající se kanonického práva jsou v rukopisech NK ČR I B 21, NK ČR VII D 9, NK ČR VII D 17 a NK ČR XII G 5.

Penitenční literatura je v borovanských rukopisech zastoupena především řadou zpovědních příruček (tzv. *summae confessorum*). *Summa de casibus conscientiae* neboli *Summa Pisana* Bartoloměje ze San Concordia je zapsána celá v rukopisu NK ČR I E 23 a její část v NK ČR XII G 5. Část třetí knihy z díla *Summa de casibus conscientiae* od Raimunda z Peñafortu je v kodexu NK ČR I F 9. Spis *Confessionale* (nazývaný také *De puritate conscientiae* nebo *Speculum puritatis et munditiae*) Matouše z Krakova je v rukopisu NK ČR I B 14. Dále jsou dochovány spisy *Manuale confessorum* od Jana Nidera (v NK ČR XIII G 6), *Confessionale sacerdotum*, jehož autorem je pravděpodobně Berengarius Fredoli (v NK ČR I G 13), *Confessionale* snad od Hugona ze St. Cher (v NK ČR XIV G 11) a *Tractatus de sufficientia legis christianae* (nazývaný také *De audientia confessionum* nebo jen *Confessionale*), jehož autorem je Jan Kusin z Mohuče (v NK ČR XIII G 6). Dvě anonymní veršovaná *confessionale* jsou v rukopisech NK ČR XI D 6 a NK ČR XIV G 11, v kodexu NK ČR I G 13 je zapsána formule, kterou se uděluje rozhřešení. Dílo *De tribus partibus poenitentiae*, jehož autorem je Mikuláš z Dinkelsbühlu, je dochováno v rukopisu NK ČR I D 16 a jeho část v NK ČR VI D 15. Spis *De fructibus poenitentiae* (nebo také *De poenitencia in communi*), mylně připisovaný Vincentovi z Beauvais, je v NK ČR I D 14. V rukopisu NK ČR I G 14 je spis *De sex alis*

cherubim (nazývaný také *De confessione*) od Alana z Lille a text nadepsaný „De ludo taxillorum“, který vychází z díla *Libellus de poenitentia* Štěpána z Kolína.

Z anonymních děl je dochován spis *Medela (Medicina) animae vulneratae* (v NK ČR XIII G 6). Krátké výpisky týkající se zpovědi a pokání jsou v rukopisech NK ČR I F 9, NK ČR VI E 12, NK ČR VI F 5 a NK ČR VII D 9.

Samostatnou skupinu tvoří **spisy týkající se života řeholníků a kněží**. Kanovníci se řídili Augustinovou řeholí a její text byl jistě v knihovně zastoupen přinejmenším jedním opisem, ale v dochovaných rukopisech text řehole nenajdeme. Jsou zde ale dva její výklady: od Hugona ze Svatého Viktora (v NK ČR I B 14) a Humberta z Romans (v NK ČR XII D 3). V rukopisu NK ČR I B 14 je zapsána větší část řehole pro kanovníky sestavené na synodě v Cáchách v roce 816 (tzv. *Institutio canonicorum Aquisgranensis*). Spis *Regulae et modus vivendi sacerdotum* Jana z Olawy je v NK ČR XIII G 6, 13. a 14. kapitola z díla *De perfectione monachorum*, jehož autorem je Petr Damián, je v NK ČR I F 9. V kodexu NK ČR VI F 5 je stručný text nadepsaný „De passione“, jehož většinu tvoří výpisky z 6. kapitoly Bonaventurova spisu *De perfectione vitae ad sorores*, a poté dílo *De septem horis canonicis* od Jindřicha z Bitterfeldu. Zařazujeme sem i text *De visitatione infirmorum*, jehož autorem je Baldric z Dol (označovaný také z Bourgueil), který je dochován v rukopisech NK ČR I F 13 a NK ČR VI C 30. V kodexu NK ČR I F 13 je zapsán spis kartuziánského převora Guidona *Scala paradisi* a poté i další stručné anonymní pokyny k duchovnímu životu.

Vykonávání kněžského úřadu se týká *Speculum manuale sacerdotum* Hermanna de Schildesche (NK ČR I G 13) i slavné anonymní dílo *Stella clericorum*, které je zapsáno v rukopisu NK ČR I G 12. K průběhu a konání mše se vztahuje *Tractatus de officio missae* Bernarda de Parentinis v rukopisu NK ČR I G 5, excerpta z díla *Rationale divinorum officiorum* Viléma Duranda v kodexu NK ČR I G 35 a anonymní výklad mešní liturgie, který najdeme v NK ČR XII G 5.⁷²⁰

Dochovanou **přírodovědnou literaturu** můžeme rozdělit na několik tematických skupin. Astronomická díla najdeme v rukopisu NK ČR I G 5: *Computus manualis metricus* Jana Polského (de Polonia), *Tractatus de motu solis et lunae* (tzv. *Oycreper*) Jana z Plavna a dále je v tomto kodexu řada astronomických a komputistických tabulek.

Zastoupeny jsou i texty astrologické. V rukopisu NK ČR VI F 5 je nejprve text označený jako „Liber prenosticorum“, v němž se uvádí předpovědi podle toho, na jaký den v týdnu připadne lednové kalendy, a poté předpověď podle hřmění v jednotlivých měsících nadepsaná „De

⁷²⁰ K otázce autorství srov. Adolph FRANZ, *Die Messe im deutschen Mittelalter. Beiträge zur Geschichte der Liturgie und des Religiösen Volkslebens*, Freiburg im Breisgau 1902, s. 555–558.

mensibus“. V rukopisu NK ČR XIV G 45 jsou zapsány předpovědi na základě postavení Měsíce a planet.⁷²¹

Texty medicínského charakteru najdeme především v kodexu NK ČR XIV G 45. Jde o spis *Regimen sanitatis*, jehož autorem je pravděpodobně Zikmund Albík z Uničova, dále je zde zapsána zdravotnědíl část pseudoaristotelského díla *Secretum secretorum*, verše o vhodné době pro pouštění žilou a vlivu nebeských těles na flebotomii, krátký textík o diagnostice podle moči a několik receptů. V rukopisu NK ČR I F 9 je uvedeno několik veršů s lékařskou tematikou.

Kromě toho je v rukopisu NK ČR XIV G 11 text o vzduchu, planetách a měsících, který je založen na díle Tomáše z Cantimpré *De natura rerum* (části *De septem regionibus aeris* a *De septem planetis*), a dále je zde zapsán popis hor a poté ráje, který je založen na částech 14. a 15. knihy z díla *De proprietatibus rerum* Bartholomaea Anglika. Stručný text o vlčích v rukopisu NK ČR XIV G 45 se částečně shoduje s kapitolou *De lupo* z díla Alberta Velikého *De animalibus*.

Nevelkou skupinu textů představují **slovníky a spisy o gramatice a rétorice**. Rozsáhlý *Vocabularius Lucianus*, jehož autorem je Jindřich z Řezna, je v rukopisu NK ČR XI D 6, ve kterém dále najdeme i krátký text o gramatice, kde jsou pomocí příkladů vysvětlovány základní gramatické pojmy. V NK ČR adlig. 44 G 56 je spis *Modus epistolandi*, což je sbírka epistolárních formulářů italského františkána Lorenza Guglielma Traversagniho (1425–1503), známého též jako Vilém ze Savony, a anonymní *Ars dictandi*. V kodexu NK ČR I G 12 najdeme krátký latinsko-český slovník. Dochovány jsou také dvě rétoriky, které zahrnují i formuláře listů z doby Václava IV. (v rukopisech NK ČR I G 12⁷²² a NK ČR XI D 6⁷²³).

Jako samostatnou kategorii vyčleňujeme díla, která byla ve středověku **hojně rozšířená a určená širokému okruhu čtenářů**, přičemž většinu těchto spisů lze označit jako **zábavně-poučné**. Sem zařazujeme dílo *Speculum sapientiae sive Quadripartitus apologeticus*, jehož autorem je Boniohannes de Messana, a vyprávění o Jozefovi Egyptském nazývané *Historia Ioseph* od Alfonsa Buenhombre (Bonihominis) (obojí v NK ČR I G 12). V rukopisu NK ČR

⁷²¹ Srov. také Lynn THORNDIKE – Pearl KIBRE, *A Catalogue of Incipits of Mediaeval Scientific Writings in Latin*, London 1963, č. 836A, 837A, 837F.

⁷²² SPUNAR, *Repertorium II*, č. 474, s. 220; Josef TRÍŠKA, *Literární činnost předhusitské university*, Praha 1967 (= Sbírká pramenů a příruček k dějinám University Karlovy 5), s. 35.

⁷²³ SPUNAR, *Repertorium II*, č. 467, s. 219; Josef TRÍŠKA, *Literární činnost předhusitské university*, Praha 1967 (= Sbírká pramenů a příruček k dějinám University Karlovy 5), s. 35–36; Josef TRÍŠKA, *Soupisy rukopisných textů (Mad'arsko, NDR)*, Acta Universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae Pragensis, 14/1–2, 1974, s. 161–188, zvl. s. 169; Josef TRÍŠKA, *Rétorický styl a pražská univerzitní literatura ve středověku*, Praha 1975, s. 149; Soňa ŽÁKOVSKÁ, *Univerzitní rétorické příručky: sbírka Formularius epistolarum ve světle ars dictaminis*. Disertační práce, Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Brno 2015.

XIV G 45 jsou čtyři anonymní díla z této kategorie: *Historia Apollonii regis Tyri*,⁷²⁴ *Miraculum de ducis filio, qui multa de paradisi gaudiis narravit*,⁷²⁵ *Disputatio magistri cum discipulo de tribus hominum statibus* a *Disputatio clerici cum milite*.

Rozsahem zcela zanedbatelnou, ale obsahově velmi zajímavou skupinu textů tvoří **světská poezie**, která je dochována v rukopisu NK ČR XIV G 45. Nevíme, kdy se tento kodex do borovanské knihovny dostal, ale byl napsán v prostředí pražské univerzity a určen pro měšťanské prostředí, což vysvětluje i přítomnost těchto textů. Jedná se o bajku o ještrábu a vráně,⁷²⁶ protiněmecký pamflet *Diffamatio Teutunicorum* (nebo také *Dictamen bonum de Teutunicis*),⁷²⁷ *Carmen rhythmicum de educatione puerorum*,⁷²⁸ slavnou Archipoetovu báseň *Confessio* a staročeskou báseň *Naše sestra Jana*.⁷²⁹

Dochovanou část borovanské knihovny můžeme shrnout následovně: Jde o papírové rukopisy foliového nebo kvartového formátu, z nichž pouze dva jsou iluminované (jde však jen o bohatě provedené iniciály). Všechny kodexy pocházejí ze 14. a 15. století, přičemž většina je datována do 15. století. Téměř všechny rukopisy vznikly v Čechách, pouze tři jsou zahraniční provenience. V převážné většině se jedná o latinsky psané texty, ale jsou zde dochována i dvě obsáhlá jazykově česká díla: Husova Česká nedělní postila a Pašije čtyř evangelistů na Květnou neděli. Z kratších česky psaných textů zde najdeme modlitby, duchovní písně a vyznání víry, světskou báseň *Naše sestra Jana* a latinsko-český slovníček. V poměrně velkém počtu rukopisů najdeme české glosy a v několika jsou také glosy psané německy.

Z obsahového hlediska jsou jasně převažujícím žánrem kázání, které tvoří více než třetinu z celkového korpusu dochovaných textů. Druhou nejrozsáhlejší skupinu představují rukopisy s biblickým textem, které tvoří přibližně dvanáct procent rozsahu knihovny. Kolem osmi procent představují právní spisy a meditativní a morálně-teologická literatura, zhruba sedm

⁷²⁴ Stelios PANAYOTAKIS, *The Story of Apollonius, King of Tyre*, Berlin – Boston 2012, s. 16–42 a G. A. A. KORTEKAAS, *The story of Apollonius King of Tyre. A study of its Greek origin and an edition of the two oldest Latin recensions*, Leiden 2004 (= Mnemosyne, Supplements 253), s. 104–249.

⁷²⁵ Joseph SCHWARZER, *Visionslegende*, Zeitschrift für deutsche Philologie 13, 1882, s. 338–351.

⁷²⁶ Anežka VIDMANOVÁ, *Bajka o ještrábu a vráně*, Listy filologické 112, č. 2, 1989, s. 85–96 a TÁŽ, *K autorství a dataci rýmované bajky o vráně a ještrábu*, Listy filologické 111, č. 3, 1988, s. 155–162; WALTHER, *Initia*, č. 10034.

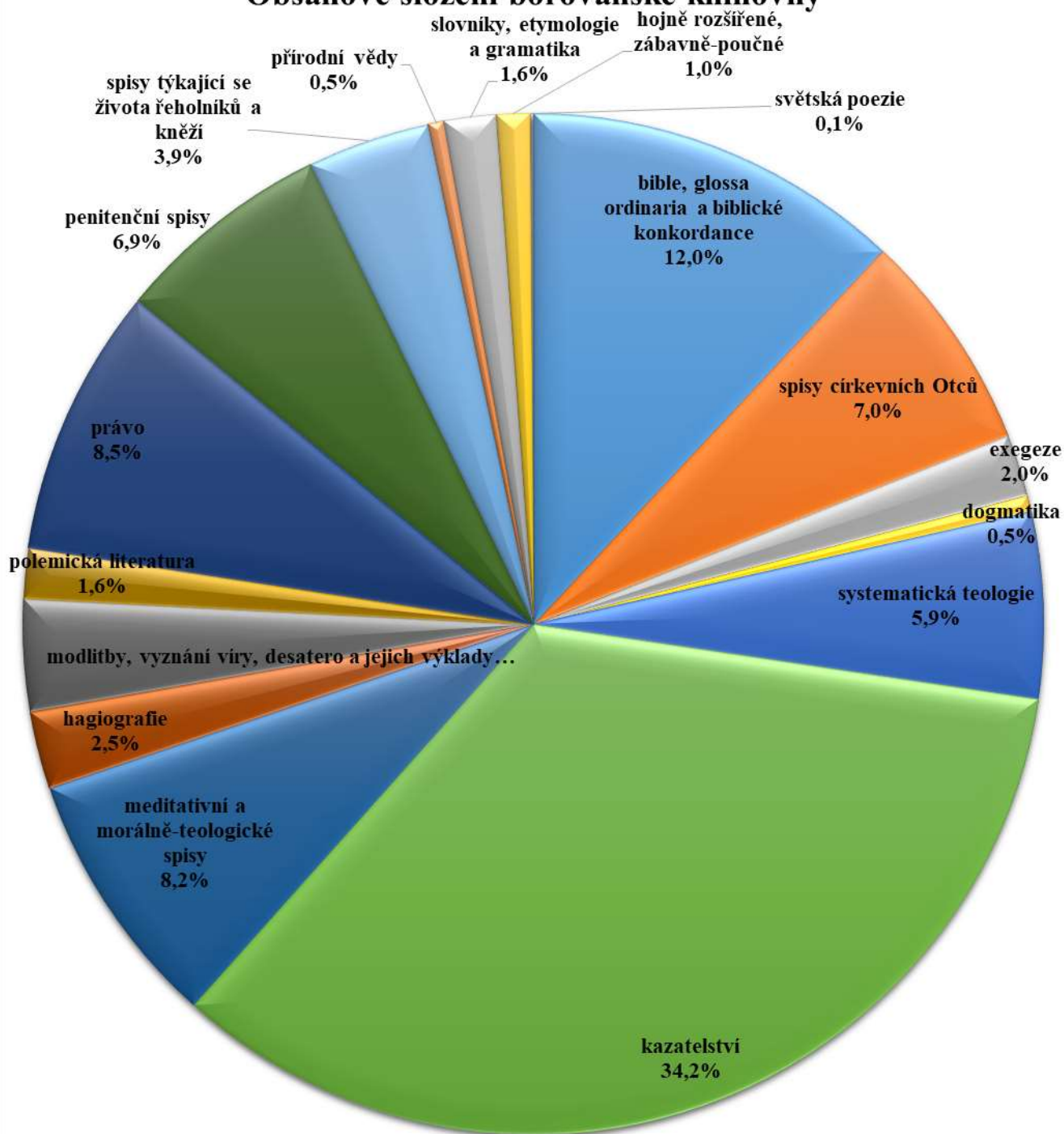
⁷²⁷ Wilhelm WOSTRY, *Ein deutschfeindliches Pamphlet aus Böhmen aus dem 14. Jahrhundert*, Mitteilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen 53, 1915, s. 193–238.

⁷²⁸ Jana NECHUTOVÁ, *Latinský žák a zčásti i podkoní*, Listy filologické 128, č. 3–4, 2005, s. 345–356.

⁷²⁹ Petr NEJEDLÝ, *Poznámky k rozpustilé žákovské písni z přelomu 14. a 15. století*, in: *Cesty slov*, edd. Petr NEJEDLÝ – Miloslava VAJDLOVÁ, Praha 2012, s. 162–176.

procent pak spisy církevních Otců a penitenciální literatura. Následují spisy systematické, pokyny pro řeholníky a kněze, modlitby a jejich výklady a legendy. Ve velmi malém rozsahu jsou přítomny exegetické spisy, slovníky a rétoriky, polemická literatura a široce rozšířené zábavně-poučné spisy. Ve zcela zanedbatelném množství jsou přítomna dogmatické díla, přírodovědecké texty a světská poezie. Z majetku borovanské kanonie se nepodařilo identifikovat žádné liturgické knihy, byť byly nepochybně její součástí.

Obsahové složení borovanské knihovny

■ bible, glossa ordinaria a biblické konkordance	■ spisy církevních Otců
■ exegeze	■ dogmatika
■ systematická teologie	■ kazatelství
■ meditativní a morálně-teologické spisy	■ hagiografie
■ modlitby, vyznání víry, desatero a jejich výklady	■ polemická literatura
■ právo	■ penitenční spisy
■ spisy týkající se života řeholníků a kněží	■ přírodní vědy
■ slovníky, etymologie a gramatika	■ hojně rozšířené, zábavně-poučné
■ světská poezie	

Bibliografie

Adéla EBERSONOVÁ, *Křížova bible*, in: Kříž z Telče (1434–1504): Písař, sběratel, autor, edd. Lucie DOLEŽALOVÁ – Michal DRAGOUN, Praha 2020, s. 247–264.

Anton Wolfgang HÖSLINGER, *Wittingau und Forbes. Zwei Augustiner-Chorherrenstifte in Böhmen. Gegründet unter dem Einfluß der Raudnitzer Reform, wiederbesiedelt durch das Stift Klosterneuburg*, Jahrbuch der Österreichischen Augustiner-Chorherren-Kongregation 46, 1999, s. 143–148.

Herbert PEXA, *Borovany v letech 1600–1663*, Jihočeský sborník historický 55, 1986, s. 113–121.

Herbert PEXA, *Historie borovanské rebelie: 1680–1740*, Borovany 1990.

Oldřich ŠEDA, *Matěj Kozka z Rynárce a sekularizace borovanské augustiniánské řeholní kanonie v šedesátých letech 16. století (Příspěvek k církevním a hospodářským dějinám 16. století)*, Jihočeský sborník historický 37, č. 3, 1968, s. 133–144.

Ferdinand TADRA, *Borovany, klášter kanovníků řehole sv. Augustina*, Blahověst 40, 1890, s. 22–24, 37–40, 87–89, 121–123, 165–167, 201–204.

Závěr

V této disertační práci jsme postupně popsali dochované části všech knihoven z kanonií řeholních kanovníků sv. Augustina v Čechách. Zásadní vliv na budování i míru dochování jednotlivých knihoven měly především rozdílné osudy kanonií, které na tomto místě pouze velmi stručně shrnujeme. **Roudnická kanonie** byla založena v roce 1333, roku 1421 byla vypleněna husity; kanovníci se poté vrátili, ale museli znovu odejít v roce 1467, kdy se Roudnice vzdala Jiřímu z Poděbrad a poté už kanonie pravděpodobně nebyla obnovena. **Kanonie v Jaroměři** vznikla v roce 1349, roku 1421 byla zničena husity a tím definitivně zanikla. **Kanonie na Karlově** byla založena roku 1350, v roce 1420 byla vypleněna husity a kanovníci se rozešli do exilu, vrátili se v roce 1437, ale museli znovu odejít během pražského povstání v roce 1483; roku 1784 byla zrušena. **Sadská kanonie** byla založena roku 1362 a v roce 1420 byla zničena husitským vojskem; nikdy nebyla obnovena a někteří sadští kanovníci se poté přesunuli do Roudnice. **Kanonie v Rokycanech** byla založena roku 1363, v roce 1421 ji vydrancovalo husitské vojsko; máme doklady o třech pokusech kanonii později obnovit, ale žádný neměl dlouhého trvání a v roce 1546 byla kanonie rozhodnutím města definitivně zrušena. **Třeboňská kanonie** byla založena roku 1367 a jako jediná nebyla zničena husitskými vojsky; v roce 1566 byla zrušena kvůli úpadku mravů, roku 1630 obnovena a v roce 1785 definitivně zanikla. **Kanonie v Borovanech** byla založena až v roce 1455; v roce 1564 zanikla poté, co kanovníci vymřeli na mor, roku 1630 byla obnovena a v roce 1785 byla zrušena.

Pro většinu knihoven bylo tedy zásadním zlomem především vyplenění kanonií v době husitských bouří. Jejich osudy v následujících desetiletích byly různé: sadská kanonie již nebyla obnovena, kanonie v Roudnici, na Karlově a v Rokycanech sice znovu ožily, ale potýkaly se s dalšími problémy a jejich existence nebyla kontinuální. Třeboňská kanonie přežila husitské bouře bez úhony, ale v 16. století byla zrušena a znovu obnovena byla až po více než šedesáti letech; podobné byly i novověké osudy kanonie v blízkých Borovanech.

Tři kanonie definitivně zanikly během 15. a 16. století: Sadská (1420), Roudnice (na počátku 16. století a Rokycany (1546). Po zrušení kanonií jejich rukopisy střídaly majitele a postupně byly začleněny do knihoven jiných institucí, což vedlo ke ztrátám částí jejich fondů; velká většina jejich rukopisů byla nakonec darována Národnímu muzeu. Zbývající tři kanonie byly zrušeny až v době josefinských sekularizací a jejich knihovny se tak dostaly přímo do Klementina; i zde však došlo ke ztrátám rukopisů, jejichž závažnost můžeme jen odhadovat.

Provenienci rukopisů z jednotlivých kanonií částečně evidují rukopisné katalogy a v některých případech také odborná literatura, ale u všech kanonií se na základě podrobného bádání podařilo objevit nové rukopisy, o jejichž příslušnosti ke konkrétním knihovnám až doposud nebyla povědomost. Z jednotlivých knihoven se podařilo identifikovat různý počet kodexů: 4 z Jaroměře, 22 z kanonie na Karlově, 29 ze Sadské, 51 z Rokycan, 59 z Borovan, 173 z Roudnice a 300 z Třeboně. V následujícím shrnutí pomíjíme kanonii v Jaroměři, z níž zůstalo pouze torzo a počet rukopisů není dostatečný pro to, abychom z něj mohli vyvozovat jakékoliv obecnější závěry.

Ze všech knihoven se dochovala pouze menší část z původního počtu rukopisů. Roudnická knihovna měla před vypuknutím husitských válek kolem 400 svazků, na konci její existence nelze její rozsah přesněji určit (dochovalo se něco přes 40 % rukopisů). U karlovske knihovny můžeme pro předhusitské období konstatovat, že čítala alespoň 100 kodexů, ale pro pozdější období není dostatek pramenů ani pro hrubý odhad. Původní rozsah sadské knihovny je dnes nemožné přesněji odhadnout, ale je nepravděpodobné, že by měla více než 100 rukopisů (zachovala se tedy zhruba třetina). U rokycanské knihovny lze rozsah odhadnout na 200–250 svazků (zachovalo se z ní tedy 20–25 % rukopisů). O rozsahu knihoven v Třeboni a Borovanech můžeme získat hrubou představu podle inventáře pořízeného v druhé polovině 17. století v souvislosti s obnovením obou kanonií a podle tam uvedených počtů rukopisů můžeme odhadovat, že se z obou středověkých knihoven dochovalo přibližně 40 % kodexů. Hodnotíme tedy jen části z původních knihoven a musíme si stále uvědomovat, že jejich skutečná podoba mohla být (a v některých případech prokazatelně byla) odlišná.

V jednotlivých kapitolách jsme dochované rukopisy hodnotili z hlediska materiálního dochování, datace, provenience, jazykového rozdělení a obsahového složení. Na tomto místě všechny tyto hodnocené aspekty porovnáme, abychom na základě toho mohli vyvodit souhrnná zjištění, která pomohou poznat charakter knihoven řeholních kanovníků sv. Augustina v Čechách.

Z hlediska **psacího materiálu** lze kanonie rozdělit na dvě skupiny. Rukopisy z kanonií v Borovanech, na Karlově, v Rokycanech a v Třeboni jsou z velké většiny papírové (Borovany 100 %, Karlov 91 %, Rokycany 90 %, Třeboň 83 %), což odpovídá době vzniku rukopisů ve druhé polovině 14. a v průběhu 15. století. V roudnických a sadských rukopisech naopak výrazně převažuje pergamen (Sadská 100 %, Roudnice 79 %), což je do značné míry dáno odlišnou dobou vzniku rukopisů: všechny sadské rukopisy samozřejmě vznikly před zničením

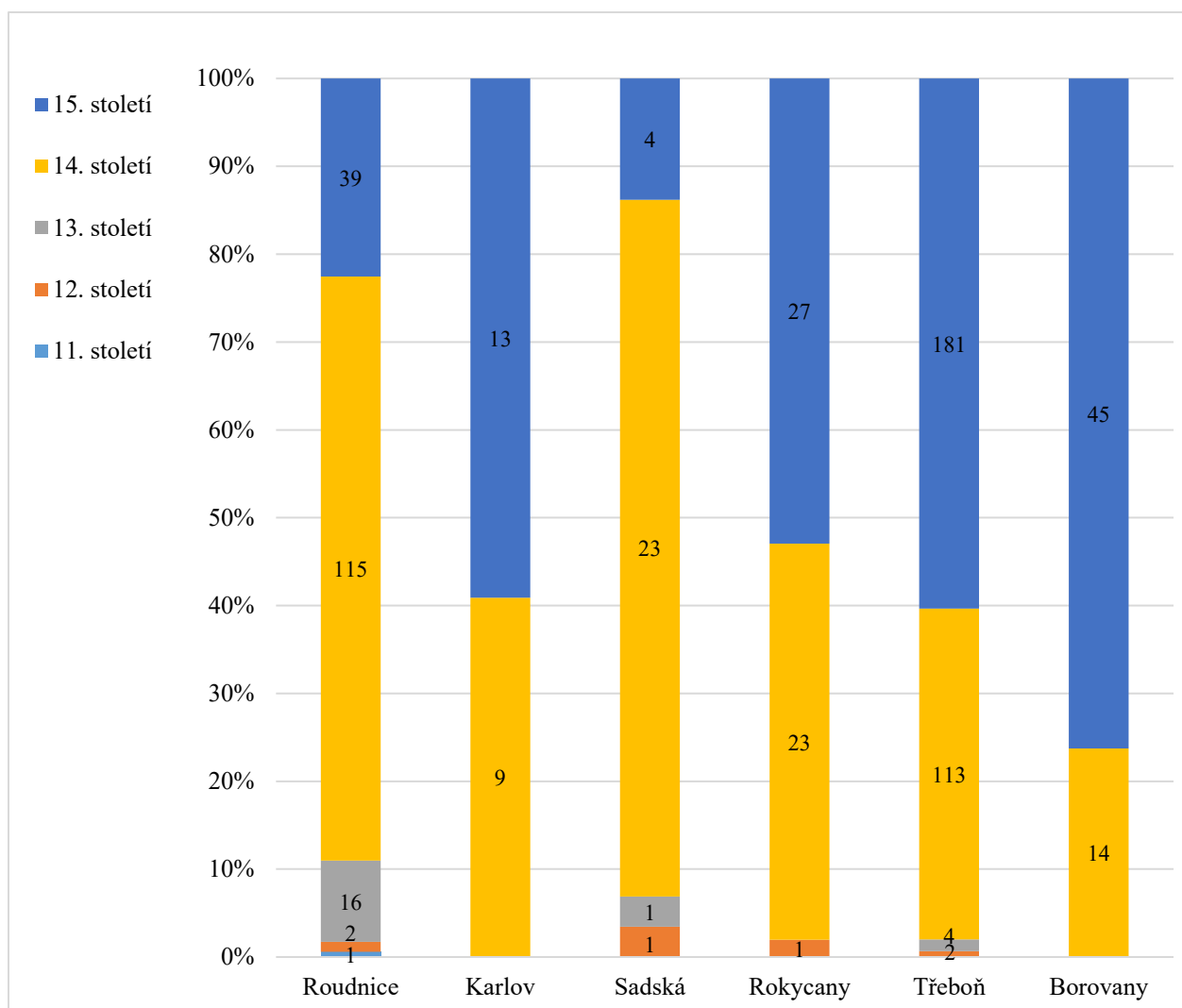
kanonie v roce 1420 a z roudnické knihovny je z druhé poloviny 15. století dochováno jen minimum kodexů.

Rozměry rukopisů se rovněž u jednotlivých kanonií liší. V třeboňské knihovně mírně převažují rukopisy menších než foliových rozměrů (foliové rukopisy 42 %, menší 51 %). V karlovských, rokycanských a borovanských rukopisech převládají rukopisy foliového formátu, podíl rukopisů menšího formátu je nižší (Karlov: foliové rukopisy 68 %, menší 23 %; Rokycany: foliové rukopisy 57 %, menší 33 %; Borovany: foliové rukopisy 55 %, menší 43 %) a větší než foliové rukopisy jsou ojedinělé. Ve zbývajících dvou kanoniích je rozložení rukopisů opačné: z knihoven v Roudnici a v Sadské se dochoval jen minimální podíl rukopisů menšího formátu a převládají kodexy velkých rozměrů (Sadská: foliové a větší rukopisy 97 %, Roudnice: foliové a větší rukopisy 90 %).

Podíl **iluminovaných** rukopisů se u jednotlivých kanonií zásadně odlišuje. Zatímco v Borovanech a v Rokycanech jde jen o velmi malé počty (Borovany 3 %, Rokycany 4 %), v Třeboni a na Karlově je jich již podstatně více (Třeboň 19 %, Karlov 28 %; z větší části se ale v obou případech jedná o jednoduchou písařskou výzdobu) a v knihovně roudnické a sadské kanonie je většina rukopisů iluminovaná (Roudnice 59 %, Sadská 69 %).

Ze všech zkoumaných knihoven máme většinu rukopisů dochovanou ve středověkých **vazbách** (Rokycany 100 %, Borovany 93 %, Roudnice a Sadská 86 %, Karlov 82 %, Třeboň 72 %).

Dataci rukopisů z jednotlivých knihoven shrnuje následující graf, ve kterém čísla v jednotlivých sloupcích odpovídají počtu rukopisů, které spadají do jednotlivých staletí. Velká většina rukopisů ze všech kanonií spadá do 14. a 15. století a v knihovnách tedy nacházíme převážně rukopisy současné či jen o málo mladší. Mezi jednotlivými kanoniemi jsou však rozdíly a můžeme zde popsat dva odlišné typy. Roudnická knihovna má největší podíl starších rukopisů (kodexy z 11., 12. a 13. století tvoří více než deset procent), velkou většinu jejího obsahu tvoří rukopisy ze 14. století a většina z nich spadá do jeho druhé poloviny, zbývajících kodexy byly napsány v 15. století a většina vznikla v jeho první třetině. Podobné je i rozložení rukopisů ze Sadské, kde je po jednom rukopisu z 12. a 13. století, většina kodexů pak spadá do druhé poloviny 14. století a počátku 15. století. V obou případech tedy počty kodexů dochovaných z jednotlivých období jasně odrážejí historické události, kdy Sadská v roce 1421 definitivně zanikla a Roudnice sice byla obnovena, ale možnosti k rozšiřování knihovny již byly jen velmi omezené.

U zbývajících knihoven vidíme opačnou tendenci a převažují zde rukopisy z 15. století. Všechny kodexy z knihoven v Praze na Karlově a v Borovanech vznikly ve 14. a 15. století; u obou kanonií navíc platí, že všechny rukopisy datované do 14. století byly napsány v jeho druhé polovině a u většiny kodexů z 15. století můžeme jejich napsání datovat do jeho první třetiny. Velmi podobné časové rozložení kodexů platí také u kanonie v Rokycanech, kde je však navíc jeden kodex ze 12. století. Zatímco existence kanonií v Rokycanech a na Karlově nebyla během 15. století kontinuální a je tedy logické, že tamní knihovny se v té době příliš nerozrůstaly, v případě borovanské kanonie malý počet rukopisů z druhé poloviny 15. století svědčí spíše o malé péči o knihovnu či o nedostatku prostředků a možností akvizic.

V třeboňské knihovně se dochovaly dva rukopisy z 12. století a čtyři ze 13. století; kodexy ze 14. století vznikly převážně v jeho poslední třetině a rukopisy z 15. století, kterých je dochován největší počet, jsou v jeho průběhu rozloženy rovnoměrně. Na dataci třeboňských rukopisů se

tedy jasně odráží skutečnost, že existence kanonie nebyla v průběhu 15. století ničím přerušena a rozšiřování knihovního fondu tedy mohlo probíhat kontinuálně.

Podíváme-li se na **provenienci** rukopisů, můžeme konstatovat, že ve všech knihovnách převažují české rukopisy. Z kanonie na Karlově se dochovaly pouze české rukopisy, podíl rukopisů zahraničního původu se u ostatních knihoven liší. V kanoniích v Rokycanech a v Borovanech jde jen o jednotlivé rukopisy (Rokycany: jeden rukopis z Itálie = 2 %; Borovany: dva rukopisy z Německa nebo Rakouska a jeden z Uher (navíc napsaný českým exulantem) = 5 %). V třeboňské kanonii je podíl kodexů zahraniční proveniencce větší: je zde šest rukopisů z Německa, šest z Rakouska, tři z jedné z těchto zemí, čtyři z Itálie a jeden z jižní Evropy bez možnosti přesného určení (= 7 %); poměrně velké množství rukopisů z německy mluvících zemí může být způsobeno kontakty třeboňských kanovníků s těmito lokalitami snad již od husitské doby.

Z knihoven v Roudnici a v Salské je dochováno větší množství rukopisů ze zahraničí. V roudnické knihovně je dvacet jedna rukopisů z Francie, deset z Itálie, dva z jižní Evropy bez možnosti přesnější specifikace, čtyři z Německa a jeden z Rakouska (= 22 %); nejstarší rukopisy pocházejí z Francie a z Itálie a do knihovny se většina z nich pravděpodobně dostala darem biskupa Jana IV. z Dražic. Mezi salskými rukopisy najdeme čtyři z Francie a tři z Itálie (= 24 %); v tomto případě tedy zahraniční kodexy tvoří téměř čtvrtinu knihovny a stejně jako u Roudnice jde i zde převážně o starší rukopisy, snad také darované zakladatelem kanonie arcibiskupem Arnoštem z Pardubic.

Z **jazykového hlediska** se ve všech zkoumaných knihovnách setkáváme v drtivé většině s latinskými texty. Absence češtiny i jiných vernakulárních jazyků je pro skladbu knihoven církevních institucí v této době charakteristická a to bez ohledu na národnost či jazykovou vybavenost jejich obyvatel. Latina zůstává v prostředí řádových knihoven ve 14 i v 15. století stále naprosto převažujícím jazykem používaným pro zápis nejen teologických textů.

Nejméně se s vernakulárními jazyky setkáváme v rukopisech z Roudnice a Salské. Z roudnické knihovny se dochovala pouze česká báseň Jeden kocovník a fragment hry Mastičkář (navíc obojí na přídešních rukopisů) a české glosy v 18 kodexech; němčina je zastoupena spisem *Tractatus de poenitentia* Štěpána z Kolína (v NK ČR III D 16) a německými glosami ve dvou dalších rukopisech. V salských rukopisech najdeme ojedinělá česká slova pouze ve dvou kodexech, jiné vernakulární jazyky zastoupeny nejsou.

Více se s českými texty setkáváme v knihovnách v Rokycanech, na Karlově a v Borovanech. V rokycanských rukopisech najdeme česky psané zdravotně texty od Havla ze Strahova (v KNM XI A 27) a české perikopy (v KNM XVI D 15), velmi krátké české texty jsou v dalších pět kodexech a české glosy ve dvanácti rukopisech; němčina je zastoupena pouze několika slovy ve dvou kodexech. Z karlovske knihovny se dochovala staročeská *Gesta Romanorum* (v NK ČR XVII F 28) a rozsáhlý latinsko-německý *Vocabularius Ex quo* (v NK ČR I C 36); české glosy jsou ve dvou a německé ve třech kodexech. Z Borovan se dochoval česky psaný rukopis NK ČR XVII B 13, v němž je Husova Česká nedělní postila a Pašije čtyř evangelistů na Květnou neděli, v pěti dalších kodexech jsou velmi stručné české texty a ve dvaceti třech nacházíme české glosy; německé marginálie jsou v sedmi rukopisech.

Výjimečné postavení zaujímá v tomto ohledu třeboňská knihovna. Nacházíme zde velký počet česky psaných textů; i přesto je však jejich celkový rozsah v rámci celku knihovny minimální, protože se až na několik výjimek jedná o velmi krátké texty. Nejvíce se s češtinou setkáváme v rukopisech Kříže z Telče – jde celkem o dvacet jedna rukopisů a nejčastěji se jedná o texty související s husitskou polemikou, stručné historiografické záznamy, kázání, světskou poezii, ale najdeme zde i řadu dalších drobných záznamů nejrůznějšího obsahu. Kromě toho jsou české texty v dalších dvaceti rukopisech, do nich Kříž nezasáhl; nejčastěji jde o kázání a biblické úryvky, modlitby, duchovní písně, Desatero a vyznání víry, latinsko-české slovníčky, ale najdeme zde také řadu dalších textů rozmanitého obsahu. Všechny třeboňské rukopisy, v nichž se objevují české texty, jsou datovány do druhé poloviny 14. století a do 15. století, nejčastěji do jeho druhé poloviny. České glosy se v různém počtu objevují v 90 rukopisech. V jedenácti třeboňských kodexech se dochovalo několik děl psaných alespoň z části německy a německé glosy jsou ve dvaceti třech rukopisech. Velká většina textů ve vernakulárních jazycích se ale dochovala v kodexech, které s sebou do třeboňské kanonie přinesl Kříž z Telče, a nejde tedy o doklad toho, že by čeština ve druhé polovině 15. století výrazněji pronikala do řádových knihoven.

Na tomto místě u žádné z kanonií neuvádíme poznámky nebo kratičké texty ve vernakulárních jazycích, které se objevují na předsádkách, příděstích, obalech složek a na listcích, které jsou volně vloženy do některých kodexů. Přehled těchto textů jsme předložily v jednotlivých kapitolách, ale vzhledem k jejich umístění nelze prokázat přímou souvislost s konkrétními knihovnami.

Kromě toho se v Roudnici, Třeboni a v Borovanech v několika málo rukopisech setkáváme s hebrejštinou, ale ve všech případech jde o zlomky spojené s vazbou nebo s jinými majiteli rukopisů a s kanoniemi tedy nemají žádnou souvislost.

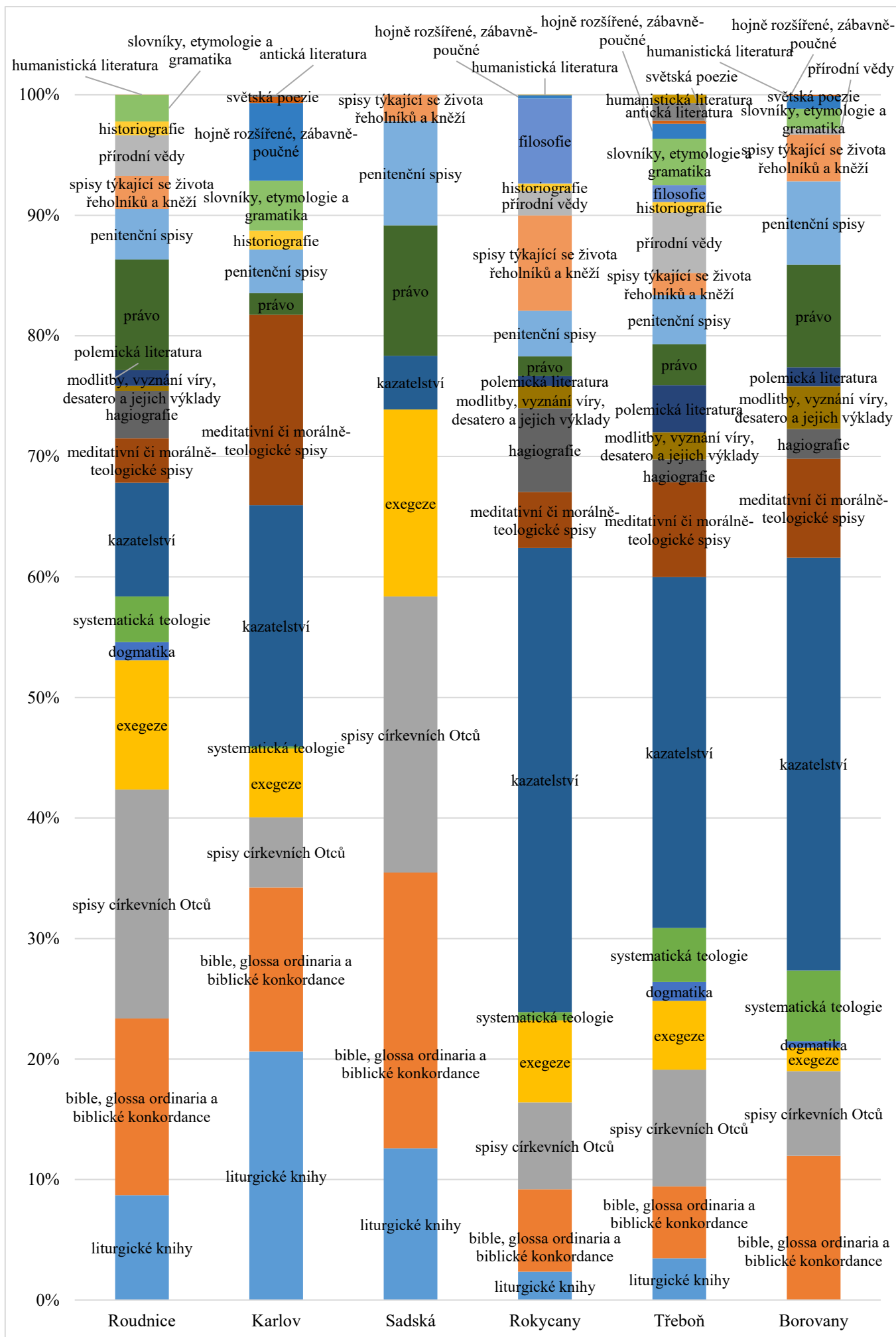
Obsahové složení jednotlivých knihoven se liší, ale lze zde vysledovat také jisté spojitosti. Podobně jako v případě porovnání fyzických vlastností, datace a provenience rukopisů, i z hlediska obsahové struktury vykazují největší podobnost knihovny v Roudnici a Sadské. V obou je výrazně větší množství spisů církevních Otců a také poměrně značný počet biblických rukopisů, liturgických knih a právní literatury; naopak je zde poměrně malý podíl kázání. Odlišné složení mají kanonie v Rokycanech, Třeboni a Borovanech, v nichž je naopak velmi výrazný podíl kazatelských textů, zatímco liturgické knihy, bible a spisy církevních Otců jsou zastoupeny jen skromně nebo vůbec (z borovanské kanonie nemáme dochovanou žádnou liturgickou knihu).

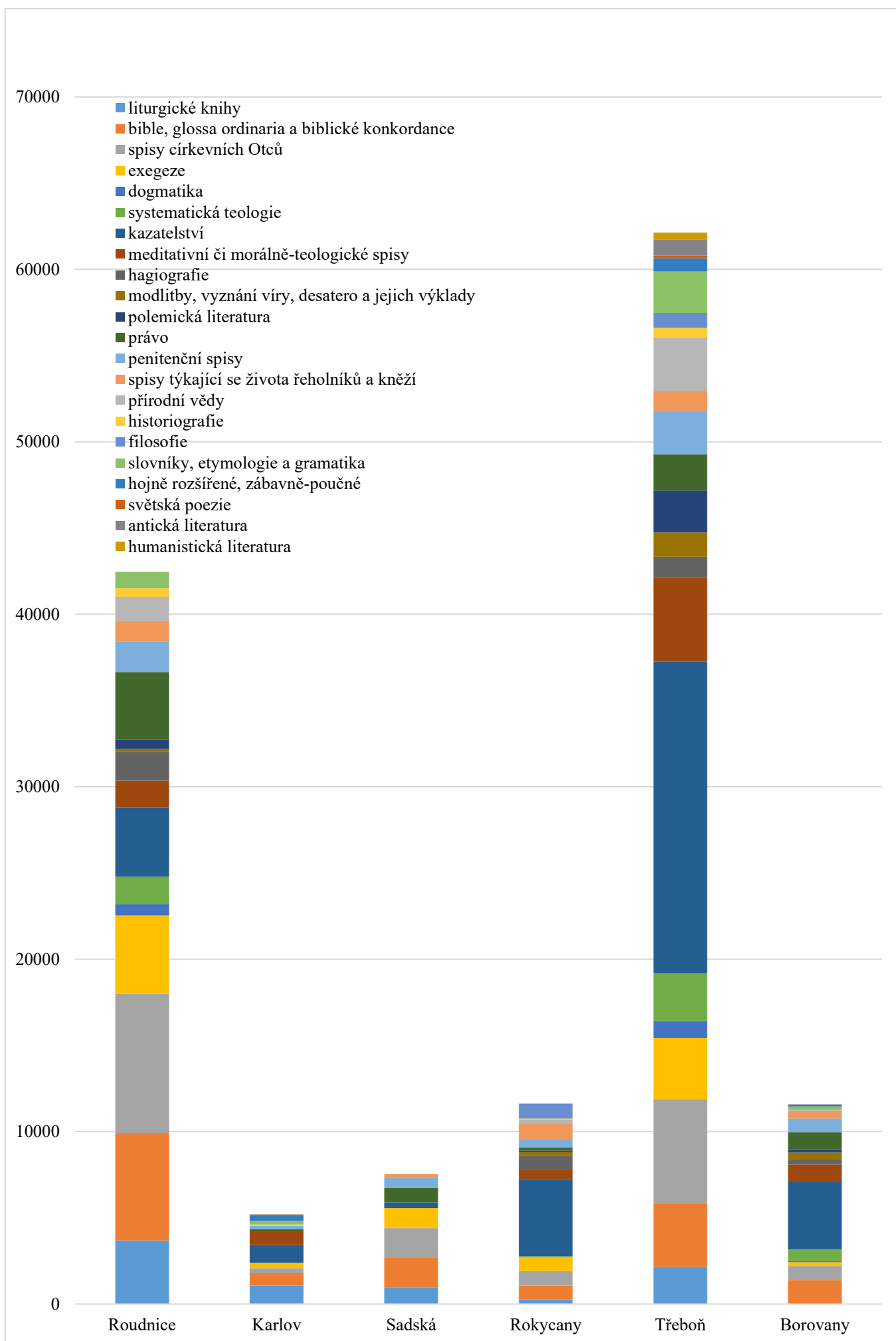
Kromě toho se tyto dvě skupiny liší také mírou přítomnosti textů ze skupin, které jsou uvedeny v horní části grafu (přírodní vědy; historiografie; filosofie; slovníky, etymologie a gramatika; světská poezie; hojně rozšířené a zábavně-poučné spisy; antická literatura; humanistická literatura). Jde všeobecně o málo početné skupiny, které jsou všechny zastoupeny pouze v Třeboni a poměrně velké množství těchto textů je také v rokycanských a borovanských rukopisech; v Roudnici těchto textů nacházíme méně a v sadských kodexech není žádný text ani z jedné této kategorie. Některé z těchto skupin jsou zastoupeny jen v několika málo knihovnách: filosofické texty nacházíme jen v Třeboni a v Rokycanech (kde jsou navíc všechny ve třech rukopisech, které byly do knihovny darovány až v pohusitském období); světská poezie je jen v treboňských, borovanských a karlovských rukopisech (a ve všech knihovnách jen ve velmi malém rozsahu); humanistická literatura je zastoupena pouze v Třeboni a naprosto okrajově v Roudnici a v Rokycanech; antická literatura je přítomna pouze v treboňské knihovně a zcela marginálně také v jednom karlovském rukopisu.

Knihovna kanonie na Karlově se svým složením nepodobá ani jedné z právě popsaných skupin. Podíl liturgických rukopisů je zde největší ze všech srovnávaných knihoven, naopak spisy církevních Otců jsou zde zastoupeny nejméně. Zajímavé je, že je zde ze všech knihoven výrazně největší podíl meditativních a morálně-teologických spisů.

Ve všech zkoumaných knihovnách se dochovaly v malém rozsahu dvě skupiny: systematická teologie a dogmatika. Systematická díla zcela chybí v sadských rukopisech, z knihoven na Karlově a v Rokycanech se jich dochovalo jen naprosté minimum a také ve zbývajících třech knihovnách je jejich zastoupení jen skromné. Dogmatika není vůbec zastoupena v karlovských, sadských ani rokycanských rukopisech a ve zbývajících třech knihovnách je rozsah dogmatických spisů velmi malý.

Pro lepší přehlednost jsme se rozhodli zjištěná data, která jsme v jednotlivých kapitolách zobrazovali formou koláčových grafů, na tomto místě zobrazit pomocí skládaného sloupcového grafu, kde každou kanonii reprezentuje jeden sloupec. Kvůli názornosti jsme se rozhodli zde uvést dvě varianty grafu, přičemž ve druhé poměr mezi výškami jednotlivých sloupců odpovídá skutečnému poměru mezi rozsahy jednotlivých knihoven a jasně se zde ukazuje, jak rozdílné knihovní celky porovnáváme. V grafech jsme zohlednili pouze dochované rukopisy, protože zahrnout do tohoto srovnání i nedochované rukopisy, o kterých máme zprávy z pramenů, by vzhledem k neúplnosti těchto zpráv bylo příliš hypotetické.

Kromě samotných dějin jednotlivých kanonií, o kterých jsme se zmiňovali výše, se ve skladbě knihoven odráží také **vliv jejich zakladatelů**. Roudnická kanonie byla od začátku podporována svým zakladatelem biskupem Janem IV. z Dražic, který jí prokazatelně daroval dva rukopisy (KNM XII A 11 a KNM XV A 6) a u dalších třinácti kodexů není jeho donace sice přímo doložena, ale je více či méně pravděpodobná; rukopisy, které se jistě či pravděpodobně dostaly do roudnické knihovny jeho darem, patří mezi nejstarší dochované kodexy a jsou zahraniční provenience. Později roudnickou knihovnu obohatil také arcibiskup Arnošt z Pardubic, který jí téměř jistě daroval jeden kodex (KNM XIII A 13) a u dalších deseti rukopisů lze o jeho donaci uvažovat. Arnošt měl od začátku vřelý vztah ke kanonii v Sadské, kterou založil (snad i proto, že na začátku své církevní kariéry byl kanovníkem a děkanem tamní kapituly). Prokazatelně daroval kanonii jeden rukopis (KNM XII B 14) a je pravděpodobné, že i některé další z rukopisů zahraniční provenience se do sadské kanonie mohly dostat jeho přičiněním. Největší péči věnovali její zakladatelé kanonii v Třeboni: bratři z Rožmberka (zvl. Petr, který působil jako probošt kostela Všech svatých na Pražském hradě) prokazatelně darovali kanonii třicet čtyři kodexů a u dalších deseti není sice darování výslovně doloženo, ale je téměř jisté.

Kanonie v Roudnici a Sadské byly díky podpoře svých zakladatelů zřejmě vybaveny především základními rukopisy (zvl. liturgické knihy, bible a spisy církevních Otců), které tvoří jádro obou dochovaných knihovních celků. Mezi kodexy darovanými bratry z Rožmberka treboňské kanonii není žádná liturgická kniha ani bible, je zde však řada děl církevních Otců, velký podíl sbírek kázání a také několik spisů souvisejících s českými zeměmi (např. postila Milíče z Kroměříže, *Malogranatum* a legendy o českých světcích). Na rozdíl od kodexů darovaných Janem IV. z Dražic a Arnoštem z Pardubic, kteří „svým“ kanoniím darovali především soubory rukopisů, které měli v té době k dispozici, byly kodexy věnované bratry z Rožmberka alespoň z části zhotoveny či vybrány přímo pro treboňskou kanonii se zřetelem k jejím potřebám a desideratům.

Zbývajícím třem kanoniím se této podpory nedostalo. Karlov jeho zakladatel Karel IV. sice dobře zajistil po hmotné stránce a věnoval péči zvl. výstavbě kostela, ale vybavení knihovny zřejmě ponechal stranou. Rokycanská kanonie byla založena Arnoštem z Pardubic, ale jakýkoliv jeho dar tamní knihovně není doložen; arcibiskup pravděpodobně věnoval svou pozornost kanoniím v Sadské a v Roudnici. Zakladatel borovanské kanonie bohatý kupec Petr z Lindy rovněž nevěnoval knihovně žádné kodexy.

Velký vliv na utváření knihovních fondů měl bezpochyby také **způsob, jakým byly rukopisy získávány**: jde o dary a odkazy, vlastní opisovačskou činnost kanovníků, využívání služeb

nájemných písařů, kupování již napsaných rukopisů a výměny s jinými institucemi. U všech kanonií máme nejvíce dokladů o darech a odkazech, což je však do určité míry zapříčiněno tím, že tento způsob získání byl často zapsán přímo do rukopisu a dárci také bývají uvedeni v nekrologiích. V případě borovanské kanonie jiný způsob získání rukopisu doložený nemáme, u Karlova a Rokycan je doložen jeden rukopis napsaný přímo v kanonii, ze Sadské víme o jednom kodexu, který byl koupen. Pestřejší je situace v případě Roudnice: i tam převažují dary, ale pět rukopisů bylo prokazatelně napsáno přímo v kanonii a u několika dalších je to pravděpodobné; u jednoho rukopisu je doloženo využití služeb externího písaře. Nejzajímavější jsou akvizice treboňské knihovny: od začátku její existence je díky dochovaným účtům doloženo časté využívání externích písařů, kromě toho víme o šesti treboňských kanovnících, kteří se věnovali opisovačské činnosti (jedním z nich byl Kříž z Telče, který s sebou navíc při vstupu do kanonie přinesl téměř tři desítky rukopisů a zásadním způsobem tak ovlivnil podobu celé knihovny) a jeden rukopis byl získán díky výměně s pražskou kapitulou.

K treboňské knihovně máme dochováno největší množství pramenů, z nichž se dozvídáme o různých způsobech získávání knih. Zdá se, že zde byla péče o knihovnu nejvíce uvědomělá a plánovaná, o čemž může svědčit najímání externích písařů ihned po založení kanonie, největší doložený rozsah vlastní opisovačské činnosti a také darování několika desítek kodexů pány z Rožmberka, které byly zřejmě vybrány také se zřetelem k potřebám knihovny.

Poměrně velký počet rukopisných darů, které můžeme doložit u všech zkoumaných knihoven, měl vliv na jejich skladbu. Především díky darům se tak v knihovnách setkáváme s vícečetnými opisy některých textů a tento způsob akvizice má vliv na určitou náhodnost složení knihoven. Množství darů konkrétním knihovnám odráží význam a proslulost jednotlivých kanonií. Roudnickou kanonii obdarovala v předhusitském období řada dobrodinců, ale po jejím obnovení po husitských válkách se jí již další podpory nedostalo. Naproti tomu u treboňské knihovny máme doloženou řadu darů po celou dobu její středověké existence, protože si udržela podporu ze strany kléru z rožmberské domény. Zároveň tato vazba na menší farní knihovny může vysvětlovat také její odlišnou obsahovou skladbu s větším zastoupením kázání, praktických příruček, a méně obvyklých textů.

Každá z knihoven, které jsme zkoumali, má svá specifika. Jednotlivé kanonie měly různou historii a také rukopisy z jejich knihoven měly odlišné osudy. Soubory kodexů, které se dnes z těchto institucí dochovaly, se zásadně liší nejen svým rozsahem, ale také fyzickými vlastnostmi rukopisů, jejich datací, proveniencí, jazykovou skladbou a obsahovým složením.

Ve všech hodnocených kritériích se výrazně odlišují především roudnická a sadská knihovna: z obou se dochovaly převážně rukopisy velkých rozměrů psané na pergamenu, z nichž je velká většina navíc iluminovaná a je zde rovněž větší podíl rukopisů zahraniční provenience; z obsahového hlediska zde dominují liturgické knihy, bible, spisy církevních Otců, z mladších textů se dochovala především díla velkých církevních autorit; česky psané texty zde úplně chybí. Při srovnání s ostatními knihovnami se jeví jako jisté, že tato odlišnost je dána uvědomělým výběrem rukopisů, které byly uchráněny před husitským pleněním. Šlo především o hodnotné kodexy, a to jak z hlediska materiálního, tak z hlediska jejich náboženského významu.

Dochované rukopisy ze zbývajících kanonií pravděpodobně více odrážejí skladbu původních knihoven, protože zde nedošlo k záměrnému výběru určitého typu kodexů. Zvláštní postavení zaujímá treboňská knihovna, která neutrpěla během husitských bouří žádné ztráty, a knihovna v Borovanech, která byla založena až později; i v těchto případech však byla část původních knihovních fondů ztracena během zrušení, obnovení a definitivního zániku obou kanonií, ale i přesto zřejmě právě jejich knihovny mohou poskytnout nejlepší odraz struktury a složení středověkých knihoven řeholních kanovníků sv. Augustina.

Ačkoliv k dějinám středověkých řádových knihoven v českých zemích existuje relativně početná odborná literatura, která byla představena v úvodu této práce, jde v naprosté většině pouze o dílčí studie, které se soustředí pouze na jednu knihovnu nebo jen na její vybranou část. Velmi postrádáme detailní a soustavný rozbor knihoven jiných řádů, který by umožnil srovnání s poznatky, které byly získány výzkumem představeným v této disertační práci. Zasazení knihoven řeholních kanovníků sv. Augustina do kontextu českých řádových knihoven a také jejich porovnání s knihovnami v zahraničí tak zůstává desideratem, které snad díky dalšímu výzkumu bude možné v dohledné budoucnosti doplnit.

Citovaná literatura

Edice pramenů

Libri Erectionum Archidioecesis Pragensis saeculo XIV. et XV., liber I (1358–1376), ed. Klement BOROVÝ, Praegae 1875.

Cosmae Pragensis Chronica Boemorum: Die Chronik der Böhmen des Cosmas von Prag, edd. Bertold BRETHOLZ unter Mitarbeit von Wilhelm WEINBERGER, Berlin 1923 (= Monumenta Germaniae historica 1, 6; Scriptores rerum Germanicarum Nova series 2).

Gelasius DOBNER, *Monumenta historica Bohemiae nusquam antehac edita III*, Praegae 1774.

Vita venerabilis Arnesti, primi episcopi ecclesiae Pragensis, in: Fontes rerum Bohemicarum 1, ed. Josef EMLER, Praha 1873, s. 398–400.

Prameny dějin českých. Díl II, Kosmův letopis český s pokračovateli = Fontes rerum Bohemicarum. Tom II, Cosmae chronicon Boemorum cum continuatoribus, ed. Josef EMLER, překlad Václav Vladivoj TOMEK, Praha 1874.

Decem registra censuum bohemia compilata aetate bellum husiticum praecedente = Deset urbářů českých z doby před válkami husitskými, ed. Josef EMLER, Praha 1881.

Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidioecesim. Liber septimus. Ab anno 1410 usque ad annum 1419, ed. Josef EMLER, Praegae 1886.

Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidioecesim. Liber octavus, nonus et decimus. Ab anno 1421 usque ad annum 1436, ed. Josef EMLER, Praegae 1889.

Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae. Pars III (1311–1333), ed. Josef EMLER, Praha 1890.

Diplomatář kláštera blahoslavené Panny Marie řeholních kanovníků řádu sv. Augustina v Roudnici, ed. Josef EMLER, Věstník Královské české společnosti nauk. Třída filosoficko-historicko-jazykozpytná 1893, s. 1–60.

Acta concilii Constanciensis 3, Die drei Päpste und das Konzil, Schriften zur Papstwahl, ed. Heinrich FINKE, Münster 1926.

Codex diplomaticus et epistolaris Regni Bohemiae. Tomus I, Inde ab a. DCCCCV usque ad a. MCXCVII, ed. Gustav FRIEDRICH, Praegae 1904.

Codex juris Bohemici II/2, Jus terrae atque jus curiae regiae saeculi XIV-mi., ed. Hermenegild JIREČEK, Praegae 1870.

Archiv český, čili, Staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích VIII, ed. Josef KALOUSEK, Praha 1888.

Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia, Tomus I, Acta Clementis VI. pontificis Romani: 1342–1352, ed. Ladislav KLICMAN, Praegae 1903.

Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia, Tomus III, Acta Urbani V.: 1362–1370, ed. Věra KOSINOVÁ, Praegae 1944.

Beneš KRABICE Z WEITMILE, *Kronika Pražského kostela*, in: Fontes rerum Bohemicarum IV = Prameny dějin českých IV, ed. Josef EMLER, Praha 1884, s. 459–548.

Liber decanorum facultatis philosophicae universitatis Pragensis, ab anno Christi 1367 usque ad annum 1585, Praegae 1832 (= Monumenta historica Universitatis Carolo-Ferdinandae Pragensis II).

Adolf Ludvík KREJČÍK, *Urbář z roku 1378 a účty kláštera třeboňského z let 1367–1407 = Registrum censuum ac proventuum de anno MCCCLXXVIII^o necnon recepta et distributa monasterii Trzebonensis de annis MCCCLXVII–MCCCCVII*, Praha 1949 (= Historický archiv 52).

Sacrorum conciliorum nova, et amplissima collection. Tomus 27: Ab anno 1409–1418, ed. Johannes Dominicus MANSI, Venetiis 1784.

Sacrorum conciliorum nova, et amplissima collection. Tomus 29: Ab anno 1431–1434, ed. Johannes Dominicus MANSI, Venetiis 1788.

Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae. Pars 7, (1358–1363). Fasciculus 4, 1361–1362, edd. Bedřich MENDEL – Milena LINHARTOVÁ, Praha 1961 (= Práce Historického ústavu ČSAV).

Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae. Pars 7, (1358–1363). Fasciculus 5, 1362–1363, edd. Bedřich MENDEL – Milena LINHARTOVÁ, Praha 1963 (= Práce Historického ústavu ČSAV).

Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia, Tomus II, Acta Innocentii VI.: 1352–1362, ed. Jan Bedřich NOVÁK, Praeae 1907.

Archiv český, čili, Staré písemné památky české i morawske z archivůw domácích i cizích I, ed. František PALACKÝ, Praha 1840.

Archiv český, čili, Staré písemné památky české i morawske z archivůw domácích i cizích III, ed. František PALACKÝ, Praha 1844.

Documenta Mag. Joannis Hus: vitam, doctrinam, causam in Constantiensi consilio actam et controversias de religione in Bohemia annis 1403–1418 motas illustrantia ..., ed. František PALACKÝ, Praga 1869.

Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka. Svazek I. 1418–1437, ed. Blažena RYNEŠOVÁ, Praha 1929.

Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae. Pars V (1346–1355). Fasciculus 2 (1346–1350), edd. Blažena RYNEŠOVÁ – Jiří SPĚVÁČEK, Praha 1960 (= Práce Historického ústavu ČSAV).

Catalogi librorum vetustissimi Universitatis Pragensis. Die ältesten Bücherkataloge der Prager Universität, edd. Zuzana SILAGIOVÁ – František ŠMAHEL, Turnhout 2015 (= Corpus Christianorum. Continuatio Mediaevalis 271; Magistri Iohannis Hus Opera omnia XXXVIII, Supplementum II).

Listář královského města Plzně a druhdy poddaných osad 2, od r. 1450–1526, ed. Josef STRNAD, Plzeň 1905 (= Publikace městského historického musea v Plzni 3; Prameny a příspěvky k dějinám královského města Plzně 5).

Cancellaria Arnesti: Formelbuch des ersten Prager Erzbischofs Arnest von Pardubic, ed. Ferdinand TADRA, Wien 1880.

Soudní akta konsistoře pražské (Acta judiciaria consistorii Pragensis), část I (1373–1379), ed. Ferdinand TADRA, Praha 1893 (= Historický archiv 1).

Soudní akta konsistoře pražské (Acta judiciaria consistorii Pragensis), část II (1380–1387), ed. Ferdinand TADRA, Praha 1893 (= Historický archiv 2).

Soudní akta konsistoře pražské (Acta judiciaria consistorii Pragensis), část IV (1401–1404), ed. Ferdinand TADRA, Praha 1898 (= Historický archiv 11).

Soudní akta konsistoře pražské (Acta judiciaria consistorii Pragensis), část VI (1407–1408), ed. Ferdinand TADRA, Praha 1900 (= Historický archiv 18).

Soudní akta konsistoře Pražské (Acta judiciaria consistorii Pragensis), část VII (1420–1424 a Dodatky), ed. Ferdinand TADRA, Praha 1901 (= Historický archiv České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění 21).

Vavřinec z BŘEZOVÉ, *Husitská kronika*, in: *Fontes rerum Bohemicarum V = Prameny dějin českých V*, ed. Josef EMLER – Jan GEBAUER – Jaroslav GOLL, Praha 1893, s. 329–534.

Chronicon Francisci Pragensis = Kronika Františka Pražského, ed. Jana ZACHOVÁ, Praha 1997 (= *Fontes rerum Bohemicarum, Series nova = Prameny dějin českých, Nová řada I*).

Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae. Pars V, 1346–1355. Fasciculus 3, 1350–1352, ed. Jana ZACHOVÁ, Dolní Břežany 2000.

Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae. Pars V, 1346–1355. Fasciculus 4, 1352–1355, ed. Jana ZACHOVÁ, Dolní Břežany 2000.

Rostislav ZELENÝ, *The Quaestiunculae of Stephan of Roudnice*, Roma 1966.

Sekundární literatura

Zuzana ADAMAITIS – Michaela BÄUMLOVÁ, *Item plures et alios libros. Knihy kláštera Teplá ve fondech Národní knihovny České republiky*, Praha 2009.

Jan ANDERLE – Tomáš KAREL, *Městský hrad v Rokycanech*, Sborník muzea Dr. Bohuslava Horáka 7, 1995, s. 15–24.

Jan ANDERLE – Tomáš KAREL – Vladimír ŠVÁBEK, *Městský hrad v Rokycanech*, *Archeologia historica* 19, 1994, s. 71–77.

Martina ANDRYKOVÁ, *K výrobě inkoustu a recepturám v českých zemích do 16. století*. Diplomová práce, Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav pomocných věd historických a archivnictví, Brno 2009.

Matyáš F. BAJGER, *Česká františkánská knižní kultura. Knihovny minoritů, františkánů a kapucínů v průběhu staletí*. Rigorózní práce, Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, Katedra české literatury, literární vědy a dějin umění, Ostrava 2007.

Matyáš F. BAJGER, *Late Medieval Book Culture of the Unreformed Franciscan Order in the Czech Lands*, in: *Ordo et paupertas. Českokrumlovský klášter minoritů a klarisek ve středověku v kontextu řádové zbožnosti, kultury a umění*, edd. Daniela RYWIKOVÁ – Roman LAVIČKA, Ostrava 2017, s. 201–218.

Bohuslav BALBÍN, *Miscellanea historica Regni Bohemiae; Decadis I Liber V, quarum prior parochias omnes veteris Bohemiae, per decem archidiaconatus recitat; pars altera: Sacerdotia, vulgo capellanas, earumque fundationes, ex authenticis XIII. voluminibus erectionum ...*, Pragae 1683.

Bohuslav BALBÍN, *Miscellanea historica Regni Bohemiae; Decadis I liber IV hagiographicus seu Bohemia sancta*, Pragae 1682.

František Michálek BARTOŠ, *Soupis rukopisů Národního musea v Praze I*, Praha 1926.

František Michálek BARTOŠ, *Soupis rukopisů Národního musea v Praze II*, Praha 1927.

František Michálek BARTOŠ, *Matouš Beran, roudnický augustinián a spisovatel*, *Časopis Národního musea* 101, 1927, s. 13–15.

František Michálek BARTOŠ, *Z dějin rukopisné sbírky zámku březnického*, Časopis Národního musea 101, 1927, s. 212–216.

František Michálek BARTOŠ, *Petrarkův učitel kanonista Johannes Andreae a Arnošt z Pardubic*, Listy filologické 80, 1957, s. 62–63.

Michaela BÄUMLOVÁ, *Knihovna premonstrátského kláštera v Teplé ve druhé polovině 15. a na počátku 16. století. Raný knihtisk a proměna pozdně středověké institucionální knihovny*, in: Knihtisk, zbožnost, konfese v zemích Koruny české doby poděbradské a jagellonské, edd. Kamil BOLDAN – Jan HRDINA, Praha 2018 (= Colloquia mediaevalia Pragensia 19), s. 39–70.

Václava BERANOVÁ, *Borovany: vlastivědný sborník k osmistému výročí první zprávy o obci*, Borovany 1986.

Bibliotheca hagiographica Latina antiquae et mediae aetatis I–II, Brussels 1898–1901.

Tomáš Václav BÍLEK, *Statky a jmění kollejí jezuitských, klášterů, kostelů, bratrstev a jiných ústavů v království Českém od císaře Josefa II. zrušených*, Praha 1893.

Marie BLÁHOVÁ, *Středověké katalogy českých knížat a králů a jejich pramenná hodnota*, Średniowiecze Polskie i Powszechnie 1, 1999, s. 33–63.

Morton W. BLOOMFIELD – Bertrand-Georges GUYOT – Donald R. HOWARD – Thyra B. KABEALO, *Incipits of Latin Works on the Virtues and Vices, 1100–1500 A.D., Including a Section of Incipits of Works on the Pater Noster*, Cambridge MA 1979 (= Mediaeval Academy Books 88).

Miroslav BOHATEC, *Jaroměřská bible*, in: Týž, *Skryté poklady: čtení pro bibliofila*, Praha 1970, s. 109–114.

Václav BOK, *Literaturpflege im Kloster Vyšší Brod/Hohenfurt vom 13. bis zum 15. Jahrhundert*, in: Zisterziensisches Schreiben im Mittelalter: Das Skriptorium der Reiner Mönche. Beiträge der Internationalen Tagung im Zisterzienserstift Rein, Mai 2003, edd. Anton SCHWOB – Karin KRANICH-HOFBAUER, Bern 2005 (= Jahrbuch für Internationale Germanistik. Reihe A, Kongressberichte 71), s. 179–191.

Kamil BOLDAN, *Ke vzniku a osudům rukopisu XIX C 49 Státní knihovny ČSR*, Miscellanea oddělení rukopisů a starých tisků NK ČR 6/1, 1990, s. 5–39.

Kamil BOLDAN, *Die Augustiner-Chorherren aus Raudnitz und Sadská im Exil in der Hussitenzeit als Schreiber der Handschriften*, Studie o rukopisech 29, 1992, s. 79–93.

Kamil BOLDAN, *Ke středověké knihovně dominikánského konventu v Klatovech*, Miscellanea oddělení rukopisů a starých tisků 13, 1996, s. 4–12.

Kamil BOLDAN, *K rukopisné knižní kultuře v Klatovech v 15. století*, Miscellanea oddělení rukopisů a starých tisků 14, 1997, s. 5–20.

Kamil BOLDAN, *Bohemikální iluminované rukopisy knihovny cisterciáckého kláštera v Oseku z pohledu kodikologického*, Miscellanea oddělení rukopisů a starých tisků 16, 1999–2000, s. 52–92.

Kamil BOLDAN, *Knihovna Jana Zajíce z Házmburka (1496–1553)*, in: K výzkumu zámeckých, církevních a měšťanských knihoven – Čtenář a jeho knihovna, ed. Jitka RADIMSKÁ, České Budějovice 2003 (= Opera romanica 4), s. 41–108.

Libri catenati Egrenses. Knihy a knihovna chebských františkánů v pozdním středověku a raném novověku, edd. Kamil BOLDAN – Jindřich MAREK, Praha 2013.

Adolfo BONILLA Y SAN MARTÍN, *Una commedia latina del siglo XII. El Liber Panphili*, Madrid 1917.

Jaroslav BOUBÍN – Jana ZACHOVÁ, *Žaloby katolíků na Mistra Jana z Rokycan*, Rokycany 1997.

Berthold BRETHER, *Der Gang der Cosmasforschung*, Neues Archiv der Gesellschaft für ältere deutsche Geschichtskunde zur Beförderung einer Gesamtausgabe der Quellenschriften deutscher Geschichten des Mittelalters 45, 1924, s. 32–47.

Pavel BRODSKÝ, *Rukopisy Otakara Krulíše-Randy v Knihovně Národního muzea*, Miscellanea oddělení rukopisů a starých tisků 7, č. 2, 1990, s. 19–30.

Pavel BRODSKÝ, *Katalog iluminovaných rukopisů Knihovny Národního muzea v Praze*, Praha 2000 (= Studie o rukopisech. Monographia 5).

Pavel BRODSKÝ, *Iluminované rukopisy v Christian-Weise-Bibliothek v Žitavě*, Studie o rukopisech 36, 2005–2006, s. 243–270.

Pavel BRODSKÝ, *Illuminierte böhmische Handschriften des 15. Jahrhunderts in der Christian-Weise-Bibliothek Zittau*, in: Für Krone, Salz und Kelch: Wege von Prag nach Zittau = Ve jménu koruny, soli a kalicha: cesty z Prahy do Žitavy, edd. Marius WINZELER – Uwe KAHL, Görlitz 2011 (= Zittauer Geschichtsblätter 45), s. 86–99.

Pavel BRODSKÝ – Jan PAŘEZ, *Katalog iluminovaných rukopisů Strahovské knihovny = Catalogue of the Illuminated Manuscripts of the Strahov Library*, Praha 2008 (= Studie o rukopisech. Monographia 13; Bibliotheca Strahoviensis. Series monographica 3).

Pavel BRODSKÝ – Martina ŠUMOVÁ, *Iluminované rukopisy v archivech na území Čech = Illuminated manuscripts in archives on the territory of Bohemia*, Praha 2017 (= Studie o rukopisech. Monographia 21).

Vlastimil BROM et al. *Rukopisné zlomky Knihovny Národního muzea: signatury I D, I E a I G*. Praha 2016.

Václav BŘEZAN, *Životy posledních Rožmberků II*, překlad Jaroslav PÁNEK, Praha 1985.

Milan BUBEN, *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích. II. díl, I. svazek, Řeholní kanovníci*, Praha 2003.

Julia BURKHARDT, *Tomáš z Cantimpré, Bonum universale de apibus (Knihovna Národního muzea XII F 3)*, in: Ubi est finis huius libri deus scit: Středověká knihovna augustiniánských kanovníků v Roudnici nad Labem, edd. Michal DRAGON – Lucie DOLEŽALOVÁ – Adéla EBERSONOVÁ, Praha 2015, s. 268–276.

Geoffrey L. BURSILL-HALL, *A Census of Medieval Latin Grammatical Manuscripts*, Stuttgart-Bad Cannstatt 1981 (= Grammatica speculativa 4).

Rosanna CANTAVELLA, *El Facet, una ars amandi medieval. Edició i estudi*, Valencia – Barcelona 2013.

Harry CAPLAN, *Medieval Artes Praedicandi: A Handlist*, Ithaca 1934.

Petros CIRONIS, *Historie města Rokycan I, Rokycany od 10. stol. do třicetileté války*, Rokycany 1993.

Clavis patrum Latinorum, qua in corpus christianorum edendum optimas quasque scriptorum recensiones a Tertulliano ad Bedam commode recludit Eligius Dekkers, Steenbrugge 1995.

Dušan COUFAL, *Die katholischen Magister Peter von Mährisch Neustadt, Johann von Königgrätz, Nicolaus von Pavlíkov und die Formierung der utraquistischen Universität in Prag*

1417, *Acta Universitatis Carolinae, Historia Universitatis Carolinae Pragensis* 49, č. 2, 2009, s. 127–141.

Dušan COUFAL, *Ke sporům o Viklefa a jeho 45 článků (I): Oxfordské testimonium a Štěpán z Dolan*, *Studia Mediaevalia Bohemica* 7, č. 2, 2015, s. 211–248.

Věra ČERNÁ, *Rokycany*, Praha 1946.

Radim Tomáš ČERNUŠÁK, *Knihovna dolanských kartuziánů jako historický pramen*, in: *Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska* 1996. Sborník z 6. odborné konference Olomouc, 8.–9. října 1996, Brno 1997, s. 30–35.

Veronika ČOČKOVÁ – Alena KABELOVÁ, *Ohlédnutí za dějinami augustiniánské klášterní knihovny v Třeboni*, *Archivum Trebonense* 13, 2014, s. 283–286.

Josef DOBROVSKÝ, *Bibliothekarische Nachrichten. Von einer alten Klosterbibliothek*, in: *Böhmische Litteratur auf das Jahr 1779*, Bd. 1, Prag 1779, s. 279–290.

Vladislav DOKOUPIL, *Soupis rajhradských rukopisů uložených v Zemské a universitní knihovně v Brně*, Brno 1951.

Vladislav DOKOUPIL, *Soupis rukopisů knihovny starobrněnských augustiniánů*, Brno 1952.

Vladislav DOKOUPIL, *Soupis rukopisů knihovny brněnských minoritů*, Brno 1953.

Vladislav DOKOUPIL, *Soupis rukopisů knihovny augustiniánů na St. Brně*, Praha 1957 (= Publikace vědecké literatury; Soupisy rukopisných fondů Universitní knihovny v Brně 1).

Vladislav DOKOUPIL, *Soupis rukopisů mikulovské dietrichsteinské knihovny*, Praha 1958 (= Publikace vědecké literatury. Soupisy rukopisných fondů Universitní knihovny v Brně 2).

Vladislav DOKOUPIL, *Soupis rukopisů z knihovny minoritů v Brně, františkánů v Moravské Třebové a premonstrátů v Nové Říši*, Praha 1959 (= Soupisy rukopisných fondů Universitní knihovny v Brně 3; Publikace státních vědeckých knihoven).

Vladislav DOKOUPIL, *Soupis rukopisů knihovny benediktinů v Rajhradě*, Praha 1966 (= Soupisy rukopisných fondů Universitní knihovny v Brně 4).

Vladislav DOKOUPIL, *Dějiny moravských klášterních knihoven ve správě Universitní knihovny v Brně*, Brno 1972 (= Vlastivědná knihovna moravská 16).

Vladislav DOKOUPIL – Adolf Bunny KRÁL, *Knihovna benediktinů v Rajhradě*, Rajhrad 1968.

Lucie DOLEŽALOVÁ, *Matouš Beran and the Art of Memory in Late Medieval Bohemia*, in: *Culture of Memory in East-Central Europe in the Late Middle Ages and the Early Modern Period*, ed. Rafał WÓJCIK, Poznań 2008, s. 95–103.

Lucie DOLEŽALOVÁ, *Fugere artem memorativam? The Art of Memory in Late Medieval Bohemia (A Preliminary Survey)*, *Studia mediaevalia Bohemica* 2, č. 2, 2010, s. 221–260.

Lucie DOLEŽALOVÁ, *Sborníky Matouše Berana*, in: *Ubi est finis huius libri deus scit: Středověká knihovna augustiniánských kanovníků v Roudnici nad Labem*, edd. Michal DRAGOUN – Lucie DOLEŽALOVÁ – Adéla EBERSONOVÁ, Praha 2015, s. 126–140.

Lucie DOLEŽALOVÁ, *Late Medieval Personal Miscellanies: The Case of Mattheus Beran (d. 1461), Augustinian Canon of Roudnice nad Labem*, in: *Collecting, Organizing and Transmitting Knowledge. Miscellanies in Late Medieval Europe*, edd. Sabrina CORBELLINI – Giovanna MURANO – Giacomo SIGNORE, Turnhout 2018 (= *Bibliologia. Elementa ad librorum studia pertinentia* 49), s. 179–196.

Lucie DOLEŽALOVÁ, *Historia generacionis Christi: A versification of Peter of Poitiers's Compendium historiae de genealogia Christi from late medieval central Europe*, *Revue d'Histoire des Textes*, nouvelle série 15, 2020, s. 321–351.

Lucie DOLEŽALOVÁ, *Jak si zlepšit paměť*, in: *Kříž z Telče (1434–1504): Písař, sběratel, autor*, edd. Lucie DOLEŽALOVÁ – Michal DRAGOUN, Praha 2020, s. 107–111.

Lucie DOLEŽALOVÁ, *Životopis*, in: *Kříž z Telče (1434–1504): Písař, sběratel, autor*, edd. Lucie DOLEŽALOVÁ – Michal DRAGOUN, Praha 2020, s. 21–31.

Kříž z Telče (1434–1504): Písař, sběratel a autor, edd. Lucie DOLEŽALOVÁ – Michal DRAGOUN, Praha 2020.

Lucie DOLEŽALOVÁ – Michal DRAGOUN, *Strípky k exilovým pobytům českých augustiniánských kanovníků*, in: *Ubi est finis huius libri deus scit: Středověká knihovna augustiniánských kanovníků v Roudnici nad Labem*, edd. Michal DRAGOUN – Lucie DOLEŽALOVÁ – Adéla EBERSONOVÁ, Praha 2015, s. 306–314.

Ubi est finis huius libri deus scit: Středověká knihovna augustiniánských kanovníků v Roudnici nad Labem, edd. Michal DRAGOUN – Lucie DOLEŽALOVÁ – Adéla EBERSONOVÁ, Praha 2015.

Lucie DOLEŽALOVÁ – Michal DRAGOUN – Adéla EBERSONOVÁ, *Literární činnost roudnických kanovníků*, in: *Ubi est finis huius libri deus scit: Středověká knihovna augustiniánských kanovníků v Roudnici nad Labem*, edd. Michal DRAGOUN – Lucie DOLEŽALOVÁ – Adéla EBERSONOVÁ, Praha 2015, s. 109–112.

Lucie DOLEŽALOVÁ – Michal DRAGOUN – Adéla EBERSONOVÁ, *Ubi est finis ...*, in: *Ubi est finis huius libri deus scit: Středověká knihovna augustiniánských kanovníků v Roudnici nad Labem*, edd. Michal DRAGOUN – Lucie DOLEŽALOVÁ – Adéla EBERSONOVÁ, Praha 2015, s. 19–24.

Michal DRAGOUN, *Kokůtkův odkaz (Příspěvek k dějinám knihovny kláštera augustiniánů kanovníků v Třeboni)*, *Studie o rukopisech* 42, 2012, s. 33–48.

Michal DRAGOUN, *Paběrky z roudnických a sadských rukopisů*, in: *Ubi est finis huius libri deus scit: Středověká knihovna augustiniánských kanovníků v Roudnici nad Labem*, edd. Michal DRAGOUN – Lucie DOLEŽALOVÁ – Adéla EBERSONOVÁ, Praha 2015, s. 315–328.

Michal DRAGOUN, *Roudnické a sadské rukopisy v dalších pramenech a ve světle svých textových vztahů*, in: *Ubi est finis huius libri deus scit: Středověká knihovna augustiniánských kanovníků v Roudnici nad Labem*, edd. Michal DRAGOUN – Lucie DOLEŽALOVÁ – Adéla EBERSONOVÁ, Praha 2015, s. 89–106.

Michal DRAGOUN, *Signatury a vlastnické záznamy rukopisů klášterů v Roudnici a v Sadské*, in: *Ubi est finis huius libri deus scit: Středověká knihovna augustiniánských kanovníků v Roudnici nad Labem*, edd. Michal DRAGOUN – Lucie DOLEŽALOVÁ – Adéla EBERSONOVÁ, Praha 2015, s. 27–60.

Michal DRAGOUN, *Středověké rukopisy Knihovny Národního muzea, jejich akvizice a nejvýznamnější provenienční celky*, in: *Ex libris... Ex bibliotheca...: knižní sbírky Knihovny Národního muzea a jejich dřívější majitelé*, Praha 2015, s. 9–25.

Michal DRAGOUN, *Středověké rukopisy v českých zemích. Handbušek kodikologa*, Praha 2018.

Michal DRAGOUN, *Křížova „knihovna“*, in: *Kříž z Telče (1434–1504): Písař, sběratel, autor*, edd. Lucie DOLEŽALOVÁ – Michal DRAGOUN, Praha 2020, s. 33–46.

Michal DRAGOUN, *Nekrologické záznamy*, in: *Kříž z Telče (1434–1504): Písař, sběratel, autor*, edd. Lucie DOLEŽALOVÁ – Michal DRAGOUN, Praha 2020, s. 303–307.

Michal DRAGON, za spolupráce Adély EBERSONOVÉ, *Soupis roudnických a sadských rukopisů*, in: *Ubi est finis huius libri deus scit: Středověká knihovna augustiniánských kanovníků v Roudnici nad Labem*, edd. Michal DRAGON – Lucie DOLEŽALOVÁ – Adéla EBERSONOVÁ, Praha 2015, s. 331–565.

Michal DRAGON – Adéla EBERSONOVÁ – Lucie DOLEŽALOVÁ, *Soupis rukopisů s autografy Kříže z Telče (1434–1504)* (vyjde 2021).

Michal DRAGON – Adéla EBERSONOVÁ – Lucie DOLEŽALOVÁ, *Soupis rukopisů středověkých knihoven augustiniánů kanovníků v Třeboni a Borovanech* (vyjde 2021).

Michal DRAGON – Tomáš GAUDEK, *Roudnické nekrologium z let 1457–1464 ve Státním oblastním archivu v Třeboni*, *Epigraphica & Sepulcralia*. Fórum epigrafických a sepulkrálních studií 7, 2016, s. 15–35.

Michal DRAGON – Jindřich MAREK, *Soupis rukopisů Knihovny Národního muzea. Sbírky zlomků Adolfa Patery a Čenka Zíbrta*, Praha 2012.

Michal DRAGON – Jindřich MAREK – Kamil BOLDAN – Milada STUDNIČKOVÁ, *Knižní kultura českého středověku*, Praha 2020 (v tisku).

Ivana DUCHÁČKOVÁ, *Roudnické nekrologium. Edice pramene*. Bakalářská práce, Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav pomocných věd historických a archivnictví, Brno 2012.

Max DVOŘÁK, *Knihovna Augustiniánského kláštera v Roudnici. Příspěvek k dějinám malířství miniaturního*, *Český časopis historický* 6, č. 2, 1900, s. 118–131.

Max DVOŘÁK, *Die Illuminatoren des Johann von Neumarkt*, *Jahrbuch der kunsthistorischen Sammlungen des allerhöchsten Kaiserhauses* 22, 1901, s. 35–126.

Adéla EBERSONOVÁ, *Knihovny kanonů v Roudnici a v Sadské: dochované rukopisy a jejich obsah*, in: *Ubi est finis huius libri deus scit: Středověká knihovna augustiniánských kanovníků v Roudnici nad Labem*, edd. Michal DRAGON – Lucie DOLEŽALOVÁ – Adéla EBERSONOVÁ, Praha 2015, s. 61–88.

Adéla EBERSONOVÁ – Alice KLIMA, *Roudnická statuta*, in: *Ubi est finis huius libri deus scit: Středověká knihovna augustiniánských kanovníků v Roudnici nad Labem*, edd. Michal DRAGON – Lucie DOLEŽALOVÁ – Adéla EBERSONOVÁ, Praha 2015, s. 187–205.

Adéla EBERSONOVÁ, *Řeholní zvyklosti. Statuta kanonie řeholních kanovníků sv. Augustina v Roudnici nad Labem*, in: *Čítanka latinských textů z pozdně středověkých Čech*, edd. Lucie DOLEŽALOVÁ – Michal DRAGON – Jan CTIBOR, Praha 2017, s. 24–35.

Adéla EBERSONOVÁ, *Křížová bible*, in: *Kříž z Telče (1434–1504): Písař, sběratel, autor*, edd. Lucie DOLEŽALOVÁ – Michal DRAGON, Praha 2020.

Adéla EBERSONOVÁ, *Roudnická statuta. Zvyklosti kláštera řeholních kanovníků sv. Augustina v Roudnici nad Labem* (vyjde 2020).

František EKERT, *Posvátná místa král. hl. města Prahy: dějiny a popsání chrámů, kaplí, posvátných soch, klášterů a jiných pomníků katolické víry a nábožnosti v hlavním městě království Českého II*, Praha 1996.

Adalbert ERLER, *Das Augustiner-Chorherrenstift in der Königspfalz zu Ingelheim am Rheim: Ein Arbeitsbericht*, Stuttgart 1986 (= Sitzungsberichte der Wissenschaftlichen Gesellschaft an der Johann Wolfgang Goethe-Universität Frankfurt am Main 23/1).

Julius FEIFALIK, *Studien zur Geschichte der Altböhmischen Literatur* 5, Wien 1861.

Václav FLAJŠHANS, *Hus proti Rokycanským*, *Žďár* 18, č. 27, 1919, s. 1.

Miroslav FLODR, *Skriptorium olomoucké: k počátkům písařské tvorby v českých zemích*, Praha 1960.

Hana FLORIANOVÁ, *Tractatus de urinis Matouše Berana v kodexu Národní knihovny I F 35*, in: *Ubi est finis huius libri deus scit: Středověká knihovna augustiniánských kanovníků v Roudnici nad Labem*, edd. Michal DRAGOUN – Lucie DOLEŽALOVÁ – Adéla EBERSONOVÁ, Praha 2015, s. 177–184.

Hana FLORIANOVÁ, *Lékařská diagnostika v rukopise SOA T, A 17*, in: *Kříž z Telče (1434–1504): Písař, sběratel a autor*, edd. Lucie DOLEŽALOVÁ – Michal DRAGOUN, Praha 2020, s. 171–186.

Hana FLORIANOVÁ, *Texty k pouštění krve v rukopisech XIV D 24 a SOA T, A 17*, in: *Kříž z Telče (1434–1504): Písař, sběratel a autor*, edd. Lucie DOLEŽALOVÁ – Michal DRAGOUN, Praha 2020, s. 153–169.

Amalie FOSSEL, *Die Ortlieber. Eine spiritualische Ketzergruppe im 13. Jahrhundert*, Hannover 1993 (= MGH, Studien und Texte 7).

Adolph FRANZ, *Die Messe im deutschen Mittelalter. Beiträge zur Geschichte der Liturgie und des Religiösen Volkslebens*, Freiburg im Bresigau 1902.

Antonín FRIEDL, *Chorální knihy augustiniánského kláštera na Karlově v Praze v žitavské městské knihovně*, in: *Žitavsko v českých dějinách: sborník prací členů Výzkumného vědeckého sboru při koordinačním hraničním výboru v Praze*, edd. Hugo ROKYTA – Antonín FRINTA, Praha 1947 (= Časové otázky 3), s. 89–99.

Antonín FRIEDL, *Illuminované rukopisy vyšebrodské*. České Budějovice [1967].

Tomáš GAUDEK, *Roudnické iluminované rukopisy druhé třetiny 14. století*, in: *Ubi est finis huius libri deus scit: Středověká knihovna augustiniánských kanovníků v Roudnici nad Labem*, edd. Michal DRAGOUN – Lucie DOLEŽALOVÁ – Adéla EBERSONOVÁ, Praha 2015, 234–248.

Johanna GIRKE-SCHREIBER, *Die böhmische Devotio moderna*, in: *Bohemia sacra: Das Christentum in Böhmen 973–1973*, ed. Ferdinand SEIBT, Düsseldorf 1974, s. 81–91.

Libor GOTTFRIED, *Pečeť augustiniánského kláštera v Praze na Karlově (s vyobrazením Karla Velikého a Karla IV.)*, in: *Cáchy a Praha. Korunovační města Evropy. Příspěvky spolku Kulturverein Aachen-Prag e. V., díl I. 1998–2003*, Praha 2005, s. 89–96.

Theodor GOTTLIEB, *Über mittelalterliche Bibliotheken*, Leipzig 1890.

Alois HAIDINGER, *Katalog der Handschriften des Augustiner Chorherrenstiftes Klosterneuburg 2: Cod. 101–200*, Wien 1991 (= Denkschriften der philosophisch-historischen Klasse 225; Veröffentlichungen zum Schrift- und Buchwesen des Mittelalters 2/2).

Jan Florián HAMMERSCHMIDT, *Prodromus gloriae Pragenae, Vetero-Pragae* 1723.

Malý výbor ze staročeské literatury: podle rukopisův c.k. knihovny vysokých škol pražských XIV.–XVII. století posud z větší části netištěných, ed. Ignác Jan HANUŠ, Praha 1863.

Kateřina HAUSNEROVÁ, *Ferdinand Hofmann z Grünbüchlu (1540–1607). Knihovna zapomenutého sběratele rudolfínské doby*. Diplomová práce, Katedra historie Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, Olomouc 2012.

Dalibor HAVEL, *K benediktinskému skriptoriu v Klášterním Hradisku u Olomouce ve 12. století*, in: *Campana, codex, civitas. Miroslav Flodr octogenario*, edd. Radana ČERVENÁ – Jana ČERMÁKOVÁ – Jiří MITÁČEK, Brno 2009, s. 136–176.

Dalibor HAVEL, *Počátky latinské písemné kultury v českých zemích: nejstarší latinské rukopisy a zlomky v Čechách a na Moravě*, Brno 2018 (= Opera Facultatis philosophicae Universitatis Masarykianae = Spisy Filozofické fakulty Masarykovy univerzity 479).

Sabine HEIMANN-SEELBACH, *Ars und Scientia. Genese, Überlieferung und Funktionen der mnemotechnischen Traktatliteratur im 15. Jahrhundert. Mit Edition und Untersuchung dreier deutscher Traktate und ihrer lateinischen Vorlagen*, Tübingen 2000.

Carl Adolf HERSCHEL, *Das Karlskloster in Prag*, Serapeum: Zeitschrift für Bibliothekswissenschaft, Handschriftenkunde und ältere Literatur 15, 1854, s. 329–331.

Ivan HLAVÁČEK, *Alexius Třeboňský a katalog jeho knihovny z konce 15. stol.*, Sborník historický 6, 1959, s. 223–252.

Ivan HLAVÁČEK, *Středověké soupisy knih a knihoven v českých zemích: příspěvek ke kulturním dějinám českým*, Praha 1966 (= Acta Universitatis Carolinae. Philosophica et historica. Monographia 11).

Ivan HLAVÁČEK, *Das Urkunden- und Kanzleiwesen des böhmischen und römischen Königs Wenzel (IV.) 1376–1419: Ein Beitrag zur spätmittelalterlichen Diplomatik*, Stuttgart 1970 (= Schriften der Monumenta Germaniae historica: Deutsches Institut für Erforschung des Mittelalters 23).

Ivan HLAVÁČEK, *Zum Alltagsleben in böhmischen Klöstern des Spätmittelalters mit besonderer Berücksichtigung der Augustiner-Chorherren. Die Aussagen des Raudnitzer Nekrologs*, in: *Klösterliche Sachkultur des Spätmittelalters*, Wien 1980, s. 169–193.

Ivan HLAVÁČEK, *Úvod do latinské kodikologie*, Praha 1994.

Ivan HLAVÁČEK, *Die spätmittelalterlichen böhmischen Nekrologien als Quelle des klösterlichen Alltags*, in: *La vie quotidienne des moines et chanoines réguliers au Moyen Age et Temps modernes*, ed. Marek DERWICH, Wrocław 1995, s. 581–590.

Ivan HLAVÁČEK, *Zisterziensische Bibliotheken Böhmens in der vorhussitischen Zeit (Mitte des 12. Jh. – 1420)*, in: *Mediaevalia Augiensia. Forschungen zur Geschichte des Mittelalters. Vorgelegt von Mitgliedern des Konstanzer Arbeitskreises für mittelalterliche Geschichte*, ed. Jürgen PETERSON, Stuttgart 2001, s. 375–406.

Ivan HLAVÁČEK, *Dva příspěvky k dějinám našich knihoven předhusitské doby (Milevsko – Nymburk)*, in: *Týž, Knihy a knihovny v českém středověku: Studie k jejich dějinám do husitství*, Praha 2005, s. 120–135.

Ivan HLAVÁČEK, *Materiál k dějinám knihovny pražské kartouzy*, in: *Týž, Knihy a knihovny v českém středověku: Studie k jejich dějinám do husitství*, Praha 2005, s. 320–332.

Ivan HLAVÁČEK, *Poznámky ke knihovně kartuziánů v Dolanech v době předhusitské*, in: *Týž, Knihy a knihovny v českém středověku: Studie k jejich dějinám do husitství*, Praha 2005, s. 333–339.

Ivan HLAVÁČEK, *Příspěvky k starším dějinám knihovny břevnovského kláštera (Od nejstarších dob do husitství)*, in: *Týž, Knihy a knihovny v českém středověku: Studie k jejich dějinám do husitství*, Praha 2005, s. 36–52.

Ivan HLAVÁČEK, *Studie k dějinám knihoven v českém státě v době předhusitské I. Knihovna kláštera třeboňského v rámci knihoven českých augustiniánských klášterů*, in: *Týž, Knihy a knihovny v českém středověku: Studie k jejich dějinám do husitství*, Praha 2005, s. 156–207.

Ivan HLAVÁČEK, *Studie k dějinám knihoven v českém státě v době předhusitské. II. Některé knihovny soukromé*, in: Týž, *Knihy a knihovny v českém středověku: Studie k jejich dějinám do husitství*, Praha 2005, s. 208–251.

Ivan HLAVÁČEK, *Z knižní kultury doby Karla IV. a Václava IV. v českých zemích*, in: Týž, *Knihy a knihovny v českém středověku: Studie k jejich dějinám do husitství*, Praha 2005, s. 263–319.

Ivan HLAVÁČEK, *Čeští dominikáni, jejich intelektuální činnost zejména při pražské univerzitě a knihy a knihovny ve 14. století*, in: Św. Jacek Odrowaź i dominikanie na Śląsku, ed. Antoni BARCIAK, Katowice 2008, s. 227–248.

Ivan HLAVÁČEK, *Die böhmischen Zisterzienserbibliotheken in und nach den Wirren der hussitischen Revolution*, in: *Die Zisterzienser und ihre Bibliotheken. Buchbesitz und Schriftgebrauch des Klosters Altzelle im europäischen Vergleich*, edd. Tom GRABER – Martina SCHATTKOWSKY, Leipzig 2008, s. 369–387.

Ivan HLAVÁČEK, *Knižní mecenát 14. století v Čechách*, in: *Ikonografie: témata, motivy, interpretace: kniha k poctě Jana Royta*, ed. Richard BIEGEL et al., Praha 2016, s. 19–31.

Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Fundace českých králů ve 14. století*, *Sborník historický* 28, 1982, s. 5–55.

Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Kalendáře rukopisů kláštera sv. Jiří*, *Acta Universitatis Carolinae: Philosophica et historica* 1988, *Z pomocných věd historických* 8, s. 35–78.

Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Poznámka ke svatojiřskému skriptoriu kolem roku 1300*, *Documenta Pragensia* 10, č. 1, 1990, s. 31–49.

Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Biskup Jan IV. z Dražic*, Praha 1991.

Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Svatojiřské kalendáře doby abatyše Kunhuty*, *Acta Universitatis Carolinae: Philosophica et historica* 1991, *Z pomocných věd historických* 9, s. 61–81.

Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Osobnost Arnošta z Pardubic*, in: *Arnošt z Pardubic (1297–1364): osobnost – okruh – dědictví = postać – środowisko – dziedzictwo*, edd. Lenka BOBKOVÁ – Ryszard GŁADKIEWICZ – Petr VOREL, Praha 2005, s. 23–42.

Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *O „Devotio moderna“ trochu jinak*, in: *Querite primum regnum Dei. Sborník příspěvků k poctě Jany Nechutové*, ed. Helena KRMÍČKOVÁ, Brno 2006, s. 405–415.

Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Arnošt z Pardubic: arcibiskup, zakladatel, rádce*, Praha 2008 (= Velké postavy českých dějin 10).

Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Die südeuropäische Schrift im böhmischen Umfeld des 14. Jahrhunderts unter besonderer Berücksichtigung des Einflusses der bolognesischen Schrift auf die Handschriftenproduktion für Raudnitz*, in: *Régionalisme et Internationalisme. Problèmes de Paléographie et de Codicologie du Moyen Âge*, edd. Otto KRESTEN – Franz LACKNER, Wien 2008, s. 139–151.

Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jana ZACHOVÁ, *Život Arnošta z Pardubic podle Valentia Krautwalda*, Pardubice 1997.

Milan HLINOMAZ, *Knihovna Cisterciáckého opatství Vyšší Brod*, in: *Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska: sborník z 5. odborné konference Olomouc, 10. – 11. října 1995*, Olomouc 1996, s. 100–102.

Milan HLINOMAZ, *Strahovská knihovna Kláštera premonstrátů na Strahově*, in: Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska: sborník z 5. odborné konference Olomouc, 10. – 11. října 1995. Olomouc 1996, s. 99–100.

František HOFFMANN, *Soupis rukopisů knihovny kláštera premonstrátů Teplá. Díl 1, 2 = Catalogus codicum manu scriptorum bibliothecae monasterii Teplensis ordinis praemonstratensis. Volumen 1, 2*, Praha 1999 (Studie o rukopisech. Monographia 3; Bibliotheca Strahoviensis. Series monographica 1).

Karel HOFMAN, *Nejstarší rokycanská knihovna*, *Minulostí Rokycanska* 3, č. 2, 1995, s. 23–42.

Karel HOFMAN, *Rokycany 1110–1986: 25 nových pohledů do historie města*, Rokycany 1991.

Karl Adolf Constantin HÖFLER, *Concilia Pragensia 1353–1413. Prager Synodal-Beschlüsse*, Praha 1862.

Geschichtschreiber der Husitischen Bewegung in Böhmen 1, ed. Karl Adolf Constantin HÖFLER, Wien 1856 (= Fontes rerum Austriacarum. Oesterreichische Geschichts-Quellen. Skriptores 1. Abtheilung. Band 2. Teil 1).

Geschichtschreiber der Husitischen Bewegung in Böhmen 2, ed. Karl Adolf Constantin HÖFLER, Wien 1865 (= Fontes rerum Austriacarum. Oesterreichische Geschichts-Quellen. Skriptores 1. Abtheilung. 6. Band).

Anton Wolfgang HÖSLINGER, *Wittingau und Forbes. Zwei Augustiner-Chorherrenstifte in Böhmen. Gegründet unter dem Einfluß der Raudnitzer Reform, wiederbesiedelt durch das Stift Klosterneuburg*, *Jahrbuch der Österreichischen Augustiner-Chorherren-Kongregation* 46, 1999, s. 143–148.

Marta HRADILOVÁ, *K dějinám knihovny minoritů v Českém Krumlově*, Praha 2014 (= Studie o rukopisech. Monographia 19).

Marta HRADILOVÁ, *Utajená knihovna? K osudům bechyňské minoritské knihovny v době husitství*, in: Jan Hus, husitství a husitské války a jejich dopad na českou kulturu. V. kongres světové literárněvědné bohemistiky *Válka a konflikt v české literatuře*, edd. Matouš JALUŠKA – Daniel SOUKUP, Praha 2016, s. 74–81.

Marta HRADILOVÁ, „*Liber monasterii de Chrumpnaw comparatus per honorabilem dominum Petrum de Rosenberch*“ – knižní dar Petra II. z Rožmberka českokrumlovskému klášteru, in: *Ordo et paupertas. Českokrumlovský klášter minoritů a klarisek ve středověku v kontextu řádové zbožnosti, kultury a umění*, edd. Daniela RYWIKOVÁ – Roman LAVIČKA, Ostrava 2017, s. 219–228.

Marta HRADILOVÁ, *Rukopis nebo tisk? Proměny knižního fondu klášterních knihoven po nástupu knihtisku na příkladu českokrumlovského minoritského kláštera*, in: *Paralelní existence. Rukopisy a tisky v českých zemích raného novověku*, edd. Marta HRADILOVÁ – Andrea JELÍNKOVÁ – Lenka VESELÁ, Praha 2020, s. 189–200 (v tisku).

Hana HRACHOVÁ a kol., *Rokycany 1110–2010: 900. výročí první písemné zmínky o Rokycanech*, Rokycany 2010.

Hana HRACHOVÁ a kol., *Rokycany*, Praha 2011 (= Dějiny českých, moravských a slezských měst).

Václav CHALOUPECKÝ, *Materiál k dějinám umění v Čechách. Zprávy v nekrologiu kláštera roudnického*, *Časopis Společnosti přátel starožitností českých* 15, 1907, s. 101–106.

Václav CHALOUPECKÝ, *Jan IV. z Dražic, poslední biskup Pražský: studie kulturně historická*, *Časopis Společnosti přátel starožitností českých* 16, 1908, s. 51–84, 133–163, 181–196.

Václav CHALOUPECKÝ – Bohumil RYBA, *Středověké legendy prokopské. Jejich historický rozbor a texty*, Praha 1953.

Thomas-Marie CHARLAND, *Artes praedicandi: Contribution à l'histoire de la rhétorique au Moyen âge*, Paris – Ottawa 1936 (= Publications de l'Institut d'études médiévales d'Ottawa 7).

Kateřina CHARVÁTOVÁ, *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142–1420, díl I–II*, Praha 2013–2014.

Jiřina CHRASTILOVÁ-VYSYPALOVÁ, *Dějiny kláštera řeholních kanovníků řádu sv. Augustina v Roudnici*. Diplomová práce, Katedra pomocných věd historických a archivního studia FF UK, Praha 1975.

Vojtěch JELÍNEK, *Sadská: popis dějepisný, místopisný a statistický*, Hradec Králové 1912.

Kateřina JIRKOVÁ, *Rukopisy královny Elišky Rejčky*. Bakalářská práce, Univerzita Karlova v Praze, Katolická teologická fakulta, Ústav dějin křesťanského umění, Praha 2011.

Wybor z literatury české 2, edd. Josef JUNGSMANN – Karel Jaromír ERBEN, Praha 1868 (= Spisy musejní LVIII).

Jaroslav KADLEC, *Oldřich Kříž z Telče*, Listy filologické 79, č. 1, 1956, s. 91–102, č. 2, 1956, s. 234–238.

Jaroslav KADLEC, *Die Bibliothek des M. Prokop aus Kladruby*, Mediaevalia Bohemica 1, 1969, s. 315–320.

Jaroslav KADLEC, *Začátky kláštera augustiniánských kanovníků v Roudnici*, Studie o rukopisech 20, 1981, s. 65–83.

Jaroslav KADLEC, *Das Augustinerkloster Sankt Thomas in Prag: nach dem Codex Thomaeus. Vom Gründungsjahr 1285 bis zu den Hussitenkriegen*, Würzburg 1985.

Jaroslav KADLEC, *Katoličtí exulanti čeští doby husitské*, Praha 1990.

Jaroslav KADLEC, *Knihovna kláštera řeholních kanovníků svatého Augustina v Roudnici*, in: Historia docet. Sborník prací k počtě šedesátých narozenin prof. PhDr. Ivana Hlaváčka, CSc., edd. Miloslav POLÍVKA – Michal SVATOŠ, Praha 1992, s. 127–134.

Jaroslav KADLEC, *Literární činnost augustiniánských kanovníků kláštera roudnického*, Miscellanea oddělení rukopisů a starých tisků Národní knihovny ČR 10, č. 1, 1993, s. 179–185.

Jaroslav KADLEC, *Třeboň: děkanský a klášterní kostel Panny Marie Královny a sv. Jiljí, Velehrad 1997*.

Jaroslav KADLEC, *Literární činnost roudnických augustiniánských kanovníků*, in: Facta probant homines – sborník příspěvků k životnímu jubileu prof. dr. Zdeňky Hledíkové, edd. Ivan HLAVÁČEK – Jan HRDINA – Jan KAHUDA – Eva DOLEŽALOVÁ, Praha 1998, s. 221–225.

Jaroslav KADLEC, *Petr Klarifikátor – duchovní vůdce a životopisec arcibiskupa Jana z Jenštejna*, in: Sborník Katolické teologické fakulty 1, 1998, s. 101–150.

Jaroslav KADLEC, *Klášter augustiniánských kanovníků v Třeboni*, Praha 2004.

Jaroslava KAŠPAROVÁ, *Kněžní dar španělského velvyslance Guilléna de San Clemente roudnickému proboštovi Janu Kyrchpergerovi z Kyrchpergu*, in: Knihy a dějiny, edd. Lenka BÁRTLOVÁ – Hana BERÁNKOVÁ, Praha 2012, s. 36–47.

Jiří KEJŘ, *Principalli Mediolanensis Lectura super decretum*, Studie o rukopisech 27, 1989–1990, s. 3–14.

Jiří KEJŘ, *Středověké kanonické právo v rukopisech České republiky. Díl I., Summae confessorum a jiná díla pro foro interno v rukopisech českých a moravských knihoven = Ius canonicum medii aevi in codicibus manu scriptis in Republica Bohemia asservatum. Vol. I., Summae confessorum et alii tractatus pro foro interno qui in codicibus manu scriptis in bibliothecis Bohemiae et Moraviae asservantur*, Praha 2003 (= Studie o rukopisech. Monographia 8).

Johann KELLE, *Die altdeutschen Handschriften der k. k. öffentlichen und Universitätsbibliothek in Prag*, Serapeum 29, 1868, s. 337–343 a 353–357.

Erich KLEINEIDAM, *Universitas studii Erfordensis. Überblick über die Geschichte der Universität Erfurt I, Spätmittelalter 1392–1460*, Leipzig 1985 (= Erfurter Theologische Studien 14).

Antonín KNAPP, *Paměti královského věnného města Jaroměře nad Labem*, Jaroměř 1887.

Pravoslav KNEIDL, *Die Strahover Bibliothek*, Librarianum: Zeitschrift der Schweizerischen Bibliophilen-Gesellschaft 13, 1970, s. 25–38.

Barbora KOCÁNOVÁ, *Prenosticaciones temporum ve sborníku Matouše Berana (Národní knihovna I F 35)*, in: *Ubi est finis huius libri deus scit: Středověká knihovna augustiniánských kanovníků v Roudnici nad Labem*, edd. Michal DRAGON – Lucie DOLEŽALOVÁ – Adéla EBERSONOVÁ, Praha 2015, s. 165–176.

Zbav mě mé tesknosti: výbor z české a latinské světské tvorby epochy středověku a renesance, ed. Milan KOPECKÝ, Brno 1983.

G. A. A. KORTEKAAS, *The story of Apollonius King of Tyre. A study of its Greek origin and an edition of the two oldest Latin recensions*, Leiden 2004 (= Mnemosyne, Supplements 253).

Ivo KOŘÁN, *Knihovna Mistra Jeronýma Pražského*, Český časopis historický 94, č. 3, 1996, s. 590–600.

Pavel KOTAU, *Mistři pražské artistické fakulty v letech 1437–1448*. Diplomová práce, Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav českých dějin, Praha 2011.

Oldřich KOTYZA – Petr KOPIČKA, *Zakladatelské dílo pražského biskupa Jana IV. z Dražic v Roudnici nad Labem (1333–1340) v pamětních záznamech očitých svědků a otázka jejich interpretace*, Porta Bohemica 5, 2009, s. 43–89.

Daniel KOVÁŘ, *Borovany*, České Budějovice 2000.

Pavel KRAFL, *Neznámá konfraternitní listina třeboňské kanonie (1416) z archivu v Klosterneuburgu*, Studia historica Brunensia 60, 2013, s. 109–113.

Arnošt Vilém KRAUS, *Husitství v literatuře, zejména německé I, Husitství v literatuře prvních dvou století svých*, Praha 1917 (= Rozpravy České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění; třída III, č. 45).

Helena KRMÍČKOVÁ, *Petri Clarificatoris Vita domini Iohannis, Pragensis archiepiscopi tercii*, in: *Querite primum regnum Dei. Sborník příspěvků k počtě Jany Nechutové*, ed. Helena KRMÍČKOVÁ, Brno 2006, s. 441–461.

Legenda o sv. Vintířovi = Vita s. Guntheri, ed. Petr KUBÍN, Praha 2014.

Josef KURKA, *Jaroměř*, in: Josef KURKA, *Archidiakonáty Kouřimský, Boleslavský, Hradecký a diecéze Litomyšlská (místopis církevní do r. 1421)*, Praha 1914.

Stephan KUTTNER, *Repertorium der Kanonistik (1140–1234). Prodromus corporis glossarum I*, Citta del Vaticano 1937 (= Studi e testi 71).

Jan KVĚT, *Illuminované rukopisy královny Rejčky. Příspěvek k dějinám české knižní malby ve století XVI*, Praha 1931.

Benedek LÁNG, *Unlocked Books: Manuscripts of Learned Magic in the Medieval Libraries of Central Europe*, Pennsylvania 2008 (= The magic in history series).

Bohumír LIFKA, *Minulost a přítomnost knižní kultury ve Žďáře nad Sázavou*, Brno 1964.

Johann LOSERTH, *Ein Nekrolog des Augustinerklosters in Wittingau*, Mitteilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen 17, 1879, s. 220–223.

Fridolin MACHÁČEK, *Hus a Rokycany*, Brdský kraj 6, 1913–1914, s. 146–151.

Franz MACHILEK, *Ludolf von Sagan und seine Stellung in der Auseinandersetzung um Konziliarismus und Hussitismus*, München 1967 (= Wissenschaftliche Materialien und Beiträge zur Geschichte und Landeskunde der böhmischen Länder 8).

Franz MACHILEK, *Bohemikale Handschriften in der Schwabacher Kirchenbibliothek*, Bohemia: Jahrbuch des Collegium Carolinum 15, č. 1, 1974, s. 427–439.

Franz MACHILEK, *Die Augustiner-Chorherren in Böhmen und Mähren*, Archiv für Kirchengeschichte von Böhmen – Mähren – Schlesien 4, 1976, s. 107–144.

Franz MACHILEK, *Datum tempore exilii nostri in materia fidei. Zur Emigration von Welt- und Ordensgeistlichen aus Böhmen in der Hussitenzeit*, in: Gesellschaftsgeschichte: Festschrift für Karl Bosl zum 80. Geburtstag, ed. Ferdinand SEIBT, München 1988, s. 206–226.

Jindřich MAREK, *Středověké latinské rukopisy z kláštera františkánů v Chebu*, Studie o rukopisech 42, 2012, s. 63–144.

František MAREŠ, *Literární působení kláštera Třeboňského*, Časopis Musea království českého 70, 1896, s. 521–547.

Antonín MATĚJČEK, *Illuminované rukopisy svatojiřské XIV. a XV. věku v Universitní knihovně pražské*, Památky archeologické 34, 1924, s. 15–21.

Vita Adae et Evae, ed. Wilhelm MEYER, München 1878 (= Abhandlungen der Bayerischen Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-Philologische und Historische Klasse 14, 3; Denkschriften der Bayerischen Akademie der Wissenschaften 49, 3).

László MEZEY, *Die devotio moderna der Donauländer Böhmen, Österreich, Ungarn*, in: Mediaevalia Bohemica 3, 1970, s. 177–192.

Jaroslav MEZNÍK, *Oběh peněz mezi vrchností, městy a poddanými podle účtů třeboňského kláštera z let 1367–1369*, Sborník prací Filozofické fakulty Ostravské univerzity = Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Ostraviensis 139, č. 1, 1993, s. 7–13.

Jana MICHLOVÁ, *Knihovna kláštera cisterciáků v Oseku*, in: 800 let kláštera Osek. Jubilejní sborník = 800 Jahre Kloster Ossegg. Festschrift, Osek 1996, s. 200–211.

Renáta MODRÁKOVÁ, *Středověké rukopisy v soukromém vlastnictví benediktinek z kláštera sv. Jiří na Pražském hradě*, in: Knihy v proměnách času. K výzkumu zámeckých, měšťanských a církevních knihoven, ed. Jitka RADIMSKÁ, České Budějovice 2015 (= Opera Romanica 16), s. 337–354.

Renáta MODRÁKOVÁ, *The Change of Historical Periods. Manuscripts and Scribes from St George's Convent at Prague Castle in the Thirteenth and Fourteenth Centuries*, in: Change in Medieval and Renaissance Scripts and Manuscripts. Proceedings of the 19th Colloquium of the Comité international de paléographie latine (Berlin, 16–18 September, 2015), edd. Eef A.

OVERGAAUW – Martin SCHUBERT, *Turhnout 2019 (= Bibliologia: elementa ad librorum studia pertinentia 50)*, s. 277–288.

Veronika MRÁČKOVÁ, *Chorální notace v pramenech kláštera sv. Jiří*. Diplomová práce, Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Praha 2008.

Veronika MRÁČKOVÁ, *Chorální notace rukopisů kláštera sv. Jiří v Praze*, *Hudební věda* 47, č. 2–3, 2010, s. 131–146.

Petra MUTLOVÁ, *Dopis Petra Clarificatora kartuziánu Michalovi*, in: *Ubi est finis huius libri deus scit: Středověká knihovna augustiniánských kanovníků v Roudnici nad Labem*, edd. Michal DRAGON – Lucie DOLEŽALOVÁ – Adéla EBERSONOVÁ, Praha 2015, s. 113–125.

Karel NAVRÁTIL, *Paměti kostela Panny Marie na nebe vzaté a sv. Karla Velikého a bývalého královského kláštera řeholních kanovníků Lateránských sv. Augustina, nyní městské chorobnice, na hoře Karlově v Novém městě Pražském*, Praha 1877.

Václav NEBESKÝ, *Dvě staré satyry*, *Časopis Českého museum* 26, č. 3, 1852, s. 44–47.

Jana NECHUTOVÁ, *Latinský žák a zčásti i podkoní*, *Listy filologické* 128, č. 3–4, 2005, s. 345–356.

Petr NEJEDLÝ, *Poznámky k rozpustilé žákovské písni z přelomu 14. a 15. století*, in: *Cesty slov*, edd. Petr NEJEDLÝ – Miloslava VAJDLOVÁ, Praha 2012, s. 162–176.

Augustin Alois NEUMANN, *Neznámá statuta moravská z 15. stol.*, zvláštní otisk z „Hlídky“, Brno 1919.

Augustin Alois NEUMANN, *K odpadu Konráda z Vechty*, *Časopis katolického duchovenstva* 66, 1925, s. 264–272, 345–350, 570–579; 67, 1926, s. 21–23, 105–110, 224–230, 315–320, 542–544, 592–598.

Augustin Alois NEUMANN, *Katoličtí mučedníci doby husitské*, Hradec Králové 1927.

Augustin Alois NEUMANN, *Pravidla duch. života pro arcibiskupa J. z Jenštejna*, *Hlídka* 51, 1934, s. 49–53, 81–85.

Margaret Anne Eugenie NICKSON, *The „Pseudo-Reinerius“ treatise, the final stage of a thirteenth century work on heresy from the diocese of Passau*, *Archives d'histoire doctrinale et littéraire du Moyen Âge* 34, 1967, s. 255–314.

C. Philipp E. NOTHAFT, *Medieval Latin Christian Texts on the Jewish Calendar. A Study With Five Editions and Translations*, Leiden – Boston 2014 (= *Time, Astronomy, and Calendars* 4).

Vojtěch Jaromír NOVÁČEK, *Knihovna řeholních kanovníků sv. Augustina na Karlově na Novém Městě Pražském*, *Časopis Musea království Českého* 70, 1896, s. 130–132.

Adéla NOVÁKOVÁ, *Roudničtí augustiniáni – knihovna a dílo*. Diplomová práce, Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav řeckých a latinských studií, Praha 2013.

Jan NOVOTNÝ, *Barokní úpravy knižních vazeb v klementinské jezuitské knihovně*, in: *Bibliotheca Antiqua 2013: sborník z 22. konference, 30.–31. října 2013, Olomouc*, edd. Rostislav KRŮŠINSKÝ – Tereza VINTROVÁ, Olomouc 2013, s. 77–82.

Bohumil NUSKA, *Vazby z knihovny vyšebrodského kláštera (Stručná zpráva o materiálu)*. Strahovská knihovna 5–6, 1970–1971, s. 227–235.

Jaroslav ORLOWSKI, *Arnošt z Pardubic i czeski ruch devotio moderna*, in: *Arnošt z Pardubic (1297–1364). Osobnost – okruh – dědictví = Postać – środowisko – dziedzictwo*, edd. Lenka BOBKOVÁ – Ryszard GŁADKIEWICZ – Petr VOREL, Vratislav – Pardubice 2005, s. 195–198.

Jan Jakub OUTRATA, *Kostel sv. Jiljí v Třeboni*, Acta Universitatis Carolinae. Philosophica et historica. Příspěvky k dějinám umění 3, 1980, s. 107–135.

Urkundliche Beiträge zur Geschichte des Hussitenkrieges in den Jahren 1419–1436 1, Von den Jahren 1419–1428, ed. František PALACKÝ, Praha 1873.

Urkundliche Beiträge zur Geschichte des Hussitenkrieges in den Jahren 1419–1436 2, Von den Jahren 1429–1436, ed. František PALACKÝ, Praha 1873.

Stelios PANAYOTAKIS, *The Story of Apollonius, King of Tyre*, Berlin – Boston 2012.

Adolf PATERA – Antonín PODLAHA, *Soupis rukopisů knihovny Metropolitní kapitoly pražské*, Praha 1922 (= Soupis rukopisů knihoven a archivů zemí českých, jakož i rukopisných bohemik mimočeských č. 1, 4).

Adolf PATERA, *O založení kláštera Panny Marie v Roudnici a o stavbě tamějšího mostu nákladem Jana IV., biskupa pražského*, Památky archeologické 11, 1880, s. 477–478.

Raphael PAVEL, *Beschreibung der im Stifte Hohenfurt befindlichen Handschriften*, in: *Die Handschriften-Verzeichnisse der Cistercienser-Stifte, Bd. 2: Wilhering, Schlierbach, Osegg, Hohenfurt, Stams*, Wien 1891 (= Xenia Bernardina II,2).

Jan PAVLA, *Dějepis prvního kláštera řeholních kanovníků sv. Augustina v Čechách v Roudnici nad Labem*, Časopis katolického duchovenstva 23, 1850, s. 180–191.

Anna PAVLÍKOVÁ, *Invektivy proti Rokycanovi*, in: *Kříž z Telče (1434–1504): Písař, sběratel, autor*, edd. Lucie DOLEŽALOVÁ – Michal DRAGON, Praha 2020, s. 235–245.

Jaroslav PEŠINA, *Klášter treboňský*, Praha 1942.

Tomáš PEŠINA Z ČECHORODU, *Phosphorus septicornis, stella alias matutina, hoc est sanctae metropolitanae divi Viti ecclesiae Pragensis majestas et gloria, quibus illa, per tot secula, orbi nostro enituit semper clarissima, solis ortui, seu, futuro majori operi praemissus interim, & emissus*, Pragae 1673.

Herbert PEXA, *Peter von der Linden. Vom Linzer Bürger zum geadelten Gutsbesitzer in Böhmen und Stifter des Klosters Forbes (Borovany)*, Historisches Jahrbuch der Stadt Linz 1979, s. 21–58.

Herbert PEXA, *Borovany v letech 1600–1663*, Jihočeský sborník historický 55, 1986, s. 113–121.

Herbert PEXA, *Historie borovanské rebelie: 1680–1740*, Borovany 1990.

Bonaventura PITER, *Thesaurus absconditus in agro seu monasterio Brzewnoviensi prope Pragam, ord. sancti Benedicti, s. Guntherus, confessor et heremita*, Brunae 1762.

Karel PLETZER, *Středověké rukopisy Václava z Týna nad Vltavou*, Výběr, časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech 31, 1994, s. 257–258.

Václav PLOCEK, *Zwei Studien zur ältesten geistlichen Musik in Böhmen, Teil 1–2*, Giessen 1985 (= Bausteine zur Geschichte der Literatur bei den Slawen 27)

Václav PLOCEK, *Svatojiřské skriptorium*, Documenta Pragensia 10, č. 1, 1990, s. 23–29.

Antonín PODLAHA, *Posvátná místa království Českého. Dějiny a popsání chrámů, kaplí, posvátných soch, klášterů i jiných pomníků katolické víry a nábožnosti v Království českém, řada první: Arcidiecése pražská, díl IV: Vikariáty: Kolínský a Rokycanský*, Praha 1910 (= Knihy Dědictví Svatojánského 113).

Jaroslav POLC, *Český přínos k odstranění západního rozkolu*, in: František DVORNÍK et al., *Se znamením kříže*, Řím 1967 (= Náboženské edice Křesťanské akademie v Římě 7), s. 157–163.

Jaroslav POLC, *Petr Klarifikátor, Modlitba za jednotu církve*, in: František DVORNÍK et al., *Se znamením kříže*, Řím 1967 (= Náboženské edice Křesťanské akademie v Římě 7), s. 165–166.

Jan Stanislav POLICKÝ, *Kniha o Jaroměři*, Jaroměř 1912.

Jiří PRAŽÁK, *Katalog rukopisů křižovnické knihovny, nyní deponovaných ve Státní knihovně České socialistické republiky v Praze*, Praha 1980.

Jiří PRAŽÁK, *K existenci strahovského skriptoria*, in: Týž, Výbor kodikologických a paleografických rozprav a studií, Praha 2006 (= Studie o rukopisech – Monographia XI), s. 473–477.

Jiří PRAŽÁK, *Plaská knihovna v době husitské*, in: Týž, Výbor z kodikologických a paleografických rozprav a studií, Praha 2006 (= Studie o rukopisech – Monographia XI), s. 55–67.

Jiří PRAŽÁK, *Z počátků Strahovské knihovny*, Studie o rukopisech 1974, roč. 13, s. 169–171; Týž, *Pozůstatky Strahovské knihovny 12. století*, in: Týž, Výbor kodikologických a paleografických rozprav a studií, Praha 2006 (= Studie o rukopisech – Monographia XI), s. 221–226.

Stanislav ROKYCKÝ, *Z hospodářské činnosti posledního probošta rokycanského*, Časopis pro dějiny venkova 13, 1926, s. 145–151.

Grażyna ROSIŃSKA, *Scientific Writings and Astronomical Tables in Cracow: A Census of Manuscript Sources (XIVth–XVIth Centuries)* (= Studia Copernicana 22), Wrocław 1984.

Jan ROYT, *Příběh Panny Marie Karlovské*, in: Nové Město pražské ve 14.–20. století: sborník referátů a diskusních příspěvků ze 16. vědeckého zasedání Archivu hlavního města Prahy, uspořádaného ve spolupráci s Institutem mezinárodních studií Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy, Muzeem hlavního města Prahy a Ost- und Südosteuropa Institut Wien – Aussenstelle Brno u příležitosti 650. výročí založení Nového Města pražského ve dnech 31. března – 2.dubna 1998 v Novoměstské radnici, Praha 1998, s. 225–232.

Die Stifte der Augustiner-Chorherren in Böhmen, Mähren und Ungarn, ed. Floridus RÖHRIG, Wien 1994 (= Österreichisches Chorherrenbuch).

Bohumil RYBA, *Nejstarší katalog rukopisů kláštera opatovického*, Studie o rukopisech 9, 1970, s. 57–77.

Bohumil RYBA, *Soupis rukopisů Strahovské knihovny Památníku národního písemnictví v Praze 3–6*, Praha 1970–1979.

Bohumil RYBA, *Rukopisy kláštera ve Vyšším Brodě: Dodatek = Codices manuscripti bibliothecae monasterii i Alto Vado: supplementum, svazek I–II*, České Budějovice 1980 (= Soupisy rukopisů a starých tisků do roku 1800 z fondu Státní vědecké knihovny v Českých Budějovicích 2/1–2/2).

David Michal ŘÍHA, *Základní fond středověkých rukopisů v cisterciáckém klášteře ve Vyšším Brodě*. Bakalářská práce, Univerzita Karlova, Katolická teologická fakulta, Ústav dějin křesťanského umění, Praha 2007.

Josef L. SALABA, *K dějinám někdejšího augustiniánského kláštera v Třeboni*, Časopis Musea Království českého 63, 1899, s. 271–285, 422–435.

Josef L. SALABA, *O nekrologu Třeboňského kláštera a chronicon Rosense*, Praha 1902 (= Věstník královské české společnosti nauk, třída filosoficko-historicko-jazykozpytná XIII, 1902).

Valentin Franz SCHMIDT – Alois PICHA, *Urkundenbuch der Stadt Krummau in Böhmen II (1420–1480)*, Prag 1910 (= Beiträge zur Geschichte Böhmens IV; Städte- und Urkundenbücher aus Böhmen 6).

Helga Susanne SCHMIDTBERGER, *Die Verehrung der heiligen Elisabeth in Böhmen und Mähren bis zum Ende des Mittelalters*, Marburg 1992.

Anežka SCHMIDTOVÁ, *Husova collecta Ad te levavi jako pramen epištolní postily br. Václava Paška, řeholního kanovníka kláštera v Rokycanech*, Listy filologické 3, 1955, s. 231–235; 4, 1956, s. 71–79.

Rudolf SCHRANIL, *Die Sogenannten Sobieslaw'schen Rechte: ein Prager Stadtrechtsbuch aus dem 15. Jahrhundert*, München 1916 (= Prager Staatswissenschaftliche Untersuchungen 4).

Johann Friedrich SCHULTE, *Die Dekretalen zwischen den „Decretales Gregorii IX.“ und „Liber VI. Bonifacii VIII.“, ihre Sammlung und Verarbeitung ausserhalb des Liber VI. und im Liber VI.*, Sitzungsberichte der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften, philosophisch-historische Classe 55, 1867, s. 701–797.

Johann Friedrich SCHULTE, *Die Geschichte der Quellen und Literatur des Kanonischen Rechts von Gratian bis auf die Gegenwart I*, Stuttgart 1875.

Johann Friedrich SCHULTE, *Die Geschichte der Quellen und Literatur des Kanonischen Rechts von Gratian bis auf die Gegenwart 2*, Stuttgart 1877.

Joseph SCHWARZER, *Visionslegende*, Zeitschrift für deutsche Philologie 13, 1882, s. 338–351.

Jakub SICHÁLEK, *České texty v roudnických rukopisech – Mastičkář a Kocovník*, in: *Ubi est finis huius libri deus scit: Středověká knihovna augustiniánských kanovníků v Roudnici nad Labem*, edd. Michal DRAGON – Lucie DOLEŽALOVÁ – Adéla EBERSONOVÁ, Praha 2015, s. 206–229.

Jakub SICHÁLEK, *Staročeská světská lyrika*, in: *Kříž z Telče (1434–1504): Písař, sběratel, autor*, edd. Lucie DOLEŽALOVÁ – Michal DRAGON, Praha 2020, s. 309–325.

Zuzana SILAGIOVÁ, *Pražské algorismy*, Listy filologické 118, 1995, s. 38–59.

Heinrich SINGER, *Rufinus von Bologna. Summa Decretorum*, Paderborn 1902.

Veronika SLADKÁ, *Historie a současnost klášterní knihovny u sv. Tomáše v Praze*. Diplomová práce, Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav informačních studií a knihovnictví, Praha 2015.

Veronika SLADKÁ, *Augustiniánská knihovna u sv. Tomáše v Praze. Od založení kláštera do počátku 16. století*, Knihy a dějiny 23, č. 1–2, 2016, s. 127–146.

Pavel SLÁDEK, *Die Bibliothek des Prager Augustinerklosters St. Thomas um 1418*, Bohemia 25, 1984, s. 25–47.

Jiří SPĚVÁČEK, *Devotio moderna, Čechy a roudnická reforma (K úsilí o změnu mentalit v období rostoucí krize morálních hodnot)*, Mediaevalia historica Bohemica 4, 1995, s. 171–197.

Pavel SPUNAR, *Vývoj autografu Oldřicha Kříže z Telče. Příspěvek k poznání písařské osobnosti ve středověku*, Listy filologické 81, č. 6, 2, 1958, s. 220–226.

Pavel SPUNAR, *Repertorium auctorum Bohemorum pro vectum idearum post Universitatem Pragensem conditam illustrans I*, Warsaviae 1985 (= Studia Copernicana XXV).

Pavel SPUNAR, *K počátkům české devotio moderna*, Acta Universtatis Carolinae, Historia Universitatis Carolinae Pragensis 31, 1991, č. 1, s. 35–39.

Pavel SPUNAR, *Repertorium auctorum Bohemorum pro vectum idearum post Universitatem Pragensem conditam illustrans II*, Warsaviae – Praegae 1995 (= Studia Copernicana XXXV).

Pavel SPUNAR, *Česká devotio moderna – fikce a skutečnost*, Listy filologické 127, 2004, s. 356–370.

Královské svobodné město Rokycany: popis města i jeho okolí, ed. Adolf SRB, Praha 1896.

Friedrich STEGMÜLLER, *Repertorium Commentariorum in Sententias Petri Lombardi I–II*, Würzburg 1947.

Friedrich STEGMÜLLER – Klaus REINHARDT, *Repertorium Biblicum Medii Aevi*, Matriti 1950–1980, on-line: <http://www.repibib.uni-trier.de/cgi-bin/rebiIndex.tcl>.

Dana STEHLÍKOVÁ, *Herbář Matouše Berana*, in: Ubi est finis huius libri deus scit: Středověká knihovna augustiniánských kanovníků v Roudnici nad Labem, edd. Michal DRAGON – Lucie DOLEŽALOVÁ – Adéla EBERSONOVÁ, Praha 2015, s. 141–146.

Chronica abbatum Beatae Virginis in Arena, in: Scriptores rerum Silesiacarum 2, ed. Gustav Adolf STENZEL, Breslau 1839, s. 156–286.

Václav STRÁNSKÝ, *O klášteře Matky Boží v Rokycanech, o jeho způsobu stavebním a poloze*, Plzeňsko 8, 1926, s. 81–83, 104–107.

Milada STUDNIČKOVÁ, *Rožmberkové a knižní malba*, in: Rožmberkové. Rod českých velmožů a jeho cesta dějinami, ed. Peter BALOG, České Budějovice 2011, s. 496–510.

Milada STUDNIČKOVÁ, „Und Jesus kam in eine kleine Stadt“. Zur Ikonographie der Anfangsinitiale des Zittauer Vesperale et Matutinale, in: Für Krone, Salz und Kelch: Wege von Prag nach Zittau = Ve jménu koruny, soli a kalicha: cesty z Prahy do Žitavy, edd. Marius WINZELER – Uwe KAHL, Görlitz 2011 (= Zittauer Geschichtsblätter 45), s. 110–117.

Philip H. STUMP, *The Reform of the Council of Constance (1414–1418)*, Leiden 1994 (= Studies in the History of Christian Traditions).

Jiří SVOBODA, *Stefano di Roudnice – Studio storico-giuridico delle Quaestiunculae*, Roma 2000.

Jiří SVOBODA, *Štěpán z Roudnice a jeho Quaestiunculae*, in: Sacri canones servandi sunt. Ius canonicum et status ecclesiae saeculi XIII–XV, ed. Pavel KRAFL, Praha 2008, s. 379–384.

Milada SVOBODOVÁ, „Weiter folgen alten pergamentene geschriebene Bücher“. Sbírká středověkých rukopisů v knihovně Václava Jana hraběte Michny z Vacínova († 1667), Miscellanea oddělení rukopisů a starých tisků NK ČR 21, 2011, s. 27–59.

Milada SVOBODOVÁ, *Zapomenutá sbírka apelačního rady Václava Řehoře Hannla aneb odkud pocházely nejstarší a nejcennější rukopisy někdejší majorátní czerninské knihovny*, Studie o rukopisech 45, 2015, s. 37–78.

Oldřich ŠEDA, *Matěj Kozka z Rynárce a sekularizace borovanské augustiniánské řeholní kanonie v šedesátých letech 16. století (Příspěvek k církevním a hospodářským dějinám 16. století)*, Jihočeský sborník historický 37, č. 3, 1968, s. 133–144.

Hana ŠEDINOVÁ, *Lapidář Matouše Berana v rukopise Národní knihovny I F 35*, in: *Ubi est finis huius libri deus scit: Středověká knihovna augustiniánských kanovníků v Roudnici nad Labem*, edd. Michal DRAGOUN – Lucie DOLEŽALOVÁ – Adéla EBERSONOVÁ, Praha 2015, s. 156–164.

Hana ŠEDINOVÁ, *Spis De animalibus v rukopise Národní knihovny I F 35 a jeho inspirační zdroje*, in: *Ubi est finis huius libri deus scit: Středověká knihovna augustiniánských kanovníků v Roudnici nad Labem*, edd. Michal DRAGOUN – Lucie DOLEŽALOVÁ – Adéla EBERSONOVÁ, Praha 2015, s. 147–155.

Josef Vítězslav ŠIMÁK, *Spor o dědictví rožmberské. 1523–1528*, Časopis Musea království Českého 70, 1896, s. 81–112.

František ŠMAHEL, *Verzeichnis der Quellen zum Prager Universalienstreit 1348–1500*, Breslau 1980 (= *Mediaevalia Philosophica Polonorum* 25).

František ŠMAHEL, *Údajná knihovna mistra Jeronýma a jeho citace autorit*, in: *Týž, Život a dílo Jeronýma Pražského: zpráva o výzkumu*, Praha 2010 (= *Každodenní život* 45), s. 207–238.

František ŠMAHEL, *Basilejská kompaktáta: příběh deseti listin*, Praha 2011 (= *Knižnice Dějin a současnosti* 45).

František ŠMAHEL, *Jan Hus: život a dílo*, Praha 2013 (= *Ecce homo* 19).

František ŠMAHEL, *Paříž a Praha kolem roku 1450*, in: *Týž, Alma mater Pragensis: studie k počátkům Univerzity Karlovy*, Praha 2016, s. 459–475.

Jindřich ŠPINAR, *Knihovna kláštera cisterciáků ve Zlaté Koruně. Nástin vývoje klášterní knihovny a pokus o její rekonstrukci*, České Budějovice 1997.

Jindřich ŠPINAR, *Knihovny v konventu minoritů a klarisek v Českém Krumlově*, in: *Klášter minoritů a klarisek v Českém Krumlově: Umění, zbožnost, architektura*, ed. Daniela RYWIKOVÁ, České Budějovice 2015, s. 223–239.

Ferdinand TADRA, *Založení kláštera kanovníků řeholných sv. Augustina v Jaroměři (1349)*, Památky archeologické a místopisné 11, č. 8, 1878/1879, sl. 379–381.

Ferdinand TADRA, *Borovany, klášter kanovníků řehole sv. Augustina*, Blahověst 40, 1890, s. 22–24, 37–40, 87–89, 121–123, 165–167, 201–204.

Ferdinand TADRA, *Kanceláře a písaři v zemích českých za králů z rodu Lucemburského Jana, Karla IV. a Václava IV. (1310–1420): příspěvek k diplomacie české*, Praha 1892 (= *Rozpravy České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění v Praze roč. 1, třída 1, č. 2*).

Maria THEISEN, *Die hohe Kunst der puren Form. Zum sekundären Buchschmuck der Zittauer Missalien A I und A VI*, in: *Für Krone, Salz und Kelch: Wege von Prag nach Zittau = Ve jménu koruny, soli a kalicha: cesty z Prahy do Žitavy*, edd. Marius WINZELER – Uwe KAHL, Görlitz 2011 (= *Zittauer Geschichtsblätter* 45), s. 100–109.

Lynn THORNDIKE – Pearl KIBRE, *A Catalogue of Incipits of Mediaeval Scientific Writings in Latin*, London 1963.

Václav Vladivoj Tomek, *Dějepis města Prahy V*, Praha 1905.

Josef TRUHLÁŘ, *Nové stopy činnosti Oldřicha Kříže z Telče*, Věstník České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění 6, 1897, s. 470–472.

Josef TRUHLÁŘ, *Oldřich Kříž farářem v Nepomuku r. 1474*, Český časopis historický 8, č. 3, 1902, s. 322–325.

Josef TRUHLÁŘ, *Catalogus codicum manu scriptorum latinorum qui in C.R. Bibliotheca publica atque universitatis Pragensis asservantur. Pars prior, Codices 1–1665, forulorum I–VIII*, Pragae 1905.

Josef TRUHLÁŘ, *Catalogus codicum manu scriptorum latinorum qui in c.r. Bibliotheca publica atque universitatis Pragensis asservantur. Pars posterior, Codices 1666–2752 forulorum IX–XV et Bibliothecae Kinskyanae, adligata 2753–2830, tabulae, addenda, index*, Pragae 1906

Josef TRUHLÁŘ, *Katalog českých rukopisů C. k. veřejné a universitní knihovny pražské*, Praha 1906.

Josef TRÍŠKA, *Literární činnost předhusitské university*, Praha 1967 (= Sbírka pramenů a příruček k dějinám University Karlovy 5).

Josef TRÍŠKA, *Rétorický styl a pražská univerzitní literatura ve středověku*, Praha 1975.

Josef TRÍŠKA, *Soupis rukopisných textů (Maďarsko, NDR)*, Acta Universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae Pragensis, 14/1–2, 1974, s. 161–188.

Jan UHLÍŘ, *Dějiny a katalog historického fondu děkanské knihovny Rokycany*. Bakalářská práce, Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, Olomouc 2019.

Jiří UHLÍŘ, *Jaroměřská bible*, Jaroměřský a josefovský zpravodaj 1994, č. 4, s. 15.

Jiří UHLÍŘ, *K 650. výročí kláštera augustiniánů kanovníků v Jaroměři, 1. část: K dějinám zaniklého konventu augustiniánů kanovníků u kostela Panny Marie a u kostela svatého Mikuláše v Jaroměři (1349–1421)*, Jaroměřský a josefovský zpravodaj 1999, č. 3, s. 17–18.

Jiří UHLÍŘ, *K 650. výročí kláštera augustiniánů kanovníků v Jaroměři, 2. část*, Jaroměřský a josefovský zpravodaj 1999, č. 4, s. 14–16.

Jiří UHLÍŘ, *K 650. výročí založení kláštera augustiniánů kanovníků v Jaroměři (1349–1421), 3. část*, Jaroměřský a josefovský zpravodaj 1999, č. 5, s. 17–19.

Jiří UHLÍŘ, *K 650. výročí založení kláštera augustiniánů kanovníků v Jaroměři (1349–1421), 4. část*, Jaroměřský a josefovský zpravodaj 1999, č. 6, s. 8–11.

Jiří UHLÍŘ, *K 650. výročí založení kláštera augustiniánů kanovníků v Jaroměři (1349–1421), 5. část*, Jaroměřský a josefovský zpravodaj 1999, č. 7/8, s. 11–13.

Jiří UHLÍŘ, *K 650. výročí založení kláštera augustiniánů kanovníků v Jaroměři (1349–1421), 6. část: Význam kláštera řeholních augustiniánů kanovníků v Jaroměři*, Jaroměřský a josefovský zpravodaj 1999, č. 9, s. 9–11.

Jiří UHLÍŘ, *K 650. výročí založení kláštera augustiniánů kanovníků v Jaroměři (1349–1421), 7. část: Zánik a zničení kláštera augustiniánů kanovníků v Jaroměři husity v květnu 1421*, Jaroměřský a josefovský zpravodaj 1999, č. 10, s. 13–15.

Jiří UHLÍŘ, *Klášter augustiniánů kanovníků v Jaroměři (1349–1421)*, Stopami dějin Náchodská: sborník Státního okresního archivu Náchod 7, 2001, s. 125–134.

Jiří UHLÍŘ, *Zánik a zničení kláštera augustiniánů kanovníků v Jaroměři husity v květnu 1421*, Rodným krajem. Vlastivědný sborník kraje Aloise Jirásky, Boženy Němcové a bratří Čapků 33, 2006, s. 6–10.

Jiří UHLÍŘ, *Populárně naučný historický seriál z církevních středověkých dějin Jaroměře, 1. část: Řeholní kanovníci sv. Augustina a klášter v Jaroměři (1349–1421)*, Jaroměřský a josefovský zpravodaj 2015, č. 21, s. 14.

Jiří UHLÍŘ, *Populárně naučný historický seriál z církevních středověkých dějin Jaroměře, 2. část: Řeholní kanovníci sv. Augustina a klášter v Jaroměři (1349–1421)*, Jaroměřský a josefovský zpravodaj 2015, č. 22, s. 14.

Jiří UHLÍŘ – Marie KYRALOVÁ, *Populárně naučný historický seriál z církevních středověkých dějin Jaroměře, 3. část: Řeholní kanovníci sv. Augustina a klášter v Jaroměři (1349–1421)*, Jaroměřský a josefovský zpravodaj 2016, č. 1, s. 14–15.

Jiří UHLÍŘ – Marie KYRALOVÁ, *Populárně naučný historický seriál z církevních středověkých dějin Jaroměře, 4. část: Řeholní kanovníci sv. Augustina, klášter a (nejstarší) středověké kostely a kaple v Jaroměři (1126–1340–1404–1421)*, Jaroměřský a josefovský zpravodaj 2016, č. 2, s. 14–15.

Jiří UHLÍŘ – Marie KYRALOVÁ, *Populárně naučný historický seriál z církevních středověkých dějin Jaroměře, 5. část: Klášter řeholních kanovníků sv. Augustina (sic!) v Jaroměři (1349–1421). Překlady latinských listin o počátcích kostelů v Jaroměři (3. května 1344)*, Jaroměřský a josefovský zpravodaj 2016, č. 3, s. 14–15.

Jiří UHLÍŘ – Marie KYRALOVÁ, *Populárně naučný historický seriál z církevních středověkých dějin Jaroměře, 6. část: Zakládání středověkých kostelů, kaplí, far i klášterů – obecná problematika*, Jaroměřský a josefovský zpravodaj 2016, č. 4, s. 14–15.

Jiří UHLÍŘ – Marie KYRALOVÁ, *Populárně naučný historický seriál z církevních středověkých dějin Jaroměře, 7. část: Založení kláštera řeholních kanovníků sv. Augustina v Jaroměři v roce 1349*, Jaroměřský a josefovský zpravodaj 2016, č. 5, s. 14–15.

Jiří UHLÍŘ – Marie KYRALOVÁ, *Populárně naučný historický seriál z církevních středověkých dějin Jaroměře, 8. část: Řeholní kanovníci sv. Augustina a klášter v Jaroměři (1349–1421)*, Jaroměřský a josefovský zpravodaj 2016, č. 6, s. 14.

Jiří UHLÍŘ – Marie KYRALOVÁ, *Populárně naučný historický seriál z církevních středověkých dějin Jaroměře, 9. část: Řeholní kanovníci sv. Augustina a klášter v Jaroměři (1349–1421)*, Jaroměřský a josefovský zpravodaj 2016, č. 7, s. 14–15.

Jiří UHLÍŘ – Marie KYRALOVÁ, *Populárně naučný historický seriál z církevních středověkých dějin Jaroměře, 10. část: Další vývoj (1374–1404) a zřízení nového konventu kláštera řeholních kanovníků sv. Augustina u kostela sv. Mikuláše uvnitř města Jaroměře za hradbami (1404–1421)*, Jaroměřský a josefovský zpravodaj 2016, č. 8, s. 14–15.

Jiří UHLÍŘ – Marie KYRALOVÁ, *Populárně naučný historický seriál z církevních středověkých dějin Jaroměře, 11. část: Řeholní kanovníci sv. Augustina a klášter v Jaroměři (1349–1421)*, Jaroměřský a josefovský zpravodaj 2016, č. 9, s. 14.

Jiří UHLÍŘ – Marie KYRALOVÁ, *Populárně naučný historický seriál z církevních středověkých dějin Jaroměře, 12. část: Význam a přínos klášterů pro život středověké společnosti*, Jaroměřský a josefovský zpravodaj 2016, č. 10, s. 14–15.

Jiří UHLÍŘ – Marie KYRALOVÁ, *Populárně naučný historický seriál z církevních středověkých dějin Jaroměře, 13. část: Význam a přínos kláštera řeholních kanovníků sv. Augustina a klášter v Jaroměři (1349–1421)*, Jaroměřský a josefovský zpravodaj 2016, č. 11, s. 14–15.

Jiří UHLÍŘ – Marie KYRALOVÁ, *Populárně naučný historický seriál z církevních středověkých dějin Jaroměře, 14. část: Zánik a zničení kláštera augustiniánů kanovníků v Jaroměři husity v květnu 1421*, Jaroměřský a josefovský zpravodaj 2016, č. 12, s. 14–15.

Jiří UHLÍŘ – Marie KYRALOVÁ, *Populárně naučný historický seriál z církevních středověkých dějin Jaroměře, 15. část: Řeholní kanovníci sv. Augustina a klášter v Jaroměři (1349–1421)*, Jaroměřský a josefovský zpravodaj 2016, č. 13, s. 14–15.

Petr ULIČNÝ, *K urbanistickému a stavebnímu vývoji Jaroměře v raném a vrcholném středověku*, Zprávy památkové péče 54, č. 1, 1994, s. 42–49.

Bohyslai Balbini E.S.I. *Bohemia docta. Pars III*, ed. Karel Rafael UNGAR, Pragae 1778.

Rudolf URBÁNEK, *České dějiny III/3*, Praha 1930 (= Laichterův výbor nejlepších spisů poučných 54).

Rudolf URBÁNEK, *O volbě Jiřího z Poděbrad za krále českého 2. března 1458*, Praha 1958.

Josef VAČKÁŘ, *Dějiny někdejší slavné Řeholní kanonie svatého Augustina v Třeboni a některé památnosti tohoto starobylého města*, Praha 1867.

Lenka VESELÁ, *Knihy na dvoře Rožmberků*, Praha 2005.

Anežka VIDMANOVÁ, *Husův přívrženec Mikuláš Mníšek*, Husitský Tábor 3, 1980, s. 51–66.

Anežka VIDMANOVÁ, *Stoupenci a protivníci Mistra Jana Husi*, Husitský Tábor 4, 1981, s. 49–56.

Anežka VIDMANOVÁ, *K autorství a dataci rýmované bajky o vráně a jestřábu*, Listy filologické 111, č. 3, 1988, s. 155–162.

Anežka VIDMANOVÁ, *Bajka o jestřábu a vráně*, Listy filologické 112, č. 2, 1989, s. 85–96.

Jan VILIKOVSKÝ, *Latinská poesie žakovská v Čechách*, Bratislava 1932 (= Sborník filosofické fakulty university Komenského v Bratislavě 7, č. 61, 2).

Josef VINTR, *Staročeské pašije z hornorakouského kláštera Drkolná/Schlägl*, Listy filologické 114, č. 4, 1991, s. 246–255.

Josef VINTR, *Ostrovské rukopisy*, Olomouc 2014 (= Slovo a obraz 27).

Tamás VISI, *Hebrejské zlomky a přípisky v roudnických rukopisech*, in: *Ubi est finis huius libri deus scit: Středověká knihovna augustiniánských kanovníků v Roudnici nad Labem*, edd. Michal DRAGOUN – Lucie DOLEŽALOVÁ – Adéla EBERSONOVÁ, Praha 2015, s. 230–233.

Pavel VLČEK – Petr SOMMER – Dušan FOLTÝN, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1997.

Ondřej VODIČKA, *Hrad Bezděz jako katolické centrum za husitských válek: Rekonstrukce bezděžské katolické enklávy a církevních poměrů v souvisejících lokalitách mezi léty 1419–1436*, Bezděz: vlastivědný sborník Českolipska, 22, 2013, s. 5–35.

Ondřej VODIČKA, *Katoličtí exulanti ze zemí Koruny české v době husitské (1419–1436)*. Disertační práce, Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Brno 2015.

Ondřej VODIČKA, *Exil českého a moravského duchovenstva za husitských válek*, Praha 2019 (= Středověk 5).

Kateřina VOLEKOVÁ, *K dalším latinsko-českým mamotrektům*, HOP. Historie – Otázky – Problémy 5, č. 2, 2013, s. 131–140.

Jan Kapistrán VYSKOČIL, *Arnošt z Pardubic a jeho doba*, Praha 1947.

Hans WALTHER, *Initia carminum ac versuum Medii Aevi posterioris Latinorum*, Göttingen 1959 (= Carmina medii aevi posterioris Latina 1).

Walter WAMBACH, *Die Kirchenbibliothek Schwabach: Geschichte und Bestand mit Katalog der Handschriften und Inkunabeln*, Baden-Baden 1990.

Zdena WIENDLOVÁ – Petr MAŠEK, *Soupis knih z knihovny Ferdinanda Hoffmana z Grünpichlu ve fondu zámecké knihovny Mikulov*, Sborník Národního muzea v Praze. Řada C – Literární historie, 39–40, č. 1–4, 1994–1995, s. 78–110.

Zikmund WINTER, *Život církevní v Čechách: kulturně-historický obraz z XV. a XVI. století I*, Praha 1895.

Zittauer Zimelien: der grosse Prager Bücherschatz, edd. Marius WINZELER – Uwe KAHL – Maria THEISEN, Luzern 2015 (= 10 Stationen zur mitteleuropäischen Buchmalerei des 15. Jahrhunderts 10; Buchmalerei des 15. Jahrhunderts in Mitteleuropa 14).

Bernhard WOHLMANN, *Verzeichniss der Handschriften in der Bibliothek des Stiftes Ossegg*, in: *Die Handschriften-Verzeichnisse der Cistercienser-Stifte*, Bd. 2: Wilhering, Schlierbach, Ossegg, Hohenfurt, Stams, Wien 1891 (= Xenia Bernardina II,2), s. 115–164.

Rudolf WOLKAN, *Geschichte der deutschen Litteratur in Böhmen bis zum Ausgange des 16. Jahrhunderts*, Prag 1894.

Wilhelm WOSTRY, *Ein deutschfeindliches Pamphlet aus Böhmen aus dem 14. Jahrhundert*, Mittheilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen 53, 1915, s. 193–238.

Ludmila WRATISLAWOVÁ-MITROVICOVÁ, *Iluminované rukopisy augustiniánského kláštera v Třeboni*, Památky archeologické 39, 1933, s. 1–13.

Pavel ZAHRADNÍK, *Dějiny knihovny kláštera rokycanského*. Diplomová práce, Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Katedra pomocných věd historických a archivního studia, Praha 1976.

Pavel ZAHRADNÍK, *Klášter augustiniánů-řeholních kanovníků v Rokycanech a jeho knihovna*, Bibliotheca Strahoviensis 4–5, 2001, s. 115–153.

Prokop ZAORAL, *Knihovna zrušeného kartuziánského kláštera v Králově Poli a její rukopisy*. Studie k dějinám knihoven moravských zrušených klášterů I, Studie o rukopisech 12, 1973, s. 207–231.

Karl Theodor ZARNCKE, *Beiträge zur mittellateinischen Spruchpoesie*, in: Berichte über die Verhandlungen der Königlich Sächsischen Gesellschaft der Wissenschaften zu Leipzig. Philol.-hist. Classe 15, 1863, s. 31–48.

Stanislav ZEMAN, *Březnická knihovna v Národním museu v Praze*, Praha 1940.

Ignaz ZIBERMAYR, *Zur Geschichte der Raudnitzer Reform*, Mittheilungen des Österreichischen Instituts für Geschichtsforschung 11, 1929, s. 323–353.

Soňa ŽÁKOVSKÁ, *Univerzitní rétorické příručky: sbírka Formularius epistolarum ve světle ars dictaminis*. Disertační práce, Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Brno 2015.

Zpráva o Českém Museum, Časopis Českého museum 9, 1835, s. 461–467.

Zpráva o Českém Museum, Časopis Českého museum 10, 1836, s. 109–114.

On-line databáze

<https://www.encyklopedieknihy.cz>

<http://www.manuscriptorium.com/>

<http://www.provenio.net>